

മാമാകവി മേല്പത്തൂർ നാരായണഭട്ടതിരിപ്പാട്ടിലേയും
മറ്റു കവികളുടേയും കൃതിയായ

പ്രബന്ധരത്നാവലി.

(ഭാഷാപ്രാചീനസഹിതം)

ഒ ന ട ട ഭ ട ഗ ട .

വ്യവസ്ഥാപനം,

മേല്പാട്ടു കെ. അച്യുതവർമ്മ.

[വില രൂ ൧.]

മഹാകവി മേല്പത്തൂർ നാരായണഭട്ടതിരിപ്പാടിലേയും മറ്റു

കവികളുടേയും കൃതിയായ

പ്രബന്ധരത്നാവലി.

(ഭാഷാവ്യാഖ്യാനസഹിതം)

ഒന്നാംഭാഗം.

ചേപ്പാട്ടു കെ. അച്യുതവർമ്മ.

പ്രകാശകൻ,

കെ. ജി. പരമേശ്വരൻപിള്ള.

“ശ്രീരാമവിലാസം” പ്രസ്സ്, കൊല്ലം.

(കാപ്പിറൈറ്റ് പ്രകാശകനിൽ)

ഫാർവീതിപ്പ് കാപ്പി ശ്രീ.

മുദ്രണം.

മുഖവുര .

പ്രക്രിയാസ്വരൂപം, നാരായണീയം, ധാതുക്കളും മുതലായ പ്രൗഢസംസ്കൃതഗ്രന്ഥങ്ങളുടെ നിർമ്മാതാവായ ബ്രഹ്മശ്രീമേല്പത്തൂർ നാരായണഭട്ടതിരിപ്പാട് അവർകളെപ്പറ്റി കേട്ടിട്ടില്ലാത്തവർ കേരളീയരിൽ ആരുമെന്നു ഉണ്ടാവാൻ തരമില്ല. ചാക്യാന്മാർ കൂത്തു പറയുന്നതിനും മറ്റു ചിലർ പാഠകം പറയുന്നതിനും ഉപയോഗിക്കുന്നവകളായ സംസ്കൃതപ്രബന്ധങ്ങൾ മിക്കവയും ഭട്ടതിരിപ്പാട്ടിലെ കൃതികളാണ്. സരസ്വതധാരമായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കവിതാമൃതാസ്വാദനം സംസ്കൃതാനഭിജ്ഞാനമായ ആളുകൾക്കു ദുസ്സാധമായിട്ടാണിരിക്കുന്നത്. ഇതിനും പുറമെ ആവക പ്രബന്ധങ്ങൾ ഹിന്ദുമതത്തെപ്പറ്റിയുള്ള ഉൽഘോഷിക്കുന്നവയും യഥാർത്ഥകവിതാത്വത്തിന് ഉത്തമദൃഷ്ടാന്തങ്ങളുണ്ടെന്നു. ഇങ്ങനെ ഉള്ള പ്രബന്ധങ്ങൾക്കു ഒരു മലയാളവ്യാഖ്യാനം എഴുതിച്ചേർക്കുന്നതായാൽ ആയത് ഏറ്റവും ഉപകാരപ്രദമായിത്തീരുമെന്നു എന്റെ മാന്യസുഹൃത്തുക്കൾ ഏതൊരു ഉപദേശിക്കയും നിർബന്ധിക്കയും ചെയ്തതിന്റെ ഫലമാണു ഞാൻ ഇതിലേയ്ക്കു പ്രവേശിച്ചത്. ഭട്ടതിരിപ്പാട്ടിലെ കൃതികളെ വ്യാഖ്യാനിക്കുവാൻ വിദ്യാസമ്പന്നന്മാരായ മറ്റുവിധമായ യോഗ്യന്മാരെങ്കിലും യാതൊന്നും എനിക്കില്ല. എങ്കിലും ഒഴിച്ചുകൂടാത്തതായ ഒരു പ്രേരണാശക്തിയാൽ ഞാൻ കഴിയുന്നത്ര ഇതിൽ മനസ്സീരുത്തി ശ്രമിച്ചിട്ടുണ്ട്. പ്രബന്ധങ്ങളെ ശേഖരിച്ച് അവകൾ തമ്മിൽ പരിശോധിച്ചപ്പോൾ പല പാഠഭേദങ്ങളും കണ്ടവയെ യഥാവിധി ശരിപ്പെടുത്തി ഇതിൽ ചേർത്തിട്ടുണ്ട്. ഇതിൽ ഇപ്പോൾ ആകപ്പാടെ എട്ടു പ്രബന്ധങ്ങളുടെ വ്യാഖ്യാനങ്ങൾ മാത്രമാണു ചേർത്തിട്ടുള്ളതു്. ബാക്കിയുള്ളവകളെ അടുത്ത പുസ്തകമായി പ്രസിദ്ധം ചെയ്യാമെന്നു വിചാരിക്കുന്നു. വിസ്താരത്തെ ഭയന്നാണ് വ്യാഖ്യാനം ഒരു ചുരുക്കിയത്. എന്റെ ഈ ശ്രമത്തിൽ പ്രബന്ധങ്ങൾ തന്നെ സഹായിച്ചിട്ടുള്ള മാനുഷന്മാരോടുള്ള കൃതജ്ഞത പ്രത്യേകം പ്രസ്താവ്യമാണ്. അതിനുംപുറമെ വൃത്തിയായും ഭംഗിയായും വേഗത്തിലും ഈ പുസ്തകം അച്ചടിച്ചതന്നു കൊല്ലം ശ്രീരാമവിലാസം പ്രസ്സ് ഉടമസ്ഥന്മാരോടു ഞാൻ ഏറ്റവും കടപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. ഈ വിഷയത്തിൽ എന്നെ സഹായിച്ചിട്ടുള്ള മറ്റുസുഹൃത്തുക്കളോടും എന്റെ നന്ദിയെ അറിയിച്ചുകൊള്ളുന്നു. അങ്ങുമിങ്ങും കിടക്കുന്ന അമൂല്യരത്നങ്ങളായ ഈപ്രബന്ധതല്പജങ്ങൾക്ക് ഒരുവിധമെങ്കിലും ഉള്ള ഈ വ്യാഖ്യാനംകൊണ്ടു മഹാകവി ഭട്ടതിരിപ്പാട്ടിലെ

II

വിതാസാരസ്വവും പ്രബന്ധമഹിമയും കുറഞ്ഞൊന്നെങ്കിലും സാധാരണക്കാർക്ക് ഗ്രഹിക്കാൻ കഴിയുന്നവെങ്കിൽ ഞാൻ അതുകൊണ്ടു ചരിതാത്ഥനാകയും ഇതിൽ മഹാജനങ്ങളുടെ അഭിപ്രായം എങ്ങിനെ ഇരിക്കുന്നുവെന്ന് അറിഞ്ഞ് അടുത്തപുസ്തകം പുറപ്പെടുവിക്കാമെന്നുവിചാരിച്ചും ഇതിനെ സജ്ജനസമക്ഷം സമർപ്പിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

ചേപ്പാട്,
14-1-103.

{

വ്യാഖ്യാതാ,
കെ. അച്യുതവാര്യർ.

കിരാതപ്രബന്ധം.

മംഗളം.

നാരായണഃ പൃഥ്വിതമഹനീയവിദ്വാ
സാരാഞ്ചിമഃ "പൃതതതഃ" ചസദാർത്ഥ്യതപാ
നാരായണഃ മുഖസുരികൃതപ്രബന്ധ-
വ്യാഖ്യാനകരോമൃപട്ടലോകസുബോധനാത്മം.

കൃതേ ചക്രമീരവധൈബകാരിണഃ-
വനംഗതഃ കാമുകമസ്തുകണ്ടകഃ |
യുധിഷ്ഠിരോധൗമ്യമുഖൈസ്സഹദിജൈഃ
സ്ഥിതിവ്യധാൽഭൈപതവനാന്തികേചിരഃ || (മ)

അനപയം — ബകാരിണഃ — കൃമീരവധൈകൃതഃ — അസ്തുകണ്ടകം —
കാമുകാ — വനം — ഗതഃ — യുധിഷ്ഠിരഃ — ധൗമ്യമുഖഃ — ദിജൈഃ — സ്ഥ-
ഭൈപതവനാന്തികേ — ചിരം — സ്ഥിതിം — വ്യാധാൽ — ച.

അത്ഥം — ബകാരിയാൽ (ഭീമനാൽ) കൃമീരവധാ - (കൃമീരൻ
എന്ന അസുറന്റെ വധം) കൃതമായിരിക്കേണ്ടവൻ (ചെയ്യപ്പെട്ടപ്പോൾ)
അസ്തുകണ്ടകമായ (നഷ്ടമായ ക്ഷുദ്രരൂപമുള്ള കൃഷ്ണൻ) കാമുകമാ-
കുന്ന വനത്തെ (കാമുകവനത്തെ) ഗതനായ (പ്രാപ്തനായ) യുധിഷ്ഠി-
ന്റെ (ധർമ്മപുത്രൻ) ധൗമ്യമുഖനായ (ധൗമ്യൻ തുടങ്ങിയ) ദിജന്മാ-
രോടു (ബ്രാഹ്മണരോടു) കൂടെ ഭൈപതവനത്തിന്റെ അന്തികത്തിൽ (സ്ഥി-
തിപത്തിൽ) വളരക്കാലം സ്ഥിതിയേച്ചെല്ല (പാർത്തു).

യുധിഷ്ഠിരസ്സത്യവതിസുതാനുനേ-
രവാപ്യവിദ്വാമരിനിജ്ജന്മാത്സകഃ |
ജിഹ്വാസമാഹുരവചഃ സമാദദേ
പുരദിഷ്ടപാശുപതാസ്രചബ്ധയഃ || (ര)

അനപയം — യുധിഷ്ഠിരഃ — അരിനിജ്ജന്മാത്സകഃ — സത്യവതിസു-
താൻമുനഃ — വിദ്വാൻ — അവാപ്യ — പുരദിഷ്ടഃ — പാശുപതാസ്രചബ്ധയഃ
ജിഹ്വാ — സമാഹുര — വചഃ — സമാദദേ.

അത്ഥം—യുധിഷ്ഠിരൻ അഭിനിജ്ജയോത്സ കനായിട്ട് (ശത്രുജയത്തിൽ ഉത്സാഹത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട്) സർവ്വവതീസുതനായ മൂനിയിൽനിന്ന് (വേദ്യോസങ്കരനിന്ന്) വിദ്യയെ (ശിവനെ സേവിക്കുന്നുള്ള മന്ത്രത്തേ) അവാപിച്ചിട്ട് (പ്രാപിച്ചിട്ട്) പുരദിട്ടിങ്കൽനിന്ന് (ശിവങ്കൽനിന്ന്) പാശുപതാസ്രമബ്ധിക്കായിട്ട് (പാശുപതാസ്രം ലഭിക്കുന്നതിനായിട്ട്) ജിഹ്വവിനെ (അജ്ജനനെ) സമാഹാരം ചെയ്തിട്ട് (വലിച്ചിട്ട്) വചസ്സീകര ആദാനം ചെയ്തു (പറഞ്ഞു.)

ഗാന്ധാരിതനയസ്വനിർപൂണതയാരാജ്യംനനോഭീയതേ
ഭീഷ്മദ്രാണകൃപാഭിഭീർതുരുജനൈസ്സാലംവിരോധോഭവേൽ
തസ്മാജ്ജന! ഭജ്ജനാന്തകര! തേസ്വസ്തു പസ്തു ഗതപാഗിരിം
ബാണംപാശുപതംഗ്രഹീതു മധുനാമാരാരിമാരാധയ. (ന)

അനവധം.—ഘോഭജ്ജനാന്തകര!— അജ്ജന!— ഗാന്ധാരിതനയസ്വനിർപൂണതയാ—ന.പരാജ്യം—നഭീയതേ— ഭീഷ്മദ്രാണകൃപാഭിഭീർതുരുജനൈഃ—സാലം—വിരോധഃ—ഭവേൽ—തസ്മാൽ—(തപം)ഗിരിം—ഗതപാപാശുപതം—ബാണം—ഗ്രഹീതും—അധുനാ—മാരാരിം—ആരാധയ—തേസ്വസ്തു—അസ്തു.

അത്ഥം.—അല്പയോഭജ്ജനാന്തകരനായ (ഭജ്ജനത്തിന്റെനന്ദം ശത്തെ ചെയ്യുന്നവനായ) അജ്ജന! ഗാന്ധാരിതനയന്റെ (ഭയോധനന്റെ) നിർപൂണതയാൽ (ഭയയില്ലാശീകയാൽ) നമ്മൾക്കായിട്ടു രാജ്യം ദാനം ചെയ്യപ്പെടുന്നില്ല. ഭീഷ്മദ്രാണകൃപാഭികളായ തുരുജനങ്ങളോടുകൂടെ വിരോധം ഭവിക്കും. അതിനാൽ നീ ഗിരിയെ (കൈലാസത്തേ) ഗമിച്ചിട്ടു പാശുപതമാകുന്ന ബാണത്തെ ഗ്രഹിക്കാനായിട്ടു ഇപ്പോൾ മരോരിയെ (ശിവനെ) ആരാധിച്ചാലും! നിനക്ക് സ്വസ്തി (മംഗളം) ഭവിക്കട്ടെ.

തുമരാനജഞാമധിഗമ്യഭൂഃ
സമേത്യകൈലാസഗിരേസ്സകാശം
ഹരംസമാരാധയിതുംയതാത്മാ
ധനഞ്ജയസ്തുത്രതപശ്ചചാര. || (൪)

അനവധം.—ധനഞ്ജയഃ—ഭൂഃ—തുമരഃ—അനജഞാം—അധിഗമ്യകൈലാസഗിരേഃ—സകാശം—സമേത്യ—ഹരം—സമാരാധയിതും—യതാത്മാ—തത്ര—തപഃ—ചചാര.

അത്ഥം.—ധനഞ്ജയൻ പിന്നീടു തുരുവിന്റെ അനജഞയെ അധിഗമിച്ചിട്ടു—(ധർമ്മപത്രങ്ങളെ അനമതിയെ വാങ്ങിട്ട്) കൈലാസഗിരിയുടെ സകാശത്തെ (സമീപത്തെ) പ്രാപിച്ചിട്ടു—ഹരനെ (ശിവനെ) സമാരാധിക്കാനായിക്കൊണ്ടു യതാത്മാവായിട്ടു (നിയമിക്കപ്പെട്ട മന്ത്രോടുകൂടിയവനായിട്ട്) അവിടെ തപസ്സുനേചരിച്ചു (അനുഷ്ഠിച്ചു)

ഫലേനപശ്ചേന്നജലേനവായുനാ
 സ്ഥിതിശരീരസ്യസകല്പമൻകുമാൽ
 ഉപോഡകാർത്ഥ്യാധികനിമ്നലാപഹം
 ബഭ്രുവചക്ഷേബഹുജ്ജേശശീയഥാ.

ക

അനപയം—സഃ-കുമാൽ -ഫലേന- പശ്ചേന്ന- ജലേന-വായു
 നാ-ശരീരസ്യ-സ്ഥിതിം-കല്പമൻ-ബഹുജ്ജ-പക്ഷേ-ശശീ-യഥാ അ
 നപഹം-ഉപോഡകാർത്ഥ്യാ-അധികനിമ്നലാ-ബഭ്രുവ.

അവൻ ക്രമേണ ഫലംകൊണ്ടും പശ്ചാത്താപം (ഇഹ) കൊണ്ടും ജലം
 കൊണ്ടും വായുവിനേക്കൊണ്ടും-ശരീരത്തിന്റെ സ്ഥിതിയെ (രക്ഷയെ)
 കല്പമനായിട്ട് (ചെയ്യുന്നവനായിട്ട്) ബഹുജ്ജമായ പക്ഷത്തിൽ (കൃഷ്ണ
 പക്ഷത്തിൽ) ശശി (ചന്ദ്രൻ) എന്നപോലെ ദിവസത്തോറും ഉപോ
 ഡകാർത്ഥനായി (വഹിക്കപ്പെട്ട കാർത്ത്യായണൻ=കൃത്യമായോടു കൂടിയവ
 നായി) അധിക നിമ്നലനായിട്ട് (ഏറ്റവും നിമ്നലചിത്തനായിട്ട് കള
 ക്കമില്ലാത്തവനായിട്ട് എന്നും) ഭവിച്ചു (കൃഷ്ണപക്ഷത്തിലെ ചന്ദ്രൻ ക്ര
 മേണ ചടച്ചും കളകമില്ലാത്തവനും ആകുന്നപോലെ അജ്ജനൻ ച
 ടച്ചും നിമ്നലനായും ഭവിച്ചു എന്നു സാരം)

തതഃസർവ്വാൻപരിത്യജ്യനിയമാൻമു നിസേവിതാൻ।
 സതുപഞ്ചാഗ്നിമദ്ധ്യസ്ഥഃ-പാദാങ്ഗുഷ്ഠാഗ്രപീഡിതഃ॥ (നീഷിത്വ
 ഇന്ദ്രിയപഞ്ചകതരഗാൻനിദ്രസുതോഹൃദയമന്ദരാനിലയേ
 ചന്ദ്രാഭരണസ്തംഭേഹന്തബബന്ധാശ്ചയൈർപാശേന॥

സ

അനപയം—തതഃ-സഃ-ഇന്ദ്രസുതം-തു-മുനിസേവിതാൻ-സർവ്വാ
 ന്-നിയമാൻ-പരിത്യജ്യ-പഞ്ചാഗ്നിമദ്ധ്യസ്ഥഃ-പാദാങ്ഗുഷ്ഠാഗ്രപീഡി
 തഃ-ഇന്ദ്രിയപഞ്ചകതരഗാൻ-ഹൃദയമന്ദരാനിലയേ- ചന്ദ്രാഭരണസ്തം
 ഭേ-യൈർപാശേന-ആശ്ച-ബബന്ധ-ഹന്ത-

അനപയാത്ഥം—അനന്തരം ആ ഇന്ദ്രസുതൻ (അജ്ജനൻ) ആ
 കട്ടെ, മുനിസേവിതനായി സർവ്വ ജ്ഞായ നിയമങ്ങളെ പരിത്യജി
 ച്ചിട്ട് പഞ്ചാഗ്നിമദ്ധ്യസ്ഥനായിട്ട് (പഞ്ചാഗ്നി=അഞ്ചുഗ്നിയുടെ മദ്ധ്യ
 ത്തിൽ നില്ക്കുന്നവനായിട്ട്) പാദാങ്ഗുഷ്ഠാഗ്രപീഡിതനായിട്ട് (പാദ
 ത്തിന്റെ പെരുവിരലിന്റെ അറ്റംകൊണ്ടു പീഡിപ്പിക്കുന്നവനായി
 ട്) ഇന്ദ്രിയപഞ്ചകതരഗങ്ങളെ (പഞ്ചേന്ദ്രിയങ്ങളാകുന്ന കതിരുകളെ) ഹൃ
 ദയമന്ദരാനിലയത്തിൽ (മനസ്സാകുന്ന വാജിശാലയിൽ) ഉള്ള ചന്ദ്രാഭ
 രണസ്തംഭത്തിൽ (ശിവനാകുന്ന തൂണിൽ) യൈർപാശംകൊണ്ടു (യൈ
 ൾപാശംകുന്ന കയറുകൊണ്ടു) വേഗത്തിൽ ബബന്ധിച്ചു. ആശ്ചര്യം! കതി
 രുകളെ വാജിശാലയിലുള്ള തൂണിൽ കയറുകൊണ്ടു കെട്ടുന്നതുപോലെ
 അജ്ജനൻ പഞ്ചേന്ദ്രിയങ്ങളെ മനസ്സിൽ ഇരിക്കുന്ന ശിവൻ യൈ
 ൾത്തോട് ഉറപ്പിച്ചു എന്നു സാരം.

അഹംശിവശിവസ്വം-സ്വംസോമമഹംശിവഃ
ശിവദന്ത്യജഗത്യസ്തിൻ-നകിഞ്ചിത്പ്രതിപദ്യതേ॥ (ഐ)

അനപയം—അഹം-ശിവ-ശിവസ്വം-സ്വംസം-അഹം-അഹം-ശിവ-അസ്തിൻ-ജഗതി-ശിവത്-അന്ത്യത്-കിഞ്ചിത്-ന-പ്രതിപദ്യതേ.

അനപയം—ഞാൻശിവനാകുന്നു, ശിവനാകുന്നു സ്വം. സ്വം ആ ഞാനാകുന്നു ഞാൻശിവനാകുന്നു ഈ ജഗത്തിൽ (ലോകത്തിൽ) ശിവജൽനിന്ന് അന്ത്യമായി (വേറെ) ഒന്നുംപ്രതിപദിക്കപ്പെടുന്നില്ല. (അറിയുന്നില്ല) എല്ലാം ശിവമയമായിത്തീരുന്ന എന്ന് സാരം.

ഉദഗ്രതേജോഭിമാനൈമഹച്ഛിഭി
ന്നിവേദിതേതാദൃശിസവ്യസാചിനി
തപശ്ചരന്താതമനന്യദൈവതം
വിജ്ഞാപയാമംസഗീരീശമാബിക॥ (വൃ)

അനപയം—ഉദഗ്രതേജോഭിമാനൈ-മഹച്ഛിഭി-താദൃശി-സവ്യസാചിനി-നിവേദിതേ-അബിക-തപഃ-ചരന്താ-അനന്യദൈവതം-തം-ഗീരീശ-വിജ്ഞാപയാമാസ.

അത്ഥം.—ഉദഗ്രതേജോഭിമാനമായ (ഉൽകൃഷ്ടമായ അജ്ഞാന്റെ ശിരസ്സിൽനിന്നും ഉദിച്ച തേജസ്സിനാൽ താഡിതമായ) മഹച്ഛിക്ഷാൽ താദൃശമായ (അപ്രകാശമില്ലാത്ത) സവ്യസാചി (അജ്ഞാൻ) നിവേദിതമായപ്പോൾ (അറിയിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ) അബിക (ശ്രീപാർവ്വതി) തപസ്സിനെചൊന്നായി (അനുഷ്ഠിക്കുന്നവനായി) അനന്യദൈവതമായ അപത (ശിവനല്ലാത്ത ചേറാദൈവത്തോടു കൂടാത്തവനായ അജ്ഞാനനെ) രിരീശനോട് (ശിവനോട്) അറിയിച്ചു.

ചിലഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ “ഉദഗ്രതേജോ” എന്ന പദ്യത്തിനു പഠാന്തം.

തന്ത്യാഥനാരദമുഖാത്തപസുപ്രഭാവം
ശ്രുതപാഹരസ്മിജഗതാമധിപോദയാലുഃ
ദേവ്യാദൃശാസഭസിസുചിതതദ്വിദൃക്ഷാ
ഭിത്സനഭീഷ്ടമപിലുബ്ധകതാമയാസീത്॥

അനപയം-അഥ-ത്രിജഗതാം-അധിപഃ-ഭയാലുഃ-ഹരഃ-നാരദമുഖാൻ
തപസു-പ്രഭാവം-ശ്രുതപാ-ദേവ്യാ-സഭസി-ദൃശാ-സുചിതതദ്വിദൃക്ഷഃ-
അഭീഷ്ടം-ഭിത്സൻ അപിലുബ്ധകതാം-അയാസീത്.

അത്ഥം.—അനന്തരം ത്രിജഗത്തുകളുടെ അധിപനായിഭയാലുവായ ഹരൻ (ശിവൻ) നാരദമുഖത്തിൽനിന്നും അവന്റെ തപസ്സി

ൽസദൃശമായി(അതിനോടുസമാനമായി) ചാരുവായശബരിയുടെ (കാട്ടാഴ്വരയുടെ) രൂപത്തെ ഉൾക്കൊണ്ടു (സ്പീകരിച്ചു.)

കേചിത്ഭൂതഃപ്രഭൂതഃകടുതരഃഖനബുക്കാരവഃകുക്കരഃഘഃ
ജാതഃകോണ്ഡരൂപഃകതിചനകതിചിദാഗുരാഭാരരൂപഃ
തദ്രണ്ഡഃകപിപാശഃകതിചനകതിചിത്വാഗുരാഭ്യാംവഹന്ത
ശ്യാന്യോപാപേഷ്ടോഷഃപുരഹരമനുജഗുപുളിന്ദേന്ദ്രവേഷഃ(൧൨)

അനവധം — കേചിത്-ഭൂതഃ- കടുതരഃഖനബുക്കാരവഃ- കുക്കരഃ
ഘഃ-പ്രഭൂതഃ- കതിചന-കോണ്ഡരൂപഃ- ജാതഃ-കതിചിത്-
വാഗുരാഭാരരൂപഃ-കേപി-തദ്രണ്ഡഃ - കതിചന-പാശഃ-കതിചന-
വാഗുരാഭ്യാംവഹന്തഃ-അന്യോ-പാപേഷ്ടോഷഃ-ഈ - പുളിന്ദേന്ദ്രവേഷഃ-
പുരഹരഃ-അനുജഗു.

അർത്ഥം — ചില ഭൂതങ്ങൾ കടുതരഃഖനബുക്കാരവങ്ങളായ (അ
തിപരദ്രവ്യവും ഖനവുംആയ ബുക്കാരവങ്ങളോടുകൂടിയ) കുക്കരഃ
ഘങ്ങളായി പ്രഭൂതങ്ങളായിട്ടും (ശ്വാക്കളുടെ സംഘങ്ങളായിത്തീർന്നിട്ടും)
ചിലർ, കോണ്ഡരൂപന്മാരായി ജാതന്മാരായിട്ടും (വില്ലിന്റെ ആകൃ
തിയോടുകൂടിയവരായി ജനിച്ചിട്ടും) ചിലർ വാഗുരാഭാരരൂപന്മാരായി
ട്ടും (വലച്ചുമടിന്റെ സ്വരൂപത്തോടുകൂടിയവരായിട്ടും) ചിലർ തദ്രണ്ഡ
ങ്ങളായിട്ടും (വലക്കോലുകളായിട്ടും) ചിലർ പാശങ്ങളായിട്ടും (കയറുകളാ
യിട്ടും) ചിലർ വാഗുരാഭ്യന്തര (വല മുതലായതിനെ) വഹത്തുകളായി
ട്ടും അന്യന്മാർ പാപേഷ്ടോഷങ്ങളായിട്ടും (പുയിൽ വില്പം അമ്പും ധ
രിച്ചവരായിട്ടും) പുളിന്ദേന്ദ്രവേഷണായ (കാട്ടാളരാജാവിന്റെ വേഷ
ത്തോടുകൂടിയ) പുരഹരനെ (ശിവനെ) അനുഗമിച്ചു.

ഗദ്യം — അഥസഭഗവാൻപരമകാരുണികഃ പരമേശ്വരഃപരിഗൃ
ഹീതശബരരാജവേഷഃപരിലസിതബർഹിബർഹബന്ധുരകേശഭാരഃ താ
മുതരഗൃത്രനേത്രയുഗളാരിഭീഷണവക്ത്രാന്തരാളഃ. കാചഗുഞ്ജാമയഘ
രജാഭഭാസുരവക്ഷോഭഭഭഃ. ശംഖചലയാകിതബാഹുദണ്ഡകലിതകോഭ
ണ്ഡബാണസഞ്ചാരാനീലതരവസന ഭാസുരകടാഭശ്യാണവിന്യാസ
കമ്പതധരണീമണ്ഡല സുഭദ്രപ്രേക്ഷ്യതദനുരൂപവേഷയാഗ്രാഹിതവന
ചരവനിതാഗാത്രതാ രേത്രനിർമ്മിത പരോവനിതയാഗോത്രരാജപത്ര്യാ
സുത്രാമസുന്ദരജാപുഷ്പഃക്ഷണാഭേ പശിരീശാഭയാഗിരീശഃപുതസ്ഥ.

അർത്ഥം — അനന്തരം ഭഗവാനായി (ഷരംഗുണയുക്തനായി) പ
രമകാരുണികനായി (അത്യന്തദയാലുചനായി) പരമേശ്വരനായ അയം
ഗിരീശഃ=ഈ ഗിരീശൻ (ശിവൻ) ഗ്രാഹിത ശബരരാജവേഷനായി (ധ
രിക്കപ്പെട്ട കാട്ടാളരാജവേഷത്തോടുകൂടിയവനായി) പരിലസിതബർഹി
ബർഹബന്ധുരകേശഭാരനായി (ശോഭിച്ചിരിക്കുന്ന ബർഹിബർഹം=മ

യിൽചീലികൊണ്ടു സുന്ദരമായ കേശഭാരത്തോടുകൂടിയവനായി) താഴ്ന്നു തരശ്ശിത്തുണരയുഗളാതിഭീഷണവക്ത്രാന്തരമുണ്ടായി (ഏറ്റവും ചുവന്ന ശ്ലേശ്ശരം=മുഖരോമങ്ങൾകൊണ്ടും നേത്രയുഗളംകൊണ്ടും ഏറ്റവും ഭയങ്കരമായ മുഖാന്തർഭാഷത്തോടുകൂടിയവനായി) കാലമുണ്ടായ ഹാരജാലഭാസുരവക്ഷോഭേശനായി (പട്ടുകൊണ്ടും കുന്നിക്കരകൊണ്ടുമുള്ള മുത്തുമാലകൂട്ടങ്ങൾകൊണ്ടുശോഭിച്ച വക്ഷഃപ്രദേശത്തോടുകൂടിയവനായി) ശബഡലയാങ്കിതബാഹുദണ്ഡകലിതകോദണ്ഡബാണസഞ്ചയനാഥി (ശബഡലകൊണ്ട് അടയാളപ്പെട്ട കയ്യിൽ ധരിച്ച വില്ലിനോടും ബാണകൂട്ടത്തോടും കൂടിയവനായി) നീലതാപാസനമുസുകിതടനായി (ഏറ്റവും നീലമായ വസ്ത്രംകൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്ന അരക്കെട്ടോടുകൂടിയവനായി) ചരണചിന്യാസകമ്പിതധാണിമണ്ഡലനായിട്ട്) കാല വയ്ക്ക കൊണ്ടു ഇളക്കപ്പെട്ട ഭ്രമണ്ഡലത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട്) അതിനെ കണ്ടിട്ട്, തന്നെതുപദവഷയായി (ശിവനനുരൂപമായ വേഷത്തോടുകൂടിയവളായി) ഗൃഹീതവനചരവതിതാഗാരയായി (ധരിക്കപ്പെട്ട കാട്ടാളസ്രീയുടെ വേഷത്തോടുകൂടിയവളായ) വേത്രനാഥിതപാത്രവനിത്രയായ (പൂർത്തകൊണ്ടു നിർമ്മിക്കപ്പെട്ട പാത്രത്തോടും, ഖനിത്രത്തോടും-മൺചെട്ടിയോടുകൂടിയ) ഗോത്രരാജപുത്രിയോട് (പാർവ്വതിയോട്) കൂടെ സുതാമസുരവാനെ (അജ്ജനനേ) അനുജിപ്പിച്ചുവായിട്ട് (അനുഗ്രഹിക്കാൻ ഇച്ഛയോടുകൂടിയവനായിട്ട്) ഗിരീശാജ്=ഗിരീശങ്കൽനിന്ന് (കൈലാസത്തിൽ നിന്ന്) പ്രസ്ഥാനംചെയ്ത=പറപ്പെട്ടു.

N. B. ചില ഗ്രന്ഥത്തിൽ ഈ ഗദ്യത്തിനു പകരം പാഠം ഇതും.

ഏവംഭൂതൈർഭൂതജാലൈഃപരിതോ
ഭൂതാധീശഃപ്രസ്ഥിതഃപ്രസ്ഥതസ്സൻ।
ശോഭതാഹാര്യസ്യാർയ്യാഹാര്യഘോഷം
തേനകൂടാഖേദമേഘോഽഭിഷുഃ॥

൧൩-

അനവധം - ഏവം+ഭൂതൈഃ -ഭൂതജാലൈഃ -പരിതഃ -ശോഭതഃ
ഹാര്യസ്വ=പ്രസ്ഥതഃ-ആർയ്യാ-പ്രസ്ഥിതഃ- സൻ ഏഷഃ-ഭൂതാധീശഃ-
അഭിഷു-അഹാര്യഘോഷം-കൂടാഖേദം-തേനേ.

അർത്ഥം—ഏവം ഭൂതങ്ങളായ (ഇപ്രകാരം ഭവിച്ചവരായ) ഭൂതജാലങ്ങളാൽ പരിതനായി (പുറപ്പെട്ടവനായി) ശോഭതാഹാര്യത്താൻ (കൈലാസത്തിന്റെ) പ്രസ്ഥത്തിൽനിന്ന് (അഗ്ഗരയിൽനിന്ന്) ആർയ്യയോടുകൂടി (പാർവ്വതിയോടുകൂടി) പ്രസ്ഥിതനായിസന്നായ (പറപ്പെട്ടവനായി ഭവിച്ച) ഈ ഭൂതാധീശൻ (ശിവൻ) അടവിക്കളിൽ (വനങ്ങളിൽ) അഹാര്യഘോഷമാകാവണ്ണം (തട്ടക്കാൻ വയ്യാത്ത

ഘോഷത്തോടു കൂടും ഞ്ഞു കൂടേലേത്തേ (വ്യാജനയം തിന്നെ) ചെയ്തു.

(ഭാരതചര്യ)- ആചാരമിതിജ്ഞാപമാത്രമേകി മുല്പിദന ഭജമുദാരതം കൃശഃ ഞ്ഞു ദ്രോഹനഗ്രഹ്യകരവീരമുനീന്ദ്രമേനം- ശ്രേയഃശഭ്രമസുതരത്നതഃഭവഃ നൃപഃ

(൧൪)

അനവധം-ആചാരമിതിജ്ഞാ-ആരപമാത്രമേകി-മുല്പിദി ഭവഭജം-ഉദാരതം കൃശഃഗം-ഏനം-കരവീരമുനീന്ദ്രം-ദ്രോഹം- അനഗ്രഹ്യ-ഭവഃ നൃപഃ-സുതരത്നതഃ-ശ്രേയഃ- ശഭ്രവ-

അർത്ഥം-ആചാരമിതിജ്ഞാനായി (പാലവരേതുണിക്കിടക്കുന്ന ജടയോടു കൂടിയവനായി) ആരപമാത്രമേകനായി മുല്പിദന ഭജനം നയി ഉദാരതം കൃശഃഗനായ ഈ കരവീരമുനീന്ദ്രനെ ദ്രോഹിക്കേണ്ടത് അനഗ്രഹിച്ചാട്ട് ദ്രോഹിയ്ക്ക (പ്രവൃത്തിക്ക്) സുതരത്നത. (പുത്ര വാത്സല്യം) മൂന്നു പ്രകാരമുണ്ടു. പാലവര ജടയുള്ളവനും വെ യിലൊരും ഭജിക്കുന്നവനും മേല്പെട്ടു പിടിച്ചിരിക്കുന്നകൈകളോടുകൂ ടിയവനും ആയ ഇവരെക്കണ്ടിട്ട്-ഗണപതി-സുബ്രഹ്മണ്യൻ ഇവരി ലുള്ളതുപോലെത്തട്ടു പുത്രവാത്സല്യം അജ്ഞാനിലും ഉണ്ടായ ഏന്നു സാരം.

സംക്രന്തനാത്മജനാഷ്ടം ന ഹസംപ്രമാരെ
നം ക്രീഡിതുംകതുകരം ഹസംജമുഡം
സംഘംസംഘനകാരണമിന്ദ്രസുനാ
വക്ത്രയൻ ക്ഷണമേനമനസിമ്നിതസ്ഥയ

(൧൫)

അനവധം-സംക്രന്തനാത്മജനാഷ്ടം-നഹം-സംപ്രമാരെ-സം ക്രീഡിതും-കതുകരം-അസ്ഥയ. ഉഡുജമുഡം-ഇന്ദ്രസുനയ- സം ഘംസംഘനകാരണം- അംക്രയൻ- ക്ഷണം- വനസിമ്നി-ത സ്ഥയ-

അർത്ഥം-സംക്രന്തനാത്മജനാഷ്ടിനോടുകൂടെ (അജ്ഞാനോട്) സംപ്രമാരത്തിൽ ക്രീഡിക്കാനായിട്ട്-(യുദ്ധത്തിൽ കളിക്കാനായിട്ട്) കതുകവനായ ഉഡുജമുഡൻ(ശിവൻ) ഇന്ദ്രസുനവിങ്കൽ(അജ്ഞ നകൽ) സംഘംസംഘനകാരണത്തേ (വൈരത്തേ = വിരോധത്തേ ഉണ്ടാക്കവാനുള്ള ഘതുവിനെ) അക്രയൻ(ജനിപ്പിക്കുന്നവൻ) ആയി ട്. വനസിമാവിൽ (വനപ്രദേശത്തിൽ) സ്ഥിതിചെയ്തു.

ഏകദണ്ഡിന നരോ/ര ക്കിര സമുപഗമശ്ചഭിരോധതന്ത്രരഃ ഷ്ടഃ
പത്നീവ്യാപാദനയേ പ്രകീർത്തിതപാസ്തബ്ധരോമസ്വപത്രം

ഭിന്നഗ്രൈവം. രാഗൈഷ്ഠിതിമവസരലാഭോൽഭവൽഭൂമിഹംഷാ
മുകാഖ്യഃ-കോപിഭൈത്യഃ-സപദിഗതഭയസ്തൽപ്രദേശംപ്രപേദേ

(൧൩)

അനപയം.—ഏതസ്തിൻ. അന്തരേ- അതർക്കിതസമുപഗമഃ-
പാത്ഥവ്യാപാദനായ-ധാർത്തരാഷ്ട്രഃ- ചോദിതഃ-പ്രകടിതകപടസ്ത
ബ്ധശോമസപരൂപഃ-ഉഗ്രൈഃ-ഖരഗ്രൈഃ-ക്ഷിതിം- ഭിന്ന-അവസ
രലാഭോത്ഭവൽഭൂമിഹംഷഃ- മുകാഖ്യഃ- കോപി-ഭൈത്യഃ ഗതഭയഃ- സ
പദി-തൽപ്രദേശം-പ്രപേദേ.

അർത്ഥം—ഈ അന്തരത്തിൽ അതർക്കിതസമുപഗമനായി (ത
ർക്കിക്കപ്പെടാത്ത ആഗമനത്തോടുകൂടിയവനായി) വിചാരിക്കാ
തെ വന്നവനായ ഏത സരം. പാത്ഥവ്യാപാദനത്തിനായിട്ട്
(അജ്ജനവധത്തിനായിട്ട്) ധാർത്തരാഷ്ട്രനാമൻ (ദുർയ്യാധനാഭികളാ
ൽ) ചോദിതൻ (പ്രേരിതൻ) ആയി പ്രകടിതകപടസ്തശോമസപരൂ
പനായി (പ്രകാശിതമായൊഴുപ്പാലോഹത്തിന്റെ ആകൃതിയോടുകൂടിയവ
നായി) ഉഗ്രങ്ങളായ ഖരഗ്രങ്ങൾ (കുളമ്പുകളുടെ അറ്റങ്ങൾകൊണ്ടു) ക്ഷി
തിയെ (ഭൂമിയെ) ഭിന്നനായി (ഭേദിക്കുന്നവനായി) അവസരലാഭോൽ
ഭവൽഭൂമിഹംഷനായി (സമയലഭത്താൽ ഉണ്ടായ അധികസന്തോഷ
ത്തോടുകൂടിയവനായി) മുകാഖ്യനായ ഒരു ഭൈത്യൻ (മുകാസുരൻ) ഗ
തഭയനായിട്ട് (നിർഭയനായിട്ട്) തൽപ്രദേശത്തെ (ആ പ്രദേശത്തെ
അജ്ജനൻ തപസ്സുചെയ്യുന്ന സ്ഥലത്തെ) പ്രാപിച്ചു.

നിഖ്യായോലതമിലരോഷമഭിയന്തംചാഭി മന്തംസുതോ
വൃത്രാണേനതുവന്യഹൃഷ്ണിയതഃഘോരാകൃതിഃസുകരഃ
ഭൈത്യഃകോപിജിഹ്വാഃസുരംസജ്ജതമോമായാഹിമായാഹിത
ക്രോധാകാമമുനയാമിയമധാമേത്യാദദേസായകഃ॥ ൧൩.

അനപയം — വൃത്രാണഃ-സുകരഃ-ഉദ്ധതം-ഇലരോഷം - അഭിമന്തം-
അഭിയം-ചതം-നിഖ്യായ, ഘോരാകൃതിഃ- ഏഷഃ- സുകരഃ-തു-നിയതം-
ന- വന്യഃ, അംസജ്ജതമഃ-കോപി-ഭൈത്യഃ-മ-ജിഹ്വാഃസുഃ-ആയാതി-
മായാഹിതക്രോധാകാരം- അമം- യമധാമ- നയാമി- ഇതി(നിശ്ചിത്യ)
സായകം-ആദദേ-

അർത്ഥം — വൃത്രരിയുടെ സുതൻ (അജ്ജനൻ) ഉദ്ധതനായും (ഭു
ക്തനായും) ഇലരോഷമാകാവണ്ണം അഭിയനായും (നേരേവരുന്നവനാ
യും) (അഭിമന്തം എന്നോ ചിലർക്കു പറയുണ്ട്) അഭിയായും (പേരി
യില്ലാത്തവനായും) ഇരിക്കുന്ന അവനേ (മുകാസുരനേ) നിഖ്യാനം
ചെയ്തിട്ട് (കണ്ടിട്ട്) ഘോരാകൃതിയായ ഈ സുകരം (പന്നി) ആക
ട്ടെ-നിശ്ചയമായിട്ടും വന്യമല്ല-(വനഭവമല്ല) അംസജ്ജതമനായ (അ
ത്യന്ത ബലവാനായ) ഒരു ഭൈത്യൻ എന്നേ ജിഹ്വാഃസുചായിട്ട് (ഹ

നിക്കാൻ ഇപ്പോഴോടുകൂടിയവനായിട്ട്) വരുന്നു—മായാഹിതക്രാന്ധാ
 കാരനായ (മാനയാൽ ധരിക്കപ്പെട്ട വശാഹാകൃഷിയോടുകൂടിയവനായ)
 ഇവനെ (ഈ അസുരനെ) യമധാമത്തേ (അന്തകപുരത്തെ) പ്രാപി
 പ്പിക്കുന്നുണ്ട് എന്നു നിശ്ചയിച്ചിട്ടു സായകത്തേ (ബാണത്തേ) ആ
 ഭാനംചെയ്തു (എടുത്തു)

“നില്പായ” എന്ന ഗ്ലോകത്തിന്റെ പാരാന്തരം

തംവിഷ്ണുജയദ്രവപുഷ്പം മൃഗശാഖകേചു
 ത്രാസാദിശത്സംകടിലംബിത വല്ലഭോഗാൻ
 പദ്യംകല കളകളെരവി പക്ഷിജാലേ||
 പാതേമാനിവൃത്യ നിയമഃജഗ്രഥേ ശരാസഃ||

സാരം—ഭയങ്കര ശരീരമായ അതിനെക്കണ്ടിട്ടു മാൻകട്ടികൾ
 ചേടിയാൽ അരയിൽത്തൂങ്ങിക്കിടക്കുന്ന മരവിരിയുടെ അറ്റത്തു പ്രാ
 പിച്ച്ചപ്പോഴും പക്ഷിശൃംഗം കളകളശബ്ദങ്ങൾക്കൊണ്ട് പരദശമായ
 പ്പോഴും അജ്ജനൻ നിയമത്തെ മതിയാക്കിട്ടു വില്ലകൈയിൽഎടുത്തു.

വിശിഖോ വിജയേന വേഗതോസ്തസ്തബരണാപിചപേത്രി
 ണേഃഃഗഭേദം വൃതനോദതനഃ പചാതമാസൗ വിപുലായാവി
 ചലരഃ പരാസുഃ|| ൧൮||

അനപയം—വിജയേന— ശബരേണ— അപിച— വേഗതഃ—അ
 സ്തഃ— വിശിഖഃ— പോത്രിണഃ— അഗഭേദം വൃതനോൽ അതനഃ— അ
 സൗ— വിപുലാരഃ— പരാസുഃ— വിപുലായാം— പചാത— ച

അർത്ഥം—വിജയനാലും (അജ്ജനനാലും) ശബരനാ
 ലും (കാട്ടാളനാലും) വേഗത്തിൽ അസ്തമായ (പ്രയുക്തമായ) വിശി
 ഖം (ബാണം) പോത്രിയുടെ (പന്നിയുടെ) അംഗഭേദത്തെച്ചെയ്തു (ശ
 രീരത്തേമറിച്ചു). അതനവായ (മഹത്തരയ) ഇതു (പന്നി) വിപുലാ
 വമായി (മഹത്തരയശബ്ദത്തോടുകൂടി) പരാസുവായിട്ട് (മുതനായിട്ട്)
 വിപുലയിൽ (ഭൂമിയിൽ) പതിക്കുകയുചെയ്തു.

തമുൽഗ്രാഹീതമദ്യുക്തേ തസ്തിൻമാഗ്ഗ്തിമാഗ്ഗ്ണം.

സചാപഃ കോപിശബരസ്തമുപേത്യേവമബ്രവീത്|| (൧൯)

അനപയം—തസ്തിൻ— തം— മാഗ്ഗ്ണം— ഉൽഗ്രാഹീതം— ഉദ്യുക്തേ
 മാഗ്ഗ്തി— സചാപഃ കോപിശബരഃ തം— ഉപേത്യേ— ഏവം— അബ്ര
 വീത്—

അർത്ഥം— അവൻ (അജ്ജനൻ) ആമാഗ്ഗ്നത്തേ (പ്രയോഗിച്ച
 ശരത്തേ) ഉദ്ധരിക്കാനായിട്ട് (എടുക്കാനായിട്ട്) ഉദ്യുക്തനായി (ഉത്സാ
 ഹത്തോടുകൂടിയവനായി) മാഗ്ഗ്നനായപ്പോൾ (അനപചിക്കുമ്പോൾ)
 സചാപനായ (വില്ലോടുകൂടിയവനായ) ഭയശബരൻ (കാട്ടാളൻ) അ
 വനെ (അജ്ജനനെ) പ്രാപിച്ചിട്ട് ഇപ്രകാരംപറഞ്ഞു.

സവിധഗഹനവത്തി ഭൂധരസ്യാസ്യഭത്താ
ഗുവര! ശബരരാജഃ പ്രേക്ഷിതുംകാക്ഷേതേതപം
അപരിമിതമഹിമ്നസ്സു ഭൂതുംവിവക്ഷം
കിമപി സമുപയാതം വിദ്ധിമാം തന്നിയോഗാത്|| ൨൦

അനന്തം ഹേഗുവര!സവിധഗഹനവത്തി അന്യ-ഭൂധരസ്യാ-
ഭത്താ-ശബരരാജഃ-തപംപ്രേക്ഷിതും-കാക്ഷേതേ (തപം)മാം-തന്നിയോഗാ-
ത്-കിമപി-വിവക്ഷം-സമുപയാതം- അപരിമിതമഹിമ്നഃ- ത-
സ്യഭൂതും-വിദ്ധി.

അത്ഥം—അല്ലയോ രാജാവേ! സവിധഗഹനവത്തിയും (അത്
തകാട്ടിൽപാർക്കുന്നവനും)ഇതഭൂധരത്തിന്റെ(പർവ്വതത്തിന്റെ) ഭത്താ
വുമാകുന്ന ശബരരാജൻ അക്ഷേപിക്കണമെന്നതിന് ആഗ്രഹിക്കുന്നു അങ്ങ്
എന്നെ തന്നിയോഗത്താൽ ഒന്നിനെ വിവക്ഷ്യയായി(പറയാൻ ഇച്ഛ
യുള്ളവനായി)സമുപയാതനായ (വന്നിരിക്കുന്ന)അപരിമിതമഹിമാവായ
(വളരെമാഹാത്മ്യമുള്ള) അഭൂതത്തിന്റെ(കാട്ടാളരാജന്റെ) ഭൂതനെ
ന്നു് അറിഞ്ഞാലും.

തദീയശരരാഹസാഹതമവേഹിപനംമൃഗാ
ലാഹീയസിതവശ്ശുഗകഥയശക്തിരിദൃക്ഷതഃ
മഹത്തരമഹീധരപ്രവരപക്ഷവിമോദനേ
പവിഃപ്രഭവതിസ്വപനവചതുചലശഃ-കപലിൽ (൨൧)

അനന്തം—ഏതം-മൃഗം- ച- തദീയ ശരരാഹസാ-ഹതം-
അവേഹി- ലാഹീയസി-തവശ്ശുഗ-ഇദൃക്-ശക്തിഃ-കതഃ-കഥ-
യ- മഹത്തരമഹീധരപ്രവരപക്ഷ വിഃകോദനേ- പവിഃസ്വപനപ്രഭവ-
തി-തുചലശഃ കപലിൽ-ന-പ്രഭവതി-ഖല.

അത്ഥം—ഇതമൃഗത്തെ തദീയശരരാഹസ്യിനാൽ(കാട്ടാളനെസം-
ബന്ധിച്ച ബാണത്തിന്റെ ശക്തിയാൽ)മതമനസ്(കൊല്ലപ്പെട്ടതെ-
ന്നു്) അറിഞ്ഞാലും. ലാഹീയസ്സായ(ഏറാവും നിസ്സാരമായ) നീന്റെ
ആശുഗത്തിൽ (ബാണത്തിൽ)ഇദൃക്തായ(ഇപ്രകാരമുള്ള ശക്തി ഏ-
വിടെ(ഉണ്ടാകയില്ലെന്നുസാരം) മഹത്തരനായ മഹീധര പ്രവരന്റെ
പവ്തശ്രേഷ്ഠന്റെ)പക്ഷ വിമോദനത്തിൽ (ചിറകു മുറിക്കുന്നതിൽ)
പവിഃ(വളം)പ്രഭവിക്കുന്നു (സമത്വമാകുന്നു) തുചലശം (പഞ്ഞിയു-
ടെലേശം)എവിടെ പ്രഭവിക്കുന്നു (വളംകൊണ്ടു പർവ്വതപക്ഷം മുറി-
യ്ക്കാൻ സാധിക്കയുള്ള പഞ്ഞിയ്ക്കു് സാദ്ധ്യമല്ല, അതുപോലെനീന്റെ
നിസ്സാരശരം കൊണ്ടാൽ പന്നിമരിയ്ക്കയില്ല എന്നു സാരം)

ലക്ഷാതന്യവമുപതേരപഹൃതം താവതപയാസ്സാമിദം
സംരക്ഷ്യഃ കൃതമന്തരപുശാണഃ ക്ഷുദ്രാമിലോകോത്തരൈ

ബാണേതുപ്രണിപത്യ ഭേദീശമയൻ കോപപ്രമാദേതഭവം
നോമേത്രതപസ്വിതും ക്ഷണമവസ്ഥാതുംച ശക്യാനവഃ || ൨൨

അനപയം— തവേൽ- തപയ- ചമുപഭേദ- അസ്യ- ലക്ഷം
അവ ഹൃതം. ഇദം-ആസ്തം-ഹി- കൃതമേതേ- അപി-അശരണഃ ക്ഷു
ദ്രഃ- ലോകോത്തരൈഃ- നഃക്ഷേപ-തപം-പ്രമാദോന്മുഖം-കോപം-
ശമയൻ- പ്രണിപത്യ- ബാണേ-തു- ഭേദി-നോമേൽ- ൨ഃ- അത്ര ത
പസ്വിതും- ക്ഷണം- അവസ്ഥാതും- ച- ന-ശക്യാം-

അർത്ഥം— ഇപ്പോൾ നിന്നാൽ ചമുപതിയായ (ശബരസേനാപ
തിയായ) ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ ലക്ഷം (ലക്ഷായപനി) അപഹൃതമാ
യി (അപഹരിക്കപ്പെട്ടു) ഇത് ഇരിക്കട്ടെ (ലക്ഷം അപഹരിച്ചു
തുകൊണ്ടുകരമിടുന്നവനായ) യാതൊന്നിനാൽ കൃതമേതായാണെങ്കിലും,
അപരായംചെയ്തവനാണെങ്കിലും) അശരണനായ (ശരണമില്ലാത്തവനാ
യ) ക്ഷുദ്രൻ (അല്ലെങ്കിൽ ഭോജനരഹിതൻ) (ലോകത്തിൽ ഉത്കൃഷ്ടന്മാരാ
യിരിക്കുന്നവരേൽ) സംക്ഷേപൻ (ക്ഷേപിക്കപ്പെട്ടവൻ) യോഗ്യൻ) ആക
ുന്നു. നിശ്ചിതമേതഭവം (തേറ്റിനേൽ ഉണ്ടായതായ) കോപത്താശമ
യൻ (ശമിപ്പിക്കുന്നവൻ) അയ്യപ്രണിപതിച്ചിട്ടു (നമസ്കരിച്ചിട്ടു) ബാ
ണത്തെ അകട്ടെത്തന്നാലും, അല്ലെങ്കിൽ നിങ്ങൾക്കു ഇവിടെ തപസ്സു
ചെയ്യുന്നതിനും ക്ഷണം സ്ഥിതിചെയ്യുതിന്നും ശക്യമല്ല (ബാണത്തെ
കൊടുത്തു നമസ്കാരപൂർവ്വം തെറ്റിനെ ക്ഷമിക്കണമെന്ന് പ്രത്ഥി
ച്ചില്ലെങ്കിൽ ഇവിടെ വന്നു തപസ്സുചെയ്യുവാനോ കുറച്ചുനേരമെങ്കിലും
നില്പാനോ സാധിക്കയില്ലെന്നു സംഭം)

ഹഃഹഃക്ഷുദ്രകിരീട! ൨ സ്തപവിദന്തേതുഭ്യംമുഗഭ്യഃപരം
മാദുക്വേതികേനശൈത്യവിഭവോമഃസ്പാകമാത്രാശിനെ
അസ്മൽബാണമവ ന്യദശ്വമഹിമാഭോഗം തപയാലീപ്തം
യത്തുകതപഃപ്രാപ്തം ഹിരാംഭാരായമേവക്ഷമഃ (൨൩)

അനപയം— ഹേ ക്ഷുദ്ര! കിരീട!- ഹഃഹഃ- മുഗഭ്യഃപരം വസ്തു
അവിദന്തേ-മഃസ്പാകമാത്രാശിനെ- തുഭ്യം-മാദുക്വേ- ക്വേതി- ശൈത്യ
വിഭവഃ- കേന അനന്യദശ്വമഹിമാഭോഗം അസ്മൽബാണം- ലീപ്തം,
നാ- തപയഃപരഷഃ-യൽ- തു- ഉക്തം- തദന്തേഹിരാംഭാരം- അയം
ഹൃദ ക്ഷമഃ

അർത്ഥം— അല്ലയോ ക്ഷുദ്രൻ (അല്ലൻ) ആയകിരീട! ആശ്ച
ര്യം! മുഗഭ്യേൽനിന്നുപരമായ വസ്തുവിനെ (അന്യകൾക്കുതന്നെ) അവിടെ
അറിയാത്തവൻആയി (മുഗഭ്യേക്കുതന്നെയല്ലാതെ വേറെനും അറിയാ
ത്തവൻ ഏകനായ) മഃസ്പാകമാത്രാശിയായ (ലക്ഷംചെയ്തമാംസ
ത്തെമാത്രം അശിക്കുന്നവനായ) നിനക്കായിട്ടു-മാദുക്വേ (എന്നെപ്പോ

ഖെയ്യുള്ളവൻ) കോപിക്കുന്നു എങ്കിൽ ശൈത്യവിഭവം (ശൈത്യധികൃതം) എന്താകുന്നു (നിസ്സാരനായതിന്നോടു കോപിച്ചു പരാക്രമമാകയില്ല എന്നുസാരം) അന്യദൃശ്യമിമാഭോദമായ (അന്യന്താർകാണാൻ പാടില്ലാത്തതായ മാഹാത്മ്യാതിരയമുള്ള) അസ്തമ്യമാണെന്നെ (എന്റെ ശരണെ) ലിപ്തം (ലഭിക്കാൻ ഇച്ഛിക്കുകയും ചെയ്തവൻ) ആയതിനാൽ പരമമായ (ശ്രേഷ്ഠമായ) ശാന്തമാകാൻ (ശാന്തമാകുവാൻ) ഉത്തമമായി (പറയപ്പെട്ടു) തുടങ്ങിയിരിക്കുകയുണ്ടാകയാൽ (ആ വാക്കുകളുടെ ഉത്തരത്തെ പറയുന്നതായിട്ടു) ഇതുതന്നെ (ഈ ബാണാതന്നെ) ക്ഷമമാകുന്നു (ശക്തമാകുന്നു) നിമിത്തം പരമമായ പാശകൾ (ഉത്തരം പറയുന്നതു് എന്റെ ശരണമാകുന്നു എന്നുസാരം)

കിഞ്ചാധുനാതപസിതോത്രവനേവിവിഭക്തഃനല്ലാമിവോ -f-
ഭിഗമചിക്ഷണഭാഷണാനിതൽഗല്പസതപരമിതോനമിവേദി
ഭാനീംസജ്ജംധനഃകരധുതവിശിഖശ്വനീക്ഷ്ണഃ 24

അനപയാ—കിഞ്ച- അധുനാ- വിവിഭക്ത- അത്ര-വനേ- തപസിതഃ (അഥാ)വഃ അഭിഗമചിക്ഷണഭാഷണാനി - ന. ഇല്ലാമി. തൽ. സതപര- ഇതഃ- ഗല്പ- നാമിവേദ- ഇദാനീം- സജ്ജം-ധനഃ- കരധുതം- തീക്ഷ്ണ-വിശിഖഃ - ച - കരധുതഃ

അർത്ഥം—അത്രതന്നെയുമല്ല, ഇപ്പോൾ വിവിക്തരായ (വിജനമായ) ഈ വനത്തിൽ തപസിതൻ (തപസ്സുചെയ്യുന്നവൻ) ആയതാൻ നിങ്ങളുടെ അഭിഗമചിക്ഷണഭാഷണങ്ങളെ (ചേർച്ചയേയും ഭർതൃത്തെയും സംഭാഷണത്തെയും) ഇല്ലാക്കുനില്പു. അതിനാൽ വേഗത്തിൽ ഇവിടെനിന്നു ഗമിച്ചാലും. അല്ലെങ്കിൽ ഇപ്പോൾ സജ്ജം (തയ്യാറെടുക്കിയതു്) ആയ ധനസ്സു കരധുതമായി (കൈയിൽധരിക്കപ്പെട്ടു) തീക്ഷ്ണം (മുച്ചുയുള്ളതു്) ആയ വിശിഖവും (ബാണവും) കരധുതമായി (നീക്ഷണത്തിൽ ഇവിടെനിന്നും പാകാത്തപക്ഷം യുദ്ധത്തെ സംസാധനമായിരിക്കുന്നു എന്നുസാരം)

നിരസ്യമാമാകലമസ്തദീയം
തസ്തിൻകലേജാലൂ! പിതാമഹീതേ
താതസ്യജാതേതാവദാവദേത-
മപോഡംധനസ്രവലേനപാത്മഃ (൨൫)

അനപയാ—(തപം) അസ്തദീയംകലം മാനിരസ്യമാഃ. മേജാലൂ! തേ താതസ്യ പിതാമഹീ തസ്തിൻകലേ ജാതാ ഇതി വദാവദം തം പാത്മഃ അസ്രവലേന അപോഡംധനം.

അർത്ഥം—അദ്ദേഹം അസ്തദീയം (തെക്കുള്ള സംബന്ധിച്ചതു്) ആയ കലത്തെ നിരസിക്കുകയുണ്ടാകും. അല്ലയോ ജാലൂ! (അപിവേകി) നി

ന്റെ താതന്റെ (അച്ഛന്റെ പണ്ഡുവന്റെ) പിതാമഹി(മുത്തശ്ശി)
 (സത്യവതി എന്നുസാരം) ഏതൊരു കലത്തിങ്കൽ ജാതയായി എന്നി
 ങ്ങനെ രാമാഭൻ (പറയുന്നവൻ) ആയ അവനെ (കിരാനഭൃത്യനെ)
 പേർത്തൻ (അജ്ജനൻ) അസ്രുബലത്താൽ അപേക്ഷയാനായി (നി
 രസിച്ചു)

സാരം—അല്ലയോ അജ്ജന! നിന്റെ അച്ഛന്റെ മുത്തശ്ശിയായ
 സത്യവതി മുക്കവന്റെ വംശത്തിലാണു ജനിച്ചതു്. അതോക്കോ
 തെ ഞങ്ങളുടെ വംശത്തെ നിന്ദിച്ചതു് അവിവേകമായിപ്പോയി എ
 ന്നിങ്ങനെ പറയുന്ന കാട്ടാളനെ അർജ്ജുനൻ ശരം പ്രയോഗിച്ചു് കൊ
 ടിച്ചു.

ആരാഭസ്രാഭീഭൂതരധടിതിവിലുന്തിഭ്രാന്തചിത്തേസ്വഭൂത്യ
 ഗ്രന്ധാമോദഃകിരാതേഷാപധിപതിഭിന്നിതോഗ്രസംരഭജ്ജ്വരഭഃ
 വിഷപഗ്ദ്വിചീംവികർച്ചൻപ്രസൃമരവിവിധധപാനരലാഖിലാശാം
 പൗളിന്ദീവംഹിനീതാംവലമനഭൂദഃസന്നിധിംസമ്പ്രപേദേ(൨൩)

അനവധം—അസ്രാഭീഭൂത-സ്വഭൂത്യ-ഭ്രാന്ത ചിത്തേ-രധടുതി
 ആരാൽവിലുന്തി.കിരാതേഷ-അധിപതിഃ-ഗ്രന്ധാമോദഃ-അഭിന്നിതോ
 ഗ്രസംരഭജ്ജ്വരഭഃ -പ്രസൃമരവിവിധധപാനരലാഖിലാശാം- പൗളിന്ദീ
 താം-വംഹിനീ-വിഷപഗ്ദ്വിചീ-വികർച്ചൻ- വലമനഭൂദഃ-സന്നി
 ധിം-സമ്പ്രപേദേ.

അർത്ഥം—അസ്രാഭീഭൂതൻ (അസ്രുത്താൽപിഡിതൻ) ആയി
 സ്വഭൂത്യൻ സഭ്രാന്തചിത്തനായിട്ടു വേഗേനസമീപത്തിൽ വിലുൻ
 (ഉരുളുന്നവൻ) ആയിരിക്കുമ്പോൾ കിരാനമാരിൽ അധിപതി ഗ്രന്ധാ
 മോദൻ (മറയ്ക്കപ്പെട്ട സന്തേഷത്തോടുകൂടിയവൻ) ആയി. അഭിന്നി
 തോഗ്രസംരഭജ്ജ്വരൻ (അഭിനയിക്കപ്പെട്ട ഭോക്കുമായ കോപാവേശ
 തോടുകൂടിയവൻ) ആയി (ഏറ്റവും കോപാധികൃത്തേ നടിച്ചിട്ടു എ
 ന്നസാരം) പ്രസൃമരവിവിധധപാനരലാഖിലാശയായി(വ്യാപിച്ചിരിക്കു
 ന്ന ബഹുവിധശബ്ദത്താൽ നർച്ചിക്കിനെ മറച്ചതായി പൗളിന്ദിയായ
 പൂളന്ദനാരംകാട്ടാളന്മാരെ) സംബന്ധിച്ചതായ ആ വാഹിനിയെ
 (സേനയെ) വിഷപദ്വിചിയാക്കി(എല്ലായിടവും വ്യാപിച്ചതാക്കി ചെയ്യു
 ന്നവനായിട്ടു വല മനഭൂവിന്റെ (ഇരപുത്രന്റെ) സന്നിധിയെ (സ
 മീപത്തേ) പ്രാപിച്ചു:

ക്ഷേത്രാത്മൻ! കിരാത!ശപഗണരിവുര ക്ഷേത്രകൈസ്സാർലമേമി
 മ്മർഗ്ഗൻമാഗ്ഗാബ്ജീഷ്ണംഗിരിതഭൂവിനോവേത്സിവിത്താനിരാജ്ഞാം
 അജ്ഞാതപാതപതേമമമരപുരദധൃഗ് യമാനാപഭനം
 യജ്ഞാസിപ്രവൃത്ത ഫല മനഭൂതന്യാവിരേ കന്യനഭൂഃ (൨൪)

അനന്തം—രേക്ഷദ്രാക്ഷിതമൻകിരാത! ശ്വേതപരിവൃതഃ—ക്ഷുദ്ധ
കൈഃ—ഏഭിഃസർദ്ധം—ഗിരിതഃഭൂമി—അഭീഷ്ണം— മാർഗ്ഗാണിവൃത്താനി—
മാർഗ്ഗൻ (തപം) രാജഞ്ചിംവൃത്താനി—നേ—വേത്സി— അമരപരവധുഗീയ
മാനാപഭാനം—മാതേതപഃ— അജ്ഞാതപായുദ്ധായ—പ്രവൃത്തഃ— അസി
തസ്യ—അവിവേകസ്യ—ഫലം—സദ്യഃ—അനുഭവ.

അർത്ഥം—അല്പയോ ക്ഷുദ്രാത്മാവായ കിരാത! ശ്വേതപരി
വൃതനായി (ശ്വാവിന്റെ കൂട്ടത്താൽ ചുറ്റപ്പെട്ടവനായി) ക്ഷുദ്ധകന്മാർ
(അല്പന്മാരായ) ഇവരോടുകൂടി ഗിരിതഃഭൂമികൾ (പർവതസാനുപ്രദേശ
ത്തിൽ) എല്ലായ്പ്പോഴും മാർഗ്ഗങ്ങളായ വൃത്തങ്ങളെ (മൃഗസമൂഹങ്ങള
െള സഞ്ചയിച്ചുകൊണ്ടുള്ള) മാർഗ്ഗൻ (അനേകജനനായ) ആയ
നീ രാജാക്കന്മാരുടെ വൃത്തങ്ങളെ (ചരിത്രങ്ങളെ) അറിയുന്നില്ല. അ
മരപരവധുഗീയമാനാപഭാനനായ (ദേവസ്രീകളാൽ ഗാനം ചെയ്യപ്പെ
ട്ടു്ന അതുതകമത്തോടുകൂടിയ) എണ്ണ (അപഭാനം കർമ്മവൃത്തം എ
ന്ന് അമരം) പരമാർത്ഥമായി അറിയാതെ യുദ്ധത്തിനായിട്ടു പ്രവൃത്ത
നായി (ഒരുമ്പട്ടവനായി) ഭവിക്കുന്നു. ആ അവിവേകത്തിന്റെ ഫ
ലത്തെ തൽക്ഷണം അനുഭവിച്ചാലും.

രേക്ഷദ്രാക്ഷിതിപതിവംശകീട! സാക്ഷാൽ
കർത്താരജഗദവഗഹസംബ്രൂതം മഹാ
യദപംശം വ്യപദിശസി സ്വംഭരമേനാം
ജാനാമി പ്രകടകളങ്കബംഹിമാനം॥

(൨൮)

അനന്തം—രേ—ക്ഷദ്രാക്ഷിതിപതി വംശകീട! (തപം) മാം സ
ബ്രൂതം ജഗൽസാക്ഷാൽ കർത്താരം അവഗമ (തപം) യദപംശം വ്യപ
ദിശസി പ്രകടകളങ്കബംഹിമാനം തം-ഏ നം-സംഹംഭര-ജാനാമി.

അർത്ഥം—എന്താ ക്ഷുദ്രരാജാക്കന്മാരുടെ വംശത്തിന്നു പുഴുവായ
ഉളവനെ-നീ എന്നെ ഇപ്പോൾ ജഗത്തിനെ (ലോകത്തെ) സാക്ഷാൽ
കർത്താവെന്ന് (പ്രത്യക്ഷമായിട്ടു സൂചിക്കാൻ കഴിയുന്നവനെന്ന്) അ
റിഞ്ഞാലും (ലോകത്തിനെ സാക്ഷാൽക്കരിക്കുന്ന ആളെന്നു പറഞ്ഞ
തിനാൽ ശിവനെന്നും ഓപനിയുണ്ടു്) നീ, യദപംശത്തെ (യാതൊരു
നൂന്റെ വംശത്തെ) വ്യപദേശിക്കുന്നു (പറയുന്നു) പ്രകടകളങ്കബം
ഹിമാവായ (പ്രകാശിച്ചിരിക്കുന്ന സ്വഹാരതപാദികളങ്കബം ഇല്ലാ
ത്തോടുകൂടിയ) ആ ഇവനെ (ചന്ദ്രനെ) സ്വംഭരമായിട്ടു (വൃക്തമായിട്ടു) അ
റിയുന്നു.

സാരം—നീ ഉദ്യമമാണെന്നു ചോദിക്കുന്നതായ ചന്ദ്രവംശ
ത്തിന്റെ ആഭിഭൂതനായ ചന്ദ്രൻ തന്നെ വളരെ കളങ്കമുള്ളവനാണു്
എന്നു ഭാവം.

ചന്ദ്രൻതന്നെയല്ല ചന്ദ്രന്റെ മകനായ ബുധനേയും ചന്ദ്രവംശ
മുഖ്യനായ യയാതിയേയും കാട്ടാളൻ നിന്ദിക്കുന്നു.

പാരസ്യേണേയഞ്ചതസ്യാത്മജംതം
ജാനാമ്യേതപാദശാം വംശബീജം.
തദപശ്യാനാംവേദമിമുഖ്യായയാതിം
വിപ്രസ്മിന്താംയോദികപത്യാഗ്നാൽ॥ റൻ.

അനപയം—പാരസ്യേണേയം—തപാദശാം—വംശബീജംതസ്യ ആ
ത്മജംച—ജാനാമി—ഏവ—തദപശ്യാനാം—മുഖ്യം—യയാതിം—വേദമി—
യഃജാദികഃ—താം—വിപ്രസ്മിന്—പത്യാഗ്നാൽ.

അർത്ഥം—പാരസ്യേണേയനാം (പാസ്മിജാതനാം) തപാദക്കു
ളുടെ (നിന്നെപ്പോലെ ഉള്ളവരുടെ) വംശബീജവും (വംശവിത്തം)
പ്രസ്മിലനും ആയ (അവന്റെ) (ചന്ദ്രന്റെ) ആത്മജനേയും അറിയു
ന്നതന്നെ. തദപശ്യാനാരിൽവെച്ചു (ആ വംശത്തിൽ ജനിച്ചവരിൽവെ
ച്ചു) മുഖ്യനായ, യയാതിയേയും അറിയുന്നു. യാവന്നോജത്തൻ (യ
യാതി) അദികൻ(കാമുകൻ) ആയിട്ടു ആ വിപ്രസ്മിയേ (ദേവയാനി
യെ) പരിഗ്രഹിച്ചു.

സാരം—ചന്ദ്രൻ തുരുവായ വ്യാഴത്തിന്റെ ഭാര്യയിൽ ജനിച്ചി
ട്ടു ആ ബുധന്റെ അപസ്ഥയും ബുധന്റെ വംശജാതന്മാരിൽവെച്ചു
മുഖ്യനും ശുക്രാപത്രിയായ ദേവയാനിയെ വിവാഹം ചെയ്തവനും ആ
യ യയാതിയുടെ അപസ്ഥയും എനിക്കു നല്ലവണ്ണം അറിയാം. കാട്ടാ
ളൻ ഇനിയും ശന്തരവിനേയും പാണ്ഡവന്മാരേയും നിന്ദിക്കുന്നു.

തദപശ്യസ്യ ചശന്തനോൻ ചരിതംകേദനോഽവിജ്ഞായത
യസ്താംദാശപതേരുപായതസു താംകാമാതുരഃപുശ്ചചിം
തൽപത്രസ്യസു തംചഗോളകമമുജാനാമിപാണ്ഡോപുന
യ്യാഷ്ടാൻപഞ്ച ദദാത്മജാംശ്ചസു തരാംജാനാമിക്ഷധാനിമാൻ॥ യം.

അനപയം—തദപശ്യസ്യ- ശന്തനോഃ-ച-ചരിതം-ഇഹ-ദേവ-
ന-വിജ്ഞായതേ-യഃ-കാമാതുരഃ-പുശ്ചചിം-താം ദാശപതേഃ-സുതാം-
ഉപായത-തൽപത്രസ്യസുതം ഗോളകം- അമു-പാണ്ഡോ- ചജാനാമി
പുനഃ-തദാത്മജാം-ക്ഷധാൻ- ഇമാൻ-യുഷ്ടാൻ-ചഞ്ച-ച-സുതരാം-
ജാനാമി-

അർത്ഥം—തദപശ്യനായ.(യയാതിയുടെ വംശജാതനായ) ശന്ത
നവിനേനയും ചരിതം-ഇവിടെ ആൗൽ അറിയപ്പെട്ടനില്ല-(എല്ലാവ
രും അറിയുന്നു എന്നു സാരം) യാവന്നോജത്തൻ (ശന്തന) കാമാതുര
നായിട്ടു പശ്ചാദ്യായ (പരിവൃതയല്ലാത്തവളായ) (വിവാഹംകഴിയു
ന്നതിനു മുമ്പുതന്നെ ഗംഗാനദിയുടെ മദ്ധ്യത്തിൽവെച്ചു പരശരന്റെ

സംഗമത്താൽ വ്യാസനെ ജനിപ്പിച്ചു എന്നു സാരം) ആ ഭാഗപതിയുടെ സുതയെ (മുക്കുവരാജാവിന്റെ പുത്രിയായ സത്യവതിയെ ഉപയമിച്ചു (വിവാഹംചെയ്തു) തൽപുത്രന്റെ സുതനായി (സത്യവതിപുത്രന്റെ ചേദവ്യാസന്റെ മകനായി) ഗോളകൻ (ഭർത്താവുമരിച്ചിട്ടു ജാതകൻ നിന്നു ജനിച്ചവൻ) ആയ ഈ പാണ്ഡുവിനേയും അറിയുന്നു. പിന്നീടു ഉള്ളവരായി തദാത്മജനായി (പാണ്ഡുവിന്റെ പുത്രനായി) കണ്ഡന്മാർ (ഭർത്താവിരിക്കുമ്പോൾ ജാതകൻ നിന്നു ജനിച്ചവർ) ആയ ഈ നിങ്ങളെ അഞ്ചു പരേയം നല്ല പണ്ണി അറിയുന്നു. (വിവിത്രവിശ്വൻ മരിച്ചതിന്റെശേഷം വ്യാസങ്കൽനിന്നും ജനിച്ചവനാകയാൽ പാണ്ഡുവിനെ ഗോളകൻ എന്നും പാണ്ഡു ജീവിച്ചിരിക്കുമ്പോൾ തന്നെ കാലൻമുതലായവരിൽനിന്നു ഉത്ഭവിച്ചവരാകയാൽ പാണ്ഡവന്മാരെ കണ്ഡന്മാരെന്നും പറയുന്നു) അമൃതജാതജഃ കണ്ഡാമൃതേ ഭർത്താഗോളകഃ എന്ന് അമരം. നിങ്ങളുടെപൂർവ്വ മാന്ദ്യത്തെ തന്നെ അല്ല, നിങ്ങളുടെയും കൃത്യം നിന്ദ്യമാണെന്നു പറയുന്നു.

അഥകിമപിരഹസ്യോത്പാദ്യപുഷ്കാമികസ്താ
 ന പദ്യമിതരമകാംപഞ്ച പത്യാഗ്രാമീഡം (ഡം) (൩൧)
 ഭവതുപരമപിതഃസമ്പ്രദാനേപതസ്രഃ
 പരിണയതകിരതീഃസാധുമാംപ്രാത്ഥയസ്വ

അനവചം.-അഥ-(അഥാ)-അദ്യ-ത്വ-രഹസ്യം-കിമപി-പുഷ്കാമി-(യുയം) പഞ്ചകസ്താൽ-ഏകാം-ഗ്രാമീതരം-പത്യാഗ്രാമീഡം-ഭവതു-ഇതഃ-പരം-അപി (അഥം) ചുതസ്രഃ കിരതീഃ സമ്പ്രദാനേ-(യുയം) പരിണയത-മാം-സാധു-പ്രാത്ഥയസ്വ

അത്ഥം - ഇനിയും ഞാൻ ഇപ്പോൾ നിന്നോടു രഹസ്യമായിട്ട് ഒന്നിനെച്ചുപ്ಪിക്കുന്നു. (ചോദിക്കുന്നു) നിങ്ങൾ അഞ്ചുപർ എന്തുകൊണ്ടു് ഏകയായ ഗ്രാമീതാവിനെ (ഒരരാജപുത്രിയെ) പത്യാഗ്രാമിച്ചു (വിവാഹംചെയ്തു). അതുപോകട്ടെ, ഇതിനു മേലിൽ എങ്കിലും ഞാൻ നാലു കിരതീകളെ സമ്പ്രദാനംചെയ്യുന്നുണ്ടു്. നിങ്ങൾപരിണയംചെയ്താലും (വിവാഹംചെയ്താലും) എന്തോടു വഴിപോലെ പ്രാത്ഥിച്ചാലും (നിങ്ങൾ എന്തോടുവന്നു വഴിപോലെ യാചിച്ചാൽ ഇനിയെങ്കിലും ഞാൻ നാലു കാട്ടാളന്മാർക്കുള്ള ശതരാം. ആ നാലുന്മാർക്കുള്ളും പാണ്ഡുജനായകന്റെ നിങ്ങൾ ഒരുരാരത്തരം പ്രത്യേകിച്ചു വിവാഹം ചെയ്താലും എന്നുസാരം.)

മദ്ധ്യരാജസഭാമഹേന്ദ്രവതാമഗ്രേനന്ദപ്രയസിം
 പത്നീഹന്തനമസ്തിവായമിപുഭിസ്താവൽതമാക്രോധതാം
 നേത്രാഭ്യാമവഃലോകയൻയദഭവസ്തുഷ്ണിംതതോ ജ്ഞായതേ
 വീക്രാന്തിസ്തുവതാദുരോചദിയശസ്രൈഃലോക്യമാക്രാമതി|| (൩൨)

അനപയം—മധ്യരജനഭം—ഹരന-ഭവതാം—അഗ്രനന-
 ഹന്ത-നമശ്ശിവായ-രിപുഭിഃ-താവൽ-നമഃ—ക്ലേശിതാം-പ്രേയസിം-
 പത്നീം-ദേവരാജാഅംവലോകയൻ-യത്-(തപം)തുഷ്ണീം-അഭ്യ-
 തരഃ-തവ-വിക്രാന്തിഃ-ജ്ഞായതേ-തദ്ദൃശഃ-ഭദ്ര-യശഃ-ത്രൈലോ-
 ക്യം-ആക്രാമതി.

അർത്ഥം- രാജസഭാമദ്ധ്യത്തിങ്കൽ ബലാൽകാരേണ ഭവന്മാരുടെ അഗ്രത്തിങ്കൽ (മുമ്പിൽ) വെച്ചു തന്നെ കഷ്ടം! കഷ്ടം! റിപുക്കളാൽ (ശത്രുക്കളാൽ) അപ്പോൾ അപ്രകാരം ക്ലേശിതയായി (വസ്രാഃക്ഷേപം കൊണ്ടു ടുഖിപ്പിക്കപ്പെട്ടവളായി (പ്രേയസിമായ) ഏറ്റവും ഇഷ്ടയായ) പത്നിയെ (പഞ്ചാലിയെ) നരനാഥനായൊരാളെ അവലോകയൻ (കാണുന്നവൻ) ആയിട്ടു യാതൊന്നിനാൽ നീ മെഴുനി (മിണ്ടാത്തവനായിട്ടു) ഭവിച്ചു. അതിനാൽ നിന്റെവിക്രാന്തി (വിക്രമം) അറിയപ്പെടുന്നു. താദൃശനാണ് എങ്കിൽ (അപ്രകാരം ഉള്ളതു പരക്രമമാണെന്നു വിചാരിക്കുന്നു ഏകീൻ) യശസ്സു ത്രൈലോക്യത്തെ ആക്രമിക്കുന്നു (പഞ്ചാലിയുടെ വസ്രാഃക്ഷേപം ചെയ്ത മിണ്ടാതെ ഇരുന്നതുകൊണ്ടുതന്നെ നിന്റെ പരക്രമം വ്യക്തമാകുന്നു എന്നുസാരം)

തിഷ്ഠതേപതഃശേഷമേവബഹുമാന്തവ്യംപുനസ്സാവകം
 വൃത്തംവേദ്മിദിശിഷ്ടസേവ്യമുചിതഃബലപായമാസേവസേവ
 മേന്തതഃബ്രഹ്മശിരഃശൂശാനവസതിർദക്ഷാലപരലപസകോ
 ഭൂതപ്രേതപതിഃസവൈപശുപതിഃകനാപരേണാർച്യതേ॥ (പുന

അനപയം—ഏതത്—അശേഷം—ഏവ—തീഷ്ഠ—പുനഃ—ബഹുമാന്തവ്യം—താവകം—വൃത്തം—(അഹം) വേദ്മി (തപം) യം—വിശിഷ്ടസേവ്യം

ബലപായമാസേവസേവ ഉചിതം ബ്രഹ്മശിരഃ മേന്തതഃ ശ്മശാനവസതിർദക്ഷാലപരലപസകഃ ഭൂതപ്രേതപതിഃനഃ പശുപതിഃ അപരേണ കേന അർച്ചതേ വൈ

അർത്ഥം—ഇതു അശേഷവും ഇരിക്കട്ടെ (ഇക്കാര്യങ്ങളെയും പോകട്ടെ എന്നു സാരം) ഇനിയും ബഹുമാന്തവ്യമായി (ബഹുമാനിക്കപ്പെട്ടവൻ യോഗ്യമായി) താവകം (നിന്നെ സംബന്ധിച്ചത്) ആയവൃത്തത്തെത്തന്നെ നീ അറിയുന്നു. നീ യാതൊരാളെ (ശിവനെ) പിശ്ചസേവ്യനെന്നു ബോധിച്ചിട്ടു സേവിക്കുന്നു. യുക്തംതന്നെ-ബ്രഹ്മശിരസ്സിനാമേന്തതാവും ബ്രഹ്മാവിന്റെ കഴുത്തുമുറിച്ചവനും) ശ്മശാനവസതിയും ദക്ഷാലപരലപസകനും (ദക്ഷയാഗത്തെ നശിപ്പിച്ചവനും, ഭൂതപ്രേതപതിയും ആയ ആ പശുപതി (ശിവൻ) അപരനായ (അന്യനായ) ആരെയും അർച്ചിക്കപ്പെടുന്നു (മുടലയിൽ പാക്കുക മുതലായതുകൊണ്ടു നിന്ദനാ യശിവനെ നീ അല്ലാതെവേറെ ആരും പൂജിക്കയില്ല എന്നുസാരം).

പ്രനിന്നംത്രിപുരവധുമമിദോ
 ജഗൽപരേന് ശമയതഃ കിരീടിനഃ
 ഹൃദിക്ഷ്ണാഭയരിതകല്പപാവകഃ
 പ്രവൽതേപ്രതിഫലതാശനഃ പുരഃ || ൩൩)

അനന്തജഗൽപരേ-ത്രിപുരവധുമമിദഃ-പ്രനിന്നം. നിശമയതഃ-കിരീടിനഃ. ഹൃദി-ക്ഷ്ണാഭ. അധരിതകല്പപാവകഃ-പ്രതിഫലതാശനഃ-പുര-പ്രവൽതേ.

അത്ഥം ജഗൽപരിയാത്ര ത്രിപുരവധുമമിത്തിന്റെ (ത്രിപുരനാരികളുടെ മടഞ്ഞമേദിച്ചവന്റെ = ത്രിപുരാന്തകന്റെ എന്നർത്ഥം) പ്രനിന്നത്തെ - (അത് ശമയനുള്ളനിന്നയെ) നിശമയൻ (കിരീടംകൊണ്ടവൻ) ആയ കിരീടിയുടെ (അജ്ജനന്റെ) ഹൃത്തിൽ (മനസ്സിൽ) ക്ഷണനേരം അധരിതകല്പപാവകനായ (പ്രളയംഗിയെത്തഴിഞ്ഞിടത്തായ) പ്രതിഫലതാശനൻ (കോപാഗ്നി) വലിച്ചു. (പുരാണ അദ്ധ്യായമേകയാൽ ഭൂതാത്ഥപുരിയുടെ ചാ-ടൈസ്, എന്നാണുതും.

രേരേമാംസികപാശ! യത പഥ്യനാചന്ദ്രസ്യവന്ദ്യംകലം
 സാക്ഷാന്നിദസി, ഗർഭമസമപിനഃ, സർവ്വതദേതൽ പഥേ
 യതേപവാത്രിപുരോഭാഭഗവതഃകത്സാംവിധത്സതരാം
 തത് ശ്രോതാരമേഘ! വിഗദ്യബതമാധിഗ്നാഡിവഹംശരാൻ || ൩൪)

അനന്തം. രേ-രേ-മാംസികപാശ! - തപഃ-അധ്യനം- ചന്ദ്രസ്യവന്ദ്യം-കലം-സാക്ഷാത്-നന്ദൻ-യത്-നഃ-അപി-ഗർഭമസേ-യത്-തത്-ഏതൽ-സർവ്വ-സമ-ഏവം-ത്രിപുരദ്രുമഃ-ഭഗവതഃ-കത്സാം-വിധത്സതരാം-യത്-അഭ്യ-തൽ-ശ്രോതാരമാധിക്ഷ്-അമേഘ-ഗാഡിവ-ശരാൻ-ധക്-മാ-ബത.

അത്ഥം. ഏടാ ഏടാ മാംസികപാശ! (നിന്ദനമായ മാംസഭോജനഭക്ഷിക്കുന്നവനേ) നീ ഇപ്പോൾ ചന്ദ്രന്റെ വന്ദ്യമായ കലത്തെ സാക്ഷാൽ നിന്ദിക്കുന്നു. എന്നതു യാതൊന്നും യെങ്ങുമെങ്കിലും നിന്ദിക്കുന്നു എന്നതു യാതൊന്നും. ആ ഇതിനെ സർവ്വത്തെയും സഹിക്കുന്നു. ഇപ്പോൾ ത്രിപുരദ്രുട് (ത്രിപുരാന്തകൻ) ആയ ഭഗവാന്റെ കത്സയെ (നിന്നയെ) ഏറ്റവും വിധാനം ചെയ്യുന്നു എന്നതു യാതൊന്നും. ഇപ്പോൾ അതിനെ ശ്രോതാവായ ഏണയും നിന്ദിക്കുന്നു. കഷ്ടം! ഗാഡിവത്തെയും ശരങ്ങളെയും നിന്ദിക്കുന്നു കഷ്ടം! കഷ്ടം!

ഇത്ഥംവാഗ്ഭീരഷിതഹൃദയൈശ്വര്യായരജേന്ദ്രസുത
 ഗർജ്ജന്തതതകലക്ഷിതദശഭൂകദീഭീഷണാസ്യത
 താവതീകൈർണ്ണരതിശിതശിഖൈസ്സായകൈപീഡയന്താ
 വന്യോന്മുഖൈരനിഖിലഭയഭംഖകുതുസ്സബ്രമാരം. || ൩൫)

അനപയം—ഇത്ഥം—വാഗ്ഭീഷണിതവൃട്ടയന്തൈ—വ്യാധരാജേ
 ഋസുന്തപര—നജ്ജന്ത—കലഷിതദ്രാഗ—ഭൂകുടീഭീഷണാസ്യതാ വൽ—
 തീർണ്ണൈഃ—അതിശിതശിഖൈഃ—സായകൈഃ—പീഡയന്തേ.—അന്യാ
 ന്യംനിഖിലഭയഭം—സമ്പ്രമാരം—ചക്രതഃ.

അർത്ഥം—ഇപ്രകാരം വാക്കുകൾകൊണ്ടു ഭൂഷിതവൃട്ടയന്തൈ
 യ (കോപിച്ച മനസ്സോടുകൂടിയവരായ്) ആവ്യാധരാജേഋസുനക്കൾ
 ഞ്ജപേതംഗജന്തു കളം (ശബ്ദിക്കുന്നവരും) കലഷിതദ്രാഗകളം (കലങ്ങി
 യകണ്ണു കളോടുകൂടിയവരും) ഭൂകുടീഭീഷണാസ്യന്മാരും (പുറിക്കക്കടിവളയ്ക്ക
 യാതകേരളമായ മുഖത്തോടുകൂടിയവരും) അപ്പോൾ അതിശിതശിഖ
 ഞ്കളും (മുറ്റിയുള്ള അഗ്രങ്ങളോടുകൂടിയവയും) തീർണ്ണങ്ങളും ആയ ബാ
 ണങ്ങൾകൊണ്ടു പീഡയത്തുകൾ ആയിട്ട് അന്യോന്യാ നിഖിലഭയ
 ഭം (സകലർക്കും ഭയത്തെക്കൊടുക്കുന്നതു്) ആയ സമ്പ്രമാരത്തെ (യു
 ഘത്തെ) ചെയ്തു.

കാരുണ്യപൂരമുദമോഹാകിരാതോ
 രോഷാതിരോകകലുഷണചപാസ്യസുന്ദഃ
 അല്പമഹാന്തമപിവിക്രമമാദയാനാ
 വതേനതഃപിരതരംസമാനംസമനഃ॥ (൩൯)

അനപയം—കാരുണ്യപൂരമുദമോഹാ—കിരാതം—രോഷാതിരോ
 കകലുഷണ-മുദഃ—പാസ്യസുന്ദഃ—ച-അല്പം—മഹാന്തം—അപി-
 വിക്രമഃ—ആദയാനന്തം—പിരതരം—സമാനം—സമനം—ആതേനതഃ

അർത്ഥം—കാരുണ്യപൂരമുദമായ (ദയാർദ്രമായ) ഹൃത്തിനോടു്
 കിരാതനും രോഷാതിരോകകലുഷമായ (കോപാധിക്യംകൊണ്ടു കലങ്ങി
 യ) ഹൃത്തിനോടു് (മനസ്സിനോടു്) പാസ്യസുന്ദം (അജ്ജനനം)
 അല്പവും മഹത്തും ആയ വിക്രമത്തെ ആദയാനന്താർ (ചെയ്യുന്നവ
 ൾ) ആയിട്ടു ഹൃതൈക്കാലം സമാനം (തുല്യം) ആയ സമത്തെ (യുഗ
 തെ) ചെയ്തു.

സാരം—ശിവൻ, ദയയാൽ അല്പവിക്രമത്തോടും അജ്ജനൻ
 കോപത്താൽ, മഹാപരാക്രമത്തോടും യുദ്ധംചെയ്തു ഏന്നു സാരം.

അജ്ജനന്യധനമുക്തോ ബാണജാലോഽനലപ്രഭഃ
 ശിവംഭീതപാഭുപംഭീതപാ ചൈത്രലോക്യസഞ്ചചാരച (൩൭)

അനപയം—അജ്ജനന്യധനമുക്തഃ—അനലപ്രഭഃ—ബാണജാ
 ലഃ ശിവംഭീതപാ-ഭുപംഭീതപാ ച-ൈത്രലോക്യ-സഞ്ച-ചാര-

അർത്ഥം—അജ്ജനന്റെ-ധനമുക്തമായി (വില്ലിൽനിന്നും വി
 ടുതായി) അനലപ്രഭം (അഗ്നിയെപ്പോലെ ശോഭയുള്ളതു്) ആയ ബാ
 ണജാലം (ബാണസമൂഹം) ശിവനെ ഭേദിച്ചിട്ടും-ഭൂവിനെ ഭേദിച്ചിട്ടും-
 ഐത്രലോക്യത്തിൽ (മൂന്നുലോകത്ത് ലും) സഞ്ചരിച്ചു.

ആഗ്നേയം വാരണനാഥമാഹേന്ദ്രം മാരുതേന ച॥

ബ്രാഹ്മം ച വൈഷ്ണവേനായമേവം സർവ്വാർച്ചനാശയത്॥ (൩൮)

അനപയം - അഥ-അർദ്ധം-ആഗ്നേയം-വാരണന-മാഹേന്ദ്രം-മാരുതേന-ച-ബ്രാഹ്മം-വൈഷ്ണവേന-ച-ഏവം-സർവ്വം-വ്യാനാശയത്-

അർത്ഥം-അനന്തരം-ഇവൻ-(ശിവൻ) ആഗ്നേയത്തെ (ആഗ്നേയാസ്രുത്തെ) വാരണന (വരണാസ്രം) കൊണ്ടും മാഹേന്ദ്രത്തെ (മേഘാസ്രുത്തെ) മാരുതനെ കൊണ്ടും (വായുവ്യാസ്രുത്തെ കൊണ്ടും) ബ്രാഹ്മത്തെ (ബ്രഹ്മാസ്രുത്തെ) വൈഷ്ണവം (വൈഷ്ണവാസ്രം) കൊണ്ടും ഇപ്രകാരം സർവ്വത്തെയും നശിപ്പിച്ചു.

അജ്ജനസ്യ-നർമ്മകുതഃ-ഏനം-ആഗ്നേയം വാരണനേ-ഏനം കാണന്ന ശ്ലോകങ്ങൾക്കു പാഠഭേദം.

നാഗാസ്രം വപുഷോ വിഭ്രഷണമഭ്രാഹ്മേന മതൃജപലം
നിവാണം സുരസിന്ധുപാഥസി തദാത്യന്തഃഃ ഏജ്ജനഃ
ഭ്രഷാജാതഭജംഗമൈരകമ്പളിതം വായുവ്യാസ്രം വപുഷഃ
സികതായത്തു വിഷേണ തതൽ ചലശശി സഭൃഷ്ഠിഷചാമൃതൈഃ

അനപയം - നാഗാസ്രം-വപുഷഃ-വിഭ്രഷണം-അഭ്രാഹ്മ-അത്യജപലം-ആഗ്നേയം-സുരസിന്ധുപാഥസി-നിവാണം-ഭ്രഷാജാതഭജംഗമൈരകമ്പളിതം-വായുവ്യാസ്രം-കമ്പളിതം-പു. ൪-യത്-തു-വിഷേണം-സകതം-തൽശശി-സഭൃഷ്ഠി-അമൃതൈഃ-സിഷേഃ-ച-ചല-തദാ അജ്ജനഃ-തു-അത്യന്തഃഃ

അർത്ഥം-നാഗാസ്രം-വപുസ്സിന്ത് (ശരീരത്തിന്) വിഭ്രഷണം (അലങ്കാരം) ആയി ഭവിച്ചു. അത്യജപലം (ഏറ്റവും പ്രകാശിക്കുന്നതും ആയ ആഗ്നേയം) (ആഗ്നേയാസ്രം) സുരസിന്ധുപാഥസികൽ (ഗംഗാജലത്തിൽ) നിവാണമായി-(ശമനത്തെ) പ്രാപിച്ചു. ഭ്രഷാജാതഭജംഗമങ്ങളാൽ (അലങ്കാരപ്പെട്ടുള്ളതായ) വായുവ്യാസ്രം എന്ന അസ്രം (വായുവേ വതാകമായ അസ്രം) കമ്പളിതമായ (വിഴങ്ങി) പിന്നിട്ട യാതൊന്നാകട്ടെ (യാതൊരു ശരമാകട്ടെ) വിഷം കൊണ്ടു സികതമായി (നനക്കപ്പെട്ടു) അതിനെ ശശി (ശിവന്റെ ശിരസ്സിലിരിക്കുന്ന ചന്ദ്രൻ) തൽക്ഷണം അമൃതങ്ങൾ കൊണ്ടു സേവനം ചെയ്തു (നന്നച്ചു) അപ്പോൾ അജ്ജനൻ അത്യന്തഃഃ ഏനായിട്ടും ഭവിച്ചു. (താൻ പ്രയോഗിച്ചതായ വിദ്യാസ്രങ്ങൾക്കെയും വൃത്ഥമായാക്കണമെന്നാൽ അജ്ജനൻ ഏറ്റവും കോപിച്ചു എന്നു സാരം.

തതഃ ക്രുദ്ധ്യത്യസ്തിൻ പ്രഹരതി ശിതൈസ്സാധകഗണൈ
വ്വിഭിണ്ണഃ ശംഭുഃ പാനിജപതിമസാവാകലമനഃ

പ്രജയുപുഷ്പതപം പദിവിശിഖാസ്സാമാനകൃത
സ്തവത്വേവംശാപഃവ്യസൃജമതസ്മഗിരിസുതഃ (൩൯)

അനപയം—തതഃ—അസ്തിൻ—കൃത്യതി—ശിരൈഃ—സായകഗ
ണൈഃ പ്രഹരതി—അസൗ—ഗിരിസുതാ—നിജപതിം—വിദ്വീഷ്യാംഗം—
ദൃഷ്ടം—ആകലമനഃ; സാഹസകൃതഃ—തവ—വിശിഖഃ. സപദി-ഇമ-
പുഷ്പതപം പ്രജയുഃ—ഇതി—തസ്മൈ—ശാപം—വ്യസൃജത്.

അർത്ഥം—അനന്തരം— ഇവൻ— കൃത്യൻ (കോപിക്കുന്നവൻ)
ആയിട്ട് ശിതങ്ങളായ (മുച്ചയുള്ളവയായ) സായകഗണങ്ങൾ ബാണ
സമൂഹങ്ങൾ കൊണ്ടു പ്രഹരൻ (പ്രഹരിക്കുന്നവൻ) ആയിരിക്കു
മ്പോൾ ഈ ഗിരിസുതാ (പാർവ്വതി) നിജപതിയെ (തന്റെ ഭർത്താവി
നെ) വിദ്വീഷ്യാംഗൻ (മറിയപ്പെട്ട ശരീരത്തോടു കൂടിയവൻ) ആയിക്ക
ണ്ടിട്ട് ആകലമനസ്സ് (സംഭ്രമിച്ച മനസ്സാടുകൂടിയവൻ) ആയിട്ട് സാ
ഹസകൃത (സാഹസത്തെ ചെയ്യുന്നവൻ) ആയ നിന്റെ വിശിഖ
ങ്ങൾ (ശരങ്ങൾ) തൽക്ഷണം ഇവിടെ പുഷ്പതപത്തെ (പുഷ്പഭാവത്തെ)
പ്രാപിക്കട്ടെ. ഏവം അവൻ (അജ്ഞാനൻ) ആയിട്ട് ശാപത്തെ
കൊടുത്തു.

താവത്തു തുണീമുഖാന്താനഹമശരവരാൻ റീഷ്യപുഷ്പാണിപാത്മഃ
കൃലോവേഗേന തസ്തിൻ വ്യധിതസുമഹരീം പുഷ്പപുഷ്പിം കിരാതേ
ദൃഷ്ടാസാഗോത്രകന്യാപ്രിയകഥസുമനോഗ്രന്ധമൂർത്തിം വിഷ്ണു
ചക്രേശക്രാന്തജംതം പുനരപി സമാപുഷ്പബാണൈർവിഹീനം (൪൦)

അനപയം—താവൽ—പാത്മഃ—തുണീമുഖാന്താൻ—ശരവരാൻ—അ
ഹമഹ—പുഷ്പാണി—വീക്ഷ്യ—കൃലഃ—വേഗേന—തസ്തിൻ—കിരാത—സുമ
ഹരീം—പുഷ്പപുഷ്പം—വ്യധിത—അഥ—സാ—ഗോത്രകന്യാ—പ്രിയം—സുമ
നോഗ്രന്ധമൂർത്തിം—ദൃഷ്ടം—വിഷ്ണു പുനഃ—അപി—തം—ശക്രാന്തജം—
പുഷ്പബാണൈഃ—വിഹീനം—ചക്ര

അർത്ഥം—അപ്പോൾ പാത്മൻ (അജ്ഞാനൻ) തുണീമുഖാന്ത
ങ്ങൾ (ആ പന്ദാഴിയുടെ മുഖത്തിൽനിന്നു ഏടുത്തവ) ആയ ശരവര
ങ്ങളെ (ശ്ലേഷശരങ്ങളെ) ആശ്ചര്യത്തോടുകൂടെ പുഷ്പങ്ങളായിട്ട് കണ്ടി
ട്ട് കൃലനായിട്ട് വേഗേന ആ കിരാതകൻ സുമഹതി (ഏറ്റവും വ
ലിച്ചത്) ആയ പുഷ്പപുഷ്പത്തെ ചെയ്തു അനന്തരം ആ ഗോത്രക
ന്യാ (പാർവ്വതി) പ്രിയനെ (ഭർത്താവിനെ) സുമനോഗ്രന്ധമൂർത്തി (പുഷ്പ
ങ്ങൾകൊണ്ടു മറച്ചിരിക്കുന്ന ശരീരത്തോടുകൂടിയവൻ) ആയി ഭരിച്ചി
ട്ട് (കണ്ടിട്ട്) വിഷ്ണുരായിട്ട് (ദൈവിയായിട്ട്) പിന്നെയും ആ ശക്രാ
ന്തജനെ (അജ്ഞാനനെ) പുഷ്പബാണങ്ങളോടു വിഹീനൻ (ക്രൂരത്ത
വൻ) ബുദ്ധിപ്പെടുത്തു.

ശവരരഹിതേനിഷംഗയുഗ്മ-
സുരവരസുന്ദരത വരോഷശാലീ,
വൃതനുതധനുഷാഥതാഡനംതം
ശബരവരംകുറീനേനഗാണധിഭവന|| (൪൧)

അനപയം — നിഷംഗയുഗ്മ-ശവരരഹിതേ-സുരവരസുന്ദര-അ
അതിരരോഷശാലീ-അഥ-താ-ശബരവരം-കുറീനേന-ഗാണധിഭവ
ന-ധനുഷാ-താഡനം-വ്യധിത-

അർത്ഥം — നിഷംഗയുഗ്മ (ആവനാഴി രണ്ടും) ശവരരഹിതമാ
യപ്പോൾ (ശ്രോഷ്യശരങ്ങളോടു വേർപെട്ടപ്പോൾ) സുരവരസുന്ദ (മറ്റു
പുത്രൻ) ഏറ്റവും രോഷശാലിയായിട്ടു (കോപത്തോടുകൂടിയവനായി
ട്ട്) അനന്തരം ആ ശബരവരനേ (കാട്ടാളരാജനേ) കുറീനമായ ഗാ
ണധിഭവായ ധനുസ്സുകാണ്ടു (വില്പുകാണ്ടു്) താഡനത്തെ ചെയ്തു
(അടിച്ചു)

തലനുപ്രഹരണാതിരഷ്ടധീ-
വ്യാധരാഡവിവിവൃദ്ധമത്സരഃ
പാത്ഥമാത്മധനുഷാഥതാഡനം
കർത്തുമാരഭേ തഃപാരഭൗനഃ|| (൪൨)

അനപയം — അഥ തലനുപ്രഹരണാതിരഷ്ടധീ-വ്യാധരാട്ട്-
അപി-വിവൃദ്ധമത്സരഃ-പാരഭൗനഃ-പാത്ഥം-ആത്മധനുഷാ-താ
ഡനം-കർത്തം-ആരഭേത

അർത്ഥം — അനന്തരം (അജ്ഞാൻ ധനുസ്സുകാണ്ടു അടിച്ചതി
നുശേഷം) തലനുസ്സിന്റെ (അജ്ഞാന്റെ വില്ലിന്റെ) പ്രഹരണ
ത്താൽ (അടിയ്ക്കാൽ) അതിരഷ്ടധിയായ (ഏറ്റവും കഠിനനായ) വ്യാ
ധരാട്ടാ (കാട്ടാളരാജനും) വിവൃദ്ധമത്സരനായി (വലിച്ച വൈത്തോ
ടുകൂടിയവനായി) പാരഭൗനനായിട്ട് (ഭയത്തുചെയ്യുന്ന ഭൗനത്തോ
ടുകൂടിയവനായിട്ട്) പാത്ഥനേ (അജ്ഞാനേ) ആത്മധനുസ്സുകാണ്ടു്
(തന്റെ വില്പുകാണ്ടു) താഡനത്തെ ചെയ്യാനായിട്ട് (അടിക്കാനായി
ട്ട്) ആരംഭിച്ചു.

പ്രാദുഷ്ഠന്തംവിശ്വാസംഹാരദക്ഷം
കപാപികപാപിക്രോധലേശംപരാഭഃ
മാമാപത്ഥസ്സായമിത്യാത്തഭീതി
ശ്ശാന്തിംനിന്യെസ്താരയന്തികിരാതീ||

അനപം — വിശ്വാസംഹാരദക്ഷം-കപാപി-കപാപി-പ്രാദുഷ്ഠ
ന്തം-പരാഭഃ-ക്രോധലേശം-കിരാതീ-ആത്തഭീതിഃ-മാ-മാ-അ
യം-സഃ-പാത്ഥഃ-ഇതി-സ്താരയന്തി-ശാന്തിം-നിന്യെ-

അത്ഥം- വിശ്വസഹോദരദക്ഷമായി (ലോകങ്ങളെ സംഹരിക്കുന്നതിന്നു സമർത്ഥമായി ചിലത്തു് ചിലത്തു് പ്രദക്ഷിത്തായ (പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നതായ) പുരാരിയുടെ (ശിവന്റെ) കോപലേശത്തെ-കിരാതികാട്ടുളസ്മിയായ പാവതി) ആത്തഭീതിയായിട്ടു ഗ്രഹിക്കപ്പെട്ട ഭയത്തോടുകൂടിയവളായിട്ടു അരുതു അരുതു (കോപിക്കരുതു) ഇവൻ ആ പാത്ഥനാകുന്നു (കന്തിപത്രനായ അജ്ജനനാകുന്നു) എന്നിങ്ങനെ സ്വാരസത്തിയായിട്ടു (ഓർമ്മിക്കുന്നവളായിട്ടു്) ശാന്തിയെ നയിച്ചു (ശമിപ്പിച്ചു)ഭർത്തവ്യം കോപത്താൽ മതിമറന്നു് ഓമിപ്പിച്ചെങ്കിലോ എന്നു വെച്ചു് പാവതി-ഇടക്കിടയ്ക്കു് ഇതു് അജ്ജനനാണു് എന്നു ഓർമ്മിപ്പിച്ചു കോപത്തെ ഇല്ലാതാക്കി എന്നു സാരം.

ശിരസിധനുരടന്യാതാഡ്യമാനന്യശംഭോ-
 രളികനയനകോണേകിഞ്ചിദാരജ്യമാനേ
 ഉപനിഷദപഗ്രഡംഭദ്രമുൽഘോഷയന്തി
 പരിഹരതികിരേതീമദ്ധ്യമപാണ്ഡവാനം ||

൪൪

അനപയം- ശിരസി-ധനുരടന്യാതാഡ്യമാനന്യ-ശംഭോ-ആളി-കനയനകോണേ--കിഞ്ചിത്- ആരജ്യമാനേ-കിരാതീ-ഉപനിഷദപഗ്രഡം-ഭദ്രം-ഉൽഘോഷയന്തി- പാണ്ഡവാനം-മദ്ധ്യമം-പരിഹരതി-

അത്ഥം- ശിരസ്സിൽ ധനുരടനിയാൽ (ധനുസ്സിന്റെ അടനിയാൽ (അഗ്രത്തിൽ) താഡ്യമാനനായ (അടിക്കപ്പെടുന്നവനായ) ശംഭുവിന്റെ അളികനയനകോണം (നേറ്റിയിലെക്കണ്ണിന്റെകോണം) കുറഞ്ഞാണു് ആജ്യമാനമാണപ്പോൾ (ചൂന്നപ്പോൾ) കിരാതിഉപനിഷത്തിനാൽ ഉപഗ്രഡനായ (മറയ്ക്കപ്പെട്ടവനായ)ഭദ്രനെ ഉൽഘോഷയന്തിയായിട്ടു (ഘോഷിക്കുന്നവളായിട്ടു)പാണ്ഡവന്മാരിൽവെച്ചു മദ്ധ്യമനെ (മദ്ധ്യമപാണ്ഡവനായ അജ്ജനനെ (പരിഹരിക്കുന്നു (തടക്കുന്നു) പാണ്ഡവന്മാരിവെച്ചു മദ്ധ്യമനെന്റു് ഉൽഘോഷയന്തിയായിട്ടു് ഭദ്രനെ പരിഹരിക്കുന്നു എന്നും അത്ഥമുണ്ടു് ശിവനാണെന്നു് ഘോഷിച്ചും കൊണ്ടു് അജ്ജനന്റെ അടുക്കലും അജ്ജനനാണെന്നു് ഘോഷിച്ചും കൊണ്ടു് ശിവന്റെ അടുക്കലും ഭേവി നടക്കുന്നു എന്നു സാരം:-

ബീഭത്സനഃപരേഷാ-താഡിതംചന്ദ്രശേഖരം!

ദുഷ്ടപാശമാസനംതസ്യ-ജ്ഞാനവ്യാപഹൃതബലാൽ ൪൫

(അനപയം)-അഥചന്ദ്രശേഖരം-ബീഭത്സനാ- ധനുഷാ-താഡിതം-ദുഷ്ടപാ-ജ്ഞാനവ്യാ-തസ്യ-ശാസനം-ബലാൽ-അപഹൃതം-

(അത്ഥം)-അനന്തരം ചന്ദ്രശേഖരനെ ബീഭത്സവിനാൽ (അജ്ജനനാൽ) ധനുസ്സുകൊണ്ടു് (വില്ലുകൊണ്ടു്)താഡിതനായിട്ടു്

(അടിക്കപ്പെട്ടവനായിട്ട്) കണ്ടിട്ട് - ജാഹ്നവിയാൽ (ഗംഗയാൽ) അ
വൻറെ (അജ്ജനൻറെ) ശരണനം (ഗാണധിവാണുനവില്പ്) ബ
ലാൽകാരണ അപഹൃതമായി(ഗ്രഹിയ്ക്കപ്പെട്ട്)

അസിമുദ്യമൃതസോ-പാർത്ഥോരുദ്രമഭിദ്രുഃ!

ചിരോദവിശിഖേനാ-നൈന്യരേഹോദ്യമസിമീശപഃ രണ

(അനപയം) - പാത്ഃ - തരസാ-അസിംഉദ്യമൃ-രദ്രഃ- അഭിദ്രു
താ- ഇശപഃ - അനൈന്യഃ - അഹേദ്യം - അസിം - വിശിഖേന - ചി
രോദ-

(അർത്ഥം) - പാർത്ഥൻ(അജ്ജനൻ) വേഗത്തിൽ തരസിനെ
(വാളിനെ) ഉദ്യമിച്ചിട്ട് (ഉയർത്തിട്ട്) രദ്രന അഭിദ്രുതനായി (ശിവ
ന്റെ നേരെ ഓടിച്ചെന്നു) ഇശപൻ അന്യന്മാരായ അഹേദ്യമായ
(മുറിയ്ക്കപ്പെടാൻ വയ്യാത്തതായ) അസിനെ വിശിഖംകൊണ്ടു് (ബാ
ണം കൊണ്ടു്) ഹേദിച്ചു-(മുറിച്ചു)

ഛേദികാംജിഷ്ണുരദ്യമൃ-ഹരസ്യാരസ്യതാഡയൽ

പ്രകോഷ്ടേനാശ്നുചിരോദ-താതദാപൃഷഭലപജഃ ഭേ

(അനപയം) - ജിഷ്ണുഃ-ഛേദികാഃ-ഉദ്യമൃ- ഹരസ്യ-ഉരസി-അതാ
ഡയൽ തദാ പൃഷഭലപജഃ അശ്നു-താഃ-പ്രകോഷ്ടേന-ചിരോദ-

(അർത്ഥം) - ജിഷ്ണു (അർജ്ജുനൻ) ഛേദികയെ (ആയുധവിശേ
ഷത്തെ) ഉയർത്തിട്ടുഹരന്റെ ഉരസിൽ (ഹേരിൽ) താഡിച്ചു-അപ്പോൾ
പൃഷഭലപജൻ (ശിവൻ) വേഗത്തിൽ അതിനെ -(ഛേദികയെ) പ്രകോ
ഷ്ടംകൊണ്ടു് (കൈത്തണ്ടുകൊണ്ടു്) ഹേദിച്ചു (മുറിച്ചു)

ശിലാസംഘൈർവൃക്ഷസംഘൈർ-

ജഹ്നുശ്ചാപസ്തേരം

താവുജൈരോഷസമ്പന്നത-

ശോപതാശോപചരമേശ്വരൈ

(അനപയം) - ശോപതാശോപചരശ്വരൈ- തത- ഉഭയ- രോഷ
സമ്പന്നത- ശിലാസംഘൈഃ- വൃക്ഷസംഘൈഃ- ച-ചസ്തേരം- ജ
ഹ്നുഃ

(അർത്ഥം) - ശോപതാശോപചരമേശ്വരന്മാരാകുന്ന (അജ്ജനനംശി
വന്മാരകുന്ന) ആരണ്ടുപേർ രോഷസമ്പന്നന്മാരായിട്ട് (കോപത്തോ
ടു കൂടിയവരായിട്ട്) ശിലാസംഘങ്ങൾകൊണ്ടും വൃക്ഷസംഘങ്ങൾകൊ
ണ്ടും അന്യോന്യം ഹനിച്ചു (താഡിച്ചു)

ഗാഡമുഷ്ടിതലജാനനിപാത

ലോപാനപൃതിതിഗന്തനിഃ ജൈത-

തെരചിരായകരുതസ്സ്മനിയുലം-
വ്യാധരാജസുരാജകമാരത

൪൯॥

(അനപചം)—തെര-വ്യാധരാജസുരാജകമാരത- ഗാഡമുഷിത
ലജാനനിപാതലപാനപൂരിത ദിഗന്തനികഞ്ജത-ചിരായ-നിയുലം- ക
രുതസ്സ-

(അത്ഥം)—ആ വ്യാധരാജനും സുരാജകമാനും (ഭൂപ്രപത്ര
നാം) ഗാഡമാകുംറണ്ണും ഉള്ള മുഷിതലജകളുടെയും ജാനക്കളുടെയും (മു
ട്ടകളുടെയും) നിപാതലത്തിടൻറ (അഭിയുടെ) ലപാനത്താൽ (ശബ്ദത്താ
ൽ) പൂരിതമായ (നറയ്ക്കപ്പെട്ടതായ) ദിഗന്തനി കഞ്ജത്തോടു (ദിഗന്ത
ങ്ങളോട് അന്തർഭോഗത്തോടുകൂടി ചരയ്ക്കിട്ട്) വളരാക്കാലംനിയുലത്തേ
(ബാഹുവുലത്തേ) ചെയ്തു॥

ബ ഹുഭ്രാമഭിവുലതാലകറീനസ്ഥ ഖായതാഭ്രാംഹൊ-
ഓപീഡ്യോരസിവിസ്ത്രുതമുഗയനാവ്യാധ്യ മമുക്കേശജ വാദ്യം।
വിസ്രസ്താവയവഃക്ഷണാഭ്യപഗതാശേഷാഭിമാനഃശപസൻ
മൂർഛാകഡ് മളിതേക്ഷണഃസ്രവസ്യഗപക്ത്രഃപപാതാജ്ജനഃ॥൧൦॥

(അനപചം)—അഭിവുലതാല കറീനസ്ഥ ഖായതാഭ്രാം-ബാഹു
ഭ്രാം-വിസ്ത്രുത-ഉരസി-ഹൊജ്-ആപീഡ്യ-മുഗയനാ- വ്യാധ്യയാ
ജവാൽമകതഃ അജ്ജനഃ-വിസ്രസ്താവയവഃ-ക്ഷണാൽ-വ്യപഗതാശേഷ
ഃഭിമാനഃ ശപസൻ-മൂർഛാകഡ് മളിതേക്ഷണഃ-സ്രവസ്യഗപക്ത്രഃ-
പപാത॥

(അത്ഥം)—അഭിവുലങ്ങളായ (വളർച്ചയായ) താലങ്ങൾ
(പനകൾ) ഹോജ് കറീനങ്ങളാ സ്ഥലങ്ങളാ (തളിച്ചവയും) ആയ
തങ്ങളും (ദീർഘങ്ങളും) ആയ ബാഹുവുലാൽ (കൈകളാൽ) വിസ്ത്രു
തമായ ഉരസിൽ (മേറിൽ) ബലാൽകാരണ-പിഡിപ്പിച്ചിട്ട് (ഉറപ്പി
ച്ചിട്ട്) മുഗയ നിനാൽ (കാട്ടാളവേഷനായ ശിവനാൽ) വ്യാധ്യനാ
ചെയ്തിട്ട് (കറക്കിയിട്ട്) വേഗത്തിൽ മകതനായ (എറിയപ്പെട്ടവനാ
യ) അജ്ജനൻ വിസ്രസ്താവയവനായി (അഴിഞ്ഞ സന്ധിബന്ധങ്ങള
ളോടുകൂടിയവനായി) ക്ഷണത്തിൽ വ്യപഗതാശേഷാഭിമാനനായി
(പപായതായ സകലാഭിമാനത്തോടുകൂടിയവനായി) ശപസൻആയി
(ദീർഘശ്വാസംവിടുന്നവനായി) മൂർഛാകഡ് മളിതേക്ഷണനായി (മോ
ഹത്താൽ അയ്യപ്പെട്ടുറങ്ങുകോടുകൂടിയവനായി) സ്രവസ്യഗപക്ത്ര
നായിട്ട്) (ചായിൽനിന്നും ചോരയെഴുക്കുന്നവനായിട്ട്) പതിച്ചു (ഭൂ
മിയിൽ വീണു)

(ഗദ്യം)—ഹാ! കഷ്ടം! പിണ്ഡീഭൂതത്തനഹോ, കിന്നഖലുമയി-
നന്നുകൂലോ ഭഗവാൻ-വ്യാമകേശഃ കിന്നഖലപിദശോമമപരാക്രമ

സ്വപരിപാകഃ, കിന്നഖലവക്ഷ്യാമി രാജനമജാതശരതം, കഥമപി
 ധാത്തരാഷ്ട്രാണാം പുരതോനിർല്ലജ്ജാഗച്ഛാമി, ഹാകഷ്ടം! ധർമ്മരാ
 ജാനജഃ-ത്രികുഷ്ണപ്രിയവയസ്യാ-വൃകോദരസഹോദരോ-ഗാണധീവധ
 നപാ-സന്നപി-വിജയഃ-കേനാപിവനചരേണാ നസ്രുജേണൈവാപാ
 ദ്വായയേഷപനിപുണേനപരാജിതോ ഭൂതി, സകലജനമാന്യോ ഭൂ
 വിഷ്വാമി, ഹാതഃ! കന്തി! ഭോജരാജതനയേ! അജ്ജനഗതമപത്യ
 സ്സേഹമന്യേഷു ചതസ്യഷ്ടവിഭജസ്വ

(അത്ഥം)—ഹാ കഷ്ടം ഞാൻ പണ്ഡിതത്തന്നെ പാടി (പി
 ണ്യംപോലെ ഭവിച്ച ഭേദത്തോടുകൂടിയവനായി), വ്യോമകേശനാ
 യ ഭഗവാൻ (ശ്രീപരമേശ്വരൻ) എന്തുകൊണ്ടാണ് എങ്കൽ ആരു
 കൂലനായില്ല, എന്റെ പരാക്രമത്തിന്റെ പരിപാകഃ എന്താണ്.
 ഇന്ദ്രശരമായത് (ഇപ്രകാരമായത്), അജാതശരവായ രാജാവിനോട്
 (ധർമ്മപുത്രനോട്) എന്ത് ചെയ്യും, ധാത്തരാഷ്ട്രന്മാരുടെ (ദുഷ്ട്രാധനാ
 ദികളുടെ)-മുൻപിൽ എങ്ങിനെനിർല്ലജ്ജനായിട്ട് ഗമിയ്ക്കും, ക
 ഷ്ട ! ധർമ്മരാജന്റെ അനുജനും ത്രികുഷ്ണന്റെ പ്രിയവയസ്യാനും വൃ
 കോദരന്റെ (ഭീമനേനന്റെ) സഹോദരനും-ഗാണധീവധനപാവും
 (ഗാണധീവമെന്ന വല്ലോടുകൂടിയവനും ആയി സന്നാണങ്കലും (വിയ്ക്ക
 നവനാണങ്കലും) വിജയൻ (അജ്ജനൻ) അനസ്രുജത്താനും (അസ്രു
 ജത്താനും ഇല്ലാത്തവനും) ചാപാദ്വായയുള്ളിൽ (ചാപാമുതലായ ആ
 യുധപ്രയോഗങ്ങളിൽ) അനിപുണനും (അസമത്ഥനും) ആയ ഏതൊ
 ഒരു വനചരനായി (കാട്ടാളനായി) പരാജിതനായി ഭവിച്ചു (ശോഷപി
 യ്ക്കപ്പെട്ടവനായിത്തീർന്നു) എന്നിങ്ങനെ സകലജനമാന്യനായി (സ
 വ്ജനങ്ങളിലും പരിഹസിയ്ക്കപ്പെട്ടയാൻ യോഗ്യനായി) ഭവിയ്ക്കാൻ
 പോകുന്നു. അല്ലയോമാതാവേ-കന്തി-ഭോജരാജപുത്രി, അജ്ജനഗത
 മായ അപത്യസ്സേഹത്ത (അജ്ജനങ്കലുള്ള പുത്രസ്സേഹത്ത) മറ്റു
 നാലുപരിലും വിഭജിച്ചാലും (ഭാഗിച്ചാലും)

അപമാനോദപരോമൃത്യുഃ
 ക്ഷത്രിയാണാംവിശേഷതഃ।
 തസ്യഃഭൂമരിഷ്വാമി-
 നാരാഹഃജീവിതാസ്പദഃ॥ (൫൧)

അനവധം—അപമാനാൽ-മൃത്യുഃ-വരഃ-ക്ഷത്രിയാണാം- വിശേ
 ഷതഃ-വരഃ-തസ്മാൽ-ആഭ്യ മരിഷ്വാമി-ഇഹ-അഹം-ന-ജീവിതാസ്പദം.
 അത്ഥം —അപമാനത്തേക്കുള്ള മൃത്യു (മരണം) വരമാകുന്നു
 (മൃത്യുമാകുന്നു); ക്ഷത്രിയന്മാർക്കു വിശേഷിച്ചും വരമാകുന്നു അതിനാൽ
 ഇപ്പോൾ മരിക്കുന്നുണ്ട്. ഇവിടെ ഞാൻ ജീവിതാസ്പദമല്ല-(ജീവിത
 ത്തിനു വിഷയമല്ല) അപമാനം സംഭവിക്കയാൽ-ഈ ലോകത്തിൽ ജീ

വെച്ചിരിക്കുന്നതിന് അജ്ഞനന് ആശയില്ലാതെയായി എന്നു സാരം.

ധർമ്മസുനോക്തോമോഹോ,
ദുർയ്യോധനഗതാമഹീ
ചണ്ഡാലപീഡിതസ്യാസ്യ
കതോമേഹരഭംഗം.

(൨)

അനവധം—ധർമ്മസുനോഃ- മോഹഃ-ഗതഃ-മഹീ- ദുർയ്യോധനഗതാ- ചണ്ഡാലപീഡിതസ്യാ-അസ്യ-മേ-ഹരഭംഗം-കതഃ.

അർത്ഥം—ധർമ്മസുനവിന്റെ മോഹം (ആഗ്രഹം) ഗതമായി (പോയി) മഹീ (ഭൂമി) ദുർയ്യോധനഗതമായി (ദുർയ്യോധന്റെ കരസ്ഥമായി) ചണ്ഡാലപീഡിതനായ (ചണ്ഡാലനാൽ പിഡിയപ്പെട്ടവനായ) ഇദ്ദേഹത്തിന് ഹരഭംഗം (ശിരസ്സ് രക്തം) എവിടെ-ശിവനെക്കാണുക പ്രയാസമാണ് എന്നുസാരം.

മുശലന്ദശേഖര! വേന്തമഹത്തപസ്വൻ
കേനാപിലബ്ധ കലേന പരാജിതോസ്തി।
മാഭ്രതാഭേതമയശോബഹുശോനമസ്തേ
ക്ഷിപ്രം പ്രാപിതമേവ ലുപ്തജീവേ ॥

(൩)

അനവധം—മുശലന്ദശേഖര! വേന്തമഹത്തപസ്വൻ- കേനാപി-ലബ്ധ-കലേന-പരാജിതഃ-അസ്തി-ഇതി-അയശഃ-തവമാ-ഭ്രത-ലുപ്ത-ലുപ്തജീവ-മേവ-ക്ഷിപ്രം-പ്രാപിത-ഭേതശോനമഃ

അർത്ഥം അല്ലയോ മുശലന്ദശേഖര! (ചന്ദ്രക്കലാഭരണം) ഞാൻ വേറൊരു തപസ്വനായിട്ട് (തപസ്സു ചെയ്യുന്നവനായിട്ട്) ഏതൊരു ലുബ്ധകലത്താൽ (കാട്ടാളജാതിയാൽ) പരാജിതനായിട്ട് ഭവിക്കുന്നു. (തോല്പിക്കപ്പെട്ടവനായിട്ട് തിരുന്നു) എന്നിങ്ങനെയുള്ള അയശസ്സ് (ദുഷ്ടിത്തി) അങ്ങയ്ക്ക് ഭവിക്കരുത്. ലുബ്ധകലുപ്തജീവനായ (കാട്ടാളനാൽ നശിപ്പിക്കപ്പെട്ട ജീവനോടുകൂടി) എങ്കൽ വേഗത്തിൽ പ്രസാദിച്ചാലും, അങ്ങയ്ക്കായിട്ട് വളരെ നമസ്കാരം."

ഇത്ഥം പ്രലാപം കലയൻ മൂടാതം-കൃതപാഗിരീശം ഭൂമഭക്തിചേതഃ ॥
അസ്തോകപുഷ്പാഞ്ജലിമാദധാനസ്തസ്മൈ കിരീടി വിവശാന്തരാത്മാ ജിഹ്വ

അനവധം—ഇത്ഥം-പ്രലാപം-കലയൻ-കിരീടി-ഭൂമഭക്തിചേതഃ-മൂടാതം-ഗിരീശം-കൃതപാ-അസ്തോകപുഷ്പാഞ്ജലി-ആദധാനഃ-വിവശാന്തരാത്മാ-തസ്മൈ-

അർത്ഥം—ഇപ്രകാരം പ്രലാപത്തേ (ശോഭനത്തേ) കലയുന്നതായ (ചെയ്യുന്നതായ) കിരീടി (അർജ്ജുനൻ) ഭൂമഭക്തി ചേതസ്സായി (ഏ

നവം ഭക്തിയാടുകൂടിയമനസ്സോടുകൂടിയവനായി) മുത്തുകൊണ്ട് (മണ്ണുകൊണ്ട്) ആ ഗിരീശനെ (ശിവനെ) ഉണ്ടാക്കിട്ട് അസ്സാകപുഷ്പാഞ്ജലിയേ (വളരെ പുഷ്പാഞ്ജലിയേ) ആദാനനായി (ചെയ്യുന്നവനായി) വിചശാന്തരാത്മാവായിട്ട് (പരവശപ്പെട്ടവനായിട്ട്) സ്ഥിതി ചെയ്തു.

“മൃതം പ്രലാപം” എന്നശ്ലോകത്തിന്റെ പാഠഭേദത്തെ ചേർന്നു്

ഇതിസ്തുവൻനിസ്തുലഭക്തിഭാരസ്സനിമ്നമനിമ്നചചിത്തവൃത്തിഃ—
മഹേശബിംബമഹനീയകീർത്തിർമ്മൃതസാഭിജ്ഞാരിതഹസ്തയുഗ്മഃ *

അനവധം—ഇതി-സ്തുവൻ-നിർമ്മലചിത്തവൃത്തിഃ- മഹനീയകീർത്തിഃ- സഃനിസ്തുലഭക്തിഭാരഃ-ഉത്സാരിതഹസ്തയുഗ്മഃ-മൃതസാഭിഃ-മഹേശബിംബം-നിർമ്മല-

അർത്ഥം—ഇപ്രകാരം സ്തുവനായി (സ്തുതിക്കുന്നവനായി) നിമ്നചചിത്തവൃത്തിയായി മഹനായകീർത്തിയായ് (പൂജ്യകീർത്തിയായ) അവൻ (അജ്ഞാൻ) നിസ്തുലഭക്തിഭാരനായി സാദൃശ്യമില്ലാത്ത ഭക്തിഭാരത്തോടുകൂടിയവനായി ഉത്സാരിതമായ (നീട്ടപ്പെട്ടതായ) ഹസ്തയുഗ്മത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട് (രണ്ടുകൈയും നീട്ടിയിട്ട്) എന്നസാരം. മൃതകൾകൊണ്ട് (മണ്ണുകൾകൊണ്ട്) മഹേശബിംബത്തെ (ശിവബിംബത്തെ) നിർമ്മിച്ചു.

പത്രപുഷ്പമഹോലിംഗേ
യദ്യത്സർവ്വാസമപ്പിതം,
തത്തത്സർവ്വതദാപശ്യത്
കിരാതശിരസിസ്ഥിതഃ॥

(൫൫)

അനവധം—പത്ര-പുഷ്പം-യത്-യത്-സർവ്വം-ലിംഗം-സമപ്പിതം, തത്-തത്- സർവ്വം- തദാ- കിരാതശിരസിസ്ഥിതം- അപശ്യത് അഹോ.

അർത്ഥം—പത്രവും പുഷ്പവും ആകുന്ന യാതൊന്നു യാതൊന്നു സർവ്വം ലിംഗത്തിൽ (ശിവബിംബത്തിൽ) സമപ്പിതമായി (സമപ്പിക്കപ്പെട്ടു) അതു സർവ്വവും (എല്ലാം) കിരാതശിരസ്സിൽ സ്ഥിതമായിട്ട് (ഇരിക്കുന്നതായിട്ട്) ഭരിച്ചു (കണ്ടു) അശ്ചയ്യം!! അജ്ഞാൻ അച്ചുച്ച പത്രപുഷ്പാഭി കൂട്ടാളന്റെ ശിരസ്സിൽ ഇരിക്കുന്നതായിക്കണ്ടു എന്ന സാരം.

ഭ്രമശ്ശിവാശ്രിതഗുഹഭക്തിപവിത്രതേന-
പാത്മസ്സമേനമനസാസുദശാവിഭാവ്യ
ഉന്മീലയന്നയനതാമരസേകിരാത
മന്യാദൃശതപമുപയാതമിവചലാലോകേ-

(൫൬)

അനവയം.—പാത്ഥം: ഭൂമി-ശിവാംശ്രീയുഗഭക്തിപവിത്രതന-
സ്തമേനമനസാ- സുദധാ- വിഭാധ- നയനതാമരസ ഉമീലയൻ-
കിരാനം-അന്യദൃശോ-ഉപയാതം-ഇവ-ആലുലോകേ||

അർത്ഥം.—പാത്ഥൻ (അജ്ഞാനൻ) പിന്നെയും ശിവാംശ്രീയുഗ-
ഭക്തിപവിത്രതമായി (ശിവാൻ പദപയത്തിലുള്ള ഭക്തിയാൽ ശു-
ദ്ധമാക്കിയെടുത്തതായി) സമമാ മനസ്സാകാണ്ട് ഏറ്റവും വി-
ഭാവനം ചെയ്തിട്ട് (വിചിന്തിച്ചിട്ട്) നയനതാമരസങ്ങളെ (താമരപ്പൂ-
ക്കൾപോലെ ഇരിക്കുന്ന കണ്ണുകളെ) ഉമീലയനായി (തുറക്കുന്ന പന്ത്
യെ) കിരാനനെ (കാട്ടാളനെ) അന്യദൃശപത്ത് (വേറൊരുവിധ
ത്തിലൂടെ) എന്നതിനെ ഉപയാതനോ (ചൂഷണനാ) എന്നു തോന്നു-
മാറ് ആലോകനം ചെയ്തു (കണ്ടു)

ഗംഗാകല്ലോലമാലാഭജഗവരജാമാലികാചന്ദ്രലേഖാ
ശ്രീമദ്ഭൂഷാകപാലാവലിമണിമകടം ചന്ദ്രസൂര്യഗിന്നേത്രം
ക്ഷേപളംഗൈവയരത്തം പരശുമൃഗകപാലം പിനാകം - വ-
ക്ഷോഭാഗേ- അസ്ഥിമാലാലസജിനദകൃലാമമാന്തപരാമി:- (൫൫)

അനവയം.—ഗംഗാകല്ലോലമാലാ ഭജഗവരജാമാലികാ ചന്ദ്ര-
ലേഖാ ശ്രീമദ്ഭൂഷാകപാലാവലിമണിമകടം-ചന്ദ്രസൂര്യഗിന്നേത്രം-
ക്ഷേപളംഗൈവയരത്തം-പരശുമൃഗകപാലം-കരാത്രം-പിനാകം-വ-
ക്ഷോഭാഗേ- അസ്ഥിമാലാലസജിനദകൃലം- മമാന്തപരാമി:- ഭ-
ഗവതേ||

അർത്ഥം.—ഗംഗാകല്ലോലമാലയും (ഗംഗയുടെ തിരമാലയും) ഭജ-
ഗവരജാമാലികയും (സുപ്തഃശ്രേഷ്ഠനാഭം ജാമണ്ഡലവും) ചന്ദ്രലേഖ-
യും (ചന്ദ്രക്കലയും) ശ്രീമദ്ഭൂഷാകപാലാവലിമണിമകടവും (ശോഭ-
യോടുകൂടിയിട്ടുണ്ടെന്നുള്ള കപാലസമൂഹവും രത്നകിരീടവും) ചന്ദ്ര-
സൂര്യഗിന്നേത്രവും ക്ഷേപളംഗൈവയരത്തവും (കുളകൂടവിഷമാകുന്ത-
കുണ്ഡാലങ്കാരത്തവും) (പരശുമൃഗകപാലവും) കരാത്രത്തിൽപിനാക-
വും (പിനാകമെന്നവില്ലും) വക്ഷോഭാഗത്തിൽ അസ്ഥിമാലയും ലസഭ-
ജിനദകൃലവും (ശോഭിച്ചിരിക്കുന്ന അജിനമാകുന്ന=ആനത്താലാകുന്ന
വസ്ത്രവും-മമാന്തപരാമിയും (മഹത്തായ സപ്തമായകാലശിയും) ഭഗ്വി-
ക്കപ്പെടുന്നു||

സാക്ഷാൽശ്രീപാപ്തിയംസഹവിജയജയാചൻമുഖോദ്രകാളി
ശാസ്താനദിചക്രാഗീഗണപതിരൂപഭൂസംഹകംഭോഭാരാഭ്യഃ-
ഇന്ദ്രാഭ്യഃകപാലാസ്സകലസുരഗണാസ്സിലഗന്ധപ്തവ്യഃ-
സാഖ്യാവീദ്യായരേന്ദ്രാസ്സകലപസുഗണാനാഭോഭ്യമുനീന്ദ്രഃ- (൫൭)

അനപയം—ഇതം-സമവിജയജയാ-സാക്ഷാൽ- ശ്രീചാർത്തി-
ഷൺമുഖഃ-ഭദ്രകാളീ-ശാസ്താ-നന്ദി-ച-ദ്രാഗി- ഗണപതിഃ-ഋഷഭഃ-
സിംഹകംഭോദരാദ്യഃ-ഇന്ദ്രാദ്യഃ-ലോകപാലഃ-സകലസുഗണഃ- വി
ലഗന്ധവ്ദ്യഃ-സാദ്യഃ-വിദ്യാധരന്ദ്രഃ- സകലവസുഗണഃ-നാര
ദാദ്യഃ-മുനിന്ദ്രഃ- ച-ദൃശ്യന്തേ.

അത്ഥം—ഇതാ സാക്ഷാൽ ശ്രീചാർത്തിയാ ജയവിജയകരകളുന്ന
സഖികളും ഷൺമുഖനും-(സുബ്രഹ്മണ്യനും) ഭദ്രകാളിയും ശാസ്താവും ന
ന്ദിയും (നന്ദികേശപരനും) ദ്രാഗിയും ഗണപതിയും ഋഷഭവും (കാളിയും)
സിംഹം കംഭോദരൻ തുടങ്ങിയവരും ഇന്ദ്രാദ്യന്മാരായ ലോകപാലന്മാ
രും സകല സുഗണങ്ങളും സിലഗന്ധവ്ദ്യന്മാരും സാദ്യന്മാരും വിദ്യാ
ധരന്ദ്രന്മാരും സകല വസുഗണങ്ങളും (അഷ്ടാവസുക്കളും) നാരദാദ്യന്മാ
രായ മുനിന്ദ്രന്മാരും കാണപ്പെടുന്നു॥

ആശ്ചര്യം മഹദ്യശ്യ
മഹോസർവ്വമഗ്രതഃ
ദൃശ്യന്തേ ശാമഭംഗതഃ ജാ
വിശപലാകൈകകാരണഃ (൫൯)

അനപയം—ആശ്ചര്യം-മഹത്-ആശ്ചര്യം- വിശപലാകൈക
കാരണം-ശാമഭംഗതഃ-ജാ-മഗ്രതഃ-ദൃശ്യന്തേ-അഹം.

അത്ഥം—ആശ്ചര്യം-അന്ത്യഃശ്ചര്യം-വിശപലാകൈകകാരണ
വും (സർവ്വലോകങ്ങൾക്കും മുഖ്യകാരണവും) ശാമഭവവും (ശംഭുവിനെ=
ശിവനെ സഞ്ചന്ധിച്ചതും ആയ തേജസ്സു സർവ്വം ഏകൻ അഗ്ര
ഭാഗത്തിൽ (മുമ്പിൽ) കാണപ്പെടുന്നു; ആശ്ചര്യം.

നമഃസ്തുതാരായണവല്ലഭപ്രഭോ
നമഃസ്തുതാരിലളിതലേഭോ
നമഃസ്തുതസ്തേഹം! ചന്ദ്രമൗലേ!
നമഃസ്തുതഭൃംശരണഗതോസ്തി॥ (൬൦)

അനപയം—ഹേനാരായണവല്ലഭപ്രഭോ- തത്ത്വസ്തുതഭൃംശ- നമഃ-
അസ്തു-ഹേനാരിലളിതലേഭോ!നമഃ. അസ്തുഹേഹം!നമഃ-അസ്തു-ഹേ
ചന്ദ്രമൗലേ!നമഃ-അസ്തു-ശരണഗതഃ-അസ്തി.

അത്ഥം—അല്ലയോ നാരിലളിതലേഭോ (നാരിയെക്കൊണ്ടു മ
നോഹരമായ അലേഭോത്തോടുകൂടിയവനെ) ആ അങ്ങേയായിട്ടു ന
മസ്കാരം! ശേഷം അത്ഥം സ്പഷ്ടമാകുന്നു.

നമസ്തേസകലാലൃഷ്ട!
നമസ്തേകതവത്സല!
നമസ്തേപാർവ്വതീകാന്ത!
നമസ്തേവൃഷഭലാപജ! (൬൧)

അല്ലയോ സകലാലൃക്ഷ! അങ്ങേക്കായിട്ടു നമസ്കാരം. ശേഷം സൂക്തം.

പ്രസീദമേപർവ്വതോജകന്യേ!

പ്രസീദമേശങ്കരജീവനാഥേ!

പ്രസീദമേദേവമുനീന്ദ്രവന്ദ്യേ!

പ്രസീദമേദേവിദയാംബുഭാശേ!

(൬൨.)

അത്ഥം—ഘോര പർവ്വതോജകന്യേ—മേ—പ്രസീദ (അല്ലയോ ഹിമവൽപത്രി! എനിക്കായിട്ടു പ്രസാദിച്ചാലും) ശേഷവും ഇതുപോലെ ആകുന്നു.

കൃതോമയായജ്ഞാനാൽ വിമർദ്ദോയന്തവാനഘ!

ശരണംസമ്പ്രപന്നോസ്മി തൽക്ഷമസ്വപാദ്യശങ്കര!

അനപയം—ഘോര അനഘ! തവ—അജ്ഞാനാൽ—മയാ—അയം—വിമർദ്ദം—കൃതം—യത്, ഘോര ശങ്കര! അദ്യ—തൽക്ഷമസ്വപ—അഹം—ശരണം—സമ്പ്രപന്നം—അസ്മി.

അത്ഥം—അല്ലയോ അനഘ (നിമ്മലസ്വരൂപ) അങ്ങേക്ക് അജ്ഞാനത്താൽ എന്നാൽ ഈ വിമർദ്ദം (മർദ്ദനം) കൃതമായി (ചെയ്യപ്പെട്ടു) എന്നതു യാതൊന്നും അല്ലയോ ശങ്കര! അങ്ങ് ഇപ്പോൾ അതിനെക്കുറിച്ചാലും. ഞാൻ ശരണത്തെ സംപ്രപന്നനായിട്ടു (പ്രാപ്തനായിട്ടു) ഭവിക്കുന്നു.

(പാഠഭേദം)

സ്വാമിൻമയാജഡധിയാതപയിഭേവഭേവേ

വാചാശരണധനുഷാദ്രഥമുഷ്ടിനാച

യദ്യച്ചതുർവ്വിധകകാരിരണേതദാഗഃ

ക്ഷന്തവ്യമദ്യഭവതാകുരുണാസ്തവേന॥

(൬൪)

അനപയം—ഘോര സ്വാമിൻ! ജഡധിയാ—മയാ—ഭേവഭേവേ—തപയി—വാചാ—ശരണ—ധനുഷാ—ദ്രഥമുഷ്ടിനാ—ച-ചതുർവ്വിധം—യത്—യത്—രണേ അകാരി—തൽ ആഗഃ—അദ്യ—കുരുണാസ്തവേന—ഭവതാ—ക്ഷന്തവ്യം.

അത്ഥം—അല്ലയോ സ്വാമിൻ! ജഡധിയായ (മനുഷ്യലിംഗമായ) എന്നാൽ ഭേവഭേവനായ അങ്ങേങ്കൽ വാക്കുകൊണ്ടും ശരംകൊണ്ടും ധനുസ്സുകൊണ്ടും (വീല്ല്യകൊണ്ടും) ദ്രഥമുഷ്ടികൊണ്ടും ചതുർവ്വിധമായ (നാലുപ്രകാരത്തിലുള്ള) യാതൊന്നും യാതൊന്നും (യാതൊ യാതൊരു അപരാധം) രണത്തിൽ (യുദ്ധത്തിൽ) ചെയ്യപ്പെട്ടു ആ ആഗസ്ത് (അപരാധം) ഇപ്പോൾ കുരുണാസ്തവനായ (ഭയങ്കര സമുദ്രമായ) ഭവാനാൽ (അങ്ങാൽ) ക്ഷന്തവ്യമാകുന്നു (ക്ഷമിക്കപ്പെട്ടവൻ യോഗ്യമാകുന്നു)

കരുണാമൃതതുന്ദിഃകലഃ കടാക്ഷഃ ശമിതാശേഷപരിശ്രമഃപുരാതനഃ
ഉദതിഷ്ടദൃഡഭക്തിഭാരം-പ്രസരൽബാഷ്പ സമുഷ്ണിതഃകിരീടീ ॥ ൬൫

അന്വയം—കിരീടി- കരുണാമൃതതുന്ദിഃകലഃ- പുരാതനഃ- കടാ
ക്ഷഃ- ശമിതാശേഷപരിശ്രമഃ- ഉദൃഡഭക്തിഭാരപ്രസരൽബാഷ്പ സ
മുഷ്ണിതഃ-ഉദതിഷ്ടം.

അർത്ഥം—കിരീടി(അജ്ജനൻ)കരുണാമൃതതുന്ദിഃകലഃ(കരു
ണാമൃതങ്ങൾകൊണ്ടു വർദ്ധിച്ചവയായ) പുരാതനയാട കടാക്ഷങ്ങളാൽശ
മിതാശേഷപരിശ്രമനായി (ശമിപ്പിക്കപ്പെട്ട സകലപരിശ്രമത്താടു
കൂടിയവനായി) “ശിവനുമായിട്ടുള്ള യുദ്ധത്താലുണ്ടായ ക്ഷീണമൊക്കെ
യു നശിച്ചിട്ട്” എന്നു സാരം. ‘ഉദൃഡമായ (വർദ്ധിക്കപ്പെട്ടതായ) ഭ
ക്തിഭാരത്താൽ പ്രസരത്തായ (ഏകുന്നതായ) ബാഷ്പത്താൽ (സന്തോ
ഷാശ്രു പിന്നാൽ) സമുഷ്ണിതനായിട്ട് (നനയ്ക്കപ്പെട്ടവനായിട്ട്) ഉന്മാ
നംചെയ്തു (ഏഴുനീറു)

“കരുണാമൃത”എന്ന ശ്ലോകത്തിനു പകരം പാരാന്തരമായിക്കാ
ണുന്ന ഗദ്യത്തെ താഴെ ചേർക്കുന്നു.

ഗദ്യം—ഇതിവിജ്ഞാപയന്തഃമനം പാരീജാതപല്ലവതല്ലജപരി
മുദളസ്യപാണിതലസ്യപരാമർന്നനപ്രമുഷിതവ്രണവേദനേഽഗ്നഃ പ്ല
വഃഽഗ്നഃകരുണാമൃതസന്തോഷാശ്രുപ്രവാഹം.

അർത്ഥം - ഇപ്രകാരം വിജ്ഞാപയന്നായി(അറിയിപ്പിക്കുന്നവനാ
യി) പാരീജാതത്തിന്റെ (കല്പകവൃക്ഷത്തിന്റെ) പല്ലവതല്ലജാചോ
ലെ (പ്രശസ്തപല്ലവംപോലെ) “തല്ലജശബ്ദം പ്രശസ്തപാചിമാകുന്നു”
പരിമുദളമായ (മാർദ്ദവമുള്ളതായ) പാണിതലത്തിന്റെ പരാമർന്നം
കൊണ്ടു (സ്पर्ശനംകൊണ്ടു) പ്രമുഷിതവ്രണവേദനങ്ങളായ നശിക്ക
പ്പെട്ടവ്രണവേദനയോടുകൂടിയവയായ അഗ്നി ജ്വലോടുകൂടിയവനായ ഈ
പ്ലവംഗഃകരുണാമൃതം (കപിവാഹനനായ അർജ്ജുനനോടു്) അനന്ത
ഗശാസനനും (കാമാന്തകനും) ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

ഭോഭോമൽത്തന! തുഷ്ടോസ്തികമ് അപ്രതിമമനേ!

വിദ്യേഷാനേനധൃത്യാക്ഷത്രിയോനാസ്തിതേസമഃ ॥ ൬൬

അന്വയം—ഭോഭോ മൽത്തന! അപ്രതിമമന-തേ- കർമ്മനാ-
(അഥം) തുഷ്ടഃ-അസ്തി, അനേന-വിദ്യേഷ-ധൃത്യാ-ച- തേ-സമഃ-
ക്ഷത്രിയഃ ന-അസ്തി-

അർത്ഥം—അല്ലയോ അർജ്ജുന! അപ്രതിമമായ (സാദൃശ്യമു
ല്ലാത്തതായ) നിന്റെ കർമ്മംകൊണ്ടു ഞാൻ തുഷ്ടനായി ഭവിക്കുന്നു!

ഇവ വീഴ്ചകളെങ്ങും ധൃതികളെങ്ങും (യെയ്യുംകളെങ്ങും) നിനക്കു നമു നായ ക്ഷത്രിയൻ ഭവിക്കുന്നില്ല.

“ഭോഭോഹൽതുന” എന്ന ശ്ലോകത്തിനു പാഠഭേദമായിക്കണ്ടു ന പദ്യം താഴെപ്പേർക്കു.

തഥഃത്രുതീഭയനയുധിപ്രവിര-തവാപരാധേനഭയാമിഹൃഷ്ടഃ
തഥാഭക്ത്യാതപസാവിഭ്രു-തഭപ്രസുനാച്ഛനതാമഹത്യാ

അനവയഃ—ഹേപ്രവിര! (അഹം) യുധി-തുതീഭയന-തവ-അ പരാധേന-തഥാ-ഹൃഷ്ടഃ-ഭവമി, തഥാ-ഭക്ത്യാ-തപസാ-വിഭ്രുത്യാ മഹത്യാ-തഭപ്രസുനാച്ഛയാ-ന-തുഷ്ടഃ-ഭവമി.

അർത്ഥഃ—അല്ലയോ പ്രവിര (മഹാവിര)യുത്തരജിത്(യജ്ഞത്തിൽ) നിന്റെ തുതീഭയമായ അപരാധത്താൽ (വീഴ്ചകളെങ്ങുള്ള അടിയ്ക്കൽ എന്നെന്നാൽ) ഹൃപ്രകാരം-ഹൃഷ്ടനായിട്ട് (നന്തുഷ്ടനായിട്ട്)ഭവിക്കണം അപ്രകാരം ഭക്തിയാലും തപസ്സുകളുടെ വിഭ്രുതിയാലും (ഐശ്വര്യത്താലും) മഹത്വയാലും (വലുതായ)തഭപ്രസുനാച്ഛനതാലും (വൃക്ഷങ്ങളുടെ പൂക്കൾകൊണ്ടുള്ള പൂജകളാലും) സന്തുഷ്ടനായിട്ട് ഭവിക്കുന്നില്ല. വില്ലിന്റെ അടിക്കൊണ്ടു സന്തോഷിച്ചതുപോലെ ഭക്തി മുതലായതു കൊണ്ടു സന്തോഷം ഉണ്ടായില്ല എന്നെന്നാൽ.

ഇത്യുക്തപ്രണതംപ്രഗൃഹ്യഭഗവാനഃശ്ലിഷ്ടചാത്ഥഃമുഹൂർത്തപാരൂണകൃപാണകർമ്മകശരാൻതസ്മൈപ്രസാദോനമുഖഃ
ഭീഷ്മദ്രോണകൃപാദികാൻതപരംജതുഃശ്രീലോകീമപി
പ്രീരപാശ്നുപതഃസമന്ത്രമുചിശ്യാസൃഃതിരോഭ്രുഗ്ഗണൈഃ॥ (നൂൺ)

കിരോസം പ്രബന്ധം നന്യുണ്ണം.

അനവയഃ—ഇതി-ഉക്തപ-ഭഗവാന-പ്രണതം-ചാത്ഥഃ-പ്രഗൃഹ്യ-മുഹൂർത്ത-അശ്ലിഷ്ടപ്രസാദോനമുഖഃ-തസ്മൈ-രൂണകൃപാണകർമ്മകശരൻ-ഭഗവഃ-ഭീഷ്മദ്രോണകൃപാദികാൻ-പരഃ-തു-ന-ശ്രീലോകീ-അപി-ജേതുഃ-പ്രീരഃ-പാശ്നുപതഃ-അസ്രം-സമന്ത്രം-ഉചിശ്യാ-ഗണൈഃ-തിരോഭ്രു.

അർത്ഥഃ—ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞിട്ട് ഭഗവാനു (ശിവൻ) പ്രണതനായ (തസ്മൈഭവുന്നനായ) ചാത്ഥനെ (അർജ്ജുനനെ) പ്രഗൃഹിച്ചിട്ട് (പിടിച്ചിട്ട്) പിന്നെയും പിന്നെയും അശ്ലേഷിച്ചിട്ട് (ആലിംഗനം ചെയ്തിട്ട്) പ്രസാദോനമായി അവനായിട്ട് (അർജ്ജുനനായിട്ട്)

രൂപാണകാർമ്മുകശരങ്ങളെ (രൂപങ്ങളെയും (ആവനാഴികളെയും വാളിനെയും വില്ലിനെയും ശരങ്ങളെയും) ഭാനം ചെയ്ത് ഭീഷ്മദ്രാണക പാദികന്മാരെത്തന്നെ ആകട്ടെ. അല്ല ത്രിലോകിയേയും ജയിക്കാനായിട്ട് “ഭീഷ്മൻ-ദ്രാണൻ-കൃപൻ മുതലായവരെയും ത്രൈലോക്യവാസിജനത്തെയും ജയിക്കാനായിട്ട്” എന്നു സാരം). പ്രീതനായിട്ട് പാശുപതമാകുന്ന (പശുപതി (ശിവൻ) ആകുന്ന ദേവതക്കാരാകട്ടെ) അസ്രുത്തേ (പാശുപതാസ്രുതത്വം) സമന്തമാകുവണ്ണം ഉപശോഭിച്ച് ഗണങ്ങളോട് (ഭൂതഗണങ്ങളോട്) കൂടെ തിരോഭിച്ചു (മറഞ്ഞു).

കിരാതം പ്രബന്ധത്തിന്റെ വ്യാഖ്യാനം നമ്പൂർക്കുമാധി.

കൈരണോദ്ധാർത്ഥം

പ്രബന്ധം

കൈരണോദ്ധാർത്ഥം സിദ്ധ്യഭാവനാപാത്രം കരുണാപതിഃ
 ശ്രീഭദ്രാസനം - കടലിലധിരാമന്ത്രം നാഗാഹവയേ
 ശിഷ്യാനാമയുക്തനാമം - ധികപ്രാജ്ഞസ്തദോജ്യാഭിഭാഷിഃ
 പൂജ്യനാമസമീഭവേ - സചമുനീസ്തദോജ്യാവരപുഷ്പാൻ

അപരം — കടലിലധിഃ - സഃ - കരുണാപതിഃ - കൈരണോദ്ധാർത്ഥം -
 സിദ്ധ്യഭാവനാപാത്രം - സവബുദ്ധ്യ - ഏകദാ - ശ്രീഭദ്രാസനം - നാഗാ
 ഹവയേ - നാമന്ത്രം - പൂജ്യം - തം - ശിഷ്യാനാമം - അയുക്തന - സാൽ - അ
 ധികപ്രാജ്ഞഃ - ഭോജ്യാഭിഭാഷിഃ - സമീഭവേ - സഃ - മുനിഃ - ച - ഗുഷ്ടഃ - വ
 രം - പുഷ്പാൻ.

അ - കടലിലധിയാത്ര (പ്രകൃത്യാലിയാത്ര) ആ കരുണാപതി (ഭ
 ഭൂയാധനൻ) കൈരണോദ്ധാർത്ഥം (പ്രാജ്ഞാവനാമം) സിദ്ധ്യഭാവനാപാത്രം
 നാമം (സിദ്ധ്യഭാവനാ = സിദ്ധിച്ഛിര ക്ഷണതായ അശ്വനോദ്ധാർത്ഥം
 ഓ = ഭക്ഷണമാർഗ്ഗം അടുത്തു കടലിലധിരാമന്ത്രം) ഒരിക്കൽ ശ്രീഭദ്രാസ
 സ്സിനേ - നാഗാഹവയേ (ധന്യനാമത്തിൽ) ആമന്ത്രം ചെയ്തി
 ങ്ക് (ക്ഷണിച്ചു തന്നിരിക്കു) പൂജ്യനാമം അഭ്യർത്ഥിച്ച ശിഷ്യന്മാരുടെ
 അയുരാരോഗ്യം (അനുകമ്പയും ശിഷ്യന്മാരോടു കൂടെ) അധികപ്രാജ്ഞ
 ങ്ങളായ - (എറ്റവും വിശിഷ്ടങ്ങളായ ഭോജ്യാഭിഭാഷകരെ) (ഭക്ഷണ
 സാധനാഭിഭാഷകരെ) - സംഭവനം ചെയ്തു (ബഹുമാനിച്ചു) ആ മുനി
 യും (ഭദ്രാസനവും) ഗുഷ്ടനായിട്ട് - വരത്തെ പൂജ്യനായി (ചോദി
 ച്ചു)

ധർമ്മത്താനന്ദധർമ്മജകലപതിസ്സോസ്താകമാസ്തേവനേ
 തസ്മാപ്യേവമനുഗ്രഹാത്മകുടജധാരാജകലശ്രോതസോ
 ഏതാവാനധനായരീശപര! വരേകിംതപത്രവേദാസഹാ
 പാഞ്ചാലീക്ഷുധയാനസീദതുതന്ദ്രഭക്തതരേഗമ്യതാം

അപരം — ധേയരീശപര! ധർമ്മത്തം - അസ്താകം - കലപതിഃ -
 സഃ - ധർമ്മജഃ - വനേ - അസ്തേ - നന്ദ - ഏവ - കലശ്രോതസേ - തസ്മാ - അ
 പി - അനുഗ്രഹാത്മം - ഉടനും - ധാരാജഃ - അധനം - വരേ ഏതാവാനം - അത്ര
 കിന്തു - വേദാസഹാ - പാഞ്ചാലീ - ക്ഷുധയാ - ന - സീദതു - തന്ദ്ര - തന്ദ്ര - ഭക്ത
 തരേഗമ്യതാം.

അതും—അല്ലയോ യതീശപര! (യോഗീശ്വര) ധർമ്മാത്മാവും (ധർമ്മബുദ്ധിയും) ഞങ്ങളുടെ കലപതിയും ആയ ആ ധർമ്മജൻ (ധർമ്മപുത്രൻ) വനത്തിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നുവല്ലോ. ഇപ്രകാരം കലശ്വരയസ്സിനായിട്ട് അദ്ദേഹത്തിന്റേയും അനഗ്രഹത്തിനായിരിക്കാണ്ടു വനത്തെ യാനംചെയ്യണം ഇപ്പോൾ വരം ഇത്രമാത്രമാണ്. ഇതിങ്കൽ എന്തു ചിന്ത. ഖേദസഹായായ (ഭുവത്തെ സമീകാർ വയ്യാത്തവളായ) പാണ്ഡാലി ക്ഷയമാൽ (വിശപ്പിനാൽ) ക്ഷീണിക്കരുത്. അതുകൊണ്ട് അവളാൽ (പാണ്ഡാലിയോൾ) ഭുക്തമാക്കിരിക്കുമ്പോൾ ഗമിക്കാറാകണം.

ഇതഥംപാത്ഥീവകേതുനാത്ഥിത ചരശ്ശിഷ്യാസ്സമേതോമുൻ.
 ദ്വിവൃജ്ഞാനവിലോകിതദ്രുപജോഭുക്തിസ്സമാദ്ധ്യന്ദിനേ
 അഷ്ടാശീതിസമസ്രതൃഷ്ടസുജനശ്ശൃഷ്ടാന്തികംധർമ്മജം
 പ്രാപൽസോപിചനംനനാമമഖവാസാക്ഷാദിചത്രിക്ഷണം.

അനവധം—ഇതഥം—പാത്ഥീവകേതുനാത്ഥിത ചരശ്ശിഷ്യാസ്സമേതോമുൻ. മുനിഃ—ശിഷ്യഃസമേതഃ ദ്വിവൃജ്ഞാനവിലോകിതദ്രുപജോഭുക്തിഃ മാദ്ധ്യന്ദിനേ—അഷ്ടാശീതിസമസ്രതൃഷ്ടസുജനശ്ശൃഷ്ടാന്തികം—ധർമ്മജം—പ്രാപൽ—സഃ—അപി ച—മഖവാ—സാക്ഷാൽ—ത്രിക്ഷണം—ഇ ച—നം—നനാമ—

അതും—ഇപ്രകാരം പാത്ഥീവകേതുവിനാൽ (രാജശ്രേഷ്ഠനായദുർയ്യധനനാൽ) അത്ഥിതവാനായ (മാധിക്കപ്പെട്ടവരോടൊക്കെയുവന്നായ) ആ മുനി (മുറ്റാസാവ) ശിഷ്യനോടൊടു സമേതനായി (കൂടി വന്നായി) ദ്വിവൃജ്ഞാനവിലോകിതദ്രുപജോഭുക്തിയായിട്ട് (ദിവ്യദൃഷ്ടിക്കൊണ്ടുവിലോകിതമായ = കാണപ്പെട്ടതായ ദ്രുപജയുടെ = പാണ്ഡാലിയുടെഭോജനത്തോടുകൂടി വന്നായിട്ട്) മാദ്ധ്യന്ദിനത്തിൽ (മദ്ധ്യാഹ്ന സമയത്തിൽ) അഷ്ടാശീതിസമസ്രതൃഷ്ടസുജനശ്ശൃഷ്ടാന്തികനായ (എണ്ണത്തണ്ണിയിരം തൃഷ്ണന്മാരായ സുജനങ്ങളാൽ ചുറ്റപ്പെട്ട സമീപത്തോടുകൂടി വന്നായ) ധർമ്മജനെ പ്രാപിച്ചു. അദ്ദേഹവും (ധർമ്മപുത്രനും) മഖവാവ് (ഇരട്ടൻ) സാക്ഷാൽത്രിക്ഷണനായ (ശിപനെ) എന്നുപോലെ അദ്ദേഹത്തെ (മമഷിക്കെ) നമസ്കരിച്ചു.

അത്യശഭാസ്ത്രിധിസിസ്തധർമ്മതനയസ്സാദ്ധോവമാല്യാഭിനം
 കൃതപാശത്തമമുദിഭേദോമഹിഷീഭുക്തഃപ്രനാലോചയൻ
 താവശസംഭ്രമസങ്കലാസുമാമതശ്ശാപാനലാഹങ്കിതാ
 കൃഷ്ണോമാബത!ഭാവരുജ്ജ്വലിനിദിധിമാമവ ധർമ്മജേയതേ

അനവധം—അത്യശഭാസ്ത്രിധിഃ—ധർമ്മതനയഃ—ഇ—മഹിഷീഭുക്തഃ—ഇതി—അനാലോചയൻ—സാധു—ഏവ—മാദ്ധ്യന്ദിനം—കൃതപാ—

ആഗസ്തം - അമൃതം - ദിദേശ - താവത് - സംഭ്രമന്തേ - സമഹതഃ - ശാ
പാനലാൽ - ശങ്കിതം - കൃഷ്ണം - മാ - ബത! - ദാമരലാലമരിണീഭസ്മാം -
അവസ്ഥാം ഭവേയ.

അനവധം - അത്യുജ്വലനീധിയായ (ഏറ്റവും ഉജ്വലിച്ചതി
ന്ത്) ഇപ്പോഴും (യഥാപ്രകാരം) കളഭമിഷ്ടകൃതമായി (ഭജിച്ചവളാ
യി) എന്ന് അനുഭവമായത് ആയിട്ട് (ആലോചിക്കാത്തവൻ ആയി
ട്ട്) രാശിപാലതന്നെ മലേന്ദിനത്തെ (മലേന്ദനകർമ്മത്തെ) ചെയ്തിട്ട്
ആഗമിക്കുന്നതിനു (വരുന്നതിനു) ആയിട്ട് ഇദ്ദേഹത്തോടു (ദർശനാ
വിനോദ്) വിശദീകരിച്ചു (വിശദീകരിച്ചു) അപ്പോൾ സംഭ്രമന്തേയായി
(സംഭ്രമത്തോടുകൂടിയവളായി) സമഹത്തായ ശാപാനലകൽനിന്നു (ഏ
റ്റവും ഉജ്വലത്തായ ശാപാനീയിൽനിന്നു) ശങ്കിതയായ (ഭയന്നവളായ)
കൃഷ്ണ (പഞ്ചാലി) കഷ്ടം കഷ്ടം! ദാമരലാലമരിണീഭസ്മായ (കാട്ടുതി
യായ ചുറ്റപ്പെട്ടമൺപേടയേപ്പോലെ) ഭസ്മമായ (നിഷ്കാൻവയാ
ത്തതായ) അവസ്ഥയെധരിച്ചു.

അപ്സാസാഥപുനസ്തമേവശരണമതപാജഗന്നായകം
പ്രാഗ് ഭഗ്നാസനൈഷ്ഠ്യേ പ്രദൃഷ്ടകരുണാവേഗം നിജം ഭവേതം
ഹാശേതേ! പരിപാലയേതി ചരണൈരതന്യാ തിമാത്രം ദ്രവം
ധ്വായന്തി ക്ഷണമാത്രം സ്തദഭ്യശതാവൽത്രിധാമാപുരഃ ൫

അനവധം - അഥ - സാ - പുരഃ - അപ്സാ - പ്രാഗ് ഭഗ്നാസനൈഷ്ഠ്യേ
ദൃഷ്ടകരുണാവേഗം - നിജം - ഭവേതം - തം - ജഗന്നായകം - ഏവ - ശ
രണഃ - തപാ - ഹാശേതേ! - പരിപാലയേ - ഇതി - തന്യാ - ചരണൈര - അ
തിമാത്രം - ദ്രവം - ധ്വായന്തി - ക്ഷണമാത്രം - അസ്ത - താവത് - ത്രിധാമാ -
പുരഃ - ദദേശ -.

അത്ഥം - അന്തരം അവർ (പഞ്ചാലി) പിന്നെയും തപ്തയാ
യിട്ട് (ഭജിതയായിട്ട്) മുമ്പിൽ ഭഗ്നാസനൈഷ്ഠ്യേ പ്രദൃഷ്ടകരുണാവേഗ
നായി (ഭഗ്നാസനന്റെ ഔഷ്ഠ്യത്തിൽ (ഔഷ്ഠ്യപൃത്തിയിൽ കാണിക്ക
പ്പെട്ടയേധീകൃതത്തോടുകൂടിയവനായി) നിജമായ (തന്നെ സംബന്ധിച്ച
തായ) ഭവേതമായ ആ ജഗന്നായകത്തെ (കൃഷ്ണനത്തനെ)
ശരണമായിട്ട് വിചാരിച്ചിട്ട് ഹാശേതേ രക്ഷിച്ചാലും എന്നിങ്ങനെ അ
ദ്ദേഹത്തിന്റെ ചരണങ്ങളെ (പാദങ്ങളെ) തന്നെ ഏറ്റവും ദ്രവമാ
കുറഞ്ഞു ധ്വായന്തിയായിട്ട് (ധ്വാനിക്കുന്നവളായിട്ട്) അപ്പോൾ സ്ഥി
തിചെയ്തു (നിന്നു) അപ്പോൾ ത്രിധാമാവ് (ശ്രീകൃഷ്ണൻ) പുരാഭാഗ
ത്തിൽ (മുൻപിൽ) ദർശിക്കപ്പെട്ടു.

പ്രോക്ഷതാവർത്താഃ ധ്വതാർത്യാബത! ഗൃപസുതയാ
ക്ഷപ്യേതലബ്ധമനാം

മാമ്യംഭേമിതിശംസനധികവിവശയാ
 പ്രോക്തസർവ്വാനാമാനിഃ
 സ്ഥാലീലഗ്നാസശാകപ്രതിസജലമുപാ
 നായു നദിശ്ചമൃത്തിർ
 ഭൂതപാത്രഃപ്ലാസ്തിസോഹംസപദിസധിമുനി
 നാഥപഃയത്യാദിഭേദം.

൨൭

അനപയം—ധൃതാന്തം-ഗുപസുതയാ- വാത്സം-പ്രോക്തഃബ
 ത-ക്ഷുധൃത-മാമ്യം-ലബ്ധം-അന്നം-ഭേമി-ഇതി-ശംസൻ- അധിക
 വിവശയാ-തയാ-പ്രോക്ത സർവ്വാനാമാനിഃ-സഃ-വിശ്വമൃത്തിഃ-സ്ഥാ
 ലീലഗ്നാ-ശാകപ്രതി-സജലം-ഉപാനായു-നദീഭൂതപാ-ഹേസവി!-
 സഃ-അഹം-തൃപ്തഃ-അസ്തി-സപദിമുനീൻ-ആഥപഃ-ഇതി-ആദി
 ഭേദം.

അനപയത്വം—ധൃതാന്തിനായ(ധർമ്മപ്പെട്ട ആത്തിലാടുകൂടി
 യവളായ) ഗുപസുതയാൽ (പാഞ്ചാലിയാൽ) വാത്സയ പ്രോക്ത
 നായി (പറയപ്പെട്ടവനായി) കഷ്ടക്ഷുധൃതായ (വിശക്കുന്നവനായ) എ
 നിക്കായിട്ടു ലബ്ധമായ(ലഭിക്കപ്പെട്ടതായ) അന്നത്തെതന്നെയും, എന്നി
 ങ്ങനെ ശംസൻആയി (പറയുന്നവനായി) അധികവിവശയായ അവ
 ളാൽ പ്രോക്തസർവ്വാനാമാനിയായ (പറയപ്പെട്ട സർവ്വാനത്തിന്റെ
 ഹാനിയോടുകൂടിയവനായ) ആ വിശ്വമൃത്തി (സകലസ്വപരൂപനായ
 ശ്രീകൃഷ്ണൻ) സ്ഥാലീലഗ്നമായ (പാത്രത്തിൽപററിയതായ) ശാകകാത്ര
 ണ്തെ (ശാകപ്രതിഎന്നതു് സുപ്രതിനാമാത്രാർത്ഥം എന്ന സൂത്രം
 കൊണ്ടു അപ്യവീഭാവസമാസാണു്) സജലമുപാസ്മ (വെള്ള
 ണ്തോടുകൂടെ) സമുപാനയിച്ചിട്ടു (കൊണ്ടുവരിച്ചിട്ടു) അതിനെ
 (വെള്ളത്തോടുകൂടിയ ശാകമുപാത്തളിച്ചിട്ടു. അപ്യയാ സവി!
 ആ ഞാൻ (വിശ്വപ്പെട്ടവനായ ഞാൻ) തൃപ്തനായിട്ടുവീക്ഷണം. ത
 ന്നേക്കുന്നും മുനിമന്ദൈ ആഹ്വാനംചെയ്തല്ലോ (വിളിച്ചുല്ലോ) എന്നിങ്ങ
 നെ ആഭേദിച്ചു. (നന്ദയാഗിച്ചു.)

താവദേവലാഗതാസ്തേനവര!ശിവശിവ
 സ്തേനാഗതാഃപൂർണ്ണപൂർണ്ണ
 സ്തൂർണ്ണംതീർണ്ണക്ഷുധാമീവമേയിജമജി-
 പേതിതാഷോതമഃഖാഷാഃ
 യോഗീന്ദ്രാവൃതംപാകേഭേദമകിതധിയഃ
 പ്രദുതംവിദുതാസ്തേ
 പൂർണ്ണശോപിപ്രകാശോഽപതിമപിദുശാ
 പ്രീണമിതപാതിരോഭുൽ.

൭)

അനപയഃ—താവത്—വേലാഗതഃ—തേ-യോഗീന്ദ്രഃ—അയി- ഗു
വര! ശിവ ശിവ! തേ-അമി-വയം- അണ്ണോഗതഃ- പുണ്ണപുണ്ണാ- തു
ണ്ണം-തീർണ്ണക്ഷയഃ-(ഭേദഃ) (ത്വം) ജയ-ജീവ- ഇതി-തോഷോത്ഥ
മോഷഃ-വ്യത്ഥപാകോഭയചകീരധായഃ-പ്രദൂതം-വിദൂതഃ- വൃണ്ണീ
ശഃ-അപി-പ്രകാശഃ-ഗുപതിം- അപി- ദൃശം-പ്രിണയിത്വം- തിരോ
ഭൂതം

അർത്ഥം—അപ്പോൾ വേലാഗതനായ (കരക്കുകുറിയവരായ)
ആ യോഗീന്ദ്രന്മാർ അല്ലയോ ഗുവര! ശിവശിവ! ആ ഈ തെരുവു
അണ്ണോഗതനായി (അർണ്ണസിനെ-ജലത്തെ പ്രപ്തനായായി) പൂ
ണ്ണപുണ്ണനായായി (ഏറ്റവും നിറഞ്ഞവരായി) വേഗേന തീർണ്ണ
ക്ഷയത്തുകൂടി (വിശപ്പില്ലാത്തവരായിട്ട്) ഭവിക്കുന്നു. അങ്ങു ജയി
ച്ചുലും ജീവിച്ചുലും ഏകനിക്കുന്ന തോഷോത്ഥമോഷനായായി (സ
ന്തോഷം കൊണ്ടുണ്ടായ ശബ്ദത്തോടുകൂടിയവരായി) വ്യത്ഥപാകോഭ
യചകീരധീശ്ഛായി (നിഷ്ഠയായ പാകോഭയംകൊണ്ട് സംഭ്രാന്തബു
ദ്ധികളായിട്ട്) ദേഗത്തിൽ വിദൂതനായായി (ഓടിപ്പോയി) വൃണ്ണീശ
നഃ(ശ്രീകൃഷ്ണനും) പ്രകാശനായിട്ട് (പ്രത്യക്ഷനായിട്ട്) ഗുപതിയേയും
(ധർമ്മപുത്രയേയും) ഏറ്റവും പ്രീതിപ്പെട്ടിട്ട് (സന്തോഷിപ്പെട്ടിട്ട്)തി
രോഭവിച്ചു (മറഞ്ഞു).

അതർത്ഥം—അതർത്ഥം—പ്രവിചിന്ത്യമേതും
ബ്രഹ്മൻമുനിർദ്വൈദ്യദൃശംവിദിത്വം—
നന്നമകൃഷ്ണപ്രശശാസകൃഷ്ണം
ഗുപതംചതംകരവമപ്യനിന്ദിതം

അനപയഃ—അതർത്ഥം—പ്രവിചിന്ത്യ—ബ്രഹ്മൻ-മു
നിഃ-ദിവ്യദൃശം-വിദിത്വം-കൃഷ്ണം-നന്നമ-കൃഷ്ണം-ഗുപതം-ച പ്രശശം
സ-തം-കരവം-അനിന്ദിതം-അപി.

അർത്ഥം—അതർത്ഥം—പ്രവിചിന്ത്യം (വിചിന്തിക്കേണ്ടതായ) തുഷ്ണി
യുടെ) മേതുവിനെ വിചിന്തിച്ചിട്ട് (വിചാരിച്ചിട്ട്) ബ്രഹ്മൻ (ചോദ്യ
വൻ) ആതമുനി (ഭൂവാന്മായ്) ദിവ്യദൃശംകൊണ്ട് (ദിവ്യദൃഷ്ടികൊണ്ട്)
അറിഞ്ഞിട്ടുകൃഷ്ണനെ നമിച്ചു. കൃഷ്ണനേയും (പാണ്ഡവിയേയും) ഗുപതേ
യും(ധർമ്മപുത്രയേയും) പ്രശംസിച്ചു. ആ കരവനെ (ഭയോധനനെ)
നിന്ദിക്കുകയുംചെയ്തു.

പാർവ്വതീനവയംവരം

പ്രബന്ധം

അഗ്രിശപരോ മതനയം പരിഭ്രേദോത്ഭവം
വാതാഹതാമി വലതാകതിഭാ പമാനം
അന്യദരമുതരസാപ്ത വശിതളാഭി ...
ശാശ്വതവാനിഭിരകരോപനീതഭിതിഃ || ൧ ||

അനവയം—അഥ— അഗ്രിശപരഃ—വാതാഹതാം—ലതാം—ഇവ—
അതിവേപമാനാം—തനയം—ഭോക്തൃഃ—പരിഭ്രേ- അന്യദരമുതരസാപ്ത
വശിതളാഭിഃ—വാഗ്ദഃ—ആശ്വാസ്യ—അപനീതഭിതിഃ—അകരോൽ.

അർത്ഥം—അനന്തരം (കാമദഹ നാനന്തരം) അഗ്രിശപരൻ (ഹി
മവാൻ) വാതാഹതയായ (വായുവിനാൽ ഇളക്കപ്പെട്ടതായ) ലതയെ
പ്പോലെ അതിവേപമാനയായ (ഏറ്റവും വിറയ്ക്കുന്നവളായ) തനയ
യെ (പുത്രിയെ=പാർവ്വതിയെ) ഭോക്തൃകൾക്കൊണ്ടു് (കൈകൾക്കൊണ്ടു്)
പരിഭ്രമണം ചെയ്യിട്ടു് (ജാലിംഗനം ചെയ്യിട്ടു്) അന്യദരമാകുന്ന അ
മുതരസത്തിന്റെ ആപ്തവ്യംകൊണ്ടു് (സേവനംകൊണ്ടു്) ശിതളകളാ
യ (തണുത്തവയായ) വാക്കുകൾക്കൊണ്ടു് ആശ്വസിപ്പിച്ചിട്ടു് അപനീ
തഭിതിയാക്കി (അപനീതയായ=കളയപ്പെട്ടതായ ഭയത്തോടുകൂടിയവ
ളാക്കി) ഭയമില്ലാത്തവളാക്കി എന്നു സാരംചെയ്യും.

തസ്മിൻപഞ്ചശരോരണപുരഃസ്താജ്ഞാനസ്മിക്രമത
ഗ്നാനല്ലമനോരഥാഗിരിസുരാജാ മഹേന്ദ്രാക്ഷഃ
ചാതുർത്വപുഷ്പാനിജന്യമനുസാദിനാനിനിരസപതം
സൗഭാഗ്യേഹമഹാമഹിമപ്തഭജനേസൗന്ദര്യമേന്ദ്രിദശാഃ || ൨ ||

അനവയം—തസ്മിൻ—പഞ്ചശരം—അജ്ഞാനം—പുരഃ—ഭ
സ്മിക്രമത—ഗ്നാനല്ലമനോരഥം—ഭാഗം—ജ്ഞാതാവമാനാഗിരിസുരാജാ—
നിജന്യം—പുഷ്പം—ചാതുർത്വം—സപതം—മനുസാ—നിനിര, ഏന്ദ്രിദശാഃ—
സൗന്ദര്യം—പല്ലഭജനം—സൗഭാഗ്യേഹമഹം—ചി.

അർത്ഥം—ആപഞ്ചശരൻ (കാമൻ) അജ്ഞാനയ (കുപിതനായ)
ഹന്താൽ (ശിവനാൽ) പുഷ്പഭാഗത്തിങ്കൽവെച്ചു് (മുൻപിൽവെച്ചു്) ഭ
സ്മിക്രമതനായിരിക്കുമ്പോൾ (ഭ്രൂമാക്കി ചെയ്യപ്പെട്ട സമരത്തിൽ) ഭ
ഗ്നാനല്ലമനോരഥവും (നശിച്ചതായ വളരെ മനുസങ്കല്പത്തോടുകൂടിയ

വളം) തന്റെ ആഗ്രഹങ്ങൾ ഒക്കെയും നശിച്ചുവളം എന്നുസാരം. ഏറ്റവും ജാതാവമാനയും (ഉണ്ടായ അചമാനത്തോടുകൂടിയവളം) ആ യ ഗിരിസുത (പാർവ്വതി) ഭിന്നയായിട്ടു നിജമായ (തന്നെ സംബന്ധിച്ച തായ) വചസ്സിന്റെ (ശരീരത്തിന്റെ) ചാതുർയ്വത്തെ (സൗന്ദര്യത്തെ) തന്നേ മനസ്സുകൊണ്ടു നിന്ദിച്ചു-, ശിവൻ കാരണ ഭാവിപ്പിക്കാൻ ആഗ്രഹം നശിച്ചു എന്നുവെച്ച് എന്താണു് പാർവ്വതി സ്വസൗന്ദര്യത്തെ നിന്ദിച്ചതു് എന്നുള്ളതിനെ അത്മാന്തരംകൊണ്ടു പരിഹരി യ്ക്കുന്നു. ഏഴിടകൾക്കുള്ള (സ്രീകുളുടെ) സൗന്ദര്യം വല്ലഭജനാവി ഷ്ഠം സൗഭാഗ്യകഫലമാകുന്നു. (സൗഭാഗ്യമാകുന്ന മുഖ്യഫല തോടുകൂടിയതുകൊണ്ടു എന്നു പ്രസംഗം. (സ്രീകുളുടെ സൗന്ദര്യത്തി ന്നു് ഭർത്തവ്യനും ഉണ്ടെന്നിഹ ഫലംസിദ്ധിക്കുകയുള്ളു. കാരണ നശിപ്പി യ്ക്കയാൽ ശിവൻ തന്നെയും ഭർത്തവായിവരാൻ അസാധ്യമാണെന്നുവ ച്ചു പാർവ്വതി തന്റെ സൗന്ദര്യം നിഷ്പലമെന്നു വിചാരിച്ചു നിന്ദിച്ചു എന്നുസാരം).

സമുപേത്യപുഃ സ്വഹൃദയാചൽ
സുരഭൈരീവിതരത്യശേഷകാമാൻ।
അതനോദ്യുഃ സായമദ്രികന്യാ
തപസേനാഭവന്തോനസതപസാരേ॥

൩॥

അനുപദം - സഃ-സുരഭൈരീ-ഹൃദ-പുഃ-ന മുഃപത്യ-അശ ഷകാമാൻ-യാചൽ-വിതരതി-താചൽ-അന്തോനസതപസാരം- അദ്രി കന്യാ-തപസേ-വ്യവസാരം-അതനോൽ.

അർത്ഥം-- ആസുരൈരീവിതരനെ (കാമാന്തകൻതന്നെ) മുൻപി ന്നു് വന്നിട്ട് അശേഷകാമങ്ങളെ എല്ലാം വിതരണംചെയ്യുന്നു, അതു വരെ അന്തോനസതപസാരമായ (നമ്പൂർണ്ണമായസതപതൃണസാരത്തോ ടുകൂടിയവളായ) അദ്രികന്യാ (പാർവ്വതി) തപസ്സിനായിട്ട് വ്യവസായ ത്തെ ചെയ്തു. ശിവൻ മുൻപിൽ വന്നു കാമങ്ങളെ തരുന്നവരെ തപ സ്സിനു നശിച്ചു എന്നു സാരം.

കാനനത്തെ തപഃകർത്താ-മാനസകൃതനിശ്ചയം।
മാനിനീന്തനയാമേനാ-മോദിനാവചോബ്രവിത്॥

അനുപദം-- കാനനത്തെ-തപഃ-കർത്താ-മാനസ-കൃതനിശ്ച യം--മാനിനീ-എനാം-തനയാം-മേനാ-ഭിനാ-വചഃ-അബ്രവിത്-

അർത്ഥം--കാനനമദ്ധ്യത്തിൽ-തപസ്സിനെ ചെയ്യാൻ മാനസ ത്തിൽ കൃത നിശ്ചയമായി(നിശ്ചയിക്കപ്പെട്ടവർ ആയി) മാനിനിയാ യ (അഭിമാനവതിയായ) ഈ തനയയോടമേനാ (പർവ്വതീമാതാവ്) ഭിന്നയായിട്ട് വചസ്സിനെ ബ്രവിച്ചു (പറഞ്ഞു)

കഥം വിതാലം ബോധസന്ധിവിപിനേഭീരു! ഭയഭേ,
 കഥം ചാമുശ്ശേ! തപഃകരസിദ്ധതപോഭൂതരതരം,
 അസഹ്യസ്തപ്യന്തേകഥമിവചനാതപചിമഃ
 സുജാതൈസ്തേജാതീകസുരസുകമാഭൈരവയവൈഃ॥

ഭി

അനപയം--ഘോഭീരു. (തപഃ) വിതാലംബേ- ഭയഭേ-വിപിനേ-
 കഥം-വസന്ധിഭേമുഗ്ദ്ധേ-ഭൂതരതരം- തപഃ-കഥം-ചാ-ചര-
 സി-സുജാതൈഃ-ജാതീകസുരസുകമാഭൈഃ-തേ-അവയവൈഃ-അസ-
 ഹ്യഃ-വാതാതപചിമഃ-ച-കഥം-ഇവ-സഹ്യന്തേ-

അത്ഥം--അല്ലയോ ഭയശീലേ! നീ വിതാലംബവും (മൃഗശൃ-
 യമില്ലാത്തതും) ഭയവും (ഭയത്തെത്തടയ്ക്കുന്നതും) ആയ വിപിനത്തിൽ
 (കാട്ടിൽ) എങ്ങിനെ വസിക്കുന്നു? അല്ലയോ മുഗ്ദ്ധേ! (സുന്ദരി) ഭൂത-
 രതരമായ (അനുഷ്ടംഭം) അനുഷ്ടംഭവും അശക്തമായ (തപസ്സിനെയും എ-
 ങ്ങിനെ അനുഷ്ടംഭം; സുജാതങ്ങളും (സുന്ദരങ്ങളും) ജാതീകസുരസു-
 കമാഭങ്ങളും (പിച്ചുപ്പോലോ മുട്ടുളങ്ങളും) ആയ നീന്റെ അവയ-
 വങ്ങൾ കൊണ്ട് അസഹ്യങ്ങളായ വാതാതപചിമങ്ങളും എങ്ങനെ
 സഹിക്കപ്പെടുന്നു? ഇവ ശബ്ദം പദപൂർണ്ണമാകുന്നു.

ഗദ്യം-ഇതിബഹുവിധാഭിഃ സാധപത്തിഭിരപിചഃ ചാപ്യ-
 ത്തിഭിരനിവർത്യതപശ്ചത്സനിശ്ചയാതഃ--

അത്ഥം--ഇപ്രകാരം സോപപത്തികൾ (യുക്തിയുക്തകൾ) ആ-
 ണെങ്കിലും ബഹുവിധകളായ വചോപത്തികൾകൊണ്ട് (വാഗ്വിശേഷ-
 ഷങ്ങൾകൊണ്ട്) അനിവർത്ഥമായ (തടുക്കപ്പെടാൻ കഴിയാത്തതു്
 ആയ) തപോനഷ്ടാനന്തശ്ചൈതന്യോക്തൃഭൂമി നിജാത്മജയ്യം എന്ന്
 ഇനിയും പറയാൻപോകുന്ന ശ്ലോകത്തോടു് അനപയം.

കാന്തേഷുകാന്തരദശാംഭനിരുജ്ജിഹ്വാനാ
 നമ്നോന്മുഖീ ചതദിനീനനിവാരണീയേ,
 മേനാവിചിന്ത്യമനസിതിനിജാത്മജായാ-
 മൈനാനവാദമകരോത്തപസിസ്ഥിരായാഃ॥

നൃ.

അനപയം--കാന്തരദശാം-കാന്തേഷു-ഉജ്ജിഹ്വാനാ-രതിഃ-നമ്-
 നോന്മുഖീ-തദിനീ-ച-ന-നിവാരണീയേ-ഇതി-മനസി-വിചിന്ത്യ-
 മേനാ-തപസി-സ്ഥിരായഃ-നിജാത്മജായഃ-മൈനാനവാദം അക-
 രോത്.

അത്ഥം--കാന്തരദശകൾക്കു (സ്രീകൾക്കു) കന്തമാർ വിഷ-
 യം ഉജ്ജിഹ്വാനായ (ഉത്ഗമിച്ചതു് ആയ) രതിയും (അനുരാഗവും) നി-
 മ്നോന്മുഖിയായ (കീഴ്പ്പോട്ടു് ഒഴുകുന്നതായ) തദിനിയും (നദിയും)

നിവാരണീയകളല്ല (തടുക്കപ്പെടുവാൻ യോഗ്യകൾക്കല്ല) എന്ന് മനസ്സിൽ വിചരിച്ചിട്ടു മേന-തപസ്സിൽ സ്ഥിരയായ (ഉറപ്പാടുകൂടിയവളായ) നിജാത്മജയ്ക്കു (തന്റെ പുത്രിയ്ക്കു) മെന്താനുവാദമെത്തപെയ്തു.

അദ്രീശപരസ്തുതനയാംതങ്ങളേനദൃച്ഛ്യേ
ശ്രുതപാനിബലഹൃദയംമുദിതന്തരാത്മാ
കാന്താരവാസവിധിയേകലിതോദ്യമാഖൈ
തസ്മൈദദാതുമതിംവിനയോജപലാഖൈ ||

അനവധം — അദ്രീശപരഃ—തു—തനയം—തങ്ങളേനദൃച്ഛ്യേ . നിബലഹൃദയം, ശ്രുതപാ— മുദിതാന്തരാത്മാ— കാന്താരം സവിധിയേ — കലിതോദ്യമാഖൈ— വിനയോജപലാഖൈ— തസ്മൈ— അനുമതിം—ദൈവം—

അർത്ഥം— അദ്രീശപരനാകട്ടെ തനയയേ തങ്ങളേനദൃച്ഛ്യേകൾ (ശിഷ്യങ്ങൾ) നിബലഹൃദയമെന്നു (ചേന്ന് മനസ്സോടുകൂടിയവർ എന്നു) കേട്ടിട്ട്—മുദിതാന്തരാത്മാവ് (നന്തുഷ്ടചിത്തൻ) ആയിട്ടു കാന്താരവാസവിധിയ്ക്കു (കാട്ടിൽ പാർക്കുന്നതിന്നു) കലിതോദ്യമായും (ഉദ്യമത്തെ ചെയ്തപട്ടം) വിനയോജപലവും (വണക്കംകൊണ്ടു പ്രകാശിക്കുന്നവളും) ആയ അർഹംകാലിട്ട് അനുമതിയെ ഭാഗംചെയ്തു (അനുവാദംകൊടുത്തു)

ഗദ്യം— വരതശ്ചക്രസം—മനസ്സാഹിത തപസ്യാ നിശ്ചയം— സതതവശ്യാഭ്യാം— സമവയസ്യാഭ്യാം വിപ്രയോഗവിധൗ— ചിതതാ— വദിതസമ്പാദാനന്യനവയ വൈവര കാണിച്ചാഭിപ്രായ, സുനിമിത്തനിലുപന്ന നിശ്ചിതനിജേഷു നിലർബലമനസ്സോഷമോഷധിപ്രസ്ഥാൽപ്രസ്ഥായ, മുഗ്ദ്ധലളിത അഭൂതാസ്സിഗ്ദ്ധവലിതനയനകമലസമവാലോക സമുപഹിതമാനനയന തുഷ്ണാഭിഃ— കൃഷ്ണമുഗ്ദ്ധാമിനീഭി, മന്ഥപസ്യന്തര തരണഞ്ചംഗാഭലോകാഞ്ചിത കരുതാഭിഃ സിന്ധവപുഷ്പാസ്തഭിഃ, കൈശികഭരണശലാഭാഭാകകന്തുക്കിനീഭിഃ കേകിനീഭിശ്ച, നപ്ര മാഭമിവ പ്രപൃഷ്ഠഗാതുംഗനിജ വിടപശ്രുഗരംഗ സുഖാസിമാമുദിതപതഗ കലകളാലാപസപഗാതാകതി ഭിമ്മജ്ജമഞ്ജരി പുഞ്ച വിഷ്ണുദമാനമ കരദന്ത പാദ്യോദകൈർമ്മ പവനാഭോളനനാപരഭിബാഹുസുരഭികസുമസമാരചിതാപ ദൈർമ്മാരിയ ഹനിവഹൈരിവമാമീയമാനം— പാവനം കമപിചനാന്തരമാസാഭ്യ സരസസരസിതമോദര വിഹാരമാന മധുപകല കോലാഹല വാചാലിത കല്പസുസ്ഥപല്ലാശിലിലാ ലക്ഷ്യനിർമ്മല തവയലകാസാരസ്യ കസ്യപന കാസാസ്വപിനഭേ— മുദുളകരവിധുത കർത്തവ്യതലളിത ലതാ പല്ലവാഭിപരികല്പിത പുഞ്ച പണ്ണശാലാ— നിജമനോരാജ്യലാലപ്യുവസാനായൈ— വികീർണ്ണനിമി കലാശ്ചയ്യാഭൈ— തപശ്ചയ്യാഭൈ—സമാഭൂത||

അർത്ഥം — അനന്തരം അവളും മനസ്സിൽ ആഹ്തമായ (ചെയ്യപ്പെട്ടതായ) തപസ്യാനിശ്ചയത്തോട് (തപോനഷ്ടാനനിശ്ചയത്തോട്) കൂടിയവളായി, സത്തവശ്യകളായ (എല്ലായ്പ്പോഴും അധീനകരും ആയ) വയസ്സുകളോടു (സഖികളോടു)കൂടെ വിപ്രയോഗംകൊണ്ടു് (വിരഹംകൊണ്ടു്) വിധൂരനാശായ (പരവശന്മാർ ആയ) പിതാക്കന്മാരെയും അഭിമതസമ്പാദകങ്ങളായ അനന്യദൈവതങ്ങളെയും (കുലദൈവങ്ങളെയും) അഭിവാദിച്ചിട്ടു് സുനിമിത്തങ്ങളുടെ (നല്ലശക്തികളുടെ) നിമിത്തം ദുർഗ്ഗന്മാരെക്കൊണ്ടു് നിശ്ചിതനിജേഷ്ടസിദ്ധിയായിട്ടു്, ലാഭനസ്സോഷം (നിബന്ധിയല്ലപ്പെട്ട മനസ്സന്തോഷത്തോടുകൂടും വണ്ണം) ഔഷധാപ്രസ്ഥത്തിൽനിന്നു (ഔഷധിപ്രസ്ഥം എന്നു പേരായ ഹിമവൽപരത്തിൽനിന്നു്) പുറപ്പെട്ടിട്ടു് മുശലകളും (സുന്ദരകളും) ലളിതകളും (കോമളകളും) തരളകളും (പപലകളും) ആയ താരകളുടെ (കൃഷ്ണമണികളുടെ) സ്തിശലവലിതങ്ങളോടു് (മന്ദ്രനവീക്ഷങ്ങളോടു്) കൂടിയ നയനകമലങ്ങളുടെ സമവലോകം (ദർശനം)കൊണ്ടു് സമുപചീയമാനയായ (വർദ്ധിച്ചതു് ആയ) നയനതൃഷ്ണയോടുകൂടിയവയായ കൃഷ്ണമൃഗകാമിനികളാലും, മന്ദമരം (മന്ദം) ആകാംവണ്ണം ഉള്ള പടങ്ങളുടെ സുന്ദരനരമായ സഞ്ചാരണത്തിന്റെ അവലോകം (ദർശനം)കൊണ്ടു് സഞ്ചിതകരുകകരം (വർദ്ധിച്ചകൗതുകത്തോടുകൂടിയവ ആയ സിന്ധുവരപുഷ്പകളാലും, (കരിണികളാലും) കൈശികദൈവശലത്തിന്റെ (കേശഭാരസൗന്ദര്യത്തിന്റെ) അവലോകംകൊണ്ടു് കൗതുകിനികരം (കരുതത്തോടുകൂടിയവ) ആയ കേകിനികളാലും (മയൂരസ്രികളാലും) സപ്രഭോഭം (സന്തോഷത്തോടുകൂടെ) പ്രത്യുൽഗതയോ (ഏതിരേൽക്കപ്പെട്ടവളോ) എന്നു തോന്നുമാറും തുംഗമായ (ഉന്നതമായ) നീജവിപരോഗമാകുന്ന (തന്റെ ശാഖാഗ്രം ആകുന്ന) രംഗത്തിലെ സുഖാസിക (സുഖസ്ഥിതി)കൊണ്ടു് മുദിതങ്ങൾ (നന്തുഷ്ടങ്ങൾ) ആയ പരംഗകലങ്ങളുടെ (പക്ഷികലങ്ങളുടെ കളാലാപം (മധുരഭാഷണം) ആകുന്ന സ്വാഗതോക്തികളോടു് (സ്വാഗതവചനത്തോടു്) കൂടിയവയും മഞ്ജുളളായ മഞ്ജരിപുഞ്ജങ്ങളിൽ (പൂങ്കലക്കൂട്ടങ്ങളിൽ) നിന്നു നിഷ്പന്നമാനം (പുറപ്പെടുന്നതു്) ആയ മകരനമയമായ പാദ്യോദകത്തോടു് (കാലകഴുകുന്നതിനുള്ള ജലത്തോടു്)കൂടിയവയും മന്ദപവനന്റെ (മന്ദവായുവിന്റെ) ആനന്ദം (വീജനം)കൊണ്ടു് നിപതത്തുകളും (വിഴുനവയും) അതിബലമുള്ള (ബലമുള്ള) സുരഭികളും ആയ കസുമങ്ങൾ (പുഷ്പങ്ങൾ)കൊണ്ടു് സമാരവിതയായ (ചെയ്യപ്പെട്ടതു് ആയ) ഉപദേശോടു് (കാഴ്ചദ്രവ്യത്തോടു്)കൂടിയവയും ആയ മാഹിപഥനിവഹകളാൽ (വൃക്ഷസമൂഹങ്ങളാൽ) 1 മാഹിപഥനായാ (പൂക്കിയുണ്ടാകുന്നവളോ) എന്നു തോന്നുമാറും ഇതില്ലെന്നവളായിട്ടു് പാവനമായ (ശ്രദ്ധമാരും) ഒരു വയാന്തരാണം (വനമദ്ധ്യത്തേ)പ്രാപിച്ചിട്ടു് സംസാരമായ

(കുരന്ദത്തോടുകൂടി) ആയ) സന്ധിരജമാദമത്തിൽ വർമ്മമാണ
 മായ (കളിക്കുന്നത് ആയ) മധുപകലത്തിന്റെ (വണ്ടിൻകൂട്ടത്തി
 ന്റെ) കൊലാഹലത്താൽ വാചാവിതമായ (ശബ്ദിക്കപ്പെട്ടതു ആയ)
 കളുത്തോട് (ജലപ്രാമദ്യദേശത്തോട്) കൂടിയതും സ്വപ്നസഭിലത്തി
 ന്നി ആ ലക്ഷ്യവും (കാണപ്പെടുവാൻ ഭാഗ്യവും) നിർമ്മലതരവും ആ
 യ വാലുകാസാരത്തോട് (മണൽത്തിട്ടപ്രദേശത്തോട്) കൂടിയതും ആ
 യ ഒരു കാസരത്തിന്റെ (സരസ്സിന്റെ) പരിസരത്തിൽ (നമീചത്തി
 ന്) മൃദളമായ കരത്താൽ ധരിയ്ക്കപ്പെട്ട കർത്താരി (കർതൃക)കൊ
 ണ്ട് കൃണം (മറിയ്ക്കപ്പെട്ടതു) ആയ ലളിതലതാപല്ലവാദികൊണ്ടു ഉ
 ണ്ടാക്കപ്പെട്ട പുണ്യപർണ്ണശാലോടുകൂടിയവളായിട്ട് നിജമനാശം ജ്ഞാ
 ലാമോകന്ന (തന്റെ ഇഷ്ട ലീലി ലഭമാകുന്നു) പര്യവസാനത്തോട്
 കൂടിയതും, വിതീർണ്ണനികമികലാശ്ചയ്യയും, (യോഗിജനങ്ങൾക്ക്
 ആശ്ചര്യത്തെ കൊടുക്കുന്നതും) ആയ തപശ്ചയ്യയും (തപോനിഷ്ഠാന
 ത്തിന്നു) ആയിട്ടു സമാരംഭിച്ചു ॥

സംശോഭ്യന്തനഞ്ചലസ്യഹംണീവുന്ദേഷു, മന്ദാംഗതിം
 മാതംഗാധിപസുന്ദരിഷു, മധുരാംഗം വാണീം-പികസ്രീജനേ,
 വാതധൂതലതാവലീഷു - നിജാംലീലാം-നിസർഗ്ഗോജപലാം,
 സ്വാസീകൃത്യം-തപസിനീസമുചിതാംഗീലകാരാകൃതിം വ്യ

അനവധം—നയനഞ്ചലസ്യ—സംശോഭ്യം—ഹംണീവുന്ദേഷു—മ
 ണ്ദാംഗതിം—മാതംഗാധിപസുന്ദരിഷു—മധുരാം—വാണീം—പികസ്രീജ
 നേ—നിസർഗ്ഗോജപലാം—നിജാം—ലീലാം—വാതധൂതലതാവലീഷു—വ—
 സ്വാസീകൃത്യം—തപസിനീസമുചിതാം—ആകൃതിം—അംഗീലകാരഃ ।

അർത്ഥം—നയനഞ്ചലത്തിന്റെ (കടാക്ഷത്തിന്റെ) സംശോ
 ഭ്യത്തേ ഹംണീവുന്ദേഷിലും (മന്ദകൂട്ടങ്ങളിലും) മന്ദമായ ഗതിയെ
 മന്ദംഗാധിപസുന്ദരികളിലും (ഗജേന്ദ്രജന്റെ കമിനികളിലും) മധുര
 യായ വാണിയേ പികസ്രീജനത്തിലും നിസർഗ്ഗോജപലയും (സ്വതേപ്ര
 കാശിക്കുന്നതും) നിജയുടേ ആയ ലീലയേ—വാതത്താൽ ആധൂതയായ
 (ഇളക്കപ്പെട്ടത് ആയ) ലതയുടെ ആവലികളിലും (നമുക്കങ്ങളിലും)
 സ്വാസീകരിച്ചിട്ട് (വെച്ചിട്ട്) തപസിനീസമുചിതയായ (യോഗിനി
 യ്ക്ക് യോഗ്യയായ) ആകൃതിയേ അംഗീകരിച്ചു (സ്വീകരിച്ചു)

മകതാദുകുലമനഃലംതരുചർമ്മൈരതി
 പിസ്താംശാലിനിഃപഃനജഃപനബഭാമ,
 തസ്യോരുചിർഭിഗുണതാമഭജത്തദാനീം,
 ഹൃദസ്യകിംനവപുഷ്പാവിനനോതിശോഭാം ।

൯

(അനവധം)—ഗൗരീ-ഭക്ത-മുക്തപാ-അനവധം-അവധം-
വിസ്താരശാലിനി-ഘന-ജഘന-ബഭാ-തദാനി-തന്യഃ-അപി-
പിതൃണരഃ-അഭജത-ഏഭ്യസ്യാപചഃ-ഈശഭാണവിതരണാതി.

അത്ഥം—ഗൗരീഭക്തനെ (വസ്തുത) 'കാപിച്ഛ' അന
വധം (അവധാനം) ആകുമണ്ണ തരുമമത്ത് (ചോദിക്കേ) വിസ്താ
രശാലിയും (വിസ്താരമുള്ളതും) ഘനവും അത ജഘനത്താൽ (അര
യിൽ) ഭിച്ഛ, അപ്പോൾ അവളുടെ (ചോദ്യത്തിയുടെ) അപി (അതി)
പിതൃണരയെ ഭജിച്ചു, ഏഭ്യമായ വപസ്സനു (ഭോജനത്തിന്) എന്തു
ശോഭയെ ചെയ്യുന്നില്ല, എല്ലാം ശോഭയെ ചെയ്യുന്ന എന്നുസാരം.

അസിതചികരമ്യംപാടലാഭിജ്ഞാഭിഃ
സ്വപരിസുഭഗമാസിഭുജതമാംഗാന്തരിയഃ,
നളിനമളികദംബൈനൈവനോപേതിഷാഭാഭാ
മിളിതമചിവിധത്തേഃശൈവലേനാഭിരാമ്യം.

മാ.

അനവധം അസിതചികരമ്യം തദിത്യം- ഉത്തമാംഗം- പാട
ലാഭിഃ ജ്ഞാഭിഃ-സ്വപരി-സുഭഗം-ആപിത്; നളിനം അളികദംബൈന-
മിളിതം-ഏവ-ശോഭം-ന ഉപേതി, ശൈവലേന-മിളിതം-അപി-
ആഭിരാമ്യം-വിധത്തേ.

അത്ഥം—അസിതജടരം (കൃഷ്ണപണ്ണജടരം) ആയ ചികരജടരം
(തലമുടികരം) കൊണ്ടു രമ്യമായി തടിയമായ ഉത്തമാംഗം (ശിരസ്സ്)
പാടലകളായ (പാടലവർണ്ണകരം ആയ) ജടകരംകൊണ്ടു തൽക്ഷണം
സുഭഗം (സുന്ദരം) ആയിട്ടു ഭവിച്ചു. ചികരംകൊണ്ടു രമ്യമായ ശിര
സ്സിനു ജടകരംകൊണ്ടു ശോഭയരുമാ എന്നതിനെ ഉത്തരാലംകൊണ്ടു
പരിഹരിക്കുന്നു- നളിനം (താമരപ്പൂവ്) അളികദംബത്തോടു (വ
ളിൻകൂട്ടത്തോടു) മിളിതമായിട്ടു (ചേർന്നു്) ആയിട്ടുരുന്ന ശോഭയെ
പ്രാപിക്കുന്നില്ല. ശൈവലത്തോടു് (പായിലിന്നോടു്) മിളിതം (ചേ
ർന്നു്) ആയിട്ടും ആഭിരാമ്യത്ത (അഭിരാമതയെ-ശോഭയെ) ചെ
യ്യുന്നു.

ഉന്നത്യാഫലമസ്തികിംമമവ്യഥാനഞ്ജാതയോരേതരേ-
നിർദ്ദശലാമകരലപജഃപ്രഭഭാഭ ഏയയേഃപശ്യതേഃ
അന്തലാനമുപാഗതശ്ചഭാവാ,നിരൂപവിചിന്ത്യവ്യവം

മുഗ്ദ്ധാക്ഷീഭവിതാബബന്ധസുദൃഢംവല്ലോനവക്ഷോഭമൈഹമഥ

അനവധം—വ്യഥാ-സഞ്ജാതയേഃമമ! ഏതയേഃ-ഉന്നത്യാ-ഈ
-ഫലം-അസ്തി, പശ്യതേഃ-യയേഃ-പ്രഭഭാ-മകരലപജഃ, നിർദ്ദ
ഗ്ദ്ധഃ-കഏ-ഭഗവൻ-ച-അന്തൽ.നഃ-ഉപാഗതഃ-ഇത്ഥം-വിചി

അതും — തുണയ്ക്ക (തുണയ്ക്കുന്നവർ) ആയഗിരിജാ (പാർവ്വതി) കലിക്കൈകുതുന്നായ (ഒരുക്കായാൽ ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടതായ) കാഞ്ചിയേ (അരിഞ്ഞാണത്തേ) ഉപേക്ഷിച്ചിട്ടു ത്രിതുന്നായ മൂന്നു ആരത്തിച്ചതായ) മെഴുഞ്ചിയേ (മേഖലയെ) നിതംബത്തിൽ ബന്ധിച്ചു. യാതൊന്നിന്റെ (മേഖലയുടെ) മഹത്തായ തുണാക്കൊണ്ടു ഭീമന്നാതിഗൻ (സ്വതപാടി ത്രിതുന്നത്തെ അതിക്രമിച്ചവൻ) ആണെങ്കിലും അമൃതാംഗമെഴുതി (ചന്ദ്രധൻ) ആയ ഭഗവാൻ ബലൻ (ബന്ധിക്കപ്പെട്ടവൻ) ആയി ഭവിച്ചു.

കരാവസജ്ജൽകലശീപദയഭിഃ
 പ്രഭോമയാമാസ തത്രനമ്രം
 ജനിഷ്യമാണാത്തനമാജഗജാസ്യാൽ
 ഷഡാനനാച്ഛാധികലോഭനീയം॥

൧൪॥

അനപദം—(സാ) ജനിഷ്യമാണാൽ— ഗജാസ്യാൽ. തനയാൽ—
 ഷഡാനനാൽ—തനയാൽ—ച അധികലോഭനീയം. തത്രൻ— അദ്ദേഹം—
 കരാവസജ്ജൽകലശീപദയഭിഃ പ്രഭോമയാമാസ.

അർത്ഥം—അദ്ദേഹം ജനിഷ്യമാണാൽ (ജനിഷ്ഠാൻപോകുന്നവൻ)
 ആയ ഗജാസ്യാൽ (ഗജാശ്വത്) ആകുന്ന തനയനേക്കുളം ഷഡാനനാസ്യാൽ
 (സുബ്രഹ്മണ്യൻ) ആകുന്ന തനയനേക്കുളം (പുത്രനേക്കുളം) അധിക
 ലോഭനീയനാകും (ഏറ്റവും വാത്സല്യമുള്ളവൻ) ആയ തനയനേക്കുളം (പുത്ര
 നേക്കുളം) സമീപത്തിൽ കരത്തിൽ അപസജ്ജതി (ചേർന്നത്) ആയക
 ലശീയിലെ (കടലിന്റെ) പരസ്സകൾ (ജലങ്ങൾ) കൊണ്ടു് പ്രഭോ
 മയിപ്പിച്ചു (വഴിപ്പിച്ചു.)

പ്രഭോതേസുസ്സാതഃ ഹതഹതവധാ ചിരവസനാ
 ജപാസകതാശശപതകരവിധുത അദ്രാക്ഷവലയാ
 വിതനാനാവൃത്തിം വിചിന്ദ്രവിവന്യേന വപുഷോ
 പുനൈഷീജസാകാലംവിമേതിമിപുജാപ്രണയിനീ॥

൧൪

അനപദം—സാപ്രഭോതേ-സുസ്സാതഃ-ഹതഹതവധാ- ചിരവസ
 നാ.ജപാസകതാ ശശപതകരവിധുത അദ്രാക്ഷവലയാ-വിചിന്ദ്രവി-വ
 ന്യേന-വപുഷഃ-വൃത്തിം-വിതനാനാഅവി-അതിമിപുജാപ്രണയി
 നീ-ചിരം-കാലം-അനൈഷീൽ.

അർത്ഥം—അദ്ദേഹം പ്രഭോതത്തിൽ സുസ്സാതയും (സ്നാനംചെയ്തവ
 ളും) ഹതഹതവധായും (ആയുധികൊണ്ടുഅഗ്നിയെ സന്തോഷിപ്പിച്ച
 വളം) ചിരവസനയും (ദീർഘദിവസം വസ്യത്തോടു കൂടിയവളും) ജ
 പാസകതയും (ജപത്തിൽതല്പരയും) അല്ലായ്ക്കൊഴും കരത്തിൽ വിധുത
 അദ്രാക്ഷവലയയും (ധരിക്കപ്പെട്ട അദ്രാക്ഷമാലയാടുകൂടിയവളും) വിചി
 ന്ദ്രവിൽ (വനപ്രദേശത്തിൽ) വന്യംകൊണ്ടു് (വനദവമായ ഫലാദി
 കൾകൊണ്ടു്) വപുസ്സിന്റെ (ഭോമത്തിന്റെ) വൃത്തിയെ (ജീവനത്തേ)
 ആതനാന (ചെയ്തവനായ) എങ്കിലും അതിമിപുജാപ്രണയിനിയും
 (അതിമിപുജയിൽ തൽപരയും) ആയിട്ടു് വളരെകാലത്തേ-നയിച്ചു
 (കഴിച്ചുകൂട്ടി)

പ്രമിഷ്ടാഭതന്യസ്തപസ്വിരിജന്യദമിതഃ
 പ്രതിഷ്ഠാദൃഷ്ടാതാം പ്രവരകുക്ഷിത്രാസ്തദൃഷ്ടാഃ॥

രസിഷ്യാട്ടുഃ പ്രാമുനികലരീഷു സ്തഭഃജം,
ഗരിഷ്യാപം ലോകൈവതിതമ സാ നൈവവതനഃ॥ മത

അനവധം—വസിഷ്യാട്ടുഃ മുനികലരീഷുഃ-ഏതസ്യഃ-ഗിര
രഃജസ്യ-ഭവതി-തപസി-പ്രഥമേഷാം-താം-പ്രതിഷ്യാം-ദ്രഷ്ടം-പ്ര
മു-കരുത ക്രാന്തവൃദഃ, തദജഃ-പ്രപഃ-ലോകൈ-ഗരിഷ്യാപം-ത
പസഃ-ഭവതി-വതനഃ-ന ഭേത-ഏവ ।

അർത്ഥം—വസിഷ്യാട്ടുനായ മുനികലരീഷുനാർ (മുനിശ്രേ
ഷ്ഠനാർ) ഈ ഗിരിരാജന്റെ ഭവതിതാവിന്റെ (പുത്രിയുടെ=പാർത്ഥി
വ്യയം) തപസ്സുകലുള്ള പ്രഥമേഷായ (അതിരഹതിയായ) ആ പ്രതി
ഷ്ഠയേ (ഉദകംസ്ഥിതിയേ) കാണാനായിട്ട് പ്രപഃ (റലിച്ചത്)
ആയ കരുതനാൽ ആക്രാന്തവൃദനാർ (വ്യാപിച്ചുനടന്നു കൂടി
യവർ) ആയിട്ട്-കൗതുകമുള്ളവരായിട്ട് ഏതെ സാരം തദജത്തെ
(അവളുടെ പണ്ണശാലയേ) പ്രാപിച്ചു. ബലിയായ പാർത്ഥിവ്യേ ത
പസ്സിനേക്കുറെന്നതിന്നു രസിഷ്യാ മുതലായ മഹാമുനികൾഏതൊ
രും വന്നത് എന്തുള്ളതിനെ നമസ്കരിക്കുന്നു. ലോകത്തിൽ ഗരിഷ്യാ
പം (മഹത്തം) തപസ്സുകൊണ്ടു ഭവിക്കുന്നു. വയസ്സുകൊണ്ടു ഭവിക്ക
നില്ലതന്നെ. പാർത്ഥിവ്യം അത്യന്തം തപഃശൈലം ഉള്ളതിനാ
ലാണ് മഹാമുനികൾ വന്നത് എന്ന് സാരം॥

താമരാനന്തപന്യയാനിജമനഃ സമുജ്ജ്വലാഭാഭയം
ദണ്ഡേധംവൃദിനിശ്ചലവ്യവസിതനി ശ്വിത്യചശ്വശപരീ।
അഗാനമനവക്ഷ്യബാലകളീകണ്ഡശ്രീകമേദ്യം
ചക്രഃപാതമന്തപസ്രിഭാ നപ്രക്ഷോഭേണഭക്ഷിണം മന്ദ

അനവധം—നിശ്ചലവ്യവസിത, ചശ്വശപരീ. താമരാനന്ത
പന്യയഃ-നിജമനസ്സഃ സമുജ്ജ്വലാഭാഭയം-ദണ്ഡേധംവൃദി, നിശ്വിത്യ-
ബാലകളീകണ്ഡശ്രീയാം-അഗാനം-മാർദ്ദവം-അനവക്ഷ്യത്രഭവ
നപ്രക്ഷോഭേണഭക്ഷിണം-പാതമന്തം-തപഃചക്രം

അർത്ഥം—നിശ്ചലവ്യവസിത (ഇളകാത്ത ഉച്ചമത്തോടുകൂടിയവ
ർ) ആയ (ഫലസിലിവരെ പ്രയത്നിക്കുന്നവർ എന്ന് സാരം) ച
ശ്വശപരീ (പാർത്ഥി) താമരാനന്തപന്യ (അതമഃത്രം ഉള്ളതാ ശ്വയ്യ)
കൊണ്ടു നിജമനസ്സഃ സമുജ്ജ്വലാഭത്തിന്റെ (തന്റെ മനോരാജ്യ പ്രപ്തിയു
ടെ) ഉദയത്തെ (ആദ്യഭാവത്തെ) തന്റെ ഇച്ഛാസാധ്യത്തെ എന്ന് സാ
രം ദണ്ഡേധം (അനുദ്ധ്യം) എന്ന് ഹൃത്തിൽ (മനസ്സിൽ) നിശ്ചയി
ച്ചിട്ട് ബാലകളീകണ്ഡശ്രീകൾ ആയ (ബാലകളീകണ്ഡത്തിന്റെ

ശോഭപോലെയുള്ള ശോഭയോടുകൂടിയവയായ) അംഗങ്ങളുടെ മാർദ്ദവത്തേവിചാരിക്കാതെ ത്രിഭുവനപ്രക്ഷോഭനത്തിൽ (മൂന്നുലോകത്തെയും ഇളക്കുന്നതിൽ) ഒക്കിണവു(സമത്വവും) ചോരതരവും (അതിഭയങ്കരവും) ആയ തപസ്സിനെ ചെയ്തു.

ശുചിനാംപഞ്ചാനാംമഥസി ശുചികാലേസ്ഥിതിമതീ
സ്ഥിതാപ്രാപ്തരുകാലേ പയസിഗളഭഃപ്നേചസുമുഖീ-
തുഷാരംവാതംവാശിശിരമചിവിന്തേവശിശിരേ,
തപസ്സേപഞ്ചാലാ പശുപതിപരാധീനഹൃദയേ || ൧൭

അനവധം—സ്ഥിതിമതീ-സുമുഖീ-ബാലാ- പശുപതിപരാധീനഹൃദയം—ശുചികാലേ-പ. പഞ്ചാനാം-ശുചിനാം-മഥസി-പ്രാപ്തരുകാലേ-ഗളഭഃപ്നേച-പ-സ്ഥിതാ-ശിശിരേ-തുഷാരം, ശിശിരം-വാതം-വാ-അവിചിന്ത-ഹൃദ-തപഃ-തപഃ-തപഃ-

സ്ഥിതിമതിയും (ഉൽക്കണ്ഠത്തോടുകൂടിയായും) സുമുഖിയും ആയ ബാല പശുപതി (ശിവൻ) നിമിത്തം പരാധീനഹൃദയമായിട്ട് ശുചികാലത്തിൽ (ഗ്രീഷ്മകാലത്തിൽ) അഞ്ചു ശുചികളുടെ (അഗ്നികളുടെ) മഥസ്സികളും പ്രാപ്തരുകാലത്തിൽ (വഷ്കാലത്തിൽ) ഗളഭഃപ്നം (ഗളപ്രമാണം=കുഴുതുവരെയുള്ളത്) ആയ പയസ്സിലും സ്ഥിതയായിട്ട് ശിശിരത്തിൽ (ശിശിരകാലത്തിൽ) തുഷാരത്തേയും (മഞ്ഞിനേയും) ശിശിരം (തണുത്തത്) ആയ വാതത്തേയും (കാറ്റിനെയും) വിചരരിക്കാതെതന്നെ തപസ്സിനെ തപിച്ചു (തപസ്സുചെയ്തു.)

ആമീലനായനാരവിന്ദയുഗളിമൗഛലനിബലാഞ്ജലിഃ.
സോമാപീഡമശേഷൈവതമയം സഞ്ചിന്തയന്തീധിയാ
ശ്യാമാശ്വാസനിരോധനശ്ചലതനു, സാവഞ്ചരിഃചാപ്തയേ
വാമാംഗുഷ്ഠനിപീഡിതക്ഷിതി തപസ്സേപേസഹസ്രാസമ || ൧൮

അനവധം—ശ്യാമാസാ— ആമീലനായനാരവിന്ദയുഗളി- മൗഛല-നിബലാഞ്ജലിഃ അശേഷൈവതമയം സോമാപീഡയായാ-സഞ്ചിന്തയന്തീ-ശ്വാസനിരോധനശ്ചലതനുഃ വഞ്ചരിഃചാപ്തയേ വാമാംഗുഷ്ഠനിപീഡിതക്ഷിതി, സഹസ്രം-സമഃതപഃതപഃ.

അത്ഥം—ശ്യാമ (മൗഛലനമധ്യസ്ഥ)യായ അധരം ആമീലനായനാരവിന്ദയുഗളിയും (അടച്ചിരിക്കുന്ന നായനാരവിന്ദയുഗളത്തോടുകൂടിയവയും) മൗഛലയിൽ നിബലാഞ്ജലിയും (ചേർക്കപ്പെട്ട കൂപ്പുകൈയോടുകൂടിയവയും) അശേഷൈവതമയൻ (സർവ്വഭാവംസംഗ്രഹൻ)

ആയ സോമാപീഡനെ (ചന്ദ്രശേഖരനെ) ധീ (ബുദ്ധി)കൊണ്ട് സഞ്ചിതയന്തിയും (വീക്ഷിക്കുന്നവളും) ശ്വാസത്തിന്റെ നിരോധം (തടവ്) കൊണ്ട് നിശ്ചലതനവും (ഇളകാത്ത ഭേദത്താടുകൂടിയവളും) ആയിട്ട് വഞ്ചിതാവപ്തിക്ക് (ഇഷ്ടപ്രാപ്തിക്ക്) ആയിട്ട് വാമാന്ദ്രയും (ഇടത്തേപെരുവിരൽ) കൊണ്ട് നിപീഡിതക്ഷിതിയാകുംവണ്ണം (പീഡിപ്പിക്കപ്പെട്ട ഭൂമിയോടുകൂടുംവണ്ണം) ഇടത്തെ പെരുവിരൽ ഭൂമിയിൽ ഉറപ്പിച്ചിട്ട് എന്നുസാരം. സഹസ്രാ സമകരം (ആയിരം സംവത്സരങ്ങൾ) ഭൂചന്ദ്രനും തപസ്സിനെ തപിച്ചു (തപസ്സു ചെയ്തു)

താദൃശം സാതപത്യാക്ര യാദൃശേനജഗതൃയ,
താദൃശപ്രണയോഭന്താ-താദൃശഃ പരിലഭ്യതേ. ൧൯

അനവധം—താദൃശഃ—ജഗതൃയേ—യാദൃശേന (തപസാ) താദൃശപ്രണയഃ—ഭന്താ—പരിലഭ്യതേ, സാ—താദൃശം—തപഃ—ചക്ര

അർത്ഥം—താദൃശിന്ന് (അവളെപ്പോലെത്തള്ളവൾക്ക്) ജഗതൃയത്തിൽ യാദൃശം (യാതൊരുപ്രകാരം) ആയ തപസ്സുകൊണ്ട് താദൃശപ്രണയൻ (അവാചുമായ സ്നേഹമുള്ളവൻ) ആയ ഭന്താവു ലഭിക്കപ്പെട്ടന്നു അവൾ താദൃശം (അപ്രകാരം) ആയ തപസ്സിനെ ചെയ്തു. ഏതാനും കഠിനമായ തപസ്സുചെയ്താലാണ് തങ്കൽ ഏറ്റവും പ്രണയമുള്ള പരമശിവൻ ഭന്താമായിവരുന്നത് അത്രമാത്രം കഠിനമായ തപസ്സു പാർവതിചെയ്തു എന്നുസാരം.

ഗദ്യം ൩.

ഇതിനർത്ഥമുരരീകൃതമാണു തപോവിശേഷമായാ മരോഷജഗൽസവിത്ര്യമളിപത്യാ, പരാഭാതിസ്തമരീരപ്യയഃ പ്രഥമക്ഷണഏവപ്രസവഃ ധർമ്മപ്രയുക്തബിജാവാപേ-ഖദ്യേതരപദ്യതന്മജാതപഃ ക്രമനിര ഗ്രഹവൃഷ്ടിയേഗപരിപൂഷ്ട-സമാസന്നഫലപാകേ - മനസിവിദ്യംഭോജന-മഹരിമദനാപഭാതമഹീരഃ, പ്രാഗ്ജനനപ്രത്രഡംപ്രേമാല്ലഭീം പ്രതിദിനമനുഷ്ഠിയമാനപ്രതിഭയരപന്യുവിശേഷപരിക്ഷിപ്തമാണാം ഗീമദികന്യ മനുജേഷ്ടകുമാരന്ത വിഷമേനഭോഗമസ്വഃപരീചിക്ഷിഷ്യത്വസ്വപിതിണ്ണാഭോഭിഷ്ണജി-ഖംസുവുകാ സുരവരണിയേധപരമുരോതിപ്രകടിതം-കപടനാടികാനന നന്തകാത്തസ്താദിചപരിശിക്ഷിതം-സമല്ലനല്ല മല്ലകാചരിധാനപരിഭസമാനജാലനാവസകതവിമലമേഖലംഭൂമിതവിമിതമഹിതത്രിപുണ്യമണ്ഡനം-കരേഗളകലിതകമണ്ഡലുണ്ഡം സ്ഫുടവ്യുതമടുവചനപാടനം-വരദം-പുരവലംബമനഃ-പ്രഥമാശ്രമ-ഇവ-ശരീരവാൻ-ആ

തിവികസഭക്ഷിയുഗളാവലക്ഷ്യഭാവസൗന്ദര്യഃ പാർവ്വതീപണ്ണശാലാം-
പ്രതി-പ്രതസ്ഥഃ

അത്ഥം—അശേഷജഗൽ സവിത്രി (സകലലോകമാതാവ്) ആയ അഗ്നിപുത്രി (പാർവ്വതി) ഇപ്രകാരം നിന്തരം (ഏല്പാശ്വേഷം) ഉരളിക്രിയമാണമായ (അശീകരിയ്ക്കപ്പെടത്തായ) ചോവിശേഷത്തോടുകൂടിയവളായിരിക്കുംപോൾ, പുരാതന (ശിവൻ) ആകട്ടേ ശരീരവ്യയത്തിങ്കൽനിന്നു (തന്റെ ഭേദനാശത്തിൽനിന്നു) പ്രഥമക്ഷണത്തിൽതന്നെ പ്രസരായുധനാൽ (പുഷ്പാണനാൽ) പ്രയുക്തബീജാവരം (പ്രകാശിയ്ക്കപ്പെട്ട ബീജാവരത്തോടുകൂടിയത്) ആയി, കാമൻ വിത്തുവിതച്ചത് ആയി എന്നു സാരം. ഖർവുതരം (അനല്പം) ആയ പർവതാത്മജാതചക്രം (പാർവ്വതിയുടെ രചക്രം) ആകുന്ന നിരവിഗ്രഹവൃഷ്ടിഭോഗം (തദവില്ലാസരഷ്ഠഭോഗം) കൊണ്ടു പരിപുഷ്ടമായി (വർദ്ധനായി) സോസനഫലപാദം (അടുത്തിരിക്കുന്ന പലപാകത്തോടുകൂടിയത്) ആയി മനസ്സിൽ വിജ്ഞമാണം (വർദ്ധിച്ചതു) ആയി മഹത്തായ മരണപടനമാടിത്താൽ (കാമരശസ്സാകുന്ന വൃക്ഷത്തിൽ) പ്രാഗ്ജനപ്രഭുവേ പ്രേമാല്ലരിയും (മുൻപലത്തേ ജന്മത്തിൽ മുളച്ച സ്നേഹജ്വലിയും) പ്രതിഭിന്നം അനുഷ്ഠിയമനവും (അനുഷ്ഠിയ്ക്കപ്പെടുന്നതും) പ്രതിഭയവും (ഉഗ്രവും) ആയ തപസ്യാ വിശേഷംകൊണ്ടു പരിക്ഷീയമാണാശ്വര്യം (ക്ഷീണിച്ച ശരീരത്തോടുകൂടിയവളും) ആയ, അഗ്നികന്യയേ അനുജിഹ്വക്ഷുവും (അനുഗ്രഹിക്കാൻ ഇഹാഭ്യോദയവാനും ആശുവിഷയമായ (തജലളതയായ) ഇരളാഭ അനുരാഗത്തെ പരിക്ഷിപ്തവും (പരിക്ഷിപ്താൻ ഇഹ്വോദയവാനും) ആയട്ടു സ്വവതിണ്ണമാം (തന്നാൽ കൈക്കൊള്ളത്തായ വരംകൊണ്ടു ഉദിണ്ണൻ (അഹങ്കാരി) ആയി ജീവംസു (ഹനിയ്ക്കാൻ ഇഹ്വോദയവാനും) ആയ വൃകാസുരന്തന്റെ (വൃകൻ എന്ന അസുരശ്രേഷ്ഠന്റെ) നിരോധത്തിൽ പരൻ (രല്പൻ) ആയ മരാതിയാൽ (മാമാവില്ലവിനാൽ) പ്രകടനവും (പ്രകാശിയ്ക്കപ്പെട്ടതും) പണ്ടു പരമേശ്വരൻ വൃകാസുരനായിട്ടു തന്റെ വിരൽകൊണ്ടു ആരുടെ ശിരസ്സിൽ തൊടുന്നോ അവന്റെ ശിരസ്സ് ഉടൻതന്നെ പൊട്ടിത്തെറിച്ചുപോകട്ടെ എന്നു വരംകൊടുക്കയും അവൻ അതിന്റെ പരിക്ഷയ്ക്കായ്ക്കു ശിവന്റെ തലയിൽതന്നെ തൊടുന്നതിന്നു ആരംഭിച്ചപ്പോൾ ശിവൻ സഭ്രമിച്ചു നാനാഭിക്ഷേഖലും ഓടുന്നതിനെ കണ്ടു മാമാവില്ല, ബ്രഹ്മചാരിവേഷത്തോടു രശ്മിമധ്യത്തിൽ നിന്നു വൃകാസുരനെ തന്റെ രക്തസാമർത്ഥ്യത്താൽ മോഹിപ്പിച്ചു. അവന്റെ ശിരസ്സിന്തന്നെ തൊടിയ്ക്കുകയും അപ്പോൾ അവന്റെ ശിരസ്സ് പൊട്ടിത്തെറിച്ചുപോകയും ചെയ്തു എന്നുള്ള പുരാണകഥ ചേർത്തുകൊള്ള

ണം. കപടനാടികാനടനനർത്തകനായ (വ്യാജനാടകത്തെ നടിയ്ക്കുന്നതിനുള്ള നർത്തകനായ) അച്ഛൻ (വർണ്ണവിങ്കൽ) നന്നു പരിശിക്ഷിതമോ (അഭ്യസിച്ചതോ) എന്നു തോന്നുന്നതും സമുല്പന്നമല്ലിക്കാ പരിധാനംകൊണ്ടു്. (ശോഭിച്ച ഭൂമിത്തോളം മല്ലലതയാകുന്ന രസ്യംകൊണ്ടു്) ഭാസമാനം ആയ ജാലനത്തിൽ (ജാലനപ്രദേശത്തിൽ) അവനാകത്തരായ (ചേന്നാകായ) വിമലമേഖലത്തോളംകൂടിയതും ഭൂമിതവിഹിതമായ (ഭൂമിത്താൽ ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടതായി) മഹിതമായ ത്രിപുണ്ഡ്രമാകുന്ന (തിലകവിശേഷമേകുന്ന) മണ്ഡനത്തോടു (അലങ്കാരത്തോടു) കൂടിയതും കായുഗളത്തിൽ (രണ്ടു കയ്യിൽ) കലിത്തങ്ങൾ (ധരിയ്ക്കപ്പെട്ടവ) ആയ കണ്ഡലുണ്ഡങ്ങൾത്തോടു കൂടിയതും ഒരു കയ്യിൽ ജലപാത്രവും ഒരു കയ്യിൽ ഭണ്ഡം ധരിച്ചതു എന്നു സാരം. സ്ഫുടം ആകുവണ്ണം വിധൂരം (ധരിയ്ക്കപ്പെട്ടതു്) ആയ ചതുർവക്ത്രപാടവത്തോടു (പ്രിയവക്ത്രസാമന്വൃത്തോടു) കൂടിയതും വാടവവും (വടുവിനെ ബ്രഹ്മചാരിയെ സാബന്ധിച്ചതും) ആയ വപുസ്സിനെ അറലംബമാനൻ (ധരിയ്ക്കുന്നവൻ) ആയിട്ടു്. ബ്രഹ്മചാരി വേഷധാരിയായിട്ടു് എന്നു സാരം ശരീരവത്തായ ഉപമശ്രോമമാ എന്നു തോന്നുമാറു് ബ്രഹ്മചര്യശ്രോമം മുത്തിമത്തായി വന്നിരിയ്ക്കയോ എന്നു തോന്നുമാറു് എന്നു സാരം അതിവികസത്തായ അക്ഷിയുഗളത്തിൽ അറലംബവും (കണുപ്പുവാൻ യോഗ്യം) ആയ ഭാവനർവ്വസ്വത്തോടു (സകലഭാവത്തോടു്) കൂടിയവനായിട്ടു പാർവ്വതിപണ്ഡുശാലയേക്കേറിച്ചു പ്രസ്ഥാനം ചെയ്തു. (പുറപ്പെട്ടു.)

യഥായഥാ സന്നിധിമാചരന്ത്യാഃ പണ്ഡാലയഃ പർവ്വതകന്യകായഃ
തഥാതഥാ ബലതബദ്ധാഭംഗേ-ഹൃദിപ്രസാദോഽമരിണാങ്കമയഃ(൨൦)

അനവധം — പർവ്വതകന്യകായഃ പണ്ഡാലയഃ യഥായഥാ സന്നിധിം ആച, തഥാതഥാ-മരിണാങ്കമയഃ ബലതാഭം-ഹൃദി-പ്രസാദഃ-അരൽത.

അർത്ഥം—പർവ്വതകന്യകയുടെ (പാർവ്വതിയുടെ) പണ്ഡാലയം (പണ്ഡുശാല എപ്രകാരം ഏപ്രകാരം സന്നിധിയേ പ്രാപിച്ചു-അപ്രകാരം അപ്രകാരം മരിണാങ്കമയലിയുടെ (ശിവന്റെ) ബലരാഗം (ബന്ധിയ്ക്കപ്പെട്ട അനുരാഗത്തോടുകൂടിയത്) ആയവൃത്തിൽ (മനസ്സിൽ) പ്രസാദം വർദ്ധിച്ചു-പാർവ്വതിയുടെ പണ്ഡുശാല അടുക്കത്തോടടുത്തായി ഉള്ളിൽ സ്വന്തം അർദ്ധിച്ചു എന്നുസാരം.

തഥാഗതം വണ്ണിതം യഥാവൽ
സംഭാവയാമാസസമുജ്ജ്വലാംഗം

വപുർവ്വിശേഷേഷണവിശേഷവത്യാ
സപത്ത്യയംസംഭരമദ്രികന്യാ

(൨൧)

അനപചം — അദ്രികന്യാ-വപുർവ്വിശേഷേഷണ-സമുജ്ജപലാംഗം
ആഗതം തംവർണ്ണനം വിശേഷവത്യാ . സപത്ത്യയം സംഭരം-യഥാ
വൽസംഭാ പരമാത്മം.

അർത്ഥം—അദ്രികന്യാവപുർവ്വിശേഷേഷണ (ശരീരത്തിന്റെ അതിശ
യം) കൊണ്ട് സമുജ്ജപലാംഗൻ (പ്രകാശിച്ചവൻ) ആയി ആഗതൻ
(വന്നവൻ) ആയ ആവർണ്ണനവരേ (ശ്രേഷ്ഠനായ ബ്രഹ്മചാരിയ) വി
ശേഷവതിയായ (വിശേഷങ്ങളാടുകൂടിയതായ) സപത്ത്യ (പൂജ) കൊ
ണ്ട് സംഭാവനചെയ്തു (താഴ്മയാണിച്ചു)

സമ്മാനിതസ്തയാ സമൃക് - ചർമ്മാസനഗതഃ താവദഃ
മുശലമാസസുധാസ്യന്മദ്രിതാം വാചമാഭഭേ

(൨൨)

അനപചം — തയാ-സമൃക്-സമ്മാനിതഃ-ചർമ്മാസനഗതഃ വ
ദഃ മുശലമാസസുധാസ്യന്മദ്രിതാം-വാച:-ആഭഭേ.

അർത്ഥം—അവളാൽ (പ്രവൃത്തിയാൽ) ദഴിപോലെ സമ്മാനിത
നായി ചർമ്മാസനഗതൻ (തോലുകൊണ്ടുള്ള ആസനത്തിൽ ഇരിക്ക
ുന്നവൻ ആയ-വദ (ബ്രഹ്മചാരി) മുശലം (സുന്ദരം) ആയ ധാസാമൃ
തത്തിന്റെ സ്യന്മദ്രിതാൽ (പ്രചാരത്താൽ) മദ്രിത (അടയാളപ്പെടു
ത്ത്) ആയ വാക്കിനെ ആദാനംചെയ്തു (മനുഷ്യാനുപൂർവ്വം പറഞ്ഞു
ചെന്നുവരാം)

അപിസുതന്! സുഖംതേകാനനപാചനേന്ദ്രി-
നപികസുമകശാഭ്യാവിദ്യതേ ഹൃദ്യശീലേ,
അപിരചയസിപൂജാമാദരഭാഗതാനം—
മനദിനമതിഥീനാം സാകമഭ്യാംസഖീഭ്യാം.

(൨൩)

അനപചം — ഹേസുതന്-പാചനേ-അന്ദ്രിൻ-കാനനേ-തേ സു
ഖം-അപി-ഹേഹൃദ്യശീലേ-കസുമകശാഭ്യാവിദ്യതേ അപി-(താപം)
ആദാൽ ആഗതാനാം അതിഥീനാം അഭ്യാം സഖീഭ്യാം സാകം-പൂ
ജാം രചയസി-അപി.

അർത്ഥം—അല്ലയോ-സുതന് (ശോഭനാംഗി) പാചനം (ശുദ്ധം)
ആയ ഈ കാനനത്തിൽ നിനക്ക് സുഖമല്ലേ? അല്ലയോ ഹൃദ്യശീലേ
(മനോഹരമായ ശീലത്തോടുകൂടിയവരേ) കസുമകശാഭ്യാം (പൂക്കൾ ഭേ

മുതലായത്) ലഭിക്കപ്പെടുന്നില്ല, നീ ആദരത്താൽ ആഗതന്മാർ (വരുന്നവർ) ആയ അർഹികൾക്ക് ഈ സചികളേടുകൂടെ പുജയ്ക്കേ മതിയെന്നില്ല (ചെയ്യുന്നില്ല)

അനന്തപം ജഗദീശരേന്ദ്രതനയേ! ജാനാമിതാതംചതേ,
മേനഃമാനീനി മാതാംച, സഹജമൈനാകമദ്രിംചതം
അജ്ഞാതനമയാസ്തി, സത്യമിദമം, റസ്തപദ്യനിർഭാത്യതാ-
മസ്തിനായതലോലനീലനയനേ! കിഞ്ചൽപ്രപഞ്ചോദരേ (൨൪)

അനന്തപം—ഓ ജഗദീശരേന്ദ്രതനയേ! അഹം തപാം. ജാനേ,
തേ-മാതാം-ച-ജാനാമി, ഹേമാനീനി-മേനഃ-മാതാം-ച-സഹജം
മൈനാകം-തം-അദ്രി-ച-ജാനാമി, ഹേ ആയത ലോലനീലനയ
നേ! അസ്തിൻ-പ്രപഞ്ചോദരേ-മയം-അജ്ഞാതം-റസ്ത-കിഞ്ചൽ-അ
ദ്യ-ന-അസ്തി-ഇതി-നിർഭാത്യതാം, സത്യം-ഉദിതം,

അർത്ഥം—അല്ലയോ ജഗദീശരേന്ദ്രതനയേ (ഹിമവൽപുത്രി)
ഞാനു നിന്നെ അറിയുന്നു; നിന്റെമാതാമനേയും (അമ്മനേയും) അറി
യുന്നു അല്ലയോ മാനീനി?മേനയായ മാതാവിനേയും സഹജൻ (സ
ഹോദരൻ) അമ്മ മൈനാകം ആകുന്നു ആ അദ്രിയേയും അറിയുന്നു.
അല്ലയോ ആയതങ്ങളും (ഭിംബങ്ങളും) ലോലങ്ങളും (ചഞ്ചലങ്ങളും)ആ
യ വീലനയനങ്ങളോടുകൂടിയവളേ, ഈ പ്രപഞ്ചത്തിന്റെ ഉദാത്തിൽ
എന്നാൽ അജ്ഞാതം (അറിയാത്തത്) ആയ റസ്ത കനം ഇ
പ്പേറും ഭവിയ്ക്കുന്നില്ല എന്ന് അറിയപ്പെട്ടാലും! സത്യം ഉദിതമായ് (പ
റയപ്പെട്ടു) ഈ പ്രപഞ്ചത്തിലുള്ള സകല റസ്തകളും അറിയും എന്ന്
ഹൃദയം സർവ്വജ്ഞനാണ് റട്ട-എന്ന് ഖ്യാപിക്കുന്നു.

അശ്രാന്താചരിതൈരതിപ്രതി ഭവൈരഭിസ്തപസ്യാകൃതൈ-
ർമാമാഗ്നാപയ കോമളാനികളീമിത്രാണി ഗംത്രാണിതൈ,
അവദ്രോമബലം വിലോലനയനേ! താവത്തപഃശോഭതേ,
രക്ഷ്യംസംഹനനംസമസ്തപുഷ്പാത്മാനാമിദം സാധനം (൨൫)

അനന്തപം—ഓ വിലോലനയനേ! അശ്രാന്താചരിതൈഃ-അ
തി പ്രതിഭവൈഃ ഏഭി-തപസ്യാകൃതൈഃ കോമളാനി-കളീമിത്രാ
ണി-തേഗംത്രാണി-മാ-മാ-ഗ്നാപയ-താവൽദോമബലം-താവൽ ത
പഃ-ശോഭതേ സമസ്തപുഷ്പാത്മാനാം സാധനം-ഇദം-സംഹനനം
രക്ഷ്യം

അർത്ഥം--അല്ലയോ വിലോലനയനേ! (ചഞ്ചലക്ഷി) അശ്രാന്ത

ന്താപരിതങ്ങൾ (എല്ലായ്പ്പോഴും അനുഷ്ഠിക്കപ്പെട്ടവ) ആയി അതിപ്രതിഭയങ്ങൾ (ഏറ്റവും ഭയങ്കരങ്ങൾ) ആയ ഈ തപസ്യാക്രമങ്ങൾ കൈണ്ടു് കോമളങ്ങളും കടളിമിത്രങ്ങളും (കടളിതുല്യങ്ങളും) ആയതിന്നു് ഗന്ത്രങ്ങളെ വാട്ടരുത്-വാട്ടരുത് എത്രമാത്രാ ഭോമബലമുണ്ടോ അത്രമാത്രം തപസ്സ് ശോഭിക്കുന്നു. സമസ്ത പുരുഷാത്മങ്ങളുടെ സാധനമായ ഈ സംഹാരനം (ശരീരം) ഗന്ത്രം വാട്ടുവാനുമാകുന്നു എന്ന് അമരം, രക്ഷയും (ക്ഷയിക്കപ്പെട്ടവൻ ഭോഗ്യം) ആകുന്നു.

ഉഗ്രനന്തപി! തപസാഭ്യശക്തിതാഃഗീ —
മന്ത്രേണിരീക്ഷ്യഭ പത്മിമഃ സർവ്വപാപം
സത്യബ്രഹ്മീമിസരസിഭാഗം പത്രേനന്ത്രേ!
ചിത്തമമാപിപരിവിദ്യതിബലസാമ്യം. (൨൮)

അനപചം — ഭോമസരസിഭാഗപത്രേനന്ത്രേ! തനപി-ഉഗ്രനന്ത-തപസാ-ഭ്യശ കർശിതാഃഗീ-അതദർശത്രപാപം-ഭവതീ-അഗ്രേണിരീക്ഷ്യ ബലസാമ്യം മമ-അപി-ചിത്തം-പരിവിദ്യതി-സത്യം-ബ്രഹ്മീമി-

അർത്ഥം — അല്പഭോമസരസിഭാഗപത്രേനന്ത്രേ (താമരപ്പൂവിന്റെ ഇരളുപലുള്ള കണ്ണുകളോടുകൂടിയവളേ) തനപി (സുന്ദരി) ഉഗ്ര (ഭയങ്കരം) ആയ തപസ്സിനാൽ ഭ്യശകർശിതാഃഗീയും (ഏറ്റവും ക്രൂരമാക്കപ്പെട്ടശരീരത്തോടുകൂടിയവളും) അതദർശത്രപാപം (അതിന്നു് = അതികരോരതപസ്സിന്നു് യോഗ്യമല്ലാത്ത സ്വരൂപത്തോടുകൂടിയവളും) ആയ ഭവതിയേ അഗ്രേണിൻ നിരീക്ഷിച്ചിട്ട് (കണ്ടിട്ട്) ബലസാമ്യം (ബന്ധയ്ക്കപ്പെട്ട സാമ്യത്തോടുകൂടിയത്) ആയ അപ്യാപ്ത സാമ്യമുള്ളത് (?) എന്നുസാരം, ഏന്റേറയും ഏഭോമേദിക്കുന്നു-സത്യത്തെ പറയുന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞതു് സത്യമാണു് എന്നുസാരം.

ജാതസ്പഷ്ടം കിമപിസമ്പ്രതിപാപലേന
ജാതിസ്തപഭാവസുഖഭേദനവിനമ്യമാനഃ
പൃഥ്വാമിതൽകഥയവിശ്വമനോഹരാംഗി!
വിശ്വാസതഃ-സഖലുന ജനസമ്പ്രദായഃ (൨൯)

അനപചം — ഭോമ വിമനോഹരാംഗി! (അഹം)സമ്പ്രതി-ജാതി-സ്തപഭാവസുഖഭേദന ചാപലേന-വിനമ്യമാനഃ-ജാതസ്പഷ്ടം -കിമപി-പൃഥ്വാമി-തൽ- വിശ്വാസതഃ-കഥയ നഃ-സജന സമ്പ്രദായഃ-ഖലു.

അത്ഥം—അല്ലയോ വിശ്വപ്രഭാവനോഹരംഗി (സമസ്തത്തെയും മോചിപ്പിക്കുന്ന അധ്യവസ്ഥയോടുകൂടിയവളേ) ഞാൻ ഇപ്പോൾ ജാതിസ്വഭാവസുലഭമായ (ജാതിസ്വഭാവത്താൽ സുഖനലഭിക്കപ്പെടുന്നതായ) ബാലജാതിക്ക് സ്വന്തസ്സിലായ എന്നു സാരംചാലത്താൽ (ഇളക്കത്താൽ) വിനമ്രമാനൻ (പ്രേരിക്കപ്പെട്ടവൻ) ആയി ജാതസ്സ്പഥൻ (ഉണ്ടായ ആഗ്രഹത്തോടുകൂടിയവൻ) ആയിട്ട് ഒന്നിനെ ചോദിക്കുന്നു അതിനെ വിശ്വാസത്തോടുകൂടി പറഞ്ഞാലും അത് (വിശ്വാസത്തോടുകൂടി പറയുന്നത്) സജ്ജനസ്വഭാവമാകുന്നതന്നെ ഏതെങ്കിലും കാര്യം ഓരോ ചോദിച്ചാൽ വിശ്വസിച്ചു പറയുന്നതു സജ്ജനസ്വഭാവമാണു അത്നാൽ ഞാൻ ചോദിക്കുന്നതിനു വിശ്വാസത്തോടുകൂടി ഉത്തരം പറയണം എന്നുസാരം.

കംഭോമുദിശ്വതപഃകരോഷി,
കിംഭംഭലംബ്രഹ്മിനചേദ്രഹസ്യം,
പശ്യാമി വിശ്വപാത്തരരൂപശീലേ!
പ്രാത്ഥനീയാനഹതേപദാത്മാൻ॥ (൨൮)

അനവധം—കംഭവിശ്വപാത്തരരൂപശീലേ (തപം) കംഭോമുദിശ്വ-തപഃ-കരോഷി, കിംഭം-കിംവാ, രഹസ്യം ന-ചേൽ ബ്രഹ്മി, ഇഹ-തേ-പ്രാത്ഥനീയാൻ-പദാത്മാൻ (അഹം) ന പശ്യാമി.

അത്ഥം—അല്ലയോ വിശ്വപാത്തരരൂപശീലേ (ലോകോൽകൃഷ്ടമായ സൗന്ദര്യത്തോടും സ്വഭാവത്തോടും കൂടിയവളേ) നീ ഏതൊരു ദേവനേ ഉദ്ദേശിച്ചു തപസ്സിനെച്ചെയ്യുന്നു. കിംഭം എന്നാകുന്നു. രഹസ്യം അല്ലെങ്കിൽ പറഞ്ഞാലും ഇവിടെ (ഇത ലോകത്തിൽ) നിനക്കു പ്രാത്ഥനീയങ്ങൾ (പ്രാർത്ഥിക്കപ്പെടാൻയോഗ്യങ്ങൾ) ആയപദാത്മങ്ങളേ ഞാൻ കാണുന്നില്ല.

കാംക്ഷാചേതാവനാകലോകവിഹൃതൈരനൈവശ്രമോയുജ്യതേ
ദിവ്യാനാംവിഹൃതിസ്ഥം-നന്നപിതൃഃശൈലസ്യസാനക്ഷമാ
കസ്തിനച്യതിഭാഗ്യശാലിനീജനേയപാനിബലാഭാ,
വ്യാകൃഷ്ടസ്തവവിഭ്രമമേപരമസൗഭാസത്വമാലംബതേ॥ (൨൯)

അനവധം—തവ-നാകലോകവിഹൃതൈ-കാംക്ഷാ-ചേൽ, ശ്രമ-ന-യുജ്യതേ-ഏവചിതൃഃ-ശൈലസ്യ-സാനക്ഷമാ-ദിവ്യാനാം-വിഹൃതിസ്ഥലി-നന്ന, യദാ- അതിഭാഗ്യശാലിനീ-കസ്തിൻ-അപി-ജനേ-നിബലാഭാ, അനൈ-തവ-വിഭ്രമമേ-പരം-വ്യാകൃഷ്ട-സൗഭാസത്വം-ആലംബതേ

അർത്ഥം—നിനക്കു നാകലോകവിഹിതത്തിൽ (സ്വർഗ്ഗത്തുള്ള കളിയിൽ) കാഷ്ഠം—(ആഗ്രഹം) ഭവിക്കുന്നു. എങ്കിൽ ശ്രമം യോജിക്കുകയില്ലതന്നെ. ശ്രമം കാര്യമല്ല എന്നു സാരം. പിതാവായ ശൈലത്തിന്റെ (ഹിമവാൻ പർവ്വതത്തിന്റെ സന്താനമോ (താഴ്വാരം പ്രദേശം) ദിവ്യന്മാരുടെ വിഹിതസ്ഥലി (ക്രിയാപ്രദേശം) അല്ലെ?—ദേവന്മാരുംകൂടി ഹിമവാന്റെ താഴ്വാരത്തിൽ ആണു ക്രീഡിക്കുന്നത് അതിനാൽ സ്വർഗ്ഗത്തെ കാഷ്ഠിച്ചു ഇപ്രകാരം കുറിയതപസ്സു ചെയ്യേണ്ട എന്നു സാരം! അല്ലെങ്കിൽ അതിഭാഗ്യശാലിയായ ഏതൊരു ജനത്തിൽ നിബലഭം (ജനിയ്ക്കപ്പെട്ട ആദർശത്തോടുകൂടിയവർ) ആകുന്നു. എന്നാൽ ഇവൻ (നിനക്ക് ആഗ്രഹം ഉള്ളജനം) നിന്റെ വിഭവങ്ങളാൽ (വിചാരങ്ങളാൽ) വ്യാകൃഷ്ടൻ (വാശേകണ അകർഷിക്കപ്പെട്ടവൻ) ആയിട്ട് ഭാസ്യപത്തേ (ഭാസനാവു എന്നതിനെ) ആലംബിക്കുന്നു (പ്രാപിക്കുന്നു) നിനക്ക് ഏതെങ്കിലും ഒരുവനിൽ ആഗ്രഹം നിമിത്തം തപസ്സു ചെയ്യുകയാണെങ്കിൽ ആ പുരുഷൻ നിനക്ക് അടിമയാകും അതിനാലും തപസ്സ് കാര്യമല്ല എന്നു സാരം. നിനക്ക് ആഗ്രഹമുള്ളജനം ഇതാ ഇവിടെ നിന്റെ വിചാരങ്ങളാൽ അകൃഷ്ടനായിട്ട് അടിമപ്പെട്ടു വന്നിരിക്കുന്നു എന്നും കൂടിദ്ധ്വനിപ്പിക്കുന്നു.

വ്യക്തതപാമയി.സുന്ദരാംഗി! മദനവ്യാപാരഭൂനാമിമാ
മാലോകവയസാനുചനവിശദൈവൈര്യഞ്ചചിഹ്നാന്തരൈഃ।
കസ്തേചിത്തമുപാശ്രിതഃ സകൃത്തിനാമഗ്രേസഃപൂരുഷഃ,
സത്യംതപഃസംശയൈരലമലംനൈവായമന്യാജനഃ॥ ൩൦ ।

അനവധം—അയി-സുന്ദരാംഗി! അഹം-ഇമാം. തപാം-നവേന-വയസാ-അന്യൈഃ-ചിഹ്നാന്തരൈഃ-ച-വ്യക്തം- മദനവ്യാപാരഭൂനാം-ആലോകേ, സകൃത്തിനാം-അഗ്രേസഃ-ക-പൂരുഷഃ-തെ-ചിത്തം-- ഉപാശ്രിതഃ, തൽ-സത്യം-തപഃ, സംശയൈഃ! അലം-അലം, അയം-അന്യഃ-ജനഃ-ന-ഏവ,

തത്ത്വം—അല്ലയോ സുന്ദരാംഗി ഞാൻ ഈ നിന്നേ നവം ആയ (പുത്തൻആയ) വയസ്സു (യൗവനം)കൊണ്ടും വിശദങ്ങൾ (സ്പഷ്ടങ്ങൾ) ആയി അന്യങ്ങളായ ചിഹ്നാന്തരങ്ങൾ (മറൊരോ അടയാളങ്ങൾ) കൊണ്ടും വ്യക്തമാകാവുന്ന മദനവ്യാപാരഭൂനായിട്ട് (കാമവ്യാപാരത്താൽ ദുഃഖിയ്ക്കുന്നവളായിട്ട്) ആലോകനംചെയ്യുന്നു, (കാണുന്നു) സകൃതികളിൽ (പുണ്യമുള്ളവരിൽ) വച്ചു അഗ്രേസരൻ (മുൻപിൽനടക്കുന്നവൻ) ആയ ഏതൊരു പുരുഷൻ നിന്റെ ചിത്തത്തേ (മനസ്സിനെ) ഉപാശ്രിതൻ (പ്രാപ്തൻ)ആയി? അതിനെ സത്യമായിട്ട്

പഠനത്തെയും സംശയങ്ങളെക്കൊണ്ടുള്ളത്. മതിമതി, അല്പവും സംശയമില്ല. ഇവൻ അത്യന്തമനോഹരനും (മനോഹരനും) അല്പം എന്നൊരു വാക്കായി വിചാരിച്ചുണ്ടെന്ന് അതിനാൽ സത്യം പറയാം. ഈ ഞാൻ കേൾക്കുന്ന അല്പം അല്പം നീ മനസ്സിൽ വിചാരിച്ചു തപസ്സുചെയ്യുന്ന ആൾ തന്നെ ആണ് സംശയിക്കേണ്ട എന്തുകൊണ്ട് ലാഭമില്ല!!

ഗദ്യം ര.

ഇതിസരസസരസമാഭാഷമാണെ—സമനപതദിവിമല ഭന്ത
കന്തിസന്തതിസുധഃസ്വന്ദപരിമളേന ധവളീക്രിയമാണഃ ഫരി ഭന്തരേ
സമ മോദപരിഗൃഹീതവിപ്രവടുരൂപേ വിരൂപാക്ഷേ, തദാകൃതിരപേ
വിശേഷനിർവ്വണ്ണനാകണ്ഠനസമസമുദിയാനമാസന്ദേഹയാ മ
ന്ദേതരേ നാക്ഷഭാണേ മുകുന്ദഭനഃ രവിനസാതയാനിവർത്തിതനിരഞ്ജന
നയനോഽന്തപ്രേരിതാ സഖിതഭനയോഭാഷതര മത്സഭാരമാല
ചക്ഷേ!

അത്ഭുതം - സമനപത്തി (പറപ്പെടുന്നത്) ആയി അതിവിമ
ലമായ ഭക്തികാരിസന്തതി (ഭക്തിശ്രീമിസമൂഹം) ആകുന്ന സുധാസ്യ
ഭക്തികാരി (അമൃതപൂർവ്വഭക്തികാരി) പരിമളത്താൽ (വാസനയാൽ) ധ
രളീകൃതമാണെന്നഭിപ്രായം (ഒരു ഉപദേശം) പട്ടികകളുടെമദ്ധ്യത്തോടു
കൂടിയവനും (സപ്രഭം) (സന്തോഷത്തോടുകൂടെ) പരിഗ്രഹിയ്ക്കപ്പെ
ട്ട വിപ്രാഭുവത്തോടു (ബ്രഹ്മണ ബ്രഹ്മചാരിഭവത്തോടു) കൂടിയ
വനും ആയ വാസനാധരൻ (പരമശിവൻ) ഇപ്രകാരം സമസമ
സം (എന്നും) സേത്തോടുകൂടെ) ആഭിഷേകം (പറയുന്നവൻ) ആ
യിരിക്കുമ്പോൾ; തദാഭിഷേകം (അഭിഷേകത്തിന്റെ) ആഭിഷേകം
യും) വചനാഭിഷേകത്തിന്റെയും നിർവ്വണ്ണം (ഭക്തി) ചെയ്തുകയും
ആകർഷണം, (കേരളം) ചെയ്തുകയും ചെയ്ത സമയത്തിൽ ആഭിഷേകം
കാണുകയും വചനാഭിഷേകം കേരളം ചെയ്തപ്പോൾ എന്നുവരും. സ
മയമായും (ഉണ്ടായതും) ആയമാസഭാഭക്തി (മായയെന്ന സം
ഗ്രഹത്തോടു) കൂടിയവളും ഭക്തിശ്രീമയ (അപ്രഭം) ഭക്തിശ്രീമയ
(ഭക്തിശ്രീമയ) കൊണ്ടു നമ്രമായ (അപ്രഭം) കമ്രവദനാഭിഷേകത്തോടു
(സുന്ദരമായ മുഖപത്മത്തോടു) കൂടിയവളും ആയ അവളാൽ നിവ
ർത്തിതവും (നിരിയ്ക്കപ്പെട്ടതും) വിഭജനവും (വ്രതത്താൽ ഭക്തിശ്രീമയ
കൂടാത്തതും) ആയ നയനോപഭക്തിത്താൽ കടകർഷണിനാൽ) പ്രേരിത
(നിത്യശ്രീകളെപ്പോലും) ആയ സഖിതഭക്തിശ്രീമയത്തോടു (അഭക്തി
കാരിന്റെ) അനുയോഗത്തിന്റെ (ഭക്തിശ്രീമയ) ഉത്തരത്തോടു അ
പ്രഭാഭക്തികാരിയും ആഖ്യാനം ചെയ്ത (പറഞ്ഞു)

അനാദിത്യാശേഷാനപിചസുമുഖീ ചാസവമുഖാ
നകസ്താഭാരൂപപ്രണയപരിപാടിപരവശാ
അരൂപശ്രീമാത്യുഭയജിതിഭേദേവമചിതയി
വ്യയസ്യാസേയംമേചിമിമതപസ്യാംവിതനതേ.

൩൧

അനവയം—സുമുഖീ-മചിതയിഃ മേ-ഇ-ഇ-വയസ്യാ-ചാസവ
മുഖാൻ. അശേഷാൻ-അപി- അനാദിത്യ-ഭയജിതി അരൂപശ്രീമാത്യു
ഭേദ-അകസ്താഭ-ആരൂപപ്രണയ പരിപാടി പരവശാ-ചിരം-ഇ-മ-
തപസ്യാ-വിതനതേ.

അർത്ഥം—സുമുഖീയഃ മചിതയിഃ (വിശിഷ്ടബലിജം) ആ
ഹ്വൈൻ ഈ വയസ്യാ (സഖി) ചാസവമുഖമാൻ (ഇത്രം തുടങ്ങിയ
വർ) ആയ അശേഷനായും ആദരിക്കാതെകണ്ടു ഭയജിത്തു അ
രൂപശ്രീമാത്യനും (രൂപം കൊണ്ടും ശ്രീ (സമ്പത്തു) കൊണ്ടും ഫരി
ക്കപ്പെട്ടവൻ അയോഗ്യനും) മനജിത്തും (കമനജയീച്ചവനും) ആ
യ ഭേദകർക്കാരണം കൂടാതെ ആരൂപാ (ജാതം) ആയപ്രണയത്തി
ന്റെ പരിപാടി (ജനക്രമം) കൊണ്ടു പരവശമായിട്ട് വളരെക്കാലം
ഇവിടെ തപസ്യയ്ക്കു (തപശ്ചയ്യയേ) ചെയ്യുന്നു.

ഈകാരണനിരാകൃതഃ പുജിതാമാരന്യമാണഃ പത—
നസ്തപ്തൈഷ്വചതമാവിദശമുദളം ചിത്തം യദസ്യാഃ പരാ
അദ്യോഃ പ്രവൃത്തനേനതേനഹൃദയാതങ്കേനസന്ദൃയതേ
അനപിതംതദഭേദാദുശോഭാചപശ്യന്തീതമച്യുതികേ (൩൨)

അനവയം—പരാ-പതൻ-ഹൃദസ്യാ-ബാണഃ പുജിതാഹൃദകാരേ
ണ-നിരാകൃതഃതം അസ്തപ്തച, ഏവ-യൽ-മുദളം അസ്യാഃ ചിത്തം
അവിവേക-അദ്യോപി അദ്യതനത-തേന-ഹൃദയാതങ്കേന-ഇ-യം ത
നപിതം-തദഭേദാദു-ശോഭാ. അപി-അന്തിക-അപശ്യന്തീ സഭൂ
യതേ

അർത്ഥം—പണ്ടുപതത്ത് (വരുന്നതു്) ആയ-മാരന്റെ (കാമ
ന്റെ) ബാണം പുജിതനിതാൽ (പരാരിയാൽ) ഹൃദകാരംകൊണ്ടു നി
രാകൃതം (തള്ളിക്കളയപ്പെട്ടതു്.) ആയിട്ട് യാതൊന്നിനാൽ മുദളമാ
യ ഇദ്യോദ (പാവ്തിയുടെ) ചിത്തത്തെ (മനസ്സിനെ) ആവേശിച്ചു
(പ്രേപശിച്ചു) ഇദ്യാഃ അദ്യതനമായ (ത്രതനമായ) ആഹൃദയാതങ്കാ
കൊണ്ടു (മനോദുഃഖംകൊണ്ടു) ഈ തനപി ആതദഭേദാദുശോഭനേയും (ച
ത്രകലാമൃദനേയും) അന്തികത്തിൽ (സമീപത്തിൽ) അപശ്യന്തി
യായിട്ടു (കാണാത്തവളായിട്ടു) ദുഃഖിക്കുന്നു.

അസ്യാഏവകരാഞ്ചലോഽതുതഃഖടിപഃഥഃ പ്രസേകോദിതാ-
നേതാൻപശ്യപുസ്തത്രുൻഫലഭരൈനമുശാഖാശതാൻ
സംരൂപാസമമേഭിരേ വസഫജൈസ്യാസ്തപസ്യാലതാ
നോജാനേബതകാരണംസകസുമാനാദ്യാപിസംദൃശ്യതേ.(൩൨)

(അനപയം) അസ്യാഃ ഏവ-കരാഞ്ചലോഽതുതഃഖടിപഃഥഃ പ്ര-
സേകോദിതാൻ-ഫലഭരൈഃ ആനമുശാഖാശതാൻഏതാൻ-പുരസ്ത-
ത്രുൻ--പശ്യ-സഫജൈഃഏഭിഃസമം സംരൂപം--അസ്യാഃ തപസ്യാല-
താ.-അദ്യാപി-സകസുമാ ന-സംദൃശ്യതേ-ബത-കാരണം-ന-ജാനെ-

അർത്ഥം—ഇവളുടെതന്നെ, കരാഞ്ചലത്തിൽ (കരാഗ്രത്തിൽ)
ഉദ്ഭൂതയായ (എടുക്കപ്പെട്ടതായ) ഖടിയിലെ (കടത്തിലെ) പഃഥഃ
സ്തിന്റെ (ജലത്തിന്റെ) പ്രസേകംകൊണ്ടു (സേവനംകൊണ്ടു) ഉദി-
തങ്ങളായി (ഉണ്ടായവയായി) ഫലഭരങ്ങൾകൊണ്ടു ആനമുശാഖാശ-
തങ്ങളായ (തഃഴ്ന്നശാഖാസമൂഹങ്ങളോടുകൂടിയവയായ) ഈപുരസ്ത-
തക്കളെ (മുൻപിൽനില്ക്കുന്നവുക്കളെ) കണ്ടാലും സഫജങ്ങളായ
(ഒരുമിച്ചുജാതങ്ങളായ) ഇവരുകളോടു (ഈ വൃക്ഷങ്ങളോടു) കൂടെ
സംരൂപയായ (ജനിച്ചതായ) ഇവളുടെ (ഈ സഖിയുടെ) തപസ്യാല-
കന്ന (തപശ്ചയ്യയാകന്ന) ലത (റളി) ഇപ്പോഴും സകസുമാനായ്കു
(പുഷ്പങ്ങളോടുകൂടിയതായ്കു) ഒർശിക്കപ്പെടുന്നില്ല കഷ്ടം (കാരണ-
ത്തെ അറിയുന്നില്ല) എന്റെ സഖി വെള്ളംകോരിവളർത്തിയ ഈ വൃ-
ക്ഷങ്ങൾ ഫലവത്തുചളായ്കും ഈ വൃക്ഷങ്ങളോടൊന്നിച്ചു ഉണ്ടായിവ-
ളർന്നവന്നു ഈ സഖിയുടെ തപസ്സാകുന്ന വള്ളിക്കു പുഷ്പവൃംകൂടി ഉ-
ണ്ടായില്ല എന്നുസാരം.

ഇതിതസ്യാവചഃശൃണുപൻ-വർണ്ണീകർണ്ണാസായനം
അപിസത്യമിദമതനപി പൃഥ്വിജാമാഹമസ്മിത്ഥവ । നമഃ

അനപയം—വർണ്ണീ-ഇതികർണ്ണാസായനം-തസ്യാഃ.വചഃശൃ-
ണുപൻ മേതനപി-ഇദം-സത്യം-അപി-ഇതി അദ്വിജാം-സസ്മിതം-ആ-
ഹ

അർത്ഥം—വർണ്ണീ (ബ്രഹ്മചാർ) കർണ്ണങ്ങൾക്കു് രസായനമാ-
യ അവളുടെ (പാവ്തിസഖിയുടെ) വചസ്സീദനശൃണുപൻ ആയിട്ടു്
(കേൾക്കുന്നവൻ ആയിട്ടു്) അല്പായാ തമ്പാ ഇത് (സഖീപവനം)
സത്യമല്ല എന്നിങ്ങനെ അദ്വിജോടു് (പാവ്തിയോടു്) നസ്മിതമാ-
കംവണ്ണഃ(പുഞ്ചിരിയോടുകൂടാമണ്ണം) പറഞ്ഞു.

അഥപ്രകോഷ്ടസഫടികാക്ഷമാലം
വിദവശയത്പാവിധുരംകരാഗ്രേ ।

മിതാക്ഷരോ വാചമുദൃഡമജ്ജാ
കഥഞ്ചിദ്രേസ്തനയഃബഭോഷേ ।

൩൭

അനപയം—അഥ അശ്രുഃ-തനയാ കരാത്രേ വിധുനാം...സ്ഫടികാക്ഷമാലായേ (സഫടികാക്ഷരംകൊണ്ടുള്ളജപമാലയേ) പ്രകാശ്യത്തിൽ (കൈത്തണ്ടിൽ) നിവേശിപ്പിച്ചിട്ട് (ഇട്ടിട്ട്) ഉദൃഡമജ്ജയാതിട്ട് (ധരിക്കപ്പെട്ടജ്ജയോടുകൂടിയവളാതിട്ട്) പണിപ്പെട്ട മിതാക്ഷരായ (അല്പജ്ജായ അക്ഷരങ്ങളോടുകൂടിയ) വാഷിനഭാഷിച്ചു (പറഞ്ഞു)

അർത്ഥം - അനന്തരം (ശ്വവചനാനന്തരം) അഭ്രിയുടേതനയ (ശ്രീപാർവതി) കരാത്രത്തിൽ വിധുതയായ (ധരിക്കപ്പെട്ടതായ) സ്ഫടികാക്ഷമാലയേ (സ്ഫടികാക്ഷരംകൊണ്ടുള്ളജപമാലയേ) പ്രകാശ്യത്തിൽ (കൈത്തണ്ടിൽ) നിവേശിപ്പിച്ചിട്ട് (ഇട്ടിട്ട്) ഉദൃഡമജ്ജയാതിട്ട് (ധരിക്കപ്പെട്ടജ്ജയോടുകൂടിയവളാതിട്ട്) പണിപ്പെട്ട മിതാക്ഷരായ (അല്പജ്ജായ അക്ഷരങ്ങളോടുകൂടിയ) വാഷിനഭാഷിച്ചു (പറഞ്ഞു)

അനയഃകഥിതമയാനിതാന്തമനസാകല്പിതമേവവിപ്രസൂനാ
അഗതിന്നമനോരഥോഭയാനാമിതിവാണീഭവതാനകിംശ്രുതേയം ।

അനപയം—മേവിപ്രസൂനോ അനയഃ കഥിതം മയാനിതാന്തം മനസാ കല്പിതം ഏവ മനോരഥോഭയാനാം അഗതിഃ ന (ഭവതി) ഇതിജയംവാണീഭവതാന കിംശ്രുതാകിം

അർത്ഥം — അല്പയോ വിപ്രസൂനോ (ബ്രഹ്മണപത്ര)യാളാൽ കഥിതം (പറയപ്പെട്ടത്) എന്നാൽ ഏറ്റവും മനസ്സുകണ്ടു കല്പിതമാകുന്നതന്നെ (വിചാരിക്കപ്പെട്ടതാകുന്നു) ഇവർ പറഞ്ഞതുതന്നെയാണ് ഞാൻ മനസ്സുകണ്ടു വിചരിച്ചിരിക്കുന്നത് എന്നു സാരം. മനോരഥോഭയങ്ങൾക്കു (മനസ്സിലുള്ള നങ്കുല്പേദങ്ങൾക്കു്) അഗതി (അപ്രാപ്തി) ഭവിക്കുന്നില്ല എന്നുള്ള ഈ വാണീഭവാനാൽ ശ്രുതയായില്ലയോ (കേട്ടില്ലയോ) ആഗ്രഹങ്ങൾക്കു വിഷയമല്ലാതെ ഒന്നാണെന്ന ഇല്ല അതിനാൽ ഈ തുച്ഛമായ തപസ്സുകാണ്ടും പരമേശ്വരനെ ലഭിക്കുക എന്ന മഹാകാര്യം സാധിക്കാം എന്നു സാരം

ഇതിഗിരിതനയാഗിരംനിശമു
പ്രമദഭാരണതരംഗിതാന്തരാത്മാ
പ്രകടിതകപടാകൃതിഃപ്രഗതഭാ
വചനമുവാചപുനശ്ശശാങ്കമേവചഃ ।

൩൮

അനപയം—പ്രകടിതകപടാകൃതിഃശശാങ്കമേവചഃ-ഇതിഗിരിതനയാഗിരം നിശമുപ്രമദഭാരണതരംഗിതാന്തരാത്മാപുനഃ പ്രഗതഭാവചനം-ഉവാച.

അത്ഥം— പ്രകടിതകപടകൃതിയായ (കപടബ്രഹ്മചരീവേഷം) തേ പ്രകടിപ്പിച്ചുവന്നായ) ശശാങ്കമുഖി (ചന്ദ്രമുഖൻ) ഇപ്രകാരം ഗിരിതന്ത്രയുടെ ഗീരിനെ (വക്കിനെ) നിശമനംചെയ്തിട്ട് (കേട്ടിട്ട്) പ്രമദഭരണാൽ (സന്തോഷഭാരത്താൽ) തരംഗിതമായ (വഞ്ചിതരംഗമായ) ഇളകിയതായ എന്നു സാരം. അന്തരാത്മാവോടു (മനഃസ്സോടു) കൂടിയവൻ ആയിട്ട്-ചിന്തയും പ്രഗത്ഭമായ (പ്രൗഢമായ) വചനം അർപ്പിക്കുന്നു.

സന്യാസമഭിമുഖ്യമിതി നയോസ്തസ്മാദ്യുതേസാമ്പ്രതം
 ഉക്താശ്ച ബതഃ ഫസ്തതഃ ക്ഷമിളിതം ഹാസം വിനാപരം,
 പശ്യേതത്ത്വം പാമേവതാപി! മനസാ നിശ്ശങ്കേ ച നേതിക
 പശ്യേതത്ത്വം പാമേവതാപി! മനസാ നിശ്ശങ്കേ ച നേതിക

അപരം— ഹേ അദ്രിതനയേ! ഇദം ഉക്തം-സന്യാ-പരം-
 സമ്പ്രതം തേസാസ്തി-അസ്ത-ഫസ്തതഃ ക്ഷമിളിതം-ഹാസം-വിനാ-അ
 പരം, നാക്താശ്ച ബതഃ ഫേരമ്പി (തപം) മനസാ-നിശ്ശങ്കേ-പരം
 പശ്യേ! തപഃ-പശ്യേതത്ത്വം-യഃ-അന്തികേ നിശ്ശങ്കേ-മനോ-ഭാഹ. സഃ
 തേ. വശ്യഃ-ഭവൽ-കിം.

അത്ഥം— അല്ലയോ അദ്രിതനയേ ഈ ഉക്തം (വചനം) സ
 ന്യാസമഭിമുഖ്യമിതി നയോസ്തസ്മാദ്യുതേസാമ്പ്രതം (ഈവചനം) ഭാവി
 യുക്തം. ഫസ്തതഃ ക്ഷമിളിതമായിട്ട് (ഫസ്തതഃ ക്ഷമിളിതമായിട്ട്) ഹാസ
 തോടുകൂടാതെ അപരം (അന്യം) വക്തവ്യമല്ല. കഷ്ടം-കൈകൊട്ടി
 ചാരിയ്ക്കുകയല്ലാതെ മരോന്നം പറയാൻ ഇല്ല എന്നു സാരം. അല്ല
 യോരമ്പി (കൃശഗാത്രി) നീ മനസ്സുകൊണ്ട് ഇതിനെ താനെ ഒർശി
 ച്ചാലും-ഇതിനും പറയാൻപോകുന്നതിനെ വിചാരിച്ചാലും എന്നു
 നാം-നീ പശ്യന്തിയായിരിക്കുമ്പോൾ (നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ)
 യാതൊരും അന്തികത്തിൽവെച്ചു നിശ്ശങ്കമാകുമെന്നും (സംശയംകൂടാ
 തെ) മനോനേ (കാമനേ ഒഴിപ്പിച്ചു) അവൻ (ആ ശിവൻ) നിന
 ക്ക് വശ്യനായി (അധീനനായി) ഭവിയ്ക്കുമോ കാമനെ ഒഴിപ്പിച്ച
 അദ്ദേഹം കാമമുണ്ടായിട്ട് നിനക്കു വശനായിവരികയില്ല എന്നു
 സാരം.

പാണിഗ്രഹോത്സവവിധൗ ഫണികങ്കണേന
 ഭോജ്യാഹരസ്യമണികങ്കണവൻകരസ്തേ
 സംയോഗമർഹതികഥം ചവിച്ഛന്തയൈത-
 നുശ്ശായതാക്ഷി! മുസലേന മുണാളികേവ।

പ്ര.

അനന്തം—ഹേമുഗ്ദ്ധായതാക്ഷി! പാണ്ഡിഗ്രഹമാത്സവവി
ധൗഹരസ്യ ഫണികങ്കണേന-ദോഷ്ണ-തേ-മണികങ്കണവാൻ-ക
രഃ-മുസലേന മൂണാളികാ-ഇവ-കഥം-സംയോഗം-അർത്ഥി-ഏത
ൽ-ച-വിചിന്തയ, അല്ലയോ മുഗ്ദ്ധായതാക്ഷി (സുന്ദരങ്ങളും ഭീ
ർഘങ്ങളുംആയ കണ്ണുകളോടുകൂടിയവളേ) പാണ്ഡിഗ്രഹമാകുന്ന(പാ
ണ്ഡിഗ്രഹണമാകുന്ന)ഉത്സവവിധിയിൽ ഹരന്റെ (ശിവന്റെ)ഫണി
കങ്കണമായ (സര്പ്പങ്ങളാകുന്ന വളകളോടുകൂടിയ) ദോഷ്ണിനോട് (ക
യ്യിനോട്)നിൻറമണികങ്കണവത്തായ(രത്നവളകളോടുകൂടിയ)കരം
(കയ്)മുസലഃത്താട്(ഉലക്കയോട്) മൂണാളിക (താമരവളയം) എ
ന്നപോലേ എങ്ങിനെ സംയോഗത്തേ (ചേർച്ചയേ)അർഹിക്കുന്നു(ആ
ഗ്രഹിക്കുന്നു എന്നുസാരം) ഇതിനേ ചിന്തിച്ചാലും (വിചാരിച്ചാ
ലും) നിന്റെ കയ്യും ശിവന്റെകയ്യും തമ്മിൽ ചേരുന്നതിനു തീരെ
യോഗ്യതയില്ല എന്ന് സാരം.

ചിന്താ ഭൂജാലേപേ ഭവതു പരിധാനേപി ചദിശാം
കരോദ്ദീമാലാനാം തതിഭിരപിചാമണ്ഡനവിധൗ
വിഭാഗം സഞ്ചിന്ത്യക്ഷിതി ധരകലോത്തംസകലികേ!
വിഷാഹാരോചേതശ്ശിവശിവ വിഷാദം ഭജതിമേ

അനന്തരം—ഹേ ക്ഷിതിധരകലോത്തംസകപിഭേ - ചിതാഭ
സ്താലേപേ - അപി ച-ദിശാം-പരിധാനേ-കരോദീമാലാനാം-ത
തിഭിഃ മണ്ഡനവിധൗ-അപിവാ-വിഭാഗം-സഞ്ചിന്ത്യ-ഭവതു-വി
ഷ് ണ്മാരേ-വിഭാഗം-സഞ്ചിന്ത്യമേവേതഃ വിഷ്വാഭം ഭജതി-ശിവ
ശിവ,

അത്ഥം — അല്ലയോ ക്ഷിതിധരകലോത്തംസകലികേ (പാർവ്വതകുലത്തിന് അലംകാരമാവി ഭവിച്ചുവളേ) — ചിതാഭസ്മാലേപത്തിലും (ചുടലഭസ്മം തേക്കുന്നതിലും) അത്രുതന്നെയും അല്ലദിക്കകളുടെ പരിധാനത്തിലും (ദിക്കുകളേവസ്രമാക്കുന്നതിലും) കരോടിമാലകളുടെ (അസ്ഥിമാലകളുടെ) തതികൾ (സമൂഹങ്ങൾ) കൊണ്ടു മണ്ഡനവിധിയിങ്കലും (അലങ്കരിക്കുന്നതിലും) വിഭാഗത്തേ വിചാരിച്ചിട്ടുള്ളതു് ഇരിക്കട്ടെ, വിഷാഹാരത്തിൽ (വിഷഭക്ഷണത്തിൽ) വിഭാഗത്തേ വിചാരിച്ചിട്ടു് എന്റെ ചേതസ്സ് (മനസ്സ്) വിഷാദത്തേഭജിയ്ക്കുന്നു (പ്രാപിയ്ക്കുന്നു) കഷ്ടം — കഷ്ടം അല്ലയോ പാർവ്വതി നീ വിവാഹം കഴിഞ്ഞു് ശിവന്റെ ഗൃഹത്തിൽ ചെന്നാൽ ചുടലഭസ്മം തേക്കുക അസ്ഥിമാല അണിയുക — മസ്രം ഇല്ലാതെ നടക്കുക എന്നവയെ ഓർത്തിട്ടു് എന്നിയ്ക്കു ഭൂഖംഇല്ല. ശിവൻ വിഷഭക്ഷകൻ ആകയാൽ നീയും വിഷം ഭക്ഷിയ്ക്കുണ്ടതായി വരുമെന്നുള്ളതിനെ വിചാരിച്ചിട്ടു് എന്നിയ്ക്കു വളരെ ഭൂഖമുണ്ടു് എന്നുസാരം.

ആതുഗശൃംഗജരദം ഗവൃഷാധിരൂപാം
മാതംഗചമ്ബസനാംഭസിതാംഗരാഗാം
ആസങ്ഗിനിംസ്തരഹരേ ഭവതിംനിരീക്ഷ്യ
ഹാസംകരിഷ്യരിപരഃ പ്രമദാസമാജഃ

൪൧

അനുപയം — ആതുഗശൃംഗജരദംഗവൃഷാധിരൂപാം-മാതംഗ-
ചമ്ബസനാം-ഭസിതാംഗരാഗാം - സ്തരഹരേ-ആസംഗിനിം ഭ-
വതിം-നിരീക്ഷ്യ പരഃ-പ്രമദാസമാ-ജഹാഃസം-കരിഷ്യതി.

അർത്ഥം-ആതുഗശൃംഗവും(കുറഞ്ഞൊന്നുതന്നെത്തള്ളായ കൊ-
മ്പുകളോടുകൂടിയതും) ജരദംഗനും (വൃദ്ധനും) ആവൃഷത്തിൽ
(കാളിയിൽ) അധിരൂപയും (കരോധവളം) മാതംഗചമ്ബ-
സനയും (ആനത്തൊലുത്തവളം) ഭസിതാംഗരായും (ഭസ്തമാക-
ന്നുകുറിക്കുട്ടോടുകൂടിയവളം) സ്തരഹരകൽ (കാമനെനശിപ്പി-
ച്ചവനിൽ)ആസംഗിനിയും (ചേർന്നവളും)ആയഭവതിയേ (നി-
ന്നേ)നിരീക്ഷിച്ചിട്ട് പരമായ പ്രമദാസമാജം (മറുത്തസ്രീസമൂ-
ഹം)ഹാസത്തെയെയും (ചിരിയ്ക്കും)

യദിത്ഥയാമംഗലഗാത്രി! യുജ്യതേ
സപിംഗലാക്ഷഃ സുതരാമമംഗലഃ
തദേതദഭ്യാപതിതം സുമദ്ധ്യമേ!
യദാരനാളേന പയോവിമേളനം

൪൨

അനുപയം — ധേരമംഗലഗാത്രി! സുമദ്ധ്യമേ! പിംഗലാക്ഷഃ-സു-
തരാം-അമംഗലഃ-സഃ-ത്വയാ-യുജ്യതേ--യദി-ആരനാളേന--പയോ-
വിമേളനം-യൽ-തർ-ഏതൽ-അഭ്യ-ആപതിതം

അർത്ഥം-അല്പയോശോഭനാംഗി-സുമദ്ധ്യമേ (കൃശമദ്ധ്യ)പിം-
ഗലാക്ഷനുംഏറ്റവും അമംഗലനും(അഗ്നാനേത്രനും മംഗലനല്ലാത്ത
വനും) ആയ അവൻ (ശിവൻ) നിന്നോടു യോജിക്കുന്നു എങ്കിൽ
ആരനാളത്തോടു (കാടിയോടു)പയോവിമേളനം (പാലിന്റെ ചേ-
ച്ച) യാതൊന്നോ ആ ഇത് ഇപ്പോൾ ആവശ്യമായി വന്നുവേ-
ന്നു) അമംഗലനായ ശിവൻ നിന്നോടു ഒന്നിച്ചു ചേർന്നാൽ കാടിയും
പാലും ഒന്നിച്ചു ചേരുന്നതുപോലെ ഉപയോഗമായിത്തീരും.

തത്തദിത്ഥംവദത്യസ്തി-നൃലതേകപടാഭ്കേ
അദ്രിജായാപദംചക്ര-രക്തിമാനയനാഞ്ചലേ.

൪൩

അനുപയം-അസ്തിൻ--കപടാഭ്കേ-ഉലതേ--ഇത്ഥം--തൽ-
തൽ-വദതി-അദ്രിജായാ-നയനാഞ്ചലേ-രക്തിമാ-പദം-ചക്ര.

അർത്ഥം-ഈ കപടാർഭകൻ (വ്യാജശിശു) ഉലതൻ (അഹം-
കാരി) ആയിട്ട് ഇപ്രകാരം അതിനെ അതിനെ (ഓരോന്നിനേ) വ-

ഒന്നായിരിക്കുമ്പോൾ (പറയുമ്പോൾ) അഗ്രീജയുടെ നയനാഞ്ചലത്തിൽ (നേത്രത്തിന്റെ അഗ്രത്തിൽ) രക്തിമാവ് (ചുമപ്പു) പദത്തേ ചെയ്തു (കാലു വച്ചു) ശിവനിന്ദകേളിട്ട് പാവ്തിയുടെ കടക്കണ്ണ ചുമന്നു എന്നു സാരം.

യഥായഥാപാടലിമാജ ജംഭേ-ക്രയാദഗതേഗിരികന്യകായഃ
തഥാതഥാഹർഷഭരോഹൃദന്തേ-പദംദയത-പങ്കജവൈരിമൗലേഃ ര്
അനപയം--ഗിരികന്യകായഃ-ദഗതേ-ക്രയാ--യഥാ--യഥാ
പാടലിമാജജംഭേ-തഥാ-തഥാ-പങ്കജവൈരിമൗലേഃ-ഹൃദന്തേ--
ഹർഷഭരഃ-പദം-ദയത.

(അർത്ഥം) ഗിരികന്യകയുടെ ദുഗന്തത്തിൽ (കടക്കണ്ണിൽ) ക്രത്തിനാൽ (കോപത്താൽ) യാതൊരുപകാരം യാതൊരുപകാരം പാടലിമാവ് (ചുമപ്പു) ജംഭിച്ചു (വലിച്ചു) അപകാരം അപകാരം പങ്കജവൈരിമൗലിയുടെ (ചന്ദ്രചൂഡന്റെ) ഹൃദന്തത്തിൽ (മനസ്സിൽ) ഹർഷഭരം (സന്തോഷാധിക്യം) പദത്തേ ധരിച്ചു. പാവ്തിയ്ക്ക് കോപം വലിച്ചുവരുന്നതോരം ശിവനു സന്തോഷവും വലിച്ചുവന്നു എന്നു സാരം.

നിന്ദാപരാണിവചനാനുപകണ്ഠയന്തീ
ചന്ദ്രാവതംസചരിതേഷു നിമ്ലേഷു
ആപൂണ്ണകോപവിസരസ്ഫരിതാധരശ്രീഃ
സാബാലികാകപടമാണവകംബഭാഷേ. ര്

അനപയം -- അഥ-സാബാലികാ--നിമ്ലേഷു ചന്ദ്രാവതംസചരിതേഷു-നിന്ദാപരാണി-വചനാനി-ഉപകണ്ഠയന്തീ--ആപൂണ്ണകോപ വിസരസ്ഫരിതാധരശ്രീഃ കപടമാണവകം ബഭാഷേ.
അർത്ഥം--അനന്തരം ആ ബാലികാ നിമ്ലങ്ങളായ ചന്ദ്രാവതംസചരിതങ്ങളിൽ (ശിവന്റെ ചരിതങ്ങളിൽ) നിന്ദാപരങ്ങളായ (നിന്ദാപ്രധാനങ്ങളായ) വചനങ്ങളേ ഉപകണ്ഠയന്തിയായി (കേൾക്കുന്നവളായി) ആപൂണ്ണമായ കോപത്തിന്റെ വിസരത്താൽ (വ്യാപ്തിയാൽ) സ്ഫരിതാധരശ്രീയാചിട്ട് (വിറയ്ക്കുന്ന അധരകാന്തിയോടുകൂടിയവളായിട്ട്) കപടമാണവകനോടു (മായാശിശുവിനോടു) ഭാഷിച്ചു (പറഞ്ഞു)

ആശാന്താത്മാഭാവതപഃഭജചസമുചിതാശ്രമസ്യാസ്യാവൃത്തിം,
നീചാംനീചൈന്നീഷേച്ഛാഞ്ചപനയചപുനമെമ്ബരീം വൈഖരീ
ണാം

യാചേത്ഥാമപ്രശതഭാവചസിപുനരഹം,ധൃഷ്ട! കഷ്ടംബതൈത--
പാചാടസ്യാസ്യാകിംവാതവഹലമനയാനിന്ദയാചന്ദ്രമൗലേഃ ര്സു

അനന്തം—ആം-തപം-ശാന്താത്മാ-ഭവ-അസ്യ-ആശ്രമസ്യ-
സമുചിതം-വൃത്തി-ച-ജ-നീചാം-നീചൈ-നിഷേവ്യാംപുനഃ
വൈഖരീണാംമൗഖരീ-ച-വ്യപനയ-ഹേധൃഷ്ട! വചസി-അപ്ര
ഗതഭാ-അഹം-പുനഃ-തപം-യാചേ-ഏതൽ-കഷ്ടം-ബത-വാചാ
ടസ്യ-അസ്യ-തവചന്ദ്രമൗലേഃ-അനന്ത-നിന്ദയാഹലം-കിംവാ.

അത്ഥം-ആം നീ ശാന്താത്മാവായിട്ട് (ശാന്തചിത്തനായിട്ട്)
ഭവിച്ചാലും ആം എന്നതു കോപസൂചകമാകുന്നു. ഈ ആശ്രമത്തി
ന്ന് ബ്രഹ്മചര്യശ്രമത്തിന് സമുചിതമായ (യോഗ്യമായ) വൃത്തി
യേജ്ജിച്ചാലും ബ്രഹ്മചാരിക്കു അഹങ്കാരം യോഗ്യമല്ലാത്തതിനാൽ ശാ
ന്തനായി തീർന്നാലും എന്നു സാരം. നീചയും നീചന്മാരാൽ നിഷേ
വ്യയും (സേവിയ്ക്കപ്പെട്ട പാൻയോഗ്യയും) ആ യ പിന്നെയും പിന്നെയും
ഉള്ള വൈഖരികളുടെ (വാക്കുകളുടെ) മൗഖരിയേ (പുറപ്പാടിനേ) യും
വ്യപനയിച്ചാലും (കളഞ്ഞാലും) നീചന്മാരേപ്പോലെ നിന്ദയാക്കി
നെ പറയരുത് എന്നു സാരം. അല്പഭയം ധൃഷ്ട! (ധൈര്യശാലിൻ)
ഇതു (ശിവനിന്ദ) ഏറ്റവും കഷ്ടമാകുന്നു. വാചാടനായ (ബഹുനിന്ദ
വാക്കായ) ഈ നിന്ദയ്ക്ക് ചന്ദ്രമൗലിയുടെ ഈ നിന്ദകൊണ്ട് ഫ
ലം എന്നാകുന്നു. ഒരു ഫലവും ഇല്ല.

ഭൂതാലേപം നിന്ദമാണ് എന്നു പറഞ്ഞതിന് പാവതി ഉ
ത്തരം പറയുന്നു.

ഗുണകീഡാവസാനേനിപതിതമവനൈസ്രസ്തമംഗാത്തദീയാ—
നിത്യംധത്തേനിജാംഗേയദിഹമുരഹരഃ ശുദ്ധയാശുദ്ധിഹേതോഃ
അസ്തൈപതൽഭൂതനിത്യാശുചിതവചസാനിത്യകൈവല്യമൂത്തേ
ന്നതപംജാനാസിതതപം തരളമുനിവടോ! തസ്യപത്വുഃപശൂനാം. ര്

അനന്തം— ഗുണകീഡാവസാനേ-തദീയാൽ-അംഗാൽ-
സ്രസ്തം-അവനൈ-നിപതിതം-യൽ ഇഹമുരഹരഃ-ശുദ്ധിഹേ
തോഃ- ശുദ്ധയാ- നിജാംഗേ-നിത്യം-ധത്തേ-ഏതൽഭൂത-തവ-വ
ചസാ-നിത്യാശുചി-അസ്ത-ഹേതരളമുനിവടോ-നിത്യകൈ വല്യ
മൂത്തേഃ-തസ്യ-പശൂനാം-പത്വുഃ-തതപം (തപം) നജാനാസി.

അത്ഥം ഗുണമാകുന്ന കീഡയുടെ അവസാനത്തിൽ ത
ദീയമായ (ശിവനേ സംബന്ധിച്ചതായ) അംഗത്തിൽനിന്ന് സ്ര
സ്തമായി (പൊഴിഞ്ഞതായി) അവനിയിൽ നിപതിതമായ അംഗ
ത്തിൽ നിന്നും പൊഴിഞ്ഞു ഭൂമിയിൽ വീണതായ എന്നു സാരം
യാതൊന്നിനെ (ഭൂതത്തേ) ഇവിടെ മുരഹരൻ (മഹാവിഷ്ണു) ശുദ്ധി
യ്ക്കായിട്ട് ശുദ്ധയോടു നിജാംഗത്തിൽ ധരിയ്ക്കുന്നു. ഈ ഭൂതം നി

ഒൻപ വചസ്സുകൊണ്ടു നിത്യായുവിനാചിദ്രിഷ്ടെ മഹാവിഷ്ണുവും കൂടിശുദ്ധിയ്ക്കായിട്ടുധരിക്കുന്ന ഭൂതം അശുചിയാണെന്ന് നീയെ പറയുള്ളു എന്നു സാരം അല്ലയോ ചപലനായ മുനിവടോ (മുനി ബാലക) നിത്യകൈ വലുമുത്തിയായ (ശാശ്വതബ്രഹ്മസ്വരൂപനായ) ആ പശുക്കളുടെ പതിയുടെ (പശുപതിയുടെ) തത്വത്തെ (പരമാത്മത്തെ) നീ അറിയുന്നില്ല.

വൃദ്ധവൃഷഭമാണുവാഹനമെന്നതിന്നും സമാധാനം പറയുന്നു:—
ഉഷ്ണാവൃദ്ധോഽസ്തുവാഹോ നാരിപുനരിയതാഹാനിരസ്തീന്ദുമൗലേഃ
സുത്രാമായൽ പദാന്തേനിപതതിസ മസൈവാ വജ മൃഗസ്വനാഗാ-
(൯)

മാതംഗതപക്ച് ചവാസോഭവതുഭഗവതസ്തസ്യകിംതാവതാവാ?
സേവന്തേയംസമന്താൽ ധൃതമുദുളുക്രലോ ജപലാനിജ്ജരൌലാഃ
(൧൦)

അനന്വയം വൃദ്ധഃ-ഉഷ്ണ-വാഹഃ- അസ്തു-ഇയതാപുനഃ- ഇന്ദുമൗലേഃ ഹാനിഃ-ന-അസ്തി-ഹി, സുത്രാമാ- സഹസാ-ഏവ- സ്വനാഗാൽ- അവജമൃയൽ പദാന്തേ പ്രണമതാ, മാതംഗതപക്ച്-വാസഃ- ച-ഭവതു- ഭഗവതഃ-തസ്യ- താവതാ- കിംവാ, ധൃതമുദുളുക്രലോജപലാഃ നിജ്ജരൌലാഃ നാമന്താൽ-യം-സേവന്തേ.

അർത്ഥം.—വൃദ്ധനായ ഉഷ്ണാവു (കാള)വാഹം (വാഹനം) ആയിട്ടു ഭവിക്കും. ഇത്രമാത്രം കൊണ്ടാകട്ടെ ഇന്ദുമൗലിയ്ക്ക് (ശിവൻ) ഹാനി (കുറവു) ഭവിക്കുന്നില്ല. സുത്രാമാവ് (ഇന്ദ്രൻ) വേഗേനതന്നെ സ്വനാഗത്തിൽനിന്നു (തന്റെ വാഹനമായ ഐശ്വര്യത്തിൽനിന്ന്) അവരോഹണം ചെയ്തിട്ട് (ഇറങ്ങി) യാതൊരു ശിവന്റെ പദാന്തത്തിൽ പ്രണമിയ്ക്കുന്നു (നമസ്കരിക്കുന്നു) ഇന്ദ്രനു ആനയാണു വാഹനം എങ്കിലും വൃഷഭവാഹനനായ ശിവനേക്കാണു സ്വേദം വേഗത്തിൽ നമസ്കരിക്കുന്നു. അതിനാൽ ശിവനു യാതൊരു കുറവും ഇല്ല എന്നു സാരം. മാതംഗതപക്ച് (ആനത്തോൽ) വാസസ്സായിട്ടു (വസ്രുമായിട്ടു) ഭവിക്കും. ഭഗവാനായ അദ്ദേഹത്തിന് (ഐശ്വര്യാദിഷ്ഠിഗുണപൂർണ്ണനായ ശിവന്) അത്രമാത്രം കൊണ്ട് എന്തുധൃതമായ (ധരിക്കപ്പെട്ടതായ) മുദുളുക്രലാകൊണ്ടു (മാർദ്ദവമുള്ള വസ്രംകൊണ്ടു) ഉജ്വലനമായ നിജ്ജരൌലങ്ങൾ (ദേവസംഘങ്ങൾ) ചൂറിന്നു യാതൊരാളിനേ (ശിവനെ) സേവിയ്ക്കുന്നു. ശിവൻ ആനത്തോലാണു ധരിക്കുന്നത് എങ്കിലും പട്ടു മുതലായ മുദുളുവസ്രം ധരിച്ചു-ദേവന്മാരും അദ്ദേഹത്തെ സേവിയ്ക്കുന്നുണ്ട്. അതിനാൽ ആനത്തോലും മാഹാത്മ്യമുള്ളതാണു എന്നു സാരം.

ദുർവ്വിജേന്ധവസ്വരൂപേപരചിതീപുരജിത്യന്യമാഭ്രാന്തിഭാജഃ
 കേചിന്നിന്ദന്തിമന്ദാസ്ത്രിഭുവനമഹിതം മത്സരാത്തൽസ്വരൂപം.
 യദപാനൈതദപിചിത്രപ്രമുഷിതഃ ഹൃദയോനിത്യയാസ്യൈശ്വര്യശക്ത്യാ
 തതപനോഭവേത്തിസാക്ഷാൽസരസിജവസതിസ്തത്രനാരായണോപി
 (൪൯)

അനപയം കേചിത്മന്ദാഃ-ദുർവ്വിജേന്ധവസ്വരൂപേ-പരചി-
 തി-പുരജിതി-അന്യമാഭ്രാന്തിഭാജഃ മത്സരാൽ-തൽസ്വരൂപം-നി-
 ന്ദന്തി-യദപാ-ഏതൽ-ന-ചിചിത്രം-സാക്ഷാൽ സരസിജവസതിഃ-
 നിത്യയാ-അസ്വശക്ത്യാ ഏവപ്രമുഷിതഃ ഹൃദയഃ-തത്ര-തതപം-ന-
 വേത്തി-നാരായണഃ-അപി-നവേത്തി.

അത്ഥം ചില മന്ദന്മാർ (മൂഢന്മാർ) ദുർവ്വിജേന്ധവസ്വരൂപ-
 നം (ആരാലും അറിയപ്പെടാൻ കഴിയാത്ത ആകൃതിയോടുകൂടിയവ-
 നം) പരചിത്തും (പരചിൽസ്വരൂപനം) ആയ പുരജിത്തിൽ [പു-
 രാണകനിൽ) അന്യമാ ഭ്രാന്തിഭാജകളായിട്ടു (അന്യവിധത്തിലുള്ള
 ഭൂമത്തേ ഭജിക്കുന്നവരായിട്ടു) മത്സരം ഫേതുവായിട്ടു തൽസ്വരൂപ-
 ത്തേ (അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വരൂപത്തേ) നിന്ദിക്കുന്നു. അല്ലെ-
 കിൽ ഇതു് (നിന്ദിക്കുന്നതു) വിചിത്രം അല്ല (ആശ്ചര്യം അല്ല)
 സാക്ഷാൽ സരസിജവസതിയും (ബ്രഹ്മാവും) നിത്യയായ (നശി-
 ക്കാത്തതായ) ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ ശക്തിയാൽ പ്രമുഷിതഃ ഹൃദയഃ
 യായിട്ടു് (അപഹരിയ്ക്കപ്പെട്ട മനഃസ്സാടുകൂടിയവനായിട്ടു്, അവങ്കലേ ത-
 തപത്തെ അറിയുന്നില്ല നാരായണനും (മഹാവിഷ്ണുവും) അറിയുന്നി-
 ല്ല. ബ്രഹ്മാവിനും മഹാവിഷ്ണുവിനുംകൂടി പരമശിവന്റെ പരമാ-
 ത്ഥമറിയാൻ അശക്യമാരാണു പിന്നെ നീ എങ്ങിനെയാണ് അ-
 റിയുന്നതു് എന്നു സാരം.

ഗച്ഛസ്വപ്തമസ്താൽ ചപലതരവഭോ! യാസിനോപേദിതോഹം
 ഗച്ഛാമിഹാമിനാഗ്രേവദനമനുചിതാലാപമാലോകിതുംതേ
 ഇത്യുക്തപായാ വദേഷാദ്യ ചലദതിരുഷാതാവദന്തർഹിതോഭിഭൂ-
 ദപണ്ണീനീണ്ണീതിഭൂരഃസചപരമശിവഃ പ്രാദരാസീൽപ്രസീദൻ ൭൦

അനപയം- ഫേചപലതര-വഭോ! അസ്താൽ-സ്വപ്തമസ്തം-ഗ-
 ച്ഛ-(തപം)നോ-യാസി-ചേൽ-(അഹം)ഇതഃ ഗച്ഛാമി-അനുചിതാ-
 ലാപം-തേ-മുഖം-അഗ്രേ-ആലോകിതും-നഹുഹാമി-ഇതി-ഉക്തപാ-
 ഇയം- അതിരുഷാ-യാവൽ-വ്യചലൽ താവൽ-വണ്ണീ-അന്തർഹി-
 തഃ അഭൂൽ-നീണ്ണീതിഭൂരഃ-സഃ-പരമശിവഃ ച, പ്രസീദൻ-പ്രാദരാ-
 സീൽ-

അത്ഥം-അല്ലയോ ചപലതരനായ (എറ്റവും ചപലനായ)
 വഭോ!(ബ്രഹ്മചാരി) ഇതുങ്കൽ നിന്നു് (ഈ ദേശത്തുനിന്നു്) സ്വ-

മുദാമാകുംവണ്ണം (തന്റെ ഇഹപോലേ) പോയാലും-നീയാനം ചെയ്യുന്നില്ല എങ്കിൽ ഞാൻ ഇ ചിടേനിന്നു പോകുന്നു അനുചിതാലാപമായ (ഉചിതമല്ലാതെ പറയുന്ന) നിന്റെ മുഖത്തേ മുൻപിൽ ആലോകനം ചെയ്യാൻ ഇച്ഛിക്കുന്നില്ല എന്നിങ്ങനെ പറഞ്ഞിട്ട് ഇ ചരം (പാർവ്വതി) അതിരുട്ടിനാൽ (അതികോപത്താൽ) എപ്പോൾ വിചലിച്ചു (പുറപ്പെട്ടു) അപ്പോൾ-വണ്ണി (കപടബ്രഹ്മചാരി) അന്തർഹിതനായി ഭവിച്ചു (മറഞ്ഞു) നിസ്സീതിഭരനായ (ആർക്കും നിശ്ചയിക്കുന്നതൻ വിഷയമല്ലാത്തവനായ) ആ പരമശിവനും പ്രസീദനാചിട്ട് (സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നവനായിട്ട്) പ്രാദർഭവിച്ചു (പ്രത്യക്ഷനായി)

ദാസംവിലോകയപുരഃ പുരവൈരിണംമാം
 ക്രീതം തപയാസുമുഖി! സാധുതരൈസ്തപോഭിഃ
 കാന്തംവദന്തമിതിസാപ്യവലോകയന്തി
 ക്ലാന്തിവേഷോഭിരുദിതാമഖിലാം ജഹാസീൽ

66

അനപയം ഹേ സുമുഖി സാധുതരൈഃ-തപോഭിഃ-തപയാ-ക്രീതം-പുരവൈരിണം മാം-ദാസം-പുരഃ-വിലോകയന്തി-വദന്തം കാന്തം-അവലോകയന്തി-സാ-അപി-വേഷോഭിഃ-ഉദിതാം അഖിലാം-ക്ലാന്തിം-ജഹാസീൽ--

അർത്ഥം അല്പയോ സുമുഖി സാധുതരങ്ങളായ (ഏറ്റവും വിശിഷ്ടങ്ങളായ) തപസ്സുകൾ കൊണ്ടു നിന്നാൽ ക്രീതനായ (വിലയ്ക്കു വാങ്ങപ്പെട്ടവനായ) എന്നെ ദാസനായിട്ട് പുരോഭാഗത്തിൽ (മുൻപിൽ) അ ചലോകനം ചെയ്താലും (കണ്ടാലും) ഇങ്ങനെ വദനായ (പറയുന്നവനായ) കാന്തനെ അ ചലോകയന്തിയായിട്ട് (കാണുന്നവളായിട്ട്) അ ചലും വചസ്സുകൾകൊണ്ടു (മുൻ പറഞ്ഞവർക്കുകൾകൊണ്ടു) ഉദിതയായി (ഉണ്ടായതായി) അഖിലയായ ക്ലാന്തിയെ (ദുഃഖത്തേ) കളഞ്ഞു.

ആസന്നവർത്തിനി ഹരേ വിവൃതാഭിലാഷം
 മംഗാവമർനവിധൗകലിതാല്പഹാസേ,
 വ്രീഡാവിനീതി മദനവൃതിമിത്രിതാഭ്യോം
 ഗൌരീസഖീ മുഖമലോകത ലോചനാഭ്യോം

(67)

അനപയം അംഗാവമർനവിധൗ-കലിതാല്പഹാസേ=ആസന്നവർത്തിനിഹരേ വിവൃതാഭിലാഷം-ഗൌരീ-വ്രീഡാവിനീതി മദനവൃതിമിത്രിതാഭ്യോം ലോചനാഭ്യോം-സഖീമുഖം അലോകത.

അർത്ഥം അംഗാവമർനവിധൗയിൽ (ദേഹസ്पर्ശനമാകുന്ന കർമ്മത്തിൽ) കലിതാല്പഹാസനായി (ചെയ്യപ്പെട്ടതായ അല്പം ചിരി

യോടുക്രൂടിയവനായി) ആ സന്നദ്ധത്തിയായ (അടുത്തുനിൽക്കുന്നവനായ) ഹരകൽ പാർവ്വതിയുടെ ദേഹത്തെ സ്പർശിക്കുന്നതിനായി മന്ദമാസത്തോടുകൂടെ അടുത്തുനിൽക്കുന്നശിക്ഷകൻ എന്നുസാരം വിവൃതാഭിലാഷമാകുവണ്ണം (പ്രകാശിപ്പിക്കപ്പെട്ട ആഗ്രഹത്തോടുകൂടും വണ്ണം) ഗൌരീ (പാർവ്വതി, വ്രീഡയോടും (ലജ്ജയോടും) വിനീതിയോടും (വണക്കത്തോടും) മദനനോടും (കാമനോടും) വൃതിമിശ്രിതങ്ങളായ (ഇഷ്ടലബ്ധിയായ) ലോചനങ്ങൾകൊണ്ട് (കണ്ണുകൾകൊണ്ട്) സഖീമുഖത്തേ ആലോകനം ചെയ്തു (നോക്കി)

സാചൈവമാഹ, വിദിതംതദിദം തപസ്തപ,
നൈവസ്വതന്ത്രചരിതാകലകന്യകേയം
ക്ഷോണീധരോജനയിതാഹിമവാന്മുഷ്യാഃ
പാണിഗ്രഹേ പ്രണയിനാക്രിയതാം പ്രമാണം (൫൩)

അനപയം സാച-ഏവം-ആഹ-തത്-ഇദം-തപയാ-വിദിതം-ഏവ-കലകന്യകാ-ഇയം-നസ്വ-തന്ത്രചരിതാ-ഏവ-അമുഷ്യാഃ ജനയിതാ-ഹിമവാൻ-ക്ഷോണീധരഃ പ്രണയിനാ-പാണിഗ്രഹേ-പ്രമാണം-ക്രിയതാം-

അർത്ഥം അവളും ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു, ആ ഇത് (പറയാൻപോകുന്നത്, നിന്നാൽ വിദിതം ആകുന്നു, (അറിയപ്പെട്ടതാകുന്നു) തന്നെ, കലകന്യകയായ ഇവൾ സ്വതന്ത്രചരിതയല്ല. ഇവളുടെ ജനയിതാവായ (അമ്മനായ) ഹിമവാനാകുന്ന ക്ഷോണീധരം (ഹിമവാൻ പർവ്വതം) പ്രണയിയാൽ (സ്നേഹമുള്ള അങ്ങാൽ) പാണിഗ്രഹത്തിൽ പ്രമാണമാക്കി ചെയ്യപ്പെട്ടാലും ഞാൻ കലകന്യകയാകയാൽ വിവാഹം സ്വേച്ഛപോലെ ചെയ്യാൻ നിവർത്തിയില്ലാത്തതിനാൽ അച്ഛന്റെ അനുമതിവാങ്ങണം എന്നുസാരം.

ഇതിവചനമമുഷ്യാഃ ശൃണപതാതേനമുക്താ
കഥമിവഗിരികന്യാപ്രാപഗേഹം പ്രസന്നാ
അഭിമതവരലാഭം വൃക്തമാവേദയന്ത്യാ
വദനവിമലകാന്ത്യാ താതമാറ്റാദയന്തീ (൫൪)

അനപയം ഇതി-അമുഷ്യാഃ-വചാം-ശൃണപതാ-തേന-കഥമിവ-മുക്താ-ഗിരികന്യാ-പ്രസന്നാ-അഭിമത വരലാഭം-വൃക്തം-ആവേദയന്ത്യാ-വദനവിമലകാന്ത്യാ-താതം-ആറ്റാദയന്തീഗേഹം-പ്രാപ-

അർത്ഥം ഇപ്രകാരം ഇവളുടെ (പാർവ്വതിയുടെ) വചനത്തേ ശൃണവൻ ആയ (കേൾക്കുന്നവൻ ആയ) അദ്ദേഹത്താൽ (ശിവനാൽ) പണിപ്പെട്ട മുക്തയായ (മോചിപ്പിച്ചുവളായ) ഗിരികന്യാ

പ്രസന്നയായി (സന്തുഷ്ടയായി) അഭിമതവരലാഭത്തേ (അഭിമതനായ വരന്റെ ലബ്ധിയെ) വൃക്തം (സ്വപ്തം) ആകുപ്തം ആവേദയന്തിയായ (അറിയിപ്പിക്കുന്നതായ) വദനവിമലകാന്തികൊണ്ടു് (മുഖത്തിന്റെ നിർമ്മലയായ ശോഭകൊണ്ടു്) താതനേ (അമ്മന) ആഘോഷയന്തിയായിട്ടു് ഗേഹത്തേപ്രാപിച്ചു (സ്വഭവനത്തിൽവന്നു)

മുഗ്ദ്ധേഽനുമേഘലിരഥബലകുതുഹലശ്രീ
രദ്രീന്ദ്രജാപരിണയംവിധിവദപിധാതും
തത്താദൃശേന തപസാഭിവിഭാസമാനം
സന്യാസപ്തകമസൗമനസാമുനീനാം (൫൫)

അനപയം അഥ അസൗമ മുഗ്ദ്ധേഽനുമേഘലിഃ ബലകുതുഹലശ്രീഃ അദ്രീന്ദ്രജാപരിണയംവിധിവൽ-വിധാതും-തത്താദൃശേന-തപസാ-ഭിവി-ഭാസമാനം-മുനീനാം-സപ്തകം-മനസാ-സന്യാസ-

അർത്ഥം അനന്തരം ഈ മുഗ്ദ്ധേഽനുമേഘലി (ചന്ദ്രമേഘലി) ബലകുതുഹലശ്രീയായിട്ടു് (ബന്ധിയ്ക്കപ്പെട്ടകൗതുകലക്ഷ്മിയോടു കൂടിയവനായിട്ടു് അദ്രീന്ദ്രജാപരിണയത്തേ (പാർവ്വതിയുടെ വിവാഹത്തേ) വിധിപോലെ ചെയ്യാനായിട്ടു് തത്താദൃശമായ (വിശിഷ്ടമായ) തപസ്സുകൊണ്ടു് ഭ്യോവിൽ (ആകാശത്തിൽ) ഭാസമാനമായ (ശോഭിക്കുന്നതായ) മുനികളുടെ സപ്തകത്തേ (സപ്തഷ്ടികളെ) മനസ്സുകൊണ്ടു് സ്മരിച്ചു് (വിചാരിച്ചു)

യഃ സൂര്യതേഹദയപങ്കജകണ്ഠികായാ
തേനസ്തൂതാഭഗവതാസ്മരശാസനേന
തേചപ്രകാസവികസഭദനാരവിന്ദാഃ
പ്രാപുഃപ്രഭോഃ സവിനയാമനയസ്സമീപം (൫൬)

അനപയം യഃ-ഹദയപങ്കജകണ്ഠികായാം-സൂര്യതേ-സ്മരശാസനേന തേന-ഭഗവതാ-സ്തൂതാഃ തൈ-മനയഃ ചവികസഭദനാരവിന്ദാഃ സവിനയാഃ പ്രഭോഃ സമീപം-പ്രാപുഃ

അർത്ഥം യാവനോരുത്തൻഹദയപങ്കകണ്ഠികയിൽ (മനസ്സാകുന്ന തമരപ്പൂവിന്റെ ഉള്ളിൽ) സൂരിയ്ക്കപ്പെടുന്നു യാതൊരു ശിഖനേ ആണു സലലമഹാഷികളും വിചാരിക്കുന്നത് ആ സ്മരശാസനനായ ഭഗവാനാൽ സ്തൂതമായ (വിചാരിയ്ക്കപ്പെട്ട) രായ ആ മുനികളും (സപ്തഷ്ടികളും) വികസഭദനാരവിന്ദന്മാരായി (വികസിച്ചുവരുന്ന മുഖപത്മങ്ങൾക്കുടിയവരായി) സവിനയന്മാരായിട്ടു് (വിനയത്തോടുകൂടിയവരായിട്ടു്) പ്രഭുവിന്റെ (ശിഖന്റെ) സമീപത്തേപ്രാപിച്ചു.

ആയാതാനന്ദതാൻമുനീനതിമുദാസംഭാഷ്യസംഭാവിത-
 സ്തൈരപ്യാദരമേദരാണികശലപ്രശ്നാനികർച്ചന സൗ
 അസ്താംസ്തപത്സുരണാഗതാനയിവിഭോ! ശാധീതിതൈരത്ഥി (തഃ)

സന്ദേശാനനപങ്കജപത്രിപതിസ്താനുചിവാന്മാദിമാൻ (തഃ)

അനപയം- അഥ-സഃ- അസൗ- പത്രിപതിഃ- ആയാതാൻ-
 താൻ മുനീൻ-അതിമുദാ-സംഭാഷ്യ-തൈഃ-അപിസം-ഭാവിതഃ ആ
 ദരമേദരാണി-കശലപ്രശ്നാനി-കർച്ചൻ-അയിവിഭോ- തപത്സുരണാ
 ഗതാൻ അസ്താം- ശാധിതൈഃ- അത്ഥിതഃ സന്ദേശാനനപങ്ക
 ജഃ-ആദിമാൻ- -താൻ- ഉചിവാൻ.

അത്ഥം-അനന്തരം ആ ഈ പത്രിപതി (ശിവൻ) ആയാത
 ന്നാരായ(വന്നവരായ)ആ മുനികളെ അതിമുന്തോടുകൂടെ(ഏറ്റവും
 സന്തോഷത്തോടുകൂടെ) ബഹുമാനിച്ചിട്ട് അവരാരും (മഹാഷ്ടിക
 ളാലും സംഭാവിതനായി (ബഹുമാനിയ്ക്കപ്പെട്ടവനായി) ആദരമേദ
 രങ്ങളായ (ആദരപൂർവ്വങ്ങളായ) കശലപ്രശ്നങ്ങളേ കർച്ചനായി
 (ചെയ്യുന്നവനായി)അല്ലയോ വിഭോ, തപത്സുരണാഗതന്മാരായ(അ
 ങ്ങളു വിചാരിയ്ക്കയാൽ വന്നവരായ) ഞങ്ങളെ ശാസിച്ചാലും (ഞങ്ങ
 ളെ വിചാരിച്ചതിനുള്ള കാര്യം അരുളിച്ചെയ്താലും) എന്നിങ്ങനെ
 അവരാൽ അത്ഥിതനായി (പ്രാത്ഥിയ്ക്കപ്പെട്ടവനായി) സന്ദേശാനന
 പങ്കജനായിട്ട് (പുഞ്ചിരിയോടുകൂടിയ മുഖപങ്കജത്തോടുകൂടിയവ
 നായിട്ട്) ആദിമന്മാരായ (ആദിഭൂതന്മാരായ) അവരോട് (സപ്ത
 ഷ്ടികളോട്) ഉചിവാനായി (പറഞ്ഞു)

പാർവ്വത്യാഃ പരിചയ്യാ പ്രഥമതഃപശ്ചാത്തപശ്ചയ്യാ
 പ്രീതിഃകാപ്യഭിതാഹൃദിപ്രണയതാമാപാദ്യതേസാസ്മൃതം
 സുത്രാമപ്രമുഖാശ്ചതൽപരിണയം സമ്പ്രാത്ഥയന്തേസുരാ
 സ്താദിക്താരകമാരകസ്യതനയസുവാപ്തയേസതപരാഃ (ഭവ)

അനപയം- പ്രഥമതഃപാർവ്വത്യാഃ- പരിചയ്യാ- പശ്ചാത് -
 തപശ്ചയ്യാ-ഹൃദി-ഉഭിതാ-കാപി-പ്രീതിഃ-സാസ്മൃതം-പ്രണയതാം
 ആപാദ്യതേ, സുത്രാമപ്രമുഖാഃ-സുരാഃ- ച-സതപരാഃ-താദിക്താരക
 മാരകസ്യ-തനയസ്യ- അവാപ്തേ-തൽ പരിണയം-പ്രാത്ഥയന്തഃ.

അത്ഥം-പ്രഥമം പാർവ്വതിയുടെ പരിചയ്ക്കൊണ്ടും (ശുശ്രൂ
 ഷ്ശകൊണ്ടും, പിന്നീട് തപശ്ചയ്ക്കൊണ്ടും ഹൃത്തിൽ മനസ്സു ഉ
 ഭിതമായ(ഉണ്ടായതായ) ഒരു പ്രീതി (സന്തോഷം)ഇപ്പോൾ പ്രണയ
 തയ(സ്നേഹത്തോടുകൂടി)പ്രാപിയ്ക്കുന്നു-എന്നിങ്ങനെ പാർവതിയിൽ അത്യ
 ന്തം സ്നേഹം ഉദിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നുസാരം. സുത്രാമപ്രമുഖന്മാരായ
 (ഇവൻ മുതലായ സുരന്മാരും സതപന്മാരായ) (സഭത്തോടുകൂ

ദിയവരായിട്ട്) താദൃക് താരകമാരകനായ (അപ്രകാരമുള്ള താരകാ സുരനേക്കൊല്ലുന്നവനായ) തനയന്റെ പുത്രന്റെ (അവാപ്തിയായിട്ട്) (പ്രാപ്തിയായിട്ട്) തൽ പരിണയത്തേ (അവളുടെ=പാർവ്വതിയുടെ) വിവാഹത്തേ പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു.

വിപന്നായാംസത്യാം വിഷയസുഖവാർത്താപിചമയാ
പരിത്യക്താസസ്രുത്യപരമിവചാഭാതിഹൃദയം
പ്രിയാസൈവോത്തമതാമിമഗിരിനികേതേയ്ര വമിനം
തദേതൽസുവൃക്തം സഹരതിചസമാധൗമനസിമെ (൫൯)

അനപയം-സത്യാം-വിപന്നായാം-വിഷയസുഖവാർത്താ-അപിച-മയാ-പരിത്യക്താ-സംപ്രതി-ഹൃദയം-അപരം-ഇവ-ആഭാതിച-സാപ്രിയാ-ഏവ-ഹിമഗിരിനികേതേ-ഇയം. ഉൽഭൂതാധ്രവംതൽ ഏതൽ സമാധൗ മേ മനസി സുവൃക്തം സഹരതി ച

അർത്ഥം-സതി (സതീദേവി) വിപന്നയായിരിക്കുമ്പോൾ (മരിച്ചപ്പോൾ) യോഗാഗ്നിയിൽ ദഹിച്ചപ്പോൾ എന്നുസാരം. വിഷയസുഖവാർത്തയും (വിഷയസുഖത്തിന്റെ വാർത്തയുമാകൂടി) എന്നാൽ പരിത്യക്തയായി (ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ടതായി, ഇപ്പോൾ ഹൃദയം (മനസ്സ്) അപരമെന്നപോലെ തോന്നുകയും ചെയ്യുന്നു. ആ പ്രിയതന്നെ (സതീദേവതയെന്ന) ഹിമഗിരിനികേതത്തിൽ (ഹിമവാന്റെ ഭവനത്തിൽ) ഇപളായിട്ട് (പാർവ്വതിയായിട്ട്) ഉൽഭൂതയായി (ഉണ്ടായി) നിശ്ചയം ആ ഇത് എന്നെ മനസ്സിൽ വൃക്തമായിട്ട് തോന്നുകയും ചെയ്യുന്നു.

ഗതപാതദ്വഗൃഹമദ്രിപതേസ്തദീയാം
പത്രിംയ'മാവിധിവൃണദ്ധപമമുമഭതേം
കർത്തവ്യമനുഭവികൃത്യമിഹാസ്തിയത്തൽ
സ്തിഗ്ലോഷുബ്ധസുഷുഭവർസുഭരോഷ്ഠിതോയം. ൬൦

അനപയം തൽ (യുയം) അദ്വ-അദ്രിപതേഃ-ഗൃഹം-ഗതപാ-മഭതേം-അമു-തദീയാം-പത്രിം-യഥാവിധി-വൃണദ്ധപം-ഇഹയത്-കർത്തവ്യം-അനൃത്-കൃത്യം-അപി-അസ്തി-തൽ--സ്തിഗ്ലോഷുബ്ധസുഷു-ഭവൽസു-അയം-ഭരഃ അഷ്ഠിതഃ

അർത്ഥം അതുഹേതുവായിട്ട് നിങ്ങൾ അദ്രിപതിയുടെ (ഹിമവാന്റെ) ഗൃഹത്തെ പ്രാപിച്ചിട്ട് എന്നില്ലവേണ്ടി ഇവനോട് (ഹിമവാനോട്) തദീയയായ പത്രിയേ (പാർവ്വതിയെ) വരിച്ചാലും (അപേക്ഷിച്ചാലും) ഇതിങ്കൽ യാതൊന്നിനാൽ കർത്തവ്യമായി (ചെയ്യേണ്ടതായി) അനൃതമായ കൃത്യവും (മറുകാര്യവും) ഭവിക്കുന്നു. അതിനാൽ സ്തിദ്ധന്മാരും (സ്നേഹമു

ഉത്തരം: ബന്ധുക്കളും ആയ ഭവാനാരിൽ(നിങ്ങളിൽ) ഈ ഭാരം അർപ്പിതമായി(വയ്ക്കപ്പെട്ടു)വേറെയും കാര്യംസാധിക്കേണ്ടതായിട്ട് ഉത്തരിനാൽ ഹിമവാനോടുപ്രതിയെ യാചിക്കുക എന്നുകാര്യം നിങ്ങളിൽ ചുമതലപ്പെടുത്തി എന്നുസാരം.

ദൃഷ്ടപാതമദ്രിമവഗമ്യസമസ്തമത്ം

മന്ത്രൈവചാസ്മന്നചിരേണസമാഗമോഃ

ഇത്ഥംവദൻപ്രഥമമാപനിവാസമീശ-

സ്തേ ചാപിജഗ്മുരഥഹൈമവതംനികേതം. സൃപ

അനവധം - തം - അദ്രിം - ദൃഷ്ടപാതമസ്തം - അത്ഥം - അവഗമം - അത്ര - ധ്വവനചിരേണവഃസമാഗമഃ ച - അസ്മ - ഇതി - ഇതശഃവദൻ - പ്രഥമം - നിവാസം - ആപ - തേ - അപി - ച - ഹൈമവതം - നികേതം - ജഗ്മുഃ.

അത്ഥം - ആ അദ്രിയെ (ഹിമവാനെ)ക്കണ്ടു സമസ്തമായ അത്ഥത്തെ (കാര്യത്തെ)അറഞ്ഞിട്ട് ഇ ചിടെത്തന്നെ വേഗത്തിൽ നിങ്ങളുടെ സമാഗമം (ചേർച്ച) ഭവിക്കട്ടെ (സകലകാര്യവും അറിഞ്ഞു ഇ ചിടെ വരണം) എന്ന് ഇതശൻ (ശിവൻ) വദനായിട്ട് (പരയുന്നവനായിട്ട്) പ്രഥമംനിവാസത്തെ (സ്വഭവനത്തെ) ഗമിച്ചു. അവരും (സപ്തർഷികളും)ഹൈമവതമായ (ഹിമവാനേ സംബന്ധിച്ചതായ) നികേതത്തെ (ഭവനത്തെ) ഗമിച്ചു.

ജ്യോതിർമ്മയമുനിഗണം പുരതോവലോക്യ

ചേതഃപ്രമോദപരതന്ത്രമസൗഭധാനഃ

അർദ്ധ്വാദിദാനകൃതമാനനമാനതാത്ഥാ

ബലാഞ്ജലിർവചനമദ്രിപതിർബഭോഷേ. സൃപ

അനവധം - ജ്യോതിർമ്മയം - മുനിഗണം - പുരതഃ - അപലോക്യ - പ്രമോദപരതന്ത്രം - ചേതഃ - ഭധാനഃ - അസൗഭ - അദ്രിപതിഃ - ആനതാത്ഥാ - ബലാഞ്ജലിഃ - അർദ്ധ്വാദിദാനകൃതമാനനം - വചനം - ബഭോഷേ.

അത്ഥം - ജ്യോതിർമ്മയമായ (തേജോരൂപമായ)മുനിഗണത്തെ പുരോഭാഗത്തിൽ കണ്ടിട്ടു പ്രമോദപരതന്ത്രമായ (സന്തോഷാധീനമായ) ചേതസ്സിനെ (മനസ്സിനെ) ഭധാനനായ (ധരിക്കുന്നവനായ) ഈ അദ്രിപതി (ഹിമവാൻ ആനതാത്ഥാവായി (നമ്രശരീരനായി ബലാഞ്ജലിയായിട്ട് (ബന്ധിക്കപ്പെട്ട കൂപ്പുകൈയോടുകൂടിയവനായിട്ട്) അർദ്ധ്വാദിദാനകൃതമാനനമാകാണും (അർദ്ധ്വാദിയുടെ ദാനംകൊണ്ടു ചെയ്യപ്പെട്ട പൂജയോടുകൂടുംവണ്ണം) അർദ്ധ്വാദികൊടുത്തു പൂജിച്ചിട്ട് എന്നുസാരം. വചനത്തേ പറഞ്ഞു.

അദ്യപ്രജപലതിപ്രദക്ഷിണശിഖോവൈശ്വാനരോമേചിരാ-
ദദ്യപ്രാകതനജനജാമതപോവല്ലിപ്രസുതേഫലം
അദ്യസ്വസ്തിനിപ്രവാഹപതനസ്യാരദ്യതേമംഗലം
യദ്യഷ്ടൽപദരേണസംഗമവശാൽപുതാമമൈതേഗൃഹാഃ നന

അനപയം - അദ്യമേവൈശ്വാനരഃ - പ്രദക്ഷിണശിഖഃ ചിരം
ൽപ്രജപലതി - അദ്യ - പ്രാകതനജനജാമതപോവല്ലി - ഫലം - പ്ര
സുതേ - അദ്യ - സ്വസ്തിനിപ്രവാഹപതനസ്യാരദ്യതേമംഗലം - ആരദ്യതേ-
യൽ - ഏതേ - മമഗൃഹാഃ - യഷ്ടൽപദരേണസംഗമവശാൽ - പുതാഃ

അത്ഥം - ഇപ്പോൾ എന്റെ വൈശ്വാനരൻ (ഹോമംഗി)
പ്രദക്ഷിണശിഖനായിട്ട് (പ്രദക്ഷിണയായ ജപാലയോടു കൂടിയവനാ
യിട്ട്) വളരെക്കാലം ജപലിക്കുന്നു. ഇപ്പോൾ പ്രാകതനജനജയായ
(പൂർവ്വജന്മത്തിൽ ജനിച്ചതായ) തപോവല്ലി (തപസ്സാകുന്ന വല്ലി)
ഫലത്തെ പ്രസവിക്കുന്നു (ഫലിക്കുന്നു). ഇപ്പോൾ സ്വസ്തിനി
പ്രവാഹപതനത്തിന്റെ (ആ കാശഗംഗയുടെ പ്രവാഹം പതിച്ചതി
ന്റെ) മംഗലം ആരംഭിക്കപ്പെടുന്നു: - ആ കാശഗംഗ പതിച്ചതു
പോലെ മംഗലമുണ്ടാകുന്നു എന്നുസാരം. യാതൊന്നിനാൽ ഏ
ന്റെ ഈ ഗൃഹങ്ങൾ യഷ്ടൽപദരേണസംഗമവശം ഹേതുവായിട്ട്
(നിങ്ങളുടെ കാലുകളിലെ പൊടി ചേരുകയാൽ) പുതങ്ങളായി (ശു
ദ്ധങ്ങളായി) നിങ്ങൾ ആഗമിക്കുകനിമിത്തം അഗ്നി ജപലനാദിമം
ഗലങ്ങൾ ഉണ്ടാകുന്നു എന്നുസാരം.

ആഗമോഭവതാംനനം-മാമകൈപുണ്യസഞ്ചയൈഃ
ആചാരഇതിപുഷ്പാമി കേവലംകാരണാന്തരം. നന്ദ.

അനപയം - ഭവതാം - ആഗമഃ - മാമകൈഃ പുണ്യസഞ്ചയൈഃ
നനം ആചാരഃ - ഇതികേവലം - കാരണാന്തരം - പുഷ്പാമി.

അത്ഥം - ഭവതാരുടെ ആഗമം (വരവ്) മാമകങ്ങളായ (എ
ന്നേസംബന്ധിച്ചവയായ) പുണ്യസഞ്ചയങ്ങൾ (പുണ്യസമൂഹ
ങ്ങൾ) കൊണ്ടാകുന്നനിശ്ചയം. ആചാരമാകുന്നു എന്നതിനാൽ കേ
വലമായ (മുഖ്യമായ) കാരണാന്തരത്തേ (അന്യകാരണത്തെ) പൂ
ഷ്പിക്കുന്നു (ചോദിക്കുന്നു). നിങ്ങൾ വന്നത് എന്റെ പുണ്യംകൊ
ണ്ടാണെങ്കിലും പ്രധാനമായ കാരണം വല്ലതും ഉണ്ടോ എന്നുചോദി
ക്കുന്നതു ലോകസ്വഭാവമാകയാൽ നിങ്ങൾ വന്നകാരണം എന്താ
ണെന്ന് അറിയാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു എന്നുസാരം.

ഇത്ഥംഗിരീദ്രസ്യഗിരാംവരാമെ-
വകതുംനിയുകേതാ നയനൈപരേഷാം.

ഈഷത്സ്തിതാലംകൃതവക്ത്രചന്ദ്രോ-
വചചവസിഷോഭാവാൻസ്യഗാഭീൽ.

അനപയം...ഇതഥംഗിരീന്ദ്രസ്വ - ഗിരാം വിരാമേ-ചരേഷാം-
നയനൈവകതാം-നിയുക്തഃവസിഷ്ടഃ -ഭഗവാൻ-ഇരഷൽസ്തിതാലം
കൃതവക്ത്രചന്ദ്രഃ-വാചം-ന്യഗാഭീൽ.

അർത്ഥം - ഇപ്രകാരമുള്ള ഗിരീന്ദ്രന്റെ ശീരുകളുടെ (വാക്കുകളുടെ) വിരമത്തിൽ (അവസാനത്തിൽ) പരമാരുടെ (അന്യന്മാരുടെ) നയനങ്ങളാൽ (കണ്ണുകളാൽ) നിയുക്തനായിട്ട് (പ്രേരിക്കപ്പെട്ടവനായിട്ട്) കണ്ണിന്റെ സംജ്ഞകൊണ്ട് അന്യന്മാർ സൂചിപ്പിച്ചിട്ട് എന്നുസാരം. വസിഷ്ഠനായ ഭഗവാൻ ഇരഷൽസ്തിതാൽ അലങ്കരിക്കപ്പെട്ട മുഖചന്ദ്രനോടുകൂടിയവനായിട്ട് വാക്കിനെ പറഞ്ഞു.

ആഗന്തവ്യോഹതഹതഭജാമാലയഃപുണ്യഭാജാ-

മാഗോരാശിക്ഷപണവിധയേകേവലംതപാദുശാനാം||

അപ്യസ്താകംപുനരപഗതൈഃപുനഃപുനഃകാർത്ത്യം

മത്തസ്തൽതപംശ്രൗണകലഗിരേ!പ്രാത്ഥനീയംതപയാപി നൃണ

അനപയം - ഹതഹതഭജാം-പുണ്യഭാജാം-തപാദുശാനാം- ആലയഃ-ആഗോരാശി-ക്ഷപണവിധയേ-അഗന്തവ്യഃ-കേവലം-അപി അസ്താകം-ഉപഗതൈഃപുനഃപുനഃ-കാർത്ത്യം- ച-വിദ്യതേ- ഹേകലഗിരേ!തപയാ-അപി-പ്രാത്ഥനീയം-തൽ-(തപം)മത്തഃ- ശ്രൗണ.

അർത്ഥം...ഹതഹതഭജകളും (ആജ്ഞാദികൊണ്ട് അഗ്നിയെ പ്രീണിപ്പിച്ചവരും) പുണ്യഭാജകളും(പുണ്യവന്മാരും)ആയ തപാദുശന്മാരുടെ (നിന്നെപ്പോലെയുള്ളവരുടെ) ആലയം-ആഗോരാശി ക്ഷപണവിധിക്കായിട്ട്(അപരാധസമൂഹത്തിന്റെനാശകർമ്മത്തിനായിട്ട്)ആഗന്തവ്യമാകുന്നുതന്നെ(ആഗമിക്കപ്പെടാൻ യോഗ്യമാകുന്നു) പുണ്യവാനുമായ നിങ്ങളെപ്പോലുള്ളവരുടെ ഭവനത്തിൽ വരാതെ ഇരുന്നാൽ അതുതന്നെ അപരാധമാണ്. അതുകൊണ്ട് കാർത്യമില്ലെങ്കിലും നിങ്ങളുടെ ഭവനത്തിൽ വന്നുചേരേണ്ടത് അത്യാഗ്രഹമാണ് എന്നുസാരം. അപ്രകാരമെങ്കിലും ഞങ്ങളുടെ ഉപഗതിയിൽ ആകട്ടെ (വരവിൽആകട്ടെ) അന്യമായകാർത്യവും അറിയപ്പെടുന്നു. (ഞങ്ങൾ വന്നതിനു വിശേഷാൽ കാർത്യമുണ്ട് എന്നു സാരം. അല്ലയോ കലഗിരേ! നിന്നാലും പ്രാത്ഥനീയമായ (പ്രാർത്ഥിക്കാൻ യോഗ്യമായ) അതിനെ (അക്കാര്യത്തെ) അങ്ങ് എങ്കൽനിന്നും ശ്രവിച്ചാലും. ഞങ്ങൾ പറയാൻ പോകുന്നകാർത്യം അങ്ങും ആഗ്രഹിക്കേണ്ടതുതന്നെ ആകുന്നു എന്നു സാരം.

യസ്തന്നീശപരനാമശാശ്വതമനന്ത്യാപശ്രുയംവർത്തതേ
യുൽപാദാഞ്ചൈവപ്രഹാരഭൂതിശ്ചണ്ഡാപിണ്ഡായുധഃ

യൽസൃതിന്നിട് ലാൽസരോരുഹഭവസ്സോമാൽപുഡാമണി
ജ്ജാമാത്രപമപേക്ഷതേതവജഗൽസപാമീസഭേവസ്സയം നൃപം

അനപയം — യസ്മിൻ-ശാശ്വതം-ഈശ്വരനാമ-അനന്യാപ
ത്രയം-വർത്തതേ ചണ്ഡ-അഹ-ഭണ്ഡായുധ-യൽപാദാംബുരുഹ-
പ്രഹാരഭൂതിഃ- സരോരുഹഭവഃ- നിടിലാൽ- യൽസൃതിഃ-ബഭ്രുവ-
സ്സോമാൽപുഡാമണഃ-ജഗൽസപാമീ-സഃ-ഭേവഃസ്വയം-തവ-ജ്ജാ-
മാത്രപം അപേക്ഷതേ.

അർത്ഥം — യാതൊരാളിൽ ശാശ്വതമായ (നശിക്കാത്തതായ)
ഈശ്വരനാമം (ഈശ്വരനെന്നുള്ള നാമം) അനന്യാപത്രയമായിട്ടു
(യേതൊരാളിന്റെ ആത്രയമില്ലാതെ) സ്വഭാവേനതന്നെ എന്നുസാ-
രം.. വർത്തിക്കുന്നു (സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു) ചണ്ഡനാണെങ്കിലും ക്രൂര-
നാണെങ്കിലും) ഭണ്ഡായുധൻ (അന്തകൻ) യാതൊരാളിന്റെ താമര-
പ്പൂഃപാലരിക്കുന്നപാദത്തിന്റെ പ്രഹാരത്താൽ (അടിച്ചാൽ) ഭൂതിതാ-
നായി (നശിപ്പിക്കപ്പെട്ടവനായി) സരോരുഹഭൂതിന്റെ (ബ്രഹ്മാവി-
ന്റെ) (നിടിലത്തിൽനിന്നു) നെറ്റിയിൽനിന്നു) യൽസൃതി (യാതൊരാ-
ളിന്റെ) ജന്മഭൂമിപ്പൂ. സോമാൽപുഡാമണിയും (ചന്ദ്രക്കലാഭരണനും)
ജഗൽസപാമിയും ആയ ഭേവൻ (പരമശിവൻ) താനേ അങ്ങയുടെ ജാ-
മാത്രപത്തെ (പുത്രിയുടെ ഭർത്താവത്തേ) അപേക്ഷിക്കുന്നു. ശാ-
ശ്വതബ്രഹ്മമൂർത്തിയും അന്തകന്റെ അന്തകനും ബ്രഹ്മാവിന്റെ
നെറ്റിയിൽനിന്നു ജാതനും സകലലോകസ്വപാമിയുമായ ശിവൻ
അങ്ങയുടെ പുത്രിയെ വിവാഹംചെയ്യണമെന്നു ആഗ്രഹിക്കുന്നു
എന്നുസാരം.

കൈലാസാചലശൃംഗമംഗലമഹാമാണിക്യസിംഹാസനേ
ഗീർവാണൗലകരിടകോടിലിഖിതശ്രീപാദപീഠാഞ്ചിതേ
ആസീനാമനുരാഗരൂഷിതഹൃദംഭോജസ്യശംഭോരിമാ-
മങ്കേവീക്ഷ്യസുതാമവാപ്ലവ്വിദശോഭാനന്ദമവ്യാഹതം- നൃപ

അനപയം — ഗീർവാണൗലകരിടകോടിലിഖിതശ്രീപാദപീ-
ഠാഞ്ചിതേ — കൈലാസാചലശൃംഗമംഗലമഹാമാണിക്യസിംഹാസ-
നേ-അനുരാഗരൂഷിതഹൃദംഭോജസ്യ-ശംഭോഃ-അങ്കൈ-ആസീനാം-
-ഇ ഷം-സുതാം-വീക്ഷ്യദശോഃസവ്യാഹതം-ആനന്ദം അവാപ്ലവി

അർത്ഥം ഗീർവാണൗലകരിടകോടിലിഖിതശ്രീപാദപീഠാ-
ഞ്ചിതകോടയാൽ (കാപിടാഗ്രത്താൽ) ലിഖിതമായ (ഉറസ്സായ) ശ്രീപാ-
ദപീഠം കൈണ്ടു അഞ്ചിതമായ (മുന്നോറ്റമായ) ഭേവസംഘങ്ങളു-
ൾ മസ്തകകന പാദപീഠത്തോടുകൂടിയ പുണ്യസ്ഥാനം. കൈ-
ലാസാചലശൃംഗമംഗലമഹാമാണിക്യസിംഹാസനത്തിൽ (കൈ-
ലാസപർവ്വതത്തിലെ മംഗലമായ മഹാമാണിക്യസിംഹാസന

ത്തിൽ) അനുരാഗരൂപിതപ്രഭുഭോജനായ (അനുരാഗത്താൽ വ്യാപ്തമായ ചിത്തപത്മത്തോടുകൂടിയ (മനസ്സിൽ അനുരാഗമുള്ളവനായ) ഏകസാരം. ശംഭുവിന്റെ (ശിവന്റെ) അങ്കത്തിൽ (മടിയിൽ) ആസീനയായ (ഇരിക്കുന്നവളായ) ഈ സുതയെക്കണ്ടിട്ട് ഭൂക്കുകൾക്ക് (കണ്ണുകൾക്ക്) അദ്യോഹതമായ (സമ്പൂർണ്ണമായ) ആനന്ദത്തേ പ്രാപിച്ചാലും,

ഭാതാതപംകലഭൂധരഃസുരക്ഷലാലങ്കാരഹീരാങ്കരോ,
ദേയാവിശ്വവധുവിഭൂഷണമണിഃപൂത്രീചതേപാവതീ,
ആഭാതാസ്വയമീശപരസ്രീജഗതാംസോമാർദ്ധപുഡാമണിഃ,
സപ്തൈരവയംപുനഃ പ്രതിഭവഃ കിംവാത്രനശ്യാഘൃതേ,
(നന്)

അനപയം—സുരക്ഷലാലങ്കാരഹീരാങ്കരഃ—കലഭൂധരഃ—തപം—ഭാതാ—വിശ്വവധുവിഭൂഷണമണിഃ—തേ—പുത്രീചാപാവതീ—ദേയാ—ത്രിജഗതാം ഈശ്വരഃസോമാർദ്ധ പുഡാമണിഃസ്വയംആഭാതാ—ഏതേ വയം—സപ്ത—ചപുനഃ—പ്രതിഭവഃ—അത്ര—കിംവാ—നശ്യാഘൃതേ.

അർത്ഥം—സുരക്ഷലങ്ങൾക്ക് അലങ്കാരമായ വജ്രമുഖ്യംകലഭൂധരവും (കലപവർത്തവും) ആയനീദാതാവായ (കൊടുക്കുന്നവനായ) വിശ്വവധുക്കൾക്ക് (ലോകത്തിലുള്ള സ്രീകൾക്ക്) അലങ്കാരരത്നവും അങ്ങയുടെ പുത്രിയും ആയ പാവതിദേയയാകുന്നു (കൊടുക്കപ്പെടാൻ യോഗ്യയാകുന്നു) ത്രിജഗത്തുകൾക്ക് (മൂന്നുലോകങ്ങൾക്ക്) ഈശ്വരനായ സോമാർദ്ധപുഡാമണി (ചന്ദ്രപുഡൻ) താനേ ആഭാതാവായ (സ്വീകരിക്കുന്നവൻ ആകുന്നു) ഈ ഞങ്ങൾ ഏഴുപേരും പിന്നീട് പ്രതിഭൂക്കളാകുന്നു (മദ്ധ്യസ്ഥന്മാരാകുന്നു) ഇതുകൾ എന്തുശ്ലാഘിക്കപ്പെടുന്നില്ല. കൊടുക്കുന്ന ആൾക്ക് വംശശുദ്ധിയും വധുവിന്ന് അനല്പസൗന്ദര്യവും സ്വീകരിക്കുന്ന ആൾക്ക് സർവ്വലോകാധിപത്യവും ഞങ്ങളുടെ മദ്ധ്യസ്ഥതയും ഉള്ളപ്പോൾ അങ്ങയുടെ പുത്രിയേ ശിവൻ കൊടുക്കുന്നതായാൽ എല്ലാം ശ്ലാഘ്യമാണ് എന്നുസാരം.

വാണീമിമാമനിശമ്യമുനേരുഭാരാം

ക്ഷോണീധരഃ സപദീമേദരമോദഭാരഃ

മേഘാമുഖം ധമ ലോകൃചാപ്രസാദം

വ്യാഗ്രമേതലിരാതി ചാമുദാജഹാര. (൦൦)

അനപയം—അപക്ഷോണീധരഃ—മുഖഃ—ഉഭാരാം ഇമാം—വാണീം നിഗമ്യസരദീ മേദരമോദഭാരഃ—സപ്രസാദം മേഘാമുഖം—ച—അപലോകൃ—വ്യാഗ്രം—മേഘഃ—ഇതിപാമം ഉഭാജഹാര—

അർത്ഥം—അപക്ഷോണീധരഃ (ചിമപൻ) മുനിയു

ടെ ഉദാരമായ (ചമരിയായ) ഈ ചാണിയെ (വാക്കിനെ) നിശ്ചയനം ചെയ്തിട്ട് (ചേർത്തിട്ട്) മേറ്റുമാന (വെട്ടിച്ചതായ) മോദദാരത്തോടു (സന്തോഷാധികൃത്തോടു) കൂടിയവനായി, സപ്രസാദമായ സന്തോഷത്തോടുകൂടിയ മേനാമുഖത്തേയും അവലോകനം ചെയ്തിട്ട് (നോക്കിട്ട്) വ്യാനമുതലിയായിട്ട് (ശിരസ്സ് കുനിച്ചിട്ട്) ഇപ്രകാരം വാക്കിനെ ഉദാഹരിച്ചു (പറഞ്ഞു).

ഉദോഡം. മിച്ഛതി ജഗൽപതിരിന്ദുച്ഛഡഃ
പുത്രീ ച മേ സമുദയന്നവയൈശവനേയഃ
സപ്താപി യുയമുഷയഃ സമുപാഗതാസ്തൽ
സംയോജനായ ച കിമത്ര വിചാരണീയഃ॥

൭൧

അനന്തം—ജഗൽപതിഃ ഇന്ദുച്ഛഡഃ- ഉദോഡം- ഇച്ഛതി- മേ-ഇയം-പുത്രീ-ച-സമുദയന്നവയൈശവനാ-; സപ്ത-ഋഷയഃ-യുയം-സമുപാഗതാഃ-, തൽ-അത്ര -സംയോജനായ -കിം-വിചാരണീയഃ,

അർത്ഥം—ജഗൽപതിയായ (ലോകനാഥനായ) ഇന്ദുച്ഛഡൻ (ചന്ദ്രക്കലാരേണനായ ദേവൻ) ഉദോഡം ചെയ്യാനായിട്ട് (വിവാഹം ചെയ്യാനായിട്ട്) ഇച്ഛിക്കുന്നു (ആഗ്രഹിക്കുന്നു) എന്റെ ഈ പുത്രിയും (പാർവ്വതിയും) സമുദയത്തായ (ഉദിച്ചതായ) നവയൈവനത്തോടുകൂടിയവളാകുന്നു) സപ്തർഷികളായ നിങ്ങളും സമുപാഗതന്മാരായി (പ്രാപ്തന്മാരായി) അതിനാൽ ഇതിൽ (ഈ വിവാഹകാര്യത്തിൽ) (സംയോജനത്തിനായി എന്തു വിചാരണീയമാകുന്നു (വിചാരിക്കാൻ യോഗ്യമാകുന്നു) വരന്റെ യോഗ്യതയും പുത്രിയുടെ യൈവനാവസ്ഥയും യോഗ്യന്മാരായ നിങ്ങൾ വന്നുപറകയാലും ഈവിവാഹകാര്യത്തിൽ വിചാരിക്കേണ്ടതായിട്ട് ഒന്നും ഇല്ല എന്നു സാരം.

ഏതാവഃഭവ സ വദൻ മുദിതഃ കുമാരീ-
മാഹുരയ താവദനന്താ വിനയാനതാങ്ഗ്യ-
ഏഷാ മഹേശ്വരവധൂനമതിതി തേഷാ
മഗ്രാഹമച്ചരണപങ്കജമഗ്രിമാണാം

൭൨

അനന്തം—ഏതാവത്ഏവ-വദൻ-സഃ മുദിതഃ-താവത് കുമാരീം-ആഹുരയ-ഏഷാ-മഹേശ്വരവധൂഃ-നമതി-ഇതി അഗ്രിമാണാം-തേഷാം-ചരണപങ്കജ-അഗ്രാഹമത്

അർത്ഥം—ഇതുമത്രംതന്നെ വദൻ (പറയുന്നവൻ) ആയ അവൻ (ഹിമവാൻ) മുദിതനായിട്ട് (സന്തുഷ്ടനായിട്ട്) അപ്പോൾ കുമാരിയെ വിളിച്ചിട്ട് വിനയാനതാങ്ഗിയായ (വണക്കംകൊണ്ടു നമ്രമായ ശരീരത്തോടുകൂടിയ) ഇവളെക്കൊണ്ടു (പാർവ്വതിയെക്കൊണ്ടു)

ഇതാ മഹേശ്വരവധു നമിക്കുന്നു എന്നിങ്ങനെ അഗ്രിമന്മാരായ (ശ്രേഷ്ഠന്മാരായ) അവരുടെ (സപ്തഷ്ഠികളുടെ) ചരണപങ്കജത്തെ (പാദപത്മത്തെ) ഹരിപ്പിച്ചു (പിടിപ്പിച്ചു) പാർവ്വതിക്കൊണ്ടു സപ്തഷ്ഠികളെ അഭിവാദ്യമൊഴിച്ചു എന്നു സാരം. ഇവിടെ മഹേശ്വരവധു നമിക്കുന്നു എന്നു പറകയാൽ തന്റെ പുത്രി ശിവന്റെ വധുവായിരുന്നു ഹിമവാൻ നിശ്ചയിച്ചു എന്നു ധ്വനിക്കുന്നു.

ഭർതൃനിത്യം ഭവ ബഹുമതേത്യാശിഷാ യോജയിതപാ-
സപ്താപ്യേതേ തദനു മനയോ മാനനീയാം കുമാരീം
സദ്യോനീയുന്നായനസലിലാം മാതരം വീതവേദാം
തസ്യോശ്വകൃസ്രീനയനഗുണൈർവ്വണ്ണിതൈഃ കണ്ഠലേഹൈഃ

അനന്ദം—തദനു-ഏതേ-സപ്ത-മനയഃ അപി-(തപം-നിത്യം-ഭർതൃ-ബഹുമതാ-ഭവ-ഇതി-ആശിഷാ-യോജയിതപാ-മാനനീയാം-കുമാരീം-സദ്യോനീയുന്നായനസലിലാം-തസ്യാഃ മാതരം വണ്ണിതൈഃ-കണ്ഠലേഹൈഃ ത്രിനയനഗുണൈഃ-വീതവേദാം-ചക്രഃ

അർത്ഥം—അനന്തരം ഈ സപ്തഷ്ഠികളും, നീ നിത്യം ഭർതാവിനു “ബഹുമതയായിട്ടുഭവിച്ചാലും” എന്നിങ്ങനെ ആശിസ്സിനോടു (ആശീർവ്വദത്തോടു) യോജിപ്പിച്ചിട്ടു (ചേർത്തിട്ട്) ആശീർവാദംകൊടുത്തിട്ട് എന്നുസാരം. മാനനീയയായ (പൂജ്യയായ) കുമാരിയേയും സദ്യോനീയുന്നായനസലിലയായ (തൽക്ഷണം പുത്രിയുടെ വേർപാടിനാൽ പുറപ്പെടുന്ന കണ്ഠീരോടുകൂടിയവളായ) അവളുടെ മാതാവിനേയും (മേനയേയും) വണ്ണിതങ്ങളായി (വണ്ണിക്കപ്പെട്ടവയായി) കണ്ഠലേഹ്യങ്ങളായ ചെവികൾക്കു് ആസ്വദിക്കപ്പെട്ടവൻ യോഗ്യങ്ങളായ) ത്രിനയനഗുണങ്ങൾകൊണ്ടു വീതവേദയാക്കി (ഭുഖമില്ലാത്തവളാക്കി) ചെയ്തു.

ഗദ്യം (൪)

തതശ്ചതേ വിപശ്ചിതാം വരാഃ കുതുകവിലോല ധൃന്തരേണ-
കലാചലപുരന്ദരേണ പശ്ചന്യുകതപരിണയനനക്ഷത്രാഃ സമൃഗാ-
ലോച്യ-കർമ്മോചിതം സമചമദ്യതനാദിനാൽ സപ്തമദിനാവസി-
തേ സിതതിഥിസംയോഗവിശേഷമഹിതാസുത്തരാസു ഫൽഗുന-
ഷ്ട-മൈത്രോ നാമജൈത്രാമുഹൂർത്തഃ സമസ്തഗുണോപപന്ന ഇത്യഭി-
ഭയാനാഃ സമനസ്സോഷതുഷാരശിഖരിഭത്തയാത്രാഭൃന്ദജ്ഞാഃ സതപ-
രമഭിപത്യ-തൽപ്രത്യാപത്തിപ്രതീക്ഷമാണായ ത്രിക്ഷണായ സമ-
സ്താമിമാമവസ്ഥാംനിവേദ്യ തേന ച-പരിതുഷ്ടേന വിസൃഷ്ടാഃ പ്രകൃഷ്ട-
തമധാമാനഃ സ്വധാമാന്യാസേഭഃ

അർത്ഥം—അനന്തരം വിപശ്ചിത്തുകളിൽവെച്ചു (വിഭാന്നാരിൽവെച്ചു) വരന്മാരായി (ശ്രേഷ്ഠന്മാരായി) പ്രകൃഷ്ടതമധാമാകളായ

(ഏറ്റവും ഉൽകൃഷ്ടമായ തേജസ്സോടുകൂടിയവരായ) അവരും (സപ്ത
 ങ്ങികളും) കരുതുകൊണ്ടു വിഭോലമായ (ഇളകുന്ന) ഹൃദയത്തോ
 ടുകൂടിയവർ ആയ കലാചലപരന്ദനന്മാർ (കലപവർത്തനനായാഹി
 മവാനാൽ) പശ്ചന്ത്യകുതപരിണയനനക്ഷത്രന്മാരായി (പശ്ചന്ത്യകുത
 മായ=ചോദിക്കപ്പെട്ട വിവാഹനക്ഷത്രത്തോടുകൂടിയവരായി (വിവാ
 ഹത്തിനുള്ള നക്ഷത്രം എന്നാണ് എന്നുചോദിച്ചിട്ട് എന്നുസാരം)
 കർമ്മോചിതമായ (കർമ്മങ്ങൾക്കു യോഗ്യമായ) സമയത്തെ വഴി
 പോലെ ആലോചിച്ചിട്ട് അദ്വ്യതനമായ ദിനത്തിൽനിന്ന് (ഇന്നേ
 ദിവസം മുതൽ) സപ്തമദിനാവസ്തിയിൽ (ഏഴാമത്തെ ദിനത്തി
 ന്റെ അവസാനത്തിൽ) സിതതിഥിയുടെ (വെളുത്തപക്ഷത്തി
 ന്റെ) സംയോഗംകൊണ്ടു വിശേഷമാചിതകളായ (ഏറ്റവും വിശി
 ഷ്ടകളായ) ഉത്തരഫൽഗുനികളിൽ (ഉത്രാനക്ഷത്തിൽ) “ഫൽഗു
 നീപ്രൊഷ്ഠപദാനാ ചനക്ഷത്രേ-എന്നതിനാൽ ബഹുവചനംവന്നു.
 മൈത്രം എന്നു പെരോടുകൂടിയതും ജൈത്രവും (ജയശീലവും) ആന
 മുഹൂർത്തം സമസ്തഗുണോപപന്നമാകുന്നു (സകലഗുണത്തോടുകൂടിയ
 താകുന്നു) എന്നു അഭിധാനന്മാരായി (പറയുന്നവരായി) സമനസ്സോ
 ഷനായ (മനസ്സുനോഷത്തോടു കൂടിയവനായ) തുഷാരശിഖരിയാൽ
 (ഹിമവാൻപവർത്തിനാൽ) ദത്തയായ (കൊടുക്കപ്പെട്ടതായ) യാ
 ത്രാഭൃന്നജയോടു (യാത്രയ്ക്കുള്ള അനുവാദത്തോടു) കൂടിയവരായി സ
 തപരം (സംഭ്രമത്തോടുകൂടെ) അഭിപ്രതിച്ചിട്ട് (പറപ്പെട്ടിട്ട്) തൽപ്ര
 ത്യാപത്തിയെ (അവരുടെ തിരിയെയുള്ള വാചിനെ) പ്രതീക്ഷ
 മാനനായ (നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന) ത്രീക്ഷണനായിട്ട് (ശിവനാ
 യിട്ട്) ഈ അവസ്ഥയെ അറയിപ്പിച്ചിട്ട് പരിതുഷ്ഠനായ അദ്ദേഹ
 ത്താലും വിസൃഷ്ടന്മാരായിട്ട് (മോചിക്കപ്പെട്ടവരായിട്ട്) സ്വധാമങ്ങ
 ലേ (സ്വഭവനങ്ങളെ) ആശാദിച്ചു (പ്രാപിച്ചു.)

പശുപതിരപി ചിത്തേ പാർവ്വതീമേവ പശ്യ-
 നശിമിലകതുകശ്രീഃ പ്രാപ്യ കൈലാസശൈലം
 കഥമപി ധൃതചേതാസ്സപ്തകം വാസരാണാം
 ശതകമിവയുഗാനാമേകമേകം വൃന്തൈഷീൽ

൭൪

അനവയം—പശുപതിഃ-അപി-ചിത്തേ-പാർവ്വതീം-ഏവ പ
 ശ്യൻ അശിമിലകതുകശ്രീഃ-കൈലാസശൈലം-പ്രാപ്യ-കഥം-അപി
 ധൃതചേതാഃ-വാസരാണാം-സപ്തകം-ഏകം ഏകം-യുഗാനാം-ശത
 കം-ഇവ വൃന്തൈഷീൽ

അർത്ഥം—പശുപതിയും (ശിവനും) ചിത്തത്തിൽ പാർവ്വതിയെ
 തന്നെ പശ്യുന്നായി (കാണുന്നവനായി) പാർവ്വതിയെനുള്ള ഏക
 വിചാരത്തോടുകൂടിട്ട് എന്നുസാരം. അശിമില കതുകശ്രീയായി

(അനല്പമായകൌതുകത്തോടുകൂടിയവനായി) കൈലാസശൈലത്തെ (കൈലാസപർവതത്തെ) പ്രാപിച്ചിട്ടു പണിപ്പെട്ട ധൃതചേതസ്സായിട്ടു (ധരിക്കപ്പെട്ട മനസ്സോടുകൂടിയവനായിട്ടു) മനസ്സ് ഭാടക്കിട്ടു എന്നുസാരം. വാസരങ്ങളുടെ സപ്തകത്തെ (ഏഴദിവത്തെ) ഓരോന്നിനെ യുഗങ്ങളുടെ ശതകംപോലെ (ഒരുദിവസം -നൂറുയുഗംപോലെ) നയിച്ചു (കഴിച്ചുകൂട്ടി) ഏഴദിവസം കഴിഞ്ഞാണു് വിവാഹമുറ്റുത്തംനിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നത് എന്നു് മഹാഷിമാർ പറകയാൽ ആ ഏഴദിവസംപാർവ്വതീചിന്തയാൽ വളരെ വിഷമിച്ചു കഴിച്ചു എന്നു സാരം.

അദ്രീശപരോ മുനിവരേഷു ഗതേഷു തേഷു
മുദ്രാദരിദ്രകുതുകം ഹൃദയം ദധാനഃ
ഉദാഹമാത്മഭൂമിതുവിധിവദപിയാതു
മുദ്യോഗവാനഭവദുന്നതസതപധാമാ ॥ ൭൫ ॥

അനപയം—ഉന്നതസതപധാമാ-അദ്രീശപരഃ--തേഷു—മുനിവരേഷു-ഗതേഷു-മുദ്രാദരിദ്രകുതുകം ഹൃദയം-ദധാനഃ-ആത്മഭൂമിതു-ഉദാഹം-വിധിവൽ-വിധാതും-ഉദ്യോഗവാൻ-അഭവൽ.

അർത്ഥം—ഉന്നതസതപധാവായ (ഉന്നതനും സതപതൃണതരിനു ആശ്രയഭൂതനുംആയ) അദ്രീശപരൻ, ആ മുനിവരന്മാർ (ഋഷിശ്രേഷ്ഠന്മാർ) ഗതന്മാരായപ്പോൾ (പോയപ്പോൾ) മുദ്രാദരിദ്രകുതുകമായ (മുദ്രാപീഠമായ കൌതുകത്തോടുകൂടിയ) ഹൃദയത്തേ (മനസ്സിനെ) ദധാനനായി (ധരിയ്ക്കുന്നവനായി) ആത്മഭൂമിതാവിന്റെ (തന്റെ പുത്രിയുടെ) ഉദാഹരത്തേ (വിവാഹത്തെ) വിധിപോലെ (ശാസ്ത്രാനുസരണം) എന്നു സാരം. ചെയ്യാനായിട്ടു് ഉദ്യോഗവാനായി ഭവിച്ചു (ഉത്സാഹമുള്ളവനായിത്തീർന്നു.)

സത്രാ മന്ത്രിഗണേന സമ്മദവതാ സമ്മന്ത്രാ കൃത്യാന്തരം
തത്തൽസാധനസംഭതേ സമുചിതേഷ്വപാരോപ്യ കൃത്സ്നം ധൂരം
സസ്താര സ്ഥപതിം ഗിരിർദ്വിവിഷഭാം കത്തും കമപ്യാലയം
കല്യാണോചിതമാഗതസ്സമനസാ ചക്രേ ച ഹൃദ്യംഗ്രഹം. ॥ ൭൬ ॥

അനപയം—ഗിരിഃ-സമ്മദവതാ-മന്ത്രിഗണേന-സത്രാ-കൃത്യാന്തരം-സമ്മന്ത്രാ-തത്തൽസാധനസംഭതേ സമുചിതേഷു കൃത്സ്നം ധൂരം-ആരോപ്യ-കല്യാണോചിതം -കമപി-ആലയം-കത്തും-ദിവിഷഭാം-സ്ഥപതിം-സസ്താര-സഃ-ആഗതഃ-മനസാ-ഹൃദ്യം-ഗ്രഹം-ചക്രേ-ച-

അർത്ഥം—ഗിരി (ഹിമവാൻ) സമ്മദവത്തായ (സന്തോഷത്തോടു കൂടിയതായ) മന്ത്രിഗണത്തോടുകൂടെ കൃത്യാന്തരത്തെ (അ

സ്വകാർത്ഥത്തെ) സമന്വരിച്ചിട്ട് (ആലോചിച്ചിട്ട്) തത്തൽസാധന സംഭൃതയിങ്കൽ (അതത് സാധനങ്ങളേ ഒരുക്കുന്നതിൽ) സമുചിതന്മാരിൽ (യോഗ്യന്മാരിൽ) കൃത്സ്നയായ (സമസ്തയായ) ധൂരിനെ (ഭാരത്തേ) ആരോപിച്ചിട്ട് (വെച്ചിട്ട്) കല്യാണോചിതമായ (മംഗലകൃത്യയ്ക്കു യോഗ്യമായ) ഒരു ആലയത്തേ (വിവാഹമണ്ഡപത്തെ എന്നു സാരം) ഉണ്ടാക്കുന്നതിനായിട്ട് ദിവിഷത്തുകളുടെ സ്ഥപതിയേ (ഭേദന്മാരുടെ ശിഷ്ടിയെ) വിശ്വകർമ്മാവിനെ എന്നു സാരം. സ്മരിച്ചു (വിചാരിച്ചു) അവൻ (വിശ്വകർമ്മാവ്) ആഗതനായിട്ടു മനസ്സുകൊണ്ട് ഹൃദ്യമായ (മനോഹരമായ) ഗൃഹത്തേ ഉണ്ടാക്കുകയും ചെയ്തു. സ്മരണമാത്രയിൽതന്നെ ഗൃഹം നിർമ്മിച്ചു എന്നു സാരം.

മാണിക്യസ്തംഭശൃംഭന്നിരൂപമഹരിനീലോത്തരം ഭിത്തിഭാഗപ്രത്യുപ്ലാനർഘനാനാമണികിരണഗണാക്ഷിപ്ലവുത്രാരിചാപം മെലിവ്യാസജ്ജ്വലാപദാലടിതഘടികൃഷ്ണമാത്ത്യാണ്യമാർഗ്ഗം വിശ്വപാൽകൃഷ്ണവിതേനേ പരിണയനമഹാമണ്ഡപം വിശ്വകർമ്മം

അനവധം-വിശ്വകർമ്മാ മാണിക്യസ്തംഭശൃംഭന്നിരൂപമഹരിനീലോത്തരം-ഭിത്തിഭാഗപ്രത്യുപ്ലാനർഘനാനാമണികിരണഗണാക്ഷിപ്ലവുത്രാരിചാപം-മെലിവ്യാസജ്ജ്വലാപദാലടിതഘടികൃഷ്ണമാത്ത്യാണ്യബിംബം-വിശ്വപാൽകൃഷ്ണം-പരിണയനമഹാമണ്ഡപം വിതേനേ.

അത്ഥം- വിശ്വകർമ്മാവ് മാണിക്യസ്തംഭങ്ങൾകൊണ്ട് ശൃംഭത്തുകളായി (ശോഭിക്കുന്നവയായി) നിരൂപമങ്ങളായ (സാദൃശ്യമില്ലാത്തവയായ) ഹരിനീലങ്ങൾ (ഇന്ദ്രനീലഗൃഹങ്ങൾ) കൊണ്ട് ഉത്തമമായ (ശ്രേഷ്ഠവും) ഭിത്തിഭാഗങ്ങളിൽ പ്രത്യുപ്ലങ്ങൾ (പതിച്ചവ) ആയ നാനാമണികളുടെ കിരണഗണങ്ങളാൽ (രശ്മിക്കൂട്ടങ്ങളാൽ) ആക്ഷിപ്തമായ (ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ട) വുത്രാരിചാപത്തോടു (ഇന്ദ്രചാപത്തിന്റെ ശോഭയോടു) കൂടിയതും മെലിയിൽ (ശിരസ്സിൽ) വ്യാസജ്ജ്വലമായ (ചേർത്തിരിക്കുന്നതായ) അഷ്ടാപദാലടിതഘടിയായ് (സ്വസ്തംകൊണ്ടുണ്ടാക്കിയ താഴികക്കുടത്തായ്) കൃഷ്ണമായ (ഉരമുന്നതായ) മാത്ത്യാണ്യബിംബത്തോടു (ആദിത്യബിംബത്തോടു) കൂടിയതും വിശ്വപാൽകൃഷ്ണവും ആയ പരിണയനമഹാമണ്ഡപത്തേ (വിവാഹമണ്ഡപത്തേ) ഉണ്ടാക്കി-

രഥ്യാചതപരമന്ദിരാങ്കണഭവഃ സ്മൃഷ്ടാസികതാഃ സ്ഫടികം പാരസ്തോരണകാലികാഭിരഭിതോ ലോലാഭിരാനോളിതാഃ ആലീഡാമരമന്ദിരൈർന്നിജം ചൈരാഭാസ്യതാഃ കേതവഃ സർവ്വം പർവ്വതപുഗവസ്വ നഗരം ജാതം തദന്യാദൃശം.

അനന്തം—രഥ്യാചതപരമന്ദിരാജണഭവഃ—സ്ഫുടം-സമൃ
ഷ്ടസിക്താഃ പാർവ്വതീ-തോരണമാലികാഭിഃ—അഭിരഃ—ആ
ഭോജിതഃ-കേതവഃ—ആലീഡാമരമന്ദിരൈഃ-നിജഃ-ഈ-ആഭാസ
രാ-പർവ്വതപുംഗവസ്മുന്തൽ-നഗരം-സർവ്വം-അന്യാദൃശം-ജാതം

അർത്ഥം—രഥ്യാചതപരമന്ദിരാജണഭവഃ (രാജവീഥിയുടെ
യും നാൽക്കവലവഴിയുടേയും ഗൃഹങ്ങളുടേയും അങ്കണങ്ങളുടേയും ഭൂ
ക്കൾ) സ്ഫുടമാകുവണ്ണംസമൃഷ്ടസിക്തങ്ങളായി (മേടിച്ചതളിച്ച
ശുദ്ധങ്ങളാക്കപ്പെട്ട) പാർവ്വതീ (വാർദ്ധക്യം) ലോലകളായ (ഇളക
ന്നവയായ) തോരണമാലികകളാൽ (തോരണമാലകളാൽ) ആഭോ
ജിതകളായി (വീശപ്പെട്ടവയായ) അലംകൃതകളായി എന്നുസാരം.
കേതവഃ (കൊടിമരങ്ങൾ) ആലീഡാമരമന്ദിരങ്ങളായ (ആസ്ഥി
ക്കപ്പെട്ട ദേവഗൃഹങ്ങളോടുകൂടിയവയായ) ദേവഗൃഹങ്ങളിൽ സ്ഥിതി
ന്നവയായ എന്നുസാരം. നിജപടങ്ങളാൽ (തൻറകൂറുകളാൽ) ആ
ഭാസരങ്ങളായി (ശോഭിക്കുന്നവയായി) പർവ്വതപുംഗവൻറ (പർവ്വത
ശ്രേഷ്ഠൻറ) ആ നഗരം സർവ്വം അന്യാദൃശമാർദ്ദ്യം (മറെറാരു
പ്രകാരത്തിലായിട്ട്) ജാതമായി (തീർന്നു)

ഗദ്യം. ൫.

ക്രമേണ ച സമാസിദതി മുഹൂർത്തദിവസേ സമാഗമ്യപരി
ശിഖരിനികരനിവേദ്യമാനനിജനിജസാനസുഖഭ പദാത്മജാതപ
രിപൂർണ്ണമാണഭവനോദരഃ സതതവിധീയമാനഗതാഗതജനകലംബ
സംബാധപിഷ്ട കടകപട്ടനികരപരിഗളിതകനകധൂളി ധൂസരീക്രി
യമാണ ചതുർപാരഭ്രമി ശ്ചിത്തനിഹിതവസ്തുജതേസമധികാ
പ്ലീമുദിത ഹൃദയവസുധാദേവജോ ഘൃഷ്ടമാണ വിധിധാശീർച്ചചന്ദഃ
സമാഹിതപുരോഹിത സമാരണ്യശാന്തികപൗഷ്ഠികോ മാഗധ
കലഗീയമാനമംഗലസ്തോത്രപഞ്ചികാപ്രപഞ്ചഃ കഠിനാനതകനക
കോണദൃശസമാഹൃതമാന പട്ടപടഹമുരവമർദ്ദമഡംഡ കാഭിവി
വിധവാദ്യനിധപാനനിർപ്പിതവരികൃതഹരിദന്തരാളഃ പരന്ദരപുരസ്സന്ദ
രീവൃന്ദനിർവൃത്തമാന മംഗലഗുത്തോ ജേഗീയമാനകന്നാരോ മോ
മുഹൂർത്തമാനവിദ്യാധരഃ പാപച്യുമാനപരമാനോ ബോഭജ്യമാനാ
തിഥിഃ പോപുഷ്ടമാണകോലാഹലഃ സർവ്വമംഗലഭവിവാഹമ
ഈഗലോത്സവസമാരംഭസംഭ്രമോജരീജംഭുതേന്ദ്ര.

അർത്ഥം—ക്രമേണ മുഹൂർത്തദിവസം സമാസിദതായിരിക്ക
വോൾ (അടുത്തിരിക്കവോൾ) സമാഗമ്യപരികളായ (വരുന്നവരാ
യ അപരശിഖരികളുടെ (അന്യപർവ്വതങ്ങളുടെ) നികരത്താൽ (സ
മൂഹത്താൽ) നിവേദ്യമാനമായ (അറിയിക്കപ്പെട്ടതായ) കാഴ്ചയാ

യി കൊണ്ടുചെയ്യപ്പെട്ടു എന്നു സാരം. തന്റെ തന്റെ സാനക്ഷ
 ഭിൽ സുലഭമായ പദാർത്ഥജാതത്താൽ (പദാർത്ഥസമൂഹത്താൽ)
 പരിപൂർണ്ണമാണമായ (നിറയപ്പെട്ടതായ) ഭവനോദരത്തോടു
 (ഭവനാന്തർഭാഗത്തോടു) കൂടിയതും, എല്ലായ്പ്പോഴും വിധീയമാന
 ഗതാഗതമായ (ചെയ്യപ്പെടുന്ന പോക്കുവരവോടുകൂടിയ) ജന
 കടംബത്തിന്റെ (ജനസമൂഹത്തിന്റെ) സംബാധംകൊണ്ടു
 (സംകടംകൊണ്ടു) പിഷ്ടമായ (പുണ്ണിതമായ) കടകപട്ടനി
 കരത്തിൽ നിന്നു (നിരംബത്തിലുള്ള ശിലാസംഘത്തിൽ നി
 ന്നു) പരിഗളിതയായ (പൊഴിഞ്ഞുവീഴുന്നതായ) കനകധൂ
 ളിയാൽ (സ്വപണ്ണപ്പെട്ടിയാൽ) ധൂസരീകൃതമാണമായ (രക്തചണ്ണ
 മാക്കിപ്പെട്ടു) ചതുർദ്ധാരഭ്രമിയോടു (നാലു ദ്വാരപ്രദേശങ്ങ
 ളോടു) കൂടിയതും ചിത്തനിഹിതവസ്തുജാതത്തേക്കാൾ (മനസ്സിൽ
 നിശ്ചയിക്കപ്പെട്ട വസ്തുസംഘത്തേക്കാൾ) സമധികാപ്തികൊണ്ടു
 (അധികം ലഭിച്ചതുകൊണ്ടു) മുദിതഹൃദയനാരായ (സന്തുഷ്ടചിത്ത
 നാരായ) വസുധാഭാവനാരുടെ (ഭൂഭേവനാരുടെ) ജാലത്താൽ ജോ
 ഘ്ലഷ്ടമാണങ്ങളായ (ഏറ്റവും ഘോഷിതപ്പെടുന്നവയായ) വിവി
 ധാശീർവ്വചനങ്ങളോടുകൂടിയതും, സമാഹിതനായ (കർമ്മദക്ഷനായ)
 പുരോഹിതനാൽ സമാരബ്ധമായ (ആരംഭിക്കപ്പെട്ടതായ) ശാ
 ന്തികത്തോടും പൗഷ്ടികത്തോടുകൂടിയതും, ശാന്തികവും പൗ
 ഷ്ടികവും ഹോമവിശേഷങ്ങളാകുന്നു. മാഗധകലത്താൽ (സൂ
 തിപാഠകസമൂഹത്താൽ) ഗീരമാനമായ (ഗാനം ചെയ്യപ്പെടുന്ന
 തായ) മംഗലസ്തോത്രപഞ്ചികളുടെ (സ്തോത്രജാലങ്ങളുടെ) പ്രപഞ്ച
 ത്തോടു (വിസ്താരത്തോടു) കൂടിയതും കഠിനവും ആനന്ദവും (വളഞ്ഞ
 തും) ആയ കനകകോണകൊണ്ടു (അഗ്രത്തിൽ സ്വപണ്ണംകെട്ടിയ
 ഭണ്ഡംകൊണ്ടു എന്നു സാരം) ദൃഢസമാഹന്യമാനങ്ങളായി (ഉറക്കേ
 അടിയ്ക്കപ്പെട്ടവയായ) പട്ടങ്ങളായ പഭഹരം മുരവം മർദ്ദളം മധ്യ
 കം മുതലായ വിവിധവാദ്യങ്ങളുടെ നിധിപാനത്താൽ (ശബ്ദത്താൽ)
 നിർവ്വരീകൃതമായ (സുഷിരമില്ലാത്തതാക്കി ചെയ്യപ്പെട്ടതായ)
 മുഴക്കപ്പെട്ടതായ എന്നുസാരം. ഹരിദന്തരാളത്തോടു (ഭി
 ക്കളുടെ അന്തർഭാഗത്തോടു) കൂടിയതും പുരന്ദരപുരസുന്ദരി
 കളുടെ (ഇന്ദ്രപുരത്തിലെ സ്ത്രീകളുടെ) ദേവസ്ത്രീകളുടെ എന്നുസാരം
 വൃന്ദത്താൽ (സംഘത്താൽ) നിർവ്വർത്തമാനമായ (ചെയ്യപ്പെടുന്ന
 തായ) മംഗലഗുണത്തോടുകൂടിയതും- ജേഗീരമാനനാരായ (ഏറ്റവു
 വും പാടുന്നവരായ) കിന്നരന്മാരോടുകൂടിയതും മോമുഹ്യമാനനാരാ
 യ (ഏറ്റവും മോഹിപ്പിരിക്കുന്നവരായ) വിദ്യാധരന്മാരോടുകൂടിയ
 തും-പാപച്യുമാനമായ (ഏറ്റവും പാപിക്കുന്നതായ) പരമാന്ന
 ത്തോടു (പായസത്തോടു) കൂടിയതും ബോഭജ്യമാനനാരായ (ഭുജി

ക്കുന്നവരായ) അതിഥികളോടുകൂടിയതും ചോഷ്യമാണമായ (ഏറ്റവും വലിച്ചിരിക്കുന്ന) കോലാഹലത്തോടുകൂടിയതും ആയ സർവ്വമംഗലയുടെ (പാർവ്വതീയുടെ) ശർവ്വാണീസർവ്വമംഗലാഹ്വാനം അമരം-വിവാഹമംഗലോത്സവത്തിന്റെ സമാരംഭസംഭ്രമം ഏറ്റവും ജ്വലിച്ചു (വലിച്ചു)

സാകം മുനീന്ദ്രോപരൈശ്ചരഭിഃ
സാരന്ധതീകോ-ഭഗവാൻ വസിഷ്ഠഃ
കൈലാസമഭ്യേത്യവിഭോഃ പ്രയാണാൽ
പ്രാഗേവ ഭേജേ ഗിരിരാജഗേഹം.

൯

അനവധം—ഭഗവാൻ-വസിഷ്ഠഃ-സാരന്ധതീകഃ അപരൈശ്ചരഭിഃ മുനീന്ദ്രഃ-ച-സാകം-കൈലാസം-അഭ്യേത്യ-വിഭോഃ-പ്രയാണാൽ-പ്രാക്-ഏവ-ഗിരിരാജഗേഹം-ഭേജേ-

അർത്ഥം—ഭഗവാനായ (ഐശ്വര്യാദി ഷരണപൂർണ്ണനായ) വസിഷ്ഠൻ-സാരന്ധതീകനായിട്ട് (അരന്ധതീഭേദിയോടുകൂടിയവനായിട്ട്) അപരന്മാരായ (അന്യന്മാരായ) ആറുമുനീന്ദ്രന്മാരോടുകൂടെ (മരീചാദികളോടുകൂടെ) കൈലാസത്തേപ്രാപിച്ചിട്ട് വിഭവിന്റെ പ്രയാണത്തിങ്കൽനിന്ന് മുൻപുതന്നെ (ശിവന്റെ വരവിനു മുൻപുതന്നെ) ഗിരിരാജഗേഹത്തെ (ഹിമവാന്റെ പുരത്തെ) ഭജിച്ചു (പ്രാപിച്ചു.)

അഥാചലസ്താകമഗസ്തമുഖൈ-
രന്യൈരപേതൈർമുനിഭിസ്സഭാരൈഃ
ശർവാഭിയാനം പരിപാല്യതസ്ഥതഃ
സർവ്വം സമാസാദ്യ സമിതുകശാദ്യം.

൧൦

അനവധം — അഥ-അചലഃ-സഭാരൈഃ-ഉപേതൈഃ-അഗസ്തമുഖൈഃ-അന്യൈഃ-മുനിഭിഃ-സാകം-സമിതുകശാദ്യം-സർവ്വം-സമാസാദ്യ ശർവാഭിയാനം-പരിപാല്യ-തസ്ഥതഃ.

അർത്ഥം—അനന്തരം-അചലം (ഹിമവാൻ) സഭാരന്മാരായി (ഭാര്യയോടുകൂടിയവരായി) ഉപേതന്മാരായി(വന്നവരായി)അഗസ്തമുഖന്മാരായി അന്യന്മാരായ (വേറെയുള്ള) മുനികളോടുകൂടെ സമിതുകശാദ്യമായ (സമിത്തം=ചമത ഭർതുടങ്ങിയ) സർവ്വത്തേയും സമാസാദിച്ചിട്ട് (ഏകത്തിട്ട്) ശർവാഭിയാനത്തെ (ശിവന്റെവരവിനെ പരിപാലിച്ചിട്ട് (നോക്കിക്കൊണ്ട്) സ്ഥിതിചെയ്തു (നിന്നു)

പ്രതികർമ്മതത്ത്വക്രൂപതിപുത്രജ്ഞാഃസ്രിയഃ
അഭിപുത്രോവിവാഹോക്തവിധിനാ-വിധികോവിഭാഃ പൃഥ

അനപയം—തതഃ-പതിപുത്രയുതഃ- വിധികോവിദഃ- സ്രിയഃ
അഭിപ്രായഃ-വിവാഹോക്തവിധിനാ-പ്രതികർമ്മ-ചക്രഃ-

അർത്ഥം—അനന്തരം പതിപുത്രയുതകളും (ഭർത്താവിനോടും പുത്രന്മാരോടുംകൂടിയവരും) വിധികോവിദകളും (ശാസ്ത്രമറിയാവുന്നവരും) ആയസ്രീകൾ അഭിപ്രായത്തിൽ വിവാഹോക്തവിധിപോലെ (വിവാഹത്തിനുവേണ്ടപോലെ) പ്രതികർമ്മത്തെ (അംഗസംസ്കാരത്തേ=അലങ്കാരാദികളെ എന്നു സാരം) ചെയ്തു.

അഭ്യക്താമപനീതതൈലസുഭഗാം കൃതാ ശിരീഷാദിനാ
പ്രക്ഷിപ്തേഷധിനാഭിഷിച്യവിധിവത്താം-ഭാവിതേനാംഭസാ
വാസോമുഷ്ടമനോഹരാംഗലതികാമാർദ്ദം വിഹായാംബരം
ബിഭ്രാണാമപരം വിനിന്യരഥതാം തനേപ്യാ ഗൃഹാഭ്യന്തരം.൮൨

അനപയം — അഥ- അഭ്യക്താം താം-ശിരീഷാദിനാ-അപനീതതൈലസുഭഗാം-കൃതാ പ്രക്ഷിപ്തേഷധിനാ-വിധിവത്-ഭാവിതേന അംഭസാ- അഭിഷിച്യ- വാസോമുഷ്ടമനോഹരാംഗലതികാം-ആർദ്ദം-അംബരം- വിഹായ അപരം-അംബരം-ബിഭ്രാണാം-താം-തനപ്യാഗൃഹാഭ്യന്തരം. നിന്യഃ

അർത്ഥം—അനന്തരം അഭ്യക്തയായ (എണ്ണതേപ്പിയ്ക്കപ്പെട്ടവളായ) അവളെ (പാർവ്വതിയെ) ശിരീഷാദികൊണ്ട് (വാകപ്പൊടിമുതലായതുകൊണ്ട്) അപനീതതൈലസുഭഗയാക്കി (അപനീതതൈലയാക്കിയും കളയപ്പെട്ട തൈലത്തോടുകൂടിയവളാക്കിയും സുഭഗയാക്കിയും) ചെയ്തിട്ട് പ്രക്ഷിപ്തേഷധിയായി (മരുന്നുകൾ ഇട്ടതായി) വിധിപോലെ ഭാവിതമായ (തളുപ്പിയ്ക്കപ്പെട്ടതായ) അംഭസ്സുകൊണ്ട് (ജലംകൊണ്ട്) അഭിഷേകംചെയ്തിട്ട് (കുളിപ്പിച്ചിട്ട്) വാസസ്സു (വസ്ത്രം)കൊണ്ടു മൂഷ്ടയായി (തോർത്തപ്പെട്ടതായി) മനോഹരയായ അംഗലതയോടുകൂടിയവളായി ആർദ്ദമായ അംബരത്തേ (നന്നത്തെ വസ്ത്രത്തേ) കളഞ്ഞിട്ട് അപരമായ അംബരത്തെ (അനുവസ്ത്രത്തേ) ബിഭ്രാണയായ (ധരിച്ചിരിക്കുന്നവളായ) അവളെ (പാർവ്വതിയെ) തനപികൾ(സ്രീകൾ) ഗൃഹാഭ്യന്തരത്തെ (ഗൃഹാന്തർഭാഗത്തെ) നയിച്ചു. അലങ്കാരത്തിനായിട്ട് ഗൃഹത്തിന് അകത്തുകൊണ്ടുപോയി എന്നുസാരം.

പ്രാഗാനനാം മംഗലപീഠികായാ-
മേനാം ന വേഷ്ഠാഥ വധൂം വയസ്യാഃ
ആസന്നലാവണ്യഫലാനി ഗാത്രാ-
ണ്യ തേനീരേമണ്ഡനമണ്ഡിതാന.

അനപയം—അഥവയസ്യാഃ- ഏനാം വധൂം- മംഗലപീഠികാ

യാം- പ്രാഗാനനാം- നിവേശ്യ- ആ സന്നലാവണ്യഫലാനി-ഗാത്രാ
 ണി- മണ്ഡനമണ്ഡിതാനി-ആതേനീരേ-

അർത്ഥം—അനന്തരം വയസ്കൾ (സഖിമാർ) ഈ വധുവി
 നെ(പാർവ്വതിയെ എ ന.സാരം)മംഗലപീഠികയിൽ (മംഗലപീഠത്തി
 ൽ) പ്രാഗാനനയാക്കി (കിഴക്കോട്ടുമുഖത്തോടുകൂടി) നിവേശിപ്പി
 ച്ചിട്ട് (ഇരുത്തിട്ട്) ആസന്നലാവണ്യഫലങ്ങളായ (ലാവണ്യഫലം
 അടുത്തിരിക്കുന്നവയായ) ഗാത്രങ്ങളെ (ശരീരങ്ങളെ) മണ്ഡനമണ്ഡി
 തങ്ങളാക്കി (ഓരോ അലങ്കാരങ്ങൾകൊണ്ട്) (അലങ്കരിയ്ക്കപ്പെട്ടവ
 യാക്കി) ചെയ്തു.

കാദംബിനീവിഭ്രമമുദപഹന്തീ-

യാ നീലകണ്ഠസ്വ മുദം വിധത്തേ

വേണീമിമാം കാചന കോമളാംഗ്യാഃ

പാണിദപയേനൊല്ലളയാംചകാര

അനപയം - യാ- കാദംബിനീവിഭ്രമം- ഉദപഹന്തീ- നീലകണ്ഠ
 സ്വ-മുദം-വിധത്തേ കോമളാംഗ്യാഃ-ഇമാം-വേണീം-കാചന-പാണി
 ദപയേന-ഉല്ലളയാംചകാര.

അർത്ഥം—യാതൊന്ന് (വേണീ) കാദംബിനീവിഭ്രമത്തെ (മേ
 ഘമാലയെന്നുള്ളവിഭ്രമത്തെ) ഉദപഹന്തിയായിട്ട് (ധരിയ്ക്കുന്നതായി
 ട്ട്) നീലകണ്ഠത്തിനു (മയിലിന്) മുത്തിനെ (സന്തോഷത്തെ) ചെ
 യ്യുന്നു. നീലകണ്ഠനു (ശിവനു) സന്തോഷത്തെ ചെയ്യുന്നു എ
 ന്നും അർത്ഥമുണ്ട്. കോമളാംഗിയുടെ ഈ വേണിയെ (തലമുടി
 യെ) ഒരുത്തി പാണിദപയംകൊണ്ട് (രണ്ടുകൈകൊണ്ട്) ഉല്ലളനം
 ചെയ്തു (വിടർത്തി)

സുഗന്ധിനാകാചിമധുകദാമ്നാ

ബബന്ധതസ്യാചികരംവരാങ്ഗ്യാഃ

നിനിന്ദകാന്തംസനവാംബുദാനാം-

നിരന്തരാശ്ലിഷ്ടവലാകികാനാം

വൃ

അനപയം—കാചി- സുഗന്ധിനാ-മധു കദാമ്നാ-വരാംഗ്യാഃ-
 തസ്യാഃ-ചികരം- ബബന്ധ-സഃ- നിരന്തരാശ്ലിഷ്ടവലാകികാനാം- ന
 വാംബുദാനാം-കാന്തി-നിനിന്ദ-

അർത്ഥം—ഒരുത്തി സുഗന്ധിയായമധുകദാമംകൊണ്ട് (ഇരി
 പ്പപ്പുമാലകൊണ്ട്) വരാംഗിയായ (ശ്രേഷ്ഠശരീരയായ) അവളുടെ
 (പാർവ്വതിയുടെ) ചികരത്തേ (തലമുടിയേ) ബന്ധിച്ചു-(കെട്ടി) അ
 ള് (കേശം) നിരന്തരാശ്ലിഷ്ടവലാകികങ്ങളായ (നൂട്ടയ പ്ലാതെ വ്യാ

പിച്ചിരിക്കുന്നവലാകകളോട് (വെള്ളിപ്പക്ഷികളോട്) കൂടിയ ന
വാംബുദങ്ങളുടെ (കാർമുഖങ്ങളുടെ) കാന്തിയേ-നിന്ദിച്ചു.

ഗൌരീലലാടഫലകേ രചിതം കയാചിൽ
ഗോരോചനാതിലകമുജപലമാചകാശേ
ഭൂരീകൃതോദയകഥേവ നവപ്രരോഹാ-
മാരസ്യ ഭഗ്ഗവപുഷോ ഭുജവൈഭവശ്രീഃ

വൃന്ത

അനപയം:—കയാചിൽ-ഗൌരീലലാടഫലകേ രചിതം-ഉ
ജപലം-ഗോരോചനാതിലകം-ഭഗ്ഗവപുഷഃ-മാരസ്യ-ഭൂരീകൃതോദ
യകഥാ-നവപ്രരോഹാ-ഭുജവൈഭവശ്രീഃ ഇവ ആ ചകാശേ

അർത്ഥം:—ഒരുത്തിയാൽ ഗൌരിയുടെ ലലാടഫലകത്തിൽ
(നൈറിത്തത്തിൽ, രചിതമായ (നിർമ്മിതപ്പെട്ടതായ) ഗോരോ
ചനാതിലകം (ഗോരോചനകൊണ്ടുള്ള പൊട്ട്) ഭഗ്ഗവപുസ്സായ
(ഭവിയ്ക്കപ്പെട്ട ശരീരത്തോടുകൂടിയ) കാമന്റെ ഭൂരീകൃതോദയകഥ
യായി (നശിയ്ക്കപ്പെട്ട ഉദയത്തിന്റെ കഥയോടുകൂടിയതായി) നവ
പ്രരോഹയായി (പുത്തനായിട്ട് മുളച്ചതായ) ഭുജവൈഭവശ്രീയോ
എന്നു തോന്നുമാറു ശോഭിച്ചു. പാർവ്വിയുടെ നൈറിയിലെ ഗോരോ
ചനാതിലകം കണ്ടാൽ കാമന്റെ ഭേദം ഭവിച്ചിതിനോടുകൂടി ന
ശിച്ചതായി ഉദയത്തിന്റെ കഥയോലും ഇല്ലാത്തതായ് കൈക്ക
രുത്തു പുത്തനായിട്ട് ഉണ്ടായിവന്നതോഎന്നതോന്നും എന്നു സാരം.

അനേന നേത്രേണ നിരീക്ഷ്യ കാന്തം
മനോഭവം ജീവയ ഭഗ്ഗഭേദം,
കാചിദപദന്തീ സ്തിതപൂർവ്വമേവം
കാളാഞ്ജനേനാകതദൃശം വൃതാനിൽ

വൃന്ത

അനപയം;—(തപം) അനേന-നേത്രേണ-കാന്തം-നിരീക്ഷ്യ-ഭ
ഗ്ഗഭേദം-മനോഭവം-ജീവയ; ഏവം-കാചിൽ-സ്തിതപൂർവ്വം വദ
ന്തീ (താം) കാളാഞ്ജനേന ആകതദൃശം-വൃതാനിൽ.

അർത്ഥം:—നീ ഈ നേത്രംകൊണ്ട് കാന്തനേ നിരീക്ഷിച്ചിട്ട്
(നോക്കിട്ട്) ഭഗ്ഗഭേദനായ (ഭവിയ്ക്കപ്പെട്ട ശരീരത്തോടുകൂടിയവ
നായ) മനോഭവനേ (കാമനേ) ജീവിച്ചിപ്പോലും ഇപ്രകാരംഒരുത്തി
സ്തിതപൂർവ്വമാകും പണ്ണം (പുഞ്ചിരിയോടുകൂടെ)വദന്തിയായിട്ട് (പറ
യുന്നവളായിട്ട്) അവളെ (പാർവ്വതിയെ) കാളാഞ്ജനത്താൽ (അഞ്ജ
നവിശേഷത്താൽ) ആകതദൃശാക്കി (ആകതമായവ്യാപ്തമായ ക
ണ്ണോടുകൂടിയവളാക്കി) ചെയ്തു. പാർവ്വിയുടെ കണ്ണിൽ മകിഘഴ
തി എന്നു സാരം.

പയോധരേ പാണ്ഡുനികാചിദസ്യ
മനോഹരാംഗ്യാ മകരീം ലിലേഖ
ആവേദയന്തീവ പദം പുരസ്താ-
ഭാഗാമിനാം കാന്തനഖക്ഷതാനാം.

വൃ

അനവധം:—കാചിൽ-മനോഹരാംഗ്യാ-അസ്യ-പാണ്ഡുനി-
പയോധരേ-ആഗാമിനാം-കാന്തനഖക്ഷതാനാം--പദം-പുരസ്താൽ-
ആവേദയന്തീ-ഇവ-മകരീം-ലിലേഖ.

അർത്ഥം:—ഒരുത്തി മനോഹരാംഗിയായ ഇവളുടെ (പാർവ്വതിയുടെ) പാണ്ഡുനായ (യൗവനത്താൽ ചെളുത്തതായ) പയോധരത്തുകൾ ആഗാമികളായ (വരാൻപോകുന്ന) കാന്തനഖക്ഷതങ്ങളുടെ (ഭർത്താവിന്റെ നഖവ്രണങ്ങളുടെ) പദത്തെ (സ്ഥാനത്തേ) ആവേദയന്തീയോ എന്നു തോന്നുമാറ് (അറിയിപ്പിക്കുന്നവളോ എന്നു തോന്നുമാറ്) മകരയെ (മകരമത്സ്യത്തേ) ലേഖനം ചെയ്തു (എഴുതി) ഒരുത്തി വരാൻപോകുന്ന ഭർത്തൃനഖവ്രണങ്ങളേ സൂചിപ്പിക്കുമാറ് പാർവ്വതിയുടെ ന്നനത്തിൽ മകരമത്സ്യത്തിന്റെ സ്ത്രീയേ എഴുതി എന്നു സാരം.

രക്ഷാകാരം തദിദമസ്തുതവാഗ്രഹസ്തേ
കാന്തസ്യകങ്കണവതഃ കരപത്മയോഗേ.
ഉക്തപതികാചിസുമുഖീതദനാമികായാ
മാമുക്തഗാരുഡമണിംനിദധേഽഗ്നലീയം

വൃ

അനവധം:—കങ്കണവതഃ-കാന്തസ്യ-കരപത്മയോഗേ-തൽ-
ഇദം-തവ അഗ്രഹസ്തേ-രക്ഷാകാരം-അസ്തു-ഇതി-ഉക്തപാ-കാചി.സു
മുഖീ---തദനാമികായാം--ആമുക്തഗാരുഡമണിം--അഗ്നലീയം--
നിദധേ.

അർത്ഥം:—കങ്കണവാനായ (സപ്പ്തങ്ങളാകുന്നവളുളളോടുകൂടിയ) കാന്തന്റെ (ഭർത്താവായ ശിവന്റെ) കരപത്മയോഗത്തിൽ (താമരപ്പൂപോലിരിക്കുന്ന കയ്യുടെ ചേർച്ചയിൽ) ആ ഇത് (അഗ്നലീയം) നിന്റെ അഗ്രഹസ്തത്തിൽ (കാരാഗ്രത്തിൽ) രക്ഷാകരമായിട്ട് (രക്ഷയെ ചെയ്യുന്നതായിട്ട്) ഭവിയ്ക്കട്ടേ എന്നു പറഞ്ഞിട്ട് ഒരു സുമുഖി (സുന്ദരി) തദനാമികയിൽ (അവളുടെ അനാമികയിൽ=അണിവിരലിൽ) ആമുക്തഗാരുഡമണിയായ (ബന്ധിക്കപ്പെട്ട ഗാരുഡമണിപ്പോടുകൂടിയതായ) അഗ്നലീയത്തേ (മോതിരത്തേ) നിധാനംചെയ്തു (ചേർത്തു) ഗരുഡൻ സപ്പ്തങ്ങളുടെ ശത്രുവാകയാൽ സപ്പ്തവളയുള്ള ശവന്റെ കയ്യോടുചേർന്നുപോകുവാൻ പാർവ്വതിയ്ക്കു രക്ഷയായിട്ടുതീരട്ടെ എന്നു വിചാരിച്ചിട്ടൊ എന്നു തോന്നു

മാർ ഒരുത്തി മരതകരത്നം പതിച്ചു മോതിരം അണിയിച്ചു
എന്നു സാരം.

കാചിന്നിതംബഫലകേ വിപുലേ തഭീയേ
കാഞ്ചീലതാം പ്രിയസഖീ കലയാംചകാര
ഈശാനചിത്തഹരിണഗ്രഹണായ ഗ്രന്ഥം
തന്മാർഗ്ഗസീമീനി ഘടിതാമിവ പാശവല്ലിം

൯൦

അനവയം:—കാചിൽ-പ്രിയസഖീ-വിപുലേ-തഭീയേ-നിതം
ബഫലകേ-ഈശാനചിത്തഹരിണഗ്രഹണായ-തന്മാർഗ്ഗസീമീനി-
ഗ്രന്ഥം--ഘടിതം-പാശവല്ലിം-ഇവ കാഞ്ചീലതാം-കലയാംചകാര.

അർത്ഥം:—ഒരു പ്രിയസഖി വിപുലമായി (മഹത്തായി) ത
ഭീയമായ (അപളേ=പാവ്തിയെ സംബന്ധിച്ചതായ) നിതംബഫ
ലകത്തിൽ (നിതംബപുദേശത്തിൽ) ഈശാനന്റെ (ശിവന്റെ)
ചിത്തമാകുന്ന ഹരിണത്തിന്റെ (മാനിയൻ) ഗ്രഹണത്തിനായിട്ട്
തന്മാർഗ്ഗസീമാവാർ അതിന്റെ (ചിത്തഹരിണത്തിന്റെ) പഴിമദ്ധ്യ
ത്തിൽ ഗ്രന്ഥമായിട്ട് ഘടിതയായ (വയ്ക്കപ്പെട്ടതായ) പാശവല്ലി
യോ എന്നുതോന്നുമാറ് കാഞ്ചീലതയെ (പ്രശസ്തമായ അരഞ്ഞാണി
നെ) കലനംചെയ്തു (ബന്ധിച്ചു) ഒരുത്തി ശിവന്റെ മനസ്സാകുന്ന
മാനിയനെ പിടിക്കുന്നതിനായിട്ട് മനസ്സാകുന്ന മാൻ വരുന്നപഴിയി
ൽ ഗ്രന്ഥമായി വച്ചിരിക്കുന്ന കയറോ എന്നുതോന്നുമാറ് അരഞ്ഞാ
ണിയെ അലങ്കരിച്ചിട്ടു-എന്നുസാരം.

ഗാഢപ്രഹാരസമയേപി ച തേ വരസ്യ
പ്രീതിപ്രദം ഭവതുശിഞ്ജിതമേതദീയം
കാചിൽ സഖീസരസമാശിഷമിത്യുദീർ്വ്വ
പാദപയേ കനകന്ത്രപുരമാമൃമോച.

൯൧

അനവയം—ഗാഢപ്രഹാരസമയേ-അപി-ച-തേ-വരസ്യ-ഏത
ദീയം-ശിഞ്ജിതം-പ്രീതിപ്രദം-ഭവതു-ഇതി-ആശിഷം-സരസം-ഉദീർ്വ്വ
കാചിൽ-സഖി-പാദപയേ-കനകന്ത്രപുരം-ആമൃമോച.

അർത്ഥം—ഗാഢപ്രഹാരസമയത്തിലും (പ്രണയകലഹത്തി
ൽ പാദംകൊണ്ടു ഗാഢമായി പ്രഹരിക്കുന്ന സമയത്തിലും എന്നു
സാരം) അവിടുത്തെ വരസ് (ഭർത്താവിന്) ഏതഭീയമായ (ആപ
രസംബന്ധിയായ) ശിഞ്ജിതം (ശബ്ദം) പ്രീതിപ്രദമായിട്ട് (സന്തോ
ഷത്തേകൊടുക്കുന്നതായിട്ട്) ഭവിയ്ക്കട്ടേ എന്നിങ്ങനെ ആശിസ്സി
നെ സരസമാകുംവണ്ണം ഉദീരണം ചെയ്തിട്ട് (പറഞ്ഞിട്ട്) ഒരു സ
ഖി പാദപയത്തിൽ (രണ്ടുകാലിലും) കനകന്ത്രപുരത്തേ (സ്വപ്ന
ക്കാലാഴിയെ, ആമോചിച്ചു (ബന്ധിച്ചു)

സമുദ്യതാ കർത്തുമലങ്കതകാദ്രം
പാദപദയം പല്ലവപേലവാംഗ്യാഃ
നിസർഗ്ഗരക്തം തദവേക്ഷ്യ കാചിൽ
പരിശ്രമം നൈവ വൃഥാ ചകാര

൯൨

അനന്തം — കാചിൽ-പല്ലവപേലവാംഗ്യാഃ-പാദപദയം-അലങ്കതകാദ്രം-കർത്തം-സമുദ്യതാ-നിസർഗ്ഗരക്തം-തത്-അവേക്ഷ്യ-വൃഥാ-പരിശ്രമം ന- ചകാര-ഏവ-

അർത്ഥം — ഒരുത്തി പല്ലവപേലവാംഗിയുടെ (തളിരുപോലെ മനോഹരശരീരയായ പാർവ്വതിയുടെ) പാദപദത്തെ അലങ്കരിക്കാൻ കാദ്രമാക്കി (ചെമ്പഞ്ഞിച്ചാറുകൊണ്ട് നനച്ചതാക്കി) ചെല്ലുന്നായിട്ട് സമുദ്യതയായിട്ട് (ഒരുമ്പട്ടവളായിട്ട്) നിസർഗ്ഗരക്തമായ (സ്വതഃ ചുവന്നതായ) അതിനെ (പാദപദത്തേ) അവേക്ഷിച്ചിട്ട് പരിശ്രമത്തേ (അലങ്കാരശ്രമത്തേ) വെറുതേ ചെയ്യില്ല- പാർവ്വതിയുടെ പാദപദം സ്വതഃ ചുവന്നതാകയാൽ നിഷ്കലമായിപ്പോകും എന്നുവിചാരിച്ച് ചെമ്പഞ്ഞിച്ചാറ് അണിഞ്ഞില്ല എന്നു സാരം.

ഇത്ഥം പ്രസാധനപരിഷ്ക്രിയമാണഗാത്രീ
സ്തിഗ്ദ്ധേന മുഗ്ദ്ധനയനാ സ്വസ്വീജനേന
ഉൽഭിദ്യമാനകസുമോൽകരപല്ലവായാ
സ്വപ്ലിചകാര ഷഷമാം നവകല്പവല്യാഃ

൯൩

അനന്തം — മുഗ്ദ്ധനയനാ-ഇത്ഥം-സ്തിഗ്ദ്ധേന സ്വസ്വീജനേന-പ്രസാധനപരിഷ്ക്രിയമാണഗാത്രീ- ഉൽഭിദ്യമാനകസുമോൽകരപല്ലവായാ-നവകല്പവല്യാഃ-ഷഷമാം- സ്വപ്ലിചകാര-

അർത്ഥം — മുഗ്ദ്ധനയനാ (മനോഹരാക്കിയായ പാർവ്വതി) ഇപ്രകാരം സ്തിഗ്ദ്ധമായ (സ്നേഹമുള്ള) സ്വസ്വീജത്താൽ പ്രസാധനം (അലങ്കാരം) കൊണ്ട് പരിഷ്കരിക്കപ്പെട്ട ശരീരത്തോടു കൂടിയവളായിട്ട് ഉൽഭിദ്യമാനകസുമോൽകരപല്ലവായ (ഉണ്ടാചിരിക്കുന്ന പുഷ്പസമൂഹത്തോടും തളിരിനോടും കൂടിയ) നവകല്പവല്പിയുടെ (പുത്തനായ കല്പക ചള്ളിയുടെ) സുഷമയെ (പരമമായ ശോഭയെ) സ്വപ്ലയാക്കിച്ചെയ്തു.

ആദായാഥ കാരണ കാഞ്ചനമയം കല്യാണിനീ ഭക്തം
പശ്ചിന്തിധൃതഭൂഷണോജപതരാം തസ്മിൻ നിജാമാകൃതിഃ
ആസിദ്യഗമനേ വരസ്തനിതരാമെതസുകം ശ്യാകലാ
രൂപശ്രീഫലമേതദേവ സുദിശാം വദപല്ലഭാലോകനം॥ (൯൪)

അനന്തരം-- കല്യാണിനി-സാ-കരേണ-കാഞ്ചനമയം-ദപ്പണം-
ആദായ. തസ്തിൻ-ധൃതഭൂഷണോജപതരാം-നിജാം-ആകൃതിം-പശ്യ-
ന്തീ-വരസ്വ-ആ ഗമനേ-നിതരാം-ഔത്സ-കൃപയ്യാകലാ-ആസീൽ-സു-
ദൃശാം-വല്ലഭാലോക-ാം-യൽ-ഏതൽ-ഏവ-രൂപശ്രീഫലം.

അനന്തരം -- കല്യാണിനിയായ (മംഗലമൂർത്തിയായ) അവൾ
കരംകൊണ്ട് കാഞ്ചനമയമായ ദപ്പണത്തേ (കണ്ണാടിയേ) ആദാ-
നംചെയ്തിട്ട് (ഏകതയിട്ട്) അതിൽ (കണ്ണാടിയിൽ) ധൃതഭൂഷണോ-
ജപതരയായി (ധൃതഭൂഷണയും (അലങ്കാരങ്ങൾ അണിഞ്ഞതും
അതിനാൽ ഏറ്റവും പ്രകാശിക്കുന്നതും ആയി) നിജയായ (ത-
ന്നെ സംബന്ധിച്ചതായ) ആകൃതിയേ പശ്യാന്തിയായിട്ട് (കാണ-
ന്നുവളായിട്ട്) വരന്റെ ആഗമനത്തിൽ (വരവിൽ) ഏറ്റവും ഔ-
ത്സ-കൃപയ്യാകലയായി (ഔത്സുക്യംകൊണ്ടു പരവശയായി) ഭവ-
ച്ചു. പാവ്വതിക്ക് അലങ്കാരവിശിഷ്ടയായ തന്റെ ആകൃതികളെ
പ്പോൾ ഭത്താവു വരുന്നതിന് ഏറ്റവും താല്പ്യം വന്നത് എന്നാ-
ണ് എന്നാരിനെ അത്മാന്തര-വ്യാസംകൊണ്ടു സമർത്ഥിക്കുന്നു.
സുദൃശകൾക്കു (സ്രീകൾക്കു) വല്ലഭാലോകനം (ഭത്തുൾനം) യാ-
തൊന്നോ ഇതുതന്നെ രൂപശ്രീഫലമാകുന്നു സൗന്ദര്യലക്ഷ്യയുടെ
ഫലമാകുന്നു) സ്രീകൾക്കു തന്റെ അലങ്കാരമാമാത്മ്യത്തെ ഭ-
ത്താക്കന്മാർ കണ്ടു സന്തോഷിക്കുകയാണു സൗന്ദര്യസമ്പത്തി-
ന്റെ ഫലം എന്നു സാരം.

ഗദ്യം ൩.

തദനന്തരം ച നിഖിലജനമഹനീയമഹിമാ ഹിമാലയേ നി-
ജഹിതവാത്സല്യവിഭൂതിസദൃശീം സുദൃശഃ സകലാമപിക്രിയാം നി-
വർത്തുപരമേശ്വരാഗമനപരമോത്സവമേവപരിപാലയൻ പ്രതി-
നവസുധാലേപസമുദിതവിഭാധാം-സഭാധാംവസിഷ്ഠാദിമുനിവരിഷ്ഠാ-
ധിഷ്ഠിതായാമതിഷ്ഠൽ.

അത്രതന്നെയുമല്ല തദനന്തരം (അതിന്റെശേഷം) നിഖില-
ജനങ്ങളാലും പൂജിക്കപ്പെട്ടവൻ യോഗ്യമായ മഹിമാവോടുകൂടിയ
ഹിമാലയൻ തന്റെ പുത്രിയുടെ വാത്സല്യവിഭൂതിക്കു സദൃശിയായി
സകലയായ ക്രിയയേയും നിവർത്തിച്ചിട്ട് (കഴിച്ചിട്ട്) പരമേശ്വ-
രാഗമനമാകുന്ന പരമോത്സവത്തേതെന്ന പരിപാലയൻ ആയിട്ട്
(കാത്തുനിൽക്കുന്നവൻ ആയിട്ട്) പ്രതിനവസുധാലേപംകൊണ്ടു
(പുത്തനായി കുമ്മായം തേക്കുകകൊണ്ട്) സമുദിതവിഭാധായി (ഉ-
ണ്ടായ വിശിഷ്ടശോഭയോടുകൂടിയതായി) വസിഷ്ഠാദിമുനി വരിഷ്ഠ-
ന്മാരാൽ (മുനിത്രേയന്മാരാൽ) അധിഷ്ഠിതയായ (സ്ഥിതിചെയ്ത-
പ്പെട്ടതായ) സഭയിൽ സ്ഥിതിചെയ്തു.

ഭദ്രസ്തപദ്രിസുതാമയേന മനസാ സ്വപ്നീൻ വസന്നദ്രിപേ
 തത്തൽകൃത്യവിചിന്തയാ യുഗസമാ നിസ്തീയ സപ്ത ക്ഷപാഃ
 പ്രാപ്തേ പാണിനിപീഡനോത്സവദിനേ പ്രസ്ഥാതുമുദ്യോഗവാൻ
 സന്ധാരത്രിദശാൻവിധാതുമുരജി ഭൂത്രാരിമിത്രാദികാൻ   ൯൭

അനവധം—ഭദ്രഃ തു- അദ്രിസുതാമയേന-മനസാ-സ്വപ്നീൻ-
 അദ്രിപേ-വസൻ-തത്തൽകൃത്യവിചിന്തയാ- യുഗസമാഃ-സപ്ത-ക്ഷ
 പാഃ നിസ്തീയ-പാണിനിപീഡനോത്സവദിനേ-പ്രാപ്തേ- പ്രസ്ഥാ
 തു-ഉദ്യോഗവാൻ- വിധാതുമുരജിഭൂത്രാരിമിത്രാദികാൻ- ത്രിദശാൻ
 സന്ധാര

അർത്ഥം—ഭദ്രനാകട്ടെ അദ്രിസുതാമയമായ മനസ്സിനോടു
 കൂടെ സ്വമായ അദ്രിപങ്കൽ (കൈലാസത്തിൽ) വസന്നായി (പാ
 ക്ഷണവനായി) തത്തൽ കൃത്യവിചിന്തയോടുകൂടിയായിട്ടു (ഓരോരോ കാ
 യ്ക്കുള്ള വിചാരം ഹേതുവായിട്ട്) ഏഴ് ക്ഷപകളെ (രാത്രികളെ)
 നിസ്തരണം ചെയ്തിട്ട് (കഴിച്ചിട്ട്) പാണിനിപീഡനോത്സവദിനം
 (വിവാഹോത്സവദിവസം) പ്രാപ്തമായപ്പോൾ (വന്നപ്പോൾ) പ്ര
 സ്ഥാനം ചെയ്യാനായിട്ടു (പുറപ്പെടാനായിട്ടു) ഉദ്യോഗവാനായിട്ടു (ഉ
 ത്സാഹത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട്) വിധാതുമുരജിഭൂത്രാരിമിത്രാദ ക
 നാരായ (ബ്രഹ്മാവ് വിഷ്ണു ഇന്ദ്രൻ മിത്രൻ മുതലായ) ത്രിദശന്മാ
 രേ (ദേവന്മാരേ) സ്മരിച്ചു.

സ്മൃതമാത്രാസ്തതസ്തേന സ്മൃതിഗമ്യേന ശംഭുനാ
 ത്രിദശാസ്തൽപദം പ്രാപുർവൃതദിവ്യവിഭൂഷണാഃ   ൯൬

അനവധം—തതഃ ത്രിദശാഃ-സ്മൃതിഗമ്യേന-തേന - ശംഭുനാ
 സ്മൃതമാത്രാഃ ധൃതദിവ്യവിഭൂഷണാഃ തൽപദം പ്രാപുഃ

അർത്ഥം—അനന്തരം ത്രിദശന്മാർ (ദേവന്മാർ) സ്മൃതിഗമ്യ
 നായ (വേദാന്തവേദ്യനായ) ശംഭുവിനാൽ സ്മൃതമാത്രന്മാരായി (സ്മ
 രിക്കപ്പെട്ട മാത്രയിൽതന്നെ എന്നു സാരം) ധൃതദിവ്യവിഭൂഷണന്മാ
 രായിട്ട് (ധരിക്കപ്പെട്ട ദിവ്യാഭരണത്തോടുകൂടിയവരായിട്ട്) തൽപദ
 ത്തെ (ശിവന്റെ സ്ഥാനത്തെ) പ്രാപിച്ചു.

ആരുഹ്യ ഹംസമതി സുന്ദരമന്ദധാനം
 സാകം ചതുസ്സനമുഖൈർമഹിതൈർമുനീന്ദ്രൈഃ
 കാലാഭിമാധികരപീഡനമാനനായ
 കൈലാസശൈലമഗമൽ കമലാധിവാസഃ   ൯൭

അനവധം—കമലാധിവാസഃ-അതിസുന്ദരമന്ദധാനം- ഹം
 സം-ആരുഹ്യ-മഹിതൈഃ ചതുസ്സനമുഖൈഃ - മുനീന്ദ്രൈഃ-സാകം-
 കാലാഭിമാധികരപീഡനമാനനായ- കൈലാസശൈലം-അഗമൽ.

അർത്ഥം—കമലാധിവാസൻ (ബ്രഹ്മാവു്) അതിസുന്ദരമാലയാനമായ (ഏറ്റവും മനോഹരമായ മന്ദാനത്തോടുകൂടിയ) ഹാസത്തേ (സ്വവാഹനത്തേ) ആരോഹണം ചെയ്തിട്ട് (കരേറിയിട്ട്) മഹിതന്മാരായി ചതുസ്സനമുഖന്മാരായ (ചതുസ്സനൻ മുതലായ) മുനീന്ദ്രന്മാരോടുകൂടെ കാലാഭിമാമികരപീഡനമാനനത്തിനായിട്ട് (കാലാന്തകന്റെ വിവാഹത്തേബ്ധമാനിയ്ക്കാനായിട്ട്) കൈലാസശൈലത്തേപ്രാപിച്ചു.

പക്ഷപ്രക്ഷോഭഹേലാപ്രസൂമരപവനോദ്ധുതനിസ്തന്ദ്രഗുത്വത്-
സപ്താംഭോരാശിവിചിഘ്നമുഖമിതസമാക്രാന്തദിക് ചക്രവാളം
ആരൂഢഃ പക്ഷിരാജം ജയവിജയമുഖൈരനപിതഃ പാഷ്ഠൈശ്ചൈവ
സൂക്ഷ്യാവാസം പ്രപേദേ ശിഖരിവരമഥോ തൽക്ഷണം ചക്ര-
പാണിഃ സ്വ

അനവധം—അഥോ--ചക്രപാണിഃ-പക്ഷപ്രക്ഷോഭഹേലാപ്രസൂമരപവനോദ്ധുതനിസ്തന്ദ്രഗുത്വത് സപ്താംഭോരാശിവിചിഘ്നമുഖമിത സമാക്രാന്തദിക് ചക്രവാളം-പക്ഷിരാജം-ആരൂഢഃ-ജയവിജയമുഖൈഃ പാഷ്ഠൈശ്ചൈവ-അനപിതഃ-തൽക്ഷണം-സൂക്ഷ്യാവാസം ശിഖരിവരം-പ്രപേദേ-

അർത്ഥം—പക്ഷപ്രക്ഷോഭമോകുന്ന (ചിറക് അടിക്കുന്ന) ഹേലയാൽ (കളിയാൽ) പ്രസൂമരമായ (വ്യാപിച്ചതായ) പവനനാൽ (വായുവിനാൽ) ഉദ്ധുതങ്ങളായി (ഇളക്കപ്പെട്ടവയായി) നിസ്തന്ദ്ര ആകമ്പണം (മടികൂടത്തേ) വളരെ എന്നുസാരം ഗുത്യത്തുകളായ (ഗുരതംചെയ്യുന്നവയായ) സപ്താംഭോരാശികളുടെ (ഏഴുസമുദ്രങ്ങളുടെ) വിചികളുടെ (തീരമാലകളുടെ) ഘമുഖമിതത്താൽ (ഘമുഖമ എന്നുള്ള ശബ്ദത്താൽ) സമാക്രാന്തമായ (വ്യാപിയ്ക്കപ്പെട്ടതായ) ദിക് ചക്രവാളത്തോട് (ദിങ്മണ്ഡലത്തോട്) കൂടിയവനായ-ചിറകടിയുടെ കാരറിനാൽ ഏഴുസമുദ്രങ്ങളേയും ഇളക്കിയവനായ എന്നുസാരം-പക്ഷിരാജനേ (ഗന്ധധനേ) ആരൂഢനായി (കരേറിയവനായി) ജയവിജയമുഖന്മാരായ (ജയൻ വിജയൻ തുടങ്ങിയ) പാഷ്ഠൈശ്ചൈവങ്ങളോട് (ഭൃത്യസംഘങ്ങളോട്) അനപിതനായിട്ട് (കൂടിയവനായിട്ട്) തൽക്ഷണം സൂക്ഷ്യാവാസമായ (ശിഖരിന്റെ വാസസ്ഥാനമായ) ശിഖരിവരനെ (പർവ്വതശ്രേഷ്ഠനേ) കൈലാസത്തേ എന്നുസാരം, പ്രാപിച്ചു.

ആരുമൊരാവതാഖ്യം നവകനകകുമാലം കൃതംദന്തിരാജം
ഹൃതംഭൽഗാംഗേയദണ്ഡം ശശധരധവളം വാഹയന്നാതപരം

സർവ്വൈഃസ്വപ്താസിസംഖൈരപിമുദിതമനഃ പ്രാപദുർണ്ണശൈലം
ശർവ്വാഭാഹോത്സവശ്രീസമുചിതമണിഭൂഷോജപലോ വജ്രപാണിഃ
നൻ

അനന്തം—വജ്രപാണിഃ നവകനകകുമാലംകൃതം- ഐരാ
വതാഖ്യം-ഭന്തിരാജം--ആഹു- -ശുഭൽഗാങ്ഗേയഭണ്ഡം-ശശധര
ധവളം-ആതപത്രം-വാഹയൻ- മുദിതമനഃ- ശർവ്വാഭാഹോത്സവ
ശ്രീസമുചിതമണിഭൂഷോജപലഃ- സർവ്വൈഃ- സ്വപ്താസിസംഖൈഃ
അപി-ദുർണ്ണശൈലം-പ്രാപ.

അർത്ഥം—വജ്രപാണി (ഇന്ദ്രൻ) നവകനകകുമാലംകൃത
മായി (ആത്മനായ സ്വർണ്ണംകൊണ്ടുള്ള മേൽവിരിപ്പിനാൽ
അലംകരിയ്ക്കപ്പെട്ടതായി) ഐരാവതാഖ്യനായ ഭന്തിരാജനേ
(ഗജശ്രേഷ്ഠനേ) ആരോഹണം ചെയ്തിട്ട് (കരേരിട്ട്)
ശുഭൽ ഗാങ്ഗേയഭണ്ഡവും (ശോഭിച്ചിരിക്കുന്ന സ്വർണ്ണഭണ്ഡത്തോ
ടുകൂടിയതും) ശശധരധവളവും (ചന്ദ്രനേപ്പോലെ വെളുത്തതും
ആയ ആതപത്രത്തേ റെൺകറ കടയെ എന്നു സാരം. വാഹയ
ന്നായി (പിടിച്ചിരിക്കുന്നവനായി) മുദിതമനസ്സായി (സത്തൃഷ്ടചിത്ത
നായി) ശർവ്വാഭാഹമാകുന്ന (ശിവന്റെ വിവാഹമാകുന്ന) ഉത്സ
വശ്രീയ്ക്കു സമുചിതമായ (യോഗ്യമായ) മണിഭൂഷകൊണ്ടു (സ്വ
ർണ്ണാലംകാരംകൊണ്ടു്) ഉജ്ജ്വലനായിട്ട് സർവ്വന്മാരായ സ്വർവാസി
സംഘങ്ങളോടും കൂടെ (ദേവസമൂഹങ്ങളോടുംകൂടെ)ദുർവ്വണ്ണശൈല
ത്തെ (വെള്ളിക്കുന്നിനെ) ദുർവ്വണ്ണം രജതം രൂപ്യം എന്നമരം
പ്രാപിച്ചു.

അന്വേ ച വഹ്നിവരണാരണവാതഭണ്ഡി

വിത്തേശപരാശപിവസുവിശപമുഖാ മഖാശാഃ

ഗന്ധർവ്സിദ്ധഗണകിന്നരചാരണാശ്ച

ചന്ദ്രാവതംസനിലയം കലശൈലമാപുഃ

൧൦൦

അനന്തം—വഹ്നി-വരണാരണ-വാത-ഭണ്ഡി-വിത്തേശപരാ
ശപിവസുവിശപമുഖാഃ-അന്വേ-മഖാശാഃ- ച-ഗന്ധർവ്സിദ്ധഗണകി
ന്നരചാരണാഃ- ച-ചന്ദ്രാവതംസനിലയം-കലശൈലം-ആപുഃ

അർത്ഥം—വഹ്നി വരണൻ-അരണൻ-വായു കാലൻ വി
ത്തേശപരൻ അശപിഷരം-വസുക്കരം-വിശപന്മാർ മുതലായി അന്വേ
ന്മാരായ മഖാശന്മാരും (മരദേവന്മാരും) ഗന്ധർവ്സിദ്ധഗണകിന്ന
രചാരണന്മാരും ചന്ദ്രാവതംസനിലയമായ (ശിവൻ വസിക്കുന്നതാ
യ) കലശൈലത്തെ (കലപവൃത്തത്തെ) കൈലാസത്തേ എന്നു സാ
രം പ്രാപിച്ചു”

അഥതാനാഗതാനീശഃ സ്വാഗതോക്തിപുരസ്സരം
യഥാർഹമർഹയാമാസ വിധാതുഹരിപൂർവ്കാൻ ൧൧൦

അനപയം—അഥ-ഇശഃ ആഗതാൻവിധാതുഹരിപൂർവ്കാൻ
താൻ-സ്വാഗതോക്തിപുരസ്സരം-യഥാർഹം-അർഹയാമാസ

അർത്ഥം—അനന്തരം ഇശൻ ആഗതനായി (വന്നവരാ
യി)വിധാതുഹരിപൂർവ്വകനായ (ബ്രഹ്മാവിഷ്ണു ഉടങ്ങിയ) അവ
രെ (ഭേദന്മാരേ) സ്വാഗതോക്തിപുരസ്സരമാകവണ്ണം (സ്വാഗതപ
ചനത്തോടുകൂടവണ്ണം) യഥാർഹം (യോഗ്യരയ്ക്കുതക്കവണ്ണം)
പൂജിച്ചു.

അഥ പ്രതിഷ്ഠാസമുമാവിചാര
മഹോത്സവായേനുകലാകലാപം
പ്രസാധയാമാസുരുദ്രധശോഭം
പ്രസാധനാന്യേവ പുരാതനാനി.

അനപയം—അഥ-ഉദ്വിചാ മഹോത്സവായ-പ്രതിഷ്ഠാസം
ഇനുകലാകലാപം--പുരാതനാനി-പ്രസാധനാനി-ഏവ-ഉദ്രധശോ
ഭം പ്രസാധയാമസുഃ

അർത്ഥം—അനന്തരം (പൂജനാനന്തരം) ഉമാവിവാഹമാക
ന്ന മഹോത്സവത്തിനായിട്ടു പ്രതിഷ്ഠാസവായ (പുറപ്പെടാൻ ഇച്ഛി
ക്കുന്നവനായ) ഇനുകലാകലാപനെ (ചന്ദ്രക്കലാഭരണനെ) പുരാ
തനങ്ങളായ (മുൻപുള്ളവയായ)പ്രസാധനങ്ങൾ തന്നെ (ആഭരണ
ങ്ങൾ തന്നെ) ഉദ്രധശോഭമാകവണ്ണം (ഉദ്രധിക്കപ്പെട്ടശോഭയോ
ടുകൂടവണ്ണം) അലങ്കരിപ്പിച്ചു. ശിവൻ മുമ്പുള്ള ചന്ദ്രക്കലമുതലാ
യ ആഭരണങ്ങൾ തന്നെ ശോഭയെ ഉണ്ടാക്കിയെന്നു സാരം.

ഉരീചകാര ചികരസ്യ രുചിം കപർദ്ദോ
ഭോഗീന്ദ്രഭാമ നവരേമലതാ ച ജാതാ
ഉത്തംസചന്ദ്രകലികാ തപനുരൂപരൂപാ
ദസ്സംഗഭംഗമുദിതാ ദ്വിതൃണം വൃലാസീൽ ൧൦൧

അനപയം—കപർദ്ദം-ചികരസ്യ-രുചിം-ഉരീചകാര-ഭോഗീ
ന്ദ്രഭാമ-നവരേമലതാ-ച-ജാതാ-ഉത്തംസചന്ദ്രകലികാ-ഉ-ദസ്സംഗ
ഭംഗമുദിതാ-അനുരൂപരൂപാ-ദ്വിതൃണം വൃലാസീൽ.

അർത്ഥം—കപർദ്ദം (ജടാസമൂഹം) ചികരത്തിന്റെ (കേശ
ത്തിന്റെ) രുചിയെ (കാന്തിയെ) ഉരീകരിച്ചു (അംഗീകരിച്ചു) ക
പർദ്ദം (തലമുടിയാ) തീൻ എന്നു സാരം. ഭോഗീന്ദ്രഭാമം (സ
പ്തശ്രേഷ്ഠനാകുന്ന മല) നവരേമലതയായിട്ടു (പുത്തനായ സ്വ

ണ്ണാഭരണമായിട്ടു) ജാതയായി. ഉത്തംസചന്ദ്രകലികാ (ശിരോലം
കാരമായ ചന്ദ്രക്കല) ഭസ്സംഗഭംഗമുദിതയായി ഭസ്സംഗത്തിന്റെ (ക
പർദ്ദം മുതലായ ഭസ്സംഗത്തിന്റെ) ഭംഗംകൊണ്ട് (നാശംകൊ
ണ്ട്) മുദിതയായി അനുരൂപരൂപയായിട്ടു (സദൃശമായ സൗന്ദര്യ
ത്തോടുകൂടിയതായിട്ടു) ദ്വിഗുണമാകുവണ്ണം വിലസിച്ച് (ഏറ്റവും
ശോഭിച്ചു).

നിടിലതടനിലീനം പാടലം ലോചനം തൽ
ഘൃന്യണരചിതമാസീൽ ചിത്രകം ചിത്രമ്യം
വിഹിതവസതിരസ്മിൻ വിഷ്ണുരണേവ ശശപൽ
പരിഹൃതസഹജോഷ്ണ പാവകശ്ശീതളോഭ്രത്. ൧൦൪

അനവധം — നിടിലതടനിലീനം-പാടലം തൽ-ലോചനം ചി
ത്രമ്യം-ഘൃന്യണരചിതം-ചിത്രകം-ആസീൽ- അസ്മിൻ-വിഹിതവ
സതിഃ ശശപൽ-വിഷ്ണുരൻ-ഏവ-പാവകഃ പരിഹൃതസഹജോ
ഷ്ണ-ശീതളഃ-അഭ്രത്.

അർത്ഥം — നിടിലതടനിലീനവും (നെറ്റിത്തടത്തിൽ ലയി
ച്ചതും) പാടലവും (രക്തവണ്ണവും) ആയ ആ ലോചനം (മൂന്നാംതൃ
ക്കണ്ണു) ചിത്രമ്യമായി (അതുതരവും മനോഹരവും ആയി) ഘൃന്യ
ണരചിതമായ (കുങ്കുമംകൊണ്ട് ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടതായ) ചിത്രകമായിട്ടു
(പൊട്ടായിട്ടു) ഭവിച്ചു. ഇതുകൽ (ഈ കണ്ണിൽ) വിഹിതവസതി
യായി (ചെയ്യപ്പെട്ട വാസത്തോടുകൂടിയതായി) വസിക്കുന്നതായി
എന്നുസാരം. എല്ലായ്പ്പോഴും വിഷ്ണുരണായി (പ്രകാശിക്കുന്നവനാ
യി) തന്നെ ഇരിക്കുന്ന പാവകൻ (അഗ്നി) പരിഹൃതസഹജോഷ്ണ
വായി (കളയപ്പെട്ട സ്വാഭാവികമായ ചുടോടുകൂടിയതായി) സ്വതേ
യുള്ള ചുട്ട കളഞ്ഞിട്ടു എന്നു സാരം. ശീതളനായിട്ടു (തണുപ്പുള്ള
വനായിട്ടു) ഭവിച്ചു.

തത്തൽഭ്രഷണതാം യയുഃ ഫണഭൃതസ്തത്തൽപ്രദേശാശ്രിതാഃ
മുക്താഹാരലതാകലാപപദവിമസ്ഥിസ്രജോ ലംഭിതാഃ
അംഗൈ കങ്കമപങ്കതാമുപഗതം ഭസ്മൈവ തസ്മിൻ ക്ഷണേ
ചിത്രം പീതദിക്രലഭാവമഭജൽ ചർമ്മാപി താരക്ഷവം. ൧൦൫

അനവധം — തസ്മിൻക്ഷണേ - ഏവ-തത്തൽപ്രദേശാശ്രിതാഃ
ഫണഭൃതഃ-തത്തൽഭ്രഷണതാം- യയുഃ- അസ്ഥിസ്രജഃ-മുക്താഹാരല
താകലാപപദവിം- ലംഭിതാഃ-ഭസ്മ - അംഗൈകങ്കമപങ്കതാം- ഉപഗ
തം -താരക്ഷവം- ചർമ്മ-അപി-ചിത്രം-പീതദിക്രലഭാവം-അഭജൽ.

അർത്ഥം — ആ ക്ഷണത്തിൽതന്നെ തത്തൽ പ്രദേശാശ്രി
തങ്ങളായ (ഓരോരോ പ്രദേശങ്ങളെ ആശ്രയിച്ചുവരുന്ന) ഫലഭൂ

ത്തുകൾ (സർപ്പങ്ങൾ) തന്മൂലം ഭൂഷണതയേ (അതതു' അലങ്കാരഭാവത്തെ) യാനംചെയ്തു (പ്രാപിച്ചു) കയ്യ്കണ്ഠം മുതലായ പ്രദേശങ്ങളിലുള്ള സർപ്പങ്ങൾ വള കണ്ഠാഭരണം തുടങ്ങിയ അലങ്കാരങ്ങളായിട്ടു തീർന്നു എന്നു സാരം. അസ്ഥിസ്രജകൾ (അസ്ഥിമാലകൾ) മുക്താഹാരലതാകലാപപദവിയിലെ (മുത്തുമാലയാകുന്ന അലങ്കാരത്തിന്റെ മാറ്റത്തെ) ലംഭിതങ്ങളായി (പ്രാപ്തങ്ങളായി) അസ്ഥിമാലകൾ മുത്തുമാലകളായിട്ടു തീർന്നു എന്നു സാരം. ഭസ്മം അംഗത്തിൽ കങ്കമപങ്കതയെ (കങ്കമച്ചാറിന്റെ ഭാവത്തെ) ഉപഗതമായി (പ്രാപ്തമായി) ഭസ്മം കങ്കമം തേച്ചതുപോലെ ആയി എന്നു സാരം. താരക്ഷവമായ (തരക്ഷവിനെ=പുലിയെ=സംബന്ധിച്ചതായ) ചർമ്മവും (പുലിത്തോലും) ചിത്രമായ പിതളകൂലഭാവത്തേ (മഞ്ഞവസ്ത്രഭാവത്തെ) ഭജിച്ചു (പ്രാപിച്ചു)

സർപ്പാങ്ഗാപ്തിതചാരുഭൂഷണഗണപ്രത്യുപ്ലനാനാമണി
ശ്രേണീനിർമ്മലകാന്തിപൂരലഹരീവിദ്യോതമാനാകൃതിഃ
സംവീതാമലദിവ്യനവ്യവസനഃ സ്പേഷ്യം പ്രസൂനായുധം
ഗാത്രേണാപ്യപനീതദർപ്പമകരോനേത്രേണ നോ കേവലം ൧൦൩

അനവധം--സഃ-അയം-സർപ്പാങ്ഗാപ്തിതചാരു ഭൂഷണഗണ പ്രത്യുപ്ലനാനാമണി ശ്രേണീനിർമ്മലകാന്തിപൂരലഹരീവിദ്യോതമാനാകൃതിഃ- സംവീതാമലദിവ്യനവ്യവസനഃ- പ്രസൂനായുധം- നേത്രേണ-കേവലം-നോ-ഗാത്രേണ-അപി അപനീതദർപ്പം അകരോൽ.

അർത്ഥം--ആളവൻ സർപ്പാംഗങ്ങളിൽ അപ്തിതങ്ങളായ (അലംകൃതങ്ങളായ) ചാരുഭൂഷണഗണങ്ങളിൽ (മഹോഹരങ്ങളായ അലങ്കാരസമൂഹങ്ങളിൽ) പ്രത്യുപ്ലഭമായ (പതിച്ചുവന്ന) നാനാമണിശ്രേണികളുടെ (നാനാരത്നസമൂഹങ്ങളുടെ) നിർമ്മലമായ കാന്തിപൂരലഹരിയാൽ (കാന്തിപ്രവാഹാധിക്യത്താൽ) വിദ്യോതമായായ (ശോഭിക്കുന്ന) ആകൃതിയോടു (ശരീരത്തോടു) കൂടിയവനായി, സംവീതമായ (ഉടുക്കപ്പെട്ടതായ) നിർമ്മലവും ദിവ്യവും നൂതനവും ആയ വസനത്തോടു (വസ്ത്രത്തോടു) കൂടിയവനായിട്ടു പ്രസൂനായുധനെ നേത്രംകൊണ്ടുതന്നെ അല്ല, ഗാത്രം കൊണ്ടും (ശരീരംകൊണ്ടും) അപനീതദർപ്പനാക്കി (കളയപ്പെട്ട അഹങ്കാരത്തോടുകൂടിയവനാക്കി) അഹങ്കാരമില്ലാത്തവനാക്കി എന്നു സാരം ചെയ്യുന്നു. കാര്യമേകാളം അതിസുന്ദരശരീരമായിത്തീർന്നു എന്നു സാരം.

സംകല്പേനൈവ സർപ്പം തദനു ഭഗവതശ്ചിത്രഹൃദ്യാംഗരാഗവ്യാലിപ്തോഭാരഗാത്രാഃ പരിധൃതവിമലാനർഘനാനാദികൂലാഃ
സദ്യോഽഭിശ്ശൃന്ത നന്ദീപ്രമുഖഗണചമുപാചകാ ലോഭമാലാ-
കണ്ഠാലങ്കാരകാഞ്ചികടകമുഖമഹാകല്പവിഭ്രാജമാനാഃ ൧൦൪

അനന്തം—തദനു-സർവ്വ-നന്ദീപ്രമുഖഗണചമുപാലകാഃ-ഭഗവതഃ-സങ്കല്പേന-ഏവ ചിത്ര ഹൃദ്യാങ്ഗരാഗ വ്യാലിപ്ലോഭാരഗാത്രാഃ-പരിധൂതചിമലാനർഘനാനാദകൃലാഃ-ലോലമാലാകണ്ഠാലങ്കാരകാഞ്ചികടകമുഖമഹാകല്പവിഭ്രാജമാനാഃ-സദ്യഃ-അദൃശ്യന്ത.

അർത്ഥം—അനന്തരം ഭഗവാൻ അലങ്കരിച്ചതിനുശേഷം) സർവ്വന്മാരായ നന്ദീപ്രമുഖഗണചമുപാലകന്മാർ (നന്ദി തുടങ്ങിയ പ്രമുഖഗണസേനാനായകന്മാർ) ഭഗവാന്റെ സങ്കല്പംകൊണ്ടുതന്നെ (വിചാരംകൊണ്ടുതന്നെ) ചിത്രവും ഹൃദ്യവും (ഹൃദയപ്രിയവും) ആയ അംഗരാഗത്താൽ (കുറിക്കൂട്ടിനാൽ) വ്യാലിപ്ലമായ (തേക്കപ്പെട്ട) ഉദാരമാത്രത്തോടു (മഹത്തായ ശരീരത്തോടു) കൂടിയവരായി പരിധൂതമായ (ധരിക്കപ്പെട്ട) ചിമലവും അനർഘവും (അമൂല്യവും) ആയ നാനാദകൃലത്തോടു (പല വിധത്തിലുള്ള വസ്ത്രത്തോടു) കൂടിയവരായി. പല പ്രകാരത്തിലുള്ള വസ്ത്രങ്ങൾ ഉടുത്തവരായിട്ട് എന്നു സാരം. ലോലങ്ങളായ (ഇളകുന്നവയായ) മാലകൾ-കണ്ഠാലങ്കാരങ്ങൾ (കണ്ഠാലങ്കാരങ്ങൾ) കാഞ്ചി (അരഞ്ഞാണം) കടകങ്ങൾ (വളകൾ) മുതലായ മഹാകല്പങ്ങൾ കൊണ്ട് (മഹാലങ്കാരങ്ങൾ കൊണ്ട്) വിഭ്രാജമാനന്മാരായിട്ട് (ശോഭിക്കുന്നവരായിട്ട്) തൽക്ഷണം കാണപ്പെട്ടു.

ഗദ്യം ൭.

തതശ്ച സമുപസ്ഥിതെ പ്രസ്ഥാനമുരൂത്തേ പ്രജാപനൽസു ശംഖപടമാദ്യേഷു മംഗലാന്തോദ്യേഷു വിസരൽസു ജയവചനേഷു പദ്യമാനേഷു മംഗലസ്തോത്രേഷു ഘട്ടമാനേഷു ചർമ്മജാലേഷു സസംഭ്രമസരോജസംഭവപ്രേച്ഛമാണ തത്താദൃഗുത്സവാനുഭവാനന്ദിനാ നന്ദിനാ സമാനീതം കാഞ്ചനപരകുമാസ്തീണ്ണവിസ്ത്രപേഷു ഭാഗം കണ്ഠതലംബമാനകനകപണ്ഡികാപണലണാരവഭരിത ഹരിദന്തരാളം തുംഗശിതശൃംഗയുഗളസംഗഭളിതാലനകഭംബം ഉന്നതപൃഥ്വിലളിതധവളഗാത്രമംഗജഭമനവഹനകൌതുകാൽ ജംഗമതാമിവോപഗതമചലപുംഗവം കൈലാസം വൈശ്രവണകരാവലംബീ ശാശപതം ശാകപരവരമാരുഹ്യ സുത്രാമവിയുതമുക്താതപത്രം പത്രിവരഹംസപത്രാഭ്യം ചക്രധരകമലാസനാഭ്യാമവിരതമുക്തപാർവാഭ്യാമുദയപാർവീജ്യമാനവിമലചാമരസമീരസമാധൂതകന്തളഃ കന്തളിതമന്ദഹസിതസുന്ദരവദനോദന്ദിനന്ദികേശപരകരകലിതകനകവേത്രനിരുദ്ധ്യമാനസംബാധയാ സ്ഥാനസമുജ്ജ്വലമാണസന്തോഷയാ വീരഭദ്രഭദ്രകുളീമഹാകാളകുന്ദോദരനികംഭപ്രഥമയാ പ്രമുഖസേനയാ പരിഭാസമാനപരിസരഃ- പരസ്തരവിമത്സരപുരസ്തരാസുരനിശാചരചിശാചമുഖമുഖോദരവിസൃതപര വിമിശ്രിതാലന

ലപനിചമൽകൃതജഗദയഃ ജഗത്രയചിതൃതപചദപ്രതിഷ്ഠിതോപി പരിഗ്രഹാഗ്രഹീ മഹേശ്വരഃ പല്ലവിതമല്ലികാശരജീവനൈശ്വധി മോഷധിപ്രസ്ഥംപ്രതി പ്രതസ്ഥേ.

അർത്ഥം—അനന്തരം പ്രസ്ഥാനമുറുത്തവും (പുറപ്പാടിനുള്ള മുറുത്തവും) സമുപസ്ഥിതമായപ്പോൾ (അടുത്തുവന്നസമയത്തിൽ) ശംഖപടഹാദ്യങ്ങളായ മംഗലാതോദ്യമങ്ങൾ (മംഗലവാദ്യങ്ങൾ). പ്രലപനത്തുകളായിരിക്കുമ്പോഴും (ശബ്ദിക്കുന്ന സമയത്തിലും) ജയ വചനങ്ങൾ (ജയിച്ചാലും എന്നുള്ളവാക്യങ്ങൾ) വിസരത്തുകൾ (വ്യാപിച്ചിരിക്കുന്നവ) ആയിരിക്കുമ്പോഴും മംഗലസ്തോത്രങ്ങൾ പ വ്യമാനങ്ങളായിരിക്കുമ്പോഴും (പഠിക്കുന്നസമയത്തിലും) ചർമ്മജാല ങ്ങൾ ഘട്ടുമാനങ്ങളായിരിക്കുമ്പോഴും മഹേശ്വരൻ സംഭ്രമത്തോടു കൂടിയ സരോജസംഭവനാൽ (ബ്രഹ്മാവിനാൽ) പ്രേച്ഛമാണനം (പ്രേരിയ്ക്കപ്പെട്ടവനും) തത്താടിക്കായ (അവർണ്യമായ) ഉത്സവാന ഭവംകൊണ്ട് ആനന്ദിക്കുന്നവനും ആയ നന്ദിയാൽ സമാനീതവും (കൊണ്ടുവരപ്പെട്ടതും) കാർത്തസ്വരകഥത്താൽ (സ്വപണ്ണംകൊണ്ടുള്ള മേൽവിരിപ്പിനാൽ) ആസ്തീണ്ണമായ (മറയ്ക്കപ്പെട്ടതായ) വിസ്തൃ തപ്തഷ്ടഭാഗത്തോടുകൂടിയതും കണ്ഠതടത്തിൽ ലംബമാനകളായ (ഇ ണ്ടിക്കിടക്കുന്ന) കനകഘണ്ടികകളുടെ (സ്വപണ്ണമണികളുടെ) ഘണ ംലണാരവത്താൽ (ശബ്ദവിശേഷത്താൽ) ഭരിതമായ (പൂരിതമായ) ഹരിഭന്തരാളത്തോട് (ദിക്കുകളുടെ അഭ്യന്തരത്തോട്) കൂടിയതും, ക ഴുത്തിലെ മണികളുടെ ശബ്ദത്താൽ സകലദിക്കുകളേയും മുഴക്കുന്ന ത് എന്ന്സാരം തുംഗവും (ഉന്നതവും) ശിതവും (മൂർച്ഛയുള്ളതും) ആയശൃംഗയുഗളത്തിന്റെ (രണ്ടുകൊമ്പിന്റെ) സംഗംകൊണ്ട് ദ ഭിതമായ (പിളർക്കപ്പെട്ടതായ) ഘനകദംബത്തോട് (മേഘസമൂഹ ത്തോട്) കൂടിയതും ഉന്നതമായി പൃഥ്വിയായി (മഹത്തായി) ലളിത മായ (മോകമളമായ) ധവളഗാത്രത്തോട് (വെളുത്തശരീരത്തോടു കൂടിയതും, അംഗജദമന്റെ (ശിവന്റെ) വ ഹനത്തിലുള്ള കൌതു കംഹേതുവായിട്ട് ജംഗമതയേ (ഇളകിനടക്കുക എന്നതിനെ) ഉപ ഗതനായ (പ്രാപ്തനായ) അചലപുംഗവനായ (പർവതശ്രേഷ്ഠനാ യ) കൈലാസമോഎന്നുതോന്നുന്നതും ശാശ്വതവുംആയ ശാകപരവ രനെ (വൃഷഭശ്രേഷ്ഠനെ) വൈത്രവണകരാവലംബിയായിട്ട് (വൈ ശ്രവണന്റെ കയ്യിൽപിടിക്കുന്നവനായിട്ട്) ആരോഹിച്ചിട്ട് (കരേ റീട്ട്) സുത്രാമാവിനാൽ (ഇരുന്നാൽ) വിധൃതമായ (പിടിയ്ക്കപ്പെട്ട) മുകുതാതപത്രത്തോടു (മുത്തുക്കുടയോട്) കൂടിയവനായി, പതന്ത്രിവ രനും (ഗരുഡനും) ഹംസവുംആകുന്ന പത്രങ്ങളോട് (വാഹനങ്ങ ളോട്) കൂടിയവരും എല്ലായ്പ്പോഴും അമുകതമായ (മോചിക്കപ്പെടാത്ത) പാർശ്വത്തോടു (ഇരുപുറത്തോടു) കൂടിയവരും ആയ എല്ലായ്പ്പോഴും

താടുത്തുനിൽക്കുന്നവരായ എന്നുസാരം- ചക്രധരകമലാസനന്മാരാൽ (വിഷ്ണുവിനാലും ബ്രഹ്മാവിനാലും) വീജ്യമാനങ്ങളായ (വീശപ്പെട്ടു) വിമലചാമരങ്ങളുടെ സമീരനാൽ (വായുവിനാൽ) സമാധൂതങ്ങളായ (ഇളക്കപ്പെട്ടവയായ) കുന്തളങ്ങളോടു (കേശങ്ങളോടു) കൂടിയവനായി, കന്ദളിതമായ (ഉണ്ടായതായ) മന്ദഹസിതംകൊണ്ടു സുന്ദരമായ വദനേന്ദുവിനോടു (മുഖചന്ദ്രനോടു) കൂടിയവനായി, നന്ദികേശപരന്റെ കരത്തിൽ കലിതമായ (ധരിയ്ക്കപ്പെട്ട) കനകവേത്രംകൊണ്ടു (സ്വപ്നപൂരൽവടികൊണ്ടു) നിരുദ്ധ്യമാനമായ (തടുക്കപ്പെട്ടു) സംബാധത്തോടു (ജനബഹളത്തോടു)കൂടിയതും, സ്വപ്നത്തിൽ (മനസ്സിൽ) സമുജ്ജ്വലമാണമായ (വർദ്ധിച്ചതായ) സന്തോഷത്തോടു കൂടിയതും വീരഭദ്രൻ ഭദ്രകാളി മഹാകാളൻ കുന്ദോദരൻ നികുന്ദൻതുടങ്ങിയതും ആയ പ്രഥമസേനയാൽ (ശിവപാർഷ്വരസൈന്യത്താൽ) പരിഭാസമാനമായ (ശോഭിയ്ക്കുന്നതായ) പരിസരത്തോടു (സമീപപ്രദേശത്തോടു)കൂടിയവനായി, പരസ്പരം വിമത്സരപുരസ്സരന്മാരായ (മത്സരത്തോടു കൂടിയ) അസുരനിശാചരപിശാചാദികളുടെ മുഖാന്തർഭാഗത്തിൽനിന്നു വിസൃതപരവും (വ്യാപിച്ചതും) വിമിശ്രിതവും (ഇടകലർന്നതും) ആയ ഹനലാപനിയാൽ (മഹാശബ്ദത്താൽ) ചമൽകൃതമായ (അലംകൃതമായ) മുഴക്കപ്പെട്ടതായ എന്നു സാരം, ജഗത്രയത്തോടു കൂടിയവനായി ജഗത്രയത്തിന്റെ (മൂന്നുലോകത്തിന്റെ) പിതൃതപപദത്തിൽ (പിതാവായ എന്നുള്ളസ്ഥാനത്തിൽ) പ്രതിഷ്ഠിതനെന്നെങ്കിലും (സ്ഥിതിചെയ്യുന്നവനെന്നെങ്കിലും) പരിഗ്രഹാഗ്രഹിയായിട്ടു (ഭാഗ്യമെന്തെന്നുഗ്രഹിക്കുന്നവനായിട്ടു) സകലലോകങ്ങളുടേയും പിതാവായപ്പോൾ റൊളെ ഭാഗ്യയാക്കി സ്വീകരിക്കണമെന്നുവിചാരിച്ചതു വിരോധം പല്ലവിതയായ (തളുത്തതായ) മല്ലികാശരന്റെ (കാമന്റെ) ജീവനൈഷധിയായ കാമനെ പുനർജ്ജീവിപ്പിക്കുന്നതായ എന്നുസാരം ഓഷധിപ്രസ്ഥത്തേക്കുറിച്ച് (ഹിമവാന്റെ പുരത്തേക്കുറിച്ച്) പ്രസ്ഥാനംചെയ്തു (പുറപ്പെട്ടു.)

കൈലാസാൽ കാലശന്ത്രേ വിചലതി ചലിതാ
 തൽപുരസ്തോദനല്ലാ
 ജാതസ് ഫീതപ്രലോഷാ ജനതതിരവിശ-
 ട്രാജധാനീം ഹിമാദ്രേഃ
 പശ്യാദുഗ്ദ്ധധാതാഗ്രതികരവിചലൽ
 സപ്തപാഥോധീവിചീ-
 നിസ്തന്ത്രാലപാനശങ്കാകരഘനവിസരഃ
 ശഖഭേരീപ്രാവഃ

൧൦൮

അനന്തരം — കാലശന്ത്രേ-കൈലാസാൽ-വിചലതി-തൽപുര

സ്താൽ-ചലിതാ- ജാതസ്ഫീതപ്രഘോഷാ- ജനതതിഃ- ഹിമാദ്രുഃ
രാജധാനീ- അവിശൽ- പശ്യാൽ- ഉച്ചണ്ഡവാതവൃതികരവിചലൽ
സപ്തപാഥോധിവിചീനിസ്തദ്രൂപാനശങ്കാകരഘനവിസരഃ- ശംഖ
ഭേരീപ്രരാവഃ-അവിശൽ

അർത്ഥം — കാലശത്രു (ശിവൻ) കൈലാസത്തിൽനിന്നുവി
ചലനായിരിക്കുമ്പോൾ (പുറപ്പെടുന്നസമയത്തിൽ) അതിനുമുൻ
പെ ചലിതയായി(പുറപ്പെട്ടതായി) ജാതസ്ഫീതപ്രഘോഷയായ
(ഉണ്ടായതായ മഹാഘോഷത്തോടുകൂടിയ) ജനതതി (ജനക്കൂട്ടം)
ഹിമാദ്രിയുടെ (ഹിമവാന്റെ) രാജധാനിയെ പ്രവേശിച്ചു പിന്നീട്
ഉച്ചണ്ഡമായ (ഭ്രമകരമായ) വാതത്തിന്റെ (വായുവിന്റെ) വൃതി
കരംകൊണ്ടു (ചേർച്ചകൊണ്ടു) വിചലത്തികളായ (ഇളക്കുന്നവയാ
യ) സപ്തപാഥോധിവിചികളുടെ (ഏഴുസമുദ്രങ്ങളുടെ തിരമാലക
ളുടെ) നിസ്തദ്രൂപമായ (ഏറ്റവും വലിച്ചതായ എന്നുസാരം) ഭൂപാന
ത്തിന്റെ ശങ്കാകരമായ (ശബ്ദമെന്നുള്ള ശങ്കയെ ചെയ്യുന്നതായ)
ഘനവിസരത്തോടു (ഇടതിങ്ങിയ ചുറ്റപ്പിടയോടു) കൂടിയതായ ഏഴു
സമുദ്രങ്ങളുംകൂടെ ഒന്നിച്ചു ഇളകിയപ്പോഴുണ്ടായ ശബ്ദത്തോടു
കൂടിയ എന്നുസാരം. ശംഖഭേരീപ്രരാവം(ശംഖങ്ങളുടേയും ഭേരികളു
ടേയും ശബ്ദംപ്രവേശിച്ചു-ശിവൻ ഹിമവൽപുരത്തിൽ ചെല്ലുന്നതി
നു മുൻപുതന്നെ വളരെ ജനസംഘം ചെന്നുചേരുകയും ശംഖങ്ങളും
പെരുമ്പറകളും മുഴക്കുകയും ചെയ്തു എന്നുസാരം.

ശ്രോത്രാന്തരം വിശതി വാദ്യരവേ ഫതസ്തി-
നാസ്ഥാനഗഃ സബഹിരേത്യ പുരാൽ ഗിരീന്ദ്രഃ
സാലം സുഹൃൽഭിരതിമേദരതൃഘോഷഃ
പ്രാപ്തീം പ്രഭോഃ പ്രമദവാൻ പരിപാല്യതസ്ഥൗ ൧൦൯

അനവധം — അഥ തസ്തിൻ-വാദ്യരവേ ശ്രോത്രാന്തരം വിശതി-
ആസ്ഥാനഗഃ-സഃ-ഗിരീന്ദ്രഃ-പുരാൽ- ബഹിഃ- ഏത്യ- സുഹൃൽഭിഃ-
സാലം- അതിമേദരതൃഘോഷഃ- പ്രമദവാൻ-പ്രഭോഃ- പ്രാപ്തീം-
പരിപാല്യ-തസ്ഥൗ.

അർത്ഥം — അനന്തരം (ശിവന്റെ വരവിനെ സംബന്ധി
ച്ച പെരുമ്പറ മുഴക്കിയ സമയം) ആ വാദ്യരവം ശ്രോത്രാന്തര
ത്തേ (ശ്രവണാന്തർഭാഗത്തേ) പ്രവിശത്തായപ്പോൾ (പ്രവേശിച്ച
പ്പോൾ) ആസ്ഥാനഗനായ (ആസ്ഥാനമണ്ഡപത്തിൽ ഇരിക്കുന്ന)
ആ ഗിരീന്ദ്രൻ പുരത്തിൽ നിന്നു വെളിയിൽ വന്നിട്ടു സുഹൃത്തുക്ക
ളോടു (ബന്ധുക്കളോടു) കൂടെ അതിമേദരതൃഘോഷനായി (ഏ
റ്റവും വലിച്ചു പെരുമ്പറകളുടെ ശബ്ദത്തോടുകൂടിയവനായി) പ്രമ

ഭവാനായിട്ടു (സന്തോഷത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടു) പ്രഭുവിന്റെ (ശിവന്റെ) പ്രാപ്തിയെ (വരവിനെ) പരിപാലിച്ചിട്ടു (നോക്കിക്കൊണ്ടു്) സ്ഥിതിചെയ്തു.

അതിലംഘ്യ വർത്തം വിധിവിഷ്ണുവാസവാ-
ദ്യമരോത്തമൈസ്സഹ സമഗ്രഭൂഷണൈഃ
അധികശ്രീയാ സ്വവപുഷാ പരിസ്ഫുര-
നാചലേന്ദ്രഗേഹമഖിലേശ്വരോ യയൈശ ൧൧൦

അനപയം—അഖിലേശ്വരഃ- വിധിവിഷ്ണുവാസവാദ്യമരോത്തമൈഃ സഹ-വർത്ത-അതിലംഘ്യ സമഗ്രഭൂഷണൈഃ അധികശ്രീയാ-സ്വവപുഷാ-പരിസ്ഫുരൻ-അചലേന്ദ്രഗേഹം-യയൈശ

അർത്ഥം—അഖിലേശ്വരൻ വിധിവിഷ്ണുവാസവാദ്യമരോത്തമന്മാരോടുകൂടെ (ബ്രഹ്മാവു് വിഷ്ണു ഇന്ദ്രൻ മുതലായ ദേവന്മാരോടുകൂടെ) വർത്തത്തേഅതിലംഘിച്ചിട്ടു് (വഴിയേക്കടന്നിട്ടു്) സമഗ്രഭൂഷണങ്ങൾകൊണ്ടു (സമ്പൂർണ്ണാലങ്കാരങ്ങൾകൊണ്ടു്) അധികശ്രീയായ (ഏറ്റവും ശോഭയോടുകൂടിയതായ) സ്വവപുസ്സുകൊണ്ടു (തന്റെ ശരീരംകൊണ്ടു) പരിസ്ഫുരൻ ആയിട്ടു് (ശോഭിക്കുന്നവൻ ആയിട്ടു്) അചലേന്ദ്രഗേഹത്തെ യാനംചെയ്തു (ഹിമവാങ്കൽ വന്നു ഏന്നു സാരം)

ഗിരീശയോർഭയോർദ്വൈതയോസ്സംസർഗ്ഗമേയുഷി
സമുദ്രയോർഭയോർയോഗസ്സമുദ്രതപമുചായയൈശ ൧൧൧

അനപയം—തയോർഭയോഃഗിരീശയോഃവർദ്വൈത-സംസർഗ്ഗം-ഏയുഷി-ഭയോഃ-സമുദ്രയോഃ-യോഗഃ-സമുദ്രതപം-ഉചായയൈശ

അർത്ഥം—ആ രണ്ടു ഗിരീശന്മാരുടെ (ശിവന്റെയും ഹിമവാന്റെയും) വർഗ്ഗം (സമൂഹം) സംസർഗ്ഗത്തെ (ചേർച്ചയെ) ഏയിവത്തായപ്പോൾ (പ്രാപിച്ചിരിക്കുമ്പോൾ) രണ്ടു സമുദ്രങ്ങളുടെ യോഗം സമുദ്രതപത്തെ പ്രാപിച്ചു. രണ്ടു ഗിരീശന്മാർ ചേന്നു് ചേർന്നു് രണ്ടു സമുദ്രങ്ങൾ ചേന്നതുപോലെയായി ഏന്നു സാരം.

അഥാധിരൂഢോ വൃഷഭാധിരാജാ
ഭിധാതുവൈകുണ്ഠകരാവലംബീ
പുരസ്സരേണാദ്രിവരേണ സാകം
പുരപ്രവേശം പുരജിദ്വിതേനേ. ൧൧൨

അനപയം—അഥ-പുരജിത്. വൃഷഭാധിരാജാൽ-അധിരൂഢഃ-വിധാതുവൈകുണ്ഠകരാവലംബീ-പുരസ്സരേണ-അദ്രിവരേണ-സാകം-പുരപ്രവേശം-വിതേനേ.

അർത്ഥം—അനന്തരം പുരജിത്തു (ശിവൻ) വൃഷഭാധിരാജ കുൽനിന്നു അതിരൂഢനായി (ഇറങ്ങിയവനായി) വിധാതുവൈകുണ്ഠകരാവലംബിയായിട്ടു (ബ്രഹ്മാവിന്റേയും വിഷ്ണുവിന്റേയും കയ്ക്കു പിടിച്ചിട്ടു) പുരസ്സരനായ (മുൻപിൽ നക്കുന്നവനായ) അദ്രി വരനോടുകൂടെ (ഹിമവാനോടുകൂടെ) പുരപ്രവേശത്തെച്ചെല്ലു (പുരത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു.)

പ്രവിശതി ശശിരേഖാശേഖരേ രാജവീഥ്യാം
നഗവരപുരനായുസ്തദിദൃക്ഷാ തിരേകാൽ,
ഏടി സമുദിതമോദാ രത്നസൗധാനി ഭേജു
സ്തപരിതഗമനശിഞ്ജനമഞ്ജുഭൂഷാവിശേഷാഃ ൧൧൩

അനവധം--ശശിരേഖാശേഖരേ-രാജവീഥ്യാം-പ്രവിശതി-നഗവരപുരനായുഃ-തദിദൃക്ഷാതിരേകാൽ-ഏടി സമുദിതമോദാഃ-തപരിതഗമനശിഞ്ജനമഞ്ജുഭൂഷാവിശേഷാഃ-രത്നസൗധാനിഭേജുഃ

അർത്ഥം—ശശിരേഖാശേഖരൻ (ചന്ദ്രാലോഭരണനായ ശിവൻ) രാജവീഥിയിൽ പ്രവിശന്നായപ്പോൾ (പ്രവേശിച്ചിരിക്കുമ്പോൾ) നഗവരപുരനാരികൾ (ഹിമവാങ്കലുള്ള പുരസ്ത്രീകൾ) തദിദൃക്ഷാതിരേകം ഹേതുവായിട്ടു (അദ്ദേഹത്തെ കാണാനുള്ള ആഗ്രഹത്തിന്റെ ആധിക്യത്താൽ) ഏത്തിൽ (മനസ്സിൽ) സമുദിതമായ (ഉണ്ടായതായ) മോദത്തോടുകൂടിയവരായി തപരിതഗമനംകൊണ്ടു (വേഗത്തിലുള്ള നടപ്പിനാൽ) ശിഞ്ജത്തുകളായ (ശബ്ദിക്കുന്നവയായ) മഞ്ജുഭൂഷാവിശേഷത്തോടു (മനോഹരാലങ്കാരവിശേഷത്തോടു) കൂടിയവരായിട്ടു രത്നസൗധങ്ങളെ ഭേജിച്ചു (പ്രാപിച്ചു) പുരസ്ത്രീകൾ ശ്രീപരമേശ്വരനെക്കാണുന്നതിനു രാജവീഥിയുടെ രണ്ടു വശത്തുമുള്ള രത്നസൗധങ്ങളിൽ കേറി നിന്നു എന്നു സാരം.

ചതുരമധുരവേഷം ചന്ദ്രലേഖാകലാപം
സവിധഭൂവി ചരന്തം ലോചനൈരാപിബന്ത്യഃ
ഗളിതധൂതി ഏദന്തേ ചിന്തയാമാസുരേവം
മദനകതുകഭാരവ്യാകലാ വാരയോഷാഃ ൧൧൪

അനവധം--ചതുരമധുരവേഷം-സവിധഭൂവി-ചരന്തം-ചന്ദ്രലേഖാകലാപം ലോചനൈഃ-ആപിബന്ത്യഃ-വാരയോഷാഃ-മദനകതുകഭാരവ്യാകലാഃ-ഗളിതധൂതി-ഏദന്തേ-ഏവം-ചിന്തയാമാസുഃ

അർത്ഥം—ചതുരമധുരവേഷനും സവിധഭൂവിൽ (സമീപഭേഗത്തിൽ) ചരന്തം (സഞ്ചരിക്കുന്നവനും) ആയ ചന്ദ്രലേഖാകലാപനേ (ചന്ദ്രമൂഢനെ) ലോചനങ്ങൾകൊണ്ടു (കണ്ണുകൾകൊണ്ടു) ആപിബന്തികളായ (കുടിക്കുന്നവരായ, കാണുന്നവരായഎന്നു സാരം)

വാരയോഷകൾ (വേശ്യാസ്രീകൾ) മദനനാലും (കാമനാലും) കൈ
തുകദാരത്താലും വ്യാകലകളായിട്ട് (പരവശകളായിട്ട്) ഗളിതധൂതി
യാകുംവണ്ണം (പോയിരിക്കുന്ന ധൂതിത്തോടുകൂടുംവണ്ണം) ധൂതിയും
ഇല്ലാത്തവരായിട്ട് എന്നു സാരം, ഏതെത്തിൽ (മനസ്സിൽ) ഇപ്ര
കാരം ചിന്തിച്ചു (വിചാരിച്ചു)

അമൃതനാഥഗാത്രം വല്ലഭം ലബ്ധ്വകാമാ
ചരമകൃത തപസ്യാം യൽ സതീ പാർവതീ സാ
ഇദമുചിത, മനഃപ്രഭാജ്ഞിതൈരേവമുബൈഷ്ഠഃ
സദൃശതരണലാഭഃ സർവ്വസീമന്തിനീനാം. ൧൧൫

അനവധം — സതീ-സാ-പാർവതീ-അനാഥഗാത്രം അമൃത-വ
ല്ലഭം-ലബ്ധ്വകാമാ-ചരമ-തപസ്യാം-അകൃത-യൽ-ഇദം-ഉചിതം, സ
ർവ്വസീമന്തിനീനാം-സദൃശതരണലാഭഃ-അനഃപ്രഭ-ആജ്ഞിതൈഃ-ഏ
വമുബൈഷ്ഠഃ-ഏവം

അർത്ഥം — സതീയായ (പതിവ്രതയായ) ആ പാർവതീ അ
നാഥഗാത്രനായ (സദൃശമില്ലാത്ത ശരീരത്തോടു കൂടിയവനായ)
ഇദ്ദേഹത്തെ ഭർത്താവായി ലബ്ധ്വകാമയായിട്ട് (ലഭിക്കാൻ ആ
ഗ്രഹിക്കുന്നവളായിട്ട്) വളരെക്കാലം തപസ്സയെ (തപശ്ച
യ്യയെ) ചെയ്തു എന്നത് യാതൊന്നും ഇത് (തപസ്സുചെയ്തത്) ഉ
ചിതമാകുന്നു (യോഗ്യമാകുന്നു) സർവ്വസീമന്തിനികൾക്ക് (സകല സ
ന്ദരിമാർക്ക്) സദൃശതരണലാഭം (തനിയ്ക്കു തുല്യനായ യുവാവിനെ
ലഭിയ്ക്കുക) അനല്പങ്ങളായി (ബഹുക്കളായി) ആർജ്ജിതങ്ങളായ (സ
മ്പാദിയ്ക്കപ്പെട്ട) പുണ്യങ്ങൾകൊണ്ടുതന്നെ ആകുന്നു സ്രീകൾക്ക്
സദൃശനായ വരന്റെ ലാഭം പുണ്യസാദ്ധ്യമാണ്. അതിനാൽ വ
ളരെക്കാലം തപസ്സുചെയ്തത് യുക്തമാകുന്നു എന്നു സാരം.

അഗ്രതമഗ്രതമേതൽ ദഗ്ദ്ധവാൻ പുഷ്പചാപം
പുനരയമിതിലോകൈരക്തമാകണ്ഠിതം ച
വപുരിദമനപശ്യന്നസ്യ വിശ്വാഭിരാമം
സ ഹി നിധിതമഹാസീദീപ്യയൈവാത്മഭേദം (൧൧൬)

അനവധം — അയം-പുഷ്പചാപം-ദഗ്ദ്ധവാൻ-ഇതിലോകൈഃ
പുനഃ-ഉക്തം ആകണ്ഠിതം-യൽ-ഏതൽ-അഗ്രതം-അഗ്രതം ഹി
സഃവിശ്വാഭിരാമം അസ്യ-ഇദം-വപുഃ അനപശ്യൻ-ഇഷ്ടയാ-
ഏവ-ആത്മഭേദം-അഹാസീൽ-നിധിതം.

അർത്ഥം — ഇദ്ദേഹം (ശിവാൻ) പുഷ്പചാപനെ (കാമനെ)
ദഗ്ദ്ധവാനായി (ദഹിപ്പിച്ചു) എന്നിങ്ങനെ ലോകങ്ങളാൽ (ജനങ്ങളാൽ)

ജാൽ) പിന്നെയും പിന്നെയും ഉക്തവും (പറയപ്പെട്ടതും) ആകർഷിതവും (കേൾക്കപ്പെട്ടതും) ആയി എന്നതു് യാതൊന്നു് ഇതു് (ഇതു പറയുന്നതു്) അഗൃതമാകുന്നു അഗൃതമാകുന്നു (ഏറ്റവും അസത്യമാകുന്നു) യാതൊന്നിനാൽ അച്ഛൻ (കാമൻ) വിശ്വാദിരാമമായ (സർവ്വോൽകൃഷ്ടമായ) ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ (ശിവന്റെ) ഈ വപുസ്സിനെ (ഭേദത്തേ) അനുപശ്വന്നായിട്ടു് (കാണുന്നവനായിട്ടു്) ഇശ്വരശ്ചയാൽ (അസൂയയാൽ) തന്നെ ആത്മഭേദത്തേ (തന്റെ ഭേദത്തേ) ഉപേക്ഷിച്ചു നിശ്ചയം. കാമൻ വിശ്വപാൽകൃഷ്ടമായ ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ ഈ ഭേദത്തെക്കണ്ടിട്ടു് തന്നെ ആത്മത്യാഗം ചെയ്തതാണു്. അല്ലാതെ പരമശിവൻ ഭവിപ്പിച്ചു കാമനെ എന്നു പറയുന്നതു് അസത്യമാണു്. കാമനേക്കാളും അതിമനോഹരമാണു് ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭേദം എന്നു സാരം.

അമൃതപവനമല്ലിവല്ലരീകുഞ്ജഗേഹേ
 കൃതസമയമവാച്യ ഭാരി വിന്യസ്യശാടി
 രഹസി രഹിതശങ്കം കങ്കമാകല്പഭാജേ
 സഫലയതി ക്ഷെപ യാ സൈവ ധനാ വധൂനാം, ൧൧൩

അനവധം—അമൃ.ഉപവനമല്ലിവല്ലരീകുഞ്ജഗേഹേ—കൃതസമയം—അവാച്യ-ഭാരി-ശാടി-വിന്യസ്യ-രഹസി-രഹിതശങ്കം—കങ്കമാകല്പഭാജേ—ക്ഷെപ-യാ-സൈവ-ധനാ-വധൂനാം-ധന്യാ

അർത്ഥം—ഇദ്ദേഹത്തേ ഉപവനത്തിലെ മല്ലിവല്ലരീകൾകൊണ്ടുള്ള (മല്ലപ്പുകൾകൊണ്ടുള്ള) കുഞ്ജഗേഹത്തിൽ (വള്ളിക്കടലിൽ) മല്ലപ്പുകൾ നിറഞ്ഞിട്ടുള്ള വള്ളിക്കടലിൽ എന്നു സാരം കൃതസമയനായിട്ടു് (ചെയ്യപ്പെട്ട നിശ്ചയത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടു്) ഒരു നിശ്ചിതകാലത്തിൽ എന്നു സാരം-അവാചിച്ചിട്ടു് (ലഭിച്ചിട്ടു്) ഭാരിൽ (വാതലിൽ) ശാടിയെ (വസ്രത്തെ) വിന്യസിച്ചിട്ടു് (വെച്ചിട്ടു്) രഹസ്സിൽ (വിജനസ്ഥലത്തിൽ) രഹിതശങ്കമാകുംവണ്ണം (ശങ്കകൂടാതെ) കങ്കമാകല്പഭാജകളായ (കങ്കമമാകുന്ന അലങ്കാരത്തെ പ്രാപിച്ചവയായ) കങ്കമങ്ങൾ തെച്ചസ്തനങ്ങൾ എന്നു പറകയാൽ ചൂടിയ സൂചിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. ക്ഷെപങ്ങളെ (സ്തനങ്ങളെ) യാവളൊത്തി സഫലങ്ങളാക്കിയെന്നു. ഇദ്ദേഹത്തെ നിശ്ശങ്കമാകുംവണ്ണം ആചിംഗനം ചെയ്യുന്നവർ അതിധന്യരാകുന്നു എന്നു സാരം.

പ്രണയകലഹശാന്തൈകാതരേ പ്രാണനാഥേ
 പ്രണതിമുപഗതേസ്തിൻ കോപവേഗാരുണാക്ഷീ
 ശരസി ശിശിരരോചിശ്ശേഖരേ പാതയേദ്യോ
 നിജപലമതിധന്യാ സൈവ മന്യേ ത്രിലോക്യാം (൧൧൪)

അന്വയം—പ്രാണനാഥം-കാതരേ പ്രണയകലഹശാസ്ത്രേ പ്രണതിം ഉപഗതേ-യാ-കോപവേഗാദുണാക്ഷീ ശിശിരരോചിശ്ശേഖരേ ശിരസി-നിജപദം-പാതയേൽ-സാ ഏവ-ത്രിലോക്യാം-അതിധന്യാ മന്യെ.

അർത്ഥം—പ്രാണനാഥൻ (ഭർത്താവ്) കാതരനായിട്ട് (ഭയത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട്) പ്രണയകലഹശാന്തിയ്ക്കായിട്ട് (സ്നേഹം കൊണ്ടുള്ള കലഹത്തെ ശമിപ്പിക്കാനായിട്ട്) പ്രണതിയെ (നമസ്കാരത്തെ) ഉപഗതനായിരിക്കുമ്പോൾ (പ്രാപ്തനാകുമ്പോൾ) നമസ്കരിക്കുമ്പോൾ എന്നു സാരം. യാവളൊരുത്തി കോപവേഗത്താൽ അരുണജലമായ (രക്തവണ്ണങ്ങളായ) അക്ഷികളോട് (കണ്ണുകളോട്) കൂടിയവളായിട്ട് ശിശിരരോചിശ്ശേഖരമായ (ചന്ദ്രനാകുന്ന ശിരോലങ്കാരത്തോടുകൂടിയ) ശിരസ്സിൽ - ചന്ദ്രപൂർവ്വന്റെ ശിരസ്സിൽ എന്നു സാരം നിജപദത്തെ (തന്റെ കാലിനെ) പതിപ്പിക്കും അവർത്തനെന്ന ത്രിലോകിയിൽ (ത്രൈലോക്യാസിജനത്തിൽ) അതിധന്യ എന്നു മനനം ചെയ്യുന്നു: ഏതൊരുസ്ത്രീക്കാണ് പ്രണയകോപത്താൽ ശിവന്റെ ശിരസ്സിൽ പദം വയ്ക്കുന്നത് അവർത്തനെന്ന മൂന്നു ലോകത്തിലുള്ള സ്ത്രീകളിൽവെച്ചു അതിധന്യയാകുന്നു എന്നു സാരം.

ഇതി ബഹുവിധചിന്താസന്തതിക്രാന്തചിത്താഃ
പരമശിവധൃളിം ലോചനൈരാപിബന്ത്യഃ
ക്ഷണമുദിതവിമോഹാസ്തത്രാഃ കൃത്ത്രിമാണാം
മനകൃതിമനുചക്രഃ പുത്തളീനാം പുരന്ധ്രഃ (൧൧൧)

അന്വയം—ഇതി ബഹുവിധചിന്താസന്തതിക്രാന്തചിത്താഃ താഃ പുരന്ധ്രഃ-പരമശിവധൃളിം ലോചനൈഃ- ആപിബന്ത്യഃ-ക്ഷണം ഉദിതവിമോഹാഃ-തത്ര കൃത്ത്രിമാണാം പുത്തളീനാം-അനു കൃതിം അനുചക്രഃ

അർത്ഥം—ഇപ്രകാരം ബഹുവിധകളായ ചിന്താസന്തതികളാൽ (വിചാരസമൂഹങ്ങളാൽ) ആക്രാന്തചിത്തകളായ (വ്യാപിച്ച മനസ്സോടുകൂടിയവരായ) ഇപ്രകാരം വിചാരിക്കുന്നവരായ എന്നു സാരം-ആ പുരന്ധ്രികൾ (പെരുന്തുകൾ) പരമശിവധൃളിയെ (പരമശിവനാകുന്ന മധുവിശേഷത്തേ) ലോചനങ്ങൾകൊണ്ടു ആപിബന്തികളായി (കുടിക്കുന്നവരായി). കാണുന്നവരായി എന്നു സാരം ക്ഷണം ഉദിതവിമോഹകളായിട്ട് (ഉണ്ടായതായ മോഹാലസ്യത്തോടുകൂടിയവരായിട്ട്) അവിടെ കൃത്ത്രിമകളായ പുത്തളികളുടെ (പാവകളുടെ) അനുക്രമിയെ (സാദൃശ്യത്തേ) അനുകരിച്ചു

(പ്രാപിച്ചു) പാവകർപോലെ അനങ്ങാതെ നിന്നു എന്നു സാരം.

അഥ കഥമപി ചീത്തം, ധാരയന്ത്യാ നതാംഗ്യഃ
സ്തിതലവപരിഭിന്നാം ലാജവൃഷ്ടിം കിരന്ത്യഃ
ഭവനപതിമപാഗൈസ്തസ്മരാധായന്ത്യാ
നവകവലയമാലാജാലനെ ശഭാഗൃഹോരെഃ (൧൦൦)

(അപായം)—അഥ നതാംഗ്യഃ കഥമപി-ചീത്തം ധാരയന്ത്യഃ സ്തിതലവപരിഭിന്നാം-ലാജവൃഷ്ടിം-കിരന്ത്യഃ നവകവലയമാലാജാലസൗഭാഗൃഹോരെഃ--അപാംഗൈഃ--ഭവനപതിം---ആരാധയന്ത്യഃ തസ്മഃ

അത്ഥം--അനന്തരം നതാംഗികൾ (സ്ത്രീകൾ) പണിപ്പെട്ടു ചീത്തത്തെ ധാരയന്തികളായി (ശിവനിൽ ഉണ്ടായ അനുരാഗത്തെ അടക്കുന്നവരായി എന്നുസാരം) സ്തിതലവപരിഭിന്നയായ (മന്ദമാസത്തിന്റെ ലേശത്തോടു് ഇടകലർന്നതായ) ലാജവൃഷ്ടിയെ കിരന്തികളായി (മലരൂ വർഷിക്കുന്നവരായി) എത്തനമായ കവലയമാലാജാലത്തിന്റെ സൗഭാഗൃഹോരങ്ങളായ (സൗന്ദര്യത്തെമോഷ്ടിക്കുന്നവയായ) അപാംഗങ്ങൾകൊണ്ടു് (കടക്കണ്ണുകൾകൊണ്ടു്) ഭവനപതിയെ ആരാധിക്കുന്നവരായിട്ടു് (ശിവനെ കടാക്ഷിക്കുന്നവരായിട്ടു് എന്നുസാരം) സ്ഥിതിചെയ്തു.

തതഃ പുരസ്കൃത്യ വിധിം ഹരിം ച വിധാനവേത്താ വിധുഖ-
ണ്ഡചൂഡഃ
സപ്തഷ്ഠിഭിഃ സംഭൃതസാധനൈരഘമദ്രീശപരസ്യാലയമാസസാദ-

അപായം--തതഃ--വിധാനവേത്താ--വിധുഖണ്ഡചൂഡഃ--വിധിം-ഹരിം-ച-പുരസ്കൃത്യ-സപ്തഷ്ഠിഭിഃ--സംഭൃതസാധനൈരഘമം-അദ്രീശപരസ്യാ-ആലയം-ആസസാദ-

(അത്ഥം)—അനന്തരം വിധാനവേത്തായായ (വിധിജ്ഞനായ) വിധുഖണ്ഡചൂഡൻ (ചന്ദ്രക്കലാധരൻ) വിധിയേയും [ബ്രഹ്മവിനേയും] ഹരിയേയും പുരസ്കരിച്ചിട്ടു് (മുൻപിൽനിൽക്കിട്ടു്) സപ്തഷ്ഠികളാൽ സംഭൃതസാധനൈരഘമായ (ഒക്കപ്പെട്ടസാധനസമൂഹങ്ങളോടു് കൂടിയതായ) അദ്രീശപരന്റെ (ഹിമവാന്റെ) ആലയത്തെ ആസാദിച്ചു (പ്രാപിച്ചു.)

തദാതപശഃസ്മനയസ്സമേതാസ്സരാസുരാദ്യാശ്ച യഥാപ്രഭാവം
മനോമുഖഭേദത്രമനോജ്ഞാഭോജ്ഞാ നന്ദീശപരേണാനമതപ്ര
വേശാഃ ൧൨൨

അനവധം — തദാ-തു-മുനയഃ-മനോമുഖഭേദത്രമനോജ്ഞാഭോ
ജ്ഞാ നന്ദീശപരേണ-അനമതപ്രവേശാഃ-അശഃ-സുരാസുരാദ്യാഃ-ച
യഥാപ്രഭാവം-സമേതഃ-

(അർത്ഥം) — അപ്പോൾ ആകട്ടെ മുനികളും മനഃജ്ഞാകുടുംബം
ഉച്ചലത്തായ (ഇളകുന്നതായ) വെളുത്താൽ (പൂർവ്വികാൽ) മനോ
ജ്ഞാഭോജ്ഞായ (മനോഹരമായ കയ്യോടുകൂടിയവനായ) കയ്യിൽ ചു
രൽപ്പടി ധരിച്ചവനായ എന്നുസാരം. നന്ദീശപരനാൽ അ
നമതപ്രവേശനാമായിട്ട് (അനുവദിക്കപ്പെട്ട പ്രവേശത്തോടുകൂടിയ
വരായിട്ട്) നന്ദികേശപരന്റെ അനുവാദപ്രകാരം എന്നുസാരം. ശ
മിച്ച (വന്ന) സുരാസുരാദ്യന്മാരും യഥാപ്രഭാവം (പ്രഭാവത്തിനനു
സൃതം) സമേതനായി (വന്നുചേർന്ന്) നന്ദീശപരേണ അനമത
പ്രവേശാഃ എന്നതു സുരാസുരാദ്യാണുളളടത്തും ചേർത്തുകൊള്ള
ണം.

മഹിതകനകപീഠേ ശൈലരാജോപനീതേ
വിധിവൽപനിവിഷ്ണുസ്തൃധീരഷ്ടമൂർത്തിഃ
നിഖിലമാനികലശ്രീരക്ഷതാരോപണാഭ്യം
വീരചിതമാമേനേ പാർവ്വതീ തൽസഖീഭിഃ (൧൨൩)

അനവധം — അഷ്ടമൂർത്തിഃ-വിധിവൽശൈലരാജോപനീതേ
മഹിതകനകപീഠേ-തൃഷ്ണധീഃ-ഉപനിവിഷ്ണുഃ-അവികലശ്രീഃ- പാർവ്വ
തീതൽസഖീഭിഃ-വീരചിതഃ-നിഖിലം-അക്ഷതാരോപണാഭ്യം-അനു
മേനേ

അർത്ഥം — അഷ്ടമൂർത്തി (ശിവൻ) വിധിപോലെ ശൈലരാ
ജനാൽ ഉപനീതമായ (കൊണ്ടുവരുത്തപ്പെട്ടതായ) മഹിതകനകപീഠ
ത്തിൽ തൃഷ്ണധീയായിട്ട് (സുതൃഷ്ണമായ മനസ്സോടുകൂടിയവനായിട്ട്)
ഉപനിവിഷ്ണുനായി (ഇരുന്നു) അവികലശ്രീയായ (സംപൂർണ്ണയായ
ശോഭയോടുകൂടിയ) പാർവ്വതീ തൽസഖികളാൽ വീരചിതമായി
(ചെയ്യപ്പെട്ടതായി) നിഖിലമായ (സർവ്വമായ) അക്ഷതാരോപണാ
ഭ്യന്തേ (അക്ഷതം) ഇടകമുതലായതിനെ അനുമാനം ചെയ്തു (സ്വീ
കരിച്ചു) പാർവ്വതിയെ സഖിമാർ അക്ഷതം ഇട്ടു. അനുഗ്രഹ കരുത
ലായതിനെ ചെയ്തു എന്നു സാരം.

ഉഷ്ണാതതു മയം വഹൻ പ്രതിസരം പാണൈ ലസൽകങ്കണേ
പുണ്ണേന്ദുപ്രതിമപ്രകാശമഹിതം വസ്രം വസാനോ നവം
ഉപാഹോചിതവേഷഭൂഷിതതന്മഃ സത്രാ വിധാത്രാദിഭി-
വിന്യസ്താമലരത്നദീപമജ്ജദ്യേവോ വിവാഹാലയം

ഹരർ

അനവധം—ദേവഃ-ഉഷ്ണാതതു മയം- പ്രതിസരം- ലസൽക
ങ്കണേ-പാണൈ-വഹൻ- പുണ്ണേന്ദുപ്രതിമപ്രകാശമഹിതം-നവം-
വസ്രം-വസാനം- ഉപാഹോചിതവേഷഭൂഷിതതന്മഃ-വിധാത്രാദിഭിഃ
സത്രാ-വിന്യസ്താമലരത്നദീപം-വിവാഹാലയം- അജ്ജൽ

അർത്ഥം —ദേവൻ (ശിവൻ) ഉഷ്ണാതതു മയമായ (ആടുമു
തലായതിന്റെ രോമങ്ങളാലുള്ള നെലകളാൽ ഉണ്ടാക്കിയതായ) പ്ര
തിസരത്തെ (വിവാഹസൂത്രത്തെ) ലസൽകങ്കണമായ (ലസത്തുക
ളായ)ശോഭിച്ചിരിക്കുന്ന വളകളോടുകൂടിയ)പാണിയിൽ (കയ്യിൽ) വ
ഹനായി (ധരിക്കുന്നവൻആയി) പുണ്ണേന്ദുപ്രതിമപ്രകാശമഹിത
മായി (പുണ്ണചന്ദ്രനേപ്പോലെ ധവളമായ) എന്നുസാരം. നവമായ
(പുത്തനായ)വസ്രത്തേ വസാനനായി(ഉടുക്കുന്നവനായി)ഉപാഹോ
ചിതങ്ങളായ (വിവാഹയോഗ്യങ്ങളായ) വേഷങ്ങൾ (അലങ്കാരങ്ങ
ൾ)കൊണ്ടു അലങ്കരിക്കപ്പെട്ട ശരീരത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടു വിധാത്രാ
ദികളോട(ബ്രഹ്മാദികളോട) കൂടെ “സാകം-സത്രാ-സമം-സ്വഹ”-എ
ന്നുഅർത്ഥം. വിന്യസ്തങ്ങളായ(വെക്കപ്പെട്ടവയായ) നിർമ്മലരത്നങ്ങ
ളോടുംദീപങ്ങളോടുംകൂടിയ വിവാഹാലയത്തേ പ്രാപിച്ചു.

ഗദ്യം.

തദനന്തരമന്തഃപുരജരതീകദംബകോപദിഷ്ടവർത്ഥനാ വിചി
തതത്തൽകൃത്യാ പരിഗൃഹീതഹരിതപട്ടവസനാ സമാധിത
സൗഭാഗ്യദേവതാ യഥാവിധി പിനലമംഗലാലങ്കാരാ നിജാവ
ലോകമാത്രേണ നിഖിലമമാംഗലകലാ നിരന്ധത്യാ അരുന്ധത്യാ
വിമുദ്രയാസമുദ്രയാ ലോപമേദ്രയാ പരാദിരപിവരമഹർഷിപ
ത്നീഭിരാഠചിതാശീർവ്വചനാശാരദാകാശനീകാശേന കേനാപി കൈ
ശേയകേനാവകുണ്ഠിതശരീരാ കരകലിതകനകദർപ്പണാ നിവർത്തിത
നീരാജനാ തത്താദൃശദഹിതൃസ്സേഹചിഹ്വലേന വിമളദാനന്ദാശ്ര
ണാ-ഗരികലേശപരേണ നീയമാനാ സമനുഷ്ഠിതസർവ്വമംഗലാ സ
ർവ്വമംഗലാ വിവാഹരംഗമാസസാദ

അർത്ഥം —അതിന്റെശേഷം (ശിവൻ വിവാഹാലയത്തിൽ
വന്നതിനുശേഷം) സർവ്വമംഗലാ (പാർവ്വതി) അന്തഃപുരത്തിലേ ജ
രതീകദംബകത്താൽ (വൃദ്ധസ്രീസമൂഹത്താൽ) വിവാഹത്തിന്റെ
ചടങ്ങുകളുംമറ്റും വൃദ്ധകൾക്കാണ് അറിയാവുന്നത്. അതിനാലാ
ണ് ഇവിടെ വൃദ്ധസ്രീകളാൽ എന്നു പറഞ്ഞത്. ഉപദിഷ്ടമായ

* ൯

(ഉപദേശിക്കപ്പെട്ട) വർത്താവില്യുടെ (വഴിയിൽക്കൂടെ) വിഹിതമായ (ചെയ്യപ്പെട്ടതായ) അതത് കൃത്യത്തോടുകൂടിയവളായി പരിഗൃഹീതമായ (ധരിക്കപ്പെട്ടതായ) ഹരിതപട്ടവസനത്തോടു (സൂര്യപടത്തോടു) കൂടിയവളായി, നാമാരധിക്കപ്പെട്ട സൗഭാഗ്യദേവതയോടു കൂടിയവളായി, വിധിയ്ക്കുതക്കവണ്ണം പിനലങ്ങളായ (കെട്ടപ്പെട്ട) മംഗലാലങ്കാരങ്ങളോടു കൂടിയവളായി തന്റെ ദർശനംകൊണ്ടു തന്നെ നിഖിലമായ അമംഗലകലത്തേ സകലമായ അമംഗലസമൂഹത്തേ നിരന്ധനിയായ (തടുക്കുന്നവളായ) അരുന്ധനിയായും വിമുദ്രയായ (അളവില്ലാത്തതായ) ഭയയ്ക്കു സമുദ്രമായ ലോപാമുദ്രയായും (അഗസ്ത്യാധർമ്മപത്നിയായും) പരകളായ (അന്യകളായ) ശ്രേഷ്ഠമഹാഷിരാനികളായും ആരചിതങ്ങളും (ചെയ്യപ്പെട്ടവ) ആയ ആശീർവ്വാനങ്ങളോടു കൂടിയവളായി, ശാരദാകാശത്തോടു (ശരൽക്കാലത്തിലെ ആകാശത്തോടു) സദൃശമായ=ശുഭമായ ഒരു കൌശലത്താൽ (രസ്രവിശേഷത്താൽ) അർവകുണ്ഠിതശരീരയായി (മറയ്ക്കപ്പെട്ട ശരീരത്തോടുകൂടിയവളായി) കരത്തിൽ കലിതമായ (ധരിക്കപ്പെട്ടതായ) കനകദപ്പണത്തോടു (സ്വർണ്ണക്കണ്ണാടിത്തോടു) കൂടിയവളായി നിവർത്തിതമായ (ചെയ്യപ്പെട്ട) നീരാജനത്തോടു (നീരാജനത്തോടു) കൂടിയവളായി തത്താദൃശമായ (അർണ്ണവമായ) ഭൂമി തൃസ്തോമത്താൽ (പുത്രിയിലുള്ള സ്തോമത്താൽ) വിഹാലനായി (പരവശനായി) വിഗളത്തായ (ഏകുന്നതായ) ആനന്ദശ്രവേദുകൂടിയവനായ ഗിരികലേശപരനാൽ നീയമാനയായി (കൊണ്ടുവെച്ചവളായി) സമനുഷ്ഠിതമായ സർവ്വമംഗലത്തോടുകൂടിയവളായിട്ടു വിവാഹരംഗത്തേ (വിവാഹത്തിനുള്ള സദസ്സിനെ) ആസാദിച്ചു (പ്രാപിച്ചു)

ദദൃശതുരഥം തൈ മിഥോ മുഖാബ്ജം
വിധിവദൃശധകതുഹലേക്ഷണാന്തം
നിരവധിവിസരദിനീതിലജ്ജാവൃതി-
കരവാരാതചാരുഹാസലേശം

൧൨൫

അനന്തം — അഥ-തൈ-വിധിവൽ- ഉദൃശധകതുഹലേക്ഷണാന്തം- നിരവധിവിസരദിനീതിലജ്ജാവൃതികരവാരാതചാരുഹാസലേശം മിഥഃ-മുഖാബ്ജം-ദദൃശതുഃ

അർത്ഥം — അനന്തം (രംഗപ്രാപ്തിക്കുശേഷം) അവർ (പാർവ്വതീപരമേശ്വരന്മാർ) വിധിപോലെ ഉദൃശമായ (വഹിയ്ക്കപ്പെട്ട) കുതുഹലത്തോടും (കൌതുകസൂത്രത്തോടും) ഇഷ്ടക്ഷണാന്തത്തോടും (അപാഗത്തിന്റെ ആഹ്ലാദനത്തോടും) കൂടുംവണ്ണവും നിരവധി

യാകുംവണ്ണം (അവധിയില്ലാതെ) വിസരണിയായ (വ്യാപിച്ചതായ) വിനീതിയുടേയും (വണക്കത്തിന്റേയും) ലജ്ജയുടേയും വ്യതികരത്താൽ (ചേർച്ചയാൽ) വാരിതമായ (തടുക്കപ്പെട്ട) ചാരുഹാസലേശത്തോടു (മനോഹരമായ മനോഹാസത്തിന്റെലേശത്തോടു) കൂടുംവണ്ണവും വിനീതിയാലും ലജ്ജയാലും മനോഹാസലേശത്തെത്തട്ടുത്തിട്ടു എന്നുസാരം. അന്യോന്യമുഖാബ്ജത്തേദർശിച്ചു (പരസ്പരം മുഖത്തെനോക്കി) ഹസ്തസൂത്രത്തേവരനും അപാംഗാഗ്ളാദനത്തെ വധുവും അന്യോന്യദർശനത്തിൽ ചെയ്യണം എന്നാണു വിധി.

വിധിവിഭാഭിഹിതം സ്വപുരോധസാ
മഹിതധീരഥ മന്ത്രമുദീരയൻ
അഭിത സോദകമദ്രിപതിഃ സുതാ-
മനുപമായ വരായ പിനാകിനേ

൧൨൬

അനവയം—അഥ. മഹിതധീഃ- അദ്രിപതിഃ - വിധിവിഭാ-
സ്വപുരോധസാ-അഭിഹിതം-മന്ത്രം- ഉദീരയൻ-അനുപമായ-വരായ
പിനാകിനെ-സുതാം സോദകം-അഭിത-

അർത്ഥം—അനന്തരം (പരസ്പരം മുഖംനോക്കിയതിനു ശേഷം) മഹിതധീയായ അദ്രിപതി (ഹിമവാൻ) വിധിവിത്തായ (വിധിയെ അറിയുന്നവനായ) സ്വപുരോധസ്സിനാൽ (തന്റെ പുരോഹിതനാൽ) അഭിഹിതമായ (പറയപ്പെട്ടതായ) മന്ത്രത്തേ ഉദീരയൻ (ഉച്ചരിക്കുന്നവൻ) ആയിട്ടു അനുപമനും (സാദൃശ്യമില്ലാത്തവനും) വരനും (ശ്രേഷ്ഠനും) ആയ പിനാകിക്കായിട്ടു (പരമേശ്വരനായിട്ടു) സുതയേ (പാവ്തിയെ എന്നുസാരം) ഉദകപൂർവ്വം ഭാനം ചെയ്തു.

(തതശ്ച) വിന്യസ്തേ മന്ത്രപൂർവ്വം ജപലതി ഊതവഹേ
സാക്ഷിഭൂതേ പുരസ്താ
ഭഗ്രേ സാകം സമസ്തൈസ്സരമുനിനിവഹൈ
രാസ്ഥിതസ്യാബ്ജയോനേഃ
രോഹദ്രോമാഞ്ചഭാജാ നിജകരകമലേനോദയൽ
സ്വേദലേശം
ജഗ്രാമാദ്രിദ്രുപത്യാഃ കിസ്ലയമുദുളം
പാണമേണാങ്കമുഡഃ

൧൨൭

അനവയം മന്ത്രപൂർവ്വം വിന്യസ്തേ-ഊതവഹേ-സാക്ഷിഭൂതേ-

പുരസ്കാർ-ജപലതി-സമസ്തൈഃ-സുരമുനിനിവഹൈഃ-സാകം ആ
സ്ഥിതസ്വ-അബ്ജയോനേഃ-അഗ്രേ-ഏണാങ്കമൃഡഃ-രോഹദ്രോമാ
ഞ്ചഭാജാ-നിജകരകമലേന-ഉദയൽസേപദലേനം. കിസലയമുദൃളം
അദ്രിദ്രുപത്യാഃ-പാണിം-ജഗ്രാഹ.

അർത്ഥം—മന്ത്രപൂർവ്വം വിന്യസ്തനായ (ആധാനം ചെയ്തവനാ
യ) ഊതവഹൻ (അഗ്നി) സാക്ഷിഭൂതനായിട്ട് പുരോഭാഗത്തിൽ
(മുൻപിൽ) ജപലൻ ആയിരിക്കുമ്പോൾ, സമസ്തങ്ങളായ സുരമുനി
നിവഹങ്ങളോടുകൂടെ (ദേവന്മാരുടേയും മാർഷിമാരുടേയും സംഘ
ങ്ങളോടുകൂടെ) ആസ്ഥിതനായ (ഇരിക്കുന്നവനായ) അബ്ജയോ
നിയുടെ (ബ്രഹ്മാവിന്റെ) അഗ്രത്തിൽവെച്ചു രോഹദ്രോമാഞ്ചഭാജാ
യ (ഉണ്ടായ രോമാഞ്ചത്തെ ഭജിക്കുന്നതായ (രോമാഞ്ചത്തോടുകൂടി
യ ഏകസാരം) നിജകരകമലം കൊണ്ട് (തന്റെപാണിപതം
കൊണ്ട്) ഉദയൽസേപദലേശമാകുവണ്ണം (ഉണ്ടായതായ വിയപ്പി
ന്റെ ലേശത്തോടുകൂടാവണ്ണം) കിസലയമുദൃളമായ (തളിരുപോ
ലെ മാർദ്ദവമുള്ളതായ) അദ്രിദ്രുപത്രിയുടെ (പാർവ്വതിയുടെ) പാണി
യെഗ്രഹിച്ചു. അഗ്നിസാക്ഷിയായിട്ട് ശിവൻ പാണിഗ്രഹണം ചെ
യ്ക്കു എന്നു സാരം.

ആരക്താംഗുലിപല്ലവാതിലളിതാ കാമപൃഥിഖ്യാം ദധൗ
പാർവ്വതാഃ പരമേശ്വരസ്വ ച തദാ പാണിദപയീ സംഗതാ
രൂഡസ്യാദിത ഏവ മന്മഥതരോർഗ്രൂഡം മനസ്വേതയോ-
രുൽഭിന്നാ ബഹിരുപ്തസൽകിസലയാശ്ശിഷ്ടാ ശാഖാദപയീ- മഹവ

അർത്ഥം—ആരക്താംഗുലിപല്ലവാതിലളിതാ-സംഗതാ- പാ
ർവ്വതാഃ പരമേശ്വരസ്വ-ച-പാണിദപയീ- തദാ-ഏതയോഃ-മനസി-
ഗ്രൂഡം-ആദിതഃ-ഏവ-രൂഡസ്വ-മന്മഥതരോഃ-ബഹിഃ-ഉൽഭിന്നാ-
ഉപ്തസൽ- കിസലയാശ്ശിഷ്ടാ- ശാഖാദപയീ-ഇവ കാമപി-അഭിഖ്യാം-
ദധൗ-

അർത്ഥം—ആരക്തങ്ങളായ (രക്തവർണ്ണങ്ങളായ) അംഗുലിപ
ല്ലവങ്ങളാൽ (തളിരുകൾപോലെ ഇരിക്കുന്ന വിരലുകളാൽ) അതി
ലളിതയായി (അതികോമളയായി) സംഗതയായ (തമ്മിൽ ചേർന്ന
തായ) പാർവ്വതിയുടേയും പരമേശ്വരന്റെയും പാണിദപയീ (രണ്ടു
കൈയ്) അപ്പോൾ ഇവരുടെ (പാർവ്വതീപരമേശ്വരന്മാരുടെ) മ
നസ്സിൽ ഗ്രൂഡമായിത്തന്നെ ആദ്യംതന്നെഗ്രൂഡമായ (മുളച്ചതായ) മ
ന്മഥതരവിന്റെ (കാമനാകുന്ന വൃക്ഷത്തിന്റെ) ബഹിർഭാഗത്തിൽ

(വെളിയിൽ) ഉൽഭവിക്കുന്നതായി (പുറപ്പെട്ടതായി) ഉല്പന്നംകിസലയാ
 ഷ്ടായ (ശോഭിച്ചിരിക്കുന്ന തളിരുകളാൽ വ്യാപ്തമായ) ശാഖാഭ
 യിയോ (രണ്ടു ശാഖയോ) എന്നു തോന്നുമാറ് ഒരു അഭിപ്രായേ
 (ശോഭയെ) ധരിച്ചു. പാർവ്വതീപരമേശ്വരന്മാരുടെ പരസ്പരംചേ
 ന്നു രണ്ടു കൈയ്ക്കു കണ്ടാൽ ആദ്യം ഇവരുടെ മനസ്സിൽ മുളച്ചു കാ
 മനാകുന്ന വൃക്ഷത്തിന്റെ വെളിയിലേക്കു പുറപ്പെട്ട രണ്ടു ശാഖ
 യോ എന്നു തോന്നും എന്നു സാരം.

പ്രദക്ഷിണീകൃത്യസമിത്സമീലം പ്രദക്ഷിണാവർത്തശിഖം കൃശാനം
 വധുവരാവാസതുരാസനേ തൈ വിധാതുകാമാവഥലാജഹോമം

൧൨൯

അനപയം—തൈ-വധുവരൈ-സമിത്സമീലം- പ്രദക്ഷിണാ
 വർത്തശിഖം-കൃശാനം-പ്രദക്ഷിണീകൃത്യ-അഥ ലാജഹോമം വിധാ
 തുകാമൈ-ആസനേ-ആസതുഃ

അർത്ഥം—ആ വധുവരന്മാർ (ഭാഗ്യാഭ്യർത്ഥകന്മാർ) സമിത്
 സമീലമായി (സമീത്തുകൾ/ചമതുകൾ) കൊണ്ടു് (വർദ്ധിപ്പിച്ചതാ
 യി) പ്രദക്ഷിണാവർത്തശിഖമായി(പ്രദക്ഷിണമായി ചുറ്റുന്ന ജാല
 യോടുക്രൂടിയ) കൃശാനവിനെ-(അഗ്നിയെ) അഗ്നി, പ്രദക്ഷിണമായി
 ചുറ്റുന്നതു് ശുഭസൂചകമാകുന്നു—പ്രദക്ഷിണാവർത്തിത് അനന്തരം
 ലാജഹോമത്തെ വിധാതുകാമാന്മാരായിട്ടു (മലയാളം മോമിക്കാൻ ആ
 ഗ്രഹിക്കുന്നവരായിട്ടു്) ആസനത്തിൽ അസിച്ഛു (പീഠത്തിൽ
 ഇരുന്നു.)

നിത്യസ്തൈഃ പദാർത്ഥൈഃ പ്രഗദിതമഹിമാ

ചിൽസ്വരൂപശ്ലീവോയം

ഗാത്രാഭാമാത്തദീയാൽ സമജനി ഗിരിജാ

ശക്തിരസ്യവ നിത്യാ

തസ്താഭവോസ്യ വിജ്ഞാതപി ജനിരഭവ-

സ്യാപി തൽ ഭാഗ്യകൃത്യം

കർത്തവ്യം ചക്രിണേതി ക്ഷണമവഹിതധീഃ

പ്രാഹ നാളികജന്മാ

൧൩൦

അനപയം—അയം-ശിവനിത്യഃ-തൈഃ, പദാർത്ഥൈഃ-പ്ര
 ഗദിതമഹിമാ ചിൽസ്വരൂപഃ-അസ്യ-ഏവ-നിത്യാ-ശക്തിഃ-ഗിരിജ-
 തദീയാൽ-വാമാൽ-ഗാത്രാൽ സമജനി-അഭവസ്യ-അപി-അസ്യപി
 ജ്ഞാഃ-അപി-തസ്താൽ-ഏവ ജനിഃ-ഭവൽ-തൽ ചക്രിണാ-ഭാഗ്യകൃ
 ത്വം-കർത്തവ്യം-ഇതി അവഹിതധീഃ നാളികജന്മാ-പ്രാഹ.

അർത്ഥം—ഈ ശിവൻ നിത്യനും (നാശരഹിതനും) തത്വങ്ങളെ

ഈ പദാർത്ഥങ്ങളാൽ (പരമാർത്ഥവസ്തുക്കളാൽ) പ്രാദിതമഹി
മാവും (പറയപ്പെട്ട മാഹാത്മ്യത്തോടു കൂടിയവനും) വേദങ്ങളാൽ
വർണ്ണിക്കപ്പെട്ടവനും എന്നു സാരം. ചിത്സ്വരൂപനും (ജ്ഞാനമു
ത്തീയും) ആകുന്നു ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ നിത്യമായ ശക്തിയാകുന്ന ഗി
രിജ (പാർവ്വതി) തഭീയമായി (അദ്ദേഹത്തെ സംബന്ധിച്ചതായി)
വാമമായിരിക്കുന്ന (ഇടത്തരായ) ഗാത്രത്തിൽനിന്നു (അംഗത്തിൽ
നിന്നു) ജനിച്ചു. അഭവനാണൈകിലും (ജനനമില്ലാത്തവനാണെ
ങ്കിലും) ഈ വിഷ്ണുവിനും അതികൽനിന്നു (ശിവന്റെ ശരീരത്തി
ൽനിന്നു) ജനിച്ച (ജനനം) ഭവിച്ചു. - അതിനാൽ ചക്രിയാൽ ഭ്രാതു
കൃത്യം-കർത്തവ്യമാണ് (ശ്രീമഹാവിഷ്ണുവിനാൽ ഭ്രാതാവിന്റെ കാ
ര്യാലം ചെയ്യപ്പെട്ടവൻ യോഗ്യമാണ്) എന്ന് അപഹിതധീയായ
(നിഷിദ്ധിതബുദ്ധിയായ) നാളികജന്മാവു (ബ്രഹ്മാവു) പറഞ്ഞു.
ഈ ശിവൻ സാക്ഷാൽ ശാശ്വതബ്രഹ്മമുണ്ടിയാണ് ഇദ്ദേഹത്തി
ന്റെ ശക്തിയായ പാർവ്വതി ആ ശിവന്റെ വാമാംഗത്തിൽ നിന്നാ
ണ് ഉണ്ടായത്. ഈ വിഷ്ണുവും അദ്ദേഹത്തിന്റെ അംഗത്തിൽനി
ന്ന് ഉൽഭവിച്ചവനാണ്. അതിൽ പാർവ്വതിക്കും വിഷ്ണുവിനും തമ്മിൽ
സോദരഭാവമുള്ളതിനാൽ വിവാഹത്തിൽ ലാജഹോമം ചെയ്യേണ്ട
തു സോദരകൃത്യമാകയാൽ ആ ലാജഹോമകൃത്യം വിഷ്ണുവാണു ചെ
യ്യേണ്ടത് എന്നു ബ്രഹ്മാവു പറഞ്ഞു എന്നു സാരം.

പ്രാചീനസംബന്ധമുദാഹരണത്വാ
വാചാ വിധാതുഃ പ്രതിബോധിതാത്മാ
ആജാനരകേതന കരാംബുജേന
ലാജാവദാനം മുരജിദപിതേനേ

൧൩൧

അനവധം—മുരജിൽ-പ്രാചീനസംബന്ധം- ഉദാഹരണത്വാ-വി
ധാതുഃ-വാചാ- പ്രതിബോധിതാത്മാ-ആജാനരകേതന-കരാംബു
ജേന-ലാജാവദാനം- പിതേനേ.

അർത്ഥം—മുരജിത്തു് (മഹാവിഷ്ണു) പ്രാചീനസംബന്ധത്തെ
(പൂർവ്വസംബന്ധത്തെ) ഉദാഹരണിയായ (ഉദാഹരിക്കുന്നതായ) വി
ധാതാവിന്റെ (ബ്രഹ്മാവിന്റെ) വാക്കിനാൽ പ്രതിബോധിതാത്മാ
വായിട്ടു് (അറിയിക്കപ്പെട്ട തന്റെ സ്വരൂപത്തോടുകൂടിയവനായ
ട്ടു്) ബ്രഹ്മാവിന്റെ വാക്കിനാൽ പാർവ്വതിയുടെ സോദരനാണു് എ
ന്നു് അറിഞ്ഞിട്ടു് എന്നു സാരം, ആജാനരകതമായ (മുട്ടുവരെ തുടങ്ങി
ക്കുന്ന) കരാംബുജംകൊണ്ടു ലാജാവദാനത്തെ (ലാജഹോമത്തെ)
ചെയ്തു.

ലാജാഞ്ജലർഗിരിജയാപരിമുച്യമാനോ
ഭേജേ രൂപിം സ നിപതൻ ജപലിതേ കൃശാനൈ
വേഗോത്തരേ രതിരണേ ഭളിതച്യുതാനാം
സ്വാഹാക്ഷചാന്തധൂതഹാരലതാമണീനാം

൧൩൨

അനവധം—ഗിരിജയാ-പരിമുച്യമാനഃ-ജപലിതേ-കൃശാനൈ-
നിപതൻ-സഃ-ലാജാഞ്ജലഃ-വേഗോത്തരേ-രതിരണേ-ഭളിതച്യുതാ-
നാം-സ്വാഹാക്ഷചാന്തധൂതഹാരലതാമണീനാം-രൂപിം ഭേജേ.

അർത്ഥം—ഗിരിജയാൽ പരിമുച്യമാനമായി (മോചിക്കപ്പെ-
ടുന്നതായി) ജപലിതമായ (കത്തുന്നതായ) കൃശാനവിൽ (അഗ്നി-
യിൽ) നിപതത്തായ (വീഴുന്നതായ) ആലാജാഞ്ജലി (മലർമുഷ്ടി)
വേഗോത്തരമായ (വേഗത്തോടുകൂടിയ) രതിരണത്തിൽ (സുരതയു-
ദ്ധത്തിൽ) ഭളിതച്യുതങ്ങളായ (പൊട്ടിവിണവയായ) സ്വാഹയുടെ
(അഗ്നിഭാഗ്യയുടെ) ക്ഷചാന്തത്തിൽ (മുലകളുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ) ധൂതങ്ങ-
ളായ (ധരിക്കപ്പെട്ട) ഹാരലതാമണികളുടെ (മുത്തുമാലയിലെ രത്ന-
ങ്ങളുടെ) രൂപിയേ (കാന്തിയേ) ഭജിച്ചു (പ്രാപിച്ചു) സഹോദരൻ
ലാജങ്ങളെ സോദരിയുടെ കയ്യിൽ ഇടുകയും അതിനെ അപരം അ-
ഗ്നിയിലേക്കു ഹോമിക്കയും ചെയ്യണമെന്നുള്ള വിധിപ്രകാരം വി-
ഷ്ണു പാർവ്വതിയുടെ കൈയിലിട്ട മലരുകളെ പാർവ്വതി അഗ്നിയിലേ-
ക്കു ഹോമിച്ചപ്പോൾ ആ മലരുകൾ അഗ്നിയിൽ കിടക്കു-
ന്ന കണ്ടാൽ അഗ്നി ഏറ്റവും വേഗത്തിൽ നടത്തിയ സുരതയുദ്ധ-
ത്തിൽ സ്വഭാഗ്യയായ സ്വാഹയുടെ ക്ഷചങ്ങളുടെ മദ്ധ്യത്തിലുള്ള മു-
ത്തുമാല പൊട്ടിച്ചിതറി കിടക്കുമൊ ശോഭിച്ചു എന്നു സാരം.

ഹർമ്മ്യോദരേ സകസുമാസ്തരണേപി യാനാ-
ദ്യദ്രയതേ ചരണപങ്കജമായതാക്ഷ്യാഃ
ആരോപയന്മുദതരം ഭയിതസ്തദേത-
ഭഗ്ഗാനമാർദ്ദ്രാദയസ്സ കഥഞ്ചി ദേവ.

൧൩൩

അനവധം—സകസുമാസ്തരണേ—ഹർമ്മ്യോദരേ-യാനാൽ-അ-
പിത്രയതാക്ഷ്യാഃ-യൽ ചരണപങ്കജം-ദ്രയതേ-മുദതരം-തൽഏതൽ-
ആർദ്ദ്രാദയഃ-സഃ-ഭയിതഃ-കഥഞ്ചിത്-ഏവ- അശ്ശാനം- ആരോപ-
യൽ.

അർത്ഥം—സകസുമാസ്തരണമായ (പുഷ്പമാകുന്ന മേൽചിരി-
പ്പോടുകൂടിയ) ഹർമ്മ്യോദരത്തിൽ (മാളികയുടെ ഉള്ളിൽ) യാനം
ഹേതുവായിട്ടും ആയതാക്ഷിയുടെ ദീർഘങ്ങളായ കണ്ണുകളോടുകൂ-
ടിയ പാർവ്വതിയുടെ യാതൊരു ചരണപങ്കജം (താമരപ്പൂപോലുള്ള
കാല്) ഭജിക്കുന്നു. മുദതരമായ (ഏറ്റവും മാർദ്ദ്രവമുള്ള) ആ ഇ

ത് (കാലം) ആർദ്രഹൃദയനായ (അലിഞ്ഞ മനസ്സോടു കൂടിയവനായ) ആ ദയിതൻ (ഭർത്താവ്) പണിപ്പെട്ടതന്നെ അശ്വത്തേ (കല്പിതം) ആരോപിച്ചിച്ച് (കരേറി) വിവാഹാനന്തരം അമ്മി ചവിട്ടി ഇറങ്ങുക എന്നുള്ള ക്രിയയ്ക്കായിട്ടു ശിവൻ പാവ്തിയുടെ കാലിനെ അമ്മിക്കല്ലേൽ കരേറി എന്നു സാരം.

ഹന്താമം മാം ഹരിണനയനേ! വിദ്ധി ഭാസം തപദീയം
സന്ദേഹോ/സ്തിൻ ന ചല വചനേ സാക്ഷിണഃ സർവ്വദേവാഃ
മന്ത്രവ്യാജാദ്യവചിതി വദനദ്രിരാജാത്മജായാ-
ശ്ചന്ദ്രാപീഡശ്ചരണകമലം ലോലധീരാലലംബേ ൧൧൪

അനപയം—ഹേ ഹരിണനയനേ! അമം-മാം-തപദീയം-ഭാസം വിദ്ധി-ഹന്ത അസ്തിൻ വചനേ-സന്ദേഹഃ-ന ചല-സർവ്വദേവാഃ-സാക്ഷിണഃ-ഇതി-മന്ത്രവ്യാജാത്-വദൻ-യുവം-ചന്ദ്രാപീഡഃ-ലോലധീ. അദ്രിരാജാത്മജായാഃ-ചരണകമലം-ആലലംബേ.

അർത്ഥം—അല്ലയോ-ഹരിണനയനേ! (മൃഗാക്ഷി) നീ ഈ എന്നെ തപദീയനായ (നിന്നെ സംബന്ധിച്ച) ഭാസനെന്നു അറിഞ്ഞാലും. ഈ വചനത്തിൽ സന്ദേഹം (സംശയം) ഇല്ല. സർവ്വദേവന്മാർ സാക്ഷികളാകുന്നു എന്നിങ്ങനെ മന്ത്രം ഉച്ചരിക്കുക എന്നുള്ള വ്യാജേന വദനോ (പറയുന്നവനോ) എന്നു തോന്നുമാറ് ചന്ദ്രാപീഡൻ (ചന്ദ്രശേഖരൻ) ലോലധീയായിട്ട് (ചഞ്ചലബുദ്ധിയായിട്ട്) അദ്രിരാജാത്മജയുടെ (പാർവ്വതിയുടെ) ചരണകമലത്തെ ആലംബിച്ചു (പിടിച്ചു) എല്ലാവരുടെയും മുൻപിൽവെച്ച് കാലുപിടിക്കുന്നതിൽ മനസ്സിന് ചഞ്ചലത്വം ഉണ്ടായി എന്നു സാരം.

ധ്രുവേണ ഭർതൃതാ ധ്രുവദർശനായ-
പ്രയുജ്യമാനാ പ്രിയദർശനേന-
സാ ദൃഷ്ട ഇത്യാനനമുന്നമയ്യ ഹ്രീ
സന്നകണ്ഠീ കഥമപ്യവാദീത് ൧൧൫

അനപയം—സാ-ധ്രുവേണ-പ്രിയദർശനേന- പ്രിയേണ-ധ്രുവദർശനായ-പ്രയുജ്യമാനാ-ദൃഷ്ടഃ ഇതി-ആനനം-ഉന്നമയ്യ-ഹ്രീസന്നകണ്ഠീ-കഥം-അപി-അവാദീത്-

അർത്ഥം—അവൾ (പാവ്തി)ധ്രുവനും (ശാശ്വതനും)പ്രിയദർശനനും (ദർശിക്കപ്പെടുവാൻയോഗ്യനും)ആയ പ്രിയനാൽ (ഭർത്താവിനാൽ) ധ്രുവദർശനത്തിനായിട്ട് (ധ്രുവനെന്നനക്ഷത്രത്തെ കാണുന്നതിനായിട്ട്) വിവാഹത്തിനുശേഷം വധുവരന്മാർ ഒന്നിച്ചു ധ്രുവനക്ഷത്രത്തെ കാണണമെന്നുള്ളതിനാൽ എന്നു സാരം-പ്രയുജ്യമാനയാ

യിട്ട് (പ്രേരിയ്ക്കപ്പെടുന്നവളായിട്ട്) ദുഷ്ടനായി എന്നിങ്ങനെ (ധ്രുവനക്ഷത്രം കാണപ്പെട്ടു എന്നിങ്ങനെ) ആനന്ദത്തെ (മുഖത്തേ) ഉയർത്തിട്ട് ഹ്രീസനകണ്ഠിയായിട്ട് (ലജ്ജയാൽ ക്ഷീണിച്ചുകണ്ഠത്തോടു കൂടിയവളായിട്ട്) പണിപ്പെട്ടു പറഞ്ഞു.

ദേവാസ്തതസ്തേ ഹരമൃഗഭായ്തം
കിരീടഭൂഷാഞ്ജലയോ നിപത്യ-
ശാപാവസാനപ്രതിലബ്ധമൂതേ-
യ്യയാചിരേ പഞ്ചശരസ്യ സേവാം

൧൩൬

അനന്ദം — തതഃ- തേ ദേവാഃ-ഉഗ്രഡഭായ്തം-ഹരം-കിരീടഭൂഷാഞ്ജലയഃ-നിപത്യ- ശാപാവസാനപ്രതിലബ്ധമൂതേഃ- പഞ്ചശരസ്യസേവാം-യയാചിരേ.

അർത്ഥം—അനന്തരം ആ ദേവന്മാർ ഉഗ്രഡഭായ്തനായ (ഭരിയ്ക്കപ്പെട്ടഭായ്തയോടുകൂടിയ) ഹരന്ദേ (ശിവനെ) കിരീടഭൂഷാഞ്ജലികളായിട്ട് (കിരീടത്തിൽചേർക്കപ്പെട്ടകൂപ്പുകയോടുകൂടിയവരായിട്ട്) തൊഴുതുപിടിച്ചിട്ട് എന്നുസാരം, ശാപാവസാനത്തിൽ പ്രതിലബ്ധമൂർത്തിയായ (ശരീരം ലഭിച്ചവനായ) പഞ്ചശരന്റെ (കാമന്റെ) സേവയേ യാചിച്ചു അവിടുന്ന് വിവാഹംചെയ്തതിനു ശേഷമേ കാമൻ ഉണ്ടകയുള്ളൂ എന്നുള്ളശാപം തിന്നതിനാൽ കാമൻ ഇപ്പോൾ ശരീരം ലഭിച്ചു. അതിനാൽ അവിടുന്ന് ഇനിയും കാമനേ സ്വീകരിയ്ക്കണം എന്നിങ്ങനെ ദേവന്മാർ ശിവനോടു യാചിച്ചു. പരിണേഷൃതിപാവതിയഭാ-എന്നുള്ളതിനാൽ പാവതീ വിവാഹാവസാനത്തിൽ കാമന്റെശാപം തീർന്നിരിക്കുന്നു എന്നു സാരം.

തസ്മാന്നമേനേ ഭഗവാൻവിമന്യു-
വ്യാപാരമാത്മന്യ പിസായകാനാം
കാലേപ്രയുക്താവലുകാലവിതടി-
വ്വിജ്ഞാപനാഭന്തുഷ്ടസിദ്ധിമേതി

൧൩൭

അനന്ദം — ഭഗവാൻ-വിമന്യുഃ-ആത്മനി-അപി-തസ്യ-സായകാനാം-വ്യാപാരം-അനമേനേ-കാലവിതടിഃ-കാലേ-ഭന്തുഷ്ട- പ്രയുക്താ-വിജ്ഞാപനാ-സിദ്ധിഃ ഏതി-

അർത്ഥം—ഭഗവാൻ വിമന്യുവായിട്ട് (കോപമില്ലാത്തവനായിട്ട്) ആത്മാവിജ്ഞം (തങ്കല്യം) അവന്റെ സായകങ്ങളുടെ വ്യാപാരത്തെ (കാമശരപ്രയോഗത്തേ) അനുവദിച്ചു. ശിവൻ അതികോപത്താൽ ഭംഗിപ്പിച്ച കാമനേ തിരിയെ സ്വീകരിക്കുമോ എന്നുള്ളതിനെ അർത്ഥാന്തരംകൊണ്ടു പരിഹരിയ്ക്കുന്നു. കാലവിതൃക

ഊൽ (സമയത്തെ അറിയാവുന്നവരാൽ) കാലത്തിൽ (സമയത്തിൽ) ഭർത്താക്കന്മാരിൽ (സ്വാമികളിൽ) പ്രയുക്തയായ (പ്രയോഗിയ്ക്കപ്പെട്ടതായ) വിജ്ഞാപന (അറിയിപ്പിക്കൽ) സിദ്ധിയെ പ്രാപിക്കുന്നു. കലം അറിഞ്ഞു പ്രയോഗിക്കുന്നതു ഫലവത്താകും എന്നുസാരം. ശിവൻ വിവാഹം കഴിഞ്ഞിരിക്കയാൽ കാമനെ സ്വീകരിക്കുന്നതിന് കാലമാണ്. അതിനാൽ ദേവന്മാരുടെ പ്രാർത്ഥന സഫലമായിത്തീർന്നു.

അഥ വിബുധഗണാംസ്താനിനുമേലിച്ഛിസൃജ്യ
ക്ഷിതിധരപതികന്യാമാദധാനഃ കരേണ-
കനകകലശയുക്തം ഭക്തിശോഭാസനാഥം
ക്ഷിതിവിരചിതശയ്യം കേശതുകാഗാരമാഗാൽ।   ൧൩൮

പാർവ്വതീസ്തവം പ്രബന്ധം സമാപ്തം.

അനന്തരം — അഥ ഇനുമേലിഃ-താൻ-വിബുധഗണാം-വിസൃജ്യ-ക്ഷിതിധരപതികന്യാ-കരേണ-ആദധാനഃ-കനകകലശയുക്തം-ഭക്തിശോഭാസനാഥം-ക്ഷിതിവിരചിതശയ്യം- കേശതുകാഗാരം-ആഗാൽ-

അർത്ഥം — അനന്തരം ഇനുമേലി (ശിവൻ) ആ വിബുധഗണങ്ങളെ (ദേവസംഘങ്ങളെ) വിസർജ്ജിച്ചിട്ട് (വിട്ടിട്ട്) ക്ഷിതിധരപതി കന്യയേ (പാർവ്വതിയെ) കരംകൊണ്ട് ആദധാനനായിട്ട് (സ്വീകരിക്കുന്നവനായിട്ട്) കനകകലശയുക്തവും (മംഗലത്തിനായിട്ട് ഉള്ളിൽ വച്ചിരിക്കുന്ന സ്വർണ്ണകുണ്ടങ്ങളോടുകൂടിയതും) ഭക്തിശോഭാസനാഥവും (ഭക്തികളുടെ) (പുഷ്പാഭ്യുലകാരങ്ങളുടെ ശോഭയോടുകൂടിയതും) ക്ഷിതിവിരചിതശയ്യവും (ഭൂമിയിൽ വിരിയ്ക്കപ്പെട്ട ശയ്യയോടുകൂടിയതും) ആയ കേശതുകാഗാരത്തേ (ശയനഗൃഹത്തേ) പ്രാപിച്ചു-വിവാഹംകഴിഞ്ഞാൽ ക്ഷാരലവണാശികളല്ലാതെ നിലത്തു ശയിച്ച ബ്രഹ്മചാരികളായിട്ട് മൂന്നുരാത്രികഴിയുന്നതുവരെ കഴിക്കണം എന്നു ശാസ്ത്രമുണ്ട്.

പാർവ്വതീസ്തവപ്രബന്ധവ്യാഖ്യാനം സമ്പൂർണ്ണമായി.

ത്രിപുരഭരണം പ്രബന്ധം.

നീതേ പാവകിനാമ ഭാനവവരേ കാലാലയം താരകേ
 തല്പത്രാസ്തപസാനുദൃശ്ചരതരേണോരാദ്ധ്യ ഗൌരീപതിം
 ഹേമായോരജതാത്മികാമപിതതോ ഗേഹത്രയീം കാമഗാം
 ലബ്ധ്യാഹന്തചതുർദ്ദശാനി ഭവനാനുലോളയാംചക്രിരേ॥ ൧.

അനവയം—പാവകിനാ-ഭാനവവരേ-താരകേ-കാലാലയം-
 നീതേ-അഥ-തല്പത്രാഃ-അനുദൃശ്ചരതരേണ-തപസാ-ഗൌരീപതിം-
 ആരാദ്ധ്യ-തതഃ-ഹേമായോരജതാത്മികാം-കാമഗാം ഗേഹത്രയീം-അ-
 പി-ലബ്ധ്യാ-ഹന്ത-ചതുർദ്ദശ-ഭവനാനി-അപി-ആലോളയാംച-
 ക്രിരേ.

അർത്ഥം—പാവകിയാൽ (അഗ്നിപുത്രനായ സുബ്രഹ്മണ്യനാൽ)
 ഭാനവവരനായ (അസുരശ്രേഷ്ഠനായ) താരകൻ-കാലാലയത്തേ(കാ-
 ലപുരിയേ) നിതനായിരിക്കുമ്പോൾ (പ്രാപിപ്പിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ)അ-
 നന്തരം തല്പത്രന്മാർ (താരകന്റെ പുത്രന്മാരായ താരകാക്ഷൻ കമ-
 ലാക്ഷൻ വിദ്യുന്മാലി ഇവർ) അനുദൃശ്ചരതരമായ (അനുന്മാരാൽ
 അനുഷ്ഠിക്കാൻ അശക്തമായ) തപസ്സുകൊണ്ടു ഗൌരീപതിയേ (ശി-
 വനേ) ആരാധിച്ചിട്ട് അദ്ദേഹത്തിങ്കൽ നിന്നു (ശിവങ്കൽ നിന്ന്)
 ഹേമായോരജതാത്മികയും (സ്വർണ്ണം ഇരുമ്പ് വെള്ളി ഇവകൊണ്ടു്
 ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടതും) കാമഗയും (സ്വേച്ഛാപാലെ ഗമിക്കുന്നതും) ആ-
 യ ഗേഹത്രയീയേയും (മൂന്നു ഭവനത്തേയും) ലഭിച്ചിട്ട് (വാങ്ങിയിട്ട്)
 കാഴ്ച!! പതിന്നാലു ലോകങ്ങളേയും ആലോളനം ചെയ്തു (ഇളക്കി)

വിധിം സാധിം ശംഭു ഭൂമിണ മലസം ചാനലമപാം
 പതിം ഭീതം രക്ഷശ്ശമനമപി സംജാതശമനൈ
 സഹസ്രാക്ഷം സാസ്രം മരുതമുരുതാപം ഫണിപതിം
 ഗുണൈരാനം ചക്രേൻദമധനഞ്ചാപി ദനുജാഃ

അനവയം—ദനുജാഃ-വിധിം-സാധിം-ശംഭു-ഭൂമിണം-അനലം-
 അലസം-ച-അപാംപതിം-ഭീതം-രക്ഷഃ-ശമനം-അപി സംജാതശ-
 മനൈ-സഹസ്രാക്ഷം-സാസ്രം-മരുതം-മുരുതാപം-ഫണിപതിം-ഗു-
 ണൈഃ-ഉനം-ധനദം-അധനം-അപിച-ചക്രഃ

അർത്ഥം—ദനുജന്മാർ (അസുരന്മാർ) വിധിയേ (ബ്രഹ്മാവി-
 നേ) സാധിയാക്കിയും (ആധിയോടുകൂടിയവനാക്കിയും) ശംഭുവിനേ
 (ശിവനേ) ഭൂമിയാക്കിയും (സംഭ്രമത്തോടുകൂടിയവനാക്കിയും) അന

ലനേ (അഗ്നിയേ) അലസനാക്കിയും (മന്ദതേജസ്സാക്കിയും) അപ്പകളുടെ പതിയേ (വരുണനേ) ഭീതനാക്കിയും (ഭയത്തോടുകൂടിയവനാക്കിയും) രക്ഷസ്സിനേയും (നിരൂതിയേയും) ശമനനേയും (കാലനേയും) സംജാതശമനന്മാരാക്കിയും (ഉണ്ടായ അടക്കത്തോടുകൂടിയവരാക്കിയും) സഹസ്രാക്ഷനേ (ഇന്ദ്രനേ) സാസ്രനാക്കിയും (അസ്രത്തോട് കണ്ണനീരോടുകൂടിയവനാക്കിയും) മരുത്തിനേ (വായുവിനേ) ഉരുതാപനാക്കിയും (മഹത്തായ സന്താപത്തോടുകൂടിയവനാക്കിയും) ഫണിപതിയേ (അനന്തനേ) ഗുണങ്ങളോട് ഉഗനനാക്കിയും (ഗുണങ്ങളോട് ചേർപെട്ടവനാക്കിയും) ധനദനേ (കുബേരനേ) അധനനാക്കിയും (ധനമില്ലാത്തവനാക്കിയും) ചെയ്തു.

ചക്രേ സ്വസ്സന്ദരീണാം ഘനകുടിലമനോഹാരിധമ്മിപ്ലഭാരപ്രലപംസഃ; കല്പശാഖിപ്രമുഖവിടപിമൂലാതിഭംഗോ വിതേനേ ദേഹേ! പ്രത്യുപ്ലനാനാവിധമണിനികരപ്രോദ്യദഗ്ദ്ധാംശുജാലഗ്രസ്താശാമണ്ഡലീകാ ഭിതിജപരിവൃഡൈശ്ശേഹപാളീ സുരാണാം॥

അനവയം — ഭിതിജപരിവൃഡൈഃ-സ്വസ്സന്ദരീണാം ഘനകുടിലമനോഹാരിധമ്മിപ്ലഭാരപ്രലപംസഃ-ചക്രേ-കല്പശാഖിപ്രമുഖവിടപിമൂലാതിഭംഗഃ-വിതേനേ-പ്രത്യുപ്ലനാനാവിധമണിനികരപ്രോദ്യദഗ്ദ്ധാംശുജാലഗ്രസ്താശാമണ്ഡലീകാ- സുരാണാം ശേഹപാളീ- ദേഹേ.

അർത്ഥം — ഭിതിജപരിവൃഡന്മാരാൽ (അസുരശ്രേഷ്ഠന്മാരാൽ) സ്വസ്സന്ദരികളുടെ (സ്വർഗ്ഗത്തിലെ സന്ദരികളുടെ) ഘനവും (ഇടതിങ്ങിയതും) കുടിലവും (വളഞ്ഞതും) മനോഹാരിയും (മനോഹരവും) ആയ ധമ്മിപ്ലഭാരത്തിന്റെ (കെട്ടിവച്ചിരിക്കുന്ന കേശഭാരത്തിന്റെ) പ്രലപംസം (വിരേപ്പം) ചെയ്യപ്പെട്ടു. കല്പശാഖിപ്രമുഖങ്ങളായ (കല്പവൃക്ഷം തുടങ്ങിയ) വിടപികളുടെ (വൃക്ഷങ്ങളുടെ) കല്പവൃക്ഷം, മന്ദാരം തുടങ്ങിയ വൃക്ഷങ്ങളുടെ എന്നു സാരം. മൂലത്തിന്റെ (ചുവടിന്റെ) അതിഭംഗം (അത്ഭുതനാശം) ചെയ്യപ്പെട്ടു. പ്രത്യുപ്ലങ്ങളായ (പതിക്കപ്പെട്ടവയായ) നാനാവിധമണികളുടെ (പലതരത്തിലുള്ള രത്നങ്ങളുടെ) നികരത്തിൽ (സമൂഹത്തിൽ) നിന്ന് പ്രോദ്യത്തുകളും (പുറപ്പെടുന്നവയും) അഗ്നികളും നിർമ്മലങ്ങളും ആയ അംശുജാലങ്ങളാൽ (രശ്മിസമൂഹങ്ങളാൽ) ഗ്രസ്തയായ (വിഴുങ്ങപ്പെട്ടതായ) ആശാമണ്ഡലിയോട് (ഭിങ്ഗമണ്ഡലത്തോട്) കൂടിയ സുരന്മാരുടെ (ദേവന്മാരുടെ) ശേഹപാളി (ഭവനസമൂഹം) ദഹിപ്പിക്കപ്പെട്ടു (ഭസ്മമാക്കപ്പെട്ടു).

ഗദ്യം — തദാനീം ച യാതുധാനാധിപൈർബ്രാധിതാ വിബുധാ വസുന്ധരായാം ധാരിതധരാസുരരൂപാഃ പ്രക്ഷീണമന്യുമപി

പ്രവർത്തിമന്യം ശതമന്യം പുരോധസം ച പുരോധായ നിന്ദിതന
രകനികരമദ്യപ്യപൂർവ്വം കലികാലേനാപ്രദർശിതമനഃഗോനാശ്രുത
പൂർവ്വമധർമ്മേണാദൃതഭക്തവർഗ്ഗമാനമുവിബുധകലമനാലീഡവേദ
ബാഹ്യമാസ്വാദിതവിശ്വപേദം മഹൽസമാജമിവ സതദിരുപശോ
ഭിതം ഗ്രഹഗണമിവ ബുധോപേതം സത്യാസ്ഥാനം സത്യസ്ഥല
മുപേത്യ ആഗമനിഗമനിസ്സരണനിർഘോഷബധിരിതദിശാമുഖാ
യ ചതുർമുഖായ നിജാമാപദമാവേദയാംചക്രഃ

അർത്ഥം— അപ്പോഴാകട്ടെ യാതൊന്നാധിപന്മാരാൽ (അസു
രശ്രേഷ്ഠന്മാരാൽ) ബാധിതന്മാരായ വിബുധന്മാർ (ദേവന്മാർ) വ
സുന്ധരയിങ്കൽ (ഭൂമിയിങ്കൽ) ധാരിതധരാസുരരൂപന്മാരായിട്ട് (ധ
രിക്കപ്പെട്ട ബ്രാഹ്മണവേഷത്തോടുകൂടിയവരായിട്ട്) പ്രക്ഷീണമന്യ
വാണെങ്കിലും (ക്ഷയിച്ച കോപത്തോടുകൂടിയവനാണെങ്കിലും) പ്ര
വർത്തിമന്യവായ (വർത്തിച്ചിരിക്കുന്ന മന്യുവോടുകോപത്തോടുകൂ
ടിയവനെന്നു-ചിരോധം-ദീനതയോടുകൂടിയവനെന്നു പരിഹാരം)
ശതമന്യവിനേയും (ഇന്ദ്രനേയും) പുരോധസ്തനേയും (പുരോഹിത
നേയും) പുരോധാനംചെയ്തിട്ട് (മുമ്പിൽ നടത്തിയിട്ട്) നിന്ദിതനരക
നികരമായി (നിന്ദിക്കപ്പെട്ട നരകസമൂഹത്തോടുകൂടിയതായി) കലി
കാലത്താൽ അദ്യപ്യപൂർവ്വമായി (ഒരിക്കലും കാണപ്പെടാത്തതായി)
അനംഗനാൽ (കാമനാൽ) അപ്രദർശിതമായി ദ്രശിക്കപ്പെടാത്തതാ
യി) അധർമ്മത്താൽ അശ്രുതപൂർവ്വമായി (ഒരിക്കലും കേൾക്കപ്പെടാ
ത്തതായി) ആദൃതഭക്തവർഗ്ഗമായി (ആദരിക്കപ്പെട്ട ഭക്തവർഗ്ഗ
ത്തോടുകൂടിയതായി) ആനമുവിബുധകലമായി (നമിക്കപ്പെടുന്ന ദേ
വകലത്തോടുകൂടിയതായി) അനാലീഡവേദബാഹ്യമായി (വേദ
ത്തെ ആസ്വദിക്കാത്തവരിൽനിന്നു ബിഹിർഭൂതമായി) ആസ്വാദി
തവിശ്വപേദമായി (സമസ്തവേദത്തെ ആസ്വദിച്ചതായി) മഹത്തു
ക്കളുടെ സമാജംപോലെ സത്തുക്കളെക്കൊണ്ടു ഉപശോഭിതമായി ഗ്ര
ഹഗണംപോലെ (നവഗ്രഹസമൂഹംപോലെ) ബുധോപേതമായി
(ബുധന്മാരോട്=ദേവന്മാരോട് കൂടിയതായി=ചന്ദ്രപുത്രനായ ബുധ
നോട് കൂടിയതായി എന്നും) സത്യത്തിന്റെ ആസ്ഥാനമായ (സത്യ
ത്തിന്റെ ഇരിപ്പിടമായ) സത്യസ്ഥലത്തേ=സത്യലോകത്തെ പ്രാപി
ച്ചിട്ട് ആഗമങ്ങളുടേയും (ശാസ്ത്രങ്ങളുടേയും) നിഗമങ്ങളുടേയും (വേ
ദങ്ങളുടേയും) നിസ്സരണനിർഘോഷത്താൽ (പുറപ്പെടുന്ന ശബ്ദ
ത്താൽ) ബധിരിതമായ (ചെവികേൾക്കാൻ വളാത്തതാക്കിത്തെയ്യ
പ്പെട്ടതായ) ദിശാമുഖത്തോട് (ദിങ്മുഖത്തോട്) കൂടിയവനായ ച
തുർമുഖനായ് ട് (ബ്രഹ്മാവിനായിട്ട്) നിജയായ (തന്നെ സാബ
ധിച്ചതായ) ആപത്തിനെ ആവേദിച്ചിട്ട് (അറിയിച്ചു).

തതോ ധാതാ സുരൈസ്സാകം പ്രാപ്യ വിഷ്ണുമവേദയത്।
സോഫി സഖൈർവൃതോദേവൈഃ കൈലാസം സമുപാഗമത്॥

അനപയം—തതഃ-ധാതാ-സുരൈ-സാകം-പ്രാപ്യ-വിഷ്ണു-അ-
വേദയത്-സഃ-അപി-സഖൈ-ദേവൈ-വൃതഃ- കൈലാസം-സമു-
പാഗമത്.

അർത്ഥം—അനന്തരം ധാതാവ് (ബ്രഹ്മാവ്) സുരന്മാ-
രോടുകൂടെ പ്രാപിച്ചിട്ടു വിഷ്ണുവിനെ ആവേദിപ്പിച്ചു (അറിയിച്ചു)
അദ്ദേഹവും സർവ്വന്മാരായ ദേവന്മാരാൽ വൃതനായിട്ട് (ചുറ്റപ്പെട്ട
വനായിട്ട്) കൈലാസത്തെ സമുപഗമിച്ചു (പ്രാപിച്ചു)

കമ്പേന മൂല്യനശ്ശതപത്രയോനിം
വാചാ ഹരിം വൃത്രഹണം സ്തിതേന।
ആലോകമാത്രേണ സുരാനശേഷാൻ
സംഭാവയാമാസ യഥാപ്രധാനം

॥൫॥

അനപയം—(സഃ) മൂല്യനഃ-കമ്പേന-ശതപത്രയോനിം--വാ-
ചാ-ഹരിം-സ്തിതേന--വൃത്രഹണം-ആലോകമാത്രേണ--അശേഷാ-
ൻ-സുരാൻ-യഥാപ്രധാനം-സംഭാവയാമാസ-

അർത്ഥം — അദ്ദേഹം (ശിവൻ) മൂലാവിന്റെ കമ്പം
(ഇളക്കം)കൊണ്ട് ശതപത്രയോനിയേയും (ബ്രഹ്മാവിനേയും)വാക്കു
കൊണ്ട്, ഹരിയേയും (വിഷ്ണുവിനേയും) സ്തിതം (പുഞ്ചിരി)കൊണ്ട്
വൃത്രഹാവിനേ (ഇന്ദ്രനേ) യും ആലോകമാത്രം (ദർശനമാത്രം)കൊ-
ണ്ട്, അശേഷന്മാരായിരിക്കുന്ന സുരന്മാരെയും (നിഖിലദേവന്മാ-
രെയും) യഥാപ്രധാനം (യോഗ്യതയ്ക്കു തക്കവണ്ണം) സംഭാവനചെ-
യ്തു (സൽക്കരിച്ചു.)

വിഷ്ണു വ്യാജമായി ത്രിപുരന്മാരെ സ്തുതിക്കുന്നു.

കീർത്തിശ്ശരദപൂണ്ണചന്ദ്രസദൃശീ സർവ്വംകഷോഭിതപരം
വീര്യം കാമഗമഞ്ച മന്ദിരവരം ജന്മാപി വംശേശമലേ
ഭക്തിസ്തപയുനപായിനീ ച സകലംതൽസാധുതേഷാം പുന-
നോ ചേലക്ഷ്യതി മാമകീനവചനോപന്യാസദാവാനലഃ ന
അനപയം. — മാമകീയവചനോപന്യാസ ദാവാനലഃ-നോ-ധ-
ക്ഷ്യതി-ചേൽ-ശാരദപൂണ്ണചന്ദ്രസദൃശീ-കീർത്തിഃ- സർവ്വംകഷോഭിതപ-
രം-വീര്യം-കാമഗമം-മന്ദിരവരം- ച-അമലേ- വംശേ-ജനം. അപി-
തപയി- അനപായിനി-ഭക്തിഃ- ച-തൽ-സകലം-തേഷാം-പുനഃ
സാധു.

അർത്ഥം—മാമകീനവചനോപന്യാസ ദാവാനലൻ
(മാമകീനന്മാരുടെ=ഏകം സംബന്ധിച്ചവരുടെ വചനോപന്യാ-

സമാകുന്ന കാട്ടുതീയ്) ഭംഗിപ്പിക്കയില്ലെങ്കിൽ ശാരദപുണ്ണചന്ദ്രസ
ദൃശിയായ (ശരൽക്കാലത്തിലെപുണ്ണചനോടുതുല്യമായ) കീർത്തി
യും സർവ്വക്ഷോഭിതപരമായ (സർവ്വത്തേയും അതിക്രമിച്ചിട്ടുണ്ടായ
തായ) വീര്യവും കാമഗമമായ (സ്വേച്ഛപോലെ ഗമിക്കുന്നതായ)
മന്ദിരവരവും (ശ്രേഷ്ഠമന്ദിരവും) അമലമായ വംശത്തിൽ ജന്മവും
അങ്ങിൽ അനപായിനിയായ (നാശമില്ലാത്തതായ) ഭക്തിയും എ
ന്നതു് സകലം അവകാകളെ സാധുവാകുന്നു (യോഗ്യമാകുന്നു.)

സാരം.—എന്റെ കൂട്ടരുടെ ഏഷണികേട്ടു് അവിടുന്നു ആ
ത്മപുരന്മാരെ ഭംഗിപ്പിച്ചില്ലെങ്കിൽ അവർ പ്രസന്നനായ പൂ
ണ്ണചന്ദ്രനെപ്പോലുള്ള കീർത്തിയും എല്ലാവരെയും അതിശയിക്കുന്നവീര്യ
വും സ്വേച്ഛപോലെ പോകുന്ന ഗുഹവും നിർമ്മലമായ വംശത്തി
ലുള്ള ജന്മവും അങ്ങിൽ ഒരിക്കലും അപായം വരാത്തതായ ഭക്തി
യും എന്നതു സകലവും പ്രശംസനീയമാകുന്നു. ഇവിടെ പുണ്ണച
ന്ദ്രൻ കളങ്കിയാകയാൽ കീർത്തിക്കു കളങ്കമുണ്ടെന്നും സാധുഭവങ്ങളെ
ഉപദ്രവിക്കുന്നതാണു് അവരുടെ വീര്യം എന്നും വംശമേലേ എ
ന്നതുകൊണ്ടു ചീത്തവംശത്തിലാണു് ജനനമെന്നും ഉള്ള നിന്ദയും
തോന്നുന്നുണ്ടു്.

ഹേ! ഗീർവാണാ വിഷാദം വിജഹിത പരിജാനീത
കാത്യം കൃതം വോ
ധാനന്ദഃ ശംഭുദ്രിൻ നരിപുരപരഃ കോപി
മൗര്യീ ഫണീന്ദ്രഃ
വേദാ വാഹാ വിധിസ്സാരഥിരപി ധരണീ
സ്വന്ദനസ്തത്രകാത്യ
ശ്വക്രേ പീയൂഷധാമാ ഭൂമണീരഥ തതോ
യുയമഗ്രേസരാശ്വ

൭

അനപായം.—ഹേ! ഗീർവാണാഃ (യുയം) വിഷാദം-വിജഹിത-
വഃ-കാത്യം-കൃതം-പരിജാനീത-തത്ര-ശംഭു-ധാനന്ദഃ (കാത്യഃ) അ
ദ്രിഃ ധനഃ (കാത്യഃ) അപരഃ-കോപി.ഇഷ്ടഃ- (കാത്യഃ) ഫണീന്ദ്രഃ-മൗ
ര്യീ- (കാത്യഃ) വേദാഃ വാഹാഃ (കാത്യാ) വിധിഃ സാരഥിഃ അപി- (കാ
ത്യഃ) ധരണീ സ്വന്ദനഃ- (കാത്യാ) അഥ പീയൂഷധാമാ-ഭൂമണിഃ ച
ക്രേ (കാത്യഃ) തതഃ-യുയം-അഗ്രേസരാഃ ച- (കാത്യഃ)

അർത്ഥം.— അല്ലയോഗീർവ്വണ്ണന്മാരെ! നിങ്ങൾ വിഷാദ
ത്തെ കളഞ്ഞാലും. നിങ്ങളുടെ കാത്യം കൃതമായി എന്നറിഞ്ഞാലും.
അതിങ്കൽ ശംഭു-ധാനന്ദൻ (വില്ലാളി) ആക്കുകാകുന്നു (ചെയ്യ
പ്പെടാൻ യോഗ്യമാകുന്നു) അദ്രി-ധനസ്സാക്കിയും കാത്യമാകുന്നു.

അപരനായ ഒരുത്തൻ ഇഷ്ട (ബാണം) ആക്കി കാൽമാകുന്നു. ഫണീന്ദ്രൻ മൗർത്തി (ഞാൻ) ആക്കി കാൽമാകുന്നു. വേദങ്ങൾ-വാഹങ്ങൾ (കുതിരകൾ) ആക്കി കാൽമാകുന്നു. വിധി (ബ്രഹ്മാവു്) സാരഥിയാക്കിയും (തേരാളിയാക്കിയും) കാൽമാകുന്നു. ധരണി (ഭൂമി) സ്വന്ദനമാക്കിയും (രഥമാക്കിയും) കാൽമാകുന്നു. അനന്തരം പീയൂഷധാമാവും (ചന്ദ്രനും) ഭൂമണിയും (സൂര്യനും) ചക്രങ്ങളാക്കിയും കാൽമാകുന്നു. പിന്നീടു് നിങ്ങൾ അഗ്രേസരന്മാരാക്കിയും കാൽമാകുന്നു.

വിഷ്ണു ത്രിപുരന്മാരേ മോഹിപ്പിക്കുന്നതിനു്

ബലശാസ്രം ഉണ്ടാക്കുന്നു.

മായി മായാമയം ശാസ്രം ഗ്രന്ഥം ഷോഡശലക്ഷകം

ത്രൈതസ്തോത്തവിരുദ്ധം വസ്തോത്രമവിവർജ്ജിതം॥ ൧॥

അനന്തം—മായി (സഃ) ത്രൈതസ്തോത്തവിരുദ്ധം-വസ്തോത്രമവിവർജ്ജിതം ച ഷോഡശലക്ഷകം-ഗ്രന്ഥം-മായാമയം-ശാസ്രം- (നിമ്നമേ)

അർത്ഥം—മായിയായ അദ്ദേഹം (വിഷ്ണു) ത്രൈതസ്തോത്തവിരുദ്ധം (ശ്രുതിസ്മൃതിധർമ്മവിരുദ്ധം) വസ്തോത്രമവിവർജ്ജിതവും (ബ്രാഹ്മണാദിവസ്തങ്ങളോടും ബ്രഹ്മചര്യോദ്യാത്രമങ്ങളോടും വേർപെട്ടതും) ആയ ഷോഡശലക്ഷകം ഗ്രന്ഥമായ (ചരിതനാമകം ഗ്രന്ഥമായ) മായാമയമായ ശാസ്രത്തേ (മായാശാസ്രത്തേ) നിർമ്മിച്ചു.

നാരദൻ ത്രിപുരന്മാരുടെ അവസ്ഥയേ ശിവനോടു് അറിയിക്കുന്നു. ഭഗവൻ പാർവ്വതീകാന്ത! ദൈത്യാസ്രിപുരവാസിനഃ

ത്വക്തപാ ത്രൈലോക്യനാഥം തപാ പാഷണ്ഡാഃ പശുവസ്ഥിതാഃ

അനന്തം—ഹേ ഭഗവൻ! പാർവ്വതീകാന്ത! ത്രിപുരവാസിനഃ-ദൈത്യാഃ-ത്രൈലോക്യനാഥം- തപാ-ത്വക്തപാ- പാഷണ്ഡാഃ-പശുവസ്ഥിതാഃ-

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഭഗവാനായ പാർവ്വതീകാന്ത! ത്രിപുരവാസികളായ ദൈത്യന്മാർ) (ത്രിപുരാസുരന്മാർ) ത്രൈലോക്യനാഥനായ അങ്ങ ഉപേക്ഷിച്ചിട്ടു് പാഷണ്ഡന്മാരായിട്ടു് (വേദവിരുദ്ധാചാരതൽപരന്മാരായിട്ടു്) നാസ്തികന്മാരായിട്ടു് എന്നു സാരം പശുവസ്ഥിതന്മാരായി (തീർന്നിരിക്കുന്നു)

സുമേരുഭവച്ചാപം ജ്വാ ബഭ്രുവാഥ വാസുകിഃ

പരം വായുർമുഖം വഹ്നിശ്ശരകാണ്ഡം ജനാർദ്ദനഃ॥ ൧൦॥

അനന്തം — അഥ-സുമേരുഃ-ചാപം-അഭവൽ- വാസുകിഃ-ജ്വാ

ബ്രഹ്മ-വായു-പത്രം-(ബ്രഹ്മ) റഹ്മി-മുഖം (ബ്രഹ്മ) ജനാർദ്ദനഃ ശരകാണ്ഡം-(ബ്രഹ്മ)

അർത്ഥം—അനന്തരം സുമേഘ (മഹാമേഘപർവ്വതം) ചാപമായിട്ട് (വില്ലായിട്ട്) ഭവിച്ചു-വാസുകി-ജായായിട്ട് (ഞാണായിട്ട്) ഭവിച്ചു-വായു-പത്രമായിട്ട് (ശരത്തിന്റെ തുവലായിട്ട്) ഭവിച്ചു-വഹ്നി (അഗ്നി) മുഖമായിട്ട് അഗ്രമായിട്ട് ഭവിച്ചു-ജനാർദ്ദനൻ (വിഷ്ണു) ശരകാണ്ഡമായിട്ട് (ബാണകാണ്ഡമായിട്ട്) ഭവിച്ചു.

ഏകബാണേന തം വീരസ്രീപുരം പരമേശ്വരഃ

നിജഘ്ന സാസുരഗണം ദേവദേവോ മഹേശ്വരഃ॥ ൧൧.

അപായം—വീരഃ-ദേവദേവഃ-മഹേശ്വരഃ-പരമേശ്വരഃ-തം-ത്രിപുരം-സാസുരഗണം-ഏകബാണേന-നിജഘ്ന.

അർത്ഥം—വീരനായി ദേവദേവനായി മഹേശ്വരനായിരിക്കുന്ന പരമേശ്വരൻ ആ ത്രിപുരനെ അസുരഗണത്തോടുകൂടെ ഏകബാണംകൊണ്ടു നിഹ്നിച്ചു (കൊന്നു)

ശ്ലോകം.

യസ്യ ചക്രീകൃതേ ചാപേ
സ്വർഗ്ഗപാതാളവാസിനഃ
ചക്രന്യോന്യസല്ലാപം
നമസ്തസ്മൈ പുരദപിഞ്ച.

അപായം—യസ്യ-ചാപേ-ചക്രീകൃതേ-സ്വർഗ്ഗപാതാളവാസിനഃ-അന്യോന്യസല്ലാപം-ചക്രം-തസ്മൈ-പുരദപിഞ്ച-നമഃ

അർത്ഥം—യാതൊരുത്തന്റെ ചാപം ചക്രീകൃതമായപ്പോൾ (മണ്ഡലീകൃതമായപ്പോൾ) സ്വർഗ്ഗപാതാളവാസികൾ അന്യോന്യസല്ലാപത്തെ ചെയ്തു. ആ പുരദപിട്ടിനായി (പരമേശ്വരനായി) കൊണ്ടു നമസ്കാരം.

സാരം—യാവനൊരുത്തന്റെ വില്ലു വളച്ചപ്പോഴാണ് സ്വർഗ്ഗത്തിലും പാതാളത്തിലും വസിക്കുന്നവർ അന്യോന്യസംഭാഷണം ചെയ്തത്. ആ അതിവിശിഷ്ടനായ ത്രിപുരാനാഥനെ നമസ്കരിക്കുന്നു. മഹാമേഘവിന്റെ ചുവടു പാതാളവും അഗ്രം സ്വർഗ്ഗവുമായാൽ വളച്ച സമതന്തുക്കൾമൂലാഗ്രവാസികൾ ഒന്നിച്ചു ചേരുക നിമിത്തം അന്യോന്യസംഭാഷണം ചെയ്തു എന്നുസാരം.

ത്രിപുരദഹനം പ്രബന്ധത്തിന്റെ

വ്യാഖ്യാനം സമ്പൂർണ്ണമായി.

സ്വാഹ്വസധാകരം

പ്രബന്ധം.

മംഗല്യം വഃ കരോതു ജപലനഭയിതയാ
സംഗമേ ഭന്തുരീത്യാ
ഗ്രസ്താംഗോ ഹന്ത തസ്യാമപി ച ഹതഭജാ
ഗ്രസ്താം പ്രാപിതായാം
നിശ്വന്ത്രേ വ്യോമമാർഗ്ഗേ സഭസി ച ഹരിണാ
കേശശലാഭർശിതാത്മാ
വാസോഭിഃ സോപഹാസം സകലസുരഗണൈ-
രർച്ചിതോഽയം മൃഗാങ്കഃ

ച

അനപയം—ജപലനഭയിതയാ-സംഗമേ- ഭന്തുരീത്യാ ഗ്രസ്താം-
ഗം-ഹന്ത-തസ്യാം- അപി-ച-ഹതഭജാ- ഗ്രസ്താം-പ്രാപിതായാം-
വ്യോമമാർഗ്ഗേ-നിശ്വന്ത്രേ-സഭസി- ഹരിണാ-കേശശലാൽ. ദർശിതാ
ത്മാ-ച-വാസോഭിഃ-സോപഹാസം-സകലസുരഗണൈഃ--അർച്ചിതഃ
അയം--മൃഗാങ്കഃ-വഃ-മംഗല്യം--കരോതു.

അർത്ഥം -- ജപലനഭയിതയാൽ (അഗ്നിദായുധാൽ=സ്വാഹ
യാൽ) സംഗമത്തിൽ ഭന്തുരീതിയാൽ (ഭന്താവു വന്നെങ്കിലോ എ
ന്നുള്ള ഭയത്താൽ) ഗ്രസ്താംഗനായും, (വിഴങ്ങപ്പെട്ട ശരീരത്തോടു
കൂടിയവനായും) ഭന്താവിനെ ഭയന്ന സ്വാഹ തന്റെ വയററിലാ
ക്കിയവൻ എന്നു സാരം. അപഭം (സ്വാഹയും) ഭുതഭുക്കിനാൽ
(അഗ്നിയാൽ) ഗ്രസ്തയെ (ഗ്രസിക്കപ്പെട്ടവളാവാ എന്നുള്ളതിനെ)
പ്രാപിതയായിരിക്കുമ്പോൾ അഗ്നി സ്വാഹയേയും വിഴങ്ങിയപ്പോൾ
എന്നു സാരം. വ്യോമമാർഗ്ഗം (ആകാശം) നിശ്വന്ത്രമായിരിക്ക
ുമ്പോൾ (ചന്ദ്രനോടുകൂടാത്തതായപ്പോൾ) ചന്ദ്രൻ സ്വാഹയുടെ ഉ
ദരത്തിലാകയാൽ എന്നു സാരം. സഭസിൽ (ചന്ദ്രാഭാവത്തിനു കാ
രണമെന്നാണെന്നു് ഉള്ളതിനു ദേവാദികൾ കൂടിയ സഭയിൽ) കശ
ശലത്താൽ ദർശിതാത്മാവായും (കാണിക്കപ്പെട്ട സ്വരൂപത്തോടുകൂ
ടിയവനായും) അഗ്നി, വിഷ്ണുവിന്റെ നിർദ്ദേശത്താൽ ഒരു മന്ത്രം പ
റിക്കുന്നതിനായി സ്വാഹയെ ഒരു സ്ഥലത്തു വെച്ചിട്ടു വിഷ്ണുവിന്റെ
അടുക്കൽ വരികയും അപ്പോൾ സ്വാഹ തന്റെ ഉദരത്തിൽ നിന്നും
ചന്ദ്രനെ വെളിയിൽ ആക്കുകയും ഉടനെ ചന്ദ്രൻ ആകാശത്തിൽ
പ്രത്യക്ഷമാകയും ചെയ്തു എന്നു പുരാണകഥയുണ്ടു്. വാസസുകൾ

കൊണ്ടു (വസുന്ദേവകൊണ്ടു) സകല സുരഗണങ്ങളാൽ അർച്ചിതനായും (പൂജിക്കപ്പെട്ടവനായും) ഇരിക്കുന്ന ചന്ദ്രൻ സ്വാഹയുടെ വയററിൽനിന്നും വെളിക്കു പുറപ്പെട്ടപ്പോൾ വസുനും ഇല്ലാതെ ഇരുന്നതിനാൽ ഭേവന്മാർ വസുനും കൊടുത്തു എന്നും അതു് അനുസരിച്ചാണു ലോകർ ഇപ്പോഴും പ്രതിപദത്തിലെ ചന്ദ്രനെക്കാണുമ്പോൾ വസുത്തിലെ നൂലു പരിച്ചിട്ടു് ആരാധിക്കുന്നതു് എന്നും സാരം. ഈ മൃഗാങ്കൻ (ചന്ദ്രൻ) നിങ്ങൾക്കു (ശ്രോതാക്കൾക്കു) മംഗല്യത്തെ ചെയ്യട്ടെ.

ജിഹ്വായാം കമലോത്ഭവഃ സ്വഗൃഹണീം വാണീം ദധത്യാദരാൽ കൃഷ്ണോ വക്ഷസി സിന്ധുരാജതനയാമാദായ ധത്തേ മുദം ഭേഹാലേ ഗിരികന്യകാം ച ഗിരിശോ ഗൃഹ്ണാതി മോഹാദ്യഥാ സ്വാഹാം ഹവൃഭുഗാദധാതി ജരേ കാമാതുരോഽയം തഥാ. ൨.

അനവയം—കമലോത്ഭവഃ-മോഹാൽ-യഥാ-സ്വഗൃഹണീം-വാണീം ജിഹ്വായാം ആദരാൽ-ദധാതി-കൃഷ്ണഃ-വക്ഷസി-സിന്ധുരാജതനയാം ആദായ-മുദം-ധത്തേ-ഗിരിശഃ-ഗിരികന്യകാം ച-ഭേഹാലേ ഗൃഹ്ണാതി-തഥാ അയം ഹവൃഭുക്-കാമാതുരഃ-സ്വാഹാം-ജരേ-ആദധാതി.

അർത്ഥം—കമലോത്ഭവൻ (ബ്രഹ്മാവു്) മോഹത്താൽ യാതൊരു പ്രകാരം സ്വഗൃഹണിയായ (സ്വഭാതു്യായ) വാണിയെ ജിഹ്വയിൽ (നാക്കിൽ) ആദരം ഹേതുവായിട്ടു ധരിക്കുന്നു. കൃഷ്ണൻ വക്ഷസ്സിൽ (മാർപ്പിടത്തിൽ) സിന്ധുരാജതനയയേ (ലക്ഷ്മിയേ) ആദാനം ചെയ്തിട്ടു് (സ്വീകരിച്ചിട്ടു) മുത്തിനെ ധരിക്കുന്നു. ഗിരിശൻ (ശിവൻ) ഗിരികന്യകയേയും (പാർവ്വതിയേയും) ഭേഹാൽത്തിൽ (ചാമഭാഗത്തിൽ എന്നു സാരം) ഗൃഹിക്കുന്നു - അപ്രകാരം-ഈ ഹവൃഭുക് (അഗ്നി) കാമാതുരനായിട്ടു് (കാമപരവശനായിട്ടു) സ്വാഹയേ (സ്വഭാതു്യേ) ജരത്തിൽ (വയറിൽ) ആധാനം ചെയ്യുന്നു (സ്വീകരിക്കുന്നു) ബ്രഹ്മാവു നാക്കിൽ വാണിയേയും, വിഷ്ണു വക്ഷസ്സിൽ ലക്ഷ്മിയേയും, ശിവൻ വാമാൽത്തിൽ പാർവ്വതിയേയും മോഹത്താൽ ഏതുവിധം ധരിക്കുന്നു അപ്രകാരം അഗ്നി സ്വാഹയേ വയറിൽ ധരിക്കുന്നു എന്നു സാരം.

ഏതാവാനസ്തിവിശേഷഃ (ഇത്രമാത്രം വിശേഷം ഉണ്ടു്) അഗ്നി സ്വാഹയേ ധരിക്കുന്നതിൽ ബ്രഹ്മാദികളേക്കാൾ ഇത്രയു വിശേഷം ഉണ്ടു് എന്നു സാരം.

വിശേഷം എന്താണു് എന്നു താഴെ പറയുന്നു.

ബ്രഹ്മാദയസ്യയോ ഭേവാസ്സഭാ ദധതി വല്ലഭം

ദധാതി യാമമാത്രം ന പാവകഃ സന്ധ്യയോർഭവോഃ ൩.

അനപയഃ—ബ്രഹ്മാദയഃ- ത്രയഃ-ദേവഃ-സഭാ വല്ലഭാം-ദധതി-
പാവകഃ-ഭവയോഃ-സന്ധ്യയോഃ-യാമമാത്രം-ന-ദധാതി.

അർത്ഥം — ബ്രഹ്മാദികളായ മൂന്നു ദേവന്മാർ (ബ്രഹ്മാവിഷ്ണു മഹേശ്വരന്മാർ) എല്ലായ്പ്പോഴും വല്ലഭയെ ധരിക്കുന്നു. പാവകൻ (അഗ്നി) രണ്ടു സന്ധ്യകളിൽ (രാവിലേയും വയ്യിട്ടും എന്നു സാരം) യാമമാത്രം വല്ലഭയെ ധരിക്കുന്നില്ല. അഗ്നി നിത്യകർമ്മത്തിനായിട്ടു രണ്ടു സന്ധ്യകളിലും സ്വാഹയെ ജ്വരത്തിൽ നിന്നും വെളിക്കു വെച്ചിട്ടാണു പോകുന്നത് എന്നു സാരം.

അഥ കദാചിത് (അനന്തരം ഒരിക്കൽ)

സന്ധ്യാപാസനകർമ്മണേ സപദി താം നിക്ഷിപ്യ കാന്തേ ഗതേ
ചന്ദ്രസ്താമവലോക്യ മന്മഥശരൈസ്സന്താപിതാത്മാ ചിരം
മല്ലീചന്ദനമന്ദമാരുതരസേഷപാഹന്ത നിന്ദാപരഃ
കഷ്ടം കാംശ്ചന വാസരാനഗമയൽ പ്രത്യേകമബ്ജോപമാൻ.

അനപയം -- കാന്തേ- സന്ധ്യാപാസനകർമ്മണേ- ന പദി-
താം- നിക്ഷിപ്യ-ഗതേ-ചന്ദ്രഃ താം-അവലോക്യ-മന്മഥശരൈഃ-ചിരം
സന്താപിതാത്മാ- ആ-ഹന്ത-കഷ്ടം- മല്ലീചന്ദനമന്ദമാരുതരസേഷപാഹന്ത
നിന്ദാപരഃ-കാംശ്ചന-വാസരാൻ-പ്രത്യേകം- അബ്ജോപമാൻ-അഗ-
മയൽ.

അർത്ഥം—കാന്തൻ (ഭർത്താവ്=അഗ്നി എന്നു സാരം) സ-
ന്ധ്യാപാസനകർമ്മത്തിനായിട്ട് (സന്ധ്യാവന്ദനാദികർമ്മത്തിന്നു)
തൽക്ഷണം അവളെ നിക്ഷേപിച്ചിട്ട് (ഒരിടത്തു് ഇരുത്തിയിട്ട്) ഗ-
തനായപ്പോൾ (പോയപ്പോൾ) ചന്ദ്രൻ അവളെ (സ്വാഹയെ) ക-
ണ്ടിട്ടു മന്മഥശരങ്ങളാൽ (കാമബാണങ്ങളാൽ) സന്താപിതാത്മാ
വായിട്ടു (ചുടിയുണ്ടു് ചെയ്ത മനസ്സോടുകൂടിയവനായിട്ട്) കഷ്ടം.കഷ്ടം!മ-
ല്ലീചന്ദനമന്ദമാരുതരസങ്ങളിൽ (മല്ല ചന്ദനം മന്ദവായു മുതലായ
വയിൽ) നിന്ദാപരനായിട്ടു (നിന്ദാതല്പരനായിട്ടു) ചില വാസരങ്ങളെ
പ്രത്യേകം അബ്ജോപമങ്ങളാക്കി (വത്സരതുല്യങ്ങളാക്കി) കഴി-
ച്ചു. ഒരു ദിവസം ഒരു വർഷംപോലെ കഴിച്ചു എന്നു സാരം.

ഗദ്യം ൧.

തദന-കദാ ചന-ദിവസാവസാനവേലായാം-മന്ദമന്ദമായാതി-
ച മലയശിഖരിശിഖരശേഖരിതസുന്ദരതര ചന്ദനതരുമത് ജ്ജ്വതര
മഞ്ജരിവിസ്മയമകരന്ദബിന്ദുഭരണമന്ദഗമനേ മന്ദചവനേ, സ്ഥംക
ർപ്പാണേ ച സന്ധ്യാസമയവിനമദുന്നമദതികോമളഭളപേശലസക
ലകമലകമുകേലമധുരതരമകരന്ദരസതുല്യകാലസമാസ്വാദന ജനി
താനന്ദകന്ദളിതവിരഹി വർഗ്ഗവൃജീകൈ ചഞ്ചലീകൊ വിയുജ്യമാനേ

ച വിരഹവേദനാവിഭീഷ്ണഘടയേ സമാക്രന്ദവാചാലിതാശാചക്ര
വാളെ ചക്രവാകൈ, സംപ്രയാതെ ച കരചന സഹചരീം നിക്ഷി
പ്ത വിക്ഷേപാദികർമ്മകൃതാദരെ സ്വാഹാസഹചരേ പുഷ്പായുധനി
ഷ്ഠാദിതപീഡാകല ഏഷ ഭോഷാകരഃ കമുദിനീരോഹിണീഭ്രാമ-
വിജ്ഞാതവൃത്താന്തം സ്വാഹയാ സനാഥീകൃതമുടജാങ്കണമഭിസ
നാര.

അത്ഥം-അനന്തരം-ഒരിക്കൽ ഭിവസാവസാനവേലയിൽ(സന്ധ്യാ
സമയത്തിൽ)മലയശിഖരിയുടെ(മലയപർവ്വതത്തിന്റെ)ശിഖരങ്ങളി
ൽ ശേഖരിതങ്ങളും(അലംകൃതങ്ങളും=നില്ക്കുന്നവയും എന്നുസാരം)സു
ന്ദരതരങ്ങളുമായ ചന്ദനതരക്കളുടെ മഞ്ജുളതരകളായ (ഏറ്റവും
മനോഹരകളായ) മഞ്ജരികളിൽ (പൂങ്കലകളിൽ) വിസ്മയങ്ങളായ
(വ്യാപ്തങ്ങളായ) മകരന്ദബിന്ദുക്കളുടെ (തേൻതുളളികളുടെ) ഭരണ
ത്തോടുകൂടിയവനും മന്ദഗമനനും ആയ മന്ദപവനൻ(മന്ദവായു) മ
ന്ദമന്ദം ആയാൻ (വരുന്നവൻ=വീശുന്നവൻ എന്നു സാരം) ആ
യിരിക്കുമ്പോഴും, സന്ധ്യാസമയത്തിൽ വിനമത്തുകളും (കൂമ്പുന്നവ
യും) ഉന്നമത്തുകളും (വികസിക്കുന്നവയും) അതികോമളങ്ങളും ആ
യ ഭജങ്ങൾകൊണ്ടുപശലങ്ങളായ (സുന്ദരങ്ങളായ) സകലകമല
ങ്ങളുടേയും കമുദങ്ങളുടേയും (ആമ്പൽപൂക്കളുടേയും) കലത്തിന്റെ
മധുരതരമായ മകരന്ദസുന്ദരിന്റെ തുല്യകാലത്തിലുള്ള നാമാസ്വാ
ഭനത്താൽ (താമരപ്പൂക്കൾ സന്ധ്യയിൽ കൂമ്പാൻഭാവിക്കയാലും ആ
മ്പൽപൂക്കൾ വിടരാൻഭാവിക്കയാലും ഒരു സമയത്തിൽ തേൻ ആ
സ്വദിച്ചു എന്നു സാരം) ജനിതാനന്ദവും(ജനിപ്പിയ്ക്കപ്പെട്ട ആനന്ദ
ത്തോട്) കൂടിയതും കന്ദളിതവിരഹിവാർഗ്ഗവൃജീകവും (വിരഹിവാ
ർഗ്ഗങ്ങൾക്കു അപ്രിയത്തെ ഉണ്ടാക്കിയതും) ആയ ചഞ്ചലീകം (വ
ണ്ടു്) ഇന്ദിനിരശ്ചഞ്ചലീകൊ എന്ന് അമരം, ഝംകർച്ചാണമാ
യിരിക്കുമ്പോഴും (ഝം എന്നു ശബ്ദിക്കുമ്പോഴും) വിരഹവേദന
കൊണ്ടു് വിഭീഷ്ണഘടയായും (പിളർന്ന മനസ്സോടുകൂടിയതും)
സൂര്യൻ അസ്തമിച്ചാൽ പിന്നീടു് ചക്രവാകങ്ങൾ വേർപെട്ട
കയാൽ വിരഹമായതിനാൽ എന്നു സാരം, സമാക്രന്ദത്താൽ (കര
ച്ചിലിനാൽ) വാചാലിതമായ (ശബ്ദായമാനമായ) ആശാചക്രവാ
ളത്തോടു (ഭിദ്യമണ്ഡലത്തോടു) കൂടിയതും ആയ ചക്രവാകം വിയു
ജ്യമാനമായിരിക്കുമ്പോഴും (വേർപെടുന്ന സമയത്തിലും) ഒരിടത്തു്
സഹചരിയെ (ഭാര്യയേ) നിക്ഷേപിച്ചിട്ടു് (വച്ചിട്ടു്) വിക്ഷേപാദി
കർമ്മത്തിൽ (ജലപ്രക്ഷേപാദിസന്ധ്യാവന്ദനകർമ്മത്തിൽ) കൃതാ
ഭരനായ (ചെയ്യപ്പെട്ട ആദരത്തോടുകൂടിയവനായ) സ്വാഹാസഹ
ചരൻ (സ്വാഹാപ്രിയൻ=അഗ്നി) സംപ്രയാരനായിരിക്കുമ്പോഴും
(പോയപ്പോഴും) ഈ ഭോഷാകരൻ (ചന്ദ്രൻ) ഇവിടെ ഭോഷാകര

ൻ എന്നു പ്രയോഗിക്കയാൽ ചന്ദ്രൻ ഭാഷത്തിനു ഇരിപ്പിടമാണെന്നു ധ്വനിക്കുന്നുണ്ടു്; പുഷ്പായുധനാൽ (കാമനാൽ) നിഷ്പാദിതമായ (ചെയ്യപ്പെട്ടതായ) പീഡയാൽ ആകലനായിട്ടു് (പരവശമായിട്ടു്) കമുദിനീരോഹിണികളാലും അവിജ്ഞാതവൃത്താന്തമാകുവണ്ണം (അറിയപ്പെടാത്ത വൃത്താന്തത്തോടു കൂടുവണ്ണം) കമുദിനിയെന്നും രോഹിണിയെന്നും ഉള്ള ഭാര്യമാരുൾകൂടെ അറിയാതെ എന്നുസാരം. സ്വാഹ്വയാൽ സന്നാമീകൃതമായ (നാമനോടുകൂടിയതാക്കി ചെയ്യപ്പെട്ട) “സ്വാഹ്വയോടു ചേർന്നതായ എന്നു സാരം” ഉടജാങ്കണത്തേ (പണ്ണശാലയുടെ മുറുപ്പുദേശത്തെ) അഭിസരിച്ചു (പ്രാപിച്ചു) ദൃഷ്ട്വാ സാ കാമസേനാപതിമതി സുകുമാരാംഗമാരാദകാണേയ ചന്ദ്രംനാരിജനാനാമതിശയസുലഭാഭാകലാ ചിത്തലൈശ്വല്യാൽ തത്ത്വമനുഗതപാ ഗൃഹാഭ്യന്തരമരമുഖേനാസ്യ സഞ്ചാരയന്തി വക്ത്രേ മന്ദസ്തീതാർദ്രാനതിമധുരസുധാശീതപാതാൻ കടാക്ഷാൻ

അനപയം—സാ--കാമസേനാപതിം--അതിസുകുമാരാംഗം--ചന്ദ്രം-അകാണേയ-ആരാൽ-ദൃഷ്ട്വാ-നാരിജനാനാം- അതിശയസുലഭാൽ-ചിത്തലൈശ്വല്യാൽ-ആകലാ-ഗൃഹാഭ്യന്തരം-ഗതപാ--അരമുഖേന-അസ്യ.വക്ത്രേ---മന്ദസ്തീതാർദ്രാൻ- അതിമധുരസുധാശീതപാതാൻ- കടാക്ഷാൻ-സഞ്ചാരയന്തി-തത്ത്വമനു

അർത്ഥം—അവൾ (സ്വാഹ്വ) കാമസേനാപതിയായി അതിസുകുമാരാംഗനായ ചന്ദ്രനേ അകാണേയത്തിൽ (സമയമല്ലാത്തപ്പോൾ) സമീപത്തിൽ കണ്ടിട്ടു് നാരിജനങ്ങൾക്കു് അതിശയസുലഭമായ (ഏറെവും സുലഭമായ) സ്വതസ്സിദ്ധമായ എന്നു സാരം. ചിത്തലൈശ്വല്യം ഹേതുവായിട്ടു് (മനശ്ചാഞ്ചല്യത്താൽ) ആകലയായി (പരവശയായി) ഗൃഹാഭ്യന്തരത്തെ (ഗൃഹത്തിന്റെ ഉള്ളിൽ) ഗമിച്ചിട്ടു്. ഇവന്റെ (ചന്ദ്രന്റെ) വക്ത്രത്തിൽ (മുഖത്തിൽ) മന്ദസ്തീതാർദ്രങ്ങളായി അതിമധുരയായ സുധപോലെ ശീതമായ പാതത്തോടുകൂടിയ കടാക്ഷങ്ങളെ സഞ്ചാരയന്തിയായിട്ടു് (സഞ്ചരിപ്പിക്കുന്നവളായിട്ടു്) ചന്ദ്രന്റെ മുഖത്തെ നോക്കി പുഞ്ചിരിയോടുകൂടി കടാക്ഷിച്ചിട്ടു് എന്നു സാരം സ്ഥിതിചെയ്തു (നിന്നു)

കിമിഹ ബഹുഭിരക്തപ്രകൃതൈഃ പക്ഷുളാക്ഷ്യാഃ
 സകലഭവനബന്ധോത്ഥാതിമുശാഃ കടാക്ഷാഃ
 ഹൃദയഹരണഭിക്ഷാഃ പ്രോചുരന്യോന്യമേത്യ
 പ്രണയഗതിമശേഷം ഭൂതികാതുല്യരൂപം

അനപയം—ഇഹ-ബഹുഭിഃ-ഉക്തപ്രകൃതൈഃ-കിം പക്ഷുളാക്ഷ്യാഃ സകലഭവനബന്ധാഃ-ച- അതിമുശാഃ- ഹൃദയഹരണഭി

ക്ഷാം-കടാക്ഷാം-ഭൂതികാതുല്യരൂപാം- അന്യോന്യം- ഏത്യ- അശേഷാം- പ്രണയഗതിം-പ്രോചുഃ।

ഇവിടെ ബഹുക്കളായ ഉക്തപ്രക്രമങ്ങൾകൊണ്ട് (വചനപ്രാരംഭങ്ങൾകൊണ്ട്) എന്ത് വളരെ പറഞ്ഞിട്ട് കാര്യമില്ല എന്നു സാരം- പക്ഷുളാക്ഷിയുടേയും (മനോഹരാക്ഷിയായ സ്വാഹയുടേയും) സകലഭവനബന്ധവിന്യസം (ചന്ദ്രന്യം എന്നു സാരം) അതിമുഗ്ദ്ധങ്ങളും (ഏറ്റവും സുന്ദരങ്ങളും) ഹൃദയഹരണഭക്ഷങ്ങളും (മനസ്സിനെ ഹരിക്കുന്നതിൽ സമർത്ഥങ്ങളും) ആയ കടാക്ഷങ്ങൾ ഭൂതികാതുല്യരൂപങ്ങളായിട്ട് (ഭൂതിയോടുതുല്യമായ ആകാരത്തോടുകൂടിയിട്ട്) ഭൂതികളെപ്പോലെ എന്നു സാരം. അന്യോന്യം പ്രാപിച്ചിട്ട് അശേഷമായ പ്രണയഗതിയെ (സ്നേഹത്തിന്റെ പോക്കിനെ) പറഞ്ഞു, പരസ്പരം കടാക്ഷിയ്ക്കയാൽ തമ്മിൽ സ്നേഹമുള്ളവരായിത്തീർന്നു എന്നു സാരം।

ഗദ്യം—അനന്തരമമൃതഗുരേവമവാദിൽ (അനന്തരം അമൃതഗു (അമൃതമയികളായ ഗോക്കുളാടു=രശ്മികളോടുകൂടിയവൻ=ചന്ദ്രൻ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.)

പശ്യ തപം ഭംഗപോതം കമപി കുമുദിനീതീരഭാഗേ ചരന്തം സൗരഭ്യം മന്ദവാതൈഃപഹൃതമതുലം കിഞ്ചിദാസ്വാദയന്തം ഏതസ്മാ ഹന്ത മാധവീരസമതിമധുരം ജാത പാതും നിതാന്തം മുഗ്ദ്ധം വക്ത്രേ വികാസം ദിവസപരിണതിപ്രാപ്തമാകാംക്ഷമാ

[൩൦। ൭

അനവധം—തപം-കുമുദിനീതീരഭാഗേ-ചരന്തം-മന്ദവാതൈഃ-ഉപഹൃതം-അതുലം- സൗരഭ്യം-കിഞ്ചിൽ- ആസ്വാദയന്തം-ഹന്ത- അതിമധുരം-ഏതസ്മാഃ- മാധവീരസം-ജാത- നിതാന്തം-പാതും- മുഗ്ദ്ധം-വക്ത്രേ- ദിവസപരിണതിപ്രാപ്തം- വികാസം- ആകാംക്ഷമാണാം-കമപി-ഭംഗപോതം പശ്യ-

അർത്ഥം-നീ കുമുദിനീതീരഭാഗത്തിൽ(കുമുദിനിയുടെ കരയിൽ ചരന്നായി (സഞ്ചരിയ്ക്കുന്നവനായി) മന്ദവാതങ്ങളാൽ ഉപഹൃതമായി (കൊണ്ടുവരപ്പെട്ടതായി) അതുലമായ (അസദൃശമായ) സൗരഭ്യത്തേ കുറഞ്ഞൊന്നു ആസ്വാദയന്നായി (രേനുഭവിയ്ക്കുന്നവൻ ആയി) ആത്മയും അതിമധുരമായ ഇവളുടെ മാധവീരസത്തെ (ഈ കുമുദിനിയുടെ മധുര തേത്ത) ഒരിയ്ക്കൽ ഏറ്റവും പാനം ചെയ്യാനായിട്ട് മുഗ്ദ്ധമായ (സുന്ദരമായ) വക്ത്രത്തിൽ (കുമുദിനീ പക്ഷുളത്തിൽ ആവപ്പുവിൽ എന്നു സാരം) ദിവസപരിണതി പ്രാപ്തമായ (സന്ധ്യാകാലത്തിൽ ചരുന്നതായ വികാസത്തേ ആകാംക്ഷാമാണനായ (ആഗ്രഹിക്കുന്നവനായ) ഒരു ഭംഗപോതത്തേ (വ

ണ്ടിൻ കുട്ടിയെ) കണ്ടാലും ഇവിടെ ഈ ഭംഗപോതത്തെ നിർദ്ദേശിച്ചത് പ്രസ്തുതമല്ലാത്തതിനാൽ നിന്റെ അധരമധുവിനെപാനം ചെയ്യുന്നതിന് സന്ധ്യയാകുമ്പോൾ മുഖത്തിൽ ഉണ്ടാകുന്ന പ്രസാദത്തെ ആഗ്രഹിച്ചുവന്നിരിക്കുന്ന എന്നെക്കണ്ടാലും എന്ന് പ്രകൃതമായ അർത്ഥം തോന്നുന്നു.

ഗദ്യം—അഥ സ്വാഹയാപ്യേവമഭിഹിതം (അനന്തരം=ചര്യവചനാനന്തരം) സ്വാഹയാലും ഇപ്രകാരം (ഇനിയും പറയാൻ പോകുന്നത്) അഭിഹിതമായി പറയപ്പെട്ടു.

രവിരയമസ്തം യാതഃ സമാഗതോ ഹന്ത ഹന്തചന്ദ്രോയം
യാതി വികാസമപീയം കുമുദപതീ കിം വിളംബസേ ഭംഗ!

അനവധം—അയം രവിഃ-അസ്തം-യാതഃ-അയം-ചന്ദ്രഃ-സമാഗതഃ-ഹന്ത ഹന്ത-ഇയം-കുമുദപതീ-അപി-വികാസം-യാതി-ഹേ ഭംഗ! (തപം) കിംവിളംബസേ.

അർത്ഥം—ഇതാ രവി അസ്തമനത്തെ പ്രാപിച്ചു. ഇതാ ചന്ദ്രൻ സമാഗതനായി (വന്നു) ആശ്ചര്യം ഇതാ കുമുദപതിയും വികാസത്തെ പ്രാപിയ്ക്കുന്നു. അല്ലയോ ഭംഗമേ! നീ എന്തിന് വിളംബിക്കുന്നു. (താമസിയ്ക്കുന്നു) സൂര്യൻ അസ്തമിച്ചു സർവ്വജനാഘോഷകനായ അദ്ദേഹം വന്നിരിക്കുന്നു. എനിയ്ക്കു അത്യന്തസന്തോഷവും ഉണ്ടാകുന്നു. ഇനിയും താമസം വേണ്ടാ എന്നു സാരം.

(ഗദ്യം) അനയോരേവമാഭിഭിഃ സല്ലാപൈരുല്ലസിതമല്ലികായുധവിലാസയോഃ സപദിപരസ്പരഗ്രഹീതഹസ്താംബുജയോരാലിംഗനചുംബനാഡംബരൈഃസംഭൃതാനന്ദയോരതിമധുരമധരബിംബമാസപാദയതോരതികോമളവദനകമലസമവലോകന വിധൂതവിരഹവേദനയോരന്തരാന്തരാ സസംഭ്രമജപലനസമാഗമനാവലോകനവ്യാപൃതൈകൈകനേത്രയോഃ സ്വാഹാചന്ദ്രമസോർമ്മന്ദമന്ദനിഷ്പന്ദമാനമഞ്ജുളതരമിളിതസീൽകാരമനോഹരമഞ്ജുശിഞ്ജാനവലയന്ത്രപരമേഖലാഗുണാ ഭഗവതിപാതവിഭളിതസകലാവയവാ പ്രസ്യമരഘർമ്മലേശമിളിതനിഖിലശരീരാഃ ശനൈർമ്മലായമാനസകലാവയവാഃ സുരതോത്സവാഃ സംബഭ്രുവുഃ തതശ്ച

അർത്ഥം ഏവമാഭികളായ (ഇപ്രകാരമുള്ള) സല്ലാപങ്ങൾ കൊണ്ട് ഉല്ലസിതമായ (പ്രകാശിച്ച) മല്ലികായുധവിലാസത്തോടു (കാമവിലാസത്തോടു) കൂടിയവരും, തൽക്ഷണം പരസ്പരം ഗ്രഹീതമായ ഹസ്താംബുജത്തോടു കൂടിയവരും ആലിംഗനചുംബനാഡംബരങ്ങൾകൊണ്ട് സംഭൃതാനന്ദന്മാരും (വഹിയ്ക്കപ്പെട്ട ആനന്ദത്തോടുകൂടിയവരും) അതിമധുരമായ അധരബിംബത്തെ ആസ്വാദ

യത്തുകൾ (ആസ്വദിക്കുന്നവരും) അതികോമളമായ വദനകമല
 ത്തിന്റെ സമവലോകനത്താൽ വിധൂതയായ (കളയപ്പെട്ട) വിര
 ഹവേദനയോടുകൂടിയവരും ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു സസംഭ്രമം (സംഭ്രമത്തോ
 ടുകൂടെ) ജപലനാസമാഗമനത്തിന്റെ (അഗ്നിയുടെ വർവിന്റെ) അ
 വലോകനത്തിൽ (ദർശനത്തിൽ) വ്യാപൃതമായ (പ്രേരിപ്പിക്കപ്പെട്ട)
 ഓരോരോന്നേത്രത്തോടുകൂടിയവരും ആയ. കൂടുകൂടാതെ അഗ്നിവര
 നോ എന്നു നോക്കുന്നവരും എന്നു സാരം. സ്വാഹാപര്യമസ്തുക
 ൾക്ഷ് (സ്വാഹയ്ക്കും ചന്ദ്രനും) മന്ദമന്ദം നിഷ്പന്നമാനങ്ങളും (ഇള
 ക്കുന്നവയും) മഞ്ജുളതരമാകും വണ്ണം മിളിതങ്ങളും (ചേന്നവയും)
 ആയ സീൽകാരങ്ങളാൽ (സീൽകാരശബ്ദങ്ങളാൽ) മനോഹരങ്ങളും
 മഞ്ജുവാകുംവണ്ണം ശിഞ്ജാനങ്ങളായ (ശബ്ദിക്കുന്നവയായ) വല
 യങ്ങളോടും (വളകളോടും) നൃപുരങ്ങളോടും (കാൽചിലമ്പുകളോടും)
 മേഖലാഗുണങ്ങളോടും (അരതൊണുക്കളോടും) കൂടിയവയും ദർശനനി
 പാതത്താൽ (പല്ലകളുടെപതനത്താൽ) വിഭളിതങ്ങളായ (മുറിഞ്ഞ)
 സകലാവയവങ്ങളോടുകൂടിയവയും, പ്രസൂമരമായ (വ്യാപിച്ചതാ
 യ) ഘർമ്മലേശത്തോട് (വിയപ്പുതുളികളുടെ ലേശത്തോട്) മി
 ളിതമായ (ഇടകലന്ന്) നിഖലശരീരത്തോടുകൂടിയവയും, ശരീര
 ത്തിലാസകലം വിയപ്പുതുളി വ്യാപിച്ചവയായ എന്നു സാരം. മന്ദ
 മന്ദം മൃദമാനങ്ങളായ (വാടിയവയായ) സകലാവയവങ്ങളോടുകൂ
 ടിയവയും ആയ സുരതോത്സവങ്ങൾ സംഭവിച്ചു-അനന്തരമാകട്ടെ

ഭൂയാദേവം പ്രഭാതെ ദിവസപരിണന്തേ

ചാവയോരജ്ജനമ-

ക്രീഡാഭേദോ നിഗ്രന്ധോ മുഹൂരിതി സഭയം

സസ്പഷ്ടം സപ്രമോദം

സംഭാഷന്തേ യുവാന്തേ വിരഹഹൃതവഹ-

ഗ്രസ്തഭേദോ വഭൂതാം

സ്വാഹാ ഹാ ഹന്ത പശ്യാദപി ച ഹൃതവഹ-

ഗ്രസ്തഭേദോ ബഭൂവ.

൯

അനപയം--ഏവം-പ്രഭാതെ-ദിവസപരിണന്തേ - ച - ആവ
 യോഃ അംഗജനക്രീഡാഭേദഃ-നിഗ്രന്ധഃ-ഭൂയാൽ- ഇതി-മുഹൂഃ-സഭയം-
 സസ്പഷ്ടം-സപ്രമോദം-സംഭാഷന്തേ-യുവാന്തേ-വിരഹഹൃതവ
 ഹഗ്രസ്തഭേദം-അഭൂതാം-സ്വാഹാ-പശ്യാൽ-അപി ച - ഹൃതവഹ
 ഗ്രസ്തഭേദം-ബഭൂവ-ഹാ-ഹന്ത.

അർത്ഥം -- ഇപ്രകാരം പ്രഭാതത്തിലും ദിവസപരിണതിയി
 ലും (സന്ധ്യാസമയത്തിലും) നമ്മളുടെ അംഗജനക്രീഡാഭേദം (കു
 ഹ്ന

മകൃഷാഭേദം) നിഗ്രഹമായിട്ട് (അസ്സഷ്ടമായിട്ട്) ആരും അറിയാ
 തെ എന്നു സാരം. ഭവിക്കട്ടെ എന്നിങ്ങനെ പിന്നെയും പിന്നെ
 യും സഭയവും (ഭയയോടും) സസ്പഷ്ടവും (ആഗ്രഹത്തോടും) സ
 പ്രമോദവും (സന്തോഷത്തോടും) ആകാംഭണ്ണം സംഭാഷണക
 ളായിട്ട് (പറയുന്നവരായിട്ട്) യവാക്കന്മാർ (സ്വാഹാചന്ദ്രന്മാർ) വിര
 ഹഹൃതവഹ ഗ്രസ്തഭേദനാരായിട്ട് (വിരഹാഗ്നിയാൽ ഗ്രസിക്കപ്പെട്ട
 ശരീരത്തോടു കൂടിയവരായിട്ട്) ഭവിച്ചു. സ്വാഹാ പിന്നീടും ഹൃതവ
 ഹഗ്രസ്തഭേദനായിട്ട് ഭവിച്ചു (അഗ്നിയാൽ വിഴുങ്ങപ്പെട്ട ശരീരത്തോ
 ടുകൂടിയവരായിട്ട് രീനും) ആശ്ചര്യം! സ്വാഹയും ചന്ദ്രനും വിരഹാ
 ഗ്നിയാൽ ഗ്രസിക്കപ്പെട്ടവരാണെങ്കിലും സ്വാഹാപിന്നീടും അഗ്നിയാ
 ൽ വിഴുങ്ങപ്പെട്ടത് ആശ്ചര്യമാണ്. സ്വാഹാചന്ദ്രന്മാർക്ക് വേർ
 പാട് ഉണ്ടായി സ്വാഹയേ അഗ്നിവിഴുങ്ങുകയും ചെയ്തു എന്നു
 സാരം.

ഗദ്യം—തദനു തയോരേവമേവ ചൈതര്യസുരതമനുസേവതോ
 രനുക്ഷണവിജ്ഞിതാഭിലാഷയോഃ കദാചിദ്വ്യപരിപൂണ്ണമനോര
 മയോഃ സ്വാഹാസുധാകരയോ രാജ്യധാരയേവ മഹാനലോ മദനാ
 നലഃ പ്രതിക്ഷണം സമജ്ഞതേ.

അർത്ഥം—അനന്തരം ഇപ്രകാരംതന്നെ ചൈതര്യസുരതത്തേ
 അനുസേവത്തുകളും (അനുഭവിക്കുന്നവരും) അനുക്ഷണവിജ്ഞിതാ
 ഭിലാഷന്മാരും (ക്ഷണംതോറും വർദ്ധിച്ചതായ ആഗ്രഹത്തോടുകൂ
 ടിയവരും) ഒരിക്കലും അപരിപൂണ്ണ മനോരമന്മാരും (അഗ്നിയുടെ
 വരവിനാൽ സമ്പൂണ്ണമല്ലാത്ത ആഗ്രഹത്തോടുകൂടിയവരും) ആയ
 ആ സ്വാഹാസുധാകരന്മാർക്ക് (സ്വാഹയ്ക്കും ചന്ദ്രനും) ആജ്യധാര
 യാൽ (നെയ്യ് ഒഴിക്കുകയാൽ) മഹാനലൻ (മഹാഗ്നി) എന്നപോ
 ലെ മദനാനലൻ (കാമാഗ്നി) ക്ഷണംതോറും വർദ്ധിച്ചു.

അഥ നിപുണമതീനാമഗ്രണീഃ-ഉഗ്രരൂപഃ
 സ്മരശരപരിതാപവ്യാകുലാംഗോ മുഗാങ്കഃ
 പ്രതിദിനമവിയോഗേ കല്പയന്നഭൂപായം
 പ്രണയപരവശാം താം വല്ലഭാമേവമുചേ ൧൦

അനവധം—അഥ-നിപുണമതീനാം അഗ്രണീഃ-ഉഗ്രരൂപഃ-മു
 ഗാങ്കഃ-സ്മരശരപരിതാപവ്യാകുലാംഗഃ പ്രതിദിനം-അവിയോഗേ-
 അഭൂപായം- കല്പയൻ-പ്രണയപരവശാം-താം-വല്ലഭാം-ഏവം-
 ഉപചേ.

അർത്ഥം—അനന്തരം നിപുണമതികളിൽവെച്ച് (കുശലബു
 ഛികളിൽ വെച്ച്) അഗ്രണിയും (മുൻപിൽ നടക്കുന്നവനും) ഉഗ്ര
 രൂപനും ആയ മുഗാങ്കൻ (ചന്ദ്രൻ) കാമശരസന്താപത്താൽ വ്യാകു

ലശരീരനായി ഭിവസംതോരം അവിധോഗത്തിൽ (വേർപെടാതെ ഇരിക്കുന്നതിൽ) അഭ്യുപായത്തേ (കൌശലത്തേ) കല്പയന്നായിട്ട് (വിചാരിക്കുന്നവനായിട്ട്) സ്വാഹയോടു സദാസമയവും ചേർന്നിരിക്കുന്നതിനുള്ള കൌശലത്തേ മനസ്സിൽ നിശ്ചയിച്ചിട്ട് എന്നു സാരം. പ്രണയപരവശയായ ആ വല്ലഭയോടു (സ്വാഹയോടു) ഇപ്രകാരം (ഇനിയും പറയുന്നവിധം) പറഞ്ഞു.

ചന്ദ്രന്റെ വാക്കിനെ പറയുന്നു.

ഏദ്യാം വിദ്യാ മധീഷ്വ തപമിഥസഹചരാൽപാവകാഭ്യാജപൂർവ്വം
ധത്തേ സോയം യഥാ തപാമനുഭിനമുദരെ സാദരം ഹന്ത പശ്ചാൽ
ധൃതപാ മാം യാഹി നിത്യം ജരകഹരമേതസ്യ ജാതാനുമോദാ-
ഭാവാം തസ്മിൻ വസന്തേ തദനു വിഹരണം കർവ്വഹെ സർവ്കാ

[ലം ൧൧൧]

അനപയം--തപം ഇഹ-സഹചരാൽ--പാവകാൽ-വ്യാജപൂർവ്വം-ഏദ്യാം-വിദ്യാം അധീഷ്വ.സഃ-അയം-യഥാ-തപാം-അനുഭിനം-ഉദരേ.സാദരം-ധത്തേ-ഹന്ത-പശ്ചാൽ-മാം-ധൃതപാ-നിത്യം-ഏതസ്യ ജരകഹരം-യാഹി-തദനു-ആവാം-ജാതാനുമോദൈ-തസ്മിൻ-വസന്തേ-സർവ്കാലം-വിഹരണം-കർവ്വഹെ-

അർത്ഥം--നീ ഇവിടെ സഹചരനായ (പ്രിയനായ)പാവകങ്കൽനിന്ന് (അഗ്നിയിൽനിന്നു) വ്യാജപൂർവ്വം (കുപടമായി) ഏദ്യയായ (മനോഹരയായ)വിദ്യയെ (പറയാൻപോകുന്ന വിദ്യയേ) പഠിച്ചാലും. ആ ഇവൻ (അഗ്നി) യാതൊരു പ്രകാരം നിന്നെ ഉദരത്തിൽ സാദരമാകുംവണ്ണം (ആദരത്തോടുകൂടെ) ധരിക്കുന്നു. ആശ്ചര്യം, പിന്നീട് എന്നെ ധരിച്ചിട്ട്-നിത്യം ഇവന്റെ (അഗ്നിയുടെ) ജരകഹരത്തേ (ഉദാത്തഭാഗത്തേ) യാനംചെയ്താലും (പ്രാപിച്ചാലും) അനന്തരം നമ്മൾ ജാതാനുമോദനാമായി (ഉണ്ടായ സന്തോഷത്തോടുകൂടിയവരായി) അതുകൽ (അഗ്നിയുടെ വയറ്റിൽ) വസത്തുകളായിട്ട് (പാർക്കുന്നവരായിട്ട്) സർവ്വകാലം വിഹരണത്തെ ചെയ്യാം (ക്രീഡിക്കാം) അഗ്നി നിന്നെ ഏതു വിധമാണ് ഉദരത്തിൽ ധരിക്കയും വെളിയിൽ എടുത്തുവയ്ക്കുകയും ചെയ്യുന്നത്. ആ വിദ്യയെ നിന്റെ പ്രിയന്റെ അടുക്കൽനിന്നും ഏതെങ്കിലും വ്യാജം പ്രയോഗിച്ച് പഠിക്കണം. എന്നാൽ അതുപോലെനിനക്കുണ്ടെന്നു ഉദരത്തിൽ ധരിയ്ക്കാം. അതിനുശേഷം അഗ്നിയുടെ വയറ്റിൽ വെച്ച് സന്തോഷത്തോടുകൂടി നമുക്കു ക്രീഡിയ്ക്കാം എന്നു സാരം.

ഗദ്യം--അഥ സാ ഹൃതവഹസഹചരീ മധുരാം ജാരഭാരതീഃ തഥേതി പ്രതിഗ്രാഹ്യ സ്രീജനസുലഭേന നിർബന്ധന നിർബന്ധ്യ

സുദർശ്വഭാമപി താം വിദ്യാം ജഡാത്മനോ ഹുതവഹാദധിജഗാമ-

അർത്ഥം—അനന്തരം (ചന്ദ്രവചനത്തിനുശേഷം) ആ ഹുതവഹസ്ഥചരി (സ്വാഹ) മധുരയായ ജാരഭാരതിയെ (ജാരന്റെ വാക്കിനെ) അപകാരം എന്ന് പ്രതിഗ്രഹിച്ചിട്ട് (സ്വീകരിച്ചിട്ട്) സ്രീജനപലഭമായ (സ്രീകൾക്കു് സ്വാഭാവികമായ) നിർബന്ധം കൊണ്ടു നിർബന്ധിച്ചിട്ട് സുദർശ്വഭയാണെങ്കിലും (അത്യന്തദർശ്വഭയാണെങ്കിലും) ആ വിദ്യയേ ജഡാത്മാവായ ഹുതാശനിൽനിന്ന് (അഗ്നിയിങ്കൽനിന്ന്) അധിഗമിച്ചു (പഠിച്ചു)

സന്ധ്യായാമഥ നിർഗതേ പുനരഹോ കാമാഹവം കുർവ്വതോഃ സ്വാഹാചന്ദ്രമസോഃ ക്ഷണേന സ ഗതോ യാമോഽയമാമോദിനോഃ സാപ്രാപ്തേ പരിണേതരിക്ഷണമിവ സ്വാഹാന്ത വിദ്യാവശാൽ സംജഗ്രാഹ നിജോദരേ ശശധരം താമപ്യസൈ പാവകം ൧൨

അനവധം—അഥ സന്ധ്യായാം പാവകേ നിർഗതേ-പുനഃ-കാമാഹവം-കുർവ്വതോഃ-ആമോദിനോഃ-സ്വാഹാചന്ദ്രമസോഃ-അയം യാമഃ ക്ഷണേനഗതഃ-ഹന്ത പരിണേതരി-സാപ്രാപ്തേ-സ്വാഹാന്ത-വിദ്യാവശാൽ-നിജോദരേ-ശശധരം-സംജഗ്രാഹ-അസൈ-പാവകഃ-താം-അപി സംജഗ്രാഹ-

അർത്ഥം—അനന്തരം സന്ധ്യയിൽ പാവകൻ (അഗ്നി) നിർഗ്ഗതനായിരിക്കുമ്പോൾ (സന്ധ്യാവന്ദനത്തിനായി പുറപ്പെട്ടപ്പോൾ) പിന്നെയും കാമാഹവത്തേ (കാമജലത്തേ) കുർവ്വതുകളായി (ചെയ്യുന്നവരായി) ആമോദികളായ (സന്തോഷത്തോടുകൂടിയവരായ) സ്വാഹാചന്ദ്രമസുകൾക്കു് ഈ യാമം (അഗ്നിവരുന്നതിനിടയ്ക്കുള്ളയാമം) ക്ഷണേന-ഗതമായി (പോയി) ആശ്വയം, പരിണേതാവു് (ഭക്താവു്) സാപ്രാപ്തനായപ്പോൾ (വന്നസമയത്തിൽ) സ്വാഹയാകട്ടെ വിദ്യാവശംഹേതുവായിട്ട് (അഗ്നിയിൽനിന്നും പഠിച്ച വിദ്യയുടെ ശക്തിയാൽ എന്ന് സാരം) നിജോദരത്തിൽ (തന്റെ വയറിൽ) ശശധരനേ (ചന്ദ്രനേ) ഗ്രഹിച്ചു ഈ പാവകൻ (അഗ്നി) അവളേയും (സ്വാഹയേയും) ഗ്രഹിച്ചു. തതശ്ച (അനന്തരമാകട്ടെ.)

കഥാ വാ രാകായാമിഹ നഹി സമായാതി ഗഗനേ ശശാങ്കോ രാത്രിലം ഗതമിതി മിഥോ ഹന്ത ഗഭതാം നിതാന്തം തിമൃർക്ഷഗ്രഹണഗണനവ്യാകുലധിയാം ജനനാം സംജാതാഃ കതിചന മഹാന്തഃ കളകളാഃ ൧൩

അനവധം:—ഇഹ-രാകായാം-ഗഗനേ-ശശാങ്കഃ കഥാംവാ-നഹി-സമായാതി-രാത്രിലം-ഗതം-ഹന്ത-ഇതി മിഥഃ- ഗഭതാം-നിതാ:

നാം- തിമുർക്ഷഗ്രഹണഗണനവാക്യലധിയാം ജനാനാം-മഹാത്മഃ
കതിചന- കളകളാം- സംജാതാം

അർത്ഥം:—ഇവിടെ രാകയിൽ (വെളുത്തവായിൽ) ഗഗനത്തിൽ (ആകാശത്തിൽ) ശശാങ്കൻ എന്തുകൊണ്ട് സമായാനം ചെയ്യുന്നില്ല (പ്രാപിക്കുന്നില്ല) രാത്രിയുൾംഗതമായി (അർദ്ധരാത്രി കഴിഞ്ഞു) കഷ്ടം എന്നിങ്ങനെ തമ്മിൽ ഗതതുകളായി (പറയുന്നവരായി) ഏറ്റവും തിമുർക്ഷഗ്രഹണങ്ങളുടെ (തിമിമുകളുടേയും ഋക്ഷങ്ങളുടേയും (നക്ഷത്രങ്ങളുടേയും) ഗ്രഹണത്തിന്റേയും ഗണനംകൊണ്ടു (എണ്ണുകൊണ്ടു) വ്യാകുലധികളായ (സംഭ്രാന്തബുദ്ധികളായ) ജനങ്ങളുടെ മഹത്തുകളായ ചില കളകളുടെ (കോലാഹലങ്ങൾ) സംജാതങ്ങളായി (ഉണ്ടായി)

ഓ ഓ നഃ പ്രാണനാഥഃ കപന വലു വിഗതഃ
സന്ത്യജൻ കഷ്ടമന്യോ-
നിത്ഥം താരാവലീനാം കപന മമ ജനകോ ഹന്ത
ഹന്തേതി ചാഭ്യേ
ആഹാരോ ഹന്ത ഹാഹാ ഗത ഇതി ച സുരാണാം
നിതാന്താതൂരാണാം
വാക്യൈശ്വര്യപ്രവാഹൈരപി ച സുരകുലം
വ്യാകുലം സംബഭൂവ.

൧൪

അർത്ഥം:—ഓഹാ നഃ പ്രാണനാഥഃ- അസ്താൻ-സന്ത്യജൻ കഷ്ടം-കപന- വിഗതഃവലു-ഇത്ഥം-താരാവലീനാം, ഹന്ത ഹന്ത-മമ ജനകഃ-കപന-ഇതിചാഭ്യേ, ഹാഹാ ഹന്ത- ആഹാരഃ-ഗതഃഇതി- നിതാന്താതൂരാണാം സുരാണാം-ച, -വാക്യൈഃ- അശ്വപ്രവാഹൈഃ അപിച- സുരകുലം-വ്യാകുലം- സംബഭൂവ

അർത്ഥം.—ഓഹാ ഞങ്ങളുടെ പ്രാണനാഥൻ ഞങ്ങളെ സന്ത്യജൻ ആയിട്ടു (ഉപക്ഷിപ്തനവൻആയിട്ടു) കഷ്ടം എവിടെ വിഗതനായി (പോയി) എന്നിങ്ങനെ താരാവലികളുടേയും (നക്ഷത്രസമൂഹങ്ങളുടേയും) കഷ്ടം കഷ്ടം എന്റെ ജനകൻ (അച്ഛൻ) എവിടെയാണ് എന്നിങ്ങനെ ചാബ്രിയുടേയും (ചന്ദ്രപുത്രനായ ബുധന്റേയും) ഹാഹാ കഷ്ടം ഞങ്ങളുടെ ആഹാരം എവിടെ ഗതമായി (പോയി) എന്നിങ്ങനെ നിതാന്താതൂരന്മാരായ (ഏറ്റവും പരവശന്മാരായ) സുരന്മാരുടേയും [ദേവന്മാരുടേയും] വാക്യങ്ങൾ കൊണ്ടും അശ്വപ്രവാഹങ്ങൾകൊണ്ടും സുരകുലം വ്യാകുലമായിട്ടു ഭവിച്ചു. ചന്ദ്രന്റെ ഓരോ കലകൾ ദേവന്മാർ ഭക്ഷിക്കുകയാലാണ് കലകൾ കുറയുന്നത്. അതുകൊണ്ടാണ് ദേവന്മാർ ദുഃഖമുണ്ടാകുന്നത് എന്നു സാരം

ഗദ്യം—അഥ ശതമഖചതുർമുഖപ്രമുഖൈരഖിലൈരമരൈര സുഭാപന്നിവാദണപ്രവീണോ നാരായണാനന്ദഃ കശ്ചിദിതി നിശ്ചിനപാനൈരനവരതസ്തുതിരവമുഖരിതഹരിദന്തരാളൈഃ സഞ്ചിന്തിതോ ഭഗവാനംബുജാക്ഷഃ

അർത്ഥം—അനന്തരം ശതമുഖചതുർമുഖപ്രമുഖന്മാരായി, (ഇന്ദ്രൻ, ബ്രഹ്മാവു് തുടങ്ങിയവരായി) അസുഭാപന്നിവാദണപ്രവീണനായിട്ടു (നമ്മളുടെ ആപത്തിനെതടുക്കുന്നതിനു സമർത്ഥനായിട്ടു) നാരായണങ്കൽനിന്നു് അന്യനായ ഒരുത്തൻ (മറെറാരാൾ) ഇല്ലഎന്നിങ്ങനെ നിശ്ചിനപാനന്മാരായി (നിശ്ചയിക്കുന്നവരായി) അനവരതസ്തുതിരവങ്ങൾകൊണ്ടു് (എല്ലായ്പ്പോഴുമുള്ള സ്തുതികളുടെ ശബ്ദങ്ങൾകൊണ്ടു്) മുഖരിതഹരിദന്തരാളന്മാരായി (ശബ്ദായമാനമാക്കി ചെയ്യപ്പെട്ട ദിങ്മദ്ധ്യത്തോടുകൂടിയവരായി) സ്തുതികൊണ്ടു ദിങ്മദ്ധ്യത്തെ മുഴക്കുന്നവരായി എന്നുസാരം. അഖിലന്മാരായ അമരന്മാരാൽ ഭഗവാനായ അംബുജാക്ഷൻ സംചിന്തിതനായി (വിചാരിക്കപ്പെട്ടവനായി) ദേവന്മാർ മഹാവിഷ്ണുവിനെസ്തുരിച്ചു എന്നുസാരം.

വിജ്ഞായാഥ ദയാനിധിസ്സഭഗവാനാകാംക്ഷിതം നാകിനാം സദ്യഃ പ്രാദുരഭൂപാരമഹിമാ മന്ദസ്തിതാർദ്രാനനഃ നീലാംഭോധരജാലകോമളതരൈരാനന്ദസനാംഗകൈഃ ചന്ദ്രാലോകനകൈരതുകം സുമനസാം വക്ത്രേന്ദുനാപൂരയൻ

അനവധം—അഥ-ദയാനിധിഃ അപാരമഹിമാ-സഃ-ഭഗവാൻ നാകിനാം-ആകാംക്ഷിതം-വിജ്ഞായ-മന്ദസ്തിതാർദ്രാനനഃ -നീലാംഭോധരജാലകോമളതരൈഃ- -അംഗകൈഃ-ആനന്ദയൻ-സുമനസാം-ചന്ദ്രാലോകനകൈരതുകം-വക്ത്രേന്ദുനാ-പൂരയൻ സദ്യഃ-പ്രാദുരഭൂത്

അർത്ഥം—അനന്തരം (ദേവന്മാർ വിചാരിച്ചതിനുശേഷം) ദയാനിധിയായി അപാരമഹിമാവായ (ഏറ്റവും മാഹാത്മ്യത്തോടുകൂടിയവനായ) ആ ഭഗവാൻ (മഹാവിഷ്ണു) മന്ദസ്തിതാർദ്രനായി നീലാംഭോധരജാലകോമളതരങ്ങളായ (കാർമോലശ്രുട്ടംപോലെ ഏറ്റവും മനോഹരങ്ങളായ) അംഗങ്ങൾകൊണ്ടു് ആനന്ദയന്നായി (അവയവങ്ങളാൽ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നവനായി) സുമനസ്സുകൾക്കു (ദേവന്മാർക്കു) ചന്ദ്രാലോകനകൈരതുകത്തെ (ചന്ദ്രദർശനത്താലുള്ള സന്തോഷത്തേ) വക്ത്രേന്ദുവിനാൽ (മുഖമാകുന്ന ചന്ദ്രനാൽ) പൂരയന്നായിട്ടു (ജനിപ്പിക്കുന്നവനായിട്ടു) തൽക്ഷണം പ്രാദുർഭവിച്ചു (പ്രത്യക്ഷനായി)

സ്വാഹ്യാഗ്രസ്തം മൃഗാങ്കം തുലിതമഹദഭൂപാരഗാംഭീർ്യയാഽ സൗ ബുദ്ധ്യാ നില്പ്വായ ദേവാൻ മുകുളിതകരപങ്കേരുമാനേവമുചേ

വിജ്ഞാതം വഃ സുരേന്ദ്രാസ്സുകലമിഹ മയാ കാരണം മൽപ്രണാമൈ
സഞ്ചാതം ഘോരഘോരം വ്യസനമിദമഹം നാനമുൻമൂലയാമി॥

൧൩

അനപയം—അസൗ--തുലിതമഹദക്രൂപാരഗാഭീത്യയാ--ബ
ദ്യോ മൃഗാങ്കം-സ്വാഹാഗ്രസ്തം നില്യായ-മുക്തിത കരപങ്കേരുമാൻ-
ദേവാൻ-ഏവം-ഉച്ഛൈ-ഹേസുരേന്ദ്രാഃ-ഇഹ വഃ മൽപ്രണാമൈ-സ
കലം-കാരണം-മയാ-വിജ്ഞാതം-സഞ്ചാതം-ഘോര ഘോരം-ഇദം-
വ്യസനം-അഹം-നാനം-ഉൻമൂലയാമി

അർത്ഥം—ഇദ്ദേഹം (മഹാവിഷ്ണു) തുലിതമഹദക്രൂപാരഗാഭീത്യ
യായ (സദൃശമാക്കപ്പെട്ട മഹത്തായ സമുദ്രത്തിന്റെ ഗാഭീത്യ
ത്തോടുകൂടിയ) സമുദ്രതുല്യമായ അഗാധതപമുള്ള എന്നുസാരം. ബ
ദ്ധികൊണ്ടു മൃഗാങ്കനേ (ചന്ദ്രനേ) സ്വാഹാഗ്രസ്തനെന്നു (സ്വാഹ
യാൽ വിഴങ്ങപ്പെട്ടവനെന്നു) നില്യാനംചെയ്തിട്ട് (കണ്ടിട്ട്) നി
ശ്ചയിച്ചിട്ട് എന്നു സാരം. മുക്തിതകരപങ്കേരുമാനായ (കൂമ്പി
യ്ക്കപ്പെട്ടകരപത്മത്തോടുകൂടിയ) കൂപ്പുകയ്യോടുകൂടി നിൽക്കുന്നഎ
ന്നു സാരം-ദേവന്മാരോട് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു. അല്ലയോ സുരേ
ന്ദ്രന്മാരെ (ദേവന്ദ്രേഷുന്മാരെ) ഇവിടെ നിങ്ങളുടെ മൽപ്രണാമത്തി
ലുള്ള കാരണം എന്നാൽ വിജ്ഞാതമായി (നിങ്ങൾ എന്നേ നമ
സ്കരിച്ചതിനുള്ള കാരണത്താൽ അറിഞ്ഞു എന്നു സാരം) സഞ്ചാത
മായി ഘോരഘോരമായ (ഏറെയും ഘോരമായ) ഈ വ്യസനത്തി
ത്താൽ നിശ്ചയമായിട്ടും ഉന്മൂലനംചെയ്യുന്നുണ്ട് (കളയുന്നുണ്ട്) ഉന്മൂ
ലയാമി എന്നുള്ളതു് “വർത്തമാനസാമീപ്യേ വർത്തമാനവദോ” എ
ന്നുള്ളതിനാൽ ഭാവിയായഅർത്ഥം വന്നു.

യുയം യാത ബഹിഃ ക്ഷണം ഹൃതഭജാ സംഭാഷണം കർമ്മഫല
നാസ്താകം വചനം തദന്തരഗതാ സ്വാഹാപി ഗൃഹ്ണാതു സാ
ഷ്ടകണ്ഠശ്രുതമന്ത്രരക്ഷണവിധൗ കോ വാ വിദഗ്ദ്ധഃപുമാ-
നിത്ഥം നീതിവിദാം വചോ ന കിമിദം യഷ്ടാഭിരാകണ്ഠിതം॥ ൧൪॥

അനപയം—യുയം-ബഹിഃ-യാത (വയം) ക്ഷണം ഹൃതഭജാ-
സംഭാഷണം കർമ്മഫല-നാസ്താകം-വചനം-തദന്തരഗതാ-സാ-
സ്വാഹാ-അപി-ന-ഗൃഹ്ണാതു-ഷ്ടകണ്ഠശ്രുതമന്ത്രരക്ഷണവി
ധൗ-കോവാ പുമാൻ-വിദഗ്ദ്ധഃ-ഇത്ഥം-നീതിവിദാം-ഇദം-വച-
നം-യഷ്ടാഭിഃ-ന-ആകണ്ഠിതം-കിം

അർത്ഥം—നിങ്ങൾ വെളിയിൽ യാനംചെയ്യാലും. തെങ്ങൾ
അല്ലനേരം-ഹൃതഭജിനോട് (അഗ്നിയോട്) സംഭാഷണത്തേ ചെ
യ്യുന്നുണ്ട്. എന്നിട്ടും അഗ്നിയോടു ഒരു കാര്യം പറയേണ്ടതായി

ട്ടുണ്ട് എന്നു സാരം. ഞങ്ങളുടെ വചനത്തെ തദന്തരഗതയായ (അവന്റെ ഉള്ളിൽ ഇരിക്കുന്ന) സ്വാഹയും കൂടിഗ്രഹിയ്ക്കുവാൻ (അറിയുവാൻ) ഷരകണ്ഠശ്രുതമായ (ആരുകണ്ഠങ്ങൾ=(ചെവികൾ) കൊണ്ട് കേട്ടതായ മന്ത്രത്തിന്റെ രക്ഷണവിധിയിൽ ഏതൊരു പമാൻ (പുരുഷൻ) വിദഗ്ദ്ധനാകുന്നു (സമർത്ഥനാകുന്നു) മന്ത്രം രണ്ടുപേരല്ലാതെ ആറുചെവിക്കേൾക്കാൻ പാടില്ലാത്തതിനാൽ എന്നു സാരം. ഇപ്രകാരമുള്ള നീതിവിശുദ്ധരുടെ (നീതിശാസ്ത്ര ജ്ഞന്മാരുടെ) ഈ വചസ്സ് (വചനം) നിങ്ങളാൽ ആകണ്ഠിതമല്ല യോ (നിങ്ങൾ കേട്ടിട്ടില്ലയോ)

നാരായണേന ഗഭിതാമുദിതാനഭാവം-
 മേവംവിധാമഥ ഗിരം വിബുധാ വിചാത്യം
 സ്വാഹാഗതം നിഖിലചാപലമാകലയ
 വ്രിഡാപരാ നതമുരാരിപദാഃപ്രയാതാം॥ ൧൮

അനപയം — അഥ-നാരായണേന- ഗഭിതാം- ഉദിതാനഭാവം-
 ഏവംവിധാം-ഗിരം-വിചാത്യം-വിബുധാഃ- സ്വാഹാഗതം-നിഖിലചാ-
 പലം ആകലയ-വ്രിഡാപരാഃ-നതമുരാരിപദാഃ-പ്രയാതാം॥

അർത്ഥം — അനന്തരം നാരായണനാൽ ഗഭിതയായി (പറയ
 പ്പെട്ടതായി) ഉദിതാനഭാവയായി (ഉദിച്ചതായ മാഹാത്മ്യരേഖാഭൂ
 കിയതായി) ഏവംവിധയായ (ഇപ്രകാരമുള്ള) ഗിരിനെ (വാക്കി
 നെ) വിചാരിച്ചിട്ട് വിബുധന്മാർ (ദേവന്മാർ) സ്വാഹാഗതമായ
 (സ്വാഹയെ പ്രാപിച്ചതായ) നിഖിലചാപലത്തേ ആകലനംചെ
 യ്തിട്ട് (അറിഞ്ഞിട്ട്) ചന്ദ്രനേക്കാണാത്തതിനുള്ള കാരണം സ്വാഹ
 നിമിത്തമാണെന്നു വ'ചാരിച്ചിട്ട് എന്നു സാരം. വ്രിഡാപരന്മാ
 രായി (ലജ്ജയോടുകൂടിയവരായി എന്നു സാരം) നതമുരാരിപദന്മാ
 രായിട്ട് (മഹാവിഷ്ണുവിന്റെ പാദഭേദ നമസ്കരിച്ചിട്ട്) പ്രയാത
 ന്നാരായി (പോയി.)

സ്വാഹാം വിന്യാസ്യ യാതെ കഥചനഭരണേ പാർവഭാഗം മുരാഭേ
 ദേവാഃ സ്വാഹാസമീപം നിഭൃതമുപഗതാസ്തസ്ഥരത്യന്തഗ്രന്ധാഃ-
 സാപി പ്രീതാ സമന്താൽ പ്രതിമുഹൂരവലോക്യാശു ലബ്ധാവ-
 [കാശാ
 വാസോലേശേന ഹീനം ഗഗനപഥമഥോ യാപയാമാസ ചന്ദ്രം॥

അനപയം — ഭരണേ-കഥചന-സ്വാഹാം- വിന്യാസ്യ- മുരാഭേഃ-
 പാർവം യാതെ-ദേവാഃ-സ്വാഹാസമീപം നിഭൃതം-ഉപഗതാഃ-അ
 ത്യന്തഗ്രന്ധാഃ-തസ്ഥഃ-അഥോ-സാ-സാപി-പ്രീതാ-സമന്താൽ- പ്ര

തിമിളം അവലോക്യ ലബ്ധ്യാവകാശം-ആശു-വാസോലേശന-ഹീനം- ചന്ദ്രം ഗഗനപഥം യാചയാമാസ.

അർത്ഥം—ഭക്തൻ (അഗ്നി) ഒരിടത്തു് സ്വാഹയേ വിന്യസിച്ച് (വച്ചിട്ട്) മരാരിയുടെ പാശത്തെ യാതനാ മിരിക്കുമ്പോൾ (വിഷ്ണു പന്റെ അടുക്കലേക്കു ചെന്നപ്പോൾ) ഭേദമാർ സ്വാഹാസമീപത്തെ നിശ്ശബ്ദമാകുവണ്ണം ഉപഗതനായി (പ്രാപ്തനായി) അത്യന്തഗ്രന്ഥനായിട്ട് സ്ഥിതിചെയ്തു (മറഞ്ഞു നിന്നു) അനന്തരം അവളും (സ്വാഹയും) പ്രീതയായി മുററിയും പിന്നെയും പിന്നെയും അവലോകനം ചെയ്തിട്ട് (നോക്കിട്ട്) ലബ്ധ്യാവകാശമായിട്ട് (സൗകര്യം ലഭിച്ചിട്ട്) വേഗത്തിൽ വാസോലേശത്തോടു ഹീനനായ (വസ്യത്തിന്റെ ലേശം പോലും ഇല്ലാത്തവനായ) എന്നു സാരം (ചന്ദ്രനെ ഗഗനപഥത്തേ (ആകാശമാർഗ്ഗത്തേ) പ്രാപിപ്പിച്ചു.

അഥ നിദ്രതമവസ്ഥിതാസ്സരേന്ദ്രാഃ
പരിഹസനാഭിമുഖാസ്സഹസ്തതാളം।
വസനമുരുതരം സമുൽക്ഷിപന്തോ
വിവിധതരാം ഗിരമേവമുചിരേ തേ । ൨൦॥

അർത്ഥം—അഥ നിദ്രതം-അവസ്ഥിതാഃ-തേ-സരേന്ദ്രാഃ- സഹസ്തതാളം-പരിഹസനാഭിമുഖാഃ-ഉരുതരം-വസനം- സമുൽക്ഷിപന്തഃ- വിവിധതരാം-ഗിരം ഏവം-ഉചിരേ।

അർത്ഥം—അനന്തരം (ചന്ദ്രനെ ആകാശത്തിൽ പ്രാപിപ്പിച്ചതിനുശേഷം) നിദ്രതം (അനങ്ങാതെ) അവസ്ഥിതനായ (നിൽക്കുന്നവരായ) ആസരേന്ദ്രന്മാർ സഹസ്തതാളം പരിഹസനാഭിമുഖനായി (കൈകൊട്ടിച്ചിരിക്കുന്നതിനു ഒരുമ്പെട്ടവരായി) ഉരുതരമായ (ബഹുവായ) വസനത്തേ (വസ്യത്തേ) സമുൽക്ഷിപത്തുകളായിട്ട് (മേൽപോട്ടു ഏറിയുന്നവരായിട്ട്) വിവിധതരയായ ഗിരിനെ (പലപ്രകാരത്തിലുള്ള വാക്കിനെ) ഇപ്രകാരം വചിച്ചു=(പറഞ്ഞു)

തവ ഹന്ത വിയോഗപീഡിതം ജനമേനം പ്രവീണായ കിം ഭവാൻ ഗമനം വിദധാതി ഗൃഹ്യതാം വസനം ചേതി ച കേചിദുചിരേ। ൨൧

അർത്ഥം. ഭവാൻ തവ വിയോഗപീഡിതം ഏനം-ജനം-പ്രവീണായ കിം! ഗമനം വിദധാതി- വസനം- ച-ഗൃഹ്യതാം- ഇതി. ച-കേചിത്- ഉചിരേ

അർത്ഥം—ഭവാൻ അങ്ങയുടെ വിയോഗപീഡിതമായ (ദേർപാടിനാൽ ദുഃഖിക്കുന്ന) ഈ ജനത്തെ പ്രവീണാനും ചെയ്തിട്ട് (മേലേ

ക്ഷിപ്തിട്ട് എന്തുവേഗമായിട്ട് ഗമനത്തെ വിധാനം ചെയ്യുന്നു (പോകുന്നു) വസനവും ഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടാലും (വസ്ത്രംകൂടെ, സ്വീകരിച്ചാലും) എന്നിങ്ങനെ ചിലർ പറഞ്ഞു.

നിഹിതം വസനം കപ താവകം രചയാമോഽസ്യ ഗവേഷണം വയം അഥവാ വസനം പ്രഗൃഹ്യതാമിദമേവേതി ച കേചി ഭൂചിരേ ||22||

അനപയം — താവകം-വസനം-കപ നിഹിതം വയം അസ്യ ഗവേഷണം-രചയാമഃ, അഥവാ-ഇദം-വസനം ഏവ-പ്രഗൃഹ്യതാഃ ഇതി-ച-കേചിത്-ഉചിരേ||

അർത്ഥം — താവകമായ വസനം (അങ്ങയുടെ വസ്ത്രം) എവിടെ നിഹിതമായി (വയ്ക്കപ്പെട്ടു) ഞങ്ങൾ ഇതിന്റെ (വസ്ത്രത്തിന്റെ) ഗവേഷണത്തെ (അന്വേഷണത്തെ) രചിയ്ക്കാം (ചെയ്യാം) അല്ലെങ്കിൽ ഈ വസനത്തേത്തന്നെ ഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടാലും (സ്വീകരിക്കപ്പെട്ടാലും) എന്നിങ്ങനെ ചിലർ വചിച്ചു.

വ്യസനം വസനാപഹാരജം കഥമേതത് ഭവതഃ സമാഗതം തപരിതം ച മദീയമംശുകം പരിധേഹീതി ച കേചി ഭൂചിരേ ||൨൩||

അനപയം — ഭവതഃ വസനാപഹാരജം-ഏതത്-വ്യസനം-കഥം-സമാഗതം,-തപരിതം-മദീയം-അംശുകം-ച--പരിധേഹി ഇതി-ച-കേചിത്-ഉചിരേ||

അർത്ഥം — ഭവാനു വസനാപഹാരജമായ (വസ്ത്രാപഹാരത്തിൽനിന്ന് ഉണ്ടായതായ- ഈ വ്യസനം എങ്ങനെ സമാഗതമായി (വന്നുചെന്ന്) പേഗത്തിൽ മദീയമായ അംശുകത്തെയും (വസ്ത്രത്തെയും) പരിധാനം ചെയ്താലും (ഉടുത്താലും) എന്നിങ്ങനെയും ചിലർ പറഞ്ഞു.

ഭേദോ നാരയണോഽഥ ജപലനമുപഗതം മന്ദമന്ദം ബഭാഷേ ചന്ദ്രാലോകാഭ്യുപായം കഥയിതുമധുനാ ബുദ്ധികൈരശല്യശാലീ | ആനീതഃ സ്വം സമീപം സ കില ശശധരോ ലക്ഷ്മിതോ ഭേവ

വൃന്ദൈ-
സ്തസ്മാദ്യാഹീതി യാതെ തദനു ച ഭഹ്നേ ഭേവഭേവസ്തിരോഭ്രൂൽ ||൧൪||

അനപയം — അഥ ബുദ്ധികൈരശല്യശാലീ-നാരായണഃ-ഭേവ-ഉപഗതം-ജപലനം,- ചന്ദ്രാലോകാഭ്യുപായം-കഥയിതും-അധുനാ-(ഭവാനു) സ്വം സമീപം-ആനീതഃ, സഃ-ശശധരഃ-ഭേവവൃന്ദൈഃ- ലക്ഷ്മിതഃ-കില,-തസ്മാൽ യാഹി-ഇതി-മന്ദമന്ദം-ബഭാഷേ,-തദനു-ഭഹ്നേ-ച-യാതെ-ഭേവഭേവഃ-തിരോഭ്രൂൽ-

അർത്ഥം — അനന്തരം ബുദ്ധികൈശശല്യശാലിയായ (ബുദ്ധി സാമർത്ഥ്യത്തോടു കൂടിയവനായ) നാരായണനാകുന്ന ദേവൻ (മഹാവിഷ്ണു) ഉപഗതനായ (സമീപപ്രാപ്തനായ) ജപലനനോടു (അഗ്നിയോടു) ചന്ദ്രാലോകാഭ്യുപായത്തെ (ചന്ദ്രനെക്കാണുന്നതിനുള്ള കൈശശലത്തെ) കഥിയ്ക്കാനായിട്ട് (പറയുന്നതിന്) ഇപ്പോൾ ഭവാൻ സ്വമായ സമീപത്തെ ആദീതനായി (പ്രാപിക്കപ്പെട്ടവനായി) ചന്ദ്രനെക്കാണുന്നതിനുള്ള ഉപായത്തെ പറയാനാണ് അങ്ങേ എന്റെ അടുക്കലേക്കു വരുത്തിയത് എന്നു സാരം. ആ ശശധരനും (കാണാതെയിരുന്ന ചന്ദ്രനും) ദേവവൃന്ദങ്ങളാൽ ലക്ഷിതനായി (കാണപ്പെട്ടവനായി)പോൽ. അതിനാൽ അങ്ങ് യാനാചെയ്താലും എന്നിങ്ങനെ മന്ദാമന്ദം പറഞ്ഞു. അനന്തരം ഭവനനും (അഗ്നിയും) യാതനായപ്പോൾ (പോയസമയത്തിൽ) ദേവദേവൻ (മഹാവിഷ്ണു) തിരോഭവിച്ചു (മറഞ്ഞു.)

നിന്ദന്തഃ കേചിദിദം കതിചന ഭയിതാം പാവകസ്യ ക്ഷിപന്തഃ സ്വാഹാനാഥസ്യ ജാഡ്യം മഹദിതി ച പരേ നിവ്വിശങ്കം വദന്തഃ ചിത്രം ചിത്രം ചരിത്രം സകലസുരപതേർമ്മാധവസ്യതി ഭക്ത്യാ വൈകുണ്ഠം സംസ്തുവന്തോ നിജമഥ വിബുധാ മന്ദിരം ഭേജിരേ തേ

അനവധം — അഥ-കേചിത്-ഇദം-നിന്ദന്തഃ-കതിചന-പാവകസ്യ-ഭയിതാം-ക്ഷിപന്തഃ-പരേ-സ്വാഹാനാഥസ്യ-ജാഡ്യം-മഹൽ-ഇതി-ച-നിവ്വിശങ്കം-വദന്തഃ-സകലസുരപതേഃ-മാധവസ്യ-ചരിത്രം-ചിത്രം-ചിത്രം-ഇതി-ഭക്ത്യാ-വൈകുണ്ഠം-സംസ്തുവന്തഃ-തേ-വിബുധാഃ-നിജം-മന്ദിരം-ഭേജിരേ॥

അർത്ഥം — അനന്തരം ചിലർ ഇന്ദുവിനെ (ചന്ദ്രനെ) നിന്ദിക്കുകയായിട്ടും (നിന്ദിക്കുന്നവരായിട്ടും) ചിലർ പാവകന്റെ ഭയിതയേ (സ്വാഹയേ) ക്ഷിപത്തുകയായിട്ടും (ആക്ഷേപിക്കുന്നവരായിട്ടും) പരന്മാർ (അന്യന്മാർ, സ്വാഹാനാഥന്റെ (അഗ്നിയുടെ) ജാഡ്യം (മന്ദിരം) മഹത്താകുന്നു എന്നിങ്ങനെയും നിവ്വിശങ്കമാകുവണ്ണം (സംശയംകൂടാതെ) വദത്തുകയായിട്ടും സകലസുരപതിയായ (സകലദേവന്മാരുടെ അധിപനായ) മാധവന്റെ ചരിത്രം അത്യുത്തമമാകുന്നു എന്നിങ്ങനെ ഭക്തിയാൽ വൈകുണ്ഠനേ (മഹാവിഷ്ണുവിനെ) സംസ്തുവത്തുകയായിട്ടും (സ്തുതിക്കുന്നവരായിട്ടും) ആ വിബുധന്മാർ നിജമായ മന്ദിരത്തെ ഭജിച്ചു (തന്റെഭവനത്തെ പ്രാപിച്ചു.)

സ്വാഹാസുധാകരം നാമ പ്രബന്ധമതികോമളം

അകരോഭവിരേണൈവ നാരായണമഹീസുരഃ

സ്വാഹാസുധാകരം പ്രബന്ധം സമാപ്തം.

സാരം—നാരായണൻ എന്ന മഹീസുരൻ അതികോമളമായ സ്വഹാസ്യധാകരമെന്നു പേരോടുകൂടിയ പ്രബന്ധത്തേ ക്ഷണത്തിൽതന്നെ ഉണ്ടാക്കി.

സ്വഹാസ്യധാകരമെന്ന പ്രബന്ധത്തിന്റെ വ്യാഖ്യാനം സമാപ്തമായി.

കുചേലവൃത്തം പ്രബന്ധം.

ആസീദസ്തരജസ്തമോതൃണകഥഃ ശാന്താന്തരാത്മാ വശീ ശിഷ്യഃ പുഷ്പദുരകീർത്തിതപസഃ കാശ്യന്യ സാന്ദീപനേഃ വൃൽപന്നോപനിഷദപിചാരസരണിഃ സബ്രഹ്മചാരി ഹരേ- വിപ്രഃ കോപി നിവൃത്തിമാർഗ്ഗകശലോ ധീമാൻ കുചേലാഭിധഃ ||൧||

അനപര്യം—അസ്തരജസ്തമോതൃണകഥഃ ശാന്താന്തരാത്മാ- വശീ-പുഷ്പദുരകീർത്തിതപസഃ-കാശ്യന്യ-സാന്ദീപനേഃ-ശിഷ്യഃ-വൃൽപന്നോപനിഷദപിചാരസരണിഃ--ഹരേ സബ്രഹ്മചാരി- ന വൃത്തിമാർഗ്ഗകശലഃ ധീമാൻ കുചേലാഭിധഃ-കോപി-വിപ്രഃ-ആസീൽ||

അർത്ഥം—അസ്തരജസ്തമോതൃണകഥനം, (അസ്തരായ=നശിപ്പുരജോതൃണത്തിന്റേയും തമോതൃണത്തിന്റേയും കഥയോടുകൂടിയവനും) സതപതൃണപ്രധാനനും എന്നു സാരം!, ശാന്താന്തരാത്മാവും, (ശാന്തമനസ്സും) ഉദാരയായ (മഹതിയായ) കീർത്തിയോടും തപസ്സോടും കൂടിയവനായി) കാശ്യനായ (കാശീദേശത്തിൽ വസിക്കുന്നവനായ) സാന്ദീപനിയുടെ (സാന്ദീപനി എന്ന മഹർഷിയുടെ) ശിഷ്യനും, വൃൽപന്നയായ (ഉണ്ടായതായ) ഉപനിഷത്തുകളുടെ വിചാരസരണിയോട് (വിചാരമാർഗ്ഗത്തോട്) കൂടിയവനും, വേദാന്തജ്ഞനും എന്നു സാരം. ഹരയുടെ (ശീകൃണ്ണന്റെ) സബ്രഹ്മചാരിയും, (സഹപാഠിയും) നിവൃത്തിമാർഗ്ഗകശലനും, (നിവൃത്തിലക്ഷണയായ ഭക്തിമാർഗ്ഗത്തിൽ സമർത്ഥനും) ധീമാനും, കുചേലാഭിധനും, ആയ ഒരു വിപ്രൻ, (കുചേലൻ എന്നു പേരോടുകൂടിയ ഒരു ബ്രാഹ്മണൻ) ഭവിച്ചു.

ഭക്തോ മുകുന്ദചരണാംബുജയോർവൃതനപൻ
നിത്യാനി നിർമ്മലമതിഃ ഫലനിർവൃപേഷം
യത്തം വിനാ സമുദിതേന ധനേന തുഷ്യൻ
പത്യാ സമം സ്വനിലയേ സ ചിരം നൃവാൽസീൽ ||൨||

അനന്തരം — മുകുന്ദചരണാംബുജയോഃ — ഭക്തഃ-നിർമ്മലമതിഃ-
സഃ ഫലനിർവ്വുപേക്ഷം-നിത്യാനി വിതന്വൻ. യതാവിനാ-സമുദി-
തേന-ധരേനതുഷ്ടൻ- - പത്യാ-സമം- സ്വനിലയേ- ചിരം- - നൃപാ-
ത്വീൽ.

അർത്ഥം — മുകുന്ദചരണാംബുജങ്ങളിൽ ഭക്തനും, നിർമ്മല-
മതിയും ആയ അവൻ (കുചേലൻ) ഫലാപേക്ഷയോടുകൂടാതെ നി-
ത്യങ്ങളെ (നിത്യകർമ്മങ്ങളെ) വിതന്വന്നായി, (ചെയ്യുന്നവനായി)
യതാത്തോടുകൂടാതെ സമുദിതമായ (ഉണ്ടായതായ) ധനത്താൽ തു-
ഷ്ടനായിട്ട് (സന്തോഷിക്കുന്നവനായിട്ട്) പത്നിയോടുകൂടെ സ്വ-
നിലയത്തിൽ (തന്റെ ഭവനത്തിൽ) വളരെക്കാലം നിവസിച്ചു
(പാത്രം.)

ഐശ്വര്യസംഭവാൽ സോഽയമീശ്വരസ്തൂതിരോധകാൽ।
ഭരിദ്രതാം വരം മേനേ ഹരിസ്തൂതിവിധായിനീം॥ ൩॥

അനന്തരം — സഃ-അയം ഈശ്വരസ്തൂതിരോധകാൽ-ഐശ്വ-
ര്യസംഭവാൽ-ഹരിസ്തൂതിവിധായിനീം-ഭരിദ്രതാം-വരം-മേനേ-।

അർത്ഥം — ആ ഇവൻ (കുചേലൻ) ഈശ്വരസ്തൂതിരോധക-
മായ (ദൈവവിചാരത്തോടുകൂടുന്നതായ) , ഐശ്വര്യസംഭവത്തേ-
ക്കൊളം ഹരിസ്തൂതിവിധായിനിയായ (ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ സ്മരണയേ-
ചെയ്യുന്നതായ) ഭരിദ്രതയേ (ഭാരിദ്ര്യത്തേ) വരമായിട്ട് (ഇഷ്ടം
പ്രിയമായിട്ട്) മനനംചെയ്തു (വിചാരിച്ചു) ധനമുണ്ടായാൽ മരിച്ചു
ഈശ്വരപൂരണയല്ലാതായിത്തീരും എന്നുവെച്ചു കുചേലൻ ഭാരിദ്ര്യ-
ത്തെ സ്വീകരിച്ചു എന്നു സാരം.

തം കദാചന തപോഭൂതാം വരം-
ഗേഹിനീ പുനരവൃത്തിവേദിനി।
വിശ്വമദ്ധ്യതിഭ്രാ വചോബ്രവീ-
ദശ്രൂപൂരകലുഷീകൃതേക്ഷണാ- ൪॥

അനന്തരം — കദാചന-ഗേഹിനീ- പുനഃ-അവൃത്തിവേദിനീ- വി-
ശ്വമദ്ധ്യതിഭ്രാ-അശ്രൂപൂരകലുഷീകൃതേക്ഷണാ, തപോഭൂതാം- വരം-
തം- വചഃ-അബ്രവീൽ.

അർത്ഥം — ഒരിയ്ക്കൽഗേഹിനി(കുചേലധർമ്മപത്നി) പിന്നെ
യുപിന്നെയും അവൃത്തിവേദിനിയായി(ഉപജീവനമാർഗ്ഗമില്ലാതെ ഭു-
ഷിക്കുന്നവളായി)വിശ്വമദ്ധ്യതിഭ്രായായി(വിശ്വമമായ (നശിച്ചതായ)
ഐശ്വര്യഭാരത്തോടുകൂടിയവളായി) അശ്രൂപൂരത്താൽ (കണ്ണനിർവ്വ-
വാഹത്താൽ കാലുഷീകൃതേക്ഷണയായിട്ട് (കലക്കപ്പെട്ട കണ്ണുക-
ളോടുകൂടിയവളായിട്ട്) കരഞ്ഞുകൊണ്ടു് എന്നു സാരം। തപോഭൂ-

ഇതുകമിതപ്തം (താപസന്മാരിൽവെച്ചു) വരനായ (ശ്രേഷ്ഠനായ) അഭ്യേന്ദനത്തോടു (കുചേലനോടു) വചസ്സിനെ (വാക്കിനെ) ബ്രഹ്മിച്ചു (പറഞ്ഞു)

അംഗനാസ്തവിദിതാഗമാ സതീ
നാഥ ഭുവ്വിധതയാ സമാകലാ||
ഗോഹയാപനവിധയ സമുത്സുകാ-
വച്മി യത്തഭ്യുനാ നിശമ്യതാ||

൭||

അനപയം—ഓ നാഥ! (അഥം) അവിദിതാഗമാ-സതീ-അംഗനാ-അസ്തി-ഭുവ്വിധതയാ-സമാകലാ-ഗോഹയാപനവിധയ-സമുത്സുകാ-യൽ-വച്മി-തൽ-അധുനാ-നിശമ്യതാ.

അർത്ഥം—അല്ലയോ നാഥ ഞാൻ അവിദിതാഗമായായി (അറിയാപ്പെടാത്ത ശാസ്ത്രത്തോടുകൂടിയവളായി) സതീയായ അംഗനയായിട്ടു ഭവിക്കുന്നു. ശാസ്ത്രാദി അറിയാത്ത പതിവ്രതയായിത്തീരുന്നു എന്ന്സാരം. ഭുവ്വിധതയാൽ (ഭാരിദ്ര്യത്താൽ) നിന പസ്തുഭുവ്വിധോഭീനോ ഭരിദ്രോ എന്ന് അമരം; സമാകലയായി (സംഭ്രാന്തയായി) ഗോഹയാപനവിധിയിങ്കൽ (ഗോഹവൃത്തികഴിക്കുന്നതിൽ) സമുത്സുകയായിട്ട് (ഉത്സാഹത്തോടുകൂടിയവളായിട്ട്) യാതൊന്നിനെ വചിക്കുന്നു: അത് ഇപ്പോൾ നിശമനംചെയ്യപ്പെടണം (കേൾക്കപ്പെടണം)

സാദ്ധീജനസ്യ പതിരേവ പരം ഹി ദൈവം
പ്രാർത്ഥ്യോ മമ തപഭവരോ ന തതോ ദയാബ്ധേ!
മാമുഖരോദ്ധര ഭരാധികലാഭിഭൂതാം
ഭാരിദ്ര്യനാമ്നി നരകാംബുനിയയ നിമഗ്നാം||

൬

അനപയം—ഓ ദയാബ്ധേ-ഹി-സാദ്ധീജനസ്യ പതിഃ ഏവപരം-ദൈവം-തതഃ-മമ-തപൽ-അപരഃ-ന-പ്രാർത്ഥ്യഃ, ഭരാധികലാഭിഭൂതാം ഭാരിദ്ര്യനാമ്നി-നരകാംബുനിയയ നിമഗ്നാം-മാം-ഉദ്ധര-ഉദ്ധര.

അർത്ഥം—അല്ലയോ ദയാബ്ധേ! യാതൊന്നിനാൽ സ്വപാദ്ധീജനത്തിനു (പതിവ്രതാജനത്തിനു) പതിതനെ പരമായ ദൈവമാകുന്നു. അതിനാൽഎനിക്ക് അഭയമില്ലെന്നിന്ന് അപരൻ (അന്യൻ) പ്രാർത്ഥ്യനല്ല=പതിവ്രതമാക്കു ഭർതാവാണ് പ്രധാനദൈവം. അതിനാൽ എന്റെസങ്കടം അഭയോടല്ലാതെ അന്യനോടു പറയാൻ നിവർത്തിയില്ല എന്നു സാരം. ഭരാധികൃലത്താൽ അഭിഭൂതയും (പരിവേഷിപ്പിക്കപ്പെട്ടവളും) ഭാരിദ്ര്യനാമായ (ഭാരിദ്ര്യമെന്നു പേരോടു

കൂടിയ) നരകമാകുന്ന അംബുനിധിയിൽ (സമുദ്രത്തിൽ) നിമഗ്നയും (മുങ്ങിയവളും) ആയ എന്നെ ഉദ്ധരിച്ചാലും-ഉദ്ധരിച്ചാലും. ദാരിദ്ര്യ സമുദ്രത്തിൽനിന്നു കരേററിയാലും എന്നുസാരം.

അയി ബ്രഹ്മൻ! ബ്രഹ്മാഭിഭവപിനതൊ ദൈവതഗണൈഃ
സ്വയം ലക്ഷ്മീജാനിന്നനു തവ വയസ്യോ യദപതിഃ
സകൃൽ ഗതപാ പശ്യ പ്രണതജനവശ്യം തമചാരം-
ഭവശ്ചം വിശ്വാത്മാ ഭൂവിണമൂലം ദാസ്യതി സ തേ॥ ൩

അനവധം—അയിബ്രഹ്മൻ! ബ്രഹ്മാഭിഭവ-ദൈവതഗണൈഃ
അപി-സ്വയം-നതഃ-ലക്ഷ്മീജാനി--യദപതിഃ -തവ വയസ്യ-നനു,
(തപം) അചിരാൽ-പ്രണതജനവശ്യം-തം-സകൃൽ-ഗതപാ-പശ്യ-വി
ശ്വാത്മാ-സഃ-അതുലം ഭൂവിണം അവശ്യം-തെ-ദാസ്യതി

അർത്ഥം—അല്ലയോ ബ്രഹ്മൻ (ബ്രാഹ്മണ) ബ്രഹ്മാഭികളായ
ദൈവതഗണങ്ങളാലും (ദേവസമൂഹങ്ങളാലും) താനേതനായി
(സ്തുതപ്പെട്ടവനായി) ലക്ഷ്മീജാനിയായ (ലക്ഷ്മിയോടുകൂടിയവനായ) ലക്ഷ്മീവല്ലഭനായ എന്നുസാരം. യദപതി
(ശ്രീകൃഷ്ണൻ) അങ്ങയുടെ വയസ്യനല്ലേ? അങ്ങു ചേഗത്തിൽ പ്രണ
തജനങ്ങൾക്ക് (നമസ്കരിക്കുന്നവർക്ക്) വശ്യനായ അദ്ദേഹത്തെ ക
ന്നു പോയിക്കണ്ടാലും. വിശ്വാത്മാവായ (സർവ്വസ്വരൂപനായ) അ
ദ്ദേഹം (ശ്രീകൃഷ്ണൻ) അതുലമായ ഭൂവിണത്തെ (അസമ്യദശമാധന
ത്തെ) നിശ്ചയമായിട്ടും അങ്ങേക്കായിട്ടു ദാനംചെയ്യും.

ഗദ്യം—ഇതിഭദ്രതീമന്തരമാന്തീമാന്തിമിവോഭപമന്തീം ധനാ
യാക്രാന്തഹൃദയാംബുജാമംബുജാക്ഷഭിദക്ഷാതിരേകപഗുണീഭവ ഭൂ
വിണാഗ്രഹോ ഗൃഹിണീമിത്ഥമകഥയൽ

അർത്ഥം—ഇപ്രകാരം വദന്തിയും, (പറയുന്നവളും) അന്തർഭാ
ഗത്തിൽ അമാന്തിയോ (തെങ്ങാത്തതോ) എന്നതോന്നുമാറുള്ള ആ
ത്തിയെ ഉപഹന്തിയും, ധനയയാൽ (ധനേച്ഛയാൽ) ക്രാന്തമായ
(വ്യാപ്തമായ) ഹൃദയാംബുജത്തോടുകൂടിയവളും, ആയ ഗൃഹിണി
യോടു (പത്നിയോടു) അംബുജാക്ഷന്റെ (ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ) ഭിദക്ഷയു
ടെ (ദർശനേച്ഛയുടെ) അതിരേകത്താൽ (ആധികൃത്താൽ) വലിച്ച
തായ ധനാഗ്രഹത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട് ഇപ്രകാരം കഥിച്ചു.

“അശനായോഭന്ത്യധനായാ” എന്ന സൂത്രത്താൽ ഇച്ഛാർത്ഥ
ത്തിൽ കൃച്ഛപ്രത്യയാന്തനിപാതമാണു ധനയാശംബു

ഉക്തം തപയാ യദധുനാ മനസാ തദേത-
 ഭൽക്കണ്ഠിതം സതതമേവ മയാ പി കാന്തേ!!
 കിന്തു പ്രഭോരപിമിതാമുപദാമവിന്ദൻ
 മന്ദോദ്യമോഽസ്തി മധുസൂദനദർശനായ॥

വു

അനന്തരം—ഓ കാന്തേ! അധുനാ-തപയാ-യൽ-ഉക്തം തൽ
 ഏതൽ ഏവ-സതതം-മയാ-അപി-മനസാ-ഉൽക്കണ്ഠിതം, കിന്തു
 പ്രഭോഃ-മിതാം-അപി- ഉപദാം-അവിന്ദൻ- മധുസൂദനദർശനായ-മ
 നോദ്യമഃ-അസ്തി-

അർത്ഥം—അല്ലയോ കാന്തേ! ഇപ്പോൾ നിന്നാൽ യാതൊന്നും
 ഉക്തമായി (പറയപ്പെട്ടു) ആ ഇതുതന്നെ (ശ്രീകൃഷ്ണനെക്കാണുക.ത
 ന്നെ) എല്ലായ്പ്പോഴും എന്നാലും മനസ്സുകൊണ്ട് ഉൽക്കണ്ഠിതമാകുന്നു
 (ആഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടതാകുന്നു) നീ പറഞ്ഞതുതന്നെയാണ് ഞാനും
 വിചാരിച്ചിരിക്കുന്നത് എന്നുസാരം. എന്തു പിന്നെ-പിന്നെഎന്താ
 ണ് ശ്രീകൃഷ്ണനെക്കാണാൻ പോകാത്തത് എന്നാണെങ്കിൽ പ്രഭുവിന്
 (ശ്രീകൃഷ്ണന്) മിതയെങ്കിലും (അല്പമെങ്കിലും) ഉപദയേ (കാഴ്ചയേ)
 അവിന്ദനായിട്ട് (ലഭിക്കാത്തവനായിട്ട്) മധുസൂദനദർശനത്തിനാ
 യിട്ട് (ശ്രീകൃഷ്ണനെ കാണുന്നതിനായിട്ട്) മന്ദോദ്യമനായി (ഉദ്യമംകറ
 ണ്ണവനായി) ഭവിക്കുന്നു. കുറച്ചെങ്കിലും കാഴ്ചയ്ക്കുള്ള പദാർത്ഥം ഇ
 ല്ലാതെ പോകാൻ എനിയ്ക്കു മടിയുണ്ട്. അതിനാൽ ഏതെങ്കിലും
 അല്പം കാഴ്ചദ്രവ്യം കിട്ടിയാൽ പോയി ശ്രീകൃഷ്ണനെ കണ്ടുവരാം എ
 ന്നുസാരം.

ഗദ്യം—ഇതി വദതേ വല്ലഭായ സാ യാചിതോപനതശാലിക
 ലിതം പാടിതമലിനചേലഖണ്ഡബലം പൃഥ്വകാഞ്ചലിം പ്രപന്നാ
 ത്തിഹിംസൈ പുംസേ പ്രാഭൃതീകന്തും പ്രാദിത.

അർത്ഥം—ഇപ്രകാരം വദന്നായ (പറയുന്ന) വല്ലഭനായിട്ട്-
 അവൾ യാചിതമായി ഉപനതമായ ശാലികൊണ്ട് (യാചിച്ചുകിട്ടി
 യ നെല്പൊക്കുണ്ട്) കലിതവും, (ഉണ്ടാക്കിയതും) പാടിതമായി (കീ
 റിയതായി) മലിനമായ (മുഷിഞ്ഞ) ചേലഖണ്ഡത്തിൽ (വസ്രുച
 ണ്യത്തിൽ) ബലവും, (കെട്ടിയതും) ആയ പൃഥ്വകാഞ്ചലിയെ (രേ
 പാടിഅവലിനെ) പ്രപന്നാത്തിഹിനായ (ആപത്തിലുൾപ്പെട്ടവരു
 ടെ ഭീമത്തെ ഹനിക്കുന്നവനായ) പുമാനായിട്ട് (ശ്രീകൃഷ്ണനായിട്ട്
 എന്നുസാരം) പ്രാഭൃതമാക്കിയെന്നായിട്ട് (കാഴ്ചവയ്ക്കാനായിട്ട്) പ്ര
 ദാനം ചെയ്തു (കൊടുത്തു.)

തത്തോ ബഭ്രുദിപുഃ പൃഥ്വകമുപസംവ്യാനശകലേ
 നിബലം നിസ്തൃപ്രമദഭരമാപമ്യ ഗൃഹിണീം
 പ്രതസ്ഥേ വിശേഷം മനസി പരിപശ്യൻ മധുരിപും
 സതീത്വം സംരോക്ഷ്യൽപളകമുകുളാലംകൃതതനഃ

അർത്ഥം—തതഃ-വിപുഃ- ഉപസംവ്യാനശകലേ-നിബലം-
 പൃഥ്വകം-ബിഭ്രു-നിസ്തൃപ്രമദഭരം-ഗൃഹിണീം- ആപമ്യ-വിശേഷ
 ശം-സതീത്വം-മധുരിപും മനസി പരിപശ്യൻ-സംരോക്ഷ്യൽപള
 കമുകുളാലംകൃതതനഃ-പ്രതസ്ഥേ.

അർത്ഥം—അനന്തരം വിപ്രൻ(ബ്രാഹ്മണൻ)ഉപസംവ്യാനശ
 കലത്തിൽ (ഉത്തരീയവസ്ത്രവണ്ഡത്തിൽ) നിബലമായ (കെട്ടപ്പെ
 ട്തതായ) പൃഥ്വകത്തെ (അപലിനെ) ബിഭ്രുത്തായി (ഭരിയ്ക്കുന്നവനാ
 യി) നിസ്തൃപ്രമദഭരമാകുവണ്ണം (വലിച്ചിരിക്കുന്ന സന്തോഷ
 ഭാരത്തോടുകൂടുംവണ്ണം) ഗൃഹിണീയോടു ആപമിച്ചിട്ട് (യാത്രചോ
 ടിച്ചിട്ട്) വിശേഷം, സതീത്വം, (സഹപാരിയും) ആയ മധു
 രിപുവിനെ (ശ്രീകൃഷ്ണനെ) മനസ്സിൽ പരിപശ്യനായി (കാണുന്നവ
 നായി) സംരോക്ഷ്യത്തുകളായ (ഉണ്ടായവയായ) പളകമുകുളങ്ങളാൽ
 (രോമാഞ്ചാങ്കുരങ്ങളാൽ) അലംകൃതതനയായിട്ട് (അലംകരിക്കപ്പെ
 ട്ത ശരീരത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട്) രോമാഞ്ചത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട്
 എന്നുസാരം. പ്രസ്ഥാനംചെയ്തു (പുറപ്പെട്ടു.)

ഗുരുനിലയനിവാസേ പ്രാങ് നിവൃത്താനി സർപ്പാ-
 ണ്യസകൃദഭിനവാനീവാന്തരുദപീക്ഷമാണഃ
 പ്രണയഗളിതതാദൃങ്മാർഗ്ഗഭൈർഘ്യഃ പ്രപേദേ
 സപഥി സകൃതിഗമ്യാം ദ്വാരകാദപാരഭൂമിം

അർത്ഥം—(സഃ) ഗുരുനിലയനിവാസേ-പ്രാങ്-നിവൃത്താ
 നി-സർപ്പാണി അഭിനവാനി-ഇവ-അസകൃൽ- അന്തഃ-ഉദപീക്ഷമാണഃ
 പ്രണയഗളിതതാദൃങ്മാർഗ്ഗഭൈർഘ്യഃ-സപഥി-സകൃതിഗമ്യാം-ദ്വാ
 രകാദപാരഭൂമിംപ്രപേദേ.

അർത്ഥം—അവൻ (കുചേലൻ) ഗുരുനിലയനിവാസത്തിൽ
 (ഗുരുഭവനത്തിൽ പാർത്ത സമയത്തിൽ) മുൻപിൽനിവൃത്തങ്ങളായ
 (ചെയ്തിട്ടുള്ള) സർപ്പങ്ങളെ (സകല കർമ്മങ്ങളെ) അഭിനവങ്ങളോ
 (ന്യതനങ്ങളോ) എന്നു തോന്നുമാറു പല പ്രാപശ്യാ അന്തർഭാഗ
 ത്തിൽ (ഉള്ളിൽ) ഉദപീക്ഷമാണനായി (കാണുന്നവനായി) പ്രണയ
 ത്താൽ (സ്നേഹത്താൽ) ഗളിതമായ (പോയതായ) താദൃങ്മാർഗ്ഗ
 ഭൈർഘ്യത്തോടു (അപ്രകാരമുള്ള വഴിയുടെ ഭീർഘതയോടു) കൂടി
 യവനായിട്ട്-ശ്രീകൃഷ്ണനിലുള്ള സ്നേഹത്താൽ അതിഭീർഘമായ വഴി
 പോയതു് അറിയാതെ എന്നു സാരം. തൽക്ഷണം സകൃതിഗമ്യ

യായ (പുണ്യവാന്മാരാൽ പ്രാപിക്കപ്പെടാൻ യോഗ്യയായ) ദ്വാരകാ
ചാരദ്രുമിയെ (ദ്വാരകയുടെ ചാരഭാഗത്തെ) പ്രാപിച്ചു.

വിനിവേദിതോഽഥ പുരുഷേണ കേനചിത്
പുനരാഗതേന സഹ തേന സാദരം
മനുജോപലഭ്യസുരശില്പികൗശലം
പ്രവിവേശ കേശവനിവേശനാന്തരം.

൧൧

അനവധം—അഥ (സഃ) കേനചിത്- പുരുഷേണ-വിനിവേ
ദിതഃ-പുനഃ-ആഗതേന- തേന-സഹ-സാദരം- മനുജോപലഭ്യസുര
ശില്പികൗശലം- കേശവനിവേശനാന്തരം-പ്രവിവേശഃ॥

അർത്ഥം—അനന്തരം (ദ്വാരദ്രുമിയിൽ ചെന്നതിനുശേഷം) അ
വൻ (കുചേലൻ) ഒരു പുരുഷനാൽ വിനിവേദിതനായിട്ട് (അറി
യിക്കപ്പെട്ടവനായിട്ട്) പിന്നീട് ആഗതനായ (വന്നവനായ) അവ
നോടുകൂടെ (കുചേലൻ) ദ്വാരത്തിൽ നിൽക്കുന്നു എന്ന് അറിയിച്ചു.
പ്രവേശിപ്പിക്കാം എന്നുള്ള ഭഗവാന്റെ അനുമതി വാങ്ങി വന്ന
ആ പുരുഷനോടുകൂടെ എന്നു സാരം. സാദരമാകുവണ്ണം (ബഹു
മാനപരസ്സരം) മനുജോപലഭ്യസുരശില്പികൗശലമായ (മനുഷ്യ
ക്കു കാണപ്പെടുവാൻ യോഗ്യമായ വിശ്വകർമ്മാവിന്റെ കരകൗ
ശലത്തോടുകൂടിയ) കേശവനിവേശനാന്തരത്തേ (ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ ഭ
വനത്തിന്റെ അന്തർഭാഗത്തേ) പ്രവേശിച്ചു.

ഗദ്യം—തത്ര ച പ്രതിനവശാതകുന്ദസ്തംഭസംഘാതസംഘ
ടിതവാമലമണി മരീചിജാലബാഹാതപ സന്തതോദ്യോതസുന്ദരേ
മന്ദിരേ നിഷ്ഠാപനിർമ്മലീഭവദഷ്ഠാപദ കലിതപദചതുഷ്ടയേ ല
ളിതകളഹംസകാമിനീമുദുളുലജാലഭരിതോദരേണ പ്രപ്തപദ
നിസ്സരദുരതരദുവിവിദുരവിച്ഛൂരിതഭവനാന്തരേണ സ്വാ
ധികാരവിപ്ലവഭിയാ ഭുവമനുഗതേനേവ ഭോഗിരാജേന മഹനീയേ
ന ശയനീയേന കമനീയേ വിമലവിതാനവിലംബമാനവിബുധത
രുസുമമാല്യസൗരഭലോഭസമനപതദളിഗളകളവിഗളദതിബഹളക
ളകളാന്തപയ്യന്തേ പയ്യങ്കൈ സമുപവിശന്തം, നിഖിലദിഗന്തരാണി
നീലിമാദ്വൈതമദ്യോപയന്തീം കാമപി കാന്തികന്ദളീമുദ്രമയന്തം
കൗമാരകപരിചചാതിരേക സമുപചിതകൗതുകയാ സവിതുക
ന്യുകയേവ നിഷ്പാപമാണം നിമ്ലകനകനിർമ്മിതകടകമകട
കണ്ഠാലങ്കാരകാഞ്ചീമുഖനിഖിലകല്പജാലകല്പിതനിരതിശയശോഭാ
വിശേഷം, തരളേതരതടിൽഖണ്ഡഷണ്ഡമണ്ഡിതമിവ വഷാസമ
യഹാരിചാഹം അത്യുത്ഥവ്കസിതാഭ്യാമരുണാവിന്ദസംവർത്തികാ
സുന്ദരാഭ്യാം കരുണാമൃതരസതുന്ദിലാഭ്യാം മുദുഹസിതചന്ദ്രികാസ്യന്ദ
സമ്മേളന സവിശേഷശീതളാഭ്യാ മക്ഷിയുഗളാഭ്യാ മവനതജനമന

സ്താപമവനമയന്തം, വിശങ്കടജ്ജാന്തരോഽവിശ്രംഖലവലമാനമുക്താ
ഹാരതത്താദൃശമഹോനിഷ്ഠനമന്ദാകിനീസലിലപൂരേണ പാവനീ
ക്രിയമാണപുരോഭാഗം പരിണലമുഗ്ദ്ധപീതാബ്ജരപിഹിതമഹി
തോരുകാണ്ഡം മഞ്ജുളമഞ്ജിരംവടിതമണികാന്തിമഞ്ജരീപുഞ്ജപി
ഞ്ജരീക്രിയമാണപാദപീഠമുപപാദപീഠമുപവിശതാ ഭക്തിമതാമു
ത്തമേനോലവേന പയോജപേശലാഭ്യാം പാണിതലാഭ്യാം പരിമു
ദസംവാഹ്യമാനപാദകമല,മാഭ്യന്തരൈരക്രൂരസാത്യകി പ്രമുഖൈഃ
സാതപതചക്രൈശ്ചസന്നിഷേവ്യമാണം സമാനഗുണസഖീസഹ
സ്രപരിശോഭിതപാർശ്വയാ പ്രതിക്ഷണ്വിസ്രംസമാനാലനകടില
ചികരബന്ധസന്ധാഭ്യമാനസാന്ദ്രസന്തമസയാ ബാലശശിലോഭനീ
യഹാലതലഭാസമാനസേപകേണഭിദ്യമാന സുഭഗതരഘസ്യണരസ
തിലകയാ വിസ്മയരതരകാമരസാവേശപേശലനയനതാമസേയാ വി
മലകപോലബിംബബിംബിത വിമലമണികണ്ഡലമഹോമണ്ഡല
യാ കിഞ്ചിദാഗളിതകഞ്ചുകബന്ധബന്ധ്വരതരകചകംഭോ നി
മ്ബലകനകസൂത്രനിബദ്ധ്യമാനനീചീഭവഭീനവനീവിബന്ധയാ മു
ദഹസിതസുഹൃദാപാത മേഢരതരകാന്തിപൂരചാമരയുഗ്ദ്ധാഭോഭന
സമയസമുദയഭദ്രാമമദ്രാമണിവിദ്യോതോത്ഥാപിതവിദ്യഭാപാതവി
ഭ്രമയാ നിസ്കർമ്മണീയവിഭ്രമയാനിജ്ജീവിതാദപിഗർഭിയാസ്യോ പ്രേ
യസ്യോ ച പശ്യപാസ്യമാനം, സന്നതജനമനോഗതാധികസമ്പൽ
സമ്പാദനസമർത്ഥതയാ സംപ്രാർത്ഥിതമാത്രഭരതാനം സംക്രന്ദ
നതരുനികരണാം സന്തതസന്ദീപമാന മനേതരമന്ദാക്ഷമരവിന്ദാ
ക്ഷമദ്രാക്ഷീൽ॥

അർത്ഥം—അത്രതന്നെയുമല്ല അവിടെ പ്രതിനവങ്ങളായ (ത്ര
തനങ്ങളായ) ശാതകംഭസ്തംഭങ്ങളുടെ (സ്വപ്നത്തുണകളുടെ) സം
ഘാതങ്ങളിൽ (സമൂഹങ്ങളിൽ) സംഘടിതങ്ങളായ (ചേർത്തവയാ
യ) വിമലമണികളുടെ മരീചിജാലമാകുന്ന (രശ്മിസമൂഹമാകുന്ന)
ബാലാതപത്തിന്റെ (ഇളവെയിലിന്റെ) സന്തതോദ്യോതത്താൽ
(എല്ലാപ്പോഴും ഉള്ള പ്രകാശത്താൽ) സുന്ദരമായ മന്ദിരത്തിൽ—നി
ഷ്താപംകൊണ്ടു (ഏറ്റവും തപിപ്പിയിക്കൊണ്ടു) സ്വപ്നം വെയ്ക്ക
താൽ എന്നു സാരം. നിർമ്മലീഭവത്തായ (നിർമ്മലമായിത്തീർന്ന)
അഷ്ടാപഭത്താൽ (സ്വപ്നത്താൽ) കലിതമായ (ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടതാ
യ) പദചതുഷ്ഠയത്തോടു (നാലു കാലാദി)കൂടിയതായി, ലളിതയാ
യ കളാമാസകാമിനിയേപ്പോലെ മുദുമായ (മുദുവായ) തുലജാല
ത്താൽ (പഞ്ഞിക്കൂട്ടത്താൽ) ഭരിതമായ (പൂരിതമായ) ഉദരത്തോടു
കൂടിയതും) പ്രമുദപടത്തിൽനിന്നു (ശയ്യയുടെ മൂടപടത്തിൽനി
ന്നു) നിസ്സരന്തായ (പുറപ്പെടുന്നതായ) അമരതരഹവിയുടെ
(നിർമ്മലകാന്തിയുടെ) വിമന്ദത്താൽ (അങ്കുരത്താൽ) വിമുരരിത

മായ (വ്യാപ്തമായ) ഭവനാന്തരത്തോട് (ഗൃഹാന്തരഭാഗത്തോട്) കൂടിയതും, സ്വാധികാരവിപ്ലവഭീയാൽ (തന്റെ അധികാരം നശിച്ചെങ്കിലോ എന്നുള്ള പേടിയാൽ) ഭൂവിനെ (ഭൂമിയെ) അനുഗതനായ (പ്രാപ്തനായ) ഭോഗിരാജനോ (അനന്തനോ) എന്നു തോന്നുന്നതും മഹനീയവും (പൂജ്യവും) ആയ ശരണീയത്താൽ (മെത്തയാൽ) കമനീയമായി, വിമലവിതാനത്തിൽ (നിർമ്മലമായ മേൽക്കെട്ടിയിൽ) വിലംബമാനങ്ങളായ (തുടങ്ങിക്കിടക്കുന്ന) വിബുധതരുസുമമാലയുടെ (കല്പവൃക്ഷപ്പൂക്കൾ കൊണ്ടുള്ള മാലകളുടെ) സൗരഭത്താലുള്ള (സൗരഭ്യത്തിലുള്ള) ലോഭത്താൽ (ആഗ്രഹത്താൽ) സമനുപതത്തുകൂടായ (വരുന്നവയായ) അളികളുടെ (ഭാഗങ്ങളുടെ) ഗളത്തിൽ നിന്നു (കഴുത്തിൽനിന്നു) കളം (മധുരം) ആകുവണ്ണം വിഗളത്തുകൂടായി (പുറപ്പെടുന്നവയായി) അതിബഹുങ്ങളായ കളികളുടെ (കോലാഹലങ്ങളാൽ) അന്തമായ (മനോഹരമായ) പശ്ചുന്തത്തോട് (സമീപപ്രദേശത്തോട്) കൂടിയതായിരിക്കുന്ന പശ്ചുങ്കത്തിൽ (കുട്ടിലിൽ) സമുപവിശനായും, (ഇരിക്കുന്നവനായും, നിഖിലദിഗന്തരങ്ങളെ സർവ്വിദ്യമല്യങ്ങളെ) നീലിമാമൈപതത്തെ (കറപ്പാക്കുന്ന ഒന്നിനെ) അലംപയന്തിയായ (പഠിപ്പിക്കുന്നതായ) ഒരു കാന്തികന്ദളിയെ (ശോഭാങ്കുരത്തെ) ഉദമയന്നായും, (പുറപ്പെടുവിക്കുന്നവനായും) സകലലക്ഷ്യകളിലും തന്റെ നീലകാന്തിയെ വ്യാപിപ്പിക്കുന്നവനായും എന്നു സാരം. കൌമാരപരിചയാതിരേകത്താൽ (ബാല്യകാലത്തിലുള്ള പരിചയത്തിന്റെ ആധിക്യത്താൽ) സമുപചിതകൗതുകയായ (വർദ്ധിച്ച കൗതുകത്തോടുകൂടിയ) സവിതുകന്യയാൽ (കാളിന്ദിയാൽ) വിഷേവ്യമാണനോ (സേവിക്കപ്പെടുന്നവനോ) എന്നു തോന്നുമാറു. ഇരിക്കുന്നവനായും, നിർമ്മലകനകനിർമ്മിതങ്ങളായ കടലങ്ങളും (വളകളും) മകുടവും (കിരീടവും) കണ്ഠാലങ്കാരങ്ങളും കാഞ്ചിയും തുടങ്ങിയ നിഖിലാകല്പജാലത്താൽ (സർവ്വഭൂഷണസമൂഹത്താൽ) കല്പിതനിരതിശയശോഭാവിശേഷനായും, (ചെയ്യപ്പെട്ട അതിശയമായ കാന്തിവിശേഷത്തോടുകൂടിയവനായും) തരളേതരങ്ങളായ (ഇളകാത്തവയായ) തടിപ്പഖണ്ഡ ഖണ്ഡങ്ങളാൽ (മിന്നൽഖണ്ഡങ്ങളുടെ സമൂഹങ്ങളാൽ) മണ്ഡിതമായ (അലംകൃതമായ) വർഷാസമയവാരിവാഹധോ എന്നു തോന്നുമാറു. ഇരിക്കുന്നവനായും, ഏറ്റവും വികസിതങ്ങളും അലങ്കാരവിന്ദങ്ങളുടെ (ചെന്താമരപ്പൂക്കളുടെ) സംവർത്തികകൾപോലെ (നവദളങ്ങൾപോലെ) സുന്ദരങ്ങളും കരുണയാകുന്ന അമൃതരസത്താൽ തുന്ദിലങ്ങളും (വർദ്ധിച്ചവയും) മുഹൂർത്തിതമാകുന്ന (പുഞ്ചിരിയാകുന്ന) ചന്ദ്രികാസ്യന്ദത്തിന്റെ (ചന്ദ്രികയുടെ പ്രവാഹത്തിന്റെ) സമ്മേളനത്താൽ (ചേർച്ചയാൽ) സർവ്വശേഷശീതളങ്ങളും (ഏറ്റവും തണുത്തവയും) ആയ അക്ഷിയു

ഗുണങ്ങളാൽ (രണ്ടു കണ്ണുകൾകൊണ്ടു്) അവനതജനങ്ങളുടെ (നമസ്കരിക്കുന്നവരുടെ) മനസ്സാപത്തെ അഖനമയന്നായും, (കളയുന്നവനായും) വിശങ്കടമായ (മഹത്തായ) ഭജാത്തരാളത്തിൽ (മാർച്ചിടത്തിൽ) വിശ്രാമലം (തടവിലാതെ) വലമാനങ്ങളായ (ഇളകുന്ന) മുക്താഹാരങ്ങളുടെ (മുത്തുമാലകളുടെ) തത്താദൃശമായ (അപ്രകാരമിരിക്കുന്ന) മഹോനിഷ്ഠനമാകുന്ന (കാന്തിയുടെ പുറപ്പാടാകുന്ന) മന്ദാകിനീസലിലപൂരത്താൽ (ഗംഗാജലപ്രവാഹത്താൽ) പാവനീ ക്രിയമാണമായ (ശുദ്ധമാക്കി ചെയ്യപ്പെട്ട) പുരോഭാഗത്തോടു കൂടിയവനായും- പരിണലമായ (ഉടക്കപ്പെട്ടതായ) മുശലപീതാംബരത്താൽ (സുന്ദരമായ മഞ്ഞവസ്ത്രത്താൽ) പിഹിതങ്ങളായ (മറയ്ക്കപ്പെട്ട) മഹിതോരുകാണങ്ങളോടു (ശ്രേഷ്ഠങ്ങളായ ഉഷ്ണഭണ്ഡങ്ങളോടു) കൂടിയവനായും, മഞ്ജുളമഞ്ജീരങ്ങളിൽ (മനോഹരങ്ങളായ കാൽച്ചിലമ്പുകളിൽ) ഘടിതങ്ങളായ (ചേർക്കപ്പെട്ടവയായ) മണികളുടെ (രത്നങ്ങളുടെ) കാന്തിമഞ്ജരീപുഞ്ജത്താൽ (ശോഭയാകുന്ന മഞ്ജരികൂട്ടത്താൽ) പിഞ്ജരീക്രിയമാണമായ (പിംഗലവർണ്ണമാക്കി ചെയ്യപ്പെട്ട) പാദപീഠത്തോടു കൂടിയവനായും, ഉപപാദപീഠം (പാദപീഠസമീപത്തിൽ) ഉപവിശന്നായി (ഇരിക്കുന്നവനായി) ഭക്തിമത്തുകളിൽ വച്ച് ഉത്തമനായ ഉദ്ധവനാൽ പയോജപേശലങ്ങളായ (താമരപ്പൂപോലെ മനോഹരങ്ങളായ) പാണിതലങ്ങൾകൊണ്ടു് (കരതലങ്ങൾകൊണ്ടു്) പരിമുദവാകംവണ്ണം (പതുക്കെ) സംവാഹ്യമാനപാദകമലനായും; (മർദ്ദിക്കപ്പെടുന്നവയായ പാദപത്മങ്ങളോടുകൂടിയവനായും) ആഭ്യന്തരന്മാരായി (ഉള്ളിലുള്ളവരായി) അക്രൂരസാത്യകി പ്രമുഖന്മാരായ (അക്രൂരൻ സാത്യകി തുടങ്ങിയ) സാത്വതചക്രങ്ങളാലും (യാദവസംഘങ്ങളാലും) സന്നിഷേവ്യമാണനായും, (സേവിയ്ക്കപ്പെടുന്നവനായും) സമാനഗുണസഖീസഹസ്രചരിശോഭിതപാർശ്വയും (തന്നോടു തുല്യഗുണമുള്ള സഖീസഹസ്രത്താൽ ശോഭിച്ച ഇരുപുറത്തോടുകൂടിയവളും) പ്രതിക്ഷണം (ക്ഷണംതോറും) വിസ്രംസമാനമായ (അഴിയുന്ന) ഛിനകടിലചികരബന്ധത്താൽ (ഇടതിങ്ങിയും വളഞ്ഞതും ആയ കേശബന്ധത്താൽ) സഹോദ്രമാനമായ (സന്യാദിക്കപ്പെടുന്നതായ) സാന്ദ്രസന്തമസത്തോടു (നിബിഡാസകാരത്തോടു) കൂടിയവളും, ബാലശശിയെപ്പോലെ (ബാലചന്ദ്രനേപ്പോലെ) ലോഭനീയമായ (മനോഹരമായ) ഫാലതലത്തിൽ (നെററിത്തടത്തിൽ) ഭാസമാനങ്ങളായ (ശോഭിക്കുന്നവയായ) സേപദകണങ്ങളാൽ (വിയർപ്പുതുള്ളികളാൽ) ഭിദ്യമാനമായ (കുളയപ്പെട്ടതായ) സുഭഗതരഘസ്യണരസതീലകത്തോടു (സുന്ദരതരമായ ക്ഷമച്ചാറുകൊണ്ടുള്ള പൊട്ടോടു) കൂടിയവളും, വിസ്മയതരമായ (വ്യാപിച്ചതായ) കാമർന്നാവേശത്താൽ പേശല

പശ്ചാത്തപ്തം പരിചിതം തുഷ്ണോഹവാത്സ-
 സച്ചിന്മയം പുഷ്പമധ്യതമസ്തപേതാഃ
 ഉത്ഭിദ്യനാനപുഷ്പകോൽഗളഭസ്രുധാരോ-
 വിപ്രോ ബഭ്രുവ ദൃശഭക്തിവശംവദാത്മാ॥

100

അനന്തം - അച്ഛേന്ദ്രം-വിപ്രം-പുരാ-ഗുരുഗോപാലം-ഓ !

രിചിതം-സച്ചിന്ദ്രയം-പുരുഷം-അച്യുതം-പശ്യൻ- ഉൽഭിദ്യമാനപു
ഊകോൽഗളഭഗ്രാധാരഃ-ഭൃഗഭക്തിവശംവദാത്മാ-ബഭൂവ॥

അർത്ഥം—അച്യുതപേരുന്നായ (നിർമ്മലമനസ്സായ) വിപ്രൻ
(കുചേലബ്രാഹ്മണൻ) പണ്ടു ഗുരുഗേഹവാസത്തിൽ പരിചിതനും
സച്ചിന്ദ്രയനായ പുരുഷനും ആയ അച്യുതനേ പശ്യന്നായി (കാ
ണുന്നവനായി) ഉൽഭിദ്യമാനമായ (പുറപ്പെടുന്നതായ) പുളകത്തോ
ടു് (രോമാഞ്ചത്തോടു്) കൂടിയവനും ഉൽഗളന്തിയായ (ഒഴുകുന്ന)
അഗ്രാധാരയോടുകൂടിയവനും ആയി-ഭൃഗഭക്തിവശംവദാത്മാവായി
ട്ടു് (ഏറെവു ഭക്തിയുക്ത അധീനമായമനസ്സോടുകൂടിയവനായിട്ടു്) ഭ
വിച്ചു, ഭക്തിപരവശനായിട്ടു്തീർന്നു എന്നു സാരം।

(തത്ത്വം) അത്രുതന്നെയും അല്ല അനന്തരം)

തപരയാ വരയാ വിമുച്യ ശയ്യാം
പരിപശ്യൻ പുരതോ വയസ്യമേനം॥
ഉരസാ തരസാ സമേത്യ ഗാഢം
പരിരേഭേ പരമഃ പുമാൻ പ്രമാദീ॥

൧൩॥

അനപയം—പരമഃ-പുമാൻ-പുരതഃ-വയസ്യം ഏനം പരിപ
ശ്യൻ-വരയാ-തപരയാ-ശയ്യാം-വിമുച്യ-തരസാ-സമേത്യ-പ്രമാദീ-ഉ
രസാ-ഗാഢം-പരിരേഭേ-

അർത്ഥം—പരമനായ പുമാൻ (പരപുരുഷൻ) പുരോഭാഗ
ത്തിൽ വയസ്യനായ ഇദ്ദേഹത്തേ (കുചേലനേ) പരിപശ്യന്നായി
ട്ടു് (കാണുന്നവനായിട്ടു്) വരയായ തപരയോടു് (അതിസംഭ്രമത്തോ
ടു്) ശയ്യയെ മോചിച്ചിട്ടു് (ഉപേക്ഷിച്ചിട്ടു്) വേഗത്തിൽവന്ന് പ്ര
മാദിയായിട്ടു് (മതിമറന്നവനായിട്ടു്) പരിരംഭണംചെയ്തു (ആലിം
ഗനം ചെയ്തു.)

മലിനം കൃശഗാത്രമേവമേനം
പരിരബ്ധം ഹരിണാവിലോകയന്തഃ
വിസർത്കതുകാ ബഭൂവുരുച്ചൈ-
രവിദന്തസ്തദുദന്തമന്ധകൈശലാഃ

॥൧൪॥

അനപയം— അന്ധകൈശലാഃ-മലിനം-കൃശഗാത്രം-ഏനം-ഏ
വം-ഹരിണാ-പരിരബ്ധം--വിലോകയന്തഃ-തദുദന്തം-അവിദന്തഃ-ഉ
ച്ചൈഃ-വിസർത്കതുകാഃ-ബഭൂവുഃ

അർത്ഥം—അന്ധകൈശലങ്ങൾ, (യാദവസമൂഹങ്ങൾ) മലിന
നായി (മുഷിഞ്ഞ വസ്ത്രത്തോടുകൂടിയവനായി) കൃശഗാത്രനായ ഇ
വനെ (കുചേലനേ) ഇപ്രകാരംഹരിയാൽ (കുരുനാൽ) പരിരബ്ധ

നായിട്ട് (ആലിംഗനം ചെയ്യപ്പെട്ടവനായിട്ട്) വിലോകയത്തുകൾ
 യി (കാണുന്നവരായി) തദഭന്തത്തേ (അരിന്റെ=ആലിംഗനത്തി
 ന്റെ വൃത്താന്തത്തേ) അവിദത്തുകൾനായിട്ട് (അറിയാത്തവരായിട്ട്)
 ഏറ്റവും വിസർജ്ജകനുമായി (വ്യാപിച്ചിരിക്കുന്ന കൈതുക
 ത്തോടുകൂടിയവരായി) ഭവിച്ചു. ഇവിടെ അന്ധകൈരലം എന്നശ
 ബ്ദം പ്രയോഗിയ്ക്കുന്നത് അന്ധനായതിനാലാണ് ശ്രീകൃഷ്ണൻ കു
 ചേലനെ ആലിംഗനം ചെയ്തതിനുള്ള കാരണം അറിയാഞ്ഞത്
 എന്നും ഭാപനിക്കുന്നു.

അഭ്യർച്ചിതം വിധിവദപ്രതിമാനഭാഗ്യ-
 മലാസനെ സമുപവേശ്യ പുരസ്സമേഷാം
 അസ്തോകമോദപരവാൻരവിദനേത്രോ
 ഹസ്തേന ഹസ്തമവലംബ്യ ഹസൻ ബഭാഷേ ||൧൭||

അനവധം—അരവിന്ദനേത്രം വിധിവൽ--അഭ്യർച്ചിതം--അപ്ര
 തിമാനഭാഗ്യം (തം) സമേഷാം-പുരഃ--അർദ്ധാസനെ--ഉപവേശ്യ-
 അസ്തോകമോദപരവാൻ--ഹസ്തേന ഹസ്തം--അവലംബ്യ-ഹസൻ-
 ബഭാഷേ.

അർത്ഥം—അരവിന്ദനേത്രൻ വിധിപോലെ അഭ്യർച്ചിതനാ
 യി (പൂജിക്കപ്പെട്ടവനായി) അപ്രതിമാനഭാഗ്യനായ (അസദൃശമാ
 യ ഭാഗ്യത്തോടുകൂടിയവനായ) അവനെ (കുചേലനെ) സമന്മാരു
 ടെ (സർവ്വന്മാരുടെ) പുരോഭാഗത്തിൽ അർദ്ധാസനത്തിൽ ഉപവേ
 ശിപ്പിച്ചിട്ട് (ഇരുത്തിട്ട്) അസ്തോകമായ (അനല്പമായ) മോദ
 ന്നാൽ പരവാനായി (പരായിനനായി) ഹസ്തംകൊണ്ട് ഹസ്തത്തേ
 അവലംബിച്ചിട്ട് (കയ്ക്ക് കയ്യിടിപ്പിച്ചിട്ട്) ഹസന്നായിട്ട് (ചിരി
 യ്ക്കുന്നവനായിട്ട്)ഭാഷിച്ചു (പറഞ്ഞു) ഇവിടെ സമേഷാം എന്നു
 ള്ളത് സർവ്വനാമമാണ് സർവ്വന്മാരുടെ എന്ന് അർത്ഥവുമാണ്. തു
 ല്യാർത്ഥം സമശബ്ദത്തിന് സർവ്വനാമത്തിൽ വരികയില്ല.

സഖേ! ദൃഷ്ട്വാ ദൃഷ്ടഃ കിമപരമയം മേ സുദിവസോ
 ഭവാദൃഗ്ഭീഃ സൽഭിന് വലു ലസുഭം സംഗമസുഖം
 പരായീനാ യുയം പ്രതിദിനമനുഷ്ഠാനനിയമൈ-
 രമീ തന്ത്രാവോപൈ രപിച പരതന്ത്രാ ബത വയം|| ൧൩൦

അനവധം—ഹേ സഖേ! (ഭവാൻ) ദിഷ്ട്വാ-ദൃഷ്ടഃ--അപരം--
 കിം.അയം-മൈ-സുദിവസഃ-ഭവാദൃഗ്ഭീഃ-സൽഭീഃ-സംഗമസുഖം-ന-
 സുലഭം-വലു-യുയം-പ്രതിദിനം- അനുഷ്ഠാനനിയമൈ-പരായീനാഃ
 അമീ-വയം-തന്ത്രാവോപൈ-അപിച-പരതന്ത്രാഃ-ബത.

അർത്ഥം—അല്പയോ സഖേ ഭവാൻ ദിഷ്ട്വാ (ഭാഗ്യത്താൽ) ദൃ
 ഷ്ടനായി (കാണപ്പെട്ടു) അങ്ങേ ഭാഗ്യം കൊണ്ടാണ് കണ്ടത് എ

ന്നു സാരം. അപരം എന്താകുന്നു (വേറെ എന്താണു വേണ്ടത്) ഇത് എനിക്കു സുഭിനമാകുന്നു, ഭവാദികളായ (നിങ്ങളെപ്പോലുള്ള) സത്തുകളോടുള്ള സംഗമസുഖം സുലഭമല്ലതന്നെ, (ലഭിക്കാൻ പ്രയാസമാണ്) എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ നിങ്ങൾ പ്രതിഭിനം (ഭിവാസന്തോരം) അനുഷ്ഠാനനിയമങ്ങളാൽ (കർമ്മനിയമങ്ങളാൽ) പരാധീനന്മാരാണ്, ഈ ഞങ്ങൾ തന്ത്രാവാചകർക്കൊക്കെ (തന്ത്രങ്ങളും=സ്വരാജ്യചിന്തനങ്ങളും അവാചകങ്ങളും=പരരാജ്യചിന്തനങ്ങളുംകൊണ്ട്) പരതന്ത്രന്മാരാകുന്നു കഷ്ടം॥

കച്ചിൽ സഖേ! സ്മരസി താം ഗുരുഗോഹവൃത്തിം
ശുശ്രൂഷയൈവ നയതോ ഭിവസാനശേഷാൻ।
യച്ഛക്തിരപ്രതിഫതാ സ്വയമേവ പുംസാ-
മിച്ഛാനരൂപമചിരേണ ഫലം പ്രസൂതെ.

൧൭

അനവയം—ഓ സഖേ! (തപം) താം-ഗുരുഗോഹവൃത്തിം-സ്മരസി-കച്ചിൽ-ശുശ്രൂഷയാ-ഏവ-നയതഃ-അശേഷാൻ-ഭിവസാൻ സ്മരസി-കച്ചിൽ-അപ്രതിഫതാ-യച്ഛക്തിഃ-സ്വയം-ഏവ-പുംസാം അചിരേണ-ഇച്ഛാനരൂപം-ഫലം-പ്രസൂതെ

അർത്ഥം—അല്ലയോ സഖേ അങ്ങ് ആ ഗുരുഗോഹവൃത്തിയെ (ഗുരുഭവനത്തിലുള്ള വർത്തനത്തെ) സ്മരിക്കുന്നില്ലേ, ശുശ്രൂഷയോടുകൂടെത്തന്നെ (ഗുരുവിന്റെ പരിചയ്ക്കോടുകൂടെത്തന്നെ) നയത്തുകൂടെ (കഴിച്ചിരുന്നവയായി) അശേഷങ്ങളായ ഭിവസങ്ങളെയും സ്മരിക്കുന്നില്ലേ, അപ്രതിഫതയായ (തടവില്ലാത്തതായ) യാവനോരുത്തന്റെ ശക്തിതന്നെ പുമാന്മാർക്കു ക്ഷണത്തിൽ ഇച്ഛാനരൂപമായ (ആഗ്രഹത്തിന് അനുസരണമായ) ഫലത്തെ പ്രസവിക്കുന്നു.

ശരണാഗതലോകപാരിജാതാൻ
പരിണാമസ്മരണീയവാഗ്വിലാസാൻ।
നിരൂപാധിക്രൂപാരസാനുപാസേ
ഗുരുപാദാനുജതാപവാരിവാഹാൻ.

൧൮

അനവയം—(അഹം) ശരണാഗതലോകപാരിജാതാൻ-പരിണാമസ്മരണീയവാഗ്വിലാസാൻ-നിരൂപാധിക്രൂപാരസാൻ-ഉജതാപവാരിവാഹാൻ-ഗുരുപാദാൻ ഉപാസേ,

അർത്ഥം—ഞാൻ ശരണാഗതലോകപാരിജാതങ്ങളും (ശരണം പ്രാപിക്കുന്ന ജനങ്ങൾക്കു കല്പകവൃക്ഷങ്ങളും) പരിണാമത്താൽ (പരിപാകത്താൽ) സ്മരണീയമായ (വിചാരിക്കപ്പെടാൻ യോഗ്യമായ) വാഗ്വിലാസത്തോടുകൂടിയവയും നിരൂപാധിയായ (അകൈതവ

മായ) കൃപാരസത്തോടുകൂടിയവയും ഉരുതാപത്തിനു വാരിവാഹങ്ങളും (മോലങ്ങളും) ആയ ഗുരുപാദങ്ങളെ (പൂജ്യനായ ഗുരുവിനെ എന്നു സാരം) ഉപാസിക്കുന്നു (സേവിക്കുന്നു) ഗുരുപാദാൻ എന്നു ഉള്ളതേ പാദശബ്ദം താതപാദാൻ എന്നുള്ളതുപോലെ പൂജ്യവാചിയാകുന്നു.

സ്മരസി നനുഹൃദന്തരിന്ധനാത്മം
 ഗുരുഗൃഹിണീവചസാ ഗതേഷ്വരണ്യം
 അസമയജനിതാമമന്ദവാതവൃതി-
 കരധൂതഘനാമതീവ വൃഷ്ടിം.

൧൯

അനപയം—(അസ്താസു) ഇന്ധനാർത്ഥം-ഗുരുഗൃഹിണീവചസാ-അരണ്യം-ഗതേഷു- അസമയജനിതാം- അമന്ദവാതവൃതികരധൂതഘനം-അതീവ-വൃഷ്ടിം-(തപം) ഹൃദന്തഃ-സ്മരസി-നനു-

അർത്ഥം—നമ്മൾ ഇന്ധനത്തിനായിട്ടു (വിറകുകൊണ്ടു വരാനായിട്ടു) ഗുരുഗൃഹിണീവചസ്സിനാൽ (ഗുരുധർമ്മപത്നിയുടെ ചാക്കിനാൽ) അരണ്യത്തേ (വനത്തേ) ഗതന്മാരായിരിക്കുമ്പോൾ (പ്രാപ്തന്മാരായപ്പോൾ) അസമയജനിതയും (സമയമല്ലാത്തപ്പോൾ ഉണ്ടായതും) അമന്ദവാതവൃതികരധൂതഘനയും (മഹത്തായ വായുവിന്റെ വൃതികരത്താൽ=ചേച്ചുയാൽ ഇളക്കപ്പെട്ട മോലങ്ങളോടു കൂടിയതും) ആയ ഏറ്റവും ഉള്ള വൃഷ്ടിയേ അങ്ങു ഹൃദന്തഭാഗത്തിൽ (മനസ്സിൽ) സ്മരിക്കുന്നില്ല.

അസ്തംഗതേഫം സവിതർച്ചുനിവായ്വീത്യ
 വിസ്താരമേയുഷി നിരന്തരമന്ധകാരെ
 തത്രൈവ താം നനു നിശാമതിവാഹ്യ കൃഹ്ത്രാ-
 ദസ്താൻ വിചിന്തതി തുരൈ പുനരാഗതാഃ സുഃ

൨൦

അനപയം — അഥ-അനിവായ്വീത്യ-സവിതരി-അസ്തം-ഗതേ-അന്ധകാര-നിരന്തരം-വിസ്താരം-ഏയുഷി-തത്ര-ഏവ-താം-നിശാം-കൃഹ്ത്രാൽ-അതിവാഹ്യ-തുരൈ-അസ്താൻ-വിചിന്തതി-പുനഃ-ആഗതാഃ സുഃ-നനു-

അർത്ഥം—അനന്തരം അനിവായ്വീത്യനായ (തടുക്കപ്പെടാൻ വയ്യാത്ത വീത്യത്തോടുകൂടിയവനായ) സവിതാവ് (സൂര്യൻ) അസ്തമനത്തെ ഗതനായിരിക്കുമ്പോഴും (അസ്തമിച്ചപ്പോഴും) അന്ധകാരം (ഇരുട്ട്) നിരന്തരമാകുംവണ്ണം (സാന്ദ്രമാകുംവണ്ണം) വിസ്താരത്തെ ഏയിവത്തായിരിക്കുമ്പോഴും (പ്രാപിച്ചിരിക്കുമ്പോഴും) അവിടെത്തന്നെ (വനത്തിൽ തന്നെ) ആ നിശയെ (രാത്രിയെ) പണിപ്പെട്ട് കഴിച്ചിട്ടു ഗുരു, നമ്മളെ വിചിന്തനായിരിക്കുമ്പോൾ (അ

പ്രപഞ്ചിക്കുന്ന സമയത്തിൽ) പിന്നീട് ആഗതനായി ഭവിച്ചി-
ല്ല (വന്നു ചേർന്നില്ല)

വിഹിതദക്ഷിണമക്ഷതചേതസാ-

പ്രവസതാ ഭവതാ ഗുരുമന്ദിരാൽ

അധിഗതാ കിമസൗമ്യ! സഖേ! വധു-

രഭിമതാ ഗൃഹപോഷണദക്ഷിണാ.

൨൧

അനവധം—അക്ഷതചേതസാ-വിഹിതദക്ഷിണം-ഗുരുമന്ദി-
രാൽ-പ്രവസതാ-ഭവതാ-ഘോരസൗമ്യ-സഖേ!-അഭിമതാ-ഗൃഹ-
പോഷണദക്ഷിണാ-വധുഃ-അധിഗതാ-കിമ-

അർത്ഥം—അക്ഷതചേതസ്സായി (അക്ഷീണമനസ്സായി) വി-
ഹിതദക്ഷിണമാകുംവണ്ണം (ചെയ്യപ്പെട്ട ഗുരുദക്ഷിണയോടുകൂടുംവ-
ണ്ണം) ഗുരുമന്ദിരത്തിൽനിന്നു പ്രവസന്നായ (പിരിഞ്ഞവനായ) ഭ-
വാനാൽ അഭിമതയുംഗൃഹപോഷണദക്ഷിണയും(ഗൃഹഭരണത്തിൽ
സമർത്ഥയും) ആയ വധു (ധർമ്മഭാര്യ) അധിഗതയായില്ല (ലഭി-
ക്കപ്പെട്ടില്ല)

ഇതി തത്തദഭിരയത്യുപേദ്രേ

സതു വിപ്രശ്ചരിതാത്മതാം ഗതോപി

ഉപദാപ്തണചിന്തനേ കിഞ്ചി-

ദപിവശാക്രാന്തമനാസ്സമാകലോഭ്രൂൽ

അനവധം—ഉപേദ്രേ-ഇതി-തത്തൽ-ഉഭിരയതി-സഃ-വിപ്രഃ
തു-ചരിതാത്മതാം ഗതഃ-അപി-ഉപദാപ്തണചിന്തനേന-കിഞ്ചിൽ-
വിവശാക്രാന്തമനാഃ-സമാകലഃ-അഭ്രൂൽ

അർത്ഥം—ഉപേദ്രൻ (ശ്രീകൃഷ്ണൻ) ഇപ്രകാരം അതിനെ അ-
തിനെ (ഓരോന്നിനെ) ഉദ്ദീരയന്നായിരിക്കുമ്പോൾ (പറയുന്നസമയ-
ത്തിൽ) ആ വിപ്രനാകളെ (കുചേലനാകളെ) ചരിതാർത്ഥതയെ
(ജന്മസാഹചര്യത്തേ) ഗതനാണെങ്കിലും (പ്രാപ്തനാണെങ്കിലും) ഉപ-
ദാപ്തണചിന്തനത്താൽ) കാഴ്ചവുമ്പോഴൊക്കെക്കുന്നതിനുള്ള വിചാരത്താ-
ൽ) വിവശാക്രാന്തമനസ്സായി (പരവശത്താൽ വ്യാപ്തമായ മന-
സ്സോടുകൂടിയവനായി) സമാകലനായിട്ടു ഭവിച്ചു. കാഴ്ചകൊടുക്ക-
ുന്നതിനുള്ളവഴി എന്താണ് എന്നുവിചാരിച്ചു പരവശചിത്തനായി
ട്ടുതീർന്നു എന്നുസാരം.

തദനു ഭനുജഹന്താ ഭന്തകാന്തിപ്രരോഹൈ

വിജിതവികചകന്ദൈർണ്യയന്നന്തരംഗം

വിനതവദനമേനം വീക്ഷമാണോ വയസ്യാം

വിദിതഭഭിലാഷോ വിശ്വസാക്ഷീ ബഭോഷ

൨൨

അനപയം — തദനു-വിശ്വസാക്ഷി- ഭനുജന്താ-വിജിതവികച-
കുന്ദൈ-ഭന്തകാന്തിപ്രരോഹൈ-അന്തരംഗം- നന്ദയൻ-വിനതവദ-
നം-വയസ്യാ-ഏനം-വീക്ഷമാണഃ-വിദിതതഭിലാഷഃ- ബഭാഷേ

അർത്ഥം — അനന്തരം വിശ്വസാക്ഷിയായ (സർവ്വസാക്ഷിയായ) ഭനുജഹന്താവ് (ശ്രീകൃഷ്ണൻ) വിജിതങ്ങളായ (ജയിക്കപ്പെട്ടവയായ) വികചകന്ദങ്ങളോട് (വിടൻമുല്ലമൊട്ടുകളോട്) കൂടിയവയായ വിടൻ മുല്ലമൊട്ടുകളെ ജയിച്ചവയായ ഏനുസാരം. ഭന്തികാന്തിപ്രരോഹങ്ങൾകൊണ്ടു (ഭന്തകാന്തികളുടെ മുളകൾകൊണ്ടു) അന്തരംഗത്തേ (മനസ്സിനെ) നന്ദയനായി (സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നവനായി) വിനതവദനനായി (താഴ്ത്തിയ മുഖത്തോടുകൂടിയവനായി) വയസ്യനായ ഇവനെ വീക്ഷമാണനായി (കാണുന്നവനായി) വിദിതതഭിലാഷനായിട്ട് (അറിയപ്പെട്ട അവന്റെ ആഗ്രഹത്തോടു കൂടിയവനായിട്ട്) ഭാഷിച്ചു (പറഞ്ഞു).

കിമിദം വിനിബദ്ധമന്തരസ്തിൻ
പടഖണ്ഡേ നിഹിതം തവാങ്കദേശേ
ഉപദാ യദി ദീയതാമിദാനീമപദേ
കിം രൂപയാ സമാകലോസി

൨൪

അനപയം — അന്തരസ്തിൻ-പടഖണ്ഡേ-വിനിബദ്ധം- തവ-അങ്കദേശേ-നിഹിതം-ഇദം-കിം, ഉപദാ-യദി-ഇദാനീം-ദീയതാം, അപദേ-കിം-രൂപയാ-സമാകലഃ-അസി.

അർത്ഥം — അന്തരമായ പടഖണ്ഡത്തിൽ (ഉത്തരീയവസ്ത്രത്തിൽ) വിനിബദ്ധമായി നിന്റെ അങ്കദേശത്തിൽ (മടിയിൽ) നിഹിതമായ (വച്ചിരിക്കുന്ന) ഇതു എന്താണു്. ഉപദ (കാഴ്ചദ്രവ്യം) ആണെങ്കിൽ ഇപ്പോൾ ഭാനംചെയ്യപ്പെട്ടാലും (തന്നാലും) അപദത്തിൽ (അസ്ഥാനത്തിൽ) എന്തിനു ലജ്ജയാൽ സമാകലനായിട്ടു ഭവിയ്ക്കുന്നു. അന്തരസ്തിൻ എന്നുള്ളതെ അന്തരശബ്ദത്തിനു ഉത്തരീയം എന്നു അർത്ഥമാകയാൽ സർവ്വനാമതപം വന്നു. സൂത്രം “അന്തരം ബഹിർയോ ഗോപസംവ്യാനയോഃ”

മിതമപ്യമിതം മുദേ മമ സ്യാ
നമയിഭകേതന ഭവാദൃശേന ഭത്തം
അമിതഞ്ച സഖേ ജഗത്യഭകൈത-
രപനീതം ന ധിനോതി മാനസം മേ

൨൫

അനപയം — ഹേ സഖേ! മയി-ഭകേതന-ഭവാദൃശേന-ഭത്തം-മിതം-അമിതം-അപി- മമ-മുദേ-സ്യാൽ-,ജഗതി-അഭകൈ- ഉപനീതം-അമിതം-ച-മേ മാനസം ന-ധിനോതി.

അർത്ഥം—അല്ലയോസഖേ! എങ്കൽ ഭക്തനായ ഭവാദൃശ
നാൽ (അങ്ങേപ്പോലുള്ളവനാൽ) ഭക്തം (ഭാനംചെയ്യപ്പെട്ടതു) മിത
മായാലും അമിതമായാലും (കുറച്ചാണെങ്കിലും വളരെയാണെങ്കിലും)
എനിക്കു മുത്തിനായിട്ട് (സന്തോഷത്തിനായിട്ട്) ഭവിക്കും. ജഗ
ത്തിൽ (ലോകത്തിൽ) അഭക്തന്മാരാൽ (ഭക്തന്മാരല്ലാത്തവരാൽ)
ഉപനീതം (കൊണ്ടുവരപ്പെട്ടത്) അമിതമായാലും (വളരെയാണെ
ങ്കിലും) എന്റെ മാനസത്തെ (മനസ്സിനെ) സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നില്ല.
“ധിവി-പ്രീണനേ” എന്നുള്ളതിൽനിന്നു “ധിനപിക്വണ്യോരച” എ
ന്ന സൂത്രത്താൽ അവസാനത്തിൽ അകാരവും ഉ പ്രത്യേയവും വ
ന്നിട്ടു ധിനോതി എന്നു സിദ്ധിച്ചു.

ഇത്ഥം വദൻ മുദിതധീരുദിതരൂപസ്യ
തസ്യോജഭേദശനിഹിതാഭമ ചേലഖണ്ഡാൽ
ആദായ മുഷ്ടിവിമിതം പൃഥ്വം കരേണ
ഭേദോ ഭയാനിധിരസൗ കബളീചകാര

അനപചം—ഇത്ഥം-വദൻ-ഭയാനിധിഃ-അസൗ-ഭേവ-മുദിത
ധീഃ-അഥമുദിതരൂപസ്യ-തസ്യ-അജഭേദശനിഹിതാൽ-ചേലഖണ്ഡാ
ൽ-മുഷ്ടിവിമിതം-പൃഥ്വം-കരേണ-ആദായ-കബളീചകാര

അർത്ഥം—ഇപ്രകാരം വദന്നായി ഭയാനിധിയായ ഈ ഭേവ
ൻ മുദിതധീയായിട്ടു (സത്തുഷ്ടചിത്തനായിട്ട്) അനന്തരം ഉദിതരൂപ
നായ (ഉണ്ടായതായ ലജ്ജയോടുകൂടിയവനായ) അവന്റെ (കുചേ
ലന്റെ) അജഭേദശനിഹിതമായ (മടിയിൽ വയ്ക്കപ്പെട്ടതായ) ചേല
ഖണ്ഡത്തിൽനിന്ന് (വസ്രുഖണ്ഡത്തിൽനിന്ന്) മുഷ്ടിവിമിതമായ
(മുഷ്ടികൊണ്ടു് അളക്കപ്പെട്ടതായ) പൃഥ്വകത്തെ (അവലിനെ) ഒരു
പിടി അവലനെ എന്നുസാരം. കരംകൊണ്ടു ആദാനം ചെയ്തി
ട്ട് (എടുത്തിട്ട്) കബളമാക്കിച്ചെയ്തു (ഭക്ഷിച്ചു)

അമൃതാഭപി രുച്യമാഹൃതാൽ പ്രാങ്
നവനീതാഭപി നന്ദഗോഹലബ്ധ്യാൽ
പൃഥ്വം പ്രഥമോ ഭയാധനാനാം
പൃഥ്വംമോഭം പ്രജഘോസ വാസുഭേവഃ

അനപചം—ഭയാധനാനാം-പ്രഥമഃ-വാസുഭേവഃ-പ്രാങ്-ആ
ഹൃതാൽ-അമൃതാൽ-അപി-നന്ദഗോഹലബ്ധ്യാൽ, നവനീതാൽ-
അപി-രുച്യം-പൃഥ്വം-പൃഥ്വംമോഭം-പ്രജഘോസ

അർത്ഥം—ഭയാധനന്മാരിൽവെച്ചു പ്രഥമനായ (മുൻപന്നായ)
വാസുഭേവൻ മുൻപ് ആഹൃതമായ (കൊണ്ടുവരപ്പെട്ടതായ) പാ
ലാഴിമഥിച്ചു ലബ്ധമായ എന്നുസാരം. അമൃതത്തേക്കാട്ടിലും നാലു

ശേഖരബന്ധമായ (നന്ദശോപരുടെ ഭവനത്തിൽവെച്ചു ലഭിക്കപ്പെട്ടതായ) നവനീതത്തേക്കാട്ടിലും (പുതുവെണ്ണയെക്കാളും) രുചിയുള്ളതായ). പൃഥ്വിയെ (അവലിനെ) പൃഥ്വിയോടുകൂടിയും (മഹത്തായ സന്തോഷത്തോടുകൂടിയും) ഭക്ഷിച്ചു.

കമിതരി പൃഥ്വിയോടുകൂടിയായ
പുനരപി ജക്ഷിതമക്ഷതാനുകമ്പേ
അലമലമിതി സംഭ്രമാദവദന്തീ
കരകമലം കമലാലയാ നൃരേതസീൽ

൨൮

അന്വയം — അക്ഷതാനുകമ്പേ-കമിതരി-പുനഃ- അപി-ജക്ഷിതം-പൃഥ്വിയോടുകൂടിയും-ആദയാനെ-കമലാലയാ-അലം-അലം- ഇതി സംഭ്രമാത്-വദന്തീ-കരകമലം-നൃരേതസീൽ

അർത്ഥം — അക്ഷതാനുകമ്പനായ (അഖണ്ഡമായ ദയയോടുകൂടിയവനായ) കമിതാവ് (ഭർത്താവ് = ശ്രീകൃഷ്ണൻ) പിന്നെയും ഭക്ഷിക്കാനായിട്ട് പൃഥ്വിയോടുകൂടി (പകുതി അവലിനെ) ആദ്യം ഭക്ഷിച്ചതിൽനിന്നും ശേഷിച്ച അവലിനെ എന്നുസാരം. ആദയാനനായിരിക്കുമ്പോൾ (എടുത്തസമയത്തിൽ) കമലാലയാ (ലക്ഷ്മീദേവി) മതി-മതി- എന്നിങ്ങനെ സംഭ്രമംപോലായിട്ട് വദന്തിയായിട്ട് (പറയുന്നവളായിട്ട്) കരകമലത്തെ (കൃഷ്ണന്റെ താമരപ്പൂവോലുള്ള കയ്യിനെ) നിരോധിച്ചു (തടുത്തു) സകലസമ്പത്തും കുചേലനുകൊടുത്തതുകിലോ എന്നുള്ള സംഭ്രമത്താൽ കയ്യെ കടന്നുപിടിച്ചു എന്നുസാരം.

സവിതയുഗ്ദ്ധ യാതി പശ്ചിമാദ്രി-
സവയസ്യഃ സകലം വിധായകൃത്യം
കഥയൻ വിവിധാർ കഥാം നിശാം-താം-
മധുഹന്നാ സ്വനിശാന്ത ഏവ നിന്ത്യേ

൨൯

അന്വയം — അഥ-സവിതരി- പശ്ചിമാദ്രി-യാതി- മധുഹന്നാ-സവയസ്യഃ-സകലം കൃത്യം വിധായ വിവിധാം-കഥാം-കഥയൻ താം-നിശാം-സ്വനിശാന്ത-ഏവ-നിന്ത്യേ-

അർത്ഥം — അനന്തരം-സവിതാവ് (സൂര്യൻ) പശ്ചിമാദ്രിയെ (അസ്തമനപാർവതത്തേ) യാന്നായിരിക്കുമ്പോൾ (പ്രാപിച്ചിരിക്കുമ്പോൾ) മധുഹന്താവ് (മധു എന്ന അസുരന്റെ ശത്രു = കൃഷ്ണൻ) സവയസ്യനായി (വയസ്യനോടുകൂടിയവനായി) സകലമായകൃത്യത്തേ (സന്ധ്യാവന്ദനാദിസകലകർമ്മത്തേ) വിധാനംചെയ്തിട്ട് (ചെയ്തിട്ട്) വിവിധമായ (പലവിധത്തിലുള്ള) കഥയെ കഥയന്നായിട്ട് (പറയുന്നവനായിട്ട്) ആ നിശയേ (രാത്രിയെ) സ്വനിശാന്ത

ത്തിൽതന്നെ (സ്വഭവനത്തിൽതന്നെ) “നിശാന്തവസ്തുസദന”എന്നു് അമരം, നയിച്ചു (കഴിച്ചുകൂട്ടി)

സംഹ.പ്ലമോദവികസഭപദനോ ജനൈശ്ചൈഃ
സംഭാവിതശ്ചനിവസൻ യദരാജധാന്യാം
അംഭോരുഹേക്ഷണമനക്ഷണമിക്ഷമാണോ-
ജംഭാരിവേശ്വസതിഃ സ തുണായ മേനേ॥

൩൦

അനപയം — സഃ-സംഹ.പ്ലമോദവികസഭപദനഃ- ജനൈശ്ചൈഃ
ച-സംഭാവിതഃ- യദരാജധാന്യാം, നിവസൻ- അംഭോരുഹേക്ഷ
ണം-അനക്ഷണം-ഈ ക്ഷമാണം- ജംഭാരിവേശ്വസതിഃ- തുണായ-
മേനേ-

അർത്ഥം — അവൻ (കുചേലൻ) സംഹ.പ്ലമോദവികസ
ഭപദനനായി (വളർച്ചയായ സന്തോഷത്താൽ വികസിച്ച മു
ഖത്തോടുകൂടിയവനായി) ജനൈശ്ചൈഃ (സംഭാവിതനാ
യി (ബഹുമാനിയ്ക്കപ്പെട്ടവനായി) യദരാജധാന്യയിൽ (പാ
രകയിൽ) നിവസനനായി (പാർക്കുന്നവനായി) അംഭോരു
ഹേക്ഷണനേ (പങ്കജാക്ഷനായ ശ്രീകൃഷ്ണനേ) ക്ഷണമേതോറും ഈ
ക്ഷമാണനായിട്ട് (കാണുന്നവനായിട്ട്) ജംഭാരിവേശ്വസതിയേ
(സ്വസ്ഥവാസത്തേ) തുണപോലേ വിചാരിച്ചു॥ മനധാതുവിൻ്റെ
ദിഗ്വിജയപകരം ചതുർത്ഥിയുംവരാം-എന്നുള്ളതിനാൽ തുണാ
യ എന്നു ഇവിടെ ചതുർത്ഥിവന്നു॥ സു=“മന്യകർമ്മണ്യനാദരെ
വിഭാഷാപ്രാണിഷു”

നിവസന്നപിതാം നിശാംദപിജന്മാ-
നിജമർത്ഥം ന ജഗൽപതിം യയാചെ
വിതതാര ന കിഞ്ചിദപ്യമുഷ്ഠൈ-
യദനാഥഃ സ്വഹൃദാ വിദന്നശേഷം॥

൩൧

അനപയം--ദപിജന്മാ-താം-നിശാം-നിവസൻ-അപി--ജഗൽപ
തിം-നിജം അർത്ഥം-ന-യയാചെ, യദനാഥഃ-സ്വഹൃദാ-അശേഷം
വിദൻ-അമുഷ്ഠൈ-കിഞ്ചിൽ-അപി-ന-വിതതാര-

അർത്ഥം — ദപിജന്മാവു് (ബ്രാഹ്മണൻ) കുചേലൻ എന്നു
സാരം-ആ നിശ മുഴുവൻ(ആ രാത്രിമുഴുവൻ)നിവസന്നാണെങ്കിലും
(പാരകയിൽ കൃഷ്ണനുമൊന്നിച്ചു് താമസിച്ചു എങ്കിലും) നിജമായ
അർത്ഥത്തേ (ധനത്തേ) ജഗൽപതിയേടു് (സകലലോകനായക
നായ ശ്രീകൃഷ്ണനോടു്) യാചിച്ചില്ല. യദനാഥൻ (യാദവഭക്താവു്)
സ്വഹൃത്തുകൊണ്ടു് (തന്റെ മനസ്സുകൊണ്ടു്) അശേഷത്തെ വിദ
നായിട്ടും (അറിഞ്ഞിട്ടും) ഇവനായിട്ടു (കുചേലനായിട്ടു്) ഒന്നും വി
തരണം ചെയ്യില്ല (കൊടുത്തില്ല)

കുചേലൻധനം ചോദിക്കാഞ്ഞതും ഭഗവാൻ കൊടുക്കാഞ്ഞതും എന്താണു് എന്നുള്ളതിനെ ഇനിയും പറയുന്ന ശ്ലോകർത്താൽ സമർത്ഥിക്കുന്നു-

യാചനേ കമപി ന സാധവഃ സ്വമത്ഥം,
വാചാ താൻ ന ച വിഭവഃ പ്രസാദയന്തി,
സമ്പത്തിസ്സമമുപിതാഭിരാശ്രിതാനാ
മാസേവാഹലമനുമേയമേവ ലോകേ, ൩൨

അനപയം—സാധവഃ-കമപി-സ്വം--അർത്ഥം-ന-യാചനേ വിഭവാ-താൻ-വാചാ-ന-പ്രസാദയന്തി-ച-ലോകങ്ങളുശ്രിതാനാം-ആസേവാഹലം--ഉപിതാഭിഃ--സമ്പത്തിഃ--സമം--അനുമേയം--ഏവ-

അർത്ഥം സാധുക്കൾ (സജ്ജനങ്ങൾ) ഒരുത്തനോടും സ്വമായ അർത്ഥത്തെ യാചിക്കുന്നില്ല, വിഭവർ അവരെ (സാധുക്കളെ) വാക്കുകൊണ്ടു് പ്രസാദിപ്പിക്കുന്നോ ഇല്ല, ലോകത്തിൽ ആശ്രിതന്മാക്കു് ആസേവാഹലം (സേവിച്ചതിന്റെ ഹലം) ഉപിതകളായ (യോഗ്യകളായ) സമ്പത്തുകളോടുകൂടെ അനുമേയമാകുന്നു തന്നെ (ഉഴവിൽപ്പെടുവാൻ യോഗ്യമാകുന്നു തന്നെ) സജ്ജനങ്ങൾക്കോടും ചോദിക്കാമല്ല പ്രഭുക്കൾ വാഗ്ദാഹംകൊണ്ടു് മോഹിപ്പിക്കാമെന്നുള്ള സമ്പത്തു താനേവരുമ്പോൾ ഇതു് താൻ സേവിച്ചതിന്റെ ഹലമാണു് എന്ന് ഉഴവിച്ചറിയുകയാണു് ലോകരീതി എന്നു സാരം.

അപരേദ്യുരഹർമ്മുഖൈദപിജനാ
നിജമാപ്യഹ്യവയസ്യമംബുജാക്ഷം,
അഖിലൈരപിമാനിതോ ജനൈശ്ചൈല
രനുയാതഃ സുഹൃദാ ച സംപ്രതസ്ഥേ ൩൩

(അനപയം)—ദപിജനാ-അപരേദ്യുഃ-അഹർമ്മുഖൈ-നിജം വയസ്യം-അംബുജാക്ഷം--ആപ്തഹ്യ-അഖിലൈഃ ജനൈശ്ചൈല-അപിമാനിതഃ-സുഹൃദാ ച-അനുയാതഃ-സംപ്രതസ്ഥേ॥

അർത്ഥം—ദപിജനാവും (ബ്രാഹ്മണൻ) പിറേറ്റിവസം-അഹർമ്മുഖത്തിൽ (പ്രഭാതത്തിൽ) നിജനായവയസ്യനാകുന്ന (തന്റെ സ്നേഹിതനായ) അംബുജാക്ഷനോടു ആപ്തമിച്ചിട്ടു് (ചോദിച്ചിട്ടു്) അഖിലങ്ങളായ (സർവ്വന്മാരായ) ജനൈശ്ചൈലും മാനിതനായി (മാനിക്കപ്പെട്ടവനായി) സുഹൃത്തിനാലും (മിത്രമായ കൃഷ്ണനാലും) അനുയാതനായിട്ടു് പിന്നാലെ യാനം ചെയ്യപ്പെട്ടവനായിട്ടു്) പ്രസ്ഥാനംചെയ്തു. (പുറപ്പെട്ടു്)

ഗമൻ പഥി ഹൃദാ തത്തൽ ചിന്തയൻ ധരണീസുരഃ
അന്തരസ്ഥാം ഭഗാം കാഞ്ചിദപ്രഭുനോദവേദയോഃ॥

അനപയം—പഥി-ഹൃദാ-തത്തൽ-ചിന്തയൻ-ഗമൻ! ധരണീ
സുരഃ-മോദവേദയോഃ-അന്തരസ്ഥാം-കാഞ്ചിൽ-ഭഗാം-അനപഭൂൽ॥

അർത്ഥം—പഥമാവിൽ (ചഴിയിൽ) ഹൃത്തിനാൽ അതിനേ-
അതിനെ-ചിന്തയന്നായി ഗമന്നായ (ഓരോന്ന് വിചാരിച്ചു പോകു
ന്നവനായ ധരണീസുരൻ (കുചേലൻ മോദവേദങ്ങളുടെ (സന്തോ
ഷസന്താപങ്ങളുടെ) അന്തരസ്ഥയായ (മദ്ധ്യത്തിൽ സ്ഥിത ചെയ്യു
ന്നതായ) ഒരു ഭഗയേ (അസ്ഥയേ) അനുഭവിച്ചു-ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവ
ദിയാൽ സന്തോഷവും ഭാരിദ്യ നിവർത്തിക്കു കഴിവുണ്ടാകാഞ്ഞതി
നാൽ ഭുഖവും ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു ഉണ്ടായി എന്നുസാരം.

ആലോകിതൊ യദധുനാ സുഹൃദംബുജാക്ഷ-

സ്തേന പ്രസാദപരതപ്രമദം മനോ മേ-

വക്ഷ്യാമി കിന്ന ഗൃഹിണീം ഭൂവിണൈകലോലാ-

മിത്യാകലയ ച പുനഃ പരിവിദ്യതേ സു॥

൩൫॥

അനപയം—യൽ അധുനാ-(മയാ)സുഹൃൽ-അംബുജാക്ഷഃആ
ലോകിതഃ തേന-മേ-ഇദം-മനഃ-പ്രസാദപരതന്ത്രം-ഭൂവിണൈകലോ
ലാം-ഗൃഹിണീം-കിന്ന-വക്ഷ്യാമി-ഇതി-ആകലയ-പുനഃ പരിവി
ദ്യതേചസു!

അർത്ഥം—യാതൊന്നിനാൽ ഇപ്പോൾ എന്നാൽ സുഹൃത്താ
യ (ബന്ധുവായ) അംബുജാക്ഷൻ ആലോകിതനായി (ഭർശിയ്ക്കു
പ്പെട്ടു) അതിനാൽ എന്റെ മനസ്സ് പ്രസാദപരതന്ത്രമായി (സ
ന്തോഷാധീനമായി) ഭൂവിണൈകലോലയായ (ധനമാകുന്ന ഒന്നി
ൽ ആഗ്രഹമുള്ളവളായ) ഗൃഹിണിയോടു (ധർമ്മപത്നിയോടു) എ
ന്തിനെ പറയും എന്നിങ്ങനെ ആകലനംചെയ്തിട്ട് പിന്നെയും പി
ന്നെയും വേദിക്കയും ചെയ്യുന്നു സു എന്നു പാദപൂരണമാണ്.

അനല്ലൈഃ പുണ്യശൈലാനുപതിതമാലോകനപഥേ-

ജഗന്നാഥം സാക്ഷാജ്ഞിമരണരോഗൈകഭീഷജം।

കഥം യാചെ കാമാൻ കലുഷമതിസേവ്യാനതിചലാൻ

ഫലീകാരാനാരാദിവ സുരപുരിമേത്യ സുരഭിം॥

൩൬॥

അനപയം—അനല്ലൈഃ പുണ്യശൈലഃ-ആലോകനപഥേ-
അനുപതിതം-ജനിമരണരോഗൈകഭീഷജം--സാക്ഷാത്—ജഗന്നാ
ഥം-സുരപുരിം-ഏത്യ-സുരഭിം-ഫലീകാരാൻ-ഇവ-കലുഷമതിസേ
വ്യാൻ-അതിചലാൻ-കാമാൻ-ആരാൽ-കഥം-യാചെ.

അർത്ഥം—അനല്പങ്ങളായ (ബഹുക്കളായ) പുണ്യൗഘങ്ങളാൽ (പുണ്യസമൂഹങ്ങളാൽ) ആലോകനപഥത്തിൽ (ഭക്തന്മാർഗ്ഗത്തിൽ) അനുപതിതനായി (പ്രാപ്തനായി) “വളരെ പുണ്യംചെയ്തതിനാൽ കണ്ടുകിട്ടിയവനായി” എന്നു സാരം॥ ജനിമരണങ്ങളാകുന്ന (ജനനമരണങ്ങളാകുന്ന രോഗങ്ങൾക്കു്) ഏകഭീഷ്ണായ (മുച്ചവൈദ്യനായ) സാക്ഷാൽ ജഗന്നാഥനോടു് (ലോകനാഥനായ ഭഗവാനോടു്) സുരപുരയെ പ്രാപിച്ചിട്ടു് (സ്വർഗ്ഗത്തുചെന്നിട്ടു്) സുരഭയോടു ഫലീകാരങ്ങളെ (മങ്കളങ്ങളെ) എന്നപോലെ കലുഷമതികളാൽ (നിർമ്മലമല്ലാത്ത മനസ്സോടുകൂടിയവരാൽ) സേവ്യങ്ങളായി (സേവിയ്ക്കപ്പെടുവാൻ യോഗ്യങ്ങളായി) അതിചലങ്ങളായ (ഏററവും ഇളകുന്നവയായ) കാമങ്ങളെ സമീപത്തിൽ എങ്ങിനെ യാചിക്കുന്നു. സ്വർഗ്ഗത്തുചെന്നു കാമധേനുവിനോടു് പതിരുകളെ പ്രാർത്ഥിക്കുന്നതുപോലെ മോക്ഷപ്രദനായ ഭഗവാനോടു എങ്ങിനെയാണു് കാമങ്ങളെ ഭഗവാനെക്കണ്ടതിന്റെ ഫലമായിട്ടു യാചിക്കുന്നത് അതിനാലാണു് ഒന്നും ചോദിക്കാഞ്ഞതു് എന്നു സാരം.

അധനോ ധനസംഗമേന മാദ്യൻ
 വിധുനയാന-മഭക്തിമലമാനാം॥
 ഇതിന്തുനമസൗഖവിചിന്ത്യ നാദാൽ
 ഭൂവിണം മേ ഭഗവാൻ യോപയോധിഃ॥ ൩൭॥

അർത്ഥം—അധനഃ-ധനസംഗമേന-മാദ്യൻ-ഇലമാനാം - മ-മ-ഭക്തിം-വിധുനീയാൽ-,ഇതി-വിചിന്ത്യന്തനം, യോപയോധിഃ-അസൗ-ഭഗവാൻ. മേ ഭൂവിണം-ന-അദാൽ.

അർത്ഥം—അധനൻ (ധനമില്ലാത്തവൻ) ധനസംഗമത്താൽ (ധനത്തിന്റെ ചേച്ചയാൽ) മാദ്യൻആയിട്ടു് (മടിക്കുന്നവനായിട്ടു്) ഇലമാനയായ (വലിച്ചിരിക്കുന്നതായ) എന്റെ ഭക്തിയേ ധുനനംചെയ്യും (കളയും) എന്ന് വിചാരിച്ചാണോ എന്നു തോന്നും യോപയോധിയായ (ഭയയ്ക്കു സമുദ്രമായ) ഈ ഭഗവാൻ എനിയ്ക്കയിട്ടു് ഭൂവിണത്തേ (ധനത്തേ) ദാനം ചെയ്തില്ല. ധനമുണ്ടായാൽ മടിച്ചേക്കും എന്നുവെച്ചാണോ ധനം തരാഞ്ഞതു് എന്നു സാരം.

ഇന്ധാനപ്രമദഭരോ വിചിന്ത്യകൃഷ്ണം
 വിദാനോ നജഗ്രഹിണീം വിചിന്ത്യ ഭീനാം
 വിപ്രോ ഹസേത വിവശമനാ വിളംബ്യശര-
 നാത്യാശാ നിജനിലയസ്യ സംപ്രഭേഭേ॥ ൩൮॥

അർത്ഥം—വിവശമനാ-വിളംബ്യ-ശരൻ,അസൗ-വിപ്രഃ-കഷ്ടവിചിന്ത-ഇന്ധാനപ്രമദഭരഃ ഭീനാം - നിജഗ്രഹിണീം-വിചി

ആവിദാനം- നിജനിലയസ്യ അഭ്യാശം സംപ്രപേദേ||

(അർത്ഥം—വിവശമനസ്സായി (ധനം ലഭിക്കാഞ്ഞതിനാൽ പരവശമായ മനസ്സോടുകൂടിയവനായി) വാളംബിച്ചിട്ട് ഗച്ഛന്നായ [താമസിച്ചുപോകുന്ന) ഈ വിപ്രൻ-കൃഷ്ണനെ വിചിന്തിച്ചിട്ട് (വിചാരിച്ചിട്ട്) ഇന്ധാനപ്രമദഭരനായിട്ടും (വലിച്ചുതായ സന്തോഷഭാരത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടും) ദീനയായ നിജഗൃഹിണിയേ വിചാരിച്ചിട്ട് വിദാനനായിട്ടും (ഭുജിക്കുന്നവനായിട്ടും) നിജനിലയത്തിന്റെ അഭ്യാശത്തെ (സ്വഭവനത്തിന്റെ സമീപത്തേ) പ്രാപിച്ചു.

പ്രാപ്തപ്രാസാദപാളീശിഖരപരിലസത്തുംഗതുപീശിഖാഗ്ര-
പ്രത്യുപ്ലാനർഘരത്നപ്രസരദുഃഖുണിശ്രോണീകൃതാശം
ആശ്ചർയാദൈവതമക്ഷണാം കിമപരമപാദപാദകാകാരമാശാ
ഭാഗമാഗാരം പ്രപശ്യൻ കിമിദമിതി പരാമാപ ചിന്താം ദിജന്മാ
നൻ

അനവധം—ദിജന്മാ- പ്രാപ്തപ്രാസാദപാളീശിഖരപരില
സത്തുംഗതുപീശിഖാഗ്രപ്രത്യുപ്ലാനർഘരത്നപ്രസരദുഃഖുണിശ്രോ
ണീകൃതാശം-അക്ഷണാം-ആശ്ചർയാദൈവതം-അപരം-കിം
അപരപാദകാകാരം-ആത്മാഗാരം-ആരാൽ-പ്രപശ്യൻ-ഇദം-കിം
ഇതി-പരാം-ചിന്താം-ആപ.

അർത്ഥം—ദിജന്മാവ് (കുചേലബ്രാഹ്മണൻ) പ്രാപ്തക്കളായ
(ഉന്നതകളായ) പ്രാസാദപാളികളുടെ (മാളികകൂട്ടങ്ങളുടെ) ശിഖരങ്ങ
ളിൽ (ശൃംഗങ്ങളിൽ) പരിലസത്തികളായി (ശോഭിക്കുന്നവയായി) തും
ഗകളായ (ഉന്നതകളായ) തുപികളുടെ (താഴികകൂട്ടങ്ങളുടെ) ശിഖാ
ഗ്രത്തിൽ (അഗ്രഭാഗത്തിൽ) പ്രത്യുപ്ലങ്ങളായ (പ്രതിച്ചുവയായ)
അനർഘരത്നങ്ങളിൽനിന്നു (അമൂല്യരത്നങ്ങളിൽനിന്നു) പ്രസരത്തി
യായ ഉരുഘുണിശ്രോണീയാൽ (മഹത്തായ രശ്മിസമൂഹത്താൽ) ശോ
ണീകൃതകളായ (രക്തമാക്കിപ്പെട്ടുപെട്ടവയായ) ആശകളോടുകൂടിയ
തും) മാളികകളിലുള്ള താഴികകുടങ്ങളുടെ അഗ്രത്തിൽ പതിച്ചിരി
ക്കുന്ന രത്നങ്ങളുടെ കാന്തിയാൽ സകല ദിക്കുകളെയും ചുവപ്പിച്ച
തും എന്നു സാരം. അക്ഷികൾക്ക് ആശ്ചർയാദൈവതവും (കണ്ണുക
ൾക്ക് ആശ്ചര്യത്തിൽനിന്നു രണ്ടിലാത്തതും) ആശ്ചര്യമയവും എ
ന്നുസാരം. അപരം എന്ത് (വേറെ എന്താണു പറയേണ്ടത്) അ
പരപാദകാകാരവും (വേറൊരു പാദകയുടെ ആകൃതിയുള്ളതും) ആ
യ ആത്മാഗാരത്തേ (തന്റെ ഭവനത്തേ) സമീപത്തിൽ പ്രപശ്യ
ന്നായിട്ട് (കാണുന്നവനായിട്ട്) ഇത് എന്തൊക്കുന്നു എന്നിങ്ങനെ പ
രയായ ചിന്തയേ (ഏറ്റവും വിചാരിത്തേ) പ്രാപിച്ചു.

ആമീലഭക്ഷിയുഗളഃ ക്ഷണമേഷ ഭക്ത്യാ
 ധ്യായൻ ജഗൽപതിമനുൽബണധീർമുകുന്ദം
 ലക്ഷ്മീപരേന്ദ്രിജസഖസ്യ ദയാപയോധേ
 രേതന്നിമിത്തമവലോകനമിത്യുജാനാൽ.

൪൦

അനപയം — അനുൽബണധീഃ ഏഷ.-ക്ഷണം.-ആമീലഭക്ഷി
 യുഗളഃ-ഭക്ത്യാ-ജഗൽപതിം-മുകുന്ദം-ധ്യായൻ-ഏതൽ.-അവലോക
 നം-നിജസഖസ്യ-ദയാപയോധേഃ-ലക്ഷ്മീപരേന്ദ്രഃ-നിമിത്തം.-ഇതി-
 അജാനാൽ.

അർത്ഥം—അനുൽബണധീയായ (അഹങ്കാരബുദ്ധിയല്ലാത്ത
 വനായ) ഇവൻ (കുചേലൻ) അല്പനേരം ആമീലഭക്ഷിയുഗളനായി
 (ആമീലത്തായ=അടുപ്പിരിക്കുന്ന രണ്ടു കണ്ണോടുകൂടി വനായി) “ര
 ണ്ടുകണ്ണും അടുപ്പിട്ട്” എന്നു സാരം. ഭക്തിപോടുകൂടെ ജഗൽപ
 തിയായ മുകുന്ദനേ ധ്യായനായിട്ട് (ധ്യാനം ക്ഷണവനായിട്ട്) ഈ അ
 വലോകനം (അതുഭൂതദർശനം) നിജസഖനായി (തന്റെ സഖ്യ
 വായി) ദയാപയോധിയായ ലക്ഷ്മീപതിയുടെ (ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാന്റെ)
 നിമിത്തമാണ് (കാരണമാണ്) എന്നിങ്ങനെ അറഞ്ഞു “ഈ ആ
 ശ്ചയ്ക്കുണ്ടതു ശ്രീകൃഷ്ണൻ കാരണമാണ്” എന്നു റിച്ചാരിച്ചു” എ
 ന്നു സാരം “നിമിത്തശബ്ദപ്രയോഗേ സർവാസാംപ്രായദർശനം”
 (നിമിത്തം എന്ന ശബ്ദം പ്രയോഗിക്കുന്ന ടത്തു എല്ലാ വിഭക്തിയും
 മിക്കവാറും വരാം എന്നുള്ളതിനാൽ) ലക്ഷ്മീപരേന്ദ്രഃ-എന്ന് ഷഷ്ഠി
 വന്നു.

മലിനം വസനം ബഭ്രുവ ഹൃദ്യം
 ധൃതതാമസമഭൂശ ജീർണ്ണമംഗം
 ഹൃദയം തു പരം പുരോവദസ്യ
 സ്ഥിതമാംസിൽ സ്ഥിരഭക്തിപത്മനാഭേ

||൪൧||

അനപയം മലിനം-വസനം-ഹൃദ്യം-ബഭ്രുവഃ-ജീർണ്ണം-അംഗം
 ധൃതതാമസം-ച-അഭൂത് പത്മനാഭഃ-സ്ഥിരഭക്തി-അസ്യ-ഹൃദ
 യം-തു-പുരോവത്-പരം-സ്ഥിതം ആനീൽ.

അർത്ഥം — മലിനമായ (മുഷിഞ്ഞതായ) വസനം (വസ്ത്രം)
 ഹൃദ്യമായിട്ട് (മനോഹരമായിട്ട്) ഭവിച്ചു. ജീർണ്ണമായ അംഗം (വയ
 സ്സായ ശരീരം) ധൃതതാമസമായും (യൌവനം ധരിച്ചതായും) ഭ
 വിച്ചു. പത്മനാഭകൽസ്ഥിരഭക്തിയായ ഇവന്റെ (കുചേലന്റെ)
 ഹൃദയമാകട്ടെ മുൻപിലത്തെപ്പോലെ തന്നെ സ്ഥിതമായിട്ട് (ഇരി
 ക്കുന്നതായിട്ട്) ഭവിച്ചു. കുചേലന്റെ വസ്ത്രം അംഗം മുതലായതി
 ന് ഭേദം വന്നു എങ്കിലും മുൻപിൽ ഉള്ളതായ വിഷ്ണുഭക്തിക്ക് യാ
 തൊരു വ്യത്യാസവും വന്നില്ല” എന്നുസാരം.

നമസ്സുവൻ ഭക്ത്യാ നതജനവിധേയം ത്രിജഗതി-
വിനേതാരം ദേവം തദനു നിരവദ്യേന മനസാ
വിവേശാന്തസ്താന്തഃ പരിജനസഹസ്രൈഃ പരിവൃത
സ്തഥാഭൂതം പശ്യൻ ഭവനമപി വീതസ്തയലവഃ ||൪൨||

അനപയം—തദനു—(അസൗ) ഭക്ത്യാ നതജനവിധേയം-ത്രി
ജഗതീവിനേതാരം ദേവം നിരവദ്യേന-മനസാ-നമസ്സുവൻ.-പരി
ജനസഹസ്രൈഃ പരിവൃതഃ-തഥാഭൂതം-ഭവനം-പശ്യൻ-അപി-വീ
തസ്തയലവഃ-ശാന്തഃ-അന്തഃ-വിവിശ

അർത്ഥം—അനന്തരം ഇവൻ (കുചേലൻ) ഭക്തിയോടുകൂ
ടെ നതജനവിധേയനും (നമിക്കുന്ന ജനത്തിന് അധീനനും) ത്രി
ജഗതിയുടെ (മൂന്നുലോകങ്ങളുടെ സമാഹാരത്തിന്റെ) വിനേതാ
വും (ശിക്ഷയിതാവും) ആയ ദേവനെ (ശ്രീകൃഷ്ണനെ) നിരവദ്യമായ
(നിർദ്വേഷമായ) മനസ്സുകൊണ്ടു നമസ്സർപ്പുന്നായി (നമസ്കരിക്കുന്ന
വനായി) പരിജനപരിവൃതനായി (പരിചാരകന്മാരാൽ ചുറ്റ
പ്പെട്ടവനായ) തഥാഭൂതമായ (അപ്രകാരം ഇരിക്കുന്നതായ) “ഏ
ററവും സന്ദർശനമുലമായ” എന്നു സാരം. ഭവനത്തെ പശ്യന്നാ
ണെങ്കിലും(കാണുന്നവനാണെങ്കിലും) വീതസ്തയലവനായി (വീതമാ
യ=പോയതായ) സ്തയത്തിന്റെ=ഗർവ്വത്തിന്റെ ലേശത്തോടുകൂടിയ
വനായി (ലേശവും അഹങ്കാരമില്ലാത്തവനായി) എന്നു സാരം॥
ശാന്തനായിട്ട് (അടക്കം ഉള്ളവനായിട്ട്) ഭവനത്തിന്റെ അന്തർഭാ
ഗത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു॥

പ്രത്യഗ്രകാന്തിലഹരീമഹനീയഗാത്രി
ഭഗ്ദ്ധാംബുരാശിം നയേവ പരിസ്ഫുരന്തി॥
പ്രത്യുദ്യയേ പ്രമുദിതാ പതിഭേവതാ തം
സത്ര വിനീതിഭരനമുഖീ സഖീഭിഃ ||൪൩||

അനപയം—പ്രത്യഗ്രകാന്തിലഹരീമഹനീയഗാത്രി--ഭഗ്ദ്ധാം
ബുരാശിതനം--ഇവപരിസ്ഫുരന്തി-പതിഭേവതാ--പ്രമുദിതാ--വി
നീതിഭരനമുഖീ-സഖീഭിഃ-സത്ര-പ്രത്യുദ്യയേ.

അർത്ഥം—പ്രത്യഗ്രയായ (പുത്തനായ) കാന്തിലഹരിയാൽ
(കാന്തിപ്രചാരത്താൽ) മഹനീയഗാത്രിയായി (മനോഹരമായ ഭേ
ഹത്തോടുകൂടിയവളായി) ഭഗ്ദ്ധാംബുരാശിതനയ എന്നപോലെ
(കടൽമകൾ എന്നപോലെ) പരിസ്ഫുരന്തിയായ (പ്രകാശിക്കുന്ന
വളായ) പതിഭേവത (പതിവ്രതയായ കുചേലപതി) പ്രമുദിത
യായി (സന്തുഷ്ടയായി) വിനീതിഭരത്താൽ (വിനയാധികൃത്താൽ) ന

മുഖിയായിട്ട് (താഴ്ന്ന മുഖത്തോടുകൂടിയവളായിട്ട്) സഖികളോട് (സത്രാ-കൂടെ) പ്രത്യുൽഗമിച്ചു (എതിരേറ്റു)

തന്നെ നിജനികേതം പ്രാപ്യ പത്നീസഹായഃ
പരിജനപരികുലം പ്ലം മജ്ജനാദ്യം വിധായഃ
അഭജത ഏദി പശ്യനാച്യുതം വിശ്വനാഥം
സുഭഗകസുമമാലാവാസിതം വാസഗേഹം॥

അനവധം—തന്നെ-സഃ-പത്നീസഹായഃ നിജനികേതം=പ്രാപ്യ-പരിജനപരികുലം പ്ലം മജ്ജനാദ്യം-വിധായ=വിശ്വനാഥം=അച്യുതം-ഏദി-പശ്യൻ- സുഭഗകസുമമാലാവാസിതം-വാസഗേഹം-അഭജത.

അർത്ഥം—അനന്തരം (പത്നി എതിരേറ്റതിനുശേഷം) അവൻ (കുചേലൻ) പത്നീസഹായനായ് (പത്നിയോടുകൂടിയവനായി) നിജനികേതത്തെ (തന്റെ ഭവനത്തെ) പ്രാപിച്ചിട്ട് പരിജനപരികുലപ്ലമായ (പരിജനങ്ങളാൽ ഒരുക്കപ്പെട്ടതായ) മജ്ജനാദ്യത്തെ (കുളി ഭോജനം മുതലായതിനെ) ചെയ്തിട്ട് വിശ്വനാഥനായ അച്യുതനെ ഏതുതുകൽ (മനസ്സിൽ) പശ്യുന്നായിട്ട് (കാണുന്നവനായിട്ട്) സുഭഗകളായ (സുഗന്ധികളായ) കസുമമാലകളാൽ വാസിതമായ (സുരഭിതമായ) വാസഗേഹത്തെ (കിടക്കമുറിയെ) ഭജിച്ചു (പ്രാപിച്ചു)

സഹമുക്താമയൈർദ്വാരൈർഗൃഹേ മുകതാമയേ സുഖം।
വസതസ്തസ്യ നചിരാ—ഭാസീമുക്താത്മതാ മനേ॥

അനവധം—മുക്താമയൈഃ - ദ്വാരൈഃ-സഹ- - മുകതാമയേ-ഗൃഹേ-വസതഃ-തസ്യ-മനേഃ നചിരാൽ-മുക്താത്മതാ-ആസീൽ.

അർത്ഥം— മുക്താമയങ്ങളായ (മോചിതപ്പെട്ടവയായ) ദുഃഖങ്ങളോടുകൂടിയ ദ്വാരങ്ങളോട് (ദുഃഖമാഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നഭാഗ്യയോടുകൂടെ എന്നുസാരം.) ദ്വാരങ്ങളും ബഹുവചനമായിട്ടുമാത്രമെ വരികയുള്ളൂ. അതിനാലാണ് ഇവിടെ “ദ്വാരൈഃ” എന്നു ബഹുവചനം പ്രയോഗിച്ചത് എന്ന് അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം. മുക്താമയമായ (മുക്തകൊണ്ടുള്ളതായ) ഗൃഹത്തിൽ സുഖമാകുവണ്ണം വന്നായി വസിക്കുന്നവനായ ആ മനിയ്ക്ക് (കുചേലന്) മുക്താത്മത (സർവ്വസംഗപരിത്യാഗിത്വം)ഭവിച്ചു.

ഇത്ഥം വസന്നപി ഗൃഹേ ഹരിപാദഭക്ത്യാ
നിൽകുതവിശ്വവിഷയാഭിരതിഃ ക്രമേണ।
പൃഥ്വിസുരഃ കിമപി ധാമ ജനാർദ്ദനാഖ്യം
തത്പം പരാത്ഥപരമാത്ഥമയം പ്രപേദേ॥

അപായം—പൃഥ്വീസുരഃ-ഇതഥം-ഹരിപാദഭക്ത്യാ-ഗൃഹേ-വ
സൻ അപി ക്രമേണ-നിൽകുതവിശ്വവിഷയാഭിരതിഃ-തത്പര-പരാ
ത്ഥപരമാത്മമയം ജനാർദ്ദനാഖ്യം-കിമപി ധാമ-പ്രപേദേ.

അത്ഥം—പൃഥ്വീസുരൻ (കുചേലബ്രാഹ്മണൻ) ഇപ്രകാരം
ഹരിപാദഭക്തിയോടുകൂടെ-ഗൃഹത്തിൽ (സ്വദേവനത്തിൽ) വസന്നാ
ണെങ്കിലും (പാർഷ്ണവനാണെങ്കിലും) ക്രമേണ നിൽകുതയായ (കുള
യപ്പെട്ടതായ) വിശ്വവിഷയങ്ങളിലുള്ള (സമസ്തവിഷയങ്ങളിലുള്ള)
അഭിരതിയോട് (ആഗ്രഹത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട്) തത്പരവും പരാ
ത്ഥപരമാത്മമായും (പരാത്ഥമായും പരമാത്ഥമായും ഇരിക്കുന്നതും)
ജനാർദ്ദനാഖ്യവും (മഹാവിഷ്ണുവെന്നു പേരോടുകൂടിയതും) ആയ ഒ
രു ധാമത്തെ (തേജസ്സിനെ) പ്രാപിച്ചു: കുചേലൻ മോക്ഷം സി
ദ്ധിച്ചു എന്നുസാരം.

കുചേലവൃത്തഃ എന്ന പ്രബന്ധത്തിന്റെ വ്യാഖ്യാനം സമ്പൂ
ർണ്ണമായി.

കുചേലവൃത്തനാമാഖ്യം പ്രബന്ധം സർവ്വസമ്മതം
അശേഷമവധി പ്രാപ സുബന്ധുരസോല്ലസൽ.

സർവ്വസമ്മതവും മനോഹരമായ രസംകൊണ്ടുശോഭിക്കുന്നതും
ആയ കുചേലവൃത്തം എന്ന പ്രബന്ധം അശേഷവും അവധിയെ
പ്രാപിച്ചു (അവസാനിച്ചു)

അജാമിള മോക്ഷം

പ്രബന്ധം.

നാരായണേതി ചതുരക്ഷരമേവ പുസാം
കൈവല്യമാകലയതേ f തിവിധൂത പാപാൻ
സങ്കേതിതം നിജസുതേപ്യവശോ യദുക്തപാ
ലേഭേ പരാം ഗതിമജാമിളഭൂമിദേവഃ॥

൧൧॥

അനപായം—പുസാം-നാരായണ- ഇതി- ചതുരക്ഷരം-ഏവ-
പാപാൻ- അതി വിധൂത-കൈവല്യം-ആകലയതേ; അജാമിളഭൂമി
ദേവഃ-അവശഃ-നിജസുതേ-സങ്കേതിതം-അപി-യൽ- ഉക്തപാ -പ
രംഗതിം ലേഭേ.

അർത്ഥം—പുമാൻമാർ (പുരുഷന്മാർ) നാരായണ എന്നുള്ള ചതുരക്ഷരം (നാലക്ഷരം)തന്നെ പാപങ്ങളെ ഏറ്റവും വിധൂനനം ചെയ്തിട്ട് (കളഞ്ഞിട്ട്) കൈവല്യത്തേ (മോക്ഷത്തേ) ചെയ്യുന്നു. അജാമിളഭൂമിദേവൻ (അജാമിളൻ എന്ന ബ്രാഹ്മണൻ) അവശനായിട്ട് (പരവശനായിട്ട്) നിജസുതങ്കൽ (തന്റെ പുത്രൻ) സങ്കേതിതമാണെങ്കിലും (നിശ്ചിതമാണെങ്കിലും) തന്റെപുത്രനെ ഉദ്ദേശിച്ചാണെങ്കിലും എന്നുസാരം. യാജ്ഞാനിനെ (നാരായണാക്ഷരത്തെ) വവിച്ചിട്ട് പരയായഗതിയെ (മോക്ഷഗതിയേ) ലഭിച്ചു (പ്രാപിച്ചു) തന്റെ പുത്രനെ ഉദ്ദേശിച്ചു നാരായണ എന്നു ജപിച്ചിട്ടും അജാമിളനു മോക്ഷം സിദ്ധിച്ചു. പിന്നെ ഭക്തിയോടു സാക്ഷാൽ നാരായണനെ ഉദ്ദേശിച്ചു ജപിച്ചാൽ മോക്ഷം സിദ്ധിക്കുമെന്നുള്ളതു സംശയമില്ല എന്നുസാരം.

അമാനുഷതപോബലോ ഹരിപദാംബുജേ ഭക്തിമാൻ
യമാദിപരിശീലനാദി ഹനിതാന്തശാന്താന്തരഃ
അജാമിളഇതിശ്രുതസ്തുകലവേദശാസ്ത്രാത്ഥവിൽ
ദപിജാതിമകടീമണിസ്സമുദഭൂഭൂതോപമഃ॥

൨॥

അനപര്യം—ഇഹ-അമാനുഷതപോബലഃ-ഹരിപദാംബുജേ-ഭക്തിമാൻ-യമാദിപരിശീലനാൽ നിതാന്തശാന്താന്തരഃ-സകലവേദശാസ്ത്രാത്ഥവിൽ-അഭൂതോപമഃ-അജാമിളഃ ഇതി ശ്രുതഃ-ദപിജാതിമകടീമണഃ-സമുദഭൂതഃ.

അർത്ഥം—ഇവിടെ അമാനുഷതപോബലനും (മാനുഷരേ അതിക്രമിച്ച തപോബലത്തോടുകൂടിയവനും) ഹരിപദാംബുജത്തിൽ (വിഷ്ണുവിന്റെ താമരപ്പൂപോലെ ഇരിക്കുന്ന പാദത്തിൽ) ഭക്തിമാനും യമാദി പരിശീലനം ഹേതുവായിട്ട് (യമനിയമപ്രാണായാമാദികളെ ശീലിയ്ക്കയാൽ) നിതാന്തശാന്താന്തരനും (ഏറ്റവും ശാന്തമനസ്സും) സകല വേദശാസ്ത്രാത്ഥവിത്തും (സകലവേദശാസ്ത്രങ്ങളുടെ അർത്ഥത്തെ അറിയുന്നവനും) അഭൂതോപമനും (സാദൃശ്യമില്ലാത്തവനും) അജാമിളൻ എന്നു ശ്രുതനും (പ്രസിദ്ധനും) ആയ ദപിജാതിമകടീമണി (ബ്രാഹ്മണശ്രേഷ്ഠൻ) സമുദഭവിച്ചു (ഉണ്ടായി.)

വേദേഷു പ്രഥമിതാൻ വിധായ വിധിവാൻ-
ധർമ്മാൻ ഗൃഹസ്ഥശ്രമീ
നീതപാ കഞ്ചന കാലമഞ്ചിതസുഖം-
ശുശ്രൂഷമാണോ ഇത്രൻ।

ഏകസ്തിൻ ദിവസേ സ്വതാതവചസാ-
കർമ്മോചിതാനാദരാ-
ദാനേതും സ സമീൽകശാൻ-
വനമുദൃഢോത്സാഹമാശ്വരകത

൩

അനപയം—സഃ-വേദവ്യു-പ്രഥിതാൻ ധർമ്മാൻ-വിധിവൽ-
വിധായ-ഗൃഹസ്ഥാശ്രമീ-ഗുരൂൻ-ശുശ്രൂഷമാണഃ-അഞ്ച തസുഖം--
കഞ്ചന കാലം-നീതപാ-ഏകസ്തിൻ-ദിവസേ-സ്വതാത വചസാ-- കർ
മ്മോചിതാൻ-സമീൽകശാൻ- ആദരാൽ--ആനേതും...ഉദൃഢോത്സാ
ഹം-വനം-ആശ്വരകത.

അർത്ഥം—അവൻ (അജാമിളൻ) വേദങ്ങളിൽ പ്രഥിതങ്ങളാ
യ (പ്രസിദ്ധങ്ങളായ) ധർമ്മങ്ങളെ വിധിപോലെ ചെയ്തിട്ട് ഗൃഹ
സ്ഥാശ്രമിയായി ഗുരുകളെ (പിതാദികളെ) ശുശ്രൂഷമാണനായിട്ട്
(ശുശ്രൂഷിക്കുന്നവനായിട്ട്) അഞ്ചിതസുഖമാകുംവണ്ണം (മനോഹര
മായ സുഖത്തോടുകൂടുംവണ്ണം) കാര്യത്തോടുകാലത്തെ നയിച്ചുട്ട്
(കഴിച്ചുകൂട്ടു്) ഒരു ദിവസത്തിൽ സ്വതാതവചസ്തിനാൽ (തന്റെ
അച്ഛന്റെ വാക്കിനാൽ) കർമ്മോചിതങ്ങളായ (ഹോമാദികർമ്മ
ങ്ങൾക്കിടയോപ്യങ്ങളായ) സമീൽകശങ്ങളെ (ചമതകളേയും ദർപ്പപ്പല്ല
കളേയും) ആനയിക്കാ നായിട്ട് (കൊണ്ടു പരാനായിട്ട്) ഉദൃഢോത്സാ
ഹമാകുംവണ്ണം ഉദപഛിക്കപ്പെട്ട (ഉത്സാഹത്തോടുകൂടുംവണ്ണം) വന
ത്തെ പ്രാപിച്ചു.

ഗദ്യം—തത്ര വച വിചിത്രതരതജലതാനികരനിരന്തരേ മധു
രമധുരകരധംകാരമുചരിതദാഗന്താര വനാഭ്യന്തരേ സ്വപ്ലവചി നി
മിത്തമുദൃശ്യ ക്രമരഹിതമനല്പഃ ജല്പതാ വിനിസ്രസ്തം ചസ്രമചിനി
സ്രുപമഗണയതാ ആരചിതബഹുതരഘോഷമകാരണമേവ ഹസ
താ പ്രസപരമുൽഗായതാ അന്തരാന്തരാ പ്രിയാഹൃദയാവജ്ജനായ മ
ന്മാതരമിവാലപതാ ലീലായാമധികലോലേന ലോലായമാനാംഗേ
ന കേനാപി ഹാലാപിഞ്ചേന ദൃഢതരമാലിംഗമാനാം പരിശിഥി
ലകുന്തളഭരാം മദവിപ്ലുണ്ണിതലാചനാം മദകലിതഗാനബന്ധുരാം
വിവശീകൃതവജനാഹൃദേതരാം പ്രേയോജനസപീതിസമുപജാതസു
ധാമാധുർത്വം മധുമദദിഗുണീകൃതമദനവേഗസമുദഞ്ചിതചർമ്മക
ണാഞ്ചിതരോമാഞ്ചകഞ്ചു കിതസകലാവയവാ മമുദ്രാൻതരാഗസമുദ്ര
മഗ്നാമദുദാസ്യഭൂതാം കാമചി ശുദ്രാം സമദ്രാക്ഷീൽ

അർത്ഥം—അവിടത്തന്നെ (ആ വനത്തിൽത്തന്നെ) അവൻ
(അജാമിളൻ) വിചിത്രതരങ്ങളായ (ഏറ്റവും അതുഭൂതങ്ങളായ) തര

ക്കളുടെയും (വൃക്ഷങ്ങളുടേയും) ലതകളുടേയും നികരത്താൽ (സമൃദ്ധത്താൽ) നിരന്തരവും (സമ്പുഷ്ടവും) മധുരങ്ങളായ മധുരരസധാരകളാൽ (വണ്ടുകളുടെ രസം എന്നുള്ള ശബ്ദങ്ങളാൽ) മുചരിതമായ (ശബ്ദിപ്പിക്കപ്പെട്ടതായ) ദിഗന്തരത്തോടുകൂടിയതും, വണ്ടുകളുടെ രസധാരങ്ങളാൽ ദിക്കുകളെ മുഴക്കുന്നതും, എന്നു സാരം, ആയ വനാഭ്യന്തരത്തിൽ (വനത്തിന്റെ ഉള്ളിൽ) സ്ഥലമാണകലും നിമിത്തത്തേ (കാരണത്തേ) ഉദ്ദേശിച്ചിട്ട് ക്രൂരഹിതമാകുവണ്ണം (ക്രമമല്ലാതെ) അനല്പം (വളരെ) ജല്പനായി (പറയുന്നവനായി) വാനിസ്രസ്തമായ (ഏറ്റവും അഴിഞ്ഞതായ) വസ്രത്തേയും നിസ്രപം (ലജ്ജയോടുകൂടാതെ) അഗണയനായി (വിചാരിക്കാത്തവനായി, ആരഹിതബഹുതരലോഷം (വളരെ ലോഷത്തേ ചെയ്തിട്ട്) കാരണകൂടാതെതന്നെ ഹസനായി, പ്രസപം (ഉച്ചസപരത്തിൽ ഉൾഗായനായി (പാടുന്നവനായി) ഇടയ്ക്കിടയ്ക്ക് പ്രിയഹൃദയാവജ്ജനത്തിനായിട്ട് (പ്രിയയുടെ മനസ്സിനെ ആകർഷിക്കുന്നതിനായിട്ട്) മന്ദമാതരം (അതിമന്ദം) ആലപനോ (പറയുന്നവനോ) എന്നു തോന്നുന്നവനായി ലീലയിൽ അധികലോലനായി (ഏറ്റവും ആഗ്രഹത്തോടുകൂടിയവനായി) ലോലായമാനാഭഗനായ (ഇളക്കുന്ന അംഗങ്ങളോടുകൂടിയവനായ) ഒരുഹലാപിബനാൽ (മദ്യപാനിയാൽ) ദ്രവതരം (ഏറ്റവും ദ്രവമായി) ആലിംഗനനായം (ആലിംഗനം ചെയ്യപ്പെടുന്നവളും) പരിശിഥിലകന്തളരേയും (അഴിഞ്ഞകശഭാരത്തോടുകൂടിയവളും) മത്താൽ വിഘൃണ്ണിതലോചനയും (കറക്കപ്പെടുന്നനാകണ്ണുകളോടുകൂടിയവളും) കലിതമായ (ചെയ്യപ്പെട്ടതായ) ഗാനംകൊണ്ട് ബന്ധുരയും (മനോഹരയും) വിവശകൃതയുവജനാഹൃദത്താമും (പരവശമാക്കിചെയ്യപ്പെട്ട യുവജനങ്ങളുടെ ഹൃദയാന്തർഗതത്തോടുകൂടിയവളും) പ്രേക്ഷോജനങ്ങളോടുള്ള (ഇഷ്ടനങ്ങളോടുള്ള) സപീതിയാൽ (തുല്യപാനത്താൽ) “സപീതിസ്രീതുല്യപാനം എന്നു അമരം.” സമുപജാതമായ (ഉണ്ടായതായ) സുധാമാധുര്യത്തോടു (അമൃതപാനംപോലുള്ള മാധുര്യത്തോടു) കൂടിയവളും, മധുമദത്താൽ (മദ്യപാനമദത്താൽ) ദിഗ്ഗുണിതമായ (വർദ്ധിപ്പിക്കപ്പെട്ടതായ) മനോധേഗംകൊണ്ട് സമുദഞ്ചിതങ്ങളായ (ഉൽഭവിച്ചവയായ) ഘർമ്മകണങ്ങളാൽ (വിയർപ്പുള്ളികളാൽ) അഞ്ചിതമർച്ച (മനോഹരമായ) രോമാഞ്ചത്താൽ കഞ്ചുകിതമായ (മറയ്ക്കപ്പെട്ടതായ) സകലാവയവത്തോടുകൂടിയവളും, അമൃദ്രമായ (അമൃതപിഷ്ടമായ) അനുരാഗ സമുദ്രത്തിൽ മഗ്നയും (മുങ്ങിയവളും) അഭദ്രങ്ങൾക്ക് അമാർഗലങ്ങൾക്ക് ആസ്പദഭൂതയും (ഇരിപ്പുമായിഭവിച്ചവളും) ആയ ഒരു ശുഭയെ (ശുഭജാതിസ്രീയേ) ദർശിച്ചു (കണ്ടു)

സദാചാരാസകുതഃ സതതമപി ധർമ്മൈകനിരതഃ
പ്രകൃത്യാ നിർദ്വേഷഃ പ്രചുരതരയൈശ്യാപി തരസാ,
സ താം ദൃഷ്ട്വാ പാരാൽ സ്മരശരപരിപാകവിഷമാ-
മവസ്ഥമാപേദേ, കമിഹ ഭൂപി കാമോ ന ലഘയേൽ- ൪

അർത്ഥം—സദാചാരാസകുതഃ- സതതം- അപി-ധർമ്മൈക
നിരതഃ-പ്രകൃത്യാ-നിർദ്വേഷഃ-പ്രചുരതരയൈശ്വര്യം-അപി-സഃ-തര
സാ-താം-ആരാൽ-ദൃഷ്ട്വാ-ഏവ-സ്മരശരപരിപാകവിഷമാം-അ
വസ്ഥാം-ആപേദേ, ഇഹ-ഭൂപി-കാമഃ-കം-നലഘയേൽ

അർത്ഥം—സദാചാരാസകുതരും എല്ലായ്പ്പോഴും ധർമ്മൈക
നിരതനും (ധർമ്മമാകുന്നതിൽ തൽപരനും) പ്രകൃത്യാ-നിർദ്വേഷ
ഃ-പ്രചുരതരയൈശ്വര്യം (വലിച്ചിരിക്കുന്നതുകൊണ്ടുതോന്നിയിട
വനും) ആണെങ്കിലും-അവൻ (അജാമിളൻ) വേഗേന അവളെ
(ആ ശുഭ്രയെ) സമീപത്തിൽ കണ്ടിട്ടുതന്നെ സ്മരശരപരിപാകവി
ഷമായ (കാമബാണത്തിന്റെ പരിപാകാരാൽ വിഷമായ) അ
വസ്ഥയെ പ്രാപിച്ചു. സദാചാരാദിഗുണങ്ങൾ ഉള്ള ഒരുവൻ കമ
ൻ അധീനനാകുമോ എന്നുള്ള ചാലത്തന്നെ അർത്ഥാന്തരം കാണി
ക്കുന്നു. ഈ ഭൂവകുൽ കാമൻ ആരലഘവിക്കില്ല-എല്ലാവരെയും
അത ക്രമിക്കും കാമൻ വശമാവാത്തവൻ ഇല്ല എന്നുസാരം.

ചിത്തം തസ്യം പ്രസക്തം വശയിതുമഖിലൈ
രേഷ യതൈരശകുതഃ
സ്തമുതപാ താമേവ ഭൂയഃ സമജനി വിരതഃ
സ്വപന്യ ധർമ്മാൽ ഭപിജന്മാ
പിത്രൈരന്യായലബ്ധൈരപി ധനനിവഹൈ
സ്തോഷയിതപാ നിവാസം
ചക്രേ തസ്മാസ്സകാശേ വിഹരണരസികഃ
സന്തതം മന്മഥാസ്യഃ

അർത്ഥം—തസ്യം-പ്രസക്തം-ചിത്തം-അഖിലൈഃ-യ
തൈഃ-വശയിതും അശകുതഃ-ഏഷഃ-ഭപിജന്മാ-താം-ഏവ-ഭൂയഃ-സ്തമു
തപാ-സ്വപന്യ-ധർമ്മാൽ വിരതഃ-സമജനി-പിത്രൈഃ-അന്യായല
ബ്ധൈഃ-അപി-ധനനിവഹൈ-തോഷയിതപാ-മന്മഥാസ്യഃ-സ
ന്തതം-വിഹരണരസികഃ-തസ്മാഃ-സകാശേ-നിവാസം-ചക്രേ॥

അർത്ഥം—അപരിമിത (ആ ശുഭ്രയിൽ) പ്രസക്തമായ (ഏറ്റ
വും സകുതമായ ചിത്തത്തോടെ (മനസ്സാണെന്നു) അഖിലങ്ങളായ യത്ന
ങ്ങൾകൊണ്ടു വശമാക്കിച്ചെയ്യാനായിട്ടു (തനിയെ അധീനമാക്കി

ചെയ്യാനായിട്ട്) അശക്തമായ (അസമർത്ഥനായ) ഈ ദ്വിജനാ
വ് (ബ്രാഹ്മണൻ) അചളതന്നെ പിന്നെയും പിന്നെയും സ്മരിച്ചിട്ട് ത
ന്റെ ധർമ്മത്തിൽനിന്നും വിരതനായ ട് (മതിയാക്കിവനായിട്ട്) ജ
നിച്ചു (തിന്നു) പിത്രങ്ങളും (പിതാവിനെ സംബന്ധിച്ചവയും)
അന്യായലബ്ധങ്ങളും (ചെയ്യാദികർമ്മങ്ങളാൽ ന്യായമല്ലാതെ ല
ഭിച്ചവയും) ആയ ധനനിവഹങ്ങൾകൊണ്ടു സന്തോഷിപ്പിച്ചിട്ട്
മന്മഥാസ്ഥനായി (കാമപരവശനായി) എല്ലായ്ക്കും വിഹരണര
സികനായിട്ട് (ക്രീഡയിൽ രസമുള്ളവനായിട്ട്) അവളുടെ സകാശ
ത്തിൽ (ശുഭ്രയുടെ അടുക്കൽ) നിവാസത്തെയ്തു (പാത്തു)

സാദ്ധ്യം ഭായം, സ്വതന്ത്രം പ്രവയസ, മനുപേ-
താവലംബാമമാംബാം
ത്യക്തപാ തൽപ്രീതിഹേതോരനുചിതമാപി ചൈ-
ത്യാദികം കർമ്മ കൃത്വാ
ലബ്ധൈരർത്ഥൈരജസ്രം പ്രണയവിവശധീ
സ്തൽകടംബം പ്രപുഷ്ണൻ
നിർല്ലജ്ജ്യാസാവനൈഷിത് ബഹുസമയമഹോ,
സ്രിപിശാചി മതിഷ്ഠീ ||൩||

അനവയം—അഥ അസൗ—സാദ്ധ്യം—ഭായം—പ്രവയസം—
സ്വതന്ത്രം, അനുപേതാവലംബാം—അംബാം—ത്യക്തപാ.തൽപ്രീതി
ഹേതോ—അനുചിതം—അപി ചൈത്യാദികം കർമ്മ—കൃത്വാ ലഭൈഷ്ഠ-
അർത്ഥം—അജസ്രം—പ്രണയവിവശധീ—തൽകടംബം—പ്രപു
ഷ്ണൻ—നിർല്ലജ്ജ്യാ—ബഹുസമയം—അനൈഷിത്,—അഹോ, സ്രിപിശാ
ചി—മതിഷ്ഠീ||

അർത്ഥം—അനന്തരം (ശുഭ്രയുടെ അടുക്കൽ പാർത്തിനുശേ
ഷം) ഇവൻ (അജാമിളൻ) സാദ്ധ്യമായ (പ്രതിവൃത്തമായ) ഭായ
യേയും പ്രവയസ്യായ (വൃദ്ധനായ) സ്വതന്ത്രനേയും അനുപേതാവ
ലംബയായ (അനുപേതമായ (ഇല്ലാത്തതായ) അവലംബത്തോടു
(ആശ്രയത്തോടു കൂടിയവയായ അമ്മയേയും (മാതാവിനേയും)
ത്യജിച്ചിട്ട് (ഉപേക്ഷിച്ചിട്ട്) തൽപ്രീതിയ്ക്കായിട്ട് (അവളു
ടെ സന്തോഷത്തിനായിട്ട്) അനുചിതമാണെങ്കിലും (ബ്രാഹ്മണ
ർക്കു യോഗ്യമല്ലെങ്കിലും) ചെയ്യാദികമായ (മോഷണം തുടങ്ങിയ)
കർമ്മത്തേ ചെയ്തിട്ട് ലബ്ധങ്ങളായ (ലഭിക്കപ്പെട്ടവയായ) അ
ർത്ഥങ്ങൾകൊണ്ടു (ധനങ്ങൾകൊണ്ടു) എല്ലായ്ക്കും പ്രണയവിവ
ശധിയായി (സ്നേഹത്താൽ പരവശയായ ബുദ്ധിയോടുകൂടിയവനാ
യി) തൽകടംബത്തേ-പ്രപുഷ്ണൻ ആയി (ചോഷിപ്പിക്കുന്നവനാ

യി) നിർദ്വജനായിട്ട് (ലജ്ജയില്ലാത്തവനായിട്ട്) ബഹുസമയത്തേ നയിച്ചു (വളരെക്കാലം കഴിച്ചുകൂട്ടി) ആശ്ചര്യം, സ്രീപിശാചി(സ്രീ യാകന്ന പിശാചി) മതിയല്ലിയാകുന്നു (ബുദ്ധിയെ ഹനിക്കുന്നതാക ന്നു) സ്രീയുക്ത വശനായതിനാലാണ് അജാമിളൻ ദുഷ്ടർമ്മംചെയ്ത ത്ത് എന്നു സാരം॥

തത്ത്വമാസന്നഥ ഭഗ സുതാ ഭൂസുരസ്യാസ്യ, ദൈവാ
ഭന്തസ്തേഷാമഗമദഭിധാം ഹന്ത! നാരായണേതി॥
പൂവാദുഷ്ടരിഹ കിമു തഭീയൈമുകന്ദസ്യ യദപാ
നാമ്നാമേവം പ്രഥയിതുമിദം ദുഷ്ടതേന്നിഷ്ടതിതപം ॥൭॥

അനപയം — അഥ-അസ്യ-ഭൂസുരസ്യാസ്യ-തത്ത്വം-ഭഗ-സുതാ-
ആസൻ-തേഷാം അന്ത്യം-ദൈവാൽ-നാരായണ-ഇതി-അഭിധാം-
അഗമൽ-ഇദം-ഇഹ-തഭീയൈ-പൂവാദുഷ്ട, കിമു-യദപാ-മുകന്ദ
സ്യ-നാമ്നാം-ഏവം-ദുഷ്ടതേ-നിഷ്ടതിതപം-പ്രഥയിതും-കിമു

അർത്ഥം — അനന്തരം-ഈ ഭൂസുരൻ (അജാമിളൻ) അവളി
ൽ (ശുഭ്രവിൽ) പത്തു സുതന്മാർ ഭവിച്ചു. അവരിൽവെച്ച് (ആ
പുത്രന്മാരിൽവെച്ച്) അന്ത്യൻ (ഒട്ടകലത്തെപ്പുത്രൻ) ഭാഗ്യത്താൽ നാ
രായണൻ എന്നുള്ള അഭിധയെ (പേരിനെ) ഗമിച്ചു (പ്രാപിച്ചു)
ഇത് (നാരായണൻ എന്നുള്ള അഭിധയെ പ്രാപിച്ചത്) തഭീയങ്ങള
ളായ (അവനെ=ബ്രാഹ്മണനെ സംബന്ധിച്ചവരായ) പൂർവ്വാദുഷ്ട
ങ്ങൾ കൊണ്ടോ (പൂർവ്വജന്മത്തിലെ അദൃഷ്ടങ്ങളായ പുണ്യപലങ്ങ
ൾകൊണ്ടോ, അല്ലെങ്കിൽ മുകന്ദന്റെ (മഹാവിഷ്ണുവിന്റെ) നാമങ്ങ
ൾക്ക് ഇപ്രകാരം ദുഷ്ടതിയുടെ (ദുഷ്ടമ്മത്തിന്റെ) നിഷ്ടതിതപത്തേ
(പ്രായശ്ചിത്തമാവു എന്നതിനെ) പ്രഥാപിക്കാൻ (പ്രകാശിപ്പി
ക്കാൻ) ആയിട്ടോ ആകുന്നു. അജാമിളന്റെ അന്ത്യപുത്രൻ നാ
രായണൻ എന്നു പേരിട്ടത് അവന്റെ പൂർവ്വജന്മസുകൃതംകൊണ്ടോ
അല്ലെങ്കിൽ മഹാവിഷ്ണുവിന്റെ നാമങ്ങൾ ഉച്ചരിച്ചാൽ ദുഷ്ടർമ്മം
ചെയ്തതിനു പ്രായശ്ചിത്തമാചിത്തീരം എന്നുള്ളത്, അജാമിളൻ
നാരായണ എന്നുള്ള നാമം പുറപ്പെട്ടതിനാലുണ്ടായ ഫലത്താൽ ജ
നങ്ങളെ ബോധിപ്പിക്കുന്നതിനാണോ എന്നു സാരം.

തദനു ഭഗമിതപം പ്രാപ്യ നാരായണാഖ്യേ-
രതിമകുരുത തസ്മിൻ ബാലകേ കേളിലോലേ॥
അവിരതമപി പശ്യന്നസ്യ ലീലാവിശേഷാ-
നയമഹഹ ജഡാത്മാ മോഹസിന്ധു ജഗാഹേ ॥൮॥

അനപയം — തദനു-സഃ-ഭഗമിതപം-പ്രാപ്യ-കേളിലോലേ-ന
രായണാഖ്യേ-തസ്മിൻ-ബാലകേ-രതി-അകുരുത-ജഡാത്മാ-അജാമിളൻ

അവിരതം. അസ്യ ലീലാവിശേഷാൻ പശ്യൻ-അഹഹ--മോഹസി
ന്ധം-ജഗമഹ-

അർത്ഥം—അനന്തരം അവൻ (അജാമിളൻ) ദശമിതപത്തേ
(വൃദ്ധതപത്തേ) പ്രാപിച്ചിട്ട് കേളിലോലനായി (കളിയിൽ തല്പര
നായി, നാരായണാഖ്യനായ ആ ബാലകങ്കൽ (കളിയിൽ) രതി
യെ ചെയ്തു (നാരായണൻ എന്ന പുത്രങ്കൽ ഏറ്റവും താല്പര്യമുള്ള
വനായിത്തീർന്നു) ജഡാത്മാവായ (ജഡചിത്തനായ) ഇവൻ (അ
ജാമിളൻ) എല്ലാജ്ഞാഴും ഇവന്റെ (നാരായണൻ എന്ന പുത്രന്റെ)
ലീലാവിശേഷങ്ങളെ (ക്രിഡാഭേദങ്ങളെ) പശ്യുന്നായിട്ട് (കാണുന്ന
വനായിട്ട്) കഷ്ടംകഷ്ടം, മോഹസിന്ധുവിനെ (മോഹമാകുന്ന സമു
ദ്രത്തെ) പ്രാപിച്ചു.

ഗദ്യം—തതഞ്ചാന്ത്യകാലേ സംപ്രാപ്ത, സോപി ഭിസ്സഹാ
മഷാതി ഭീഷണാന്ത്യന്തരകേതാഭ്യന്തരംബരീഷസദൃക്ഷേക്ഷണോദി
തപരാശുശുക്ഷണിസ് ഫലിംഗപിശംഗിതപുരോഭാഗാൻ അതിപ
രഷതാമ്രോല്പ്രസാരിതനിശിതതരശിരോരുഹശകലിത ജീമൂത
ജാലാൻ ചണ്ഡതരളജഭണ്ഡമണ്ഡിതമഹത്തമഭണ്ഡാത് ഭ്രമണനി
പുണാ, നതിനിഷ്ഠം രാട്ടംദാസാഭോപസ് ഫലഭൂമ്യമാനാരാളചികട
ഭംജാകരാളാൻ അന്തരാന്തരാ സമുദീര്യമാണാത്മകൃതദൃഷ്ടതവ്രാതാ
നസിതവണ്ണാനതിഭയങ്കരാനന്തകകിങ്കരാനന്തികേ സമാലോക്യ നി
ർഭയോവേശവിവശീഭൂതാശയഃ പുരാകിഞ്ചിദപ്യുതസ് മൃതിവാസനാ
ബലാൽ ക്രിഡാലോലപം ബാലകമുദ്രിശ്യ നിജഗളാപ്പിതപാശാപ
കഷണനിരലശപാസം വിമമിന്നാക്ഷരം നാരായണേത്യഭാണീൽ”

അർത്ഥം—അത്രതന്നെയുമല്ല അനന്തരം അന്ത്യകാലം (അവ
സാനസമയം) സംപ്രാപ്തമായിരിക്കുമ്പോൾ (അടുത്തുവന്നപ്പോൾ)
അവനും (അജമിളനും) ഭിസ്സഹമായ അമർഷത്താൽ (കോപത്താ
ൽ) അതിഭീഷണങ്ങളും (അത്യന്തഭയങ്കരങ്ങളും) അത്യന്തരക്തങ്ങ
ളും ഉദ്വൃത്തങ്ങളും (വൃത്താകാരങ്ങളും) അംബരീഷസദൃക്ഷങ്ങളും
(നെരുപ്പോടിനോടു് തുല്യങ്ങളും) ആയ ഈക്ഷണങ്ങളിൽനിന്ന്
(കണ്ഠംകളിൽനിന്ന്) ഉദിതപരമായ (പറപ്പെട്ടതായ) ആശുശുക്ഷ
ണിയുടെ (അഗ്നിയുടെ) “ശിഖാവാനശുശുക്ഷണി” അന്നു അമ
രം. സ് ഫലിംഗങ്ങളാൽ (തീപ്പൊരികളാൽ) പിശംഗിതങ്ങളായ
(പിംഗലവണ്ണങ്ങൾ രക്തവണ്ണങ്ങൾ) ആക്കിയെ യുപ്പെട്ട പുരോഭാ
ഗങ്ങളോടു് (മുൻഭാഗങ്ങളോടു്) കൂടിയവരായി, അതിപരഷങ്ങളും
(ഏറ്റവും കഠിനങ്ങളും) താമ്രങ്ങളും (ചെമ്പിച്ചവയും) ഉരല്പ്ര
സാരിതങ്ങളും (മേൽപ്പോട്ടു നിൽക്കുന്നവയും) നിശിതതരങ്ങളും
(ഏറ്റവും തീപ്പുങ്ങളും) ആയ ശിരോരുഹങ്ങളാൽ (തലമുടികളാൽ

ശകലിതങ്ങളായ (ഖണ്ഡിതങ്ങളായ) ജീമൂതങ്ങളോടു (മോലങ്ങളോടു) കൂടിയവരായി) ചണ്ഡതരങ്ങളായ (അതിപരദങ്ങളായ) ഭജഭണ്ഡങ്ങളിൽ മണ്ഡിതങ്ങളും (അലംകൃതങ്ങളും) മഹത്തമങ്ങളും (ഏറ്റവും മഹത്തരങ്ങളും) ആയ ഭണ്ഡങ്ങളുടെ ഉൽഭവത്തിൽ (ഭണ്ഡങ്ങളെ കറക്കുന്നതിൽ) നിപുണന്മാരായി (സമർത്ഥന്മാരായി), അതിനിഷ്ഠരായ (അതിഭയങ്കരമായ) അട്ടഹാസാടോപത്താൽ സ്ഫുടം ദൃശ്യമാനകങ്ങളും (കാണപ്പെടുന്നവയും) കരാളകളും (വളഞ്ഞവയും) വികടകളും (നീണ്ടവയും) ആയ ഭംഷ്ടകൾ കൊണ്ടു് (ഭംഷ്ടപ്പെട്ടുകൾകൊണ്ടു്) കരാളന്മാരായി (ഭയങ്കരന്മാരായി), ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു് സമുദിയുമാണമായ (പറയപ്പെടുന്നതായ) ആത്മകൃതദൃഷ്ടതപ്രാതത്തോടു (അജാമിളനാൽ ചെയ്ത പട്ട പാപസമുഹത്തോടു) കൂടിയവരായി, അസിതവണ്ണന്മാരായി (കറുത്തനിറത്തോടുകൂടിയവരായി) അതിഭയങ്കരന്മാരായ അന്തകകീകാരന്മാരെ (കാലകീകരന്മാരെ) സമാലോകനം ചെയ്തിട്ടു് (കണ്ടിട്ടു്) നിർഭരഭയഭവേശത്താൽ (ഏറ്റവും ഉള്ള ഭയപ്രാപ്തിയാൽ) വിചശീഭൂതാശയനായിട്ടു് പരവശമായിത്തീർന്നമനസ്സോടുകൂടിയവനായിട്ടു് (മുൻപിൽ കുറഞ്ഞൊന്നു അപൂതസ്തൂതചാസനാബലം ഫേതുവായിട്ടു് (ശ്രീകൃഷ്ണസ്തൂരണയിലുള്ള വാസനാശക്തിയാൽ) ക്രീഡാലോലുപനായ (ക്രിഡയിൽ മനസ്സോടുകൂടിയവനായ) ബാലകനെ ഉദ്ദേശിച്ചു് നിജഗുളത്തിൽ അർപ്പിതമായ (തന്റെ കഴുത്തിൽ ഇട്ടതായ) പാശത്തിന്റെ അപകഷണത്താൽ (ആകർഷണത്താൽ) നിരലശ്വാസമായും (തടഞ്ഞശ്വാസത്തോടുകൂടിയും) വിചിന്നാക്ഷരമായും (ഗൽഗദാക്ഷരമായും) അക്ഷരം വ്യക്തമായി അറിയാതെയും ഏതെങ്കിലും സാരം നായണ എന്നിങ്ങനെ ഭണിച്ചു (പറഞ്ഞു)

ഇതഥ വ്യർത്ഥിതതായുഃസതു-

മൃതിസമയേ നേതുമാത്മാനമാരാ-

ഭയാതാൻ വീക്ഷ്യ ലോകത്രിതയഭയകരാൻ-

പ്രേതരാജസ്യ ഭൂതാൻ।

പൂർവ്വസ്യാവാസനായാ ബലത ഇഹ-

കൃതാനേകപാപോപി ഭൂത-

ശ്യാച്ചൈവ്യാനായനേതി സ്വസൃതമതി-

ഭയാഭാജിഹ്വാവാ കലാതമാ॥

൯]

അനപരം - ഇതഥ - വ്യർത്ഥിതതായുഃ-സഃ..തു- മൃതിസമയേ-
ആത്മാനം-നേതാ-ആരാത്- ആത്മാതാൻ ലോകത്രിതയഭയകരാൻ-
പ്രേതരാജസ്യ-ഭൂതാൻ-വീക്ഷ്യ-ഇഹ-കൃതാനേകപാപഃ-അപി ഭയാ

ൽ-ആകലാത്മാ- പൂർവ്വസ്യാഃ- വാസനാതാഃ- ബലതഃ- ഭൂതഃ- ച- ഉ
 ചൈഃ നാരായണ ഇതി സ്വസൃതം-ആജ്ഞാവാ-

അത്ഥം — ഇപ്രകാരം വ്യത്യീകൃതായുസ്സായ -ഭിഷ്ണു മ്മങ്ങളാൽ
 നിഷ്കലമാക്കി ചെയ്യപ്പെട്ട ആയുസ്സോടു (ജീവിതകാലത്തോടു്) കൂടി
 യവനായ അവനാകട്ടെ (അജാമിളനാകട്ടെ) മൃതിസമയത്തിൽ (മര
 ണകാലത്തിൽ) ആത്മാവിനെ നയിക്കാനായിട്ട് (കൊണ്ടുപോകാ
 നായിട്ട്) സമീപത്തിൽ ആയാതന്മരോയി (വന്നവരായി) ലോക
 ത്രിതയഭയകരമായ (മൂന്നുലോകത്തിനും ഭയത്തെ ചെയ്യുന്നവരാ
 യ) പ്രേതരാജന്റെ ഭൂതന്മാരെ (കാലഭൂതന്മാരെ) വീക്ഷിച്ചിട്ട് (ക
 ണ്ടിട്ട്) ഇവിടെ (ഈ ഭൂലോകത്തിൽ) കൃതാനേകപാപനെങ്കിലും
 (വളരെ പാപം ചെയ്യപ്പെട്ടവനെങ്കിലും) ഭയത്താൽ ആകലാത്മാവാ
 യിട്ട് (സംഭ്രമിച്ച മനസ്സോടുകൂടിയവനായിട്ട്) പൂർവ്വമായ വാസ
 നയുടെ (മുൻപേ ഉള്ള വാസനയുടെ) ബലം ഹേതുവാ യിട്ട് പിന്നെ
 യും ഉറക്കുന്നാരായണൻ എന്ന സ്വസൃതനെ (തന്റെ പുത്രനെ)
 ആഹ്വാനം ചെയ്തു (വിളിച്ചു)

(ഗദ്യം) താവദേവംവിധനാമകീർത്തനമേവംവിധാമവസ്ഥാം
 ഗതസ്യ തസ്യ മുഖതസ്സമുപാകർണ്യ പരികല്പിതപാലനധിയോ മ
 ഹിതസുഷമാഭരണമണീയവിലോകനാഃ കരകലിതശംഖചക്രഗദാ
 പങ്കേരുഹാ മഹാമേരവ ഇവ സമുല്പസിതചാമീകരഭൃതിപീതാം
 ബരാഃ സൽകാവ്യസന്ദഭാ ഇവ മഹിതഗുണാലങ്കാരപരിഭാസുരാ
 വാരയോഷാജനാ ഇവ മനോഹരാംഗരാഗാ രവികരൌലാ ഇവ
 ദോഷാവസാനദൃശ്യമാനാ മാ ഭൈഷീരിതി മാ ഭൈഷീരിതി ജലദ
 ഹോഷഗഭീരയാ ഗിരാ കരുണാതരംഗിതൈരപാംഗപാകതൈരപി
 തമതിവ ഹഷ്ടന്തഃ പരമപുരുഷപാഷ്ടാംസ്തപരിത തരമഭിപേതുഃ॥

(അത്ഥം) അപ്പോൾതന്നെ ഏവംവിധനാമകീർത്തനത്തെ
 ഏവംവിധയായ (ഇപ്രകാരമുള്ള) അവസ്ഥയെ ഗതനായ (പ്രാപ്ത
 നായ) അവന്റെ (അജാമിളന്റെ) മുഖത്തിൽ നിന്നു ആകണ്ഠനം
 ചെയ്തിട്ട് (കേട്ടിട്ട്) പരികല്പിതപാലനധികളായി (വിചാരിക്കപ്പെ
 ്പട്ട രക്ഷിക്കണമെന്നുള്ള ബുദ്ധിയോടുകൂടിയവരായി) മഹിതസുഷമ
 ണ്ടായ (വിശിഷ്ടശോഭയോടുകൂടിയവയായ) ആഭരണങ്ങൾകൊണ്ടു
 രമണീയവിലോകനന്മാരായി (മനോഹരമായഭർശനനേരോടുകൂടിയ
 വരായി) കരകലിതശംഖചക്രഗദാപങ്കേരുഹന്മാരായി (കയ്യിൽധരി
 ക്കപ്പെട്ട ശംഖചക്രഗദാപത്മങ്ങളോടുകൂടിയവരായി) മഹാമേരു
 കൾപോലെ സമുല്പസിതയായ ചാമീകരഭൃതിപോലെ (സ്വർണ്ണ
 കാന്തിപോലെ) പീതമായ അംബരത്തോടു (വസുതോടുകൂടിയവ

രായി) മഹാമേരുപക്ഷത്തിൽ സ്വർണ്ണ ശോഭകൊണ്ട് പീതമായ
ആകാശത്തോടു കൂടിയവ എന്നു അർത്ഥമാകുന്നു) സർക്കാവ്യസന്ദർഭ
ങ്ങൾ പോലെ മഹിതഗുണങ്ങളായ (വിശിഷ്ടഗുണങ്ങളോടുകൂടിയ)
ആദരണങ്ങൾ കൊണ്ടു പരിഭാസ്യരന്മാരായി (ശോഭിക്കുന്നവരായി)
കാവ്യപക്ഷത്തിൽ മഹിതങ്ങളായ ഗുണങ്ങൾ കൊണ്ടും അലങ്കാര
ങ്ങൾ (ഉപമാദികൾ) കൊണ്ടും ശോഭിക്കുന്നവ എന്നു അർത്ഥം)
വാരയോഷാജനങ്ങൾപോലെ (വേശ്യസ്ത്രീകൾപോലെ) മനോഹര
രാങ്ഗരാഗന്മാരായി (മനോഹരമായ അംഗരാഗത്തോടു (കുറിക്കൂ
ട്ടിനോടു കൂടിയവരായി) വേശ്യാപക്ഷത്തിൽ മനോഹരമായ അംഗ
ത്തോടും അനുരാഗത്തോടുംകൂടിയവർ എന്നർത്ഥം. രവികരൗഢങ്ങൾ
പോലെ (സൂര്യരശ്മിസമൂഹങ്ങൾപോലെ) ഭോഷാവസാനത്തിൽ (ഭോ
ഷങ്ങളുടെ അവസാനത്തിൽ) ദൃശ്യമാനന്മാരായി (കാണപ്പെടുവാൻ
യോഗ്യന്മാരായി) സൂര്യരശ്മിപക്ഷത്തിൽ രാത്രിയുടെ അവസാനത്തി
ൽ കാണപ്പെടുവാൻ യോഗ്യങ്ങളായ എന്നു അർത്ഥം; പേടിക്കണ്ടോ,
പേടിക്കണ്ടോ എന്നിങ്ങനെ ജലഭയോഷഗഭീരയായ (ഇടിനാദം
പോലെ ഗംഭീരയായ) ഗീരുകൊണ്ടും (വാക്കുകൊണ്ടും) കരുണാത
രംഗിതങ്ങളായ (കൃപയാൽ ഇളകുന്നവയായ) അപാംഗപാതങ്ങൾ
കൊണ്ടും (കടാക്ഷങ്ങൾ കൊണ്ടും) അവനേ (അജാമിളനെ) ഏറ്റ
വും ഹർഷയത്തുകളായ (സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നവയായ) പരമപുരുഷ
പാർഷദന്മാർ (വിഷ്ണുഭൂതന്മാർ) അരിവേഗത്തിൽ അഭിപതിച്ചു
(വന്നുചേർന്നു)

താവദേവ ചതുര പുരോഭൂവി ചതുർഭുജാൻ ഉരുക്രപാമൃത-
സ്യന്ദിമഞ്ജുതരമന്ദമാസശിശിരീകൃതാഖിലദിഗന്തരാൻ।
മീനകണ്ഡലകിരീടഹാരവനമാല്യപീതവസനോജപലാൻ
നീലനീരദവിലോഭനീയസുഷമാൻ ദദർ ഹരിപാഷാൻ ൧൦॥

അനപയം (സഃ) താവൽ-ഏവ- പുരോഭൂവി- ചതുർഭുജാൻ-
ഉരുക്രപാമൃത സ്യന്ദിമഞ്ജുതരമന്ദമാസശിശിരീകൃതാഖിലദിഗന്ത
രാൻ- മീനകണ്ഡലകിരീടഹാരവനമാല്യപീതവസനോജപലാൻ-
നീലനീരദവിലോഭനീയസുഷമാൻ-- ചതുര- ഹരിപാഷാൻ ദദർ॥

അർത്ഥം അവൻ (അജാമിളൻ) പുരോഭൂവിൽ (മുൻപിൽ)
ചതുർഭുജന്മാരായി ഉരുക്രപാമൃതത്താൽ സ്യന്ദിയും (പുറപ്പെടുന്നതും)
മഞ്ജുതരവും (ഏറ്റവും മനോഹരവും) ആയ മന്ദമാസത്താൽ
ശിശിരീകൃതാഖിലദിഗന്തരന്മാരായി, (ശീതളമാക്കി ചെയ്യപ്പെട്ട ദി
ങ്മല്യത്തോടുകൂടിയവരായി) മീനകണ്ഡലങ്ങളാലും കിരീടങ്ങളാ
ലും ഹാരങ്ങളാലും (മുത്തുമാലകളാലും) വനമാല്യങ്ങളാലും (വനമാ
ലകളാലും) പീതവസനങ്ങളാലും (മഞ്ഞവസ്ത്രങ്ങളാലും) ഉജ്വലന്മാ

രായി, നീലനിരഭങ്ങൾപോലെ (കാർമേഘങ്ങൾപോലെ) വി
ലോഭനീയനായ (മനോഹരനായ) സുഷമയോടു (പരമനായശോഭ
യോടു) കൂടിയവരായ നാലു ഹരിപാഷ്ഠന്മാരെ (വിഷ്ണുഭൂതന്മാരെ)
ഭരിച്ചു (കണ്ടു)

വികഷ്ഠതസ്തതസ്താംസ്തേ സംപാശ്യാജാമിളം ഗളെ।
വിമുഞ്ചതേതി രുരധു-സ്തരസാ വിഷ്ണുപാഷ്ഠാഃ ॥൧൧॥

അനപയം—തതഃ-തെ-വിഷ്ണുപാഷ്ഠാഃ-അജാമിളം--ഗളെ--സം
പാശ്യാ-വികഷ്ഠതഃ.താൻ-തരസാ-വിമുഞ്ചത, ഇതി, രുരധുഃ।

അർത്ഥം—അനന്തരം ആ വിഷ്ണുപാഷ്ഠന്മാർ അജാമിളനേ
ഗളത്തിൽ (കഴുത്തിൽ) പാശംകൊണ്ടു ബന്ധിച്ചിട്ട് വികഷ്ഠതക
ളായ (പിടിച്ചുവലിക്കുന്നവരായ) അവരെ (യമഭൂതന്മാരെ) വേഗ
ത്തിൽ മോചിച്ചാലും എന്നിങ്ങനെരോധിച്ചു (തടുത്തു)।

അഥ രുദ്ധാ ഹരിഭൂതൈ യ്മഭൂത്യാഃ കലിതവിസ്തയാസ്തരസാ।
വീരഭൂതരബഹുമാനാ ഭേവമവോചൻ ഗഭീരയാ വാചാ॥൧൨॥

അനപയം—അഥ-ഹരിഭൂതൈഃ-രുദ്ധാഃ-യമഭൂത്യാഃ-തരസാ-ക
ലിതവിസ്തയാഃ-വീരഭൂതരബഹുമാനാഃ ഗഭീരയാ-വാചാ-ഏവം അ
വോചൻ॥

അർത്ഥം—അനന്തരം ഹരിഭൂതന്മാരാൽ രുദ്ധനായ (ത
ടുക്കപ്പെട്ടവരായ) യമഭൂതന്മാർ (കാലഭൂതന്മാർ) വേഗത്തിൽ കലി
തവിസ്തയന്മാരായിട്ട് (ചെയ്യപ്പെട്ട ആശ്ചര്യത്തോടുകൂടിയവരായിട്ട്)
വീരഭൂതരമായ (അനല്പമായ) ബഹുമാനത്താൽ ഗഭീരനായ (ഗംഭീ
രനായ)വാക്കുകൊണ്ട് ഇപ്രകാരം വചിച്ചു (പറഞ്ഞു)

കേ വാ യുയം ന ഭേവാഃ, കിമു പുനരപഭേ-
വാഃ, കിമന്യേ മഹാന്തോ-
വേഷാകാരപ്രകാരഃ കഥയതി ഭവതാം
ഭവ്യതാം ദിവ്യതാം ച।
പ്രാണാനേതസ്യ നാനാവിധഭൂരിതവതോ
യാതനാം നേതുകാമാ-
നസ്താൻ കന്യാദിദാനീമരുധത ച വിഭോർല-
ർമ്മരാജസ്യഭൂതാൻ ॥൧൩॥

അനപയം—യുയം-കേ-വാ, ഭേവാഃ ന,-പുനഃ--ഉപഭേവാഃ-കി
മു,-അന്യേ മഹാന്തഃ-കിം, വേഷാകാരപ്രകാരഃ-ഭവതാം-ഭവ്യതാം ദി
വ്യതാം-ച-കഥയതി-നാനാവിധഭൂരിതവതഃ--ഏതസ്യ--പ്രാണാൻ-
യാതനാം നേതുകാമാൻ-വിഭോഃ-ധർമ്മരാജസ്യ--ഭൂതാൻ-അസ്താൻ
കന്യാൻ-അരുധത-ച-

അർത്ഥം — നിങ്ങൾ ആരാണു്, ദേവന്മാരോ-അല്ലെങ്കിൽ പിന്നെ ഉപദേവന്മാരോ, അന്യന്മാരായ മഹത്തുക്കളോ (മറ്റു മഹാത്മാക്കളോ) വേഷാകാരപ്രകാരം (വേഷത്തിന്റേയും ആകൃതിയുടേയും സ്വഭാവം) ഭവാനുരുടെ (നിങ്ങളുടെ) ഭവ്യതയേയും (മംഗലമൂർത്തിത്വത്തേയും) ഭിദ്യതയേയും കഥിക്കുന്നു. നിങ്ങളുടെ വേഷവും ആകൃതിയും കണ്ടാൽ മംഗലമായും ഭിദ്യമായും ആണു് എന്ന് അറിയാം എന്നുസാരം) നാനാവിധഭരിതവാനായ (പലവിധമുള്ള ഭംഗത്തോടുകൂടിയ) ഇവന്റെ (അജാമിളന്റെ) പ്രാണങ്ങളെ യാതനയേ (അതിവേദനയേ) നേതുകാമനമായും (പ്രാപിപ്പിക്കാൻ ഇച്ഛിക്കുന്നവരും) വിഭവായ ധർമ്മരാജന്റെ ഭൂതന്മാരും ആയ ഞങ്ങളെ എന്തു് ഫേതുവായിട്ടു തടുക്കയും ചെയ്യൂ॥

വൈവസ്വതസ്യ ഭൂത്യാനാമേവം വാചം നിശമ്യ തേ।
ഇത്ഥമുപ്ലവ്വരേർഭൂതാ മുഗ്ദ്ധസ്മേരമുഖാംബുജാഃ ॥൧൪॥

അനവധം — തേ-ഹരേ-ഭൂതാഃ-വൈവസ്വതസ്യ ഭൂത്യാനാം-ഏവം-വാചം-നിശമ്യ-മുഗ്ദ്ധസ്മേരമുഖാംബുജാഃ-ഇത്ഥം-ഉപ്യുഃ॥

അർത്ഥം — ഹരിയുടെ ഭൂതന്മാർ (വിഷ്ണുഭൂതന്മാർ) വൈവസ്വതന്റെ (സൂര്യപുത്രന്റെ-കാലന്റെ) ഭൂത്യാനരുടെ ഇപ്രകാരമുള്ള വാക്കിനെ നിശമനം ചെയ്തിട്ടു് (കേട്ടിട്ടു്) മുഗ്ദ്ധസ്മേരമുഖാംബുജന്മാരായിട്ടു് (സുന്ദരമായും മന്ദഹാസത്തോടുകൂടിയതായും ഇരിക്കുന്ന മുഖാംബുജത്തോടുകൂടിയവരായിട്ടു്) ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു॥

പൃച്ഛാമസ്സാധുയുഷ്മാ നിഭമഖിലവിഭോ

ധർമ്മരാജസ്യ ഭൂതാൻ

കീദൃഗ്ദ്ധർമ്മസ്വരൂപഃ കഥയത വിഷയഃ

കോപി ഭണ്ഡസ്യ ലോകേ।

സർവ്വേ കിന്നപസ്യ ഭണ്ഡ്യാ ജഗതി യദപരേ

കിന്നധർമ്മൈകനിഷ്ഠാ

യദപാ കിന്തേ ന സമൃഗ്ഭരിതമഹരഹോ

യേ വിതനപന്തുധർമ്മം ॥൧൫॥

അനവധം — അഖിലവിഭഃ-ധർമ്മരാജസ്യ ഭൂതാൻ-യുഷ്മാൻ (വയം) ഇദം-സാധു-പ്രഹാമഃ, ധർമ്മസ്വരൂപഃ - കീദൃക്-ലോകേ-കോപി-ഭണ്ഡസ്യ വിഷയഃ-കഥയത-യത്ജഗതി-അസ്യ-സർവ്വ-ഭണ്ഡ്യാഃ കിന്നധർമ്മൈകനിഷ്ഠാഃ അപരേ-ഭണ്ഡ്യാഃ-കിന്ന-യദപാ-യെ-സമൃക്-അഹരഹഃ-ഭരിതം-അധർമ്മം-വിതനപന്തി,-തേ-കിം-ന।

അർത്ഥം — അഖിലവിത്തുകളും (സ്വത്തേയും അറിയാവുന്നവരും) ധർമ്മരാജന്റെ ഭൂതന്മാരും ആയ നിങ്ങളോടു് ഇതിനെ (പറ

യാൻ ചോകുന്നതിനെ) വഴിപോലെ ചോദിക്കുന്നു. കഥിച്ചാലും (പറഞ്ഞാലും) യാതൊന്നിനാൽ ജഗത്തിൽ ഇവന്ന് (കാലന്ന്) എല്ലാവരും ഭണ്ഡ്യന്മാരാണോ (ഭണ്ഡികപ്പെടുവാൻ യോഗ്യന്മാരാണോ) അല്ലങ്കിൽ ധർമ്മൈകനിയുന്മാർ (ധർമ്മനിയുതോടുകൂടിയവർ) ആയ അപരന്മാർ (മറ്റുള്ളവർ) ഭണ്ഡ്യന്മാരോ, അല്ലങ്കിൽ യാവ ചിലർ വഴിപോലെ ദിവസംതോറും ഭരിതത്തെയും (ഭജ്ഞാർമ്മത്തെയും) അധർമ്മത്തെയും ചെയ്യുന്നു, അവർ ആകുന്നു, ലോകത്തിൽ എല്ലാവരും ഭണ്ഡ്യന്മാരോ-അല്ലങ്കിൽ ധർമ്മം ചെയ്യുന്നവരോ അതോ അധർമ്മം ചെയ്യുന്നവരോ ആരാണ് നിങ്ങൾ പറഞ്ഞാലും എന്നു സാരം.

ഗദ്യം—അഥ തേ യഥാശ്രുതം പ്രത്യുവദൻ (അനന്തരം അവർ = കാലഭൂതന്മാർ) ശാസ്ത്രമനുസരിച്ച് ഉത്തരം പറഞ്ഞു.

ധർമ്മാധർമ്മവിവേചനം ചെയ്തു ഭണ്ഡാഹ്വനാജ് ആരാണ് എന്നു കാണിക്കുന്നു.

ആമ്നായൈവിഹിതോയമത്ര ഭൂവനേ

ധർമ്മോ നിഷിദ്ധോഽപരോ

വേദാസ്തേപി ജഗത്രയീമയ ത

നർഭേവസ്സ നാരായണഃ

തസ്മിൻ ധർമ്മപഥേ ചരന്നവിഷയോ

ഭണ്ഡസ്യ പുണ്യപ്രഭോ-

യോഽന്യസ്മിൻ നിരതഃ പുമാൻ സ തു ബുദ്ധൈർ

ഭൂണ്യോഽത്ര നിണ്ണീയതാം

॥ ൧൩ ॥

അനവധം—അത്ര ഭൂവനേ- ആമ്നായൈ=വിഹിതഃ- അയം ധർമ്മഃ, -അപരഃ-നിഷിദ്ധഃ, -തേ-വേദാഃ-അപി--ജഗത്രയീമയതനഃ-നാരായണഃ-സഃ-ഭേവഃ, -തസ്മിൻ-ധർമ്മപഥേ-ചരൻ-പുണ്യപ്രഭഃ-(പുമാൻ) ഭണ്ഡസ്യ-അവിഷയഃ, യഃ അന്യസ്മിൻ-നിരതഃ, സഃ-പുമാൻ-തു-അത്ര ബുദ്ധൈഃ-ഭണ്ഡ്യഃ-ഇതി-നിണ്ണീയതാം-

അർത്ഥം—ഈ ഭൂവനത്തിൽ (ലോകത്തിൽ) ആമ്നായങ്ങളാൽ (വേദങ്ങളാൽ) യാതൊന്ന് വിഹിതമായി (വിധിക്കപ്പെട്ട) ഇതു ധർമ്മമാകുന്നു, അപരം (വേദവിരുദ്ധമായുള്ളത്) നിഷിദ്ധമാകുന്നു (അധർമ്മമാകുന്നു) ആ വേദങ്ങളും ജഗത്രയീമയതനവായ (ജഗത്രയീമയമായ ഭേദത്തോടുകൂടിയ) സകലചരാചരസപരൂപനായ എന്നു സാരം, നാരായണനാകുന്ന ആ ഭേവനാകുന്നു (മഹാവിഷ്ണുവാകുന്നു) ആ ധർമ്മപഥത്തിൽ (ധർമ്മമാർഗ്ഗത്തിൽ) ചരന്നായി (സഞ്ചരിക്കുന്നവനായി) പുണ്യപ്രഭനായ (പുണ്യത്തെ തരുന്നവനായ) പുണ്യവാനായ എന്നു സാരം, പുമാൻ ഭണ്ഡത്തിന് അവിഷയമാ

കുന്നു (ഭണ്ഡുനല്ല എന്നു സാരം) യാവനൊരുത്തൻ അന്യത്തിൽ അധർമ്മമാർഗ്ഗത്തിൽ നിരതനാകുന്നു (തല്പരനാകുന്നു). ആ പമാൻ (പുരുഷൻ) ബുധന്മാരാൽ ഭണ്ഡുനാകുന്നു എന്നു നിർണ്ണയിക്കപ്പെട്ടാലും (നിശ്ചയിക്കപ്പെട്ടാലും) വേദങ്ങളിൽ വിധിച്ചതു് ധർമ്മവും വേദവിരുദ്ധം അധർമ്മവും ആണു് വേദങ്ങൾ തന്നെയും സാക്ഷാൽ മഹാവിഷ്ണുവാകുന്നു അതിനാൽ വിഷ്ണുഭക്തിയായ ധർമ്മമാർഗ്ഗത്തിൽ ചരിക്കുന്നവൻ അഭണ്ഡുനും, അധർമ്മചാരിഭണ്ഡുനും, ആകുന്നു എന്നു സാരം.

അയം ച പിതരൗ തൃജ, സ്വഗൃഹി

ണീം ച സാദ്ധപിപുനാ-

രമസ്വ കലടായുതോ വിരമ

ധർമ്മതഃ സ്വീയതഃ॥

പുപോഷയ, കഡംബകം, പരധ

നംമുഷാണാനപഹം

വിനിന്ദുമിതി നാകരോൽ കിമിഹ

കർമ്മ കാമാതരഃ

॥൧൭॥

അനപയം—അയം പിതരൗ-ച-തൃജ-സാദ്ധപിപുനാ-സ്വഗൃഹിണീം-ച-തൃജ,-കലടായുതഃ-പുനഃ-രമസ്വ,-സ്വീയതഃ-ധർമ്മതഃ-വിരമ, കഡംബകം-പുപോഷയ, അനപഹം-പരധനം-മുഷാണ, ഇതി--കാമാതരഃ- ഇഹ--വിനിന്ദും-കിം-കർമ്മ-ന-അകരോൽ:

അത്ഥം—ഇവൻ (അജാമിളൻ) പിതാക്കന്മാരെയും (മാതാ പിതാക്കന്മാരെയും) തൃജിച്ചു, സാദ്ധപിയായ (പതിവ്രതയായ) സ്വഗൃഹിണിയേയും (തന്റെ ധർമ്മപതിയേയും) തൃജിച്ചു കലടായുതനായിട്ട് (വേശ്യയോടുകൂടിയവനായിട്ട്) പിന്നെയും പിന്നെയും രമിച്ചു. സ്വീയമായ (തന്നെ സംബന്ധിച്ചതായ) ധർമ്മത്തിൽനിന്നും വിരമിച്ചു (മതിയാക്കി) കഡംബകത്തെ (നിന്ദുമായ കഡംബത്തേ) പോഷിപ്പിച്ചു, ദിവസത്തോറും പരധനത്തെ മോഷ്ടിച്ചു. ഇങ്ങനെ കാമാതരനായിട്ട് ഇവിടെ വിനിന്ദുമായ എന്തു കർമ്മത്തെ ചെയ്തില്ല. പല കർമ്മവും ചെയ്തു എന്നു സാരം. ഇവിടെ-തൃജ-രമസ്വ- ഇത്യാദിപ്രയോഗങ്ങൾ ‘സമുച്ചയേന്യതരസ്ത്വാം’ എന്നുള്ളതിനാൽ സമുച്ചയത്തിലെ ക്രിയാസമഭിഹാരത്തിൽ ലോട്ടാണ്-അതിനാൽ സാമാന്യവചനമായ-അകരോൽ എന്ന ക്രിയയുടെ കാലവും പുരുഷവചനങ്ങളും വരണം എന്നതുകൊണ്ടു് പ്രഥമപുരുഷൈകവചനവും ഭൂതകാലവും വന്നു എന്നു് അറിഞ്ഞുകൊള്ളണം=പുനർ രമസ്വ എന്നുള്ളതതു് “രോരി” എന്നു് രകാരലോപവും “സ്രലോപപൂർവ്വസ്വദീർഘോഃ” എന്ന ദീർഘവും വന്നിട്ട് പുനാരമസ്വ എന്നു് സിദ്ധിച്ചു.

പുനരപി ഹരിഭൂതാ യാമൃഭൂതാനാം ചാചൻ
ജനനശതസഹസ്രൈർദൃഷ്ട്വതൈരഘേ കൃതേ-പി
യദിഹ സകൃദനേന വ്യാഘ്രതം നാമ വിഷ്ണോ-
വിദിതമഹം കിം നോ നിഷ്ട്വതിസ്തൽ കൃതാ വഃ॥൧൮॥

(അനപയം) ഹരിഭൂതാഃ- പുനഃ- അപി യാമൃഭൂതാൻ- അഭാവം
ചൻ, ജനനശതസഹസ്രൈഃ-ദൃഷ്ട്വതൈരഘേ- കൃതേ- അപി- യത്-
അനേന-ഇഹ-വിഷ്ണോഃ നാമ-സകൃൽ-വ്യാഘ്രതം, തൽ-നിഷ്ട്വതിഃ
കൃതാ-(ഇതി) വഃ-നോ-വിദിതം-കിം-അഹം-

അർത്ഥം—ഹരിഭൂതന്മാർ പിന്നെയും യാമൃഭൂതന്മാരോട് (യഥ
സംബന്ധികളായ ഭൂതന്മാരോട്) വെച്ചു (പറഞ്ഞു) ജനനശതസ
ഹസ്രങ്ങൾകൊണ്ട് (അനേകായിരം ജന്മങ്ങൾകൊണ്ട്) ദൃഷ്ട്വതൈ
രഘം (പാപസമൂഹം) കൃതമായിരിക്കുമ്പോഴും ചെയ്യപ്പെട്ടു എങ്കി
ലും യാതൊന്നിനാൽ ഇവനാൽ (അജാമിളനാൽ) ഇവിടെ വിഷ്ണു
വിന്റെ നാമം (നാരായണനാമം) ഒരുതവണ വ്യാഘ്രതമായി (പ
റയപ്പെട്ടു) അതിനാൽ നിഷ്ട്വതി (പ്രായശ്ചിത്തം) കൃതയായി
(ചെയ്യപ്പെട്ടു) എന്നിങ്ങനെ നിങ്ങൾക്കു വിദിതമല്ലയോ
(അറിയപ്പെട്ടിട്ടില്ല- ഇവൻ വളരെ പാപകർമ്മങ്ങൾ ചെയ്തു എ
ങ്കിലും ഭഗവന്നാമത്തെ ഒരുതവണ ഉച്ചരിക്കയാൽ പാപത്തിന്റെ
പ്രായശ്ചിത്തമായി എന്നുള്ളത് നിങ്ങൾക്കു അറിയാമല്ലോ പി
ന്നെ എങ്ങനെയാണ് ഭണ്ഡ്യനാകുന്നത് എന്നു സാരം.

ഇവൻ തന്റെ പുത്രനെ ഉദ്ദേശിച്ചാണല്ലോ നാരായണ എ
ന്നു വിളിച്ചത് അല്ലാതെ ഭഗവന്നാമത്തെ ഉച്ചരിക്കുകയല്ലല്ലോ
ചെയ്ത അതിനാൽ ഭണ്ഡ്യനാണ് എന്നുള്ളതിനു സമാധാനം
പറയുന്നു.

നൃണാമഘം ഭഹതി നാമ ഹരേരബുദ്ധ്യാ-
പ്യാഖ്യാതമാമയമിവൈഷധമഗ്നിരേധഃ
ആമ്നായകൃത്യമഖിലം ശമലം പുനാതി
സേവാ ഹരേസ്തു സഹ വാസനയാ ലുനാതി॥ ൧൯

(അനപയം) ഹരേഃ- നാമ- അബുദ്ധ്യാ- ആഖ്യാതം- അപി
ഐഷധം ആമയം- ഇവ - അഗ്നിഃ- ഏധഃ- ഇവ നൃണാം- അഘം
ഭഹതി, ആമ്നായ കൃത്യം- അഖിലം- ശമലം-പുനാതി- ഹരേഃ-
സേവാ- തു- വാസനയാ- സഹ- ലുനാതി

(അർത്ഥം) ഹരിയുടെ നാമം അബുദ്ധ്യാ (ബുദ്ധിപൂർവ്വമല്ലാ
തെ) ആഖ്യാതമാണെങ്കിലും. (പറയപ്പെട്ടത് ആയാലും) ഐഷ
ധം- ആമയത്തെ (രോഗത്തെ) എന്നപോലെയും, അഗ്നി ഏധസ്തി

നെമുന്നപേലെയും(വിറകിനെയെന്നപോലെയും)നരന്മാരുടെഅ
 ഘത്തെ(പാപത്തെ) ദഹിപ്പിക്കുന്നു ബുദ്ധിപൂർവ്വം ജപിച്ചാലത്തെക
 മപറയാനില്ലെന്നു സാരം) ആത്മനായകത്വം (വേദവിഹിതകർമ്മം
 അഖിലമായ ശമലത്തെ (പാപത്തെ) ശുദ്ധമാക്കുന്നു ഹരിയുടെ
 സേവയാകട്ടെ വാസനയോടുകൂടെ ലൂനനം ചെയ്യുന്നു (കളയുന്നു)
 വേദത്തിലുള്ള കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്താൽ പാപമേനശിക്കയുള്ള വി
 ങ്ങളിനെ സേവിച്ചാലാകട്ടെ പാപവും പാപകൃത്യത്തിലുള്ള വാസ
 നയും കൂടി ഇല്ലാതാകും എന്നു സാരം.

ഇത്ഥം തദ്വചനം ഗഭീരമധുരം

ധർമ്മ്യം നിശ്ശയാകലാ

സ്തേവൈവസ്വതകിങ്കരാസ്സരഭസം

ജഗ്ദ്യസ്സപതാതാന്തികം

ശ്രീനാരായണപാഷ്ടഭേഷു ച ഗതേ-

ഷപംഭോജനേത്രാമൃത

സ്വാന്തഃ സോപി തപശ്ചരന്നിഹപുന-

ശ്യാഗാൽ സ്വരൂപം ഹരേഃ

॥൨൦॥

അജാമിളമോക്ഷം പ്രബന്ധം സമാപ്തം॥

അനപചഃ—ഇത്ഥം-ഗഭീരമധുരം-ധർമ്മ്യം-തദ്വചനം-നിശ്ശ
 ആകലാഃ-തൈ-വൈവസ്വതകിങ്കരാഃ സരഭസം-സ്വതാതാന്തികം-
 ജഗ്ദ്യഃ-ശ്രീനാരായണപാഷ്ടഭേഷു-ച-ഗതേഷു-അംഭോജനേത്രാമൃത
 സ്വാന്തഃ-സഃ-അപി-ച-ഇഹ-പുനഃ-ച-തപഃ-ചരൻ-ഹരേഃ സ്വരൂ
 പം-അഗാൽ.

അർത്ഥം—ഇപ്രകാരം ഗഭീരമധുരവും (ഗാഭീർയ്ത്തേനാടും മാ
 ധുർയ്ത്തേനാടുംകൂടിയതും) ധർമ്മ്യവും (ധർമ്മത്തോടുകൂടിയതും) ആയ
 തദ്വചനത്തെ (അവരുടെ=(വിഷ്ണുഭൂതന്മാരുടെ) വചനത്തെ) നിശ്ശ
 മനംചെയ്തിട്ട് (കേട്ടിട്ട്) ആകലന്മാരായ ആ വൈവസ്വതകിങ്കര
 ന്മാർ (കാലഭൂതന്മാർ) സ്വതാതാന്തികത്തെ (തന്റെ താതന്റെസ
 മീപത്തെ പ്രാപിച്ചു. ശ്രീനാരായണപാഷ്ടഭുവാനും ഗതന്മാരായ
 പ്പോൾ (വിഷ്ണുഭൂതന്മാരും പോയപ്പോൾ) അംഭോജനേത്രാമൃതസ്വപാ
 തനായ അവനും (അജാമിളനും) ഇവിടെ പിന്നെയും തപസ്സിനെ
 ചരൻ (അനുഷ്ഠിക്കുന്നവൻ) ആയിട്ട് ഹരിയുടെ സ്വരൂപത്തെ
 പ്രാപിച്ചു (വിഷ്ണുജോകത്തെ പ്രാപിച്ചു.)

അജാമിളമോക്ഷം പ്രബന്ധത്തിന്റെ വ്യാഖ്യാനം സമ്പൂർണ്ണമായി.

സന്താനഗോപാലം

പ്രബന്ധം.

പുഷ്പൽസൗരഭപാരിജാതകസുമദപാസ്തോരണസ്രഗപിണീം
ഭ്രാമേവ പ്രതിബിംബിതാം ജലനിയത യാമാശശങ്കേ ജനഃ
സാകം നിഷ്പ്രതിമപ്രതാപഗിരിമദ്രാജിഷ്ടഭിർവൃഷ്ടിഭിഃ
ശ്രീകൃഷ്ണസുഖം സഗദ്യസഹിതസ്താമധ്യവാത്സീൽ പുരീം.   ൧

(അനപയം) ജനഃ-പുഷ്പൽസൗരഭപാരിജാതകസുമദപാസ്തോ
രണസ്രഗപിണീം-യാം-ജലനിയത-പ്രതിബിംബിതാം-ഭ്രാമേവ-
ആശശങ്കേ-ശ്രീകൃഷ്ണ-നിഷ്പ്രതിമപ്രതാപഗിരിമദ്രാജിഷ്ടഭിഃ-വൃഷ്ടി
ഭിഃ സാകം-സഗദ്യസഹിതഃ-സസുഖം-താം-പുരീഃ-അധ്യവാത്സീൽ.

അർത്ഥം—ജനം പുഷ്പൽസൗരഭങ്ങളായ വലിച്ചിരിക്കുന്ന
സൗരഭ്യത്തോടുകൂടിയ പാരിജാതകസുമങ്ങളാൽ(കല്പകവൃക്ഷപൂക്ക
ളാൽ) പാസ്തോരണസ്രഗപിണിയായ, (ഭാരികലേ=വാതലിലെ)
തോരണമാലകളോടുകൂടിയ,)യാണെന്നിനെ (യാതൊരു ഭാരകയേ
ജലനിധിയിൽ (സമുദ്രത്തിൽ) പ്രതിബിംബിതയായ ഭ്രാമേ
എന്ന് (പ്രതിഫലിച്ചുകാണുന്ന സ്വർഗ്ഗമെന്ന്) ശങ്കിച്ചു. (സംശ
യിച്ചു), ശ്രീകൃഷ്ണൻ നിഷ്പ്രതിമമായ (അസദൃശമായ) പ്രതാപഗ
ിരിമാവിനാൽ (പ്രതാപാധികൃത്താൽ) ഭ്രാജിഷ്ടങ്ങളായ (ശോഭിക്ക
ന്നവരായ) വൃഷ്ടികളോടുകൂടെ (യാദവന്മാരോടുകൂടെ) സഗദ്യസഹി
തനായിട്ട് (സോദരനായ ബലരാമനോടുകൂടി) സുഖമാകുവണ്ണം
ആ പുരിയെ (ഭാരകയെ) അധിവസിച്ച് (പാത്ത്) ഭാരകയിൽ
പാത്ത് എന്നു സാരം. അധിപൂർവ്വമായവസ-എന്ന ധാതുവിന്
“ഉപാനപദ്യോദ്വസഃ” എന്ന സൂത്രത്താൽ സപ്തമൃതത്തിൽ
ഭിതിയ വന്നു.

വിഹിതഭവനഭദ്രേ വാസുഭദ്രേ ധരിത്രീ-
ഭരഹരണവിനിദ്രേ ഭൂരികാരുണ്യസാദ്രേ!
ന പരമഖിലലോകാ ഭാരവത്യാം, ജഗത്യാ-
മുദധിവലയവത്യാം ഹൃഷ്ടപുഷ്ടാ ബഭ്രുവുഃ॥   ൨

(അനപയം) ഭൂരികാരുണ്യസാദ്രേ-വിഹിതഭവനഭദ്രേ-വാസുഭ
ദ്രേ-ധരിത്രീഭരഹരണവിനിദ്രേ-അഖിലലോകാ-ഭാരവത്യാം-പരം-
ന, ഉദധിവലയവത്യാം-ജഗത്യാം-ഹൃഷ്ടപുഷ്ടാ-ബഭ്രുവുഃ॥

അർത്ഥം—ഭൂരികാരുണ്യസാന്ദ്രനും (വളരെ കരുണയുള്ളവനും) വിഹിതഭവനഭൂനും (ലോകങ്ങൾക്കു മംഗലം ചെയ്യപ്പെട്ടവനും) ആയ വാസുഭദ്രൻ (മായാമയനായ ശ്രീകൃഷ്ണൻ) ധരിത്രിയുടെ ഭരണത്തിന്റെ ഫരണത്തിൽ (ഭൂഭാരത്തെക്കുളയുന്നതിൽ) വിനിമിതനായിരിക്കുമ്പോൾ (ജാഗരൂകനായിരിക്കുമ്പോൾ) അഖിലലോകങ്ങൾ (സർവ്വജനങ്ങൾ) പാരവതിയിങ്കൽതന്നെ അല്ല, ഉദധിവലയവതിയായ ജഗതിയിങ്കലും (സമുദ്രത്താൽ ചുറ്റപ്പെട്ട ലോകത്തിലും) ഹൃഷ്ടപുഷ്ടനായി (സന്തുഷ്ടനായും പോഷിച്ചവരായും) ഭവിച്ചു. ശ്രീകൃഷ്ണൻ ലോകഭാരത്തെക്കുളയാൻ ജാഗ്രതയുള്ളവനായിരിക്കുമ്പോൾ പാരകയിലും സർവ്വലോകങ്ങളിലും ക്ഷമ ജനങ്ങൾ സന്തുഷ്ടനായിത്തീർന്നു എന്നു സാരം.)

ഗദ്യം ൧:—ഏവമേവ സുഖമേധമാനേഷു സകലലോകേഷു പാരവത്യാം തു ദ്വിജന്മനഃ കസ്യചിദപത്യാഷ്ടകം ജാതമാത്രനഷ്ടമജനിഷ്ടം॥

അർത്ഥം—ഇപ്രകാരംതന്നെ സകല ലോകങ്ങളും (സർവ്വജനങ്ങളും) സുഖമാകുംവണ്ണം ഏധമാനനായിരിക്കുമ്പോൾ (വർദ്ധിച്ചിരിക്കുന്ന സമയത്തിൽ) പാരവതിയിലാകട്ടെ (പാരകയിലാകട്ടെ) കസ്യചിത്-ദ്വിജന്മനഃ ഒരു ദ്വിജാത്മാവിന്റെ (ബ്രാഹ്മണന്റെ) അപത്യാഷ്ടകം (ഏഴു പുത്രന്മാർ) ജാതമാത്രനഷ്ടമായിട്ട് ജനിച്ച് (ജനിച്ച് ഉടൻതന്നെ മരിച്ചതായിത്തീർന്നു,.)

രാജദപാരി മൃതം നിധായ തനയം, കപാസ്തേ നിരസ്തത്രപഃ കൃഷ്ണഃ സ്രീജനലമ്പടഃ കപന ഹലീ ഹാലാമദാസാശയഃ ഇത്യുച്ചൈർഗിരമുൽഗിരൻ ദ്വിജവരഃ ക്ഷിപ്രം പ്രപേദേ സഭാം നീരന്ധ്രാസകവൃഷ്ണീവീരമക്ഷീരത്താംകരോദ്യൽപ്രഭാം॥ ൩.

അർത്ഥം—ദ്വിജവരഃ-രാജദപാരി-മൃതം-തനയം-നിധായ; നിരസ്തത്രപഃ സ്രീജനലമ്പടഃ കൃഷ്ണഃ-കപ-ആസ്തേ, ഹാലാമദാസാശയഃ-ഹലീ കപന-ഇതി, ഉച്ചൈഃ-ഗിരം-ഉൽഗിരൻ-നീരന്ധ്രാസകവൃഷ്ണീവീരമക്ഷീരത്താംകരോദ്യൽപ്രഭാം-സഭാം-ക്ഷിപ്രം-പ്രപേദേ-

അർത്ഥം—ദ്വിജവരൻ (ഒരു ബ്രാഹ്മണൻ) രാജദപാരികൾ (രാജാവിന്റെ പടിവാതുക്കൽ) മൃതനായ തനയനെ വിധാനം ചെയ്തിട്ട് (മരിച്ച പുത്രനെ ഇട്ടിട്ട്) നിരസ്തത്രപനും (ലജ്ജയില്ലാത്തവനും) സ്രീജനലമ്പടനും (പെൺകൊതിയനും) ആയ കൃഷ്ണൻ എവിടെ ആസിക്കുന്നു (ഇരിക്കുന്നു) ഹാലാമദാസാശയനായ (കള്ളിന്റെ മദത്താൽ മന്ദബുദ്ധിയായ) ഹലീ (ബലഭദ്രൻ) എവി

ടെ? എന്നിങ്ങനെ ഉച്ചൈസ്സാകുവണ്ണം (ഉറക്കം) ഗീരിനെ ഉൽഗി
രന്നായി (വാക്പുറപ്പെട്ടവിടന്നവനായിട്ട്) നീരന്ധ്രന്മാരായ (ഇ
ടതിങ്ങിയവരായ) അന്ധകവീരന്മാരുടെയും (യാദവഭേദങ്ങളുടെയും)
വൃഷ്ടിവിരന്മാരുടെയും (യാദവശ്രേഷ്ഠന്മാരുടെയും) മക്കളിലെ (കി
രീടങ്ങളിലെ) രത്നാങ്കുരങ്ങളാൽ (രത്നമുളകളാൽ) ഉദ്യുൽപ്രഭയായ
(ഉദിച്ചിരിക്കുന്ന കാന്തിയോടുകൂടിയ) സഭയേ പ്രാപിച്ചു.

പുത്രസന്താനസംഭ്രാന്തചിത്തം പൃഥ്വിസുരം തദാ
ആഗന്തുനോ ജനസ്സേവന മാകലഃ സമലോകത
അനന്ധം — പുത്രസന്താനസംഭ്രാന്തചിത്തം - ഏനം പൃഥ്വി
സുരം-തദാ-ആഗന്തുനഃ ജനം-തു-ആകലഃ സമലോകത.

അർത്ഥം — പുത്രസന്താനത്താൽ (പുത്രഭവത്താൽ) സംഭ്രാന്ത
ചിത്തനായ (പരിഭ്രമിച്ച മനസ്സോടുകൂടിയവനായ) ഈ പൃഥ്വിസു
രനേ (ഈ ബ്രാഹ്മണനെ) ആഗന്തുകമായ ജനമാകട്ടെ (അവിടെവ
ന്നിരിക്കുന്ന ആളുകളാകട്ടെ) ആകലമായിട്ട് ആലോകനം ചെയ്തു
(സംഭ്രമത്തോടുകൂടി കണ്ടു)

ഗദ്യം—൨. തത്ര ച വിചിത്രമണിവേദികാനിരന്തരേ സഭാന്ത
രേ സമാക്രാന്തകനകഗിരിശിഖരേഷു കേസരിപ്രവരേഷു ച പര
വാരണപ്രകടിതവിക്രമേഷു മഹാരജതവിഷ്ണുരാധിഷ്ഠിതേഷു വൃഷ്ടി
ന്ധകവീരേഷു രോഹിണീനയനാനന്ദകരേ പൃണ്ണിമാനിശാകര ഇവ
പൂർവ്വഗിരിശിഖരം തുംഗതരം ഭദ്രാസ്ഥാവരമലകർവ്വുണേ സക
ഷ്ണേ സന്ധ്യാരാഗചിതാംബരപ്രസൃമരപ്രഭാകരീകരുംബേ നീലാം
ബുദകദുംബ - ഇവ ചരമഗിരികൂടമന്തർഘമണിചിരമാലംബമാനേ
ലോലംബമാനാപനോദനചതുരാംഗസുഷമാഭരേ ഭാരോദരേ, ജഗ
ത്രയീനിരങ്കുശശക്തിപ്രസരേ കമാരഹുവ മയൂരപൂഷ്പം മണിഭദ്രാസന
മദ്ധ്യമദ്ധ്യാസീനേ മഹേന്ദ്രനന്ദനേ മഹീയസ്തരേഷപരേഷപവി
സഭാസ്താരേഷു യഥോചിതമുപവിഷ്ടേഷു സമീലോഷബാധവ
സ്തബാധവപ്രവരസ്തോരസ്താധമബ്രഹ്മണ്യ മുച്ഛൈരൽഘോഷയൻ
മൃതസുതമുഖേന്ദ്രസന്ദർശനക്ഷഭിതഹൃദയ ശോകസാഗരതരംഗശങ്കാ
വഹൈരശ്വപ്രവാഹൈസ്സഹരൂക്ഷതരാണി കാന്തിചിക്ഷുരാണി
നിർർഗ്ഗളം നിർഗ്ഗളയാമാസ

അർത്ഥം — അവിടെ വിചിത്രമണിവേദികകൊണ്ടു (അത്തു
തങ്ങളായ രത്നത്തറകൾകൊണ്ടു) നിരന്തരമായ (സമ്പൂർണ്ണമായ) സ
ഭാസരത്തിൽ (സഭാമദ്ധ്യത്തിൽ) സമാക്രാന്തങ്ങളായ കനകഗിരി
ശിഖരങ്ങളോടു കൂടിയ (മഹാമേന്ദ്രശിഖരങ്ങളിൽ കയേറിയ) കേസ
രിപ്രവരന്മാർ (സിംഹശ്രേഷ്ഠന്മാർ) ഏനം പോലെ പരന്മാരാകുന്നു (ശ

തുക്കളാകുന്നു) വാരണങ്ങളിൽ (ആനകളിൽ) പ്രകടിതവിക്രമനാരായ
 (പരാക്രമത്തേ പ്രകാശിപ്പിച്ചവരായ) വൃഷ്ണസ്ഥകരവീരനാർ-മ
 ഹാരജതവിഷ്ണുരങ്ങളിൽ (സ്വർണ്ണപീഠങ്ങളിൽ) അധിഷ്ഠിതനാരായി
 രിക്കുമ്പോഴും, രോഹിണിയുടെ (രോഹിണീനക്ഷത്രത്തിന്റെ=രോ
 ഹിണീദേവിയുടെ എന്നും) നയനങ്ങൾക്കു് ആനന്ദത്തോ ചെയ്യുന്ന
 വനായ പൂർണ്ണിമാനിശാകരൻ (പൂർണ്ണചന്ദ്രൻ) പൂർവ്വഗിരിശിഖര
 ത്തേ (ഉദയപർവ്വതത്തിന്റെ ശൃംഗത്തേ എന്നപോലെ-സങ്കഷ
 ണൻ (ബലഭദ്രൻ) തുംഗതരമായ (അത്യുന്നതമായ) ഭദ്രാസന
 വരത്തേ (ശ്രേഷ്ഠസിംഹാസനത്തേ) അലംകർച്ചാണനായപ്പെപ്പാഴും,
 (അലങ്കരിച്ചപ്പെപ്പാഴും) സന്ധ്യാരാഗംകൊണ്ടു് (സന്ധ്യയിലെ ചമപ്പ
 കൊണ്ടു്) പീതമായ അംബരത്തിൽ (ആകാശത്തിൽ) പ്രസ്മര
 മായ (വ്യാപ്തമായ) പ്രഭാണികരംബത്തോടു (പ്രഭാസമൂഹത്തോടു)
 കൂടിയ (ശ്രീകൃഷ്ണപക്ഷത്തിൽ സന്ധ്യാരാഗംപോലെ പീതമായ
 അംബരത്തിൽ=വാസുത്തിൽ വ്യാപിച്ച നീലകാന്തിയോടുകൂടിയ
 എന്നർത്ഥം) നീലാംബുകരംബം (നീലമേഘക്കൂട്ടം) ചരമഗരികൃ
 ടത്തേ (അസ്തമനപർവ്വതത്തേ) എന്നപോലെ-ലോലംബങ്ങളുടെ
 (വണ്ടുകളുടെ) മാനത്തിന്റെ അപനോദനത്തിൽ (അഹംകാരത്തേ
 ക്കളയുന്നതിൽ) പാടുതരമായ (ഏറ്റവും സ്ഥൂർമായ) അംഗസുഷ
 മാഭരത്തോടു് (ദേഹകാന്തിയുടെ അന്തിശയത്തോടു) കൂടിയ ദാമോദ
 രൻ, (ശ്രീകൃഷ്ണൻ) അർഹമായ മണിപീഠത്തേ (ആമൃത്യമായ
 രത്നസിംഹാസനത്തേ) ആലംബമാനനായപ്പെപ്പാഴും (ആശ്രയിച്ച
 പ്പെപ്പാഴും) ജഗതൃതിയിൽ (മൂലലോകത്തിലും) നിരംകശമായ (തട
 വില്ലാത്ത) ശക്തിപ്രസരത്തോടു (ശക്തി എന്ന ആയുധത്തിന്റെ
 പ്രഹാരത്തോടു=അർജ്ജുനപക്ഷത്തിൽ ബലാധികൃത്തോടു എ
 ന്നും) കൂടിയ കുമാരൻ (സുബ്രഹ്മണ്യൻ) മയൂരപുഷ്പത്തേ (മയിലി
 ന്ന്റെ പുറത്തു) എന്നപോലെ മഹേന്ദ്രനന്ദനൻ (അർജ്ജുനൻ) മണി
 ഭദ്രാസനമദ്ധ്യത്തേ (രത്നസിംഹാസനത്തിന്റെ മദ്ധ്യത്തെ) അദ്ധ്യാ
 സീനനായിരിക്കുമ്പോഴും (ഇരിക്കുമ്പോഴും) മഹീയസ്സരനാരായി
 (ഏറ്റവും മഹത്തരനായി) അപരനാരായ സഭാസ്താരനാഭം (മ
 റു സഭാവാസികളും) യഥോചിതം (യോഗ്യതയ്ക്കുതക്കവണ്ണം) ഉ
 പവിഷ്ഠനായപ്പെപ്പാഴും (ഇരിക്കുമ്പോഴും) സമീലനായ (വലിച്ച)
 രോഷബാധവടനാടു (രോഷാഗ്നിയോടു) കൂടിയ ആ ബാധപ്രവ
 രൻ, (ബ്രാഹ്മണശ്രേഷ്ഠൻ) “ബ്രഹ്മഭൂദേവബാധവാഃ” എന്നു അ
 മരം സോംസ്താധം (നെഞ്ചടിയോടുകൂടെ) അബ്രഹ്മണ്യത്തേ (ര
 ക്ഷിക്കണമെന്നുള്ള ശബ്ദത്തേ) “അബ്രഹ്മണ്യമവല്യോക്തേ”
 എന്നു അമരം ഉച്ചൈസ്സാകംവണ്ണം (ഉറക്കേ) ഉൽഘോഷയനായി
 ടു് (ഘോഷിതനാവനായിട്ടു്) മൂതനായ സുതന്റെ മുഖേനാവി

ന്റെ (മുഖമാകുന്ന ചന്ദ്രന്റെ) സന്ദർശനത്താൽ (കാഴ്ചയാൽ) ക്ഷുഭിതമായ (ഇളകിയ) ഹൃദയശോകസാഗർത്തിന്റെ (മനസ്സാകുന്ന ഭുവനമുദ്രത്തിന്റെ) തരംഗങ്ങളെന്ന (തിരമാലകളെന്ന) ശംകയേ ചെയ്യുന്ന അശ്രുപ്രവാഹങ്ങളോടുകൂടെ രൂക്ഷതരങ്ങളായ (ഏററവും പരുഷങ്ങളായ) ചില അക്ഷരങ്ങളെ നിരർഗ്ഗളം ആകംബണ്ണം (തടവുകൂടാതെ) നിഗ്ളിച്ഛിച്ചു (പുറപ്പെട്ടിട്ടു) കരഞ്ഞുകൊണ്ടു് പറഞ്ഞു എന്നു സാരം.

ബ്രാഹ്മണ വചനത്തെ പ്രസ്താവിക്കുന്നു.

അഷ്ടൗ നഷ്ടാസ്തന്തജാഃ കിതവ! തവ ഭരാചാരതശ്ചോരവൃത്തേഃ കഷ്ടം ഭോഃ കഷ്ടമേതം ന മമപി മൃതം ബാലമാലോകയേതി॥ ഭൂയോ ഭൂയോ വചോഭിഃ ശ്രവണകടുതരൈ ഭൃത്യയന്തം ദപിജന്തം ഭൃഷ്ടാ ദേവസ്തദാനീമഭജത കഹനാമാനുഷോ മൌനമുദ്രാഃ॥ ൫॥

അനവധം—ഭോഃ-കിതവ! ചോരവൃത്തേഃ-തവ-ഭരാചാരതഃ-അഷ്ടൗ-തന്തജാഃ-നഷ്ടാഃ കഷ്ടം-കഷ്ടം-മൃതം-നവമം-ഏതം-ബാലം-അപി-ആലോകയ-ഇതിഭൂയഃ ഭൂയഃ ശ്രവണകടുതരൈഃ-വചോഭിഃ-ഭൃത്യയന്തം-തം-ദപിജ-ഭൃഷ്ടാ-കഹനാമാനുഷഃ-ദേവഃ-തദാനീം മൌനമുദ്രാഃ-അഭജത-

അർത്ഥം—എന്താ കിതവ! (ധൃത്ത) ചോരവൃത്തിയായ (കള്ളന്റെ വ്യാചാരത്തോടുകൂടിയ) നിന്റെ ഭരാചാരത്താൽ (ഭൃഷ്ടവൃത്തിയാൽ) എടുത്തന്തജന്മാർ (പുത്രന്മാർ) നഷ്ടന്മാരായി, കഷ്ടം കഷ്ടം, മൃതനായ ഈ ഒൻപതാമത്തേ പുത്രനേയും ആലോകനം ചെയ്യാലും (കണ്ടാലും) ഇങ്ങനെ പിന്നെയും പിന്നെയും ശ്രവണകടുതരങ്ങളായ (കണ്ണുകറോരങ്ങളായ) വചസ്സുകൾകൊണ്ടു് (വാക്കുകൾകൊണ്ടു്), ഭർത്സയന്നായ (തജ്ജിയ്ക്കുന്നവനായ) ആ ദപിജനേ (ബ്രാഹ്മണനേ) കണ്ടിട്ടു് കഹനാമാനുഷനായ (വ്യാജമനുഷ്യനായ) ദേവൻ (കൃഷ്ണൻ) മൌനമുദ്രയെ (മൌനത്തിന്റെ ചിഹ്നത്തേ) ഭജിച്ചു (പ്രാപിച്ചു) മിണ്ടാതെ ഇരുന്നു എന്നു സാരം॥

ഗദ്യം—൨-തതശ്ചൈവമാദീനി വചനാനി മഹർമ്മഹരുപപന്തം ബഹു വിചപന്തം കരുണാസാഗരേ പതന്തം ദപിജന്തമുപസാന്തപയൻ പരന്തപസ്സുകൌന്തേയഃ ശങ്കന്തരാജകേതനപ്രലംബശാസനപ്രമുഖേഷു വൃഷ്ണീവീരേഷു ശൃണപൽസു പ്രകടിതനിജഗർവ്വഗരിമധുരാം മധുരാം ഗിരമഭാഷിഷ്ഠാ

അർത്ഥം—അനന്തരം ഏവമാദികളായ വചനങ്ങളെ (ഇപ്രകാരമുള്ള വാക്കുകളേ) പിന്നെയും പിന്നെയും ഉല്പപന്നായി (പുറപ്പെ

ടീക്കുന്നവനായി) വളരെ വിലപന്നായി (കരയുന്നവനായി) കരുണാ സാഗരത്തിൽ (ശോകസമുദ്രത്തിൽ) പതന്നായ (വീണിരിക്കുന്നവനായ) ആ ഭിജനെ ഉപസാന്തപയന്നായിട്ട് (സമാധാനപ്പെടുത്തുന്നവനായിട്ട്) പരന്തപനായ (ശത്രുക്കളെ തപിപ്പിക്കുന്നവനായ) ആ കേശന്തേയൻ (കുന്തിപുത്രൻ=അർജ്ജുനൻ) ശകന്തരാജ കേതനപ്രലംബശാസനപ്രമുഖനായ (ശ്രീകൃഷ്ണനും ബലരാമനും തുടങ്ങിയ) വൃഷ്ണവീരന്മാർ (യാദവശ്രേഷ്ഠന്മാർ) ശൃണപത്തുകളായിരിക്കുമ്പോൾ (കേൾക്കേ) പ്രകടിതനിജഗർവ്വഗരിമധൂരയായി (തന്റെ അഹങ്കാരാധിക്യത്തിന്റെ ധൂരിനെ പ്രകാശിപ്പിച്ചതായി മധൂരയായഗീരിനെ (വാക്കിനേ) ഭാഷിച്ചു (പറഞ്ഞു) “ഈക്കു പൂരപ് ധൂഃ” എന്ന സൂത്രത്താൽ ധൂരാ എന്നു സിദ്ധിച്ചു.

ഭോഭോ ബ്രഹ്മകലാവതംസ! ഭവതസ്സനം പുനർഭാവിനം പാതാ പാകരിപോസ്സതഃ, സുതകൃതേ ശോകം വൃഥാ മാ കൃമാഃ സന്ത്രാതും ഭജതേജസാ ത്രിഭുവനം ശൈലധന്വ ഗാഘധീവിനഃ കസ്യാപ്യസ്യ ശിശോഃ കിമത്ര ഭവതസ്രാണം ഭവേൽഭുജ്ജരം ||൩||

അനപയം—ഭോഭോബ്രഹ്മകലാവതംസ!-പുനർഭാവിനം--ഭവതഃ സുനം-പാകരിപോഃ--സുതഃ-പാതാ-സുതകൃതേ-വൃഥാ-ശോകം-മാ-കൃമാഃ-ഭജതേജസാ-ത്രിഭുവനം-സന്ത്രാതും-ശൈലധന്വ-ഗാഘധീവിനഃ-ഭവതഃ-അസ്യ-കസ്യാപി--ശിശോഃ--ത്രാണം-അത്ര-ഭുജ്ജരം-ഭവേൽകിം.

അർത്ഥം—അല്ലയോ അല്ലയോ ബ്രാഹ്മണകലാലങ്കാരഭൂത! പുനർഭാവിയായ (എനിയും ഉണ്ടാകുന്ന) ഭവാന്റെ സുനവിനെ (പുത്രനെ) പാകരിപുവിന്റെ സുതൻ (ഇന്ദ്രപുത്രൻ) പാലിക്കുന്നുണ്ട് (രക്ഷിക്കുന്നുണ്ട്) സുതകൃതെ (പുത്രനെ ഉദ്ദേശിച്ചു) വെറുതേ ശോകത്തേ ചെയ്യരുത് “അർജ്ജുനൻ വിചാരിച്ചാൽ ഇനിയും ഉണ്ടാകുന്ന പുത്രനെ രക്ഷിക്കാൻ സാധിയ്ക്കുമോ” എന്നുള്ളതിന് സമാധാനം പറയുന്നു. ഭജതേജസ്സിനാൽ (കൈയ്ക്കുരുത്തിനാൽ) ത്രിഭുവനത്തേ (മൂന്നു ലോകത്തേ) ത്രാണംചെയ്യാനായിട്ട് (രക്ഷിയ്ക്കാനായിട്ട്) ശൈലധനായ (സമർത്ഥനായ) ഗാഘധീവിയ്ക്കു (ഗാഘധീവം എന്ന വില്പുള്ള അർജ്ജുനന്) ഭവാന്റെ ഈ ഒരു ശിശുവിന്റെ ത്രാണം (രക്ഷണം) ഇവിടെ ഭുജ്ജരമായി ഭവിയ്ക്കുമോ (ഭുജ്ജരമാകുമോ) മൂന്നുലോകവും ജയിച്ച ആൾക്കു ശിശുരക്ഷണമാകുന്ന ലഘുകാർയ്ക്കും നിഷ്പ്രയാസമാണു് എന്നു സാരം.)

പ്രമുഖശോകവികൾരിതവർഷ്ണാ ബഹുവികല്പസമാകലചേതസാ-

ദിജവരേണ പൃഥാതനയഃ പുനഃ
ന്നിജഗഭേ ജഗഭേകധനമർഃ ॥ ॥

അനവധം—പൃഥ.ലശോകവികശിതവർഷണാ-ബഹുവികല്പ
സമാകലചേതസാ.ദിജവരേണ-ജഗഭേകധനമർഃ-പൃഥാതനയഃ-
പുനഃ-നിജഗഭേ.

അർത്ഥം—പൃഥ.ലശോകത്താൽ (മഹാഭൂഖത്താൽ) വികശി
തവർഷാവാധി (ചപ്പിപ്പിപ്പട്ട ശരീരത്തോടുകൂടിയവനായി) ഭൂ
ഖംകൊണ്ടു ചെച്ചവനായി എന്നസാരം! “ശരീരം വർഷാവിഗ്ര
ഹഃ” എന്ന് അമരം. ബഹുവികല്പങ്ങളാൽ (പലശങ്കകളാൽ) സ
മാകലചേതസ്സായ (സംഭ്രാന്തമനസ്സായ) ദിജവരനാൽ (ബ്രാഹ്മ
ണശ്രേഷ്ഠനാൽ) ജഗത്തിൽ ഏകധനമർദ്ധനായ (റെറവില്ലാളിയായ)
പൃഥാതനയൻ (അർജ്ജുനൻ) പിന്നെയും ഗഭിയ്ക്കപ്പെട്ടു (ചെയ്
പ്പെട്ടു) ബ്രാഹ്മണൻ അർജ്ജുനനോടു പറഞ്ഞു.

വൃഷ്ണീശ്രേഷ്ഠാ ഭവനവിഭിതാഃ കൃഷ്ണസംകഷ്ണാഭ്യാ
സ്മാതും ശക്താ ന കില തനയം പ്രാണഹത്തുഃ കൃതാന്താൽ।
സോഹം രക്ഷാമൃപരി യദി തേ സ്യാത്തന്തജോ ദിജന്മ-
ന്നിത്ഥംകാരം തവ തു വചനം കേ പുനഃ ശ്രദ്ദധീരൻ ॥വ്യ॥

അനവധം—ഭവനവിഭിതാഃ-കൃഷ്ണസംകഷ്ണാഭ്യാഃ-വൃഷ്ണീശ്രേഷ്ഠാഃ-
പ്രാണഹത്തുഃ-കൃതാന്താൽ തനയം-ത്രാതും-ന-ശക്താഃ-കില
ഹേദിജന്മൻ! ഉപരി തേ-തന്തജാഃ-സ്യാത്-യദി, -സഃ-അഹം-ര
ക്ഷാമി” ഇത്ഥംകാരം-തവ-വചനം-തു-പുനഃ-കേ ശ്രദ്ദധീരൻ॥

അർത്ഥം—ഭവനവിഭിതനാരായി (ലോകപ്രസിദ്ധനാരായി)
കൃഷ്ണസംകഷ്ണാഭ്യനാരായ (കൃഷ്ണൻ ബലഭദ്രൻ തുടങ്ങിയ) വൃഷ്ണീ
ശ്രേഷ്ഠന്മാർ പ്രാണഹത്താവായ (ജീവനേ ഹരിയ്ക്കുന്നവനായ) കൃ
താന്തജൽനിന്നു (കാലജൽനിന്നു) തനയനെ (പുത്രനെ) ത്രാണം
ചെയ്യാൻ (രക്ഷിക്കാനായിട്ട്) ശക്തന്മാരല്ലതന്നെ, അല്ലയോ ദി
ജന്മൻ (ബ്രാഹ്മണ)മേലിൽ നിനക്കു് തന്തജൻ (പുത്രൻ) ഉണ്ടാക
മെങ്കിൽ, ആ ഞാൻ രക്ഷിക്കുന്നുണ്ടു് എന്നിങ്ങനെ ഉള്ള നിന്റെ
വചനത്തേ ആകട്ടെ പിന്നെ ആരു ശ്രദ്ധിയ്ക്കും (വിശ്വസിയ്ക്കും)
ആരും വിശ്വസിയ്ക്കയില്ല എന്നു സാരം।

മുൻപറഞ്ഞ ശ്ലോകത്തിന്റെ അർത്ഥംതന്നെ ഭംഗിയിൽ
പറയുന്നു.।

പൃഥ.ലഭജബലാനലാവദശാ
ദിഷഭബലാസ്തനശൈലപത്രവല്ലി।

യദപരിഷദപി പ്രഗൽഭതേ ന
സ്വയമവിതും ബലദേവകൃഷ്ണമുഖ്യഃ

അനപയം—പ്രമ.ലഭജബലാനലാപദഗ്ധ ദപിഷദ ബലാസ്ത
നശൈലപത്രവല്ലി-ബലദേവകൃഷ്ണമുഖ്യഃ-യദപരിഷൽ-അപി-സ്വ
യം-അവിതും-ന പ്രഗൽഭതേ-

അർത്ഥം—പ്രമ.ലമായ (മഹത്തായ) ഭജബലമാകുന്നു (കൈ
ക്കരുത്താകുന്നു) അനലനാൽ (അഗ്നിയായ്) അപദഗ്ധയായ (ദ
ഹിപ്പിക്കപ്പെട്ട) ദപിഷദബലകളുടെ (ശത്രുസ്രീകളുടെ) സ്തനശൈല
ങ്ങളിലെ (പർവ്വതംപോലുള്ള മലകളിലെ) പത്രവല്ലിയോടു (പത്തി
ക്കീററിനോടു) കൂടിയ ശത്രുക്കളെ കൈക്കരുത്തുകൊണ്ടു നശിപ്പിച്ച
തായ എന്നു സാരം. ബലദേവകൃഷ്ണമുഖ്യയായ (ബലഭദ്രൻ ശ്രീകൃ
ഷ്ണൻ തുടങ്ങിയ) യദപരിഷത്തും (യാദവസഭയും) താനേ അവനും
ചെയ്യുന്നതിന് (പത്രനെ രക്ഷിക്കുന്നതിന്) പ്രഗൽഭിക്കുന്നില്ല (ശ
ക്തയാകുന്നില്ല) ബലഭദ്രാദികളുംകൂടി രക്ഷിക്കാൻ സാമർത്ഥ്യമി
ല്ലാതിരിക്കെ നി എങ്ങിനെ രക്ഷിക്കുമെന്നു സാരം.

ബ്രാഹ്മണ വചനം കേട്ടിട്ടു അർജ്ജുനൻ തന്നെ പ്രശംസി
ക്കുന്നു.

നാഹം ശൌരി, ന് വലു മുസലീ, നാനീരുഭോ, ന സാംബോ
ന പ്രഭൃമ്നോ ഭുവനവിദിതഃ പാണ്ഡവഃ ഫൽഗുനോ ഹം
വൃകതം വക്തി സ്മരഹരശിരശ്ചണ്ഡകോദണ്ഡകാണ്ഡ-

പ്രൗഢാംലാതവ്രണഗണകിണത്രന്മി ബാഹോപാശ്ചലം മേ ൧൦॥

അനപയം—അഹം ന-ശൌരിഃ, ന-മുസലീ-വലു, ന-അനീരു
ഭഃ-നസാംബഃ നപ്രഭൃമ്നഃ, അഹം-ഭുവനവിദിതഃ-പാണ്ഡവഃ ഫൽ
ഗുനഃ. ചണ്ഡകോദണ്ഡകാണ്ഡപ്രൗഢാംലാതവ്രണഗണകിണത്ര
ന്മി-സ്മരഹരശിരഃ-മേ-ബാഹോപാഃ ബലം-വൃകതം-വക്തി-

അർത്ഥം—ഞാൻ ശൌരിഅല്ല (ശ്രീകൃഷ്ണൻ അല്ല) മുസലി
(ബലഭദ്രൻ) അല്ല, -അനീരുഭാൻ അല്ല, സാംബൻ അല്ല, പ്രഭൃ
മ്നൻ അല്ല, ഞാൻ ഭുവനവിദിതനും (ലോകവിശുതനും) പാണ്ഡ
വനും (പാണ്ഡുപുത്രനും) ആയ ഫൽഗുനൻ ആകുന്നു, ചണ്ഡമായ
(ക്രൂരമായ) കോദണ്ഡകാണ്ഡത്താൽ (ചാപദണ്ഡത്താൽ) പ്രൗ
ഢാംലാതങ്ങളാലുള്ള (കഠിനതാഡനങ്ങളാലുള്ള) വ്രണഗണങ്ങളുടെ
(വ്രണക്കൂട്ടങ്ങളുടെ) കിണത്രന്മികളോടു (തഴമ്പിച്ചുമുഴകളോടു) കൂടി
യ ഹരശിരസ്സ് (ശിവന്റെ തല) എന്റെ ബാഹുക്കളുടെ ബല
ത്തെ (കൈക്കരുത്തിനെ) വൃകതമാഴിട്ട് (സ്വഷ്ടമായിട്ട്) പറയുന്നു.

കാട്ടാളവേഷത്തേ ധരിച്ചുവന്ന ശ്രീ പരമേശ്വരന്റെ തല അടിച്ചു പൊട്ടിച്ചതിനാൽ സന്തുഷ്ടനായ അദ്ദേഹത്തിൽ നിന്നും പാശുപതാസ്ത്രം വാങ്ങിയിരിക്കുന്നതുകൊണ്ടുതന്നെ എന്റെ വീഴ്ചം സ്പഷ്ടമായിട്ട് സകലലോകത്തിലും അറിയാം. ആ ഞാൻ വിചാരിച്ചാൽ തനയനെ രക്ഷിക്കുന്നതു നഷ്ടപ്രയാസമാണ് എന്നു അർജ്ജുനന്റെ അഭിപ്രായം॥

അർജ്ജുനൻ സകല ജനങ്ങളുടേയും മുൻപിൽ പുത്രനെ രക്ഷിച്ചു കൊടുക്കാം എന്നു സത്യം ചെയ്യുന്നു.

ശൃണത ശൃണത സർവ്വേ പാണ്ഡുസുനോഃ പ്രതിജ്ഞാം।
 സഭസി പുനരപത്യം ഭാവി ഭൂമീസുരസ്വ-
 കരധൃതശരചാപഃ പാലയിഷ്യാമി, നോ ചേൽ
 സകലജനസമക്ഷം സന്നിവേക്ഷ്യ ഹതാശം॥ മഥ॥

അനവധം—ഓ സർവ്വേ! പാണ്ഡുസുനോഃ- സഭസി- പ്രതിജ്ഞാം ശൃണത-ശൃണത, പുനഃ-ഭാവി-ഭൂമീസുരസ്വ-അപത്യം- കരധൃതശരചാപഃ- പാലയിഷ്യാമി- നോചേൽ- സകലജനസമക്ഷം- ഹതാശം- സന്നിവേക്ഷ്യ-

അർത്ഥം.—അല്ലയോ സർവ്വന്മാരെ (സകലജനങ്ങളെ) പാണ്ഡുസുനവിന്റെ (അർജ്ജുനന്റെ) സഭസ്സിലെ (സഭയിലെ) പ്രതിജ്ഞയേ (സത്യത്തേ) കേട്ടാലും കേട്ടാലും, എന്നിയും ഭാവിയായ (ഉണ്ടാകുന്നതായ) ഭൂമീസുരന്റെ അപത്യത്തെ (ബ്രാഹ്മണന്റെ കുട്ടിയേ) കരധൃതശരചാപനായിട്ട് (കയ്യിൽ ധരിക്കപ്പെട്ട ശരത്തോടും ചാപത്തോടും കൂടിയവനായിട്ട് ഞാൻ പാലിക്കുന്നുണ്ട്, അല്ലെങ്കിൽ സകലജന സമക്ഷം (സർവ്വജനങ്ങളുടേയും മുൻപിൽ വെച്ച്) ഹതാശനെ (അഗ്നിയെ) സന്നിവേശിക്കുന്നുണ്ട്. (പ്രാപിക്കുന്നുണ്ട്) ഇനിയുമുണ്ടാകുന്ന ബ്രാഹ്മണപുത്രനെ രക്ഷിച്ചു തരാത്തപക്ഷം അർജ്ജുനൻ അഗ്നിപ്രവേശം ചെയ്യുന്നുണ്ട് എന്നു സാരം)

അർജ്ജുനന്റെ വാക്കുകേട്ടിട്ട് ബ്രാഹ്മണൻ സന്തോഷം ഉണ്ടായി എന്നു പറയുന്നു.

കണ്ണപ്രണാജ്യാതപഖിലപ്രസാരി കണ്ണാരിവാക്യാമൃതസാന്ദ്രപൂരഃ-
 അമാനിവാന്തർബഹിരുല്പാത പ്രമോദജന്മാശ്രമിഷാദമുഷ്യ മഹ
 അനവധം—കണ്ണപ്രണാജ്യാ- അഖിലപ്രസാരി- കണ്ണാരിവാക്യാമൃതസാന്ദ്രപൂരഃ-ഇ-അമുഷ്യ-അന്തഃ-അമാൻ-ഇവ പ്രമോദജന്മാശ്രമിഷാൽ-ബഹിഃ-ഉൽപപാത-

അത്ഥം — കണ്ണപ്രണാളയിൽകൂടെ (ചെവിയാകുന്ന ഓവിൽ കൂടെ) അഖിലപ്രസാരിയായ (എല്ലായിടവും വ്യാപിച്ചതായ) ഉള്ളിൽ പ്രവേശിച്ചു എന്നുസാരം. കണ്ണാരിയുടെ (അർജ്ജുനന്റെ) വാക്യമാകുന്ന അമൃതത്തിന്റെ സാദ്രപൂരം (ഇടതിങ്ങിയ പ്രവാഹം) ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ (ബ്രാഹ്മണന്റെ) അന്തർഗാതത്തിൽ (ഉള്ളിൽ) അമാനോ (കൊള്ളാഞ്ഞിട്ടൊ) എന്നുതോന്നുമാറ് പ്രമോദജന്മമായ അശ്രുവിന്റെ വ്യാജത്താൽ (സന്തോഷാശ്രുവെന്ന കള്ളത്താൽ) വെളിയിൽ ഉൽപതിച്ചു (പുറപ്പെട്ടു) അർജ്ജുനന്റെ വാക്കുകേട്ടിട്ട് ബ്രാഹ്മണൻ സന്തോഷമുണ്ടായി എന്നുസാരം. കണ്ണപ്രണാളാസ്ഖലിതപ്രസാരി-എന്നും-പാഠഭേദംകാണുന്നു.

ഗദ്യം-ർ-അഥ പൃഥ്വിസുരവരഃ പൃഥാസുതമുഖേന്ദുഗളിതവചനാമുതൈരാത്മീയകണ്ണാഞ്ജലിപുടസംഭൂതൈരഭിഷിച്യ പൃഥ്വപൃഥ്വകശോകപാവകപരിപ്ലവ്യാം പ്രണയിനീമനോരഥവല്ലിം പല്ലവയാമാസ-

അത്ഥം — അനന്തം പൃഥ്വിസുരൻ (ബ്രാഹ്മണൻ) ആത്മീയകണ്ണാഞ്ജലിപുടസംഭൂതങ്ങളായ (തന്റെ കണ്ണങ്ങളാകുന്ന അഞ്ജലിപുടങ്ങളാൽ സംഭരിച്ചിരിക്കുന്ന) തന്റെ ചെവികളാകുന്ന കൈയ്ക്കകത്തു് എടുത്തിരിക്കുന്ന എന്നുസാരം. പൃഥാസുതന്റെ (അർജ്ജുനന്റെ) മുഖമാകുന്ന ഇന്ദുവിങ്കൽ (ചന്ദ്രൻ) നിന്ന് ഗളിതങ്ങളായ (പുറപ്പെട്ട) അമൃതങ്ങൾകൊണ്ട് അഭിഷേകംചെയ്തിട്ട് (നനച്ചിട്ട്) പൃഥ്വമായ (മഹത്തായ) പൃഥ്വകശോകമാകുന്ന (പുതുഭുജമാകുന്ന) പാവകനാൽ (അഗ്നിയാൽ) പരിപ്ലവ്യായ (ഭരിപ്പിക്കപ്പെട്ടതായ) പ്രണയിനിയുടെ (സ്വഭാവയുടെ) മനോരഥമാകുന്ന വല്ലിയെ (ലതയെ) പല്ലവിപ്പിച്ചു (തളിരോടുകൂടിയതാക്കിയെ. കരിഞ്ഞുകിടക്കുന്ന ലതയെ വെള്ളംകോരി തളിപ്പിക്കുന്നതുപോലെ ബ്രാഹ്മണൻ അർജ്ജുനന്റെ വാക്കുപറഞ്ഞുകേൾപ്പിച്ചു ബ്രാഹ്മണപതിയ്ക്ക് അത്യധികം സന്തോഷമുണ്ടാക്കി എന്നുസാരം.

ദിനേ ദിനേ പുത്രശുദ്ധ വിസോധയഃ

സഹൈവ മാസേഷു ഗതേഷു കേഷുചിത്

സമം പ്രമോദേന നിജോദരേ സതീ

പുനശ്ച ഗർഭം ബിബരാംബഭൂവ സഃ॥

൧൩

അനവധം — ദിനേ-ദിനേ-വിസോധയഃ-പുത്രശുദ്ധ-ഏവ-കേഷുചിത് മാസേഷു-ഗതേഷു- സതീ-സാ-പ്രമോദേന- സമം പുനഃ-ച-നിജോദരേ-ഗർഭം-ബിഭരാംബഭൂവ-

അത്ഥം — ദിനത്തുകൾ ദിനത്തുകൾ (ദിവസംതോറും) വി

സോഡായ (വിശേഷേണ സഹിയ്ക്കപ്പെട്ട) പുത്രശുക്കിനോടു (പുത്രശോകത്തോടു) കൂടിത്തന്നെ ചിലമാസങ്ങൾ ഗതങ്ങളായപ്പോൾ (കഴിഞ്ഞപ്പോൾ) സതി (പതിവ്രത)യായ അച്ഛൻ (വിപ്രപത്നി) പ്രമോദത്തോടു (സന്തോഷത്തോടു) കൂടെ-പിന്നെയും നിജോദരത്തിൽ (തന്റെ വയറിൽ) ഗർഭത്തെഭരിച്ചു (പിന്നീടും വിപ്രപത്നിയ്ക്കു പത്താമത്തെ ഗർഭം ഉണ്ടായപ്പോൾ സന്തോഷം അധികമായി എന്നുസാരം)

പ്രത്യാസന്നേ പ്രസവസമയേ വിപ്രവയുസ്സധൈത്യം-
 പ്രോചേ പാർത്ഥം സകലകുടുംബം ജിതപരം സതപരം സഃ
 ആകർണ്ണേതൽ ഗദിതമുദിതാനന്ദമന്തർദ്വിജസ്യ
 പ്രാപ്യാഗാരം വൃതന്ത ശരൈസ്സുതികാപഞ്ജരം സഃ॥ മര

അനവധം—പ്രസവസമയേ-പ്രത്യാസന്നേ-സഃ- വിപ്രവയുസ്സ-
 ധൈത്യം-സകലകുടുംബം ജിതപരം-പാർത്ഥം-സതപരം പ്രോചേ-
 സഃ-ഏതൽഗദിതം ആകർണ്ണ-അന്തഃ- ഉദിതാനന്ദം-ദ്വിജസ്യ-അ-
 ഗാരം-പ്രാപ്-ശരൈഃ-സുതികാപഞ്ജരം വൃതന്ത-

അർത്ഥം—പ്രസവസമയം പ്രത്യാസന്നമായപ്പോൾ (അടുത്ത
 പോൾ) ആ വിപ്രവയുസ്സ് (ബ്രാഹ്മണത്രേയ്യൻ) സധൈത്യനായി
 ട്ടു (അജ്ജനവാക്യത്താൽ ധൈത്യത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട്) സകല
 കുടുംബങ്ങളുടെ (സർപ്പിടങ്ങളുടെ) ജിതപരനായ (ജയശീലനായ) പാ
 ര്ത്ഥനോടു (അജ്ജനനോടു) സതപരം (സംഭ്രമത്തോടുകൂടെ) പറഞ്ഞു.
 അദ്ദേഹം (അജ്ജനൻ) ഏതൽഗദിതത്തെ (ഈ ബ്രാഹ്മണന്റെ വാ
 ക്കിനോ) കേട്ടിട്ട് അന്തർഭാഗത്തിൽ (ഉള്ളിൽ) ഉദിതാനന്ദമാകുവണ്ണം
 (ഉണ്ടായ സന്തോഷത്തോടുകൂടുംവണ്ണം) ദ്വിജന്റെ അഗാരത്തെ (ഭവ
 നത്തെ) പ്രാപിച്ചിട്ടു ശരങ്ങൾ കൊണ്ടു സുതികാപഞ്ജരത്തെ ചെയ്തു
 (ശരകൂടമുണ്ടാക്കി)

അന്തഃ പ്രവിശ്യ പുനരസ്യ പതിവ്രതായാ
 മന്തഃസ്ഫുരൽ പ്രസവസങ്കടതീവ്രതായാ
 അഷ്ടാസു ദിക്ഷപഥാദിതഃ പ്രഹിതാത്മദൃഷ്ടി-
 സ്തബ്ധൗ സ ഗണ്ഡിവശരാംസനദത്തദൃഷ്ടിഃ- മര

അനവധം—പതിവ്രതായാം-അസ്യ-അന്തഃ- പ്രവിശ്യ-അന്തഃ
 സ്ഫുരൽ പ്രസവസങ്കടതീവ്രതായാം--സഃ അവഹിതഃ--അഷ്ടാസു-
 ദിക്ഷ- പ്രഹിതാത്മദൃഷ്ടിഃ- ഗണ്ഡിവശരാംസനദത്തദൃഷ്ടിഃ- ത
 ബ്ധൗ-

അർത്ഥം—പതിവ്രത (സാധവിയായ വിപ്രപത്നി) ഇതി
 ന്റെ (ശരകൂടത്തിന്റെ) അന്തർഭാഗത്തിൽ (അകത്തു) പ്രവേശിച്ചി

ട്ട് ഉള്ളിൽ സ്ഫുരത്തിയായ (പ്രകാശിച്ചിരിക്കുന്നതായ) പ്രസവ സങ്കടതീവ്രതയോട് (പ്രസവവേദനയുടെ കാഠിന്യത്തോട്) കൂടിയായിരിക്കുമ്പോൾ, അദ്ദേഹം (അജ്ഞാനൻ) അവഹിതനായി (അപ്രമത്തനായി) ഓമയോടുകൂടിയവനായി എന്നു സാരം. എട്ടുദിക്കുകളിലും പ്രഹിതാത്മദൃഷ്ടിയായി (പ്രേരിപ്പിക്കപ്പെട്ട ആത്മജ്ഞാനത്തോടുകൂടിയവനായി); ഗാഢധീവമാകുന്ന ശരാസനത്തിൽ (വില്ലിൽ) ദത്തയായ ദൃഷ്ടിയോടുകൂടിയവനായിട്ട് സ്ഥിതിചെയ്തു. (തന്റെ ആത്മജ്ഞാനത്തോടു എട്ടുദിക്കുകളിൽ വിട്ടും വില്ലിൽ നോക്കിക്കൊണ്ടും നിന്നു എന്നു സാരം) ഗാഢധീവശരാസനദത്തമുഷ്ടി എന്നും പാഠം ഉണ്ട് അപ്രകാരമാകുമ്പോൾ തന്റെ കണ്ണുകളെ എട്ടുദിക്കിൽ നോക്കിയും വില്ലിൽ മുഷ്ടികൊണ്ടു പിടിച്ചുകൊണ്ടും നിന്നു എന്ന് അർത്ഥം)

ജാതം ജാതമപത്യമക്ഷിയുഗളഗ്രാഹ്യം-

ക്ഷണം തൽ പുന-

സ്തപന്തലിം ദ്രുതമദ്യവൈദ്യതമിവ-

ജ്യോതിർജഗാഹം പുരഃ

ഹാഹാ നിഷ്കുരുണേന ദൈവഹത-

കേനൈതേ ജനാ വഞ്ചിതാ

ഇത്യുച്ചൈഃ കരുണം പ്രലാപമശ്രുണോ-

ത്തസ്തിൻ ക്ഷണേ പാണ്ഡവഃ॥

൧൩॥

അനപയം—അപത്യം- ജാതം-ജാതം, തൽ-പുനഃ-ക്ഷണം- അക്ഷിയുഗളഗ്രാഹ്യം-പുരഃ-അദ്യ- വൈദ്യതം-ജ്യോതിഃ-ഇവ-ദ്രുതം- അന്തലിം- ജഗാഹം- ഹാഹാ-നിഷ്കുരുണേന- ദൈവഹതകേന- ഏതേ-ജനാഃ-വഞ്ചിതാഃ-ഇതി-തസ്തിൻ-ക്ഷണേ-പാണ്ഡവഃ- ഉച്ചൈഃ-കരുണം-വിലാപം-അശ്രുണോൽ.

അർത്ഥം—അപത്യം-ജാതമായി ജാതമായി (കുട്ടി ഉണ്ടായി ഉണ്ടായി) അതാകട്ടെ (ആ കുട്ടിയാകട്ടെ) ക്ഷണം അക്ഷിയുഗളഗ്രാഹ്യമായിട്ട് (രണ്ടുകണ്ണിനുകാണാൻ യോഗ്യമായിട്ട്) പുരോഭാഗത്തിൽ (മുൻപിൽ) ഇപ്പോൾ വൈദ്യതമായ ജ്യോതിസ്സുപോലെ (മിന്നലുപോലെ) വേഗത്തിൽ അന്തലിനെ പ്രാപിച്ചു (മറഞ്ഞു) കഷ്ടം കഷ്ടം നിഷ്കുരുണനായ (നിർദ്വേഷനായ) ദൈവഹതകനാൽ (ഭയ്യദൈവത്താൽ) ഈ ജനങ്ങൾ വഞ്ചിതന്മാരായി (ദൈവം ഈ ജനത്തേ ചതിച്ചു) എന്നിങ്ങനെ ആ ക്ഷണത്തിൽ പാണ്ഡവൻ ഉച്ചൈസ്സാകുവണ്ണം (ഉറക്കെ) കരുണയായ വിലാപത്തോടെ (ഭീതിയോടെ) ശ്രവിച്ചു (കേട്ടു)

ഗദ്യം— അഥ തഥാവിതഥമനോരഥഃ പൃഥിവീസുരവരോ വിശ്രംഖലപ്രസാരിണീഭിരശ്രുധാരാഭിരനുപഭം തമുദ്ദേശമന്ത്രപയൻ “ഛാ ധിഗമനാ ജനേന മൂഢജനമൂഢാഭിഷിക്തേന ക്ലീബജനഗളഗളിതഗജ്ജിതചിസ്രസ്തചിത്തേന സരസസുധാരസതരംഗിതശിശിരതരകടാക്ഷമോക്ഷസ്തരസീരുഹാക്ഷോപ്യവജ്ഞാതഃ” കഥം പനരമം കൃപണജനബന്ധു കൃപാസിന്ധു ദക്ഷ്യാമി വക്ഷ്യാമി ച ഭഗാമിമാം? ഛലിതോഽഥമമുനാ ശരേണേത്യപത്യലോപശതഗുണി തമന്യുശ്ശതമന്യുസുനം സമാചഷ്ട.

അർത്ഥം— അനന്തരം (ആത്മസ്വപരത്തെ കേട്ടതിനുശേഷം) അപ്രകാരം വിതഥമനോരഥനായ (നിഷ്ഠലമായ ആഗ്രഹത്തോടുകൂടിയവനായ) പൃഥിവീസുരവരൻ (ബ്രാഹ്മണശ്രേഷ്ഠൻ) വിശ്രംഖലപ്രസാരിണികളായ (തടവില്ലാതെ ഒഴുകുന്ന) അശ്രുധാരകൾ കൊണ്ടു് (കണ്ണൻ്റെ ധാരകൾകൊണ്ടു്) അനുപഭം (പദംതോറും) ആ ഉദ്ദേശത്തേ (പ്രദേശത്തേ) അന്ത്രപചന്നായിട്ടു് (ജലപ്രായപ്രദേശമാക്കി ചെയ്യുന്നവനായിട്ടു് നനയ്ക്കുന്നവനായിട്ടു് എന്നുസാരം) കഷ്ടം! കഷ്ടം മൂഢജനങ്ങളുടെ മൂഢാഭിഷിക്തനും (അധിപതിയും) ഏറ്റവും മൂഢനും എന്നുസാരം. ക്ലീബജനത്തിൻ്റെ (നവംസകജനത്തിൻ്റെ) ഗളത്തിൽനിന്നു ഗളിതമായ ഗജ്ജിതത്തിൽ (വൃഥാലാപത്തിൽ) ചിസ്രബ്ധചിത്തനും (വിശ്വസിച്ചവനും ആയ) അമുനാജനേന (ഈ ജനത്താൽ) സരസമായ സുധാരസംകൊണ്ടു് തരംഗിതവും (വലിച്ചുതും) ശിശിരതരവും (ഏറ്റവും തണുത്തതും) ആയ കടാക്ഷമോക്ഷത്തോടു കൂടിയ (കടാക്ഷത്തെ വർഷിക്കുന്നവനായ) സരസീരുഹാക്ഷനും (ശ്രീകൃഷ്ണനും) അവജ്ഞാതനായി (അവമാനിക്കപ്പെട്ടവനായി) മൂഢനായ അർജ്ജുനൻ്റെ വാക്കു വിശ്വസിച്ചു ശ്രീകൃഷ്ണനേയുംകൂടി അവമാനിച്ചു എന്നുസാരം) ഇനിയും എങ്ങിനെ കൃപണജനബന്ധുവും (ആത്മബന്ധുവും) കൃപാസിന്ധുവും (ഭയാസമുദ്രവും) ആയ ഇദ്ദേഹത്തെക്കാണും. ഈ ദശയെ (അവസ്ഥയെ) എങ്ങിനെ പറയും. ശരണ അമുനാ (മൂഢനായ ഇവനാൽ) ഞാൻ ഛലിതനായി (വഞ്ചിതനായി) എന്നിങ്ങനെ ഓരോന്നു പറഞ്ഞിട്ടു് അപത്യലോപത്താൽ (പുത്രനാശത്താൽ) ശതഗുണിതമന്യുവായിട്ടു് (നൂറുഗുണം കോപത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടു്) ശതമന്യുസുനാചിനോടു് (ഇരൂപുത്രനായ അർജ്ജുനനോടു്) ആച്ഛാനം ചെയ്തു (പറഞ്ഞു).

സത്യവ്രതസ്യ ജാതി പ്രഥിതസ്യ തസ്യ
ധർമ്മാരമജസ്യ ധൂരി ധർമ്മഭൂതാം സ്ഥിതസ്യ
വീളാഭരാവനതമാനനമദ്യ ലോക-
ആലോകയിഷ്യതി കഥം തവ ദൃശ്യാദിത്രൈഃ॥

അനന്തം—സത്യവ്രതസ്വ-ജഗതി-പ്രഥിതസ്വ-ധർമ്മഭൂതാം-
ധൂരി-സ്ഥിതസ്വ-തസ്വ-ധർമ്മാത്മജസ്വ-ആനന്തവദശ്ചരിത്രൈഃ
പ്രീളാഭരാവനതം- ലാ-അഭ്യ-ലോകഃ-കഥം-ആലോകയിഷ്യതി-

അർത്ഥം:—സത്യവ്രതനും (സത്യനിഷ്ഠനും) ജഗത്തിൽ (ലോകത്തിൽ) പ്രഥിതനും (പ്രസിദ്ധനും) ധർമ്മഭൂതുകളുടെ ധൂരിൽ (ധർമ്മമുള്ളവരുടെ മുൻപിൽ) സ്ഥിതനും ആയ ആ ധർമ്മാത്മജന്റെ (ധർമ്മപുത്രന്റെ) ആനന്തത്തെ (മുഖത്തേ) നിന്റെ ദശ്ചരിത്രങ്ങളെ ഓർക്കട്ടെ (ദൃഷ്ടവൃത്തികൾക്കൊണ്ടു്) പ്രീളാഭരാവനതമായിട്ടു് (ലജ്ജാതിശയത്താൽ നമ്രമായിട്ടു്) ഇപ്പോൾ ലോകം (ജനം) എങ്ങിനെ ആലോകനംചെയ്യും (കാണും) നിന്റെ ദൃഷ്ടവൃത്തിനിമിത്തം ധർമ്മനിഷ്ഠനായ ധർമ്മപുത്രക്കുംകൂടി അപകീർത്തിയുണ്ടാക്കുന്നതു കഷ്ടമാണു് എന്നുസാരം.

പൂർവ്വം ഗർവ്വസമനപിതം മമ പുരുഷിം കിം ന സംജല്പിതം
വീരമ്മന്യ! വൃഥാ തപയാ സശപഥം മൌഢ്യേന മദ്ധ്യേസഭം
ആസ്താം തൽ സകലം യഥേദം വിഷമേ പാപസ്തഥാ തേ പിതാ
പുത്രാപത്തിശുചം ശചീപരിവൃഡഃ സോഡാ കഥം കഥ്യതാം॥൧॥

അനന്തം—ഓ! വീരമ്മന്യ! പൂർവ്വം മദ്ധ്യേസഭം-തപയാ മൌഢ്യേന-ഗർവ്വസമനപിതം-മമ-പുരുഷ്യഥാ-സശപഥം-കിംകിം ന സംജല്പിതം-തൽ-സകലം-ആസ്താം, യഥാ-പാപഃ- (അഹം) ഇഹ-പുത്രാപത്തിശുചം-വിഷമേ, തഥാ-തെ-പിതാ-ശചീപരിവൃഡഃ-പുത്രാപത്തി ശുചം- കഥം-സോഡാ-കഥ്യതാം.

അല്ലയോ വീരമ്മന്യ! (ആത്മാവിനെ വീരനാണെന്നു താൻ വിചാരിക്കുന്നവനെ) മുൻപു് സഭാമദ്ധ്യത്തിൽവെച്ചു നിന്നാൽ മൌഢ്യം (മൃഗത്വം) നിമിത്തം ഗർവ്വസമനപിതമായി (ഗർവ്വാടകൃടെ) എന്റെ പുരോഭാഗത്തിൽ വെറുത്ത സശപഥം (സത്യംചെയ്തു്) എന്തു് എന്തു് സംജല്പിതമായില്ല (പറയപ്പെട്ടില്ല) “നാഹം ശൌരിഃ” ഇത്യാദി വളരെ ഘോഷിച്ചു എന്നു സാരം. അതു സകലം ഇരിക്കട്ടെ. (അതൊക്കെ പോകട്ടെ). യാതൊരു പ്രകാരം പാപനായ ഇജ്ജനം ഇവിടെ പുത്രാപത്തിശുക്കിനെ (പുത്രാപായംകൊണ്ടുള്ള ദുഃഖത്തെ) സഹിക്കുന്നു. അപ്രകാരം നിന്റെ പിതാവായ ശചീപരിവൃഡൻ (ഇന്ദ്രൻ) പുത്രാപത്തിശുക്കിനെ എങ്ങിനെ സഹിക്കും. കഥിക്കപ്പെട്ടാലും (പറയപ്പെട്ടാലും) ബ്രാഹ്മണൻ പുത്രദുഃഖത്തെ സഹിക്കുന്നതുപോലെ അർജ്ജുനൻ ഇപ്പോൾരീയിൽ ചാടി മരിക്കുമ്പോൾ ഇന്ദ്രൻ എങ്ങിനെയാണു പുത്രദുഃഖത്തെ സഹിക്കുന്നതു്. ഇനിയും ഉണ്ടാകുന്ന പുത്രനെ രക്ഷിക്കാം എന്നു പ

റഞ്ഞതുപോലെ ചെയ്തുകൊണ്ട് അഗ്നിയിൽ ചാടാൻ താമസി
ക്കണ്ട എന്ന് ബ്രഹ്മണന്റെ അഭിപ്രായം.

വിദ്യാമാസാദ്യ സദ്യഃ ശതമഖമുഖദി-
ങ്നായകാനാം നികായേ
ഷപനപിഷ്യാനപിഷ്യ സൂനം ധരണിസുമന-
സശ്വണ്ഡകോദണ്ഡകാണ്ഡഃ
അന്തസ്സന്താപലജ്ജാഭരഭരണപരി-
മ്ലാനവക്ത്രാംബുജശ്രീർ
ഭൂയോപി ഭാരവത്സം സ ഖലു നിവവൃതേ
തത്രപാതംപ്രപ്യപാതം॥

॥൧൯॥

അനന്തം — സദ്യഃ-വിദ്യാം-ആസാദ്യ-ശതമഖമുഖദിങ്നായ
കാനാം നികായേഷ- ധണ്ഡകോദണ്ഡകാണ്ഡഃ ധരണിസുമനഃ-
സൂനം-അനപിഷ്യ-അനപിഷ്യ സഃ-പാതംഃ- അപി അപാതംഃ-അ
ന്തഃ-സന്താപലജ്ജാഭരഭരണപരിമ്ലാനവക്ത്രാംബുജശ്രീഃ. ഭൂയഃ-അ
പി-തത്ര-ഭാരവത്സം-ഖലു-നിവവൃതേ.

അർത്ഥം — തൽക്ഷണം വിദ്യയേ (യോഗവിദ്യയെ) ആസാദി
ച്ചിട്ട് (എടുത്തിട്ട്) ശതമഖമുഖദിങ്നായകന്മാരുടെ (ഇന്ദ്രാദിദിക
പാലകന്മാരുടെ) നികായങ്ങളിൽ (ഭവനങ്ങളിൽ) ധണ്ഡകോദണ്ഡ
കാണ്ഡനായിട്ട് (ഭയങ്കരമായ ധനുർഭണ്ഡത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട്)
ധരണിസുമനസ്സിന്റെ (ഭൂഭവന്റെ) സൂനവിനെ (പുത്രനെ) പിന്നെ
യുപിന്നെയും അനേപഷിച്ചിട്ട് ആ പാതംനും (അർജ്ജുനനും) അ
പാതംനായിട്ട് (പാതംനല്ലാത്തവനായിട്ട് എന്നു വിരോധം) അ
പഗതമായ അർത്ഥത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട് (കാൽ ലഭിക്കാത്തവ
നായിട്ട് എന്നു പരിഹാരം) ഉള്ളിലുള്ള സന്താപലജ്ജാഭരത്തിന്റെ
ഭരണത്താൽ പരിമ്ലാനയായ (വാടിയ) വക്ത്രാംബുജശ്രീയോടു (മു
ഖപത്മത്തിന്റെ ശോഭയോടു) കൂടിയവനായിട്ട് പിന്നെയും ആ
ഭാരവതിയിങ്കൽത്തന്നെ നിവർത്തിച്ചു (തിരിച്ചുവന്നു).

ഗദ്യം ൬ - തത്ത്വ വാരിനിരുദ്ധ ഇവ വാരണപതിദ്വീർഘനി
ശ്വാസപിശ്തനിതഹൃദയസന്താപസ്താദഗയശഃപ-----യോരാശിജര
നിമജ്ജനജനിതജഡിമശിശമയിഷയേവാഞ്ജസാ ധനഞ്ജയോപി
ധനഞ്ജയമേധോഭിസ്സമേധയാമാസ-

അർത്ഥം — അത്രതന്നെയുമല്ല അനന്തരം വാരിനിരുദ്ധനായ
(ഗജബന്ധനസ്ഥാനത്തിൽ അടയ്ക്കപ്പെട്ടവനായ) വാരണപതിഎ
ന്നപോലേ (ഗജശ്രോഷ്ടനെന്ന്പോലേ) ദീർഘനിശ്വാസത്താൽ
പിശ്തനിതമായ (സൂചിതമായ) ഹൃദയസന്താപത്തോടുകൂടിയ ധന

ജ്ഞാനം (അജ്ഞാനം) താദൃക്യായ അർത്ഥശുദ്ധയോരാശിയുടെ ജന്മത്തിൽ ഉള്ള നിമജ്ജനത്താൽ ജനിതമായ ജഡിമാവിന്റെ ശിശുമിഷ (ശമിപ്പിക്കാനുള്ള ഇച്ഛ) ഫേതുവായിട്ടൊ എന്നു തോന്നമാർ (അപ്രകാരമുള്ള അപകീർത്തിയാകുന്ന സമുദ്രത്തിന്റെ ഉള്ളിൽ മുങ്ങുകയാൽ ഉണ്ടായ തണുപ്പിനെ കളയാനുള്ള ആഗ്രഹത്താലോ എന്നു തോന്നമാർ) വേഗത്തിൽ ഏഡസ്സുകൾ (വീരകുകൾ)കൊണ്ടു “ഇന്ധനംണ്ണേപധുലംമമേധഃ” എന്ന് അമരം. ധനജ്ഞാനെ (അഗ്നിയെ) “വീതിഹോത്രാധനജ്ഞഃ” എന്ന് അമരം. വർദ്ധിപ്പിച്ചു അഗ്നിയിൽ ചൂടുന്നതിന് തീക്കണ്ഡം കൂട്ടി എന്നു സാരം॥

പ്രദക്ഷിണീകൃത്യ സുരേന്ദ്രസുനാ-

വഹനായ വ-ഹനേ പതിതും പ്രവൃത്തേ

തദന്തരായം തരസാചിരാംശു

പീതാംബരക്രണ്ണലനസ്താന

॥൨൦॥

അനപയം—സുരേന്ദ്രസുനേത- പ്രദക്ഷിണീകൃത്യ-അഹനായ-വഹനേ പതിതും-പ്രവൃത്തേ-അചിരാംശുപീതാംബരക്രണ്ണലനഃ--തരസാ-തദന്തരായം-തതാന.

അർത്ഥം—സുരേന്ദ്രസുന (അർജ്ജുനൻ) പ്രദക്ഷിണീകരിച്ചിട്ട് (അഗ്നിയേ വലത്തുവച്ചിട്ട്) വേഗേന വഹ്നിയിൽ (അഗ്നിയിൽ) പതിയ്ക്കാനായിട്ട് (ചാടുന്നതിനായിട്ട്) പ്രവൃത്തനായപ്പോൾ (ഭ്രമവെട്ടപ്പോൾ) അചിരാംശുപോലെ (മിന്നലുപോലെ) പീതമായ അംബരത്തോടു (വസ്രുത്തോടു)കൂടിയ മേഘപക്ഷത്തിൽ മിന്നലുകൊണ്ടു പീതമായ. ആകാശത്തോടുകൂടിയ എന്നർത്ഥം. ക്രണ്ണലനം (ക്രണ്ണനാകുന്ന മേഘം) വേഗത്തിൽ തദന്തരായത്തേ (അതിന്ന് പതിയ്ക്കുന്നതിന് വിപ്ലവത്തേ)ചെയ്തു. അർജ്ജുനൻ അഗ്നിയിൽ ചാടാൻ ഭാവിച്ചപ്പോൾ ശ്രീകൃഷ്ണൻ തടുത്തു എന്നു സാരം.)

ഗദ്യം ൭—അഥ ഖലു നിഖിലസുരാസുരനരതിയുഗാദിവിവിധജീവനികായഹൃദയനിവാസഃ ശ്രീനിവാസഃ സ്വകീയം ഹൃദയാന്തരമിവ സകലവിസ്രംഭോജനം ദിവ്യയുവതിഗീതഭവ്യശശ്യാലിനം സാഗ്യാസാചിനം ഉഭയമാകൃതകൃഷ്ണവർത്താനസരണനിശ്ചയം നിശ്ചിത്യ സസംഭ്രമമന്തഃപുരാതനമായ ഭേദമുതിർപ്പുഹവിചിതഭേദമഹിളാവഹേളാഭിർഭരോദരകേളി ഗ്രഹിളാഭിർമ്മഹിളാഭിരപ്യനാമന്ത്ര്യ സുത്രാമപുത്രനിസ്തൂലഭക്തിസുത്രനിയന്ത്രിതഹൃദയതയാ തദാത്പാദിതപരതപരാഭീസരണപാരിപ്ലവാംസയുഗളാൽ പഥി ശിഥിലം ഗാംഗേയപിശംഗമുത്തരാസംഗമുൽസൃജ്യ ഭീർഘനിശ്ചസിതവാതാവധൂതവനമാലാപരിമളലോഭാലമാന മധുപകലകോലാഹലദത്താനയാത്രയാ വിചിത്രയാ ഗിരാ-ഭൂരാഭേവ സശപഥനിവാ

രിതതദീയസാഹസകർമ്മാ ഘർമ്മാംബുജാലകപ്രാലേയബിന്ദുസ
 ണ്ടേഹസുന്ദരമുഖാരചിന്ദഃ ശൃംഗമാല്യബന്ധകന്തളകലാപകമനീയ
 ഫാലബാലശിശിരദ്യുതിന്നികടഭവമതിവികടം പയ്യുടൻ പ്രളയകാ
 ലകരോരകിരണഇവ സകലകാഷ്യാവദാഹപടീയസി ബഹളരോചി
 ഷി ബർഹിഷി പതന്തം പ്രാചീനബർഹിഷഃ സുതം തം സമദ്യസ്ത
 ലക്ഷ്മീസ്തനകസ്തുരികാപത്രമകരേണ കരേണ പ്രഗൃഹ്യ ധരിത്രീ
 പുഷ്പമധിഷ്ഠാപയാമാസ॥

അർത്ഥം—അനന്തരം നിഖലനാരായ (സർവ്വനാരായ) സുര
 നാർ അസുരനാർ നരന്മാർ തിര്യക്കുകൾ (പക്ഷിമൃഗാദികൾ) തുട
 ങ്ങിയ വിവിധജീവനികായങ്ങളുടെ (പലവിധജീവസംഘങ്ങളുടെ)
 ഹൃദയത്തിൽ വസിക്കുന്ന ശ്രീനിവാസൻ (ശ്രീകൃഷ്ണൻ) സ്വകീയമാ
 യ ഹൃദയാന്തരമെന്നപോലെ (തന്റെ വേറൊരു ഹൃദയമെന്നപോ
 ലെ) സകല വിസ്രംഭങ്ങൾക്കു (സകലവിശ്വാസങ്ങൾക്കു) ഭാജന
 വും (പാത്രവും) ദിവ്യയുവതികളാൽ ഗീതമായ (ഗാനം ചെയ്യപ്പെട്ടു
 ന്ന) ഭവ്യശസ്സിനാൽ (മംഗലകീർത്തിയാൽ) ശാലിക്കുന്നവനും (ശോ
 ഭിക്കുന്നവനും) ആയ സവ്യസാചിയെ (അർജ്ജുനനെ) ഉഭയമാ കൃ
 തമായ (രണ്ടുപ്രകാരത്തിലും ചെയ്യപ്പെട്ട) കൃഷ്ണവർത്തമാന
 സരണനിശ്ചയനെന്നു നിശ്ചയിച്ചിട്ടു (കൃഷ്ണവർത്തമാവിന്റെ=അഗ്നി
 യുടെ. ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ വഴിയുടെ എന്നും അനുസരണത്തിൽ ഉള്ള
 നിശ്ചയത്തോടുകൂടിയവനെന്നുവിചാരിച്ചിട്ട്) രണ്ടു പ്രകാരത്തിലും
 കൃഷ്ണവർത്തമാവിനെ പ്രവേശിക്കാൻ നിശ്ചയിച്ചുവെന്നു വിചാരി
 ച്ചിട്ടു എന്നു ഭാവം. സംഭ്രമത്തോടുകൂടെ അന്തഃപുരത്തിൽ നിന്നു ഉ
 ത്ഥാനംചെയ്തിട്ടു, (എഴുന്നേറ്റിട്ടു) ഭേഹദ്യുതിവൃഹത്താൽ (ഭേഹകാ
 ന്തി സമൃദ്ധത്താൽ, വിഹിതയായ ഭേവമഹിളാവഹേളയോടു കൂടി
 യവരും, (ഭേവസ്രീകൾക്കു നിന്ദയെ ചെയ്തവരും,) ദരോദരകേളിയി
 ൽ (മൃതുകളിയിൽ) ഗൃഹികളും, (തൽപ്പരകളും) ആയ മഹികളു
 ളോടും (തന്റെ സ്രീകളോടും) ആമന്ത്രിയ്ക്കാതെ (പറയാതെ) സു
 ത്രാമപത്രന്റെ (അർജ്ജുനന്റെ) നിസ്തലഭക്തിസൂത്രത്താൽ (അ
 സദ്യശഭക്തിയാകുന്ന ചരടിനാൽ) നിയന്ത്രിതഹൃദയതയാൽ, (കെ
 ട്ടപ്പെട്ട മനസ്സോടുകൂടിയവനാകയാൽ) തദാത്പത്തിൽ (തല്പാല
 ത്തിൽ) ഉദിതപരയായ തപരയുടെ അഭിസരണത്താൽ (ഉദിച്ചതായ
 സംഭ്രമത്തിന്റെ പ്രാപ്തിയാൽ=ഉണ്ടായസംഭ്രമത്താൽ എന്നു സാ
 രം) പാരിപ്ലവമായ (ഇളക്കുന്ന) അംസയഗളത്തിൽനിന്ന്, (രണ്ടു
 തോളിൽനിന്നു) പരിശിഥിലവും (താഴചിണതും) ഗാംഗേയം (സ്വ
 ണ്ണം)പോലേ പിശങ്ഗവും (ചുവന്നതും) ആയ ഉത്തരാസംഗത്തേ
 യും (ഉത്തരീയത്തേയും) ഉൽസ്രജിച്ചിട്ട് (കളഞ്ഞിട്ട്) ദീർഘനിശ്ച

സിതവാതത്താൽ (ദീർഘശ്വാസമാകുന്ന വായുവിനാൽ) അവധൂതയായ (ഇളക്കപ്പെട്ട) വനമാലയുടെ (വന്യമാലയുടെ) പരിമളലോഭത്താൽ (സ്മരഭൂതിലുള്ള ആഗ്രഹത്താൽ) വലമാനങ്ങളായ (സഞ്ചരിക്കുന്ന) മധുപകലങ്ങളുടെ (വണ്ടിൻകൂട്ടങ്ങളുടെ) കോലാഹലത്താൽ ഭത്താനയാത്രയും (അനയാത്രചെയ്യപ്പെട്ടതും) വനമാലയുടെ മണത്താൽ ശബ്ദിച്ചുകൊണ്ട് വണ്ടുകൾ പിന്നാലെ വരുന്നതും, എന്നു സാരം. വിചിത്രയും ആയ ഗീരിനാൽ (വാക്കിനാൽ) ഭൂതത്തിൽനിന്നുതന്നെ സശപഥമാകുംവണ്ണം (സത്യംചെയ്ത്) നിവാരിതഭീയസാഹസകർമ്മാവായിട്ടും (അജ്ജനന്റെ സാഹസകർമ്മത്തെ നിരോധിച്ചും) ഘർമ്മാംബുജാലകമാകുന്ന (വിയർപ്പുള്ളിക്കൂട്ടമാകുന്ന) പ്രാലേയബിന്ദുസന്ദോഹത്താൽ (പനിനീർത്തുള്ളിക്കൂട്ടത്താൽ) സുന്ദരമായ മുഖാരവിന്ദത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടും ശൃംഗമാല്യബന്ധമായ (മാലയായുള്ള ബന്ധനം അഴിഞ്ഞ) കന്തളകലാപത്താൽ (കേശപാശത്താൽ) കമനീയമായ (സുന്ദരമായ) ഫാലബാലശിശിരഭൂതിയോടുകൂടിയവനായിട്ടും, (ബാലചന്ദ്രനേപ്പോലുള്ള നെറ്റിത്തടത്തോടുകൂടിയവനായും) നികടഭ്രവിനെ (അർജ്ജുനന്റെ സമീപദേശത്തേ) അതിസംഭ്രമത്തോടുകൂടെ പയ്യടന്നായിട്ട് (പ്രാപിച്ചിട്ട്) പ്രളയകാലകരോരകിരണനേപ്പോലെ (കല്പാന്തസൂര്യനേപ്പോലെ) സകലകാഷ്യാവദാഹപടീയസ്സം (സകലവിരകകളേയും ഭംഗിപ്പിക്കുന്നതിൽ സമർത്ഥവും=പ്രളയസൂര്യപക്ഷത്തിൽ സകലദിക്കുകളേയും ഭംഗിപ്പിയ്ക്കുന്നത് എന്നുഅർത്ഥം) ബഹുരോചിസ്സം (വളരെ തേജസ്സുള്ളതും) ആയ ബഹിസ്സിൽ (അഗ്നിയിൽ) പതനായ (ചാടാൻഭാവിക്കുന്ന) പ്രാചീനബർഹിസ്സിന്റെ സുതനെ (ഇന്ദ്രന്റെ പുത്രനെ=അജ്ജനനെ) “പ്രാചീനബർഹിരഹിമാപുതനാഷാൾ പുലോമജിൽ” എന്നു അമരം. സമഭൃസ്സമായ (പറിയ്ക്കപ്പെട്ട) ലക്ഷ്മീസ്തനങ്ങളിലെ കസ്തുരികാപത്രമകത്തോടു (കസ്തുരികൊണ്ടുള്ള മത്സ്യാകൃതിയായ പത്തിക്കീറുകുളാടു) കൂടിയ ലക്ഷ്മിയുടെ സ്തനങ്ങളിൽ പത്തിക്കീറിന്റെശ്വാന് അഭ്യസിച്ച് എന്നു സാരം. കരംകൊണ്ട് തടുത്തിട്ടു ധരിത്രീപുഷ്പത്തേ അധിഷ്ഠാനം ചെയ്യിപ്പിച്ചു! (ഭൂമിയിൽ പിടിച്ചിരുത്തി)

കഥാശേഷാൻ ശേഷാനപി കില പൃഥ്വയാസ്തനഭവഃ
സുധാഭാനോർവ്വംശം പരിമുഷിതമുക്താമണിവരം।
സഖേ തപം സ്വപ്ലേർത്ഥേ വലമഥനമസ്രാർദ്രനയനം
കഥംകാരം കത്തും ത്രിജഗദപവീരം വ്യവസിതഃ॥ ൨൧॥

അനപയം—ഹേ സഖേ! തപം-സ്വപ്ലേ-അർത്ഥേ-ശേഷാൻ-പൃഥ്വയാഃ-തനഭവഃ-അപി-കഥാശേഷാൻ, സുധാഭാനോഃ-വംശം-

പരിമുഷിതമുക്താമണിവരം - വലമഥനം-അസ്രാർദനയനം- ത്രിജഗൽ-അപവീരം-കർത്തം-കഥംകാരം-വ്യവസിതഃ-

അർത്ഥം — അല്ലയോ സഖേ! നീ സ്വപ്നമായ അർത്ഥത്തിൽ (സ്വപ്നകാലത്തേ ഉദ്ദേശിച്ചു) ശേഷനാരായ പൃഥയുടെ തന്ത്രക്കുളേയും (ശേഷിച്ചു ധർമ്മാദികളായ കന്തിപുത്രന്മാരേയും) കഥാശേഷനാരാക്കിയും (നീന്റെ വിരഹത്താൽ കഥമാത്രം ശേഷിച്ചുവരാക്കിയും) സുധാഭാനവിന്റെ വംശത്തേ (ചന്ദ്രവംശത്തേ) പരിമുഷിതമായ മുക്താമണിവരത്തോടുകൂടിയും (ശ്രേഷ്ഠമുത്തു നശിച്ചുതാക്കിയും) വലമഥനനേ (ഇന്ദ്രനേ) അസ്രത്താൽ (കണ്ണനിരിനാൽ) ആർദ്രനയനനാക്കിയും (നനഞ്ഞകണ്ണുകളോടുകൂടിയവനാക്കിയും) ത്രിജഗത്തിനെ (മൂന്നുലോകത്തിനെ) അപവീരമാക്കിയും (വീരനോടുകൂടാത്തതാക്കിയും) ചെയ്യാനായിട്ട് എന്തിനാൽ വ്യവസിതനായി (ഒരുമ്പെട്ടു) അല്ലയോ അജ്ഞന! നീ അഗ്നിയിൽ ചാടിയാൽ തന്നിമിത്തം ധർമ്മപുത്രാദികൾക്കു മരിക്കുന്നതിനും ചന്ദ്രവംശത്തിന്റെ പ്രധാനമണി നശിക്കുന്നതിനും പുത്രശോകത്താൽ ഇന്ദ്രനു വ്യസനമുണ്ടാകുന്നതിനും ലോകത്തിൽ വീരൻ ഇല്ലാതാകുന്നതിനും കാരണമാകും. അതിനാൽ എന്തിനാണ് സാഹസം തുടങ്ങാൻ ഭാവിക്കുന്നത് എന്ന് സാരം.

തപം മേ സഖാ തപമസി മേ സുഹൃദംബുജാക്ഷ!
തപം മേ തുരുസ്തപമസി മേ പരദൈവതം ച
ഇത്യാദി മാം പ്രതി സഖേ! പ്രണിഗദ്യ പൂർവ്വം
തേന തപയാഹമധുനാ ന നിവേദിതഃ കിം॥

൨൨॥

അർത്ഥം — ഹേ അംബുജാക്ഷ! തപം-മേ-സഖാ-, തപം-മേ-സുഹൃത്-അസി തപം-മേ-തുരുസ്-തപം-മേ-പരദൈവതം- ച-അസി-ഇതി-ഹേ-സഖേ-പൂർവ്വം-മാം-പ്രതി-പ്രണിഗദ്യ-തേന-തപയാ-അഹം-അധുനാ-കിം-ന-നിവേദിതഃ।

അർത്ഥം — അല്ലയോ അംബുജാക്ഷ! (ശ്രീകൃഷ്ണ!) നീ എന്റെ സഖാവാകുന്നു. നീ എന്റെ സുഹൃത്തു(ബന്ധു)ആയി ഭവിക്കുന്നു. നീ എന്റെ തുരുവാകുന്നു, നീ എന്റെ പരദൈവതമായും ഭവിക്കുന്നു, എന്നിങ്ങനെ അല്ലയോ സഖേ! മുൻപിൽ എന്നേക്കുറിച്ചു പറഞ്ഞിട്ടു ആ നിന്നാൽ ഇപ്പോൾ ഞാൻ എന്തുഹേതുവായിട്ട് നിവേദിതനായില്ല (അല്ലയോ അജ്ഞന! നീ എന്നെ ബന്ധുവാണെന്നും മറ്റും ചോദിച്ചിട്ട് ഇപ്പോൾ ഇക്കാര്യം എന്താണ് പറയാഞ്ഞത്.)

ആലംബ്യ സഖ്യം കരമംബുജാക്ഷഃ
കരേണ ഭൂത്യാത്തിഹരേണ സദ്യഃ
ആശാസ്യഭം ഗോകലസുന്ദരീണാം
പാശായുധാശാഭിമുഖഃ പ്രതസ്ഥേ॥

൨൩॥

അനന്വയം—ഗോകലസുന്ദരീണാം-ആശാസ്യഭം-അംബുജാക്ഷഃ-
സദ്യഃ-ഭൂത്യാത്തിഹരേണ-കരേണ-സഖ്യം-കരം-ആലംബ്യ-പാശായു
ധാശാഭിമുഖഃ-പ്രതസ്ഥേ-

അർത്ഥം — ഗോകലസുന്ദരികളുടെ (ഗോപസ്ത്രീകളുടെ) ആ
ശാസ്യമായ (ആഗ്രഹത്തിനു വിഷയഭൂതനായ) അംബുജാക്ഷൻ
(ശ്രീകൃഷ്ണൻ) തൽക്ഷണം ഭൂത്യാത്തിഹരമായ കരംകൊണ്ട് (ഭൂത്യാ
ന്മാരുടെ ദുഃഖത്തേക്കുളയുന്ന കൈകൊണ്ട്) സഖാവിന്റെ (സുഹൃ
ത്തായ അർജ്ജുനന്റെ) കരത്തെ ആലംബിച്ചിട്ട് (കയ്യുപിടിച്ചി
ട്ട്) പാശായുധന്റെ (വരണന്റെ) ആശയ്ക്കു (ദിക്കിനു്) അഭിമുഖ
നായിട്ട് പ്രസ്ഥാനംചെയ്തു (പടിഞ്ഞാറേദിക്കിലേക്കു് പുറപ്പെട്ടു്)
“ഭക്താത്തിഹരേണ” എന്ന് പാഠഭേദം.

ഗദ്യം — തത്ത്വം ഒരു സപ്രമോദം വിപ്രസുനവിലോക
നവിവൃദ്ധ തൃഷ്ണയ്ക്കു ശൈത്യസുഗ്രീവമോലപുഷ്പവലാഹകനാമധേ
യൈരനുപമരൂപധേയൈർമ്മനഃപാവമാനബാസ്യവൈസൈന്ധ
വൈ॥ സനാഥം രഥമധിഷ്ഠായ യഥോത്തരദിഗുണിതപരിണാഹ
വൽഭിസ്സപ്തഭിരുദനപൽഭിസ്സഹ ലോകലോചനമരീചി മാലാപരി
ചുംബിതൈകപാർശ്വതലം ലോകാലോകശൈലമുല്പ്ലംഘ്യ ബഹ
ളജംബാളജാലമലീമസതമഃകഞ്ചളിതസകലാവകാശം കഞ്ചനപ്രദേ
ശമാലക്ഷ്യ തൽക്ഷണം വളർക്കുവാഹനേ സസാധപസം മധുസൂദ
നമവലംബമാനേ കരുണാകരസ്തരുണതാമരസലോചനഃ സൈം
ഹികേയകാമിനീകചകലശപത്രാങ്കരപ്രത്യുഹകരം സാന്ദ്രതമസ
ന്തമസംലസൂരപ്രഭാഭരം സ്വായുധപ്രവരം സസ്മാര॥

അർത്ഥം—അനന്തരം അവർ (കൃഷ്ണാർജ്ജുനന്മാർ) സപ്രമോ
ദം (സന്തോഷത്തോടുകൂടെ) വിപ്രസുനങ്ങളുടെ വിലോകനത്തിൽ
വിവൃദ്ധതൃഷ്ണന്മാരായി (വിപ്രബാലകന്മാരെക്കാണാൻ ആഗ്രഹിച്ചു്)
ശൈത്യൻ-സുഗ്രീവൻ-മോലപുഷ്പൻ-വലാഹകൻ-എന്ന നാമ
ധേയത്തോടുകൂടിയവയും അസദൃശമായ രൂപത്തോടുകൂടിയവയും മ
നഃപാവമാനങ്ങൾക്കുബാസ്യവങ്ങളും (മനോവേഗത്തെയുംവായുവേഗ
ത്തെയും അതിക്രമിച്ചവയും എന്ന് സാരം-) ആയ സൈന്ധവങ്ങ
ളാൽ സനാഥമായ (കുതിരകളോടുകൂടിയ എന്ന് സാരം.) രഥത്തെ
അധിഷ്ഠാനംചെയ്തിട്ട് (രഥത്തിൽ കേറിട്ട്) യഥോത്തരം ദിഗുണ

തമായ പരിണാമത്തോടുകൂടിയ (മേൽക്കുമേൽ ഇരട്ടിച്ച വിസ്കാരത്തോടുകൂടിയ (ഏഴ് ഉദമ്പത്തുകളോടുകൂടെ (സമുദ്രങ്ങളോടുകൂടെ) ലോകലോചനന്റെ (സൂര്യന്റെ) മരീചിമാലകളാൽ പരിചുംബിതമായ ഏകപാർശ്വത്തോടുകൂടിയ (ഒരുവശത്തു് സൂര്യരശ്മികൾ വ്യാപിച്ചിട്ടുള്ളതായ) ലോകാലോകശൈലത്തെ ലംഘിച്ചിട്ട് (ഏഴുസമുദ്രങ്ങളേയും ലോകാലോകപർവ്വതത്തേയും കടന്നിട്ട് എന്നു സാരം) ബഹുമായ ജംബാജ്ജാലം (പകസംഘം) പോലെ മലിമസമായ തമസ്സിനാൽ കബളിതമായ സകലാവകാശത്തോടുകൂടിയ (അനല്പമായ ചളിക്കൂട്ടംപോലെ മലിനമായ ഇരുട്ടിനാൽ സകല ഭാഗത്തേയും വിഴങ്ങിയ) ഒരു പ്രദേശത്തേ കണ്ടിട്ട് (ലോകാലോകപർവ്വതത്തിന് അപ്പുറം സൂര്യരശ്മി ഇല്ലാഴികയാൽ എന്നു സാരം) തൽക്ഷണം വളർക്കുവാഹനൻ (ധവളാശ്വപായ അർജ്ജുനൻ ഖണ്ഡവഭാഹത്തിൽ സന്തുഷ്ടനായ അഗ്നി അർജ്ജുനനായിട്ട് വെള്ളക്കുതിരകളെ കൊടുത്തിട്ടുണ്ട് എന്ന് പുരാണപ്രസിദ്ധമാണ്) സസാധപസം (ഭയത്തോടുകൂടെ) മധുസൂദനനേ (ശ്രീകൃഷ്ണനേ) അവലംബമാനനായപ്പോൾ (പിടിച്ചപ്പോൾ) കരുണാകരനായ (ഭയാനിധിയായ) തരുണതാമരസലോചനൻ (ശ്രീകൃഷ്ണൻ) സൈംഫികേയകാമിനിയുടെ (രാഹസ്യീയുടെ) കചകലശങ്ങളിലേ (സ്തനഘടങ്ങളിലെ) പത്രാംകരങ്ങൾക്ക് (പത്തിക്കീറുകൾക്ക് എന്നു സാരം) പ്രത്യുഹത്തേ (വിപ്ലവത്തേ) ചെയ്തതും രഹുവിന്റെ കഴുത്തു മുറിച്ചതും എന്നു സാരം സാദ്രമായ സന്തമസത്തിന്റെ (ഇരുട്ടിന്റെ) ഘസ്മരം (നാശകൃത്ത്) ആയപ്രഭരത്തോടുകൂടിയസ്വായുധപ്രവരത്തേ (തന്റെ ശ്രേഷ്ഠമായ ആയുധത്തേ) സുദർശനചക്രത്തേ എന്നു സാരം. സ്മരിച്ചു(വിചാരിച്ചു)

ഭാസപത്ഭാസ്കരഭാസുരാമനികരപ്രോൽഗച്ഛദ്രസ്രച്ഛടാ-
സദ്യുക്തപുക്തരാജമാംസളതമോഭംഗം രഥാഗാഭിധം
വൈകുണ്ഠസ്യ സുരാരികുണ്ഠകഭളികാണയാടവീകർത്തന-
ക്രീഡാജസ്രവിനോദസാധകതമം പ്രാദുർബഭൂവായുധം॥

അനവധം - ഭാസപത്ഭാസ്കരഭാസുരാമനികരപ്രോൽഗച്ഛദ്രസ്രച്ഛടാസദ്യുക്തപുക്തരാജമാംസളതമോഭംഗം - സുരാരികുണ്ഠകഭളികാണയാടവീകർത്തനക്രീഡാജസ്രവിനോദസാധകതമം - രഥാഗാഭിധം - വൈകുണ്ഠസ്യ ആയുധം - പ്രാദുർബഭൂവായുധം॥

അർത്ഥം - ഭാസപത്തായ (പ്രകാശമാനനായ) ഭാസ്കരനേ (സൂര്യനേ)പ്പോലെ ഭാസുരമായ ആരനികരത്തിൽനിന്ന് (മുനകളുടെ കൂട്ടത്തിൽനിന്ന്) പ്രേൽഗച്ഛത്തിയായ (പുറപ്പെടുന്ന) ഉസ്രച്ഛടയാൽ (രശ്മികൂട്ടത്താൽ) സദ്യുക്തമായ (തൽക്ഷണം ചെയ്യു

പ്പെട്ട) കരാളവും (ഭയങ്കരവും) മാംസളവും (ഇടതിങ്ങിയതും) ആയ
തമസ്സിന്റെ (ഇരുട്ടിന്റെ) ഭോഗത്തോടു (നാശത്തോടു) കൂടിയതാ
യി- രശ്മികളാൽ ഇരുട്ടിനെ നശിപ്പിച്ചതായി എന്നു സാരം. സു
രാരികണ്ഠങ്ങളാകുന്ന കടളീകാണ്ഡങ്ങളുടെ (കടളീഭണ്ഡങ്ങളുടെ)
അടവികളുടെ (കാടുകളുടെ) കർത്തനക്രീഡയാകുന്ന (പ്ലേദനലീല
യാകുന്ന) അജസ്രവിനോദത്തിന്റെ (എല്ലാജ്ഞാഴും ഉള്ളവിനോദ
ത്തിന്റെ) സാധകതയുമായി (പ്രധാനസാധനമായി) അസുരന്മാ
രുടെ കണ്ഠങ്ങളെ മുറിക്കുന്നതായി എന്നുസാരം. രഥാംഗാഭിധമായ
വൈകുണ്ഠന്റെ (വിഷ്ണുവിന്റെ) ആയുധം (സുദർശനചക്രം) പ്രാദ
ർഭവിച്ചു (പ്രത്യക്ഷമായി)

ഗദ്യം — തത്ത്വം തെള പ്പ്യാംഗമവിഹംഗമലപജ്ഞ- ജാ
ജപലപജ്ഞമണിവപ്രവലയദിപ്രപരിസരം പരിഖോദരപരിഭാസു
രസരസീരുഹപരിമേദരസലോലപ തരമാനസമധുപാരവമുഖരീ
കൃതഹരിദന്തരം- ഭദ്രതമവിദ്രുമസ്തംഭവിദ്യോതമാനമരതകമണിഗോ
പുരാട്ടാളശിഖരനികരനിഷ്ണപമളാഗവതോ പഗീയമാനമധുസു
ഭനവിവിധാപഭാസംഅനർഘമണിപൂണിയൗതകളധൗതമയസൗ
ധശിഖരവിരാജമാനകനകവൈജയന്തീ ശതകലിതതടിപ്ലതാവിലാ
സം ചന്ദ്രകാന്തമണി ശിലാലവാലശാലി വിശാല സാലകല കലാ
യമാനസ കലശ്ശുകസാരികാപരിചഃപ്രമാനപരമപാവനനാമഘോ
ഷം ശ്യാമേതുളസികാവനമുഖാരിഷ്ണപരമഷ്ടിപരിഷ്ഠഭുഘൃഷ്ടമാ
ണപുരുഷസൂക്താദിവിവിധസൂക്തം സത്യലോകമിവ നിത്യമുദിത
പത്മാസനം പരമഹംസകലസേവ്യമാനംച, വൃഷകേതനനികേ
തനമിവ സതതസന്നിഹിതവിനായകോപശോഭിതം സർവ്വമംഗ
ലോപേതംച, ശിശിരഭാസമണ്ഡലമിവ ഹരിണാഹിതപ്രതിഷ്ഠ
ശേഷതമോഹരണചരിഷ്ടാചാ വാങ്മനസഗോചരാൽഭൂതവിധാ
നം വൈകുണ്ഠാഭിധാനം ലോകമാലോകയാംചക്രതുഃ-

അർത്ഥം — അനന്തരമാകട്ടെ പ്പ്യാംഗമവിഹംഗമലപജ്ഞാർ
(കപിലപജ്ഞം ഗരുഡപജ്ഞം) ജാജപലത്തുകളായ (ഏറ്റവും
ജപലിക്കുന്ന) വജ്ഞമണികൾകൊണ്ടുള്ളവപ്രവലയങ്ങളാൽ (വൃത്ത
ത്തിലുള്ള മതിലുകളാൽ) ദീപ്രമായ (വിളങ്ങുന്ന) പരിസരത്തോടു്
(സ്ഥിപപ്രദേശത്തോടു) കൂടിയതും, പരിഖയുടെ (കിടങ്ങിന്റെ)
ഉദരത്തിൽ (ഉള്ളിൽ) പരിഭാസുരങ്ങളായ സരസീരുഹങ്ങളുടെ (താ
മരപ്പുകളുടെ) പരിമേദരമായ (വലിച്ച) രസത്തിൽ (തേൻകുടി
ക്കുന്നതിൽ) ലോലപതരമാനസങ്ങളായ (മനസ്സിൽ ആഗ്രഹമുള്ള)
മധുപങ്ങളുടെ (വണ്ടുകളുടെ) ആരവങ്ങളാൽ (ശബ്ദങ്ങളാൽ) മുഖ
രീകൃതമായ ഹരിദന്തരത്തോടുകൂടിയതും (ദിക്കുകളെ മുഴക്കുന്നതും)

ഭദ്രതമങ്ങളായ (ഏറ്റവും ശുഭങ്ങളായ) വിദ്രുമസ്തംഭങ്ങളാൽ (പവി
 ഴ്വത്തുണകളാൽ) വിദ്യോതമാനങ്ങളായ (പ്രകാശിക്കുന്ന) മരതകമ
 ണി ഗോപുരങ്ങളുടെ അട്ടാളശിഖരങ്ങളിൽ (മേൽഗൃഹങ്ങളുടെ അ
 ഗ്രങ്ങളിൽ) നിഷ്ണാമരായ (ഇരിക്കുന്ന) പരമഭാഗവതന്മാരാൽ
 (ശ്രേഷ്ഠവിഷ്ണുഭക്തന്മാരാൽ) ഉപഗീയമാനമായ (ഗാനംചെയ്യപ്പെ
 ടുന്ന) മധുസൂദനന്റെ (ശ്രീകൃഷ്ണന്റെ) വിവിധാപദാനത്തോടു (പ
 ല അർഭുതകർമ്മത്തോടു) കൂടിയതും, അനർഘമണികളുടെ (അമൃ
 ല്യരത്നങ്ങളുടെ) ഘൃണികളാൽ (രശ്മികളാൽ) ധൗതങ്ങളായ (ക
 ഴ്കപ്പെട്ട) കളധൗതമയസൗധങ്ങളുടെ (സ്വപ്നമാളികകളുടെ)
 ശിഖരങ്ങളിൽ (അറ്റങ്ങളിൽ) വിരാജമാനമായ (ശോഭിയ്ക്കുന്ന)
 കനകവൈജയന്തീശതത്താൽ (സ്വപ്നക്കൊടികൂട്ടത്താൽ) കലി
 തമായ (ചെയ്യപ്പെട്ട) തടിലുതാവിലാസത്തോടു (മിന്നൽപ്രകാശ
 ത്തോടു) കൂടിയതും, ചന്ദ്രകാന്തമണിശിലകളാൽ ഉള്ള ആലവാല
 ഉങ്ങാൽ (ചന്ദ്രകാന്തത്തറകളാൽ) ശാലികളും (ശോഭിക്കുന്നവയും)
 വിശാലങ്ങളും ആയ സാലകലങ്ങളിൽ (വൃക്ഷകലങ്ങളിൽ) കലായ
 മാനങ്ങളായ (കൂട്ടവച്ചിരിക്കുന്ന) സകലശൃകങ്ങളാലും ശാരികകളാ
 ലും (പെൺകിളികളാലും) പരിപാഢ്യമാനമായ (പറിയ്ക്കപ്പെടുന്ന)
 പരമവും (ഉൽകൃഷ്ടവും, പാവനവും ആയ നാമഘോഷത്തോടുകൂ
 ടിയതും) ശ്യാമതുളസികാവനങ്ങളുടെ (കൃഷ്ണതുളസിവാങ്ങളുടെ)
 മുഖങ്ങളിൽ (പ്രാരംഭങ്ങളിൽ) നിഷ്ണാമരായ (ഇരിക്കുന്ന) പരമ
 ങ്കികളുടെ (മഹാങ്കികളുടെ) പരിഷ്കരണത്താൽ (സഭയാൽ=സമൂ
 ഹത്താൽ എന്നു സാരം) ഉൽഘോഷ്യമാണങ്ങളായ പുരുഷസൂക്താദി
 വിവിധസൂക്തങ്ങളോടുകൂടിയതും (പുരുഷസൂക്താദി പലസൂക്തങ്ങ
 ൾ ഘോഷിക്കുന്നതും എന്നുസാരം) സത്യലോകംപോലെ നിത്യമു
 ദിതപത്മാസനവും (നിത്യമുദിതയായ ലക്ഷ്മിയുടെ നിവാസത്തോടു
 കൂടിയതും) പരമഹംസകലസേവ്യമാനവും (പരമഹംസന്മാരുടെ
 കലത്താൽ സേവിയ്ക്കപ്പെടുന്നതും) സത്യലോകപക്ഷത്തിൽ ഏ
 റവും സത്തുഷ്ടനായ ബ്രഹ്മാവിനോടുകൂടിയതും ഹംസകലങ്ങും
 സേവിക്കുന്നതും എന്ന് അർത്ഥം. വൃഷഭേതനനികേതനംപോലെ
 (ശിവഗൃഹംപോലെ) എല്ലായ്പ്പോഴും സന്നിഹിതനായ (സ്ഥിതനാ
 യ) വിനയകനാൽ (പക്ഷിത്രേഷ്ടനാൽ ഗണപതിയാൽ എന്നും)
 ഉപശോഭിതവും സർവ്വമംഗലോപേതവും (സർവ്വമംഗലങ്ങളോടുകൂടി
 യതും=സർവ്വമംഗലയോടു=പാർവ്വതിയോടുകൂടി യത് എന്നും) ശിശി
 രഭാനുമണ്ഡലംപോലെ (ചന്ദ്രമണ്ഡലംപോലെ) ഹരിണാ-(വിഷ്ണു
 വിനാൽ) ആഹരിതപ്രതിഷ്ഠവും (സ്ഥിതിചെയ്യപ്പെട്ടതും) ചന്ദ്രപ
 ക്ഷത്തിൽ ഹരിണത്താൽ (മാനിനാൽ) സ്ഥിതിചെയ്യപ്പെട്ടത് എ
 ന്നും. അശേഷതമോഹരണത്തിൽ (സർവ്വമായ അജ്ഞാനത്തെ=ഇ

രുട്ടിനെ എന്നും) കളയുന്നതിൽ വരിച്ചുവും (ശ്രേഷ്ഠവും) അവൻ മനസ്സോപരങ്ങളായ (വക്കുകൾക്കും മനസ്സിനും വിഷയമല്ലാത്ത) അൽഭുതങ്ങളുടെ വിധാനവും (ആശ്ചര്യങ്ങളെച്ചെയ്യുന്നതും) വൈകുണ്ഠാഭിധാനവും ആയ ലോകത്തേ (വൈകുണ്ഠലോകത്തേ) ആലോകനം ചെയ്തു (കണ്ടു)

(കൃഷ്ണാജ്ഞാനമാർ പറയുന്നു)

മിഥ്യാഭൂതമിദം വിഭാതി ഭവനം യൽസത്തയാ സത്യവൽ ഭക്ത്യുല്പിഡകഷായനിർമ്മലധിയഃ ശംസന്തി യം ശാശ്വതം യജ്ഞോതിഃ കൃതകേതരസ്യ വചസഃ പാരം പരം ഗാഹതേ സാദ്രാനന്ദമയായ തേ ഭഗവതേ തസ്മൈ പരസ്മൈ നമഃ॥

അനപയം—മിഥ്യാഭൂതം-ഇദം-ഭവനം- യൽസത്തയാ- സത്യവൽ-വിഭാതി,- ഭക്ത്യുല്പിഡകഷായനിർമ്മലധിയഃ- യം-ശാശ്വതം- ശംസന്തി-യജ്ഞോതിഃ-കൃതകേതരസ്യ-വചസഃ-പാരം-പാരം-ഗാഹതേ സാദ്രാനന്ദമയായ-ഭഗവതേ പരസ്മൈ-തസ്മൈ-തേ-നമഃ,

അർത്ഥം—മിഥ്യാഭൂതമായ (അസത്യമായ) ഈ ഭവനം യൽസത്തയാൽ. (യാതൊരു അവിടുത്തേസൽസുപരൂപത്താൽ) സത്യവൽ (ഉള്ളതുപോലെ) തോന്നുന്നു. ഭക്തിയാൽ ഉല്പിഡകഷായയും (ദോഷംകളഞ്ഞതും) നിർമ്മലയും ആയ ധീയോടു (ബുദ്ധിയോടു) കൂടിയവർ-യാതൊരുത്തനെ (യാതൊരുത്തനെയും) ശാശ്വതനെന്നു (നാശമില്ലാത്തവനെന്നു) പറയുന്നു. യജ്ഞോതിസ്സ് (യാതൊരാളിന്റെ നേജസ്സ്) കൃതകേതരമായ വചസ്സിന്റെ (അകൃത്രിമവചസ്സിന്റെ= വേദവാക്യത്തിന്റെ എന്നുസാരം) പരമായ പാരത്തേ (മറുകരയേ) ഗാഹനം ചെയ്യുന്നു (പ്രാപിക്കുന്നു) സാദ്രാനന്ദമയനും (ഇടതിങ്ങിയ ആനന്ദത്തിന്റെ രൂപമുള്ളവനും) ഭഗവാനും (ഘർത്തുണ്ണപുണ്ണനും) പരനും (പരപുരുഷനും) ആയ അങ്ങേയ്ക്കു നമസ്കാരം (സകല ലോകവും ഉണ്ടെന്നുതോന്നിപ്പിക്കുന്നവനും നിത്യസ്വരൂപനും വേദാന്തമാർഗ്ഗാതീതനും ആയ അങ്ങേയ്ക്കു നമസ്കാരം എന്നുസാരം.

(വിഷ്ണു പറയുന്നു)

കച്ചിൽ കൃഷ്ണകിരീടിനെയു കശലിനെയു വിശൈപകവീരെയു യുവാം യുഷ്മദുർഗ്ഗനകേതുക്കാനനു മയാ നീതാ ഭിജന്യാർകഃ॥ ഏതൽപോതസമപ്പണേന കൃപണൈസ്സൽർമ്മദാസ്സൈസ്സം പാതംപാതമഗാധശോകജലധേരന്തർജ്ജനം ഭിജം.

അനപയം—ഹേകൃഷ്ണകിരീടിനെയു! വിശൈപകവീരെയു-യുവാം-കശലിനെയു-കച്ചിൽ- യുഷ്മദുർഗ്ഗനകേതുക്കൽ- നനു-മയാ-ഭിജന്യാസ്സ-അർകഃ-നീതാഃ-,കൃപണൈഃ-സൽർമ്മദാസ്സൈഃ-സമം-അഗാധ

ശോകജലധഃ-അന്തഃ-ഭജന്തം-ദപിജം- ഏതൽപോതസമപ്പണേന പാതം-പാതം- (ലോട്ട്-പ-മ-ദപിവ-)

അത്ഥം-അല്പയോക്തൃക്കീരീടികളെ (കൃഷ്ണാർജ്ജുനന്മാരേ) വിശൈകവീരന്മാരായനിങ്ങൾ കശലികളല്ലേ (സുഖത്തോടുകൂടിയ വരല്ലേ=നിങ്ങൾക്ക് സുഖമല്ലേ എന്നുസാരം) യുദ്ധദുർഗ്ഗനത്തിലുള്ള കൌതുകത്താൽതന്നെ (നിങ്ങളെ കാണുന്നതിലുള്ള കൌതുകത്താൽ തന്നെ) എന്നാൽ ദപിജന്റെ അർത്ഥമാർ (കുട്ടികൾ) നീതന്മാരായി (കൊണ്ടുവരപ്പെട്ടവരായി) കൃപണങ്ങളായതലർമ്മദാരങ്ങളോടുകൂടെ (ഭീനയായ അവന്റെ ധർമ്മഭായ്യയോടുകൂടി) അഗാധമായ ശോകജലധിയുടെ(ഃഖസമുദ്രത്തിന്റെ) ഉള്ളിൽ ഭജനായ (പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്ന) ആ ദപിജനെ (ബ്രാഹ്മണനേ) ഏതൽപോതങ്ങളുടെ (ഈ കുട്ടികളുടെ) സമപ്പണത്താൽ (ഭാനത്താൽ) ഈ കുട്ടികളെക്കൊണ്ടുകൊടുത്തു എന്നുസാരം നിങ്ങൾ പിന്നെയും പിന്നെയും രക്ഷിച്ചാലും||

ഗദ്യം - തദനം - യദുകരുവീരസന്ദർശനകന്ദളിതാനന്ദജലബിന്ദുഭരിതവർഷണാ ശ്രീവത്സലക്ഷണാ വത്സലതയാ നിജാങ്കതലമധിരോപ്യ ദേദീപ്യമാനാൻ, ദിവ്യലോകതരുപല്ലവതല്പജപരിമുദളേന പാണിതലേന പരാമുശ്വ പ്രവൃദ്ധാനുകമ്പം മൂല്നി സമാശ്രൂയ വ്യാശ്രമനഖദ്രഷ്ടാനിബന്ധബന്ധുരകന്ധരാൻ സിന്ധുരാജകന്യസ്തനപാനമാംസമസുകമാരാൻ വസുന്ധരാസുരകുമാരാനമരലോകദർശ്വഭാഭിമതവിതരണപാസ്സരം പ്രദീപ്യമാനാനാദായ പ്രമോദഭരോദബിതരോമാഞ്ചകഞ്ചുകിതകളേബരൗ മുകന്ദസംക്രന്ദനനന്ദനൗ സപ്രശ്രയം പരസ്പരപുസേ വിജ്ഞാപ്യ മൃത്തിമതാ നിജമനോരഥേനേവ രഥേന യഥാഗതം പ്രസ്ഥിതൗസരഭസമന്ധൂനി വ നിന്ധുനലംഘ്യ പാരവതീമാസ്ഥിതൗ ദസ്സഹതരദീർഘശോകോദനപൽപതിതാഭ്യാം ദപിജദമ്പതീഭ്യാമതിത്രിദശകുമാരാൻ ദശകുമാരാനശ്രമേണ വിശ്രാന്തയാമാസതു||

അത്ഥം-അനന്തരം-യദുകരുവീരന്മാരുടെസന്ദർശനത്താൽ(യദുവീരനേയും=കൃഷ്ണനേയും കുരുവീരനേയും=അർജ്ജുനനേയും കണ്ടതിനാൽ (കന്ദളിതങ്ങളായ (ഉണ്ടായ) ആനന്ദജലബിന്ദുക്കളാൽ(സന്തോഷക്കണ്ണനിർത്തുള്ളികളാൽ) ഭരിതമായ (പുണ്ണമായ) വർഷത്തോടേ (ശരീരത്തോടുകൂടിയ ശ്രീവത്സലക്ഷണാവിനാൽ (ശ്രീവത്സലാഞ്ചരനാൽ=കൃഷ്ണനാൽ)വത്സലതയാൽ(വത്സല്യത്താൽ)നിജാങ്കതലത്തേ അധിരോപിച്ചിട്ട് (തന്റെമടിയിൽ കരേറീട്ട്) ദേദീപ്യമാനന്മാരും (ഏറ്റവുംപ്രകാശിക്കുന്നവരും) ദിവ്യലോകതരുവിന്റെ (കല്പകവൃക്ഷത്തിന്റെ) പല്ലവതല്പജങ്ങൾ (ശ്രേഷ്ഠങ്ങളായ ത

ളിങ്ക്കൾ) പോലെ പരിമുറ്റമയപാണിതലംകൊണ്ടുപരാമർശിച്ചിട്ടും (കൈകൊണ്ടുതലോടീട്ടും) പ്രവൃദ്ധാനുകമ്പം (വർദ്ധിച്ചുവരുന്നതോടു കൂടെ) മൂലാവിൽ തലയിൽ) സമാശ്വാസിച്ചിട്ടും (ചുഞ്ചിച്ചിട്ടും) വ്യാശ്വനവദ്വേഷയുട (പുലിനഖമോതിരത്തിന്റെ) നിബന്ധം (ബന്ധനം)കൊണ്ടു ബന്ധുരയായ (മനോഹരയായ) കന്ധരയോടു (കഴുത്തോടുകൂടിയവരും=കഴുത്തിൽ പുലിനഖമോതിരം അണിഞ്ഞവരും എന്നുസാരം) സിന്ധുരാജകന്യയുടെ (അബധിപുത്രിയുടെ=ലക്ഷ്മിദേവിയുടെ) സ്തനപാനത്താൽ (മുലകുടിയ്ക്കയാൽ) മാംസളന്മാരും (തടിച്ചവരും) സുകുമാരന്മാരും ആയിരിക്കുന്നവരും അമരലോകത്തിലും (സ്വർഗ്ഗത്തിലും) ഭർപ്പുഭങ്ങളായ (അലഭ്യങ്ങളായ) അഭിമതങ്ങളുടെ (ഇഷ്ടവസ്തുക്കളുടെ) വിതരണപുരസ്സരം (ദാനത്തോടുകൂടെ) പ്രദീയമാനന്മാരും (കൊടുക്കപ്പെട്ടവരും) ആയവസുന്ധരാസുരന്റെ (ഭൂദേവന്റെ) കുമാരന്മാരെ (കുട്ടികളെ) ആദാനംചെയ്തിട്ട് (സ്വീകരിച്ചിട്ട്) പ്രമോദഭരത്താൽ ഉദഞ്ചിതമായ (ഉണ്ടായ) രോമാഞ്ചത്താൽ കണ്മുകിതമായ (മറയ്ക്കപ്പെട്ട) കളേബരത്തോടു (ശരീരത്തോടു) കൂടിയവരായ മുകുന്ദസംക്രന്ദനനന്ദനന്മാർ (കൃഷ്ണാർജ്ജുനന്മാർ) സപ്രശ്നം (വണക്കത്തോടുകൂടെ) പരനായപുമാനായിട്ടു (പരപുരുഷനായിട്ട്) വിജ്ഞാപിച്ചിട്ട് (അറിയിച്ചിട്ട്) മൂർത്തിമത്തായ (ശരീരത്തോടുകൂടിയ) നിജമനോരഥമോ (തന്റെസങ്കല്പമോ) എന്നുതോന്നുന്ന രഥത്തിലൂടെ യഥാഗതം (വന്നപോലെ) പ്രസ്ഥിതന്മാരായി (പുറപ്പെട്ടവരായി) സരഭസം (വേഗത്തിൽ) അന്യുക്കളെപ്പോലെ (കിണറുകളെപ്പോലെ) സിന്ധുക്കളെ (സമുദ്രങ്ങളെ) ഉല്പംഘിച്ചിട്ട് (കടന്നിട്ട്) ദ്വാരവതിയേ ആസ്ഥിതന്മാരായിട്ട് (ദ്വാരകയിൽവന്നിട്ട്) ഭസ്സഹതരമായ (തീരെഅസഹ്യമായ) ഭീർഘശോകമാകുന്ന ഉദനപത്തിൽ (സമുദ്രത്തിൽ) പതിതന്മാരായ (വീണവരായ) ദ്വിജദമ്പതികൾക്കായിട്ട് (ബ്രാഹ്മണനും പത്നിയുടേയുംആയിട്ട്) അതിത്രിദശകുമാരന്മാരായ (ദേവകുമാരന്മാരേ അതിക്രമിച്ചു) ദശകുമാരന്മാരെ (പത്തുപുത്രന്മാരെ) അശ്രമേണ (ശ്രമംകൂടാതെ) വിശ്രാണനംചെയ്തു (കൊടുത്തു)॥

ഗദ്യം തതശ്ചക്ഷമാസുരഃ ക്ഷണമാത്രമാനന്ദമൂർച്ഛാമനുഭൂയ കഥമപി ശന്നൈന്യനാരവിന്ദമുമീല്യ-പ്രമോദഭരഗൽഗദാക്ഷരാം-(സ്വരാം) സരസ്വതീമുത്സാരയാമാസ।

അർത്ഥം-അത്രതന്നെയും അല്പ ക്ഷമാസുരൻ (ബ്രാഹ്മണൻ) ക്ഷണമാത്രം (അല്പനേരം) ആനന്ദമൂർച്ഛയേ (ആനന്ദത്താലുള്ള മോഹത്തേ) അനുഭവിച്ചിട്ട് കഥമപി (പഠിപ്പിച്ച്) ശന്നൈഃ (പത്തുകൾ) നയനാരവിന്ദത്തേ (അമരപുപോലുള്ള കണ്വിനേ) മുമീല

നംചെയ്തിട്ട് (തുറന്നിട്ട്) പ്രമോദഭരണാൽ (സന്തോഷാധികൃ
താൽ) ഗൽഗദസ്വരയായ (ഇടറിയ സ്വരത്തോടുകൂടിയ) സരസ്വ
തിയേ (വാക്കിനെ) ഉത്സാരണംചെയ്തു (പുറപ്പെടിച്ചു) പറഞ്ഞു
എന്നു സാരം.

സത്തുഷ്ടനായ വിപ്രൻ അനുഗ്രഹിക്കുന്നു!

ആശാസ്വം കിം യദുകുരുവരാവന്യദസ്മാദശൈശ്വം
മാശാരന്ധ്വാണുഭിനവയശഃപാളയഃ ക്ഷാളയന്തു।
യാവൽകൽപം വിമതവിതതേർമനമിതാരഃ പ്രതാപഃ
പൃഥ്വീം വൃത്മീകൃതരവിപുണീശ്രേണയഃ ശോണയന്തു॥ ൨൭॥

അനപയം — ഹേ യദുകുരുവരെ! അസ്മാദശൈശ്വം-വാം-അന്യ
ൽ-കിം-ആശാസ്വം; അഭിനവയശഃ പാളയഃ ആശാരന്ധ്വാണി-
ക്ഷാളയന്തു, യാവൽകൽപം വിമതവിതതേഃ-മനമിതാരഃ-പ്രതാപഃ-
വൃത്മീകൃതരവിപുണീശ്രേണയഃ-പൃഥ്വീം-ശോണയന്തു॥

അർത്ഥം--അല്ലയോ യദുകുരുവരന്മാരെ (കൃഷ്ണാർജ്ജുനന്മാ
രെ) അസ്മാദശന്മാരാൽ (ഞങ്ങളേപ്പോലുള്ള അല്ലന്മാരാൽ) നിങ്ങള
രുംകു അന്യമായ ആശാസ്വം (ആശിസ്സിനാൽ സാധിക്കേണ്ടത്)
എന്താണ് (സ്വപ്നണസംഗ്രഹണന്മാരായ നിങ്ങളരുംകു ആശീർവാദ
സാദ്ധ്യമായി ഒന്നുമില്ല എന്നു സാരം) അപ്രകാരമെങ്കിലും അഭിന
വകളായ (നൃത്തനങ്ങളായ) യശഃപാളികൾ (കീർത്തിസമൂഹങ്ങൾ)
ആശാരന്ധ്വങ്ങളെ (ഭിക്ഷകളുടെ ദ്വാരങ്ങളെ) ക്ഷാളനംചെയ്യട്ടെ
(കഴുകട്ടേ) യാവൽകൽപം (പ്രളയംവരെ) വിമതവിതതിയുടെ മനമി
താക്കളായ (ശത്രുസംഘത്തെ മമിക്കുന്ന) പ്രതാപങ്ങൾ വൃർത്ഥീ
കൃതയായ രവിപുണീശ്രേണീയോടുകൂടിയവയായിട്ട് (സൂര്യരശ്മിയെ
വൃർത്ഥമാക്കിയിട്ട്) പൃഥ്വീയേ (ഭൂമിയേ) ശോണയാക്കിച്ചെയ്യട്ടേ
(ചുവപ്പിക്കട്ടെ)

വിപ്രാശീർവ്വചനപ്രാഹ്ലാദയഃ കൃഷ്ണഃ സമം ജിഷ്ണുനാ-
കീർത്ത്യാ കാർത്തികചന്ദ്രികാധവളയാ ഭ്രമണ്ഡലം മണ്ഡയൻ।
ഇത്ഥം ഭക്തവിധേയതാമതിജഗല്പീലാഭിരാബോധയ
ന്നദ്ധ്യാസ്യ സ്വപുരീം പുരന്ദരപുരീവന്ദ്യാം ജനാൻ നന്ദയൻ

സന്താനഗോപാലപ്രബന്ധം സമ്പൂർണ്ണം

അനപയം--വിപ്രാശീർവ്വചനപ്രാഹ്ലാദയഃ-കൃഷ്ണഃ-ജിഷ്ണുനാ
സമം-കാർത്തികചന്ദ്രികാധവളയാ-കീർത്ത്യാ-ഭ്രമണ്ഡലം-മണ്ഡയൻ

ഇത്ഥം-ഭക്തവിധേയതാം-അതിജഗല്പീലാഭിഃ-ആബോധയൻ-ജനാ
ൻ-നന്ദയൻ-പുരന്ദരപുരിവന്ദ്യാം-സ്വപുരിം-അദ്ധ്യാസ്ത-

അത്ഥം — വിപ്രന്റെ ആശീർവ്വചനത്താൽ പ്രഹൃഷ്ടനായ (സന്തുഷ്ടചിത്തനായ) കൃഷ്ണൻ ജിഷ്ണുവിനോടു (അർജ്ജുനനോടു) കൂടെ കാർത്തികചന്ദ്രികപോലെ (ശരച്ചന്ദ്രികപോലെ) ധവളയായ (വെളുത്തതായ) കീർത്തിയാൽ ഭ്രമണ്ഡലത്തേ മണ്ഡലയന്നായി (അലങ്കരിക്കുന്നവനായി) ഇപ്രകാരം ഭക്തവിധേയതയെ (ഭക്തവശ്യതയെ) അതിജഗല്പീലകളെക്കൊണ്ടു് (ലോകത്തേ അതിക്രമിച്ച കളികൾക്കൊണ്ടു്) ആബോധയനായി (അന്യരെ അറിക്കുന്നവനായി) ജനങ്ങളെ നന്ദയന്നായിട്ടു് (സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നവനായിട്ടു്) പുരന്ദരപുരിയാൽ (സ്വർഗ്ഗത്താൽ) വന്ദ്യയായ സ്വപുരിയെ അധിവസിച്ച് (പാദകയിൽ പാർത്തു) അധിപുരമായ “അസ്” ധാരാവിന്നു് “അധിശീഃ” സ്ഥാസാംകർമ്മ” എന്ന സൂത്രത്താൽ സപ്തമൂർത്ഥത്തിൽ ദ്വിതീയവനു്.

സന്താനഗോപാലം പ്രബന്ധത്തിന്റെ വ്യാഖ്യാനം സമ്പൂർണ്ണമായി.

ശ്രദ്ധി പത്രം.

വശം	വരി	അബലം	സുബലം
മ	മര	സ്ഥിതി	സ്ഥിതി
ര	ൻ	കൃപാഭിഭി	കൃപാഭിഭി
ര	ന	നിർമ്മൂല	നിർമ്മൂല
ര	ര	സങ്കല്പ	സങ്കല്പ
ര	നര	കൊണ്ടു	കൊണ്ടു
ര	മര	ജോഭിഹകൈ	ജോഭിഹതൈ
ടി	രൻ	ഭയാലു	ഭയാലു
ടി	ടി	നാരമുഖാൻ	നാരമുഖാൻ
ന്ന	രവ	കമ്പത	കമ്പിത
മ,ര	മ	ഭത്താ	ഭത്താ
മന	ര.ര	യുദ്ധത്തന്	യുദ്ധത്തിന്
ടി	രവ	തസ്തിൻ	തസ്തിൻ
ടി	നര.	തസ്തിൻ	തസ്തിൻ
മര	വ	പ്രയോഗിച്ചു	പ്രയോഗിച്ചു
ടി	നര	ഗണപരിവൃത	ഗണപരിവൃത
ടി	നന	അഭിഷ്ഠ	അഭിഷ്ഠ
ടി	ന.ര	ഗയമാന	ഗീയമാന
ടി	ന.ര	യുദ്ധയ	യുദ്ധയ
മര	ന	രാജ്ഞി	രാജ്ഞാ
ടി	ടി	നെ	നെ
വ	ര.ര	വസത	വസതി
ടി	ന.ര	അച്ചിപ്പ	അച്ചിപ്പ
ന.ര	ര.ര	ഭിതപ	ഭിതപ
ര.മ	മര	തദാത്യ	തദാതപത്യ
ര.ന	ര	രതവ	രതീവ
ര.ര	ര	അഭിദ്രുത!	അഭിദ്രുത
ര.ന്ന	മന	മൂർച്ഛ	മൂർച്ഛ
ര.ടി	ന്ന	ഹാത	ഹാമാത
ടി	„	ചതസ്യഷ്ട	ചതസ്യഷ്ട
ന.ര	ന.മ	പാർവ്വതി	പാർവ്വതി
ടി	ന.ര	മുനീന്ദ്ര	മുനീന്ദ്ര
ന.ന	രവ	നാസ്തി	നാസ്തി

നം	ന	മുക്കിതാ	മുക്കിതാ
രർ	ര	സിദ്ധർ	സിദ്ധർ
രർ	ര	സപ്രമാദ	സപ്രമാദ
ടി	ടി	സ്വഗ	സ്വഗ
രന്ന	ര	വലീഷ	വലീഷ
ര	ര	വരിഷ	വരിഷ
ര	ര	തന്നസ്	തന്നസ്
ടി	ടി	സമ	സമ
ര	ര	തഥാതഥ	തഥാതഥ
ര	ര	മദ്യം	മദ്യം
ന്ന	ന്ന	ഹസം	ഹസം
ന്ന	ന്ന	ജഹാസം	ജഹാസം
മ	മ	വചോഭി	വചോഭി(പാഠ)
വ	വ	സമലോക്യ	സമലോക്യ
വ	വ	കനക	കനകഭണ്ഡ
ൻ	ൻ	ഷഷമാം	സുഷമാം
മൻ	മൻ	ശാടി	ശാടി
ടി	ടി	ധനാ	ധനാ
മവ	മ	ഭൂമതെ	ഭൂമതെ
മ	മ	ചഞ്ചളികോ	ചഞ്ചളികോ
മ	മ	ഡംബരേ	ഡംബരേ
മ	മ	വാമല	വാമല
ടി	ടി	വകസിത	വകസിത
മ	മ	ശിതനയേവ	ശിതനയേവ
മ	മ	ലോചനാം	ലോചനാം
മ	മ	ബുദ്ധൻ	ബുദ്ധൻ
മ	മ	നമ	നമ

തുളസീദാസരാമായണം,

ഭാഷാഗദ്യം ഒന്നാംഭാഗം.

ഗംഗാനദി, തുളസിപ്പട്ടണം ഇത്യാദിപോലെ ദിവ്യതപം അന്തർഭവിച്ച സജ്ജാതീയശ്രേഷ്ഠമായ ഒരു ഇതിഹാസമാണ് രാമായണം. ഈ ദൃശ്യമായ രാമായണത്തെ തുളസീദാസമഹാഷി ഹിന്ദിഭാഷയിൽ പാടിയിരിക്കുന്ന ഒരു മലയാളതർജ്ജിമയത്രെ ഇത്. പണ്ഡിതവർണ്ണനായ വ്യാഖ്യാതാപരയെന്നതു നോക്കുക. “സംസ്കൃതത്തിൽ വാല്മീകിയുടേയും തമിഴിൽ കമ്പരുടേയും, ഒട്ടകൂതരുടേയും രാമായണം ഞാൻ വായിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിലും തുളസീ രാമായണംപോലെ അവ എന്നെ വിസ്മയിപ്പിക്കുകയും വിഷമിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തില്ല. മലയാളം, സംസ്കൃതം, ഇംഗ്ലീഷ്, തമിഴ് എന്നീ നാലുഭാഷകളിലേയും സാഹിത്യസമൃദ്ധങ്ങളിൽ നിർഭയമായി സംമാന്യം സഞ്ചരിച്ചിട്ടുള്ള എനിക്കു തുളസിയുടെ ‘രാമചരിതമാനസസരസ്സി’ൽ വഴി പിഴച്ചുപിഴയ്ക്കുതെയോ ഒരു കരപററൻ വളരെ ശ്രമം നേരിട്ടു. അധികവും എന്നെ വിഷമിപ്പിച്ചതു് ആ മഹാപുരുഷന്റെ അനർഗ്ഗമായ ഭക്തിരസപ്രവാഹങ്ങളിലെ നീർച്ചുഴികൾപോലെ നിരന്തരമായി കാണപ്പെടുന്ന അഭിധേയശബ്ദാവർണങ്ങളും, അസമാന്യമായ വാചുവജ്ജ്വലതയുമാണ്.”

തുളസീദാസജിയുടെ കവിതകളുടെ പ്രതിപാദനം ഒരു പുതിയ രീതിയാണ്. അർത്ഥഗൗരവവും, അലങ്കാരപ്രൗഢിയും ഇതുപോലെ ചേർന്ന മറ്റു കവിതകൾ ദുർല്ലഭങ്ങളാണ്. ഉപമയും, ഉത്പ്രേക്ഷയും, രൂപകവും കൊണ്ട് കവിതാവനിതയെ ആപാദിച്ചും അലങ്കരിച്ചിരിക്കുന്നു. അതിലെ ഉപദേശഗുണങ്ങളെക്കൊണ്ട് ഉത്തരജന്മത്തിൽ ഇതിനെ അതിപാവനമായ വേദപുസ്തകപോലെ പരമാർത്ഥം ചെയ്തുവരുന്നു. പണ്ഡിതന്മാർക്കു, പാശ്ചാത്യന്മാർക്കു പഠിക്കാൻ ഉതകുന്ന തത്വങ്ങളും രസങ്ങളും ഉപകരണങ്ങളും തന്നെ കല്പനകളും ഇതിൽ ധാരാളമാണ്. ഉദാഹരണത്തിന്നു ചില ഭാഗങ്ങൾ ഉദ്ധരിക്കുന്നു.

“രാമനും ഒരു കല്പവൃക്ഷമാകുന്നു. കലിയുഗത്തിൽ സകല മംഗലങ്ങളും ഒരുമിച്ചു പാർക്കുന്ന ഭവനവും അതുതന്നെ. അതിനെ സ്മരിക്കുന്നവൻ ആരായിരുന്നാലും ഒരു വശ്ശോൽതുരുമ്പു തുളസിയായി തീരുന്നതുപോലെ ഉയരുമെന്നു തുളസീദാസൻ പറയുന്നു. കൃതമത്രാതാപാപകലിയുഗങ്ങളിലും, ഭൂതഭവിഷ്യഭാഷാമാനകാപങ്ങളിലും ഭൂസ്വർഗ്ഗപാതാങ്ങളിലും ഈ നാമത്തെ ജപിക്കുന്ന ജീവരമവും, വിശോകനായിത്തീരുന്നു. രാമഭക്തി സകല സൂക്തങ്ങളുടേയും ഫലമെന്നാണ്, വേദങ്ങളും, പുരാണങ്ങളും, സങ്കല്പനങ്ങളും പറയുന്നതു്. ഒന്നാമത്തെ യുഗത്തിൽ ധ്യാനം, രണ്ടാമത്തെ യുഗത്തിൽ യോഗം, ചാപരയുഗത്തിൽ പൂജ ഇവയാണ് ഈശ്വരപ്രീതിക്കു വിധിച്ചിട്ടുള്ളതു. എന്നാൽ മലങ്കലസംഘമായ ഈ കലികാലത്തിൽ, ജനമനോമിനങ്ങൾ, പാപപയോനിധിയിൽ വിഹരിക്കുന്ന ഈ ഭയങ്കരവെളയിൽ, രാമനാമമാകുന്ന കാമതരു, സ്മരണമാത്രത്താൽ കാലത്തിന്റെ കരളതയെ ശമിപ്പിച്ച്, ശാന്തിസുഷമെ നൽകുന്നു.

“രാമകഥ മന്ദാകിനിയും, ഏന്റെ ഹൃദയം ചാരുവായ ചിത്രകൂടവും; ഭക്തി സീരാ രാമന്മാർ വിഹരിക്കുന്ന പുണ്യാരണ്യവുമാകുന്നു. രാമചരിതചിന്താമണി, സുജനങ്ങളുടെ സുമതിയാകുന്ന സുന്ദരിക്ക്, ശൃംഗാരഭൂഷണമാണ്. ധർമ്മധാരമായ രാമന്റെ ജ്ഞാനം ഗല്പമായ ഗുണഗ്രന്ഥം മുക്തിധാരയെ നൽകുന്നു. അതു്, ജ്ഞാനവൈരാഗ്യയോഗങ്ങളെ ഉപദേശിക്കുന്ന സൽഗുരുവാകുന്നു. ഭയങ്കരമായ സംസാരരോഗത്തിന്നു വാണുധവൈദ്യനാമാണ്. സീതാരാമഭക്തിക്കു ജനനിയും സകലവൃതധർമ്മനിവൃത്തിക്കു ബീജവും അതുതന്നെ; പാപസന്താപശോകങ്ങളെ അതു ശമിപ്പിക്കുന്നു. ഈ ലോകത്തിലും പരലോകത്തിലും വൽസ്യനായ ഒരു രക്ഷകനെപ്പോലെ ഉപകരിക്കുന്നു. അപാരമായ ലോകോഭോധിക്കു ക്ഷംഭസംഭവനം, കേൾക്കുന്നവരുടെ മനസ്സാകുന്ന കാട്ടിലുള്ള കരമക്രോധങ്ങളും കലിമലങ്ങളുമാകുന്ന ഗജങ്ങൾക്കു കേസരിയുമാണ്.”

രാമകീർത്തിയാകുന്ന ഈ സുഭാഗയായ സരയുനദി, രാമഭക്തിയാകുന്ന ഗംഗയുമായി സമ്മേളിക്കുന്നു. വൈരാഗ്യവും തത്വജ്ഞാനവുമാകുന്ന സരയുവിന്റെയും ശോണനദിന്റെയും മദ്ധ്യത്തിൽ ഭക്തിയാകുന്ന ദേവഗംഗാപ്രവാഹം ശോഭിക്കുന്നു. ഈ മൂന്നും

ചേർന്ന പ്രവരം മൂന്നുവിധത്തിലുള്ള താപങ്ങളെയും നശിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു രാമനാകുന്ന മഹാസമുദ്രത്തിൽ ചെന്നുചേരുന്നു. മാനസത്തിൽനിന്നു ജനിച്ച ഈ സരയുനദി ഗംഗ യോടുചേർന്നു ശ്രോതാക്കളായ സുജനങ്ങൾക്കു്, ആത്മശുദ്ധിനൽകുന്നു. മദ്ധ്യമദ്ധ്യേ കൺ പലതരത്തിലുള്ള കഥകൾ, ഇരുകരകളിലുമുള്ള തോട്ടങ്ങളും ഉദ്യാനങ്ങളുമാകുന്നു. ഉ മമഹേശ്വരന്മാരുടെ വിവരവർണ്ണനയും മറ്റും ഈ നദീജലത്തിലുള്ള പലമാതിരി മൽ സ്യങ്ങളത്രേ. രാമാവതാരം സംബന്ധിച്ച ആനന്ദഗാനങ്ങൾ, നദിയുടെ ഉപരിഭാഗത്തു സഞ്ചരിക്കുന്ന ഭാഗങ്ങളുടെയും തരംഗങ്ങളുടെയും ധ്വനിയത്രേ തുളസീദാസരാമായണം.”

വില മ രൂപം രൂ. ൧൦ ഞ.
ലൈബ്രറി പതിപ്പിനു രൂ. ൧൦.

പ്രബന്ധരത്നാവലി മ-ാംഭാഗം.

ഭാഷാവ്യാഖ്യാനസഹിതം.

മഹാകവി മേല്പത്തൂർ നാരായണഭട്ടതിരിപ്പാട്ടിലെ കൃതികൾ അടങ്ങിയതു്. വ്യാഖ്യാതാ, ചേപ്പാട്ടു കെ. അച്യുതവാര്യർ.

പ്രക്രിയാസർവ്വസ്വം, നാരായണീയം, ധാരതുകാവ്യം മുതലായ പ്രൗഢസംസ്കൃതശ്ര ന്ഥങ്ങളുടെ നിമിതാവായ ബ്രഹ്മശ്രീ മേല്പത്തൂർ നാരായണഭട്ടതിരിപ്പാട്ടിനെ കേട്ടിട്ടില്ലാത്ത കേരളീയർ ഉണ്ടാകുവാൻ തരമില്ല. ചാക്യാന്മാർ കൃത്തുപറയുന്നതിനും, മറുപിലർ പാഠകം പറയുന്നതിനും ഉപയോഗിക്കുന്നവകളായ സംസ്കൃതപ്രബന്ധങ്ങൾ മിക്കവയും ഭട്ടതിരിപ്പാട്ടിലെ കൃതികളാണു്. സരസമധുരമായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കവിതാമൃതാസ്വാദനം സംസ്കൃതനാളിജ്ഞാനമുള്ള ആളുകൾക്കു് ഒപ്പുപോയൊട്ടാണിരിക്കുന്നതു്. ഇതി നും പുറമെ ആവക പ്രബന്ധങ്ങൾ ഹിന്ദുമതതത്വങ്ങളെ ഉൽക്കുലിക്കുന്നവയും യഥാർത്ഥ കവിതാതത്വത്തിനു് ഉത്തമമുദാഹരണങ്ങളുമാണു്. ഇങ്ങനെയുള്ള പ്രബന്ധങ്ങളെ മല യർഭാഷാഭാഷാവ്യാഖ്യാനസഹിതം കേരളീയരുടെ സൗജ്വം അവതരിപ്പിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

—

ഇതിൽ അടങ്ങിയിരിക്കുന്ന കഥകൾ.

(൧) കിരാരതം. (൨) ചരപതീസ്വയംവരം. (൩) ത്രിപുരമോഹനം (൪) സ്വപനാസു ധർകരം. (൫) കചേലപുത്തം. (൬) അജമിളമോക്ഷം. (൭) സന്താനഗോപാലം.

വില മ രൂപം. ലൈബ്രറിപതിപ്പിനു് മ രൂ. ൧൦ ഞ.

അരമനരഹസ്യം.

പത്തൊൻപതാംശതാബ്ദത്തിൽ ടക്കിസാമ്രാജ്യത്തെ പ്രബലന്മാരായിരുന്ന സുൽ താന്മാർ ഭരിച്ചിരുന്ന കാലത്തു് തലസ്ഥാനനഗരത്തിലെ അരമനകളിൽ നടന്നിരുന്ന ചരിത്രപ്രസിദ്ധങ്ങളായ ചില കഥകൾ ഇതിൽ മനോഹരമായി വർണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നു. പത്തൊൻപതദ്ധ്യായമുള്ള ഈ നോവൽ ഏകദേശം ഇരുപത്തോളം രോമാഞ്ചകണ്ഠകീരമായ ഉപ കഥകളോടുകൂടി ആപാദപൃഥ്വം രസപ്രഭമായി പ്രശോഭിക്കുന്ന അന്യോദേശഗുണങ്ങളോടു കൂടിയ ഒരു നവീന നോവൽതന്നെ എന്ന് സാഹ്യലോകം തലകുലുക്കി സമ്മതിക്കുതന്നെ ചെയ്യും.

വില മ രൂപം രൂ. ൧൦.
ലൈബ്രറിപതിപ്പിനു മ രൂ. ൧൦ ഞ.

നഷ്ടപ്രശ്നദീപിക.

കൊടുങ്ങല്ലൂർ വലിയകൊച്ചുണ്ണിത്തമ്പുരാൻ തിരുവനന്തപുരം ശിഷ്യൻ ജ്യോത്സ്യൻ കെ. നീലകണ്ഠനാരായണൻ വ്യാഖ്യാനിക്കപ്പെട്ട ഏറ്റവും ഉപകാരപ്രദമായ ഒരു അപൂർവ്വ ജ്യോത്സ്യഗ്രന്ഥം. വില അഞ്ചു രൂപ മത്രം.

മുഹമ്മദനബി.

പരിഭാഷകൻ, കമ്മനം കെ. പരമേശ്വരപ്പണിക്കർ

ബി. ഏ., ബി. എൽ.

മൗലാനാമുഹമ്മദുലി, ഏ. ഏ. എൽ എൽ. ബി. അവർകൾ, വിശുദ്ധവൃത്താൻ ഇംഗ്ലീഷിൽ പരിഭാഷപ്പെടുത്തിയതിന്റെ ഒരു മലയാളവിവർത്തനമാണ് ഈ മനോഹര ഗ്രന്ഥം. 'മുഹമ്മദനബി'യെ പലരും പലതരത്തിൽ ഇതിനു മുൻപു മലയാളത്തിൽ അവതരിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഭാഷാലാളിത്വം, പ്രതിപാദനവൈശിഷ്ട്യം മുതലായ രമ്യഗുണങ്ങൾക്കുണ്ട് അവയെയെല്ലാം അതിശയിക്കുന്ന ഒരു വിശിഷ്ടാവതരണമാണ് ഈ മഹാഗ്രന്ഥം, പ്രാചീനമതസ്ഥാപകന്മാരിൽ 'നടുനായകമണി'യായി പരിലസിക്കുന്ന 'മുഹമ്മദനബി'യുടെ ജീവചരിത്രം ഏതു മതാവലംബികളും അവരും അറിഞ്ഞിരിക്കേണ്ടതാണ്.

വില രൂപ ൨ മത്രം.

വിദ്യാലയവിനോദങ്ങൾ.

ഗ്രന്ഥങ്ങളിലുള്ള തത്വകോടികളെ എത്രയും സംഗ്രഹിച്ച് ഹൃദ്യമായും വിശദമായും വിദ്യാർത്ഥികളുടെ ഹൃദയത്തിൽ പതിപ്പിക്കുന്നതാണ് ശരിയായ അദ്ധ്യാപനപദ്ധതി. ഈ ഉത്തമമാർഗ്ഗമാണ് 'വിദ്യാലയവിനോദങ്ങൾ'യിൽ എവിടെയും പ്രതിഫലിച്ചുകാണുന്നത്. വിഷയങ്ങൾ സംഗ്രഹിക്കേണ്ട സമ്പ്രദായം അദ്ധ്യാപകന്മാർക്കും തത്വഗ്രഹണരീതി അദ്ധ്യേതാക്കൾക്കും മനസ്സിലാക്കുന്നതിനു് അധികം ഉപകരിക്കുന്നതാണ് ഈ പ്രസിദ്ധീകരണം. മനോഹരങ്ങളായ ഗദ്യപദ്യങ്ങൾ ഇടകലർത്തി ഏതാണ്ടു ഭാഷാചംബുക്കളുടെ മട്ടിൽ നിബന്ധിച്ചിരിക്കുന്ന ഈ രസികപ്രബന്ധങ്ങൾ അദ്ധ്യേതാദ്ധ്യാപകന്മാർമാത്രമല്ല, മലയാള ഭാഷാപ്രണയികളായ ഏവരും കണവായിച്ചുനോക്കേണ്ടതാണ്.

൧ മുതൽ ൫ വരെ ഓരോഭാഗത്തിനും ൩ ണ വീതം.

അഞ്ചിനംകൂടി ൧൨ ണ

കിരാതാർജ്ജുനീയം (കിളിപ്പാട്ട്)

പ്രസാധകൻ.

മഹോപാദ്ധ്യായൻ കെ, പി. ശിവശങ്കരപ്പിള്ള അവർകൾ.

ഇത് പുത്തനായി കണ്ടുപിടിക്കപ്പെട്ട ഒരു പുരാതനകൃതിയാകുന്നു. ഇതിൽ ആകെ അഞ്ചുപുസ്തകങ്ങൾ അടങ്ങിയിട്ടുണ്ട്. അർത്ഥഗാംഭീര്യത്തിലും ശബ്ദസൗഷ്ഠ്യവത്തിലും ഈ

അഞ്ചുവൃത്തങ്ങളും യഥോത്തരം ചെയ്തതാണ്. കവി, പ്രതിപാദ്യവസ്തുവിൽ രസപരിപോഷണത്തിനുവേണ്ടി മൂലത്തിൽനിന്ന് ഭേദപ്പെടുത്തിയിട്ടുള്ള ഭാഗങ്ങളെല്ലാം വളരെ ഹൃദയോവർജ്ജകങ്ങളായിട്ടുണ്ട്. കവിയുടെ ചില സരസസന്ദർഭവിവരണങ്ങൾ, ഭാരവിയുടെ അർത്ഥപ്രതിപാദനാധ്യക്ഷമായ കിരോർജ്ജനീയത്തെക്കൂടി പുന്നിലാക്കുന്നുവെന്നു പറയാം. കൈരളിയുടെ രമണീയഭൂഷകളിൽ അഭിനന്ദനമായ ഒരു സ്ഥാനം ഈ കാവ്യതല്ലജത്തിനു കിട്ടുമെന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല. പ്രാചീനകവികേസരികളുടെ ഈമാതിരി കവിതാരത്നങ്ങൾ കണ്ടുപിടിച്ചു പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്നത് കേരളീയർക്ക് ആകമാനം അഭിമാനജനകമാണ്.

വില അഞ്ചു ര

മഹാമനഃശ്വരലയചന്ദ്രിക

വ്യാഖ്യാതാ, കൊടുങ്ങല്ലൂർ കൊച്ചുണ്ണിത്തമ്പുരാൻ തിരുമനസ്സിലെ

ശിഷ്യൻ, കെ. നീലകണ്ഠൻ ജ്യോത്സ്യൻ.

കൊട്ടാരം കെട്ടിടംമുതലായ നിവാസസ്ഥാനങ്ങൾ നിർമ്മിക്കുന്നതിനുള്ള സ്ഥാനനിർദ്ദേശം, സ്ഥാനത്തും അസ്ഥാനത്തും അവ പണിയിച്ചാലുള്ള ഗുണഭോജനിരൂപണംമുതലായി അവശ്യഭേദങ്ങളായ വിഷയങ്ങളാണ് ഇതിൽ അടങ്ങിയിരിക്കുന്നത്. ഇപ്പോഴത്തെ ചില പച്ചപ്പരിഷ്കാരികൾ ഈ ശാസ്ത്രത്തെ അവഗണിച്ചിട്ടാണ് ആലയനിർമ്മാണം ചെയ്യുന്നതും. എന്നാൽ, തങ്ങൾക്കും തങ്ങളുടെ സ്വന്തത്തിനും അപ്രകാരംതന്നെ ഒരു വഴിയും അസ്ഥിരമായും അചിരേണ സംഭവിക്കുന്നതെന്നുള്ള യാഥാർത്ഥ്യം അവർ മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല. സംസ്കൃതവൃത്തപത്തിയില്ലാത്തപക്ഷം എളുപ്പത്തിൽ കാര്യം ഗ്രഹിക്കത്തക്കവിധത്തിൽ ലളിതമാണു വ്യാഖ്യാനം. എല്ലാഗൃഹസ്ഥന്മാരും വിശിഷ്ട, ആശാധിമാരും പ്രധാനമായി വായിച്ചറിവേണ്ട ഒരു പുസ്തകമാണിത്.

വില രൂ ൧ ൩ ൪

നാഗേശ്വരൻ അഥവാ കുപാടരാജാവ്,

ഗ്രന്ഥകർത്താ, ടി. ആർ. കൃഷ്ണസ്വാമിഅയ്യരവർകൾ

എം. ഏ. ബി. എൽ.

കഥാഖടനയിലും മൺഗുപ്തിയിലും കവി പ്രത്യേകം മനസ്സുവെച്ചിട്ടുണ്ട്. മധുരങ്ങളും ഗംഭീരങ്ങളുമായ ലോകതത്വങ്ങളെ ചെറിയചെറിയ വാക്യങ്ങളിൽ സരസമായി സംഘടിപ്പിച്ചിരിക്കുന്ന കവിയുടെ ഗദ്യരചനാവൈഭവം ഒന്നു വേറെതന്നെ. ഇതിലെ കഥാപാത്രങ്ങളായ മജിസ്ട്രേട്ടും, വക്കീലും, ഡാക്ടറും, രോഗിയുംമറ്റും സംസാരിക്കുന്നതിൽ അന്തർലീനമായിരിക്കുന്ന സ്വാഭാവികവും യാഥാർത്ഥ്യപരവും അന്യോഭാസങ്ങളാണ്. വീടും ഭേദവും വിട്ടു വെളിക്കിറങ്ങി സഞ്ചരിച്ചാലുണ്ടാകാവുന്ന ആപത്തുകളേയും തൽപരിഹാരങ്ങളേയും വളരെ ഫലിതമാവണ്ണം പ്രതിപാദിച്ചിട്ടുണ്ട്. പുസ്തകം കയ്യിലെടുത്താൽ അവസാനംവരെ അവിശ്രമം വായിച്ചു കൈവെടികയുള്ള രസികന്മാർക്ക് ഈ പുസ്തകം ഒരു ഉത്തമാത്മമിത്രമായിരിക്കും.

വില രൂ ൧൦ ൧൦ ൦൦.

സാക്ഷാൽ കാളിദാസപ്രണിതമായ

മേഘദൂതം

ഖണ്ഡകാവ്യം.

വിഭക്തി, അനന്യം, അനന്യായർത്ഥം, പരിഭാഷ, സാരം, ഈ ക്രമത്തിന് വിസ്തരിച്ചു വ്യാഖ്യാനിച്ചതു. വിദ്യാർത്ഥികൾക്കു വിശേഷിച്ചും ഉപയോഗമുള്ള ഈ സരസകാവ്യം സാഹിത്യരസികന്മാർക്കും വായിച്ചുരസിക്കാൻ വളരെ നന്നു്. പാശ്ചാത്യഭാഷകളിലും തർജ്ജമ ചെയ്യപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതുതന്നെ ഇതിന്റെ ഗുണപരസ്കല്പത്തിന് ഒരു തെളിവുവാണ്ല്ലോ.

വില വു ണ

ജ്ഞാനവാസിഷ്ഠം.

(ഭാഷാഗദ്യം.)

അദ്വൈതസാരാമൃതമായ ഈ ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ മാഹാത്മ്യം എത്രമാത്രമെന്ന് കേരളീയരിൽ ചിലരെങ്കിലുമറിഞ്ഞിരിക്കാം. പരമരമണീയങ്ങളായ അനവധി ഉപകഥകളാൽ മധുരമാക്കി വേദവേദാന്തസാരങ്ങൾ മുഴുവൻ സുഖമായി അറിയത്തക്കവണ്ണം വായനക്കാർക്കു സൽക്കരിക്കുന്ന ഈ ദിവ്യഗ്രന്ഥം, സന്യാസിക്കും സംസാരിക്കും ഒരുപോലെ ആത്മശുദ്ധിക്കും മോക്ഷലബ്ധിയിക്കും ഉപയോഗപ്പെടുന്നതാണ്. സാധാരണന്മാർക്കുപോലും വായിച്ചറിയത്തക്ക ലളിതഭാഷയ്ക്കു് മൂലഗ്രന്ഥത്തിലെ ഗ്രന്ഥാർത്ഥങ്ങളെല്ലാം വെളിപ്പെടുത്തി വിസ്തരിച്ചുഴതിയതു്. അച്ചടിച്ചുവരുന്നു. ഏകദേശം നൂറു പേജുകൾവരുന്ന ഈ വലിയ പുസ്തകത്തിൽ വില ൨ രൂപ മാത്രം.

മുൻകൂട്ടി അപേക്ഷ അയച്ചു പേർ രജിസ്റ്റർ ചെയ്യുന്നവർക്ക് ൧ രൂപ ൧൨ ണ

സർവ്വമാംഗഭചരിതം.

പ്രസാധകൻ,

മഹോപാദ്ധ്യായൻ, കെ. പി. ശിവശങ്കരപ്പിള്ള അവർകൾ.

ഈ പുസ്തകം ഒരു പുരാതനകവിവർണ്ണനതാണ്, ഏകാദശീമാഹാത്മ്യമാണു ഇതിലെ പ്രസിദ്ധവസ്തു. എല്ലാജനങ്ങളുടേയും മനസ്സിനെ വിജ്ഞാപകരിയിലേക്കു നയിക്കുക എന്നുള്ളതാണ് കവിയുടെ പ്രധാനോദ്യേശം. അതു താഴെകാണിക്കുന്ന വരികളെ ക്രമമായി കവി പ്രത്യക്ഷമാക്കുന്നുണ്ട്.

നൂറായിരം പശുഭാനംഭിനന്തോരും
നൂറുസംവത്സരം ചെയ്യുന്നതും
നാരായണൻ തിരുനാമമൊരുഭിനം
നേരോടെയെന്നു ജപിക്കുന്നതും
രണ്ടുപലങ്ങളും തങ്ങളിൽ സൂക്ഷിച്ചു
കണ്ടാൽ തിരുനാമമേറെനല്ല.

കവി പുരാതനനാണെന്നിരിക്കിലും, അവിടുവിടെ കാണുന്ന ചില പദവിപര്യയങ്ങളെ യേശുചിന്താൽ ഭാഷ പ്ര. ചിന്താമാണെന്നു പറയാവുന്നതല്ല. അലങ്കാരപ്രൗഢിയും വണ്ണന ഭ്രമവും കവിയെ അധികം ബാധിച്ചുകാണുന്നില്ല. 'പൊടിപ്പുതൊണ്ടലും' പിടിച്ചിക്കൊ തെ പരിശുദ്ധഭാഷയിൽ ഭംഗിയായി കാഴ്ചയും പ്രതിപാദിച്ചിരിക്കുന്നു. കവി ചെമ്പ്തരി കുന്നാൽ. ഇത് എഴുത്തച്ഛന്റേതെന്നു വിശ്വസിച്ചുവരുന്ന 'ഏകാദശീമാഹാത്മ്യം'ത്തോടു സദൃശമല്ലെന്നിരിക്കിലും അതിൽനിന്നു ഒട്ടും അപ്രധാനകോടിയിൽ ഗണിക്കത്തക്കതല്ല. പ്രാ ചിന്താഭാഷയുടെ മെച്ചംകാണുമാനാഗ്രഹിക്കുന്ന സാഹിത്യരസികന്മാരും വിഷ്ണുപ്രീതിയെ ആഗ്രഹിക്കുന്ന ഭക്തശിരോമണികളും ഈ പുസ്തകം പ്രത്യേകം വായിക്കേണ്ടതാണ്.

വില ൩ ര.

തിരുവിതാംകൂർ

മോട്ടാർവാഹനനിയമം.

പരിഭാഷകൻ,

എം. ആർ. മാധവചാമ്പുർ ബി. എ. എൽ എൽ. ബി.

ഇവിടെ മോട്ടാർമടമസ്ഥാനമാരും, ഡ്റൈവർമാരും അടിക്കടി അബദ്ധം പ്രവർത്തിച്ചു കൊണ്ടിരിക്കുന്നത് അതേസംബന്ധിച്ച നിയമങ്ങളിൽ തീരെ അറിവില്ലാത്തതുകൊണ്ടാണെന്നുള്ളതിന്നു സംശയമില്ല. നിയമം അധികംപേക്കും പരിചയമില്ലാത്ത ഇംഗ്ലീഷ്ഭാഷയിലായതുകൊണ്ടു് അവരെ കുറപ്പെടുത്തുന്നതും ഒരുവിധത്തിൽ ശരിയല്ല. ഈ മലയാള തർജ്ജിമല്ലെങ്കിലും ആ ഭാഷയും ഇതാ വായ്ക്കുവർക്കു പരിഹരിക്കുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ഇതിന്റെ കാരണപ്രതി ഏല്പാ മോട്ടാർമടമസ്ഥാനമാരും ഡ്റൈവർമാരും വാങ്ങി പഠിച്ചിരിക്കേണ്ടതു് അത്യവശ്യമാണ്. അവർ ഈ പുസ്തകം വായിച്ചിരിക്കാതെക്കിൽ ഇപ്പോൾ ഭയങ്കരമായ വണ്ണം തിരുവിതാംകൂറിനെ ബാധിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന മോട്ടാർവാഹനഅപകടം ഇനി മുൻ നിവൃത്തമാകും നിശ്ശേഷം ഇല്ലാതാകും.

വില അഞ്ചു രൂ. മാത്രം.

ജനറൽഗാർഫീൽഡ്

അഥവാ,

സാർവ്വഭൗമനായിത്തീൻ കഷ്ടകബാലൻ.

ഗ്രന്ഥകർത്താ,

എം. ആർ. രാമകൈമൾ, എം. ഏ. എൽ. എൽ. ബി.

അമേരിക്കയിലെ ഏറ്റവും സാധുവായ ഒരു കടുംബത്തിൽ ജനിച്ചു്, ഈശ്വരവിശ്വാസവും, ഗുരുഭക്തിയും, മാതാപിതാക്കളോടുള്ള ഭക്തിബഹുമാനവൽസല്യവും, എല്ലാ നിലയും ഉപരിയായി അശ്രാന്തപരിശ്രമവുമുള്ള ഐക്യനാടുകളിൽ ഒരുവൻ എത്താവുന്നതായ ഏറ്റവും ഉന്നതമായ സ്ഥാനത്തിലേയ്ക്കു ചെന്നുചേർന്നു്, സാർവ്വഭൗമനായി പ്രശസ്തിച്ച ഗാർഫീൽഡിന്റെ ഈ ജീവചരിത്രം ലൗകികജീവിതത്തിൽ വിജയത്തെ

ആഗ്രഹിക്കുന്ന യുവാക്കന്മാരും, തങ്ങളുടെ സന്താനങ്ങളുടെ അഭിപ്രായി കാംക്ഷിക്കുന്ന രാ-
 താപിതാക്കളും വായിച്ചുപഠിച്ചു തന്നെത്താൻ പ്രയോഗത്തിൽ കൊണ്ടുവരുവാൻ, അന്യ-
 റെ ഉപദേശിച്ചാനും ഉതകുന്ന ഒന്നാംതരം ഗ്രന്ഥമാകുന്നു. ഇതിൽ ജീവിതമത്സരത്തിൽ
 എല്ലാവരും അറിഞ്ഞിരിക്കേണ്ട ഉപദേശഗുണങ്ങൾ അടങ്ങിയിരിക്കുന്നതു കൂടാതെ കരുണാ-
 വൽവായിക്കുമ്പോൾ ഉണ്ടാകുന്ന ആനന്ദവും രസികത്വവും, കൂടിക്കലന്നിട്ടുണ്ടെന്നുള്ളതു പ-
 ണ്ഡിതനായ ഗ്രന്ഥകർത്താവിന്റെ പ്രത്യേക കലാവൈഭവപ്രകട വൈചിത്ര്യമാണ്.
 വില അഞ്ചു രൂ.

ഇൻഡ്യാരാജ്യഭരണം.

ഗ്രന്ഥകർത്താ,

എം. ആർ. ഗോവിന്ദപ്പിള്ള, ഫോമി. ഡാക്ടർ.

മി. ചങ്ങനാശ്ശേരി കെ. പരമേശ്വരൻപിള്ള ബി. എ. ബി. എൽ.: അവർകളുടെ
 മുഖവുരയോടുകൂടിയ ഈ ചെറുഗ്രന്ഥം. വിദ്യാഭ്യാസം സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ള എല്ലാ കേരളീയരും
 വായിച്ചിരിക്കേണ്ട ഉപയോഗപ്രദമായ ഒന്നാകുന്നു. ഇൻഡ്യൻ മഹാസമുദ്രാജ്യത്തെ ഏ-
 തെല്ലാം പ്രകാരത്തിൽ വിഭജിച്ചിട്ടാണു ഭരിക്കുന്നതെന്നും, ഭരണകർത്താക്കളുടേയും, ഭരണീ-
 യരുടേയും, അധികാരികളും, അവകാശങ്ങളും എന്തെല്ലാമെന്നും ലളിതഭാഷയിൽ സുഗമ-
 മായി മനസ്സിലാക്കത്തക്കപ്രകാരത്തിൽ ചമൽക്കാരത്തോടുകൂടി വിവരിച്ചിരിക്കുന്നു. കച്ച-
 വടക്കാർ, പത്രവായനക്കാർ, വിദ്യാർത്ഥികൾ ഇവർ ഈ ഉത്തമഗ്രന്ഥം അത്യുപയോഗ്യം വാ-
 ന്തിച്ചിരിക്കേണ്ടതാണ്.
 വില അഞ്ചു രൂ.

ജ്യോപുത്ര ശാസ്ത്രപാഠങ്ങൾ.

ഗ്രന്ഥകർത്താ,

എം. ആർ. രാമകൃഷ്ണൻ എം. ഏ. എൽ. എൽ. ബി.

ജ്യോതിസ്സുകളെ സംബന്ധിച്ചുള്ള പല വിവരങ്ങളും ഈ ചെറുപുസ്തകത്തിൽ സം-
 ഗ്രഹിച്ചിരിക്കുന്നു. ഇതിലുള്ള തത്വങ്ങൾ പ്രതിപാദിച്ചിട്ടുള്ളതു ആധുനികഗണിതശാ-
 സ്ത്രജ്ഞന്മാരുടെ പരിശോധനകളെ അടിസ്ഥാനപ്പെടുത്തിയതാകുന്നു. ചെറുചുരുക്കത്തിൽ
 സമുദ്രമാതാ ഗംഭീരജലാശയങ്ങളെ ആയിട്ടാണ് അതിൽ കാണുന്ന കളങ്കങ്ങളെ ഇ-
 തേവരെ ഉഛിച്ചിരുന്നത്. ഇപ്പോൾ അവ ഫലപ്രസൂതിയുള്ള നിലങ്ങളായിരിക്കണമെ-
 ന്നുള്ളതിനു ലക്ഷണങ്ങൾ കണ്ടുപിടിച്ചിട്ടുണ്ട്. ചന്ദ്രഗോളത്തിന്റെ ഭാരപ്രകൃതിയെ സം-
 ബന്ധിച്ചുള്ള രസതന്ത്രങ്ങളായവ പരിപൂർണ്ണമായി വിവരിച്ചിരിക്കുന്നു. വേലിയേറ്റത്തിൽ
 റിന്നുമുള്ള വിലയേറിയ അനുമാനങ്ങൾ, ചന്ദ്രൻ ഉണ്ടായിട്ടും, അതു നമ്മിൽനിന്നു ദൂരെ-
 യെ പിൻവരുന്നില്ലെന്നതും, നമ്മുടെ പകലും, രാത്രിയും ദീർഘിക്കുന്നതും എല്ലാം ഒരു-
 സാധാരണ സംഭവത്തിൽനിന്നുമാണുമാനിച്ചിരിക്കുന്നത് അറിയേണ്ടതല്ലേ? ധ്വനികേന്ദ്ര-
 ങ്ങളും, ഉല്പന്നങ്ങളും വിശദമായി ചർച്ചയയ്ക്കുകയുണ്ടു അവയെ കുറേയും കുറേയും പാഠമായി
 വിവരിച്ചിരിക്കുന്നു. നക്ഷത്രലോകത്തിൽ കടക്കുമ്പോഴാണ് മനുഷ്യന്റെ അല്പ, സൂര്യ-
 ന്റെ അല്പ, സൂര്യചുറ്റത്തിന്റെ നിസ്സാരത വെളിപ്പെടുന്നത്. ഈ ശാസ്ത്രഗ്രന്ഥം ജ്യോ-
 ത്സന്മാർക്കും, ശാസ്ത്രലോകത്തിൽ വിഹരിക്കുന്ന സമുദായന്മാർക്കും, വിദ്യാർത്ഥികൾക്കും ഏ-
 രറവും ഉല്ലാസപ്രദവും, ഉപയോഗയോഗ്യവുമാകുന്നു.
 വില അഞ്ചു രൂ.

N. B:-- കൂടാതെ ഇവിടെ വള്ളത്തോൾ, കുമാരനാശാൻ, ഉ-
 ജ്ജ്വൽ ഇവരുടെ കൃതികളും വില്പനയ്ക്കു തയ്യാറുണ്ട്.

ശ്രീകൃഷ്ണാത്മന.

ഗ്രന്ഥകർത്താ, ചാക്കര ആർ. കുഞ്ഞുകൃഷ്ണപിള്ള അപർകൾ.

ഈ ഗ്രന്ഥങ്ങളെക്കുറിച്ചു ഈ പുസ്തകം ശ്രീകൃഷ്ണാർച്ചകന്മാരായ എല്ലാവർക്കും നിത്യപാരായണത്തിന്നു വളരെ ഉപകരിക്കുന്നതാണ്.

വില അഞ്ചു രൂപ.

മോഹനകുന്തളതൈലം.

സ്മരിക്കും, പുരുഷന്മാർക്കും ഉപയോഗിക്കാവുന്ന തൈലരാജൻ. തലമുടി നിഖിഡമായി വളരുവാനും, ആനന്ദപ്രഭവും, ആകർഷണീയവുമായ സൗരഭ്യം നൽകുന്നതിനും ഞങ്ങളുടെ തൈലത്തെ ജയിക്കുവാൻ വേറൊന്നിനും സാധിക്കയില്ല എന്നത് ഒരിക്കൽ പരീക്ഷിച്ചാൽ ബോധ്യം വരുന്നതാകുന്നു. ദിവ്യങ്ങളായ ഔഷധങ്ങളെ ചേർത്ത് നിർമ്മിച്ചിരിക്കുന്ന ഈ മഹത്തായ തൈലം രോഗം കൊഴിയുവാനും, നരയ്ക്കുവാനും സൂക്ഷിക്കുന്നതിന് അത്യുത്തമമായ ശക്തിയുള്ളതാണ്. കർമ്മഫലം പോലുള്ള നിറവും നല്ല മാട്ടുവവും ഞെരുക്കവും ഉള്ള കൂന്തൽ (തലമുടി) വേണമെന്നാഗ്രഹിക്കുന്ന സഹോദരികൾ ഞങ്ങളുടെ ഈ തൈലത്തെ കണ്ടു പരീക്ഷിക്കുവിൻ. സൗഗന്ധികപുഷ്പത്തിന്നു തുല്യമായ ഇതിന്റെ പരിമളം നീ ദിവസം വിട്ടുമാറുകയില്ല. ദിവസേന നിങ്ങൾ തലയിൽ വച്ചു ചുമക്കുന്ന റോസ്, മുല്ല, പിച്ച് തലായ പുഷ്പങ്ങളേക്കാൾ ആയിരം മടങ്ങ്

ഗുണമേറിയതാണ് ഞങ്ങളുടെ മോഹനാംഗിയായ മോഹനകൂന്തൽവളരും പരിമളതൈലം.

കുപ്പി ൧-ക്കു വില ൧ രൂപ.

ഡസൽ ൧-ക്കു ൧൧ രൂപ ൧൦ മൗ.

ഈ സകലവിധമായ രോഗങ്ങൾക്കും പറ്റിയ നല്ല മരുന്നുകളും ഇവിടെ കിട്ടുന്നതാണ്. ആവശ്യമുള്ളവർ സ്റ്റാമ്പുസഹിതം ക്യാറ്റ് ലാഗിനപ്പോക്കിക്കുക.

ബോംബെയ് മെഡിക്കൽ ഹാൾ

കൊല്ലം, — തിരുവിതാംകൂർ.

